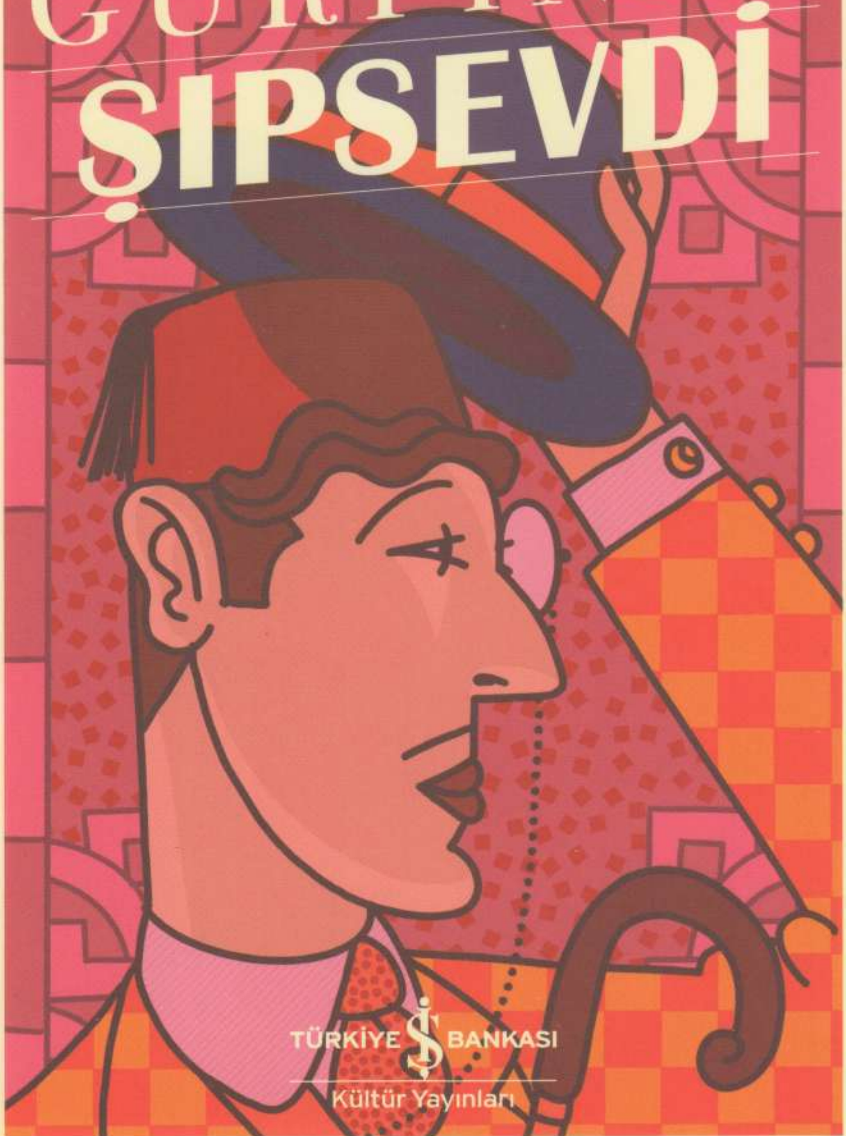
TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 50

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİYLE

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

ŞIPSEVDİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI

Kültür Yayınları

TÜRK EDEBİYATI

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR
ŞIPSEVDİ

UYARLAMAYA KAYNAK ALINAN ÖZGÜN ESER
MİHRAN MATBAASI, İSTANBUL
1327 [1911]

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2021
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
HACER ER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: ŞUBAT 2021, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-269-9 (CİLTLİ)
ISBN 978-625-405-268-2 (KARTON KAPAKLI)

BASKI-CİLT
DERYA MÜCELLİT SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ
MALTEPE MAH. LİTROS YOLU FATİH SANAYİ SİTESİ NO: 12/80-81 TOPKAPI
ZEYTİNBURNU İSTANBUL
Tel. (0212) 501 02 72 - (0212) 501 35 91 Faks: (0212) 480 09 14
Sertifika No: 40514

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE UYARLAYAN: ALİ FARUK ERSÖZ

Yükseköğrenimini tamamladıktan sonra Ankara Devlet Tiyatroları'nda dramaturgluk yaptı. Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde tiyatro kuramları tarihi, Antik Yunan'da tiyatro mitoloji ilişkileri derslerini üstlendi; doktorasını verdikten sonra üniversiteden ayrıldı. Çeviri yapmayı, yazı yazmayı sürdürdü, bir ara Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi'nde "Mitoloji ve Batı Sanatında Mitolojik Temalar" derslerini verdi. Panait Istrati'den *Nerrantsula*, Friedrich Dürrenmatt'tan *Köpek Tünel Arıza*, Pierre Loti'den *Doğu'daki Hayalet* ile *Doğa Düşleri Sona Ererken* ve *Oxford Antikçağ Sözlüğü* yayımlanmış çevirileri arasındadır. Istvan Örkeny'den *Kedi Oyunu*, Ulrich Plenzdorf'dan *Genç Werther'in Yeni Acıları*, Henrik Ibsen'den *Yaban Ördeği* çevirileri ise sahnelenmiştir. Halen İngilizce, Almanca ve Fransızca dillerinde çeviri yapmayı sürdürmektedir.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 50

Roman

şıpsevdi

HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR

Günümüz Türkçesine Uyarlayan: Ali Faruk Ersöz

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Hikâyemin Hikâyesi

Bu zavallı eserimin istibdat zamanına ait talihsiz bir tarihçesi vardır. O devir yağmacılarından biri başka kalemlerin eserlerini garip bir iddiayla sahiplenerek meydana çıkmış, bütün Osmanlı yazarlarını haraca bağlamıştı.

Zorbalığını cüretinin türlü türlü olağanüstü öyküleriyle halka tanıtanlar, özellikle rütbeleri bâlâ,[1] günde birkaç defa Yıldız bayırını tırmanmak için araba beygirleri güçlü bulunanlar, Başkâtip Tahsin Paşa'nın huzuruna çıkmak için izni bol olanlar yaptığı işlerden sorumlu tutulmayan zamanın mutlu ve talihli kişileri[2] sayılırlardı.

Bu basın gaspçısına karşı Osmanlı yazarları direnmek, hakkı göstermek istediler. Söz alev alırken sansür, elinde kalem şeklindeki o kınından çekilmiş kanlı kılıcını göstererek susmayı emretti. Bütün yazar arkadaşlarımla gönülde yara, elde kalem öyle sesi soluğu kesilip kaldık.

Alafranga[3] sabahleyin bizim gazetenin, öğleyin zorba matbaasının tezgâhından çıkıyor, bir iki saat sonra zamanın servet ve bilgi sahibi atufetlü[4] beyefendi hazretleri adına formalar dağıtılıyordu.

---

1 Osmanlı Devleti'nin son döneminde çıkartılan mülki bir rütbe.

2 Özgün metinde *sahipkıran-ı zamane* şeklinde geçmektedir. Müneccimlere göre uğurlu sayılan Venüs (Zühre) ve Jüpiter (Müşteri) gezegenlerinin aynı burçta buluştukları uğurlu zamanda doğan kişi, böyle bir zamanda tahta çıkan hükümdar. Daha çok bu ikinci anlamda kullanılır.

3 *Şıpsevdi*'nin ilk tefrikasındaki adı.

4 Şefkatli, merhametli anlamındaki kelime, Osmanlı Devleti'nde yazışmalarda yönetim örgütünde bâlâ rütbesinde bulananlar için kullanılan unvanlardandır.

Bu haydutluk, bu acı keşmekeş içinde eser birkaç tefrika yayımlandı. Sonunda bir gün yazara gelen sansür "prova"sı romanın idam fermanı olan kırmızı bir mürekkep çizgisiyle baştanbaşa yaralanmış göründü. Yayımlamaya devam etmenin imkânı olmadığını anladık. Pek üzüldük. Ama başa gelene rızadan başka çare yoktu. Hatta fazlasıyla üzüldüğümüzden yayıncıyla bu birkaç günlük hesaplaşmayı da ahrete bırakarak *Alafranga*'yı gömdük.

Bugün sekiz senelik mezarının toprağını silkerek *Şıpsevdi* şeklinde meydana çıkan şu eser, hürriyet nefesiyle taze ruh bulmuş eski *Alafranga*, işte o istibdat şehididir.

Toplumsal Hayatımız ve Alafranga

Bazılarınca bu romanı, alafrangalığı aşağılama amacıyla yazdığım sanılıyormuş. Bu büyük bir kötü zan ve tamamen hatadır. Alafrangalığa uymadaki züppelikle gerçek ve ilerleme sevdasını birbirinden ayırmak gerekir. Türklüğümüz ve Osmanlılığımızca şeref ve yükselme vesilesi olabilecek şeyleri aşağılamak hangi yurtseverin kalemine yaraşır ki buna ben cüret edeyim.

Batı medeniyeti bize bir uyanış meşalesi oldu. Bundan sonra da ilerlememizin önderi olacaktır. İstibdat bizde de kaç senedir kütüphaneleri kapadı. Çocukların kalplerine yurt sevgisi yerleştiren, düşünceyi yükseltmeye hizmet eden dersleri kaldırdı. Öğretim düzenini bozdu. Bütün okulları çocuklar için birer eğlence yeri haline koydu. Bir milletin manevi gıdası, varlığının ve ilerlemesinin kefili olan her tür yayını yasakladı. Memleket gazetelerini istibdadı öven, haberleri düzmece birer yalancı kâğıt parçası şekline soktu. Hep bozdu. Tahrip etti, ülke dışına sürdü. Bu kahredici ve yıkıcı ele karşı yalnız bir şey tamamıyla mağlup olmuyor, bilgi ve kültür, gümrük memurlarının en şiddetli teftişlerine rağmen birçok özel kütüphanede birer saygın ve gizli yer buluyor, gitgide içine işleyerek gençlerin zihinlerini güçlendiriyordu ki bu da yabancı eserlerdi. Bir şeye dikkat ediyordum. “İkbal”, “Tefeyyüz”, “Şafak” gibi parlak adlar, koca koca boyalı levhalarla cephelerini süsleyen milli kütüphanelerimiz resmi izinle yayımlanmış yaldızlı kaplar-

dan ibaret değersiz kitaplar karşısında sinek avlarlar, zavallı Arakel Efendi[1] gibi en saygın, en namusluları iflas defteri koltuğunda kapı kapı dolaşırlarken yabancı kitaplar satan dükkânlar karınca yuvası gibi işliyordu. Hem yalnız Babıâli civarında bunların adedi birken iki, üçken dört oluyordu. Memlekette bilgi, kültür iflas bayrağını çekince imdada yabancı bilgi, kültür yetişti. Çocuk velilerinin bakışları yabancı memleketlere döndüğü gibi gençlerimizin bilgilenme arzusu da o tarafa yöneldi. Avrupa'nın filozofları, erdemli kişileri, tarihçileri, edebiyatçıları, şairleri bizim milli kalem sahiplerimizden çok tanınıyor, okunuyor, Batı'daki yayın bolluğu buradaki kitapçı camekânlarını da dolduruyordu. Türkçe şiir ve edebiyat dilinin kitap ve gazete sayfalarında kullanılması yasak olduğundan anadilini ihmal etmiş fakat yazdığını okutacak derecede Fransızca yazmaya gücü yeten gençlere rastladım.

Bu defa Avrupa'nın ölümsüz eserleri gençlerimiz üzerinde, evet ne yazık ki itirafa mecburum, az bir kısım, ancak bir kısım seçkin gençlerimiz üzerinde önemli etkiler gösterdi. Spencer'lerin, Ribot'ların, Richet'lerin, Poincaré'lerin, Le Bon'ların eserlerini bunların kütüphanelerinde, hatta birer ayrılmaz dost gibi daima ceplerinde görürdüm. Hep bu eserler bu bilim heveslilerine adeta ruh yoldaşı olmuştu. Çetin, çapraşık meselelerden açıklıkla bahsettiklerini görünce son derece içim ferahlardı. İlerleme ve yurdun mutluluğu adına yücelterek, geleceğin kendilerine ait olduğunu bu gençlere müjdelerim.

Bu hikâyedeki alafrangadan amaç bu gayretli, zeki gençlerin ilerleme isteğine yakışan tutkunluklarını eleştirmek değildir. İstibdat zamanında düşünme ve anlama alevimiz bütün bütün sönmek üzereyken bunu Batı'nın bilgi ve ahlakça olgunluğundan buraya sıçrayan kıvılcımlar devam ettirdi. Bugün iyi düşünen, yazan, hürriyeti savunan kalemler işte Batı'nın bu kıvılcımlarıyla aydınlanmış beyinlerdir.

1 Arakel Tozluyan Efendi, dönemin ünlü kitapçı ve yayıncısı.

O karanlık kadersiz ve talihsiz gecelerimizde bizim şefkatli dostumuz, imdadımıza yetişen o fikir hazineleri, o kitaplar oldu. Düşünmeyi, böyle roman konularında gezinmeyi, hürriyet sevdasını onlardan öğrendik. Düşünüş tarzımızda, düzyazımızda, şiirimizdeki son edebi değişiklikler Batı'dan esen büyüleyici sanat ve bilim rüzgârıyla meydana geldi. Bugün memleketimizde yazıda, bilimde ve fende ciddi hizmetlerde bulunmak isteyen hiçbir kimse Avrupa dillerinden birini, belki de birkaçını şiddetle bilme ihtiyacından kurtulamaz.

Bu romandaki kahramanımız işte bu emeli zevzeklikle, züppelikle, hoppalıkla, cahillikle karıştırıp Batı'nın bilgi ve ahlakça olgunluğundan aslında hemen hiçbir nasibi yokken Frenklerin kendilerinin de pek güzel bulmadıkları birtakım özentilerin ve garip âdetlerin burada taraftarı kesilenlerden, cahilliği, işi aşırılığa vardırmayı çok sevmesi dolayısıyla alafranganın yararlarını da zararlı tanıtmaya sebep olanlardan, hatta alafrangada var olmayan tuhaflıkları da burada icada yeltenenlerden biridir. Bu eser alafrangayı aşağılamaya değil aksine onu yanlış anlaşılmaktan kurtarmaya hizmet edecektir. Daha doğrusu bu roman herhangi bir amaca hizmetten çok halkı güldürmek için yazılmıştır.

*

Alafrangalık nedir? Bizim için bunun beğenilecek ve ayıplanacak yanları var mıdır? Bunun milli âdetlerimiz üzerindeki etkileri ne olmuş? Ne oluyor? Ve ne olacak? Ve ne olması arzu olunur?

İşte bundan sonra toplumsal hayatımızla güçlü bağları bulunacak birkaç soru... İlerleme hızımız ve geleceğimiz bu sorulara verilecek cevapların içindedir.

Bu kısa hikâyede bu kadar önemli sorulara cevap vermek fodulluğu[1] iddiasında değilim. Böyle büyük ve ciddi meseleleri halletmek güç ve yetkisi herkesten önce zamana,

---

1 Bizim "fuzûl" [haddini bilmez kimse] yahut "fodul" [haddini bilmeyen üstünlük taslayan kimse] tabirimizi Frenklerin *pédant* [Fransızcada bilgiçlik taslayan, ukalalık eden anlamına gelir] kelimesine mukabil buluyorum. (Yazarın notu.)

geleceğe aittir. Varlığını sürdürmeyi hak eden milletler bütün ilerici adımlarını ebedi hayatlarına bereket ve kuvvet verecek ihtiyaçların ölçü ve ahengine uyarak atarlar. Gerekli yenilikler tam zamanında kendini his ve kabul ettirir. Bir milletin muazzam yenilik işleriyle ilgili her çabada daima akıllıların takdiriyle ahmakların beğenmemesinin çarpışması âdettir.

Bu asırda milletlerin yaşama yetkileri öyle önemli, öyle ince, hatta öyle belirgin çalışmalara bağlı bulunuyor ki güçlüler arasında bir zayıfın yaşayamaması doğal kuralına karşı bir varlığını sürdürme istisnası hayal etme zamanı artık geçmiştir.

Bu sene İngiltere'nin, gelecek yıl Rusya'nın, daha öbür yıl Almanya'nın zayıfları gözeten korumaları altına atılarak, milli varlığımızın devamını, birinin dostluğu ile diğerinin düşmanlığını kazandığımız, içtenlikleri kuşkulu bu büyük dostlarımızdan daima dilenerek yaşamak bir millet için bir hayat siyaseti değil bir utançtır.

Ülke genişliği bakımından yirmide otuzda birimize eşit olmayan Bulgaristan "Ben böyle isterim" diyor, bir milli varlık gösteriyor. Avusturya "Ben bunu böyle yaptım" diye duyuruyor. Ya Rab acaba biz de ne vakit "Hayır sen onu öyle yapamazsın" cevabıyla meydan okuyarak apaçık haklarımızı savunabilecek bir kuvvete, bir heybete sahip bulunacağız?

Gözü doymazların adi emellerine, hakaretlerine hedef oluyoruz. Buna mahkûmuz. Çünkü kuvvete kuvvetle, ticarete ticaretle, iktisada iktisatla, bilgi ve kültüre bilgi ve kültürle karşılık verilir. Bu konuda birbirine dost devletlerle aramızdaki ibre o kadar açıktır ki bu denkliği sağlamak için harcanması gereken zaman, çaba ve gayreti düşündükçe üzüntüden baş dönmesine tutulmamak mümkün olmuyor. Bu büyük milletler bizi birkaç şekilde yutma kabiliyetindedir.

Bu gerçekleri ne yazık ki henüz çoğumuz anlamış bile değiliz. Bazı sivri akıllılarımız da Fransız, İngiliz, Alman kadınlarıyla evlenerek yok olmaya karşı besbelli kısmen olsun bu şekilde çare bulmaya çalışıyorlar. "Bu milletler yavaş yavaş bizim elimizdeki şeylerin hepsini gasp ediyorlar. Bari fırsat

düştükçe biz de onların kadınlarını alalım" diyorlar. Himmetleri var olsun. Fakat medeniyet çatısı altına bu şekilde sığınmanın yararı kadar da sakıncası vardır. Aşağıda bundan bir nebze bahsedeceğiz.

Kuru bir küçümseme fikri gibi kötü bir niyetle hikâye konusu olarak kullanılmış sanılan "alafranga" sözünden bakınız ne mühim gerçekler çıkıyor.

*

Alafrangalık yolunu tutanların bizde birkaç çeşidi var.

Talihin tesadüfüyle seçkin bir aileden gelerek Fransızcayı çocukluk zamanlarında öğrenmiş, refah içinde yetiştirilmiş, sonra Avrupa'da memur olarak ya da başka şekilde bulunarak bilgisini genişletmiş olanlar ki, bunlar memleketimizdeki alafranga yolunu tutanların en soylu ve başta gelen kısmı sayılabilirler. Bunların Avrupa'daki şöhret esintisi kişisel üstünlüklerinden çok ailelerinin ününden gelir. İçlerinde açık ve düzgün Fransızca konuşanlar, ata binenler, kumarda ustalık gösterenler yani orta derecede bir salon adamı olmak niteliklerini gösterenler var. Fakat bir antlaşma yapılırken, bir kongrede çıkarlarımızı iyice anlamayı ve savunmayı başarabilecekler yoktur. Devletimiz daima bu yüzden pek büyük ve mühim zararlara uğramıştır. Fransızca sıradan konuşmak başka, ilim ve erdemin yine başka olduğu artık belli oldu.

Diplomasi bilgisini ağızdan, pratik şekilde öğrenip siyasi kesilmenin artık zamanı geçti. Şimdi bunların felsefe, askerlik vesaire gibi hepsinin okulu ve öğrenim süresi var.

Avrupa'da olduğu gibi bizde her sınıf ilmin özel bir okulu yoktur. Otuz yıl öncesi mahrec-i aklamımız[1] vardı. Sonra bir mekteb-i mülkiyemiz[2] oldu.

Valimiz de oradan çıkardı, mutasarrıfımız[3] da, kaymakamımız da, edebiyatçımız da, şairimiz de, astronomumuz da, kimyagerimiz de... Evet, bu zavallı memlekette her ilim

---

1 Devlet dairelerine memur yetiştirmek için açılmış okul.
2 Siyasal bilgiler okulu.
3 Osmanlı devlet örgütünde kaza ile il arasında kalan sancak ya da livanın en büyük yöneticisi, sancak beyi.

ve sanat bize Allah'ın ihsanıdır. Birbirimize doğuştan edebiyatçı ya da şair deriz. Her şey bize Allah vergisidir. Sonradan edindiğimiz yanlarımız pek zayıftır. Sınamaya, denetlemeye, incelemeye gelmez. Haydi edebiyatçılıkta, şairlikte, yazarlıkta üstat kesilip birbirimizi aldatalım. Fakat ciddi çalışma gereken bilim dallarında, iktisat biliminde, maliyenin esaslarında, siyaset işlerinde ne yapacağız? Avrupa'da bir yıl içinde bu çeşitli bilimlere dair yayımlanan eserleri insan görse, bu kültür bereketine parmağı ağzında kalır. İş başında bulunan efendilerimiz acaba bunun bir fihristini olsun görebilirler mi? Görseler de anlayabilecek içlerinde kaç kişi var? Evet, yaralarımızı bundan fazla eşmeyelim. Bizde siyaset okulu divan efendiliği[1] ve mektupçuluktur.[2] Daha kestirme yollardan gelenler de var ya, sözü uzatmamak için onları bahse katmıyoruz.

Özel çıkar bağları, ikiyüzlülük, dalkavukluk, yalakalık en büyük marifetimiz, diplomatlığımızdır. Çünkü dün istibdada alet olan beyinler, bugün Meşrutiyet'e hizmet eder kesildiler. Bu iki zıt niteliğin birinden diğerine geçişte çarçabuk eski kötü alışkanlıktan kurtulabilmek mümkün müdür? Mademki o uzun istibdat sona erdi, bu kısa komediler de geçer. Zaman her şeyin foyasını meydana çıkarma gücüne sahiptir.

Evet, şairliğimiz, edebiyatçılığımız gibi diplomatlığımız da Allah'ın ihsanıdır dedik. Fakat çok yazık ki bugün Avrupa'nın siyaset ustalarına Allah'ın ihsanıyla cevap verilemiyor. Vatan Allah'ın ihsanıyla savunulamıyor. Bir millet Allah'ın ihsanıyla servet, kuvvet sahibi olamıyor.

Bu kişizadeler sınıfından alafrangalarımız Avrupa'dan ülkemize şıklık, kumar, dans, güzel konuşmak gibi salon hünerlerinden başka bir şey getirmediler. Başka şekilde seçkin bir nitelik gösteremediler. Milli bilgi hazinemizin bütün bölümleri işte tamtakır duruyor. Edebiyatçılar bilgi ve

---

1 Vezirlerin ve beylerbeylerinin yazı işlerini yürüten özel kalem müdürü.

2 Resmi dairelerin yazı işlerini yönetmekle görevli yüksek memur.

kültür dünyasından araştırma, çalışma ve zekâlarına işaret eden ciddi, hakiki bir hüner örneği getirdilerse gösterilsin. Alafrangadan bizim muhtaç olduğumuz şeyler yalnız o *pozlar*, *jestler*, *kostümler* değildir. Tavırların yüzeysel taklidine maymunlarda bile yetenek görülüyor. Bu o kadar ciddi bir ilerleme vasıtası sayılamaz.

Şu bahsettiğimiz kişilerin bu taklitleri öğrenmek için Avrupa'da savurdukları Osmanlı milyonları kurumlar açılmasına, Batı'da ciddi öğrenci yetiştirmeye harcansaydı, bugün belki bu umduğunu bulamanın acısını çekmezdik.

Alafrangalığın işte bu bölümünde vatan için uyanık olunması gerektiğine dair derin bir ders, eleştirilecek birçok durum, bir romancı için birkaç cilt dolduracak önemli, besleyici bir sermaye vardır. Fakat bu hikâyede alafranganın bu türünden bahsetmedik.

İkinci tür alafranga aileler, bir Avrupalı kadınla evlenerek Beyoğlu'nda oturan yarı Levantenlerdir.

Bu aileler bir tarihçi, bir fizyolojist, bir psikolog, bir hikâye yazarı için cidden incelemeye değer, bir tarafı Avrupalı diğeri Osmanlı, iki yüzlü bir kumaştır. Yine tekrar edelim ki şu satırlarda kimseyi küçümseme amacı yoktur. İnsan soyunun çoğalışı bilgisine bir filiz de buradan katılıyor.

Unsur bakımından iki taraflı olan bu ailelerden erkek tarafı Türk olanı inceleyelim:

Böyle *sélection*'la[1] ırkı güçlendirmek ve cinsimizi düzeltmeye uğraşmaktaki çabanın önem derecesini inceleme tarafını işin uzmanlarına bırakarak bu meselenin yalnız toplumsal hayatımızda göstereceği etkilerden bahsetmek isterim.

Madam ya bir Fransız ya bir İngiliz ya Alman olacağından Türk kocasına karşı daima bir ırk gururu ve milli bir üstünlük belirtmekten geri durmaz.

Madam, uygarlık bakımından kendince farz ettiği bu soyca önde gelme meziyetinden dolayı kusursuz bir kimsedir. Kocası ise onun yanında daima insanlığından önemli

---

1 Seçmeyle.

şeyler eksik özürlü ve değersiz bir mahluktur. Koca için her emre, her hakarete karşı daima boynu eğik, daima itaatli, daima tahammüllü bulunmaktan başka çare yoktur. Yoksa en adi vesilelerle *Espèce de Turc*[1], *Tête de Turc*[2] hakaretleri hazırdır.

Çocukları annelerinden daima övünen, yüksekten atan bir üstünlük tavrı gördüklerinden yaradılış ve duyguca o tarafa eğilimlidirler. Bir Türk'le bir Avrupalı kadından olma çocuklar arasında melek gibi hoş, şirin ve sevimlileri bulunduğunun inkârı mümkün olmamakla beraber "ırkı güçlendirmek" sözündeki bilimsel değere rağmen çirkin, sıska, tıknefes, irin renkli, solucan gibileri de görülmektedir.

Bu çocukların yüzlerinde çoğunlukla iki farklı ırkın birbirine karşıt belirtileri vardır. Tekir anadan, boz babadan doğan alacalı kedi yavruları gibi burnu Alman'a, kulağı Türk'e benzer.

Anaları Frenkçe, babaları Türkçe, dadıları Rumca konuştuklarından bu anlaşılmaz dil karmaşası içinde büyüyen yavrucuklar üç yaşındayken üç dört dil konuşuyor görünürler. Fakat on yaşına gelirler de henüz başlıca bir dilden içten bir tavırla konuşma gücü gösteremezler. Bu masumlar sabit, belirli bir ada bile sahip değillerdir. Babaları Cenan derse anaları Jean diye çağırır. İki milliyetin âdetleri ve toplumsal koşulları arasında kalan bu zavallılar büyüdükçe örtünme, evlenme devirlerinde bunların hayat tarzlarıyla ilgili önemli meselelerin güçlükleri de birlikte büyür.

Memleketimizdeki alafrangalığın işte bu çeşidinden de tatlı konular, ruhu okşayan fikirlerle Pierre Loti'lere hikâye sermayesi olacak, ibret alınacak konular çıkar... Tabiattan alınmış sahneler görülür.

---

1 Seni gidi Türk seni.

2 Sözcük karşılığı "Türk kafası" olmakla birlikte 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren, başkasının alaylarına, eğlencelerine konu olan kimse anlamında kullanılmıştır. Aslında panayırlardaki kuvvetölçerlerin yumruk vurulan kısmında bulunan üstü sarıklı bir kafa figüründen anıştırmayla üstüne vurulan şey anlamındadır. Şamaroğlanı, günah keçisi, andavallı, denyo.

Maazallah memleketimizin erkekleri ırkı güçlendirmek için medeniyet sevgisiyle bir gayret göstererek hep böyle yabancı kadınlarla evlenmeye istekli olurlarsa Doğu'nun o herkese açık olmayan güzelliği ve masum dürüstlüğü içinde büyümüş, her biri birer saflık ve namus incisi olan evlerimizdeki o nur gibi Ayşe'lerimizi, Emine'lerimizi, Zehra'larımızı kimlere vereceğiz?

Pierre Loti'yi öbür taraf düşündürürse[1] bizim de bu taraf düşüncemizi dağlar.

Madamın Avrupa'da akraba ve yakınları varsa her sene yapacağı memleket ziyaretinde kocasının buradaki servetine göre bu vesileyle yabancı ülkelere kucak kucak paralar akar. İktisadi dengemiz bundan da zarara uğrar. Avrupa'dan buraya para çekmenin yolunu bulanlar, takdire değer vatansever sayılırlar; burada birbirimizin dişimizi, tırnağımızı sökerek kazandığımızı oraya gönderenler değil.

Üçüncü Çeşit Alafrangalık

Hikâyemizin kahramanı Meftun Bey işte bu çerçeveye girer. Bu üçüncü çeşit "tip", şehrimizde çok değilse ender de değildir. Elverişli havalarda sokaklara dökülen Beyoğlu'nun eğlence düşkünleri içinde görülür. Alametifarikası yakalığının hayal edilemeyecek yüksekliğidir diyebilirim.

Hoppalığına yenik düşüp de bazen fır diye döndüğü zaman fistan gibi açılan arabacıvari uzun ve *an kloş*[2] etekli redingotu, dar pantolonu, sivri potinleri, baston narinliğinde zarif şemsiyesi onun hemen kendine has bir modada benzersiz olmaya hevesli bir zamane kaçığı olduğunu gösterir.

1 Pierre Loti'nin 1906'da yayımlanan *Les Désenchantées* adlı, *Roman des harems turcs contemporains* alt başlıklı (*Gönül Kırgınları, Çağdaş Türk Haremlerinin Romanı*) büyük yankılar uyandıran romanına telmih. Kendilerini Türk olarak tanıtan, dedeleri Fransız, Batı eğitimi almış iki kız ile bir Fransız kadın gazetecinin Pierre Loti'ye Türk kadınının özgürlüğünü savunan bir roman yazdırmak için neler yaptıklarını konu alır.

2 (Fr. *en cloche*) Aşağı doğru çan biçiminde genişleyen.

Üzerinde darlığa, bolluğa, kısalığa, uzunluğa, inceliğe, kalınlığa dair ölçüce oranı modayla ilgili olan neler varsa hepsi zevk ve âdet bakımından her türlü akıl ölçüsünü aşar ve onun dışında kalır.

O yüksek yakalığının altında çoğu zaman plastron boyunbağının üzerindeki yerini seçmesi saatler sürmüş iri iğne, elinde oku, çıplak bir aşk sembolü türünden mitolojik bir süjedir. Yanılıp da bu iğnenin zarafetinden bahsetseniz: *Mon cher voulez-vous écouter l'histoire de mon épingle ?* (Azizim iğnemin hikâyesini dinlemek ister misiniz?) cevabı hazırdır. Bu iğne sivri ucuyla Paris'teki aşk zaferlerinin hep birer önemli hatırasını eşeler çıkarır. Söz, dinleyenin tahammül derecesine göre uzanır gider.

Çevresi şeritli, önü açıkça, renk bakımından elbiseyle uyuşmayan bir yelek... Üst cebinde ayar derecesi kuşkulu bir sarkma kordon ucunda tarihi macerası gayet meraklı, önemli, çok az rastlanır bir sikke...

Şıkın üzerinde ağızlık, tabaka, gözlük, yüzük çeşidinden hatta gömlek yeleğin düğmelerine varıncaya kadar neler varsa bunlar da kendi gibi acayip ve uzun bir macera sahibidir. Tarihsel, sanatsal bir hatırayı, özel bir önemi bulunmayan bir şeyi üzerinde taşımaz.

Sağ elin işaretparmağı kökünden tırnağına kadar taşlı, taşsız, oymalı, harfli halkalarla süslüdür. Bunun sebebi sorulsa hep Paris'teki sevgililerinin yalnız o parmağına takılması şartıyla bunları birer aşk hediyesi olarak vermiş olduğunu söyler.

Şekil ve kıyafetçe belki Meftun'un birkaç benzeri bulunabilir. Fakat ahlak, âdet ve tavırlarındaki acayiplik bakımından bir eşini bulmak hemen hemen imkânsızdır. Şövalyelikte Cervantes'in Don Kişot'u neyse Doğu alafrangalığı âleminde de Meftun Bey işte odur. Acayiplikte, kahramanımız yaradılışça nadir biri, bu hikâye ise bir çeşit Fransızların *fantaisie* (fantezi) dedikleri keyfi ve hayali eserler gibidir. Bundan kimseye bir küçümseme, alay payı fırlamaz.

Sözü burada ne uzatalım? Hikâyemizin sonraki sayfaları bu beyin acayip işlerini anlatmaya ayrılmıştır.

Meftun Frenk hayranlığı hastalığına tutulmuş bir deli midir? Hayır. Göreceğiz ki o da değil... Bazı sınırlı zamanlarda akıllılık anları görülmesine bakılırsa seyrek nöbetli sıtma gibi aklı gelir gider takımdan olması pek mümkündür.

29 Ocak 1909, Aksaray
Hüseyin Rahmi

1[1]

Aksaray caddesindeki sel ızgaraları hakkında eski bir rivayet, adeta birkaç senede bir büyük fırtına ve yağmurlarla birlikte yenilenir bir *lejand*[2] vardır. Vaktiyle yağmurun, selin şiddetle coşup çağladığı bir günde, bu sel bacalarının biri, binicisiyle birlikte bir merkep yutmuş. Bu havadis gazetelere kadar ses getirdi. Sansür halkın aklını aşağılayacak bu gibi ahmak kandırıcı havadise müsait bulunurdu. Olayı aktaranların bu konuda delil olarak dayandıkları belgeler nedir? Koca merkep binicisiyle birlikte ızgara aralıklarından nasıl süzülüp geçmiş? Bunun için ikna edici bir izahat yok. Yalnız Aksaray tramvay durağında Nalıncı ve Şekerci sokaklarının başlarındaki ızgaralar yağmur sularını çekip itmekten başka gördükleri diğer hizmetlerle de bakışları üstüne çeker. Bu baca ağızları yoksul halkın adeta bülbüllü, sümbüllü, hoş kokulu birer ferahlama havuzudur. Yaz günü uçan haşeratın her çeşidi buralarda şarkılar söyler. Rutubetten etraflarında yosunlar, çimler yetişir. Bu has bahçelerin güzelliğinden en çok yararlananlar tramvay hizmetlileridir. Yazın o takat bırakmayan sıcak günlerinde Eminönü'nden Aksaray seferini tamamlayınca o beş altı dakikalık mola esnasında tramvay

1 *Alafranga* romanının ilk yayımlanışında sansür buradaki haşerat ve mikrop ifadelerinden hafiyeler hakkında bir dokundurma anlamı çıkararak bu ilk kısmı tamamıyla çıkarmıştı. (Yazarın notu.)

2 (Fr. *légende*) Efsane, söylence.

ispirleri[1] bu ızgaralı sokakların başlarındaki sıra ağaçların veya çeşmenin ufak gölgesine sığınarak bu ferahlatıcı havuzların hemen yanına iskemleyi atıp acele bir yorgunluk kahvesi içerler.

Akşama doğru bu sokakların ağızları balıkçı tablaları, yemişçi sebzeci küfeleriyle birer pazar, birer yiyecek sergisi halini alır.

Bu ızgaraların en büyük yararlılığı, oradaki bütün esnafa adeta koca birer takatuka[2] hizmetini görmeleridir. Bunların birer sel süzgeci oldukları unutularak çöp arabalarının biraz uzunca süren gelişlerini bekleyemeyecek kadar aceleci olanlar elleri değdikçe süprüntülerini getirirler, bu ızgaranın üzerine boşaltırlar. Aralıklardan sığan parçalar aşağıya gider, sığmayanlar demir çubukların arasına sıkışır, durur. Bunlar güneşin sıcağına maruz kalarak arada bir dükkânlardan dökülen çirkefler, nargile ve kahve çömleği suları, berber leğenleri muhteviyatıyla yaşarıp tazelendikçe ortalığı tahammül edilmez pis bir koku sarar. Orayı kara bulut gibi irili ufaklı bir sinek alayı istila eder. Izgaranın yanından bir insan veya hayvan geçince bal ve eşek arıları da dahil olmak üzere tatarcık, sakırga kenesine kadar içinde kanatlı haşerattan her çeşit mevcut olan bu alay ürkerek, inceli kalınlı türlü vızıltılarla bir kere havalanır, birkaç kısma ayrılır. Bir takımı biraz ötedeki manav dükkânına, diğer kısmı aşçıya çapula dağılırlar. Bir haylisi de o has bahçelerde kahve içen müşterilerin başına bela olur. Manava gidenler tercihen meyvelerin çürüklerine üşüşürler. Aşçı dükkânına hücum edenler arasında pisboğazlık belasıyla hoşaf kâsesi, terbiyeli çorba tenceresi, bazı yemek salçaları içinde kazazede olanlar bulunur. Serin ve mayhoş hoşafa düşenler havada kalan ayaklarıyla tek

---

1 (İtal. *sbirro*) Türkçede karşılığı at ya da araba uşağıdır. Tramvay ispiri, tramvay atlarını sürenleri ve yardımcılarını belirtir. İstanbul'da 1871'de atlı tramvay hizmete girmiş, elektrikli tramvaya ancak 1914'te geçilebilmiştir. Atlı tramvayın sürücü, biletçi ve vardacı olarak çalışan üç personeli vardı. Vardacı elinde borazanıyla atların önünden koşarak "varda" diye bağırıp tramvaya yol açan hizmetlidir.

2 Odanın ortasına konulan ve uzun tütün çubuklarının külü silkilen çanak.

kanatlarını titreterek dokunaklı, keskin nağmelerle yardım istemeye başlarlar. Vızıltı hayli uzar. Fakat hain aşçı boğulanların imdadına koşmaz. Zavallılar o lal renkli ve şekerli derya içinde debelene debelene kalıbı dinlendirirler. Halleri en çok acınacak olanlar sıcak çorba tenceresine düşenlerdir. Onların vızıltıları çok sürmez, çabuk haşlanırlar. Aşçı, müşteriye çorba vermek için kepçeyi daldırınca o kaynar yüzeyin derinliğine karışır, görünmez olurlar. Zavallıları artık aşçı değil a, çorbayı içen müşteriler bile aramış olsalar bulamazlar. Tencerelerin üstü sinekten kara bulut halini alınca aşçı çırağı, her bir teli yine sinek tersinden görünmeyen sinekliği eline alır. Kapakları açık yemekler üzerine şiddetle bir sallar. Sinekliğin darmadağınık telleri yemek salçalarına girer çıkar. O kara bulut bir uğultuyla havalanır. Bir kısmı dükkânın tabanına, diğer taraflarına dağılır. Bir miktarı da kapıdan, pencerelerden sokağa uğrar. Kapının dışında, aşçının ara sıra fırlatacağı kemiklere büyük bir istekle bakışlarını diken en azılısından en zavallısına kadar sırayla dizilmiş köpekler vardır. Bu sinek alayının önlerinden geçişi sırasında köpekler boyunlarını uzatırlar. Ağızlarını kapan gibi açıp kapayarak yanlarından pek yakın geçenleri avlar, "hapıcık" yaparlar. Köpeğe sinek lokması ne kâr eder? Bu avcılık onlara insanların karides, ayçiçeği, kabak çekirdeği yemeleri gibisinden küçük bir eğlencedir. Köpek avını ağzına attıktan sonra kısmetin küçüklüğünü, dişlerine hiçbir şey dokunmadığını ima eden horlayıcı bir yüz ekşitmeyle gözlerini küçülterek çiğner. Av ne kadar küçük olursa olsun "külli dâhilin yenfa"[1] hükmünün destekçisi ve bulduğuyla yetinmeye alışkın bir filozof olduğunu göstermek için yanından geçen ufak tefek sineklere karşı asla tenezzül etmeyen bir tavır takınmaz. Hep ağız açarak tutmaya saldırır, fakat kısmet bu, her zaman kolayca ele geçmez. Boşuna çene salladığı da çok olur...

Köpeklerin iştahlı dişlerinden kurtulan sinekler yine ızgaralar tarafına ve bu gönül okşayan bahçelerde kahve içen

1 İçe giden her şey yararlıdır.

müşterilere dağılırlar. Tabiat sineklere, mikroplara yeme içme kolaylığı yönünden bağışladığı mutluluğu diğer mahlukatından pek azına nasip etmiştir. İnsanlığın hırsızlık hakkında yürürlüğe koyduğu sert kanunlardan bu haşerat muaftır.

Çünkü akıl sahiplerinden hiçbiri geçerli kanunların bunları kapsama ve bunlara uygulama imkânını keşfedememiştir. Bu seçkin mahlukat için bütün aşçı, sütçü, tatlıcı, manav dükkânlarından yiyecek içecek toplamanın sakıncası yok gibidir. Müşterilerin gönüllerini bulandırmamak için bu esnaftan bazıları şişe kapanlar, eczalı kâğıtlar, tozlar türünden imha vasıtalarıyla bunları yok etme yolunu düşünürse de çoğu da bu konuda kayıtsızdır. Çünkü bu haşerat, tatlıdan ekşiden bütün nefis yiyeceklerden ne kadar ziftlenseler yedikleri şeyler tartıda ölçüde hiç belli olmaz. Mesela bir üzüm küfesini beş yüz arı, sinek istila edip birkaç saat tıkınsalar, üzümcü tartıda yine bir şey kaybetmez. Gayet ustalıkla yerler. İşte bunun için esnafın çoğu bunların üşüntülerine pek aldırmazlar. Hücumları bezginlik verdiği zaman bir iki defa sineklik sallamakla da yetinirler. O anda tartıda ölçüde bir eksilme görülmüyor ama bu kanatlı haşerat türlü türlü süprüntü ve pislikten kalkıp yiyeceklere konarak bazı hastalıkların bulaşmasına vasıta oluyor. Bundan sağlık için birçok tehlike ortaya çıkıyor. Bu fenalıktan esnafın haberi yok. Bu tür mahlukatın kısıtlama ve sıkı düzen altına alınması mümkün olamadığı için bunlar dünyanın çeşnicisi olmak doğal ayrıcalığıyla her tarafta dolaşır dururlar. Bazen kaynar çorba tenceresinde can verenler, köpek ağzına düşenler, başka kazalara uğrayanlar da olur ama bu olaylar devede kulak. Benzerlerine ibret olacak kadar sık rastlanan şeylerden değil.

Sözün gidişini başka yola kaçırmadan şunu yararlı bir uyarı olarak arz edelim ki âlimlerin dediğine göre mikroplar nimet bolluğu içinde yaşama kolaylığı hususunda sineklerden daha talihlilermiş. Çünkü sinek, arı ve karınca türünden haşerat, paylarına düşen yiyeceği ele geçirmek için etrafı gezip dolaşarak erzak toplamaya ve biriktirmeye uğraştıkları, yani bir dereceye kadar geçim derdine bağlı oldukları halde

mikroplar bulundukları yeri, o noktayı yiyinti kabul ederek yiyecek arama zahmetiyle yorulmaksızın yaşarlarmış. Fakat Allah korusun böyle üşüşüp yiyinti noktası edindikleri yerden artık hayır kalmazmış... Cenabıhak kullarını bunların şerrinden korusun, âmin.

Sinekler bu ızgara civarındaki kahvehanelerin önlerinde keyif çatan zevk sahiplerinin üzerlerine saldırırlar. Ama bunların kimlerden meydana geldiğini söyledik ya... O güzel yerin serinliğinden, kokularından istifade edenler tramvay arabacıları, kondüktörleri, kılavuzlarından ibarettir. Bunlar, o koca çizmeli ayaklarını yarım arşın[1] ileriye uzatarak ufak bir yoğurt kâsesi büyüklüğündeki okkalı kahve fincanlarını höpürdeterek keyif yetiştirirler. Zavallı kahveci on, hatta beş paraya[2] böyle kâse kâse kahve satar. Fakat bunun neresinden ve ne miktar kâr eder bilinmez.

Sinekler bu ağaların orasına burasına konar. Lakin bunların elleri o kadar nasırlanmış, yüzleri o zahmetli yaşayışın sıcak ve soğuk havasıyla o derece sertleşmiştir ki sinek gezintisi bunlara vız gelir, bir şey hissetmezler. Sinekler, o köseleleşmiş enselerde, o pöstekileşmiş yanaklarda, o abanozlaşmış parmaklarda yiyecek tanesi toplamak üzere bir iki kolaçan ederler, fakat hiçbir tarafa diş geçiremezler. Çünkü Tramvay İdaresi bunlardaki hayat suyunu, o gündelik meşakkatleriyle kurutmuş gibidir. Sinekler hiçbir tarafa hortum işletemeyince kahve fincanına arsızlanmaya başlarlar. Kenarında bir iki piyasa falan derken ayakları mı kayar nasıl olur cup içine düşerler. Bunun kaza olduğuna kimsenin şüphesi yok. Çünkü hayattan bezip intihara cüret edecek kadar sineklerde henüz yüksek fikirler olmadığını herkes bilir. İntihar, çoğunlukla geçim darlığı yahut ümitsiz sevda yüzünden ileri gelir. Avrupa'da, özellikle İngiltere'de bazı lortlar,

1 Eski uzunluk ölçüsü. Çeşitlerine ve kullanıldığı yerlere göre uzunluğu çokça değişiklik gösterir. Mimari arşın yaklaşık 75 cm, çarşı arşını ise yaklaşık 65 cm'dir.

2 Osmanlı döneminde liranın yüzde biri bir kuruş, kuruşun kırkta biri bir paraydı.

kontlar gelirlerinin çokluğuna karşı harcayacak bir yer bulamamak sıkıntısıyla intihar ederlermiş... Bu söylentiler bize yalan hatta rüya gibi gelir. Çünkü Doğu taraflarında mesele, bütün bütün tersinedir.

Zavallı sinek, içinde kahveden ziyade kaynatılmış arpa suyu bulunan o koyu renkli sıcak havuza düşünce kurtarılma ümidiyle vızır vızır en keskin imdat naralarını atmaya başlar. Ne yazık ki boru sesiyle dinleme nezaketinden kendinde eser kalmamış olan tramvay ispiri bu vızıltıyı duymaz. Kazazede ümitsizlik içinde son çabasıyla debelene debelene canını kurtarmaya çalışırken birinciden büyük bir ikinci kazaya uğrar. İspir fincanı höpürdetir. Çok defa sinekceğiz ilk nefeste boğaza iner. Oradan uğurlar olsun, ikinci istasyonda mideyi bulur. Nadiren arabacı kahve yudumu içinde yabancı bir cisim hisseder. Dilinin ucuyla boğulanı dışarı çıkarır, parmağına alır. Kazazede siyah yahut yaldızlı parlak türden midir, sakırga mıdır nedir? Aslını araştırmayı hiç merak etmeksizin bir fiskeyle biçareyi karşıya fırlatır. Fakat o sinekten de hayır kalmaz.

Bu boğulma olayı bir fincanda bazen iki üç defa tekrar eder. Fakat müşteri aynı aldırmazlıkla sinekleri ya yutar ya çıkarır. O kadar küçük bir şeyden tiksinti duymak münasebetsizliğinde bulunmaz, bu hali pek tabii görür. İğrenmeye kalksa bundan kimi sorumlu tutmalı? Havadaki sinek, fincana düşmüş? O kahveyi murdar saymak lazım gelse kahve içmekten vazgeçmekten başka çare kalmaz. Çiftini on paraya ufak kâse büyüklüğünde fincanlarla kahve içip de her sinek düşüşünde fincanların içindekini yenilemeye kalkışmak pek insafsızlık olur değil mi? Ama herif içine arpa katıyormuş. Arpa bedava mı? Onu yemeye hak kazanabilmek için tramvay beygirleri ne azap, ne yorgunluk çekiyorlar? Kira hayvanları hep bu leziz nimeti yeme hülyasıyla nal paralıyorlar da biçarelerin içinde sahiplerinin avuçlarından bunu koklayabilenler akranları arasında talihli sayılıyorlar.

Arabacı üç beş yaranıyla bir iki söz edip birkaç sinek yutuncaya kadar hareket sırası da gelir. O pis kahvenin içil-

me süresi, bu adam için tramvay ispirliği gibi insanda güç kuvvet bırakmayan işin o bitmez tükenmez seferleri arasında nasıl tatlı bir ara oluşturur bilseniz?.. Zavallı ayağa kalkar, dirseklerini kıvırıp kollarını uzatarak bir iki gerinir. O azıcık dinlenme ve o acı kahveyle yeni bir seferin zorluklarına göğüs germek için gerekli gücü elde eder. Ağır, bir derece gururlu adımlarla yürür. Kendi yerine çıkar. Boynundaki borusunu düzeltir. Kırbacını gözden geçirir. Dizginleri eline alır. Kulağı kondüktörün çalacağı düdüktedir. O koca oda kadar araba, öndeki dört hayvanın gayreti ve bu adamın kırbacının himmetiyle o yokuşları çıkıp inecektir. Bu beş mahluk birbiriyle o derece kaynaşmıştır ki aralarında özel ses ve işaretlerden kurulu bir çeşit dil ortaya çıkmıştır. İcabında kamçının o şakırtılı ucu güzel ve etkili cümleler söyler. Dikkat edilse hayvanların da aynen arabacı gibi hareket için öttürülecek düdük sesini bekleyerek kulak kabarttıkları görülür.

Düdük ötünce beşi birden dikkat ve gayretle görevlerini yapmaya girişirler. Geçim derdi o adamı bu hayvanların idaresi başına geçirmiş. Biri sürecek, ötekiler çekecekler. Kaderin hikmeti bunları ortaklaşa çalıştırıyor. İspir yaşamak, belki birkaç çocuğunu da yaşatmak için kırbacı eline almış, o esarete mahkûm hayvanları yürütüyor. Ekmek parası tedarikine uğraşıyor. Düdük ötünce, bunun yürümeyi emrettiğini beşi de biliyorlar. Ama beygirler seyyar bir eve benzeyen o koca arabayı niçin akşama kadar belli bir yere getirip götürdüklerini biliyorlar mı? Bu hayvanları bırakalım da kendimizi düşünelim. Başlangıcından sonuna kadar bu hayat meşakkatini niçin çektiğimizi biz biliyor muyuz? Varlığımızı yokluğumuzu baştan başa kuşatan yaradılışın çetin bilmecelerinden hangi birini halledebiliyoruz? Tahammül derecemizi sormaksızın bizi beladan belaya sürükleyen nasibi ispire, zayıf omzumuzdaki hayat yükünü tramvaya benzetirsek bizim de o hayvanlardan hiç farkımız kalmaz.

İnsanlar bir felakete, bir kedere uğradıkları vakit olanca öfkelerini konumca kendilerinden altta olan zayıflardan çı-

karmak, güçleri erdiği mahlukatı o hınç ve hiddetle insafsızca ezmek yaradılışındadırlar.

İspirin dişi başı ağrıdığı, bir şeye canı sıkıldığı, manen maddeten mustarip olduğu günler kaderine karşı olan öfkesini beygirlerden çıkarmak ister, o gün kamçıyı çokça vurur. Zavallı hayvanlar çekme görevlerini her günkü gayretle yerine getirmeye çalıştıkları halde o gün dayağı niçin fazla yediklerinin hikmetini anlayamazlar. Akıl ve becerice kendi altında gördüğü bazı kimselerin nasıl olup da talihin izniyle refaha düştüklerinin sebebini de ispir anlayamaz.

İspir bu beş on dakikalık istirahat arasına nail olduğundan dolayı yine talihlidir. Zavallı biletçi için hiç nefes alacak vakit yoktur. O biçare, tramvay durunca doğru idare şubesine hesap memurunun karşısına gider. Bu hesap ahret hesabından daha güçtür. Çünkü o ne kadar dakik olursa olsun bir defa sorulacaktır. Bu her gün, hem de tekrar tekrar sorulur. Çantadaki paralar satılan biletlerin adediyle karşılaştırılacak. Bu ince hesap, kontrol memurlarının cetvele al, mor, kısacası renk renk kalemlerle koydukları denetleme işaretleriyle de uygulanacak. Çıkacak açığı keseden ödemekten başka çare yok.

İspir yalnız idare ettiği hayvanlara meram anlatacak. Zavallı biletçi, her seferde önceden sayısını kestirmek mümkün olmayan garip huylu, meram anlamaz birçok adama söz dinletecek, nefes tüketecek.

İspir kahvesini içmekle, biletçi hesabını vermekle meşgulken hayvanların sidiklerinden meydana gelen göllerden kalkan pis kokuların, sineklerin içinde, güneşin altında dinleniyor gibi duran tramvaya tek tük müşteri binmeye başladı. Evvela iki kadın bindi. Bunlardan biri, erkeklerle kadınlar tarafını ayıran tahta bölmenin kirli keten perdesini indirerek:

— Her zaman da bu perdeyi böyle açık bırakırlar. Ne zaman tramvaya binsem mutlak elimle ben kaparım. Bu tramvaycılar ne tembel adamlardır. Yalnız tırınk tırınk para almasını bilirler, iş görmesini değil... Bunlar maliye kâtipleri gibi veresiye çalışmazlarmış, aylıklarını peşin alırlarmış. Bi-

zim mahallede bir biletçi var, karısına bir kâtipten daha iyi bakıyor. Evceğizini bilsin, getirsin götürsün de varsın biletçi olsun, ne var? Sanki ben, benim kızı mümeyyize[1] verdim de ne oldu? Senede dört defa aldığı aylığı tıraş parasıyla fotininin lostrasına yetişmiyor. Bizim paşalar bu tramvay direktörleri kadar olamıyorlar. Bak o nasıl ediyorsa ediyor hep bu çalışanların aylıklarını zamanında veriyor... Hanım, duydun mu? Bizi idare etmek için buraya Frenk getireceklermiş.

— Aman sus kardeş! Kıyamete alamet... Deccal çıkacak diyorlardı. Sakın bu, işte o gelecek Frenk olmasın...

— Yok hanım, deccal meccal değil... Bihikmetillahi Teâlâ[2] bizimkilerin aklı işe bir türlü Frenkler kadar eremiyormuş...

Birinin kucağında kundak, iki kadın daha bindi. Bu deccal bahsine katıldılar. Beş dakikada söz sekiz on kalıba girdi. Hiçbiri dinlemiyor, hepsi söylüyordu.

Orta yaşlı, ama yaşına göre yaraşığı aşar derecede süslü bir hanım; pek fazla modaya uyma merakıyla süslenmesini garabet derecesini de aşıracak gülünç bir hale getirmiş bir taze... Bir Rum hizmetçi matmazel... Bezenmeye özenmiş lakin şık olmaktan ziyade tuhaf olmuş guguruklu[3] bir zenci kadın... Lekelenmiş, tarazlanmış, vücuduna küçülmüş pembe atlas elbiseli dört beş yaşında bir kız çocuğu... Ellerinde bohçalar, kutular, paketlerle tramvaya çıktılar. Bunlar binip ellerindekilerini oraya buraya yerleştirdikten sonra dışarıdan, beyin redingotu vücuduna uzunca gelmiş, kafasının kelini örtmek için kulaklarına kadar koca bir fes giymiş sünepe bir uşak, hanımlara birtakım eşya daha verdi. Tramvaydaki kadınlardan biri:

— Aaa, kuzum bu ne kadar eşya! Bunlar nereye sığacak?

Arap (hiddetle) — Elbette bir tarafına sığaca! Bu koca trampoyu[4] senin keyfi için mi yaptılar ayo?

---

1 Bir dairede kâtiplerin yazdığı yazıları tamamlayan, düzelten memur.

2 Allah'ın hikmetiyle.

3 Osmanlı kadınlarının saçlarını tepede toplayarak yaptıkları yüksekçe topuz.

4 Tramvay.

Kadın — Ay, sözümü geri aldım. Ne öfkeli Arap bu! Uysan kavga olacak...

Arap — Arap mı? Ağzına topla! Benim adını sen mi koydu öyle? Ben Pehlelizade hanımefendinin kalfasıyım, beğenemedi mi?

Diğer bir kadın — Kehlelizade[1] mi diyor? O nasıl ad öyle... O dediğinden Arap'ın üstünde de varsa vay halimize! Bir topalı yedi mahalleyi dolaşırmış.

Bir diğeri — Sus kardeş, sus... Arap öfkeci... Babalı[2] mıdır nedir?

— Babalı mı?.. O babalıysa bizde babalıyız. Dünyada hiç babasız insan olur muymuş?

Kucağında kundaktaki çocuğunu emziren kadın, kedi gibi etrafı koklayarak:

— Ay kardeş, burnuma misk gibi bir şey koktu. Nedir o?

Kadınlar pencereden dışarı bakıp:

— A, şey bak, bak... Şurada kambur kahveci, mangalı dükkânın önüne koymuş ızgarada cızbız köftesi pişiriyor.

Kadının biri birkaç defa yutkunduktan sonra:

— Hay yetişmesin pişirmeye! Sokak ortasında böyle şey mi olur? Koskoca cadde bu... Fukarası var, gebesi var, aşereni var, emziklisi var... Kokuta kokuta âlemi böyle imrendireceğine ta dükkânının içinde pişirse de gizlice ziftlense olmaz mı?

Kadının biri emzikliye hitaben:

— İçin çekti mi kardeş?

Emzikli sıkılarak önüne bakar. Diğer bir kadın onun tarafından cevap verip:

— A ne demek, hiç emzikli olur da imrenmez mi? Söyle kızım, söyle... İçin çekti mi?

Emzikli biraz kızararak:

— Ne yalan söyleyeyim çekti. Söylemesi kabalık, böyle göbeğime kadar bir ezinti duydum.

---

1 Bitlioğlu.

2 Ara sıra sinir nöbeti geçiren, özellikle Araplar bağlamında sara nöbeti gibi bir nöbete tutulan kişi.

— Vah vah! İşte gördün mü? Zavallı tazenin şimdi sütü çekilirse?..

Diğer bir kadın — Çekilir kardeş çekilir. Süleyman'ı emzirirken tıpkı böyle benim de başıma geldi. Bana kokan da balıktı. İstemeye utandım. Ertesi günü memem üfürdü, Hüt Dağı gibi şişiverdi. (Eliyle göğsünü göstererek) Taş ölçerim[1] hanım, koca koca fitiller işledi. Üç ay payapay[2] hekim hoca gezdim. En sonra münasebetsiz bir şeyden geçti ya, şimdi onu da anlatması uzun. Sütüm de kaçtı... Allah rahmet eylesin, nurlar içinde yatsın, o zamanlar benim oğlanı, Süleyman'ımı, komşumuz Hacı Fevzi Efendi'nin gelini Safinaz Hanım emzirdi. Neler çektim neler...

Öteki kadın — Ay öyleyse heriften bir parça köftecik isterim. Hatuna günah değil mi?

Kadın tramvayın penceresinden kambur kahveciye seslenerek:

— Hu kahvecibaşı! Kahvecibaşı! Baksana aslanım! Burada emzikli var. Köften mis gibi koktu. Şöyle bir çimdik, bir tadımlık verir misin?

Kambur kahveci arkasında omuzdan iliklenir, yardan ayrıldım biçimde[3] cakalı bir mintan, kolları dirseklere kadar dekolte... Baş açık, saçlar dağınık, çenesi göğüs tarafındaki çıkıntıya kadar değecek biçimde vücudunu yampiri, çağanoz gibi ızgaraya doğru vermiş... elinde maşa... Ateş üzerinde etrafına kokulu bir duman yayan köfteleri, gözlerini yarı süzerek, dudaklarının kenarlarında biriken salyayı yuta yuta fevkalade bir itinayla, kendine has bir tavırla ara sıra alt üst ediyor. Karşısında yarım düzine kadar irili ufaklı köpek, köftelere karşı susta durur gibi saygıyla hazır ola geçmişler. Maşanın ızgaraya her uzanışında kamburun umulmadık bir ikramını ümitsizce bekleyen köpeklerde gözlerini baygın baygın yumup açarak birer yutkunuş var...

---

1 Yara bere, kırık, ezik, hastalık durumunu anlatırken kişinin yakınma yerini kendi vücudunda göstererek "benden uzak olsun" anlamında söylediği söz.

2 Adım adım.

3 Yakası büzmeli, siyah üstlük.

Köftelerin iştah açan kokusu sayesinde kadınlar tarafından "kahvecibaşı, aslanım" gibi iki övgü ve takdir hitabına mazhar olan kahveci, ikramcı bir gururla hemen köftenin birini maşayla kavrayıp cazırdaya cazırdaya tramvaya doğru uzatarak:

— Tadına bakması bedava, imrenip de istemeyenin günahı boynuna... Şan olsun da kâr olmasın. Köftem Aksaray'a nam verdi. Gebelere, emziklilere helal ve afiyet olsun. Al hanım, ye. Sütün kaçmasın.

Kadın elini köfteye doğru evvela saldırıp sonra geri çekerek:

— A güzelim!.. Senin maşayla tuttuğun o sıcak köfteyi ben elime nasıl alayım? Bir lokma ekmekçik yok mu? Üstüne koy da ver. Bir sevaptır ediyorsun, bari tamam et...

Kahveci — Gücenme Hanım... Ekmeğim de var, suyum da... İsterseniz kahve, çay, limonata da ikram edeyim.

Tramvaydan kadının biri:

— Bakınız herif bizimle eğleniyor.

Diğeri — Ne yaman kambur felektir o... Siz onun öyle yamruluğuna yumruluğuna bakmayınız. İki karı boşadı. Kız kardeşini tanırım.

Kahveci yarım dilim ekmeğin üzerinde köfteyi tramvaya uzatarak:

— İçinizde kaç emzikli, kaç hamile var? Allah'a şükür köfte çok... Kaç tane isterseniz haddim olmayarak takdim edeyim...

Kadının biri — A, delinin zoruna bak! Karın doyuracak değiliz ayol!

Kadın köfteyi alıp dörtte bir kısım kadarını bölerek bir parça ekmeğin üzerinde emzikliye uzatır... Bir lokma da arkadaşı olan hanıma vererek:

— Al Zehra, koktu. (Diğer kadınlara hitaben) İmrenen varsa sıkılmasın, söylesin. Buna yalnız emzikliler imrenmez ya... Emziksizlerin canı yok mu?

Etraftan imrenme ima eden mahcubane tebessüm gösterenlere de birer nebzecik dağıttıktan sonra kadın geri kalanını da kendi ağzına atar. Hanımın biri siyah kadını göstererek:

— Aa, kalfaya vermeyi unuttuk...

Guguruklu Arap iğrenmek tavrıyla yüzünü buruşturup:

— Yok yok... Ben imrenmedi... Marya[1] mıdır, keçi midir nedir? Kamburun kirli eliyle yaptığı bir köfteyi seksen parça edip de ben yer miyim hiç!

Kadının biri yavaşça yanındakine:

— Aa, baksana kuzum, bu Arap'ın guguruğundan büyük de kibri var... Köfteleri beğenmedikten başka yiyenleri de hor görüyor. Yok maryaymış... Yok bilmem neymiş... Elinin körü!

— Sus, sus... Arap etrafa bulaşmak için çanak tutuyor, bahane arıyor. Aşçı kadın mıdır nedir? Çalıp çalıp yiye yiye ete doymuş galiba da onun için nazlanıyor...

Yaşına uymayacak kadar aşırı bir biçimde süslenmiş olan hanımın yanındaki soluk pembe elbiseli kız çocuğu, densizce somurtup dudaklarını kıvıra kıvıra annesinin eteklerinden çekerek:

— Anne ben köfte isterim... Koktu...

Annesi yavaşça çocuğun kulağına:

— Ben sana şimdi çikolata alacağım. Ne yapacaksın o pis köfteyi?

— Anne koktu, isterim...

Kızın böyle arsızlandığını karşıdan gören Arap, avcu üstünden akçıl olan elini çocuğa doğru uzatarak:

— Bak tokada! Arsız kız ne kımkımlanıyorsun? Sen de mi emziklisin ayo? Kamburun köftesine imrenilir mi hiç!

Kadının biri telaşla:

— A, bak kardeş! Hepimiz tattık da çocuğu unuttuk...

— A, sahi... Ne olur, bir daha isterim. Kambur cömerde benziyor... (Kahveciye hitaben) Baksana civanım...

Kambur — Buyurun elmasım...

Kadının biri diğerine:

— Baksana şu musibete! Bir lokma ekmekle bir köftecik verdi, şimdi terbiyesiz terbiyesiz arsızlanıyor.

---

1 Beş yaşından büyük ya da damızlık dışı bırakılmış dişi koyun, dişi hayvan.

Köfte isteyen kadın:

— Kahveci birader! Köfteni hepimiz yedik de çocuğa vermeyi unuttuk. Şimdi mızmızlanıyor... Şöyle yarım tanecik olsun daha verirsen büyük sevaba girersin...

Kambur kahveci bu defa biraz kaşlarını çatarak dükkândaki çırağına hitaben:

— Ulan Sadık, bir dilim ekmek al gel... Parasız müşterilerin iştahları arttı. Kendileri yemişler, çocuğa tattırmayı unutmuşlar... Yavrucak şimdi mızmızlanıyormuş. Bak, hanımlara sor. Köftenin üstüne kahve, nargile de istiyorlar mı? Laleli'den tramvay bir ayak evvel imdada yetişip de buradaki kalkmazsa kasaba bir okka[1] köftelik kıyma daha ısmarlamalı... Bu yetişmeyecek.

Kadının biri — Baksanıza zevzek kambur neler söylüyor?

Köfte isteyen hanım — Bakma kardeş o öyle söyler... Zevzektir ama kalbi pek iyi bir adamdır.

Bir dilim ekmeğin üstünde köfte gelir. Çırak Sadık, dilimi uzatarak:

— Ustam selam etti, yeni gelmiş imrenenler varsa köfteyi ekmeğe sürtsünler sürtsünler de et niyetine yesinler... Köfte bitti, tadamayanlar avuçlarını yalasınlar, dedi.

Kadın — Hoşt köpek! Ustan öyle şey söylemedi, sen uyduruyorsun...

Çırak ustasına bağırarak:

— Usta! Selamını söyledim. Avuçlarını yalasınları anlattım. Hanım inanmıyor. Çakaralmazlıktan geliyor... Köfteyi kendi kapıyor da bana "hoşt" diyor...

Kambur — Öyleyse kasaba söyle bir iki okka veresiye kıymalık göndersin. İşte herkes görüyor ki parayla satmıyoruz. Fisebilillah[2] dağıtıyoruz... Mevlitlerde şeker, kandil gecelerinde su dağıtıldığını âlem bilir ama böyle kahveden köfte sebil edildiğini şimdiye kadar kim görmüş?

---

1 Osmanlı döneminde kullanılan, 1,282 kg'ye denk ağırlık ölçüsü birimi.

2 Allah rızası için, karşılık beklemeksizin.

Çırak Sadık, tramvayın içinde bir köftenin altı yedi kadına nasıl bölüştürüldüğünü merak ederek oradan ayrılmaz. Pencereden içeri dikiz eder.

Kadın köftenin yarısını çocuğa verdikten sonra isteği olup olmayanları anlamak için etrafa şöylece hafiften, sorarcasına kısa bir göz gezdirdikten sonra diğer yarısını da kendi ağzına atıverir. Kadının bu oburluğu diğer hanımlarca tebessümlere, kahkahalara, homurtulara sebep olur. Çocuk köfteyi çiğnemeden yutup derhal annesinin eteğine sarılarak:

— Anne ben köfte isterim... Hiç doymadım ki...

Karşıdan zenci kadın çocuğa yine tokat işareti ederek kendine has o dolambaçlı telaffuzuyla:

— Seni Allah doyursun! Ben bu Hasene kızın doyduğuna hiç gormadi. Köftecinin arkasındaki o kamburunu yese bu kız yine doymaz, yine doymaz... Vesile Hanım, şamarı vur ağzına da sussun bu yumurcak.

Çırak ustasına bağırarak:

— Usta!.. Çabuk, çabuk... Dükkâna kaç! Hanımlar doymamış senin kamburunu yiyecekmiş.

Kahvehanenin yanındaki peynirci, dükkândan başını uzatarak robdöşambr gibi arkasına giydiği, aslında beyazken şimdi buna bir renk verebilmek için insanı çaresiz bırakan o kirli urbası içinde güle güle:

— Yok, yok! Arif'imin kamburuna dokunmasınlar. O, onun semeridir, yaraşığıdır. Sonra bütün tuhaflığı kamburuyla beraber gider. Bizim Arif kamburu olmayıncak kaç para eder ki?

Kambur Arif, zeybek oyunu oynar gibi mangalın başından bir fırlar. Maşalı elini havaya kaldırıp belini kıvırarak:

— İşte bak buna kızarım. Köftem afiyet olsun, lakin pisboğazlığın lüzumu yok. Kamburuma sulanmasınlar. O benim babamdan kalma altın çekmecemdir. Hırsızlardan kurtarmak için üç bin liraya sigortaya koydum. Fakat sihirlidir, efsunludur. Bizim moruk bana bu mirası bırakırken içinden bir altınını bozdurup harcayamasın diye bedduada

bulunmuş. Sırtımda bir sandık lira taşıyorum da yine züğürtlükten ölüyorum. Bugün nasılsa elime bir avuç kıyma geçti, ona da seksen ortak çıktı.

Kamburum sigortalı
Sevgilim Tatavlalı

Bu beyti işte ben düzdüm. Şaire okudum. Bunun veznesi kafilesine uymamış dedi. Ben aftosla[1] uyuştuktan sonra lafın veznesine kakulesine kim bakar imanım? Biz birbirimize uyduk a, yetişir. Ben kambursam sevgilim de tek gözlü... Pencerenin biri fırtınadan patlamış. Aftosumun benden evvelki sevgilisi, muhabbetinin şiddetinden suratına bir tokat aşk etmiş, gözünün birini akıtmış... Sevda olursa da böyle olsun. Allah için herif karıyı seviyormuş. Sonra mahkemeye müracaat olunmuş. "Uzuv tatiline sebebiyet verdiği için" lafıyla herifi içeriye yanpalalamışlar. Galiba birkaç kuruş da ceza almışlar... Karının talihi de kendi gibi biçimsiz. Eski hempası da benim gibi mangiz tutmazmış. Anha minha Bonmarşe'den[2] iki çeyreğe[3] sarı ela bir camgöz almışlar, nazlıma takmışlar. Bu mesele aftosumun tek gözüyle beraber kapanmış bitmiş. Şimdi karıyla bazen aramızda şöyle konuşma geçer:

Karı — Ben seni niçin sevdim bilir misin?

Ben — Niçin?

Karı — Kambursun diye beğendim.

Ben — Ulan kamburluk beğenilir mi?

Karı — Sebebi var...

Ben — Nedir?

Karı — Öfkelendiğin zaman suratıma kadar uzanabilip de öbür gözümü de sen patlatmayasın diye.

---

1 Yunancadan, argo, metres, dost, oynaş, kapatma.

2 Bon Marché, İstiklâl Caddesi'nde şimdiki Mısır Apartmanı'nın olduğu yerde bulunan yabancı mağaza. Her türlü mal ve eşyanın satıldığı mağaza daha sonra caddenin karşı tarafına taşındı. Bugün yerinde Odakule vardır.

3 Yirmi kuruşluk gümüş mecidiyenin dörtte biri değerindeki para, beş kuruş.

O bir gözlü, ben tümsekli... Kimin kimi beğenmemeye hakkı var? O tek aynalı olduğu için kamburumu daima yarım porsiyon görür. Ben de onun suratına dikiz ederken hörgücümü sakat tarafına doğru siperleyip sağlam tarafına bakarım. Aftosuma adla sanla Tekgöz Marika derler. Aval, ara sıra şaşırır da beni "iki gözüm" diye sever.

Tramvaydaki kız çocuğu köfte talebindeki ısrarını derece derece artırarak ne Arap'ın gösterdiği kara şamardan yılgınlık getirir ne de annesinin çikolata, fıstık alacağı gibi vaatlerinden teselli bulabilir. Adeta ulur gibi bir ağlama tutturur.

Kahveci çırağı Sadık, kambur ustasına:

— Momo'yu duyuyor musun ağlıyor... Köfte için matem ediyor...

— Ulan o nasıl çocuk o? Köpek yavrusu gibi uluyor. Haydi, bir dilim ekmek daha al gel... İşte öteki tramvay da yokuştan göründü. Bir köfte daha verelim de kız doymazsa şimdi araba kalkacak, ağlaya ağlaya gitsin. Bizim Hacı Efendi'ye söyleyelim... Kandil gecelerinde Karakulak'tır[1] diye fıçı fıçı yağmur suyu sebil ettireceğine köfte dağıtsın köfte! Bunun iştahlısı çok. Sevabı da elbette sudan büyük olur.

Çırak ekmeği getirir. Kambur üstüne bir köfte daha koyup dilimi eline alır, başı üzerinden birkaç defa çevirdikten sonra:

— Bu da bütün yeminlerimin kefareti, Marika'nın tek gözünün selameti uğruna gitsin...

Çırak köfteyi tramvaya uzatır. Mahalle karılarında bir sevinç gürültüsüdür başlar.

Kadının biri — A, ne şen kambur bu! Artık hovardalığı ele aldı. Galiba bütün köfteleri bugün bize yedirecek.

Esas talep, ağlayan çocuk için olduğu halde türlü şakalarla köfte yine dağıtıma uğrar. Payına düşen köftenin onda biri Hasene'nin dişinin kovuğuna bile gitmez. Bereket versin, kızın bir ikinci uluma tutturmasına vakit kalmadan yu-

---

1 İstanbul'da Beykoz'un arka taraflarında çıkan çok ünlü ve üstün nitelikli kaynak suyu.

karıdan tramvay gelir, bu bekleyen hareket eder. Kadınlar hep birden Kambur Arif'e hitaben:

— Kambur köfteci, hakkını helal et kardeş! Köftenden hepimiz tattık...

Kambur — Kambur köfteci mi? Hani ya deminden kahvecibaşı, aslanım, civanımdım. Şimdi kambur mu olduk? Zararı yok... Helal olsun helal, anamın ak sütü gibi helal olsun. Dükkânı unutmayınız, yine buyurunuz inşallah... Pazartesi, perşembe günleri emziklilere köfte dağıtacağım. Haftaya uskumru ızgarası, tel kadayıf da var. Konuya komşuya haber veriniz...

Tramvay biraz uzaklaştıktan sonra Çırak Sadık:

— Usta... Usta... Tramvaydan bir ses geliyor, duyuyor musun?

— Ne sesi o?

— Galiba açgözlü kız köfte diye yine tutturdu.

— Kadınlar çocuk ağladıkça köftenin geleceğine kanaat getirdiler de zannederim ki ulutmak için kıza çimdik basıyorlar. Şu ızgarayı mangalın üstünden köftelerle beraber al da "Kefareti budur" diye tramvayın arkasından fırlatıver.

*

Biletçi birkaç kişi dolaşır. Yolcunun biri sigarasını sıkça sıkça birkaç defa çekip, dumanını üfürerek elindeki bozuk paralarla bileti dikkatlice gözden geçirdikten ve hesap ettikten sonra öfkeyle yüzünü buruşturarak açıklama isteğiyle paraları biletçiye uzatıp:

— Baksana buraya! Hani bizim çeyreğin on parası?

Biletçi bu soruya karşı verilecek cevabı akşama kadar birçok kişiye tekrardan usanmıştır. Lakin çare var mı? Müşteriyi ikna için icap eden sözlere başlar:

— Bir bileto altmıs para... On para çeyrek üzerinden kaybedersiniz olur yetmis para... Ben size vermisim üç kurus on para, eder bes kurus. Doğru değil simdi?

Müşteri, hiddeti artırarak:

— Doğru değil ya!

— Ne için doğru değil?

— Çünkü ben verdim bir çeyrek.

— Pek ayla efendim...

— Sen bana altmış paralık bir biletle üç kuruş on para iade ettin...

— Kala...[1]

— Nereye kala? Benim onluk sana mı kala?

— Yok efendim, cenabınıza anlattıramadım. Çünkü boyle Turkça pek güzel bilmem...

— Özrü kabahatinden büyük. Kumpanya, Türkçe bilir hademe istihdamına mecburdur.

— Yok efendim, anlattıramıyorum, Turkça bilirim... Fakat hademe istihleme boyle ince kâtip lakırdı bilmiyorum. Vardır bu tramvay idare içinde mencilis yapan o adamlar hiç Turkça bilmiyorlar, ama kimse ses çıkarmamıs. Ben tanıyorum üç tane, Anastas, Yorgos, Nikolas bunlar bilmiyorlardı. Nasıl desinler lakırdı Turkcas... Ama sonra müşterilerle kavga yapa kavga yapa öğrenmisler... Benim gibi...

— Senin gibi öğrenmişlerse diyecek yok...

Öteden diğer bir efendi:

— Bu ne âlâ şey böyle... Demek siz Türkçeyi tramvay idaresinde öğreniyorsunuz?..

Biletçi — Eh ne yapacak efendi? Benim çocukları var. Ekmek parası kazanacak. Öğrenmeden olmaz...

Para bozduran efendi:

— Haydi şu benim onluğu ver.

Biletçi — Ama size hesap söylemedim efendi? Altmıs para bileto üç kurus, on para geri vermisim.

— Evet, eder dört otuz para, hani onluk? İnsanı göre göre aldatacak be! Herkes hımbıl mı burada?

— Ama demamisim efendi çeyrek üzerinden kaybedersiniz on para?.. Çeyrek eksiktir on para...

— Niçin eksik oluyor? Çeyreğim silik mi?

— Yok değildir silik. Fakat bizim kumpanya boyle nizam koydu.

---

1 Rumcada “iyi” demektir, gündelik konuşmada pekâlâ, tamam vb. anlamlarda da kullanılır.

— Ben kumpanya mumpanya tanımam...

— Siz tanımazsınız ama ben ne yapacak? Her gün bu boyle... Sizin gibi çok efendiler bana kavga yapıyorlar. Kumpanya boyle demis, boyle olacak... Bana bir kabahat vardır bunda?

Zavallı biletçi o kıt Türkçesiyle müşteriyi ikna edinceye kadar akla karayı seçer. Birkaç kişiyle de silik para kavgası olur. Laleli'den de hanımlar binerler.

Kadınlar tarafı ayak ayak üstünde bir hale gelir.

Biletçi "Hanımefendiler, bileto!" diye bağırarak kadınlar tarafına geçer. Sıcaktan terlemiş, saçları tel tel şakaklarına yapışmış şişmanca bir hanım, yüzünün terini silmeye uğraşarak, öfkeyle:

— Herif patlamadın ya? İnsan bu tramvaya adımını atar atmaz hemen bilet diye tepesine bitersin. Dur ne oluyorsun bakalım? Sultanahmet'e gideceğim, o zamana kadar bin defa bilet alınır...

Biletçi ciddi bir tavırla:

— Sultanahmet'e gidiniz, başka tarafta gidiniz, nerede olursa olsun mutlaka bilet almalısınız. Bizim kumpanya kaide boyle.

— Aaa!.. Al bundan da on paralık! Bu herif lakırdı da anlamıyor. Ben sana bilet almayacağım demiyorum. Terledim, biraz dur. Evvela biraz nefes alayım da sonra bilet alayım diyorum. Hu, sen bana dikkatli bak! Beni öteberi kadınlara mı benzettin? Benim soyum yedi göbeğe kadar helalzadedir. Hiç Frenk'in arabasına bedava biner miyim ben? Elbette bilet alacağım. Hem biletimi alırım hem de hayvanların hakkı üstümde kalmasın diye doksan dokuz "ya gayret" çekerim. Ben hakkı hukuku tanırım ayol. Sen şöyle bir dolaş da sonra gel bakayım...

Siyah çarşaflı, zayıfça, yaşlı bir kadın biletçiye bir ikilik[1] uzatarak:

— Görüyor musun biletçi, ikiliğim ne kadar çil? Ben bunu sana vermezdim ama insanlık hali bu... Bugün başka

---

1 İki kuruş değerindeki eski gümüş para.

bozukluğum bulunmadı. Sana her müşteri böyle çil para verir mi? Bari uzun gitsem yüreğim yanmaz. Türbe'de[1] ineceğim. Bu ikiliği oğlanın, torunum Behçet'in kumbarasından çıkardım. İğnenin ucuyla tamam bir saat uğraştım. Sen hazırcacık parayı al çantana at, oh ne âlâ... Oğlan duysa kıyamet kopar. Evvelki gibi yayan yürüyemiyorum. Gitmesen olmaz. Hürmüz hastalanmış. İki eli kızıl kanda olsa teyzem (sanki benim için) bıraksın yarın sabah gelsin, diye bahçıvanın karıyla erkenden haber göndermiş. Yine geç kaldım. Kız öldüyse öldü, kaldıysa kaldı... Ev işi bitmez ki... Evde kızlarım, gelinlerim var, kalabalık. Şimdiki tazeler... Söyletme beni artık... Yerlerinden kımıldamasını canları istemez. Sade seyir seyran oldu mu oralarla koşarlar. İş görmezler. Hep beni yapsın diye bakarlar. Biraz yaşlıyım, ama yine de onlara taş çıkartırım.

Biletçi bu sözlerin dört kelimesini dinlemeksizin diğer tarafa gider. Lakin kadında bir defa çene açılır. Karşısındaki yabancı kadınları muhatap kabul ederek ellerini onlara doğru sallaya sallaya sözünde devam eder:

— Hürmüz'ün eski mızmızlığı... Kız kardeşimin kızıdır. Anası öldü. Ona dünyada benden yakın kimse kalmadı. İyidir, hoştur, kocasını çok sever. Herifin üstüne hayali fenerdir. Üzerine toz kondurmaz. Belki bilirsiniz Salih Efendi, Amberizadelerdendir. Nur gibi bir babası vardı. Sizler bâki, vefat etti. Eh, hep o yolun yolcusuyuz. Az yaşa çok yaşa akıbet gelir başa... Bu dünya kime kalmış?.. Sözüm neredeydi, ha, Hürmüz'ü anlatıyordum... Kocan kişizadeyse elhamdülillah bizim de soyumuz sopumuz belli... Hobyar taraflarında ben ruhiyeci kızı Şeref Hanım diye anılırım. Ruhiyeci olup da Allah rahmet eylesin anam babam ruhiyeye okumazlarmış.

---

1 Bugün de İstanbul'da eski güzergâhı izleyen söz konusu tramvay yolu üzerinde duraklar arası mesafeler oldukça kısaydı ve Aksaray'dan Sultanahmet'e kadar şöyle sıralanırdı: Aksaray, Laleli, Koska, Bayezid, Çarşıkapı, Çemberlitaş, Türbe, Sultanahmet. Koska, Çarşıkapı, Türbe durakları bugün yoktur. Koska Üniversite'nin, Çarşıkapı Kapalıçarşı'nın önemli ana girişlerinden birinin, Türbe II. Mahmut türbesinin önüne rastlayan duraktı.

Ruhları gayet hafifmiş de onun için bize bu lakabı vermişler... Ağa babam Çörekçiler Kapısı'nda otururdu. O zamanın esnafıydı. Ama neylersin o zamanın esnaflığını. Beni evvela bir soysuz herife verdiler. Ahmet'imi ondan doğurdum. Size anlatsam kırk yıl bitmez...

Şeref Hanım birdenbire cebini yoklar, önüne bakarak parmaklarıyla bir şeyler hesapladıktan sonra erkekler tarafını ayıran perdenin ucunu biraz kaldırarak:

— Hu biletçi! Biletçi buraya gel!

Biletçi gelerek:

— Ne var hanumefendi?

— Sen beni tanıdın mı ayol?..

— (Şaşırarak) Yok tanimamısım...

— Alık sen de! Niçin tanımıyorsun? Ben deminden sana çil ikilik veren hanım değil miyim?

— Ha, evet...

— Ben o ikiliği torunumun kumbarasından çıkardım da aldım...

— (Hayretle) Kumbaroz çıkardın?..

— Kumbara canım, kumbara! Rozunu da nereden uydurdun? O ikiliği bizim çocuğun kumbarasından aldım diyorum. Ne meram anlamaz adamsın sen...

— Pek ayla, ben sizin çocuk kumbaroz tanımıyorum.

— Aman canım, ister tanı ister tanıma! Aktarın sattığı on paralık toprak kumbaralardan. Şimdi o bana lazım değil... Çocuk işi anlayıp da illa "ikiliğim de ikiliğim" feryadıyla başıma gürültü koparırsa diye korkuyorum. Ben anası Safiye'ye "Oğlana hiçbir şey anlatma" diye sıkı sıkıya tembih ettim. Hani şayet diyorum çocuk duyacak olursa üzülür. Biz de tez elden belki öyle bir ikilik daha bulamayız...

Biletçi diğer kadınlara doğru soran bakışlar dolaştıra dolaştıra boynunu omzuna yaklaştırıp, dudaklarını kıvırarak:

— Bu hanım ne diyor ben anlamadı? Kumbaroz mumbaroz... Çil iki kurus...

Diğer bir kadın gülerek biletçiye:

— A, sen de ne kalın kafalı bir herifsin, bunda anlamayacak ne var? Hanım sana deminden bir çil ikilik vermiş. O para çocuğunmuş. Şimdi geri istiyor. Besbelli sana başka para verip onu alacak...

Biletçi şaşkın bir tavırla ellerini havaya kaldırarak:

— Ama boyle karısık is olmaz! Bana vermis bir para... Bu para çocuk paradır, kumbarozdur, ben ne bilecek? Ben de o ikilik almısım müsteriye vermisim.

Şeref Hanım — Ayol ne çabuk verdin? Sana ikiliği verirken de çocuğun olduğunu anlattımdı. Kafasız! Lakırdıya dikkat ettiğin yok ki!..

Biletçi — Ama bu kadar çok lakırdıdan ben hangisine dikkat olacaim?

Şeref Hanım (Telaşla) — Perdeyi biraz aralık et de çocuğumun ikiliğini verdiğin adamı bana uzaktan göster bakayım.

Biletçi gösterir. Şeref Hanım dikkatle bakarak:

— Ha kelli felli bir Müslüman adam. Bakınız çocuğun parası kimlere kısmet olacakmış... Kısmete karşı durulur mu hanım? Behçet'in kumbarasındaki para bu sabah oradan çıkacak da bu efendinin cebine girecek? Suphanallah! Hay hikmetine kurban olduğum tanrısı... Ya... Hürmüz de hastalanacak gün buldu patlayası!

Diğer bir kadın — Hanım başka bir bozukluğun varsa ver efendiye gönderelim. Çocuğun çil parasını istetelim. Belki verir. İyi bir adama benziyor.

Şeref Hanım çırpınarak:

— Hanımcığım yanımda başka bozukluğum yok. Şu musibet biletçi parayı böyle çarçabuk götürüp de başkasına verecek ne vardı? Yanında saklayaydı, yarın yine tramvayla eve döneceğim. Niyetim buradan geçerken biletçiye başka bir para verip o ikiliği almaktı...

Biletçi ümitsiz bir tebessümle:

— Vay efendim, bu ne tuhaflık? Çok aylar var ki ben biletçi oldum bu tramvayda. Fakat böyle tuhaflık daha görmedim. Ben müşteriden para alırım, çantada koyarım. O para bana değildir ki saklayacağım. İdarede vereceğim...

Şeref Hanım — Aman sus, lanet olsun! Üsküdar vapurlarında akrabadan bir biletçi var. Hani ya şirret[1] mi diyorlar ne diyorlar? İşte o vapurlarda. Ona söylerim de bir çil ikilik buldururum. Amma da uzattın işi ha! Kabahat kimsede değil, böyle vakitsiz hasta olduğu için o yelloz Hürmüz'de...

Altı yedi kadın tramvayda derhal birbirleriyle ahbap oluyorlar. Artık Şeref Hanım'ın çil ikiliği bahsi kapanır, diğer eğlenceli sözler açılır. Hanımlar kendilerinin tramvayda olduklarını, üstelik o incecik tahta bölmenin öte tarafında her sınıftan erkek bulunduğunu külliyen unutarak ancak kendi evlerinde ve özel âlemlerinde konuşulabilecek şeyler hakkında bağıra bağıra, gülüşe gülüşe fikir alışverişine girişirler... Hemen hepsi söylüyor gibiydi. Muhtelif sesler arasında geçerek erkekler kısmından işitilen konuşmalar şunlardı:

— A kardeş, siz ne tarafa böyle?

— Erenköyü'ne[2] gidiyoruz elmasım.

— Bizim de orada bildikler var, ama elim değip de gidemiyorum ki... Hepsi de "Binnaz Hanımcığım gel" diye ayılırlar bayılırlar... Gümrük kâtibininkiler orada, Miralay Rasim Beyinkiler orada... Nebile Hanım var, mektep arkadaşımdı. Beyinin ismi bir acayiptir. Dur aklıma gelmiyor. Gemilerin üzerine kâtiptir. Şimdi o ileri geldi, çok büyüdü, yaptırdığı köşkü söyleye söyleye bitiremiyorlar. Sözle anlatılamazmış ki... Kameriyeler, fıskiyeler, havuzlar; helâların suları üst katlara kadar kendi kendine çıkıyormuş. Ah bizim evde de öyle olsa, ne âlâ... Kız rahata düştü. Allah versin. Nebile kimin kızıydı zaten? Şekerci Osman Efendi'nin kızıydı. Mektepteyken cüz kesesinin[3] içinde badem ezmeleri getirirdi de kapışırdık. Eh işte çocukluk... Şimdi olsa insan sıkılır değil

---

1 Şirket, Şirket-i Hayriye'nin kısaltılmışı, 1851'de kurulan ve 1854'ten 1945'e kadar Boğaziçi'nde yolcu ve yük taşımacılığı yapan gemicilik şirketi.

2 19. yüzyılda bahçeli köşk ve konakları, geniş bağ ve bahçeleriyle Osmanlı üst sınıfının rağbet ettiği bir semtti.

3 Eskiden mahalle mekteplerinde (ilkokullarında) ders kitabı olarak kullanılan ve içinde elifba (eski harfleri öğreten okuma kitabı, alfabe) namaz duaları ve bazı sureler bulunan kitapçığın konulduğu kese.

mi ya kardeş? Talih bu! Kızcağız rahat etsin. Rahat etsin, gözüm olduğu için söylemiyorum alimallah! Beyi bahçenin içine uzun uzun yollar yaptırmış, çakıllar yaydırmış, iki tarafına ağaçlar diktirmiş. O çiçekler, o çimenler artık yalancı cennet gibiymiş... Bir şey daha söylüyorlar, ona çok güldüm. Şeytanarabası mıdır nedir? Hani böyle şimendifer gibi fıldır fıldır gidiyor. Vavlı sepet arabası[1] mı ne diyorlar? İşte öyle bir karın ağrısı ismi var. Nebile'nin beyi işte bir tane ondan almış, hanımını bindirip de bahçede dolaştırıyormuş. Ne tuhaf olur onun üstünde gitmesi... Tövbeler olsun binmesi de günahmış diyorlar, ama insan imreniyor. Nebile beni pek sever. Benim için "Kardeşçiğim gelsin, onu işte o arabaya bindireyim de dolaştırayım" demiş... Bindirsin bindirmesin, öyle haber gönderip bir kere gönlümü aldı ya yetişir işte... Kız kibar karısı oldu ama Allah için söylemeli, hiç kibirlenmedi. Yine benimlen eskisi gibi senli benli konuşur. Allah eksik etmesin bizimki huysuzdur, izin vermez ki gideyim. Hele o arabaya bindireceğini duysa hiç göndermez... Her şeyi yolunda, yalnız bir dertleri var. Çocukları olmuyor. Beyi "Çocuk isterim... İlla isterim de isterim!" diye tutturmuş. Allah vermeyince zavallı Nebile ne yapsın? İlaçlar, banyolar, adaklar, türbeler, hekimler, hocalar başvurmadığı yer kalmadı. Cenabıhak istemeyene verir, isteyene vermez... İki gözüm hikmetinden sual olunmaz ki... Evlenmek niyetinde olan kocalar da işte böyle çocuk derler mocuk derler tutturacak bir bahane bulurlar. Erkek kısmının sevgisine inan olmaz... Yok hanım yok! Koca sevgisine bel bağlamamalı... Şimdi sana hanımcığım, karıcığım senin için ölüyorum, bayılıyorum der... Sokağa çıkar çıkmaz hepsini unutur. Bir güzel kadın görünce gözleri velfecri okur. En uslusunun yine gözü dışarıdadır. Nebile'nin geçenlerde bir iki haftaya kadar günü geçmişti. Gebe kaldım diye kadıncağız sevincinden çıldırdı

---

1 Velosipet sözcüğünün vavlı sepet (vav harfli sepet) biçiminde anlaşılmasından kaynaklanan bir sözcük oyunu. Fransızca *vélocipède* sözcüğü bisikletin ilk adı olup o dönemde dilimize "velosipet, velospit" şekillerinde geçmiştir.

şöyle... Acele çocuk takımları falanları hazırlamaya kalktı... Hep sevinçleri beyhude oldu. Arkasından bir şeyler çıkmadı... Bu gebelik böyle kof çıkınca Nebile hep kederinden hastalar oldu, döşeklere düştü... Hakkı yok mu? Kederlenmez mi ya? Vardığı vakit kocası üç yüz kuruşluk zibidi bir kâtipti. Çarşamba taraflarında o çarpık, viran, kulübe gibi evlerde az sıkıntı mı çekti, az yoksuzluk mu gördü?..

Yaşlıca bir hanım — Nebile Hanım'ın kocasını mutlak oynak karının biri ayartmıştır. Bir erkeğin kanında hoppalık, cebinde dünyalık oldu mu ben denedim hanım, mümkün değil doğru durmuyor... Erenköyü taraflarında nedir kadınların o kıyafetleri?.. O ne biçim yeldirmeler...[1] Harmaniyelisi[2] var... Aynalı[3] biçimi var... O uzun etekler... O canım kumaşlar süpür süpür yerlerde... O pudralar, o boyalar, o kabarık saçlar... O telli pullu başörtüleri... Senin kocan beni görüyor, benim kocam seni görüyor. Apaçık ben senin karına bakayım, sen benimkine bak... A!.. Bu ne mezhep genişliği! Kabahat erkeklerde değil, bizde... Kadınlarda... Benim tazeliğimde kürsü şeyhi[4] bir Mehmet Efendi vardı. İğciler Camii'ne[5] çıkardı. "Süsleneceksen kocana süslen, giyineceksen, kuşanacaksan evinde giyin kuşan. Sokağa süslenme... Harama süslenme... Günahtır... Vebaldir" diye bar bar bağırırdı.

Diğer bir kadın — Şimdi öyle şeyhler kalmadı ya... Kalsa da dinleyen yok. Ah... Ah... Dünya pek kötü oldu... Çok şükür, yine yiyecek birer lokma ekmek buluyoruz.

Yaşlı hanımlar böyle gençleri, süsleri, tuvaletleri[6] eleştirerek dillerine dolarlarken beri yanda iki taze, guguruklu siyah kadının şıklığına hafiften dokundurmaya başladılar...

---

1 Kadınların başörtüsüyle birlikte kullandıkları, kolları ve bedeni bol hafif üstlük.

2 Bütün vücudu saran, eteği geniş, kolsuz ve kimi zaman kukuletalı bir tür üst giysisi, pelerin.

3 (Argo) Süslü, gösterişli, fiyakalı.

4 Cuma namazından sonra vaaz eden hoca.

5 Aksaray'dan Laleli'ye doğru çıkan yolun sol tarafında bulunan camii 1930'lu yıllarda yıkılmıştır.

6 Yıkanma, giyinme, süslenme, taranma işleri.

Arap'ın burun kanı al hırkası, tenteneli kolları, yakası, kumru göğsü yanardöner çarşafından dışarıya taşıp dökülüyordu.

Haspanın o kadar gür, uzun saçı olmayacak, hemen bir onluk karpuz[1] iriliğinde kafasının tepesine kondurduğu guguruk eğreti saçlardan, belki siyah yünden, kırpıntılardan uydurulup yapılmış olma ihtimaliyle kuşkulu bakışları üzerine çekiyordu. Hele bu süsün, tuvaletin en tuhaf, gülünç kısmı ellerde garabete varıyordu. Arap yıpranmış, avuç içleri artık akçıllaşmış, parmak araları sökük, siyah, güderi eldivenler giymiş, sağ elinin serçeparmağına da koca bir akik yüzük takmıştı... Bu eldivenlere, yüzüğe ara sıra alaylı bakışlarını çevirmeleriyle içlerinden kopan kahkahaların yarısını yuta yuta fıkırdayan tazelerin şu hali, Arap'ı yavaş yavaş huylandırmaya başladı. Abla nihayet dayanamayarak:

— Kımkır kımkır ne gülüyor Allah aşkına! Ne var? Açıkta bir şey mi gordi? Yoksa benim suratına maymun mu oynayor?

Bu soru ufak bir kıvılcım ilavesiyle kaynadığı kaptan taşacak fışkırma meydana getiren bir sıvı gibi o iki tazede kahkahalarını tutmaya artık hal bırakmadı. Birisi başını tramvayın penceresinden dışarı çevirerek, diğeri elini ağzına götürerek boşandılar.

Beri tarafta kadının biri Nebile Hanım'a tarif edilmek üzere uzun uzadıya, bir gebe kalma reçetesi sıralarken bir diğeri de Samatya'daki Sürpük ebeyi salık veriyor, "Bu Sürpük kadın birebirdir. Kendisine bir ay devam edenin Huda'nın izniyle mutlak bir çocuğu olur" diyordu.

Bu boşanan kahkahalar üzerine hep kadınlar sustu. Bakışlar o tarafa yöneldi. Kadının biri diğerinden sordu:

— Neye gülüyorlar?

— Şu siyah kadının süsünü, kıyafetini alaya alıyorlar.

Abla köpürdü. Başını bir tarafa çarpıtıp dudaklarını uzatarak:

---

1 On okkalık bir karpuz.

— A... A... A... Aşüftelerin zoruna bak! Artık gula gula bayılacaklar... Ne var ayo? Canınıza gulma istiyorsa ben size bir şey tarif edeyim de ona gulunuz...

Yaşıyla bağdaşmayacak biçimde kendine çekidüzen vermeye uğraşmış olan hanım:

— Zarafet sen onlara uyma! Kişinin hali tavrı kendi aynasıdır. Karlar yağsa kış değil mi, kişi halini bilse hoş değil mi? Gülen kendine güler. Onlara kim gülsün?..

Gülenler — Kadın sana ne oluyor? "Gülme, söyleme!" Artık haraççıbaşı kesildiler başımıza... Gülmek yasak mı? Gülüyorsak size mi gülüyoruz? Keyfimizin kâhyası mısınız?

Diğer bir kadın — Gülseler de yeri. Arap'ın kıyafeti gülünmeyecek gibi değil ki... Baksana nazlıma, eline de siyah güderi eldivenler giymiş... Kendi elinde onun kudretten siyah eldiven var. Onun üzerine yine o renkte başkasını giymeye ne lüzum görmüş acaba?

Kadınların bu alaycı eleştirilerine karşı artık Zarafet'in babası anası hep tuttu, celallendi. "Gülünecek tuhaflık benim kıyafetim değil, falan şeydir" diye öyle çirkin bir tarifle kendisini kınayanları susturacak cevap verdi ki erkekler tarafından biri, güm güm tahta bölmeyi vurarak, "Kadınlar, bu tarafta erkeklerin oturduğunu unutuyor musunuz? Ayıptır. Ağzınızdan çıkanı kulağınız işitsin..." uyarısında bulundu.

2

Tramvayda kadınlarla kavga ettiğinden bir ay kadar sonraydı, bir gece Erenköyü'nde köşkte Zarafet Abla gözlerini açtı. Sivrisineklerin, tahtakurularının hücumuyla vücudu baştan aşağı yanıyordu. Kalktı, döşeğin içine oturdu. Üzerinde cibinlik de varken bu can yakıcı, kan emici hayvanların nereden, ne şekilde böyle döşeğine dolmuş olduklarına şaştı. Odanın bir köşesinde yanan gaz lambasının isli, kör ışığı yardımıyla etrafına bakındı. Kaşınmaya başladı. Fakat ensesinden göğsüne, göğsünden bacaklarına koşturduğu iki

elini vücudunun acısını yatıştırmaya yetiştiremiyordu. Şimdiki moda saçları kıskandıracak irilikte didilmiş siyah yün gibi, tandır kadar kabarmış olan başını sağa sola sallaya sallaya biraz ötede yatan Rum hizmetçiye seslenerek:

— Elenigo!.. Elenigo, ayo sen nasıl uyuyo? Bu gece sivrisineler benim cibinli deldiler. İçinde doldular. Sokuyor sokuyor, yanıyor... Kaşıyor kaşıyor, kabarıyor.

Eleni kaşınarak başını yastıktan biraz kaldırıp:

— Ah manamu...[1] Rahat bırakmazsın abla, Eleni bir paça uyuyacak...

— A, çıldırdı mı ayo?.. Sana kim ne diyo? Uyu... Delinin zoruna bak!

— Ah ama sen böyle dır dır dır söylüyor ben nasıl uyuyacak?

— Seni ben mi uyutmuyor?.. Sivrisineler sana sokmuyor mu?

— Ah nasıl sokmaz? Hem sokar hem kulak içeride vız vız türkü söyler.

Zarafet sivrisinekleri öldürmek için iki elini cibinliğin orasına burasına götürüp birbirine çarparak:

— "Şarrak" diyo... Avuçlarını açıyo ama öldü mü, ölmedi mi görmüyo ki...

— O ki vurdun, ne vakit ölüyor avucunun içerde kan bırakıyor.

Zarafet Abla yastığının üzerinde fıstık gibi şişmiş dört beş tahtakurusu bulup ezerek:

— Elenigo...

— Oriste...[2]

— Bu tahtakurularının gözleri var mı?

— Ne bileceğim ben abla...

— Gözlerini ben görmüyo ama onlar beni nasıl görüyo, buluyo?.. Yatağını ne tarafa yapsa o tarafa geliyo... Elenigo ayo, o işi duydu mu sen?..

— .....

1 Ah anam, anacığım.

2 Buyur.

— Kız uyudu mu?

— Bıraksan ki uyuyacaim.

— Ayo sana gizli bir şey söyleyece...

— Bana gizli laf söyleyecek?..

— Kimse duymayacağına haçına putuna yemin edece, ben de sana söyleyece...

— Ah matofeo[1] ben kimseye demecek ki abla bana böyle bir sırlı laf söylemis...

— Bizim küçük hanım yok mu?

— Bizim küçük hanım?..

— Evet, Leblebi Hanım...

— Yok Leblebi Hanım... Lebibe Hanım...

— Leblebi fındı (fındık) ne ise hepsine bir... İşte o bir nektup yazdı. Bana verdi.

— Sana vermis ki postada bırakasın?..

— Postaya değil ayo... Komşunun oğluna verilece dedi...

Eleni komşunun oğlu sözünü işitince aşçı kadının vereceği sırrın ehemmiyetini derhal anlayıp, döşeğinin içinde hemen kalkıp toplanarak:

— Komsunun oğlusuna verilecek demis?.. Hangisi? Hani su yesil kravat koyar, her aksam demiryol üzerinde piyaça yapar... A bre kaymeni...[2] Ama benim aklı bana boyle demis ki bu delikanlı buradan geçer bunda bir seytanlık var... Birbirlerine göz koymuslar, bunda bir amor[3] isi var?..

— Bunda hamur işi yok ayo... Senin anlayacağı onlar birbirini seviyo...

— Sonra ne yaptı? Mektup götürdü verdi?

— Götürmedi. Korktu. O gece düşündü düşündü. Leblebi Hanım kardeşine küçük bey duyarsa? Büyük hanım duyarsa fena olaca dedi. Küçük hanım ertesi günü nektup yine verdi. Yalvardı, yalvardı. Elini öptü, yüzünü öptü. Aha beni güzel ablacığı dedi. Beş kuruş da beraber verdi. Artık dayanamadı götürdü.

---

1 Allah için, vallahi.

2 Zavallı.

3 Aşk.

— Bes kurus verdi? Çok vermis! Buradan en uzak memlekete mektup gider kırk para ilen... Bana verecek idi bedava götürecektim. Ne olur? Surada komsu... Bes kurus aldın mektup götürün?

— Dur ayo acele etme... İlk önce götürmedi. Nektubun içine ne var, diye sordu. "Selam kelam" dedi... "Benden de selam yazdı mı?" dedi. A öyle ya! Komşunun oğluna buradan nektup gider de Zarafet'ten selam yazmasa ayıp olmaz ma ayo?.. Sonra bana hatırına kalmaz ma...

— Oo! Saskın abla! O mektup içerde seni için selam koyacak?.. Sana boyle demis aldatmis! Sonra ne yaptı?

— Ne yapaca, nektubu aldı. Götürdü...

— Bravo abla! Bey buldu elinde verdi?

— Buldu eline verdi. O da bana hem elini öptü hem beş kuruş verdi...

— Ah aman ben buna kıskandı. Bes kurus burda, bes kurus orda sen çok para aldı.

Zarafet hafif bir çığlık ile kahkaha arasında acayip bir gülme tutturdu. Döşeğin içinde kâh iki kat olup kâh doğrularak güldü, güldü, güldü. Nihayet dedi ki:

— Şimdi oturduğu bu kapı gibi ben hiç böyle ev görmedi... Küçük bey alafranga seviyo ama aşçıya beş mecidiyeden[1] fazla vermiyo... Beni geçen günü yanına çağırdı. Mutfağın, sofranın, külpastının alafranga adlarını öğren dedi. Ayo, beni aklına kalıyor mu onlar? Kuzum Elenigo, sen biliyo mutfağın adını ne idi?

— Kuzine...

— Kuçine mi? O nasıl şey öyle? Mutfağın adını hiç kuçine olur ma ayol? Hah hah hay... Külpastının adını?

— Kotlet... Ama ne zaman "pirzolas" diyorsun daha güzel demek oluyor...

— Kotti mi, pirçola mı ayo...

— Hem öyle hem böyle...

1 Sultan Abdülmecit zamanında çıkarılan yirmi kuruş değerindeki gümüş sikke.

— Sofraya ne diyordu?

— Tabl...

— Ayo bizde tabla başka, sofra başka... Ben bu kapıda oturmayaca Elenigo... Üç türlü yemek yeniyo, kırk tablak yıkanıyo... Sonra çatallarının bıçaklarını sıcak suyun içine soktu, sapını çıkardı diyo. Darılıyo... Hiç sıcak suyuna sokmadan bıçak temizlenir me ayo? Sonra pirinci yıka diyo. Yıkıyo, kavanozun içine su ile koy diyo, koyuyo, bir gün duruyo, o suyunu dök, başka suyunu koy diyo, koyuyo, ertesi günü yine böyle üç gün yapıyo... Sonra kalburüstüne koyuyo kuruduyo, havanın içine koy döv de un gibi yap yüzüne sürece diyo... Ayo hep bunlara aşçı kadının işi mi? Bana tarif ediyo sabun yap diyo... Hiç sabun evde yapılır ma ayo, herkes sabunu sokaktan yapılmış alıyo... Kuzum Elenigo yemek odasına adını ne idi?

— Salamanje...

— Salamance me?.. Kah kah kah... (Yüksek sesle ezberleyerek) Salamance... Kuçine... Kotet pirço... O nafile aklına kalmıyo... Geçen gün küçük beyi kuçineye geldi...

— Nerde geldi?

— Ayo mutfağın adını kuçine değil mi?

— Kuzine.

— ... Ay karın ağrısı. Dilini dönmüyo... Kuçine... İşte oraya kuçinaya beni yanına geldi. "Abla sana alafranga bir yemek tarif edece sen de öyle pişirece" dedi. Şimdi sana iki yaşında bir tavuk gönderecek, bu tavuğu haşlayaca... İçini pasdırma, dana paçası, fındı (fındık), ıspanak, turp ile sıkı sıkıya dolduraca... Ben sana bir kutu mantar gönderece, bu mantarlarla tavuğun bütün deliğini deşiğini tıkayaca, fırına gönderece, iyice pişece... Kah kah kah, tavuğunu içine turpla paça konur mu ayo? Tavuk fırından gelince tavanın içine tereyağı koy, kızdır. Bir parça kaymak at, indir... Tuz, biber, hardal karıştır... Bir bardak limonata yap onu da karıştır. Sonra bunu tavuğunu üzerine dök, dedi. Bunun adına "sos" mu derler, "kos" mu derler dedi? İyice aklına kalmadı.

— Sonra yaptın boyle?

— Yaptı ama tavuk ziyan oldu. Kimse yemedi. Küçük bey kendi de yemedi. Benim ne dediğini sen anlamadı, yanlış yaptı, dedi. Kavga etti. Sonra gitti Şaban Ağa ile de kavga etti. Ben sana iki yaşında tavuk dedi, sen beş yaşında aldı, dedi. Tavuğun yaşını Şaban Ağa nereden bilece ayo... Şaban Ağa kendi yaşını bilmiyo... Ben kendi yaşını biliyo ma? Bu kadar konaklara oturdu. Tavuk hindi pişirdi. Bu tavukları hindileri kaç yaşında olduğuna kimse sormadı...

— Bırak simdi bu hindi tavuk... Komsunun oğlusu cevaplık bir mektup vermedi?

Zarafet Abla, kolundaki bilezikler şıkır şıkır birbirine vura vura, tatlı tatlı bir süre kaşındıktan sonra:

— Ben küçük hanımın nektup ona verdi. Ötesini nene lazı ayo?.. Hepsini anlataca ma artık?

— Evvelden ben sana sormadı. Sen bana uykudan kalk demis... Anlatmıs ki boyle boyle mektup götürmüs... Sonra lakırdı yarım bırakmıs. Çünkü anlatmayacaktı hepsi niçin bana uykuda kaldırmıs?

Zarafet Abla tatlı bir hatırayla yüreğinin fıkırdadığını ima eder şekilde uzun uzadıya güldükten sonra:

— Elenigo ayo! Sana başka bir şey söyleyece...

— Abla yalvarırım seni... Bana bırakarsın ki uyuyayım biraz...

— Ayo patladı mı? Sabaha vaktini çok, uyursun... Daha sana söyleyece lakırdıları var. Şaban Ağa geçen akşam tabla verirken benim elinde sıktı. Niçin sıktı acaba?

— Yok abla Saban Ağa laf ben dinlemez. Baska lakırdı bilmezsin söyleyecek? Saban Ağa Zarafet'i elinde sıkmıs. Gece uyumayacak, buna dinleyecek?.. Oh aman zevzek...

— Sen Şaban Ağa lakırdısa beğenemedi mi ayo? Başka lakırdın mı isteyorsun? Küçük beyin lakırdısını söylerse o zaman hoşlanaca mı?..

— O kako horuno nahisi![1] Küçük beyin lafına ben hoşlanacak?

1 Hay iyi gün yüzü görmeyesice!

— Sen hoslanaca ya... Geçen günü hanımlar evde yokken oda kapısının aralığında ne gülüşüyodu beraber?

— Gülüsmedi. O bana bir laf söylemis...

— Öyle mi laf söylenir ayo?

— Abla sen o günü kuzinede isini bıraktı bize gözetledi?..

— Gözetledi ya! Büyük hanım giderken "Zarafet her tarafına bak. Evini gözetle" dedi. Bana emanet etti de gitti.

— Sana demis ki bakasın evde bir yabancı gelmeyecek ki... Bir esyalar alsın...

— Sen aşüfte hatunu oğlunu ayartıyor da ben gözetlemiyece mi? İnşallah sabah olsun büyük hanıma söyleyece... Evde kimse yokken seni oğlu Elenigo'nun kulağını içine gizli lakırdı söylüyor diyece...

Eleni hiddetle yarı yarıya döşeğinden dışarı uzanarak:

— Abla geçen günü sen çamaşırlık içerde Saban Ağa ile beraber ne konusuyordu gizli gizli?

— Sen nerden gördü ayo?

— Gördi ya! Sen bana gördi ben sana görmez?..

— Şaban Ağa memleketine nektup yazacağ... "Abla bana iki mecidiye ödünç verir misin?" dedi. Onu konuşuyordu.

— Hah hah hay! Benim kafa değil bu kadar kalın... Sabah büyük hanıma söyleyecek...

— A Elenigo kız, sen çocuk mu oldu ayo? Öyle şey söylenir me? Aha beni güzel Elenigo! Ne sen söyle... Ne ben söyleyece... Yine bu evde güzel güzel oturalı olmaz ma?

3

Meftun Beyefendi Paris'ten geldi geleli bir buçuk seneden beri İstanbul'daki yaşayış tarzını külliyen alafrangalığa dökmek istiyor. Bu arzusu yoluna maddi manevi olanca gücüyle uğraşmaktan geri durmuyor, fakat isteğini gerçekleştirmeyi tamamıyla başaramıyor, üzülüyordu. Mesela aşçı Zarafet Abla'ya:

Potage aux pointes d'asperges [1]

—

Homard à la bordelaise [2]

—

Volaille demi-deuil [3]

—

Bœuf froid en gelée [4]

gibisinden alafranga yemekler pişirtmek için saatlerce tarif veriyor...

Zarafet bu uzun açıklamalardan usanarak, "Artık tarifine yetişir, anladı..." diyor.

Akşama bir *volaille demi-deuil* pişiriyor ki kimse ağzına koyamıyor. Garnitür olarak kullanmak için kutuyla verilen aşağıdan gelme mantarların nasıl pişirileceğini abla bazen unutuvererek mutfakta kendi kendine, "Bu mantarlar ne olaca idi ayo? Sormaya unuttu... Bu etin neresine tıkanaca bunlar?" diye yakınarak düşünüyor, düşünüyor... Mantar denince Zarafet bunun yenen cinsini şişe vesaire tıkamakta kullanılanlardan ayırmada hep yanılıyordu. Bu dikkatsizlikleri ve alafranga pişirdiği yemeklerde beyi memnun edecek bir yetenek göstermemekle beraber Zarafet Abla o vakte kadar yol verilen, değiştirilen aşçı kadınların içinde yine en iyisi, en tahammüle yakını sayılmaya layıktı. Evvelkilerin hiçbiri, ne beyin alafranga yemek tariflerini dinlemeye sabır ne de günde kırk elli tabak yıkamaya tahammül gösterebilmişti.

Beyefendi elinde Fransızca bir yemek kitabıyla mutfağa inip de bizdeki sapsız tencerelerle yemek pişemeyeceğinden yani evindeki kendi mutfak gereçlerine itirazdan başlayarak bir öküzün gövdesinde farklı yerleri bakımından kaç kısım birinci, ikinci, üçüncü ve dördüncü çeşitten et bulunduğunu

1 Kuşkonmaz çorbası.
2 Bordeaux (Bordo) usulü ıstakoz.
3 Yer mantarlı tavuk, tavuğun derisi altına yer mantarı dilimleri sokularak hazırlanan bir yemektir.
4 Jöleli soğuk sığır eti.

uzun uzadıya açıklamaya girişince en tahammüllü aşçı kadın bu izahatı dinlemeye dört günden fazla güç bulamayarak, "Beni Frenk kitapla işi yok... Ben alafranga yemek pişirmez. Bildiği gibi pişirir..." cevabıyla peştamalı belinden atar, mutfaktan çıkardı. Zarafet, bu eziyetlere Şaban Ağa'nın sevdasının neşesiyle tahammül ettiği halde bile yine bazen ara sıra, "Artık canına tak dedi. Köftün Bey'i evinde ben oturamayaca..." şikâyetlerinden kendini alamıyordu.

Şaban Ağa'ya gelince... Bu emektar, bu çalışkan uşağın ilan-ı aşk ettiği ilk aşçı Zarafet değildi. Fakat şimdiye kadar hiçbirisinin gönlünde böyle şiddetli bir sevgi uyandırmayı başaramamıştı. Şaban evvela aşkını açıklar, âşıktaşlık kızışınca ay başlarında birkaç mecidiye ödünç istemekten başlayarak âşığını sızdırmaya girişirdi. Evvelki aşçı kadınlar gönül vermekte pek temkinli bulunmamışlar, fakat para vermede eli sıkı davranmış olduklarından sevda alışverişleri böyle Zarafet'inki kadar neşeli ve sürekli olmamıştı.

Şaban'ın aşçı kadınlardan istifadesi yalnız gönül eğlendirmekten, para sızdırmaktan ibaret değildi. O evde en iyi karnı doyan, en nefis yemeklerle vücut besleyen Şaban'dı. Zarafet, Bey'in Fransızca yemek kitabından dinlediği sözlere göre etin yumuşak, leziz, kanlı, besleyici kısımlarını öğrenmişti. Et ayırırken en güzel kısımlardan birkaç parça aşırır, bunları bir sahan kapağı altında bulunmaz bir yere saklar, mutfakta başka kimse olmadığı bir zaman filetoları sulu sulu pişirir, iki ekmek dilimi arasına sıkıştırarak sıcak sıcak Şaban'a eriştirmenin bir yolunu bulurdu. Hindi, tavuk, piliç olduğu zaman bunların budunu ve büyüklüklerine göre bazen bütününü, balık pişirdiği vakit eğer balıklar sayılıysa en irilerini kediye köpeğe kaptırır. Mutfakta, "Yetişin hu ayo! Kedi kaptı gidiyo..." diye bir feryattır başlar. Kapan hayali hayvanın arkasından maşalar, odunlar fırlatır... Fakat ablanın bu yaygarası zavallı kedilere, köpeklere iftiradan başka bir şey değildir. Kapıldığını iddia ettiği o parçalar müsait vaktinde Şaban Ağa'ya takdim edilmek için yine sıkıca münasip bir yere kapatılmıştır.

Şaban kırk kırk beş yaşlarında, saçına, bıyığına kır düşmüş, elleri ayakları iri, hantal yapılı, hamhalat bir hizmetkârdır ki, beyefendinin alafrangalığa düşkünlüğü yüzünden çektiği zahmetlere karşılık, hizmet süresinin şu son zamanlarında o evde ancak Zarafet'in varlığıyla mutluluğa erişebilmiştir.

Şaban o evde uşaklık, vekilharçlık, kâhyalık hizmetlerinin cümlesini görür. Bu hizmetlerine ek olarak sırasına göre *metr dö seremoni*[1], *metrdotel*[2] gibi mühim vazifelerini yerine getirmekle de şeref duyar. Çektiği sıkıntının en büyüğü de zaten bu son vazifeleri yüzündendir. Mesela Meftun Bey'le görüşmeye gecelik entarisiyle komşudan bir misafir gelirse böyle *etiket*[3] haricinde Şam hırkası[4] veya gezi[5] kürkle arz-ı endam eden ziyaretçileri Fransızca *Meftun Bey n'est pas visible pour vous* cümlesinin harfi harfine çevirisi olan, "Meftun Bey'i görmek sizin için mümkün değildir" cümlesiyle yüz vermeyerek kapıdan savardı. Şaban, gelenlerin bir kısmına sarf ettiği bu cümlenin ne demek olduğunu kendi de pek bilmezdi. Beyefendi onu kendine öyle öğretmişti. O da ustasından aldığı gibi satarak vazifesini yerine getirirdi. Bu kovarcasına cümleyle karşılaşan misafirlerden bazıları şaşırarak, "Beyefendi'yi görmek mümkün değil midir?.. Suphanallah! Meftun'un bedeni gözle görülür, elle tutulur olmaktan çıktı mı? Buhara, havaya mı dönüştü? Yoksa perilere mi karıştı?" cevabıyla şaşkınlıklarını belirtmekten kendilerini alamazlardı. Şaban Ağa, böyle en sıradan hizmetlerden evde kurallara uygun davranılmasını gözetmeye kadar becериklilik gösterdiği için Meftun Bey uşağını pek severdi.

Şaban'dan, Zarafet Abla'dan sonra evin mühim hizmetçilerinden biri de Matmazel Eleni'ydi.

---

1 (Fr. *maître de cérémonie*) Teşrifatçı, tören ve davetlerde, davetlileri kurallara göre karşılamakla ve ağırlamakla görevli kişi.

2 (Fr. *maître d'hôtel*) Şefgarson.

3 (Fr. *étiquette*) Toplum içi davranışlarda izlenecek yol.

4 Kalın bir astar üzerine ince bezemeler ve çizgiler meydana getirecek biçimde elde dikilmiş bol ve uzun kollu hırka.

5 Pamuk ve ipek karışımı sert ve hareli kumaş.

Eleni, evvelce bir iki Frenk kapısında oturmuş olduğundan biraz Fransızca öğrenmiş, sofra düzenlenişine ve diğer alafranga hizmetlere azıcık eli yatmıştı. Lakin bu öğrendikleri Meftunca pek beğenilmiyordu. Meftun'un elinde alafranga âdetler, düzenleme ve servis işinde kendine ilke edindiği bir *Savoir-Vivre*[1] kitabı vardı. Her işinde bu esere başvurur, o işe ayrılmış sayfayı açar, uygulanacak noktaları belirlerdi. Kız bir kahve getirse Meftun derhal gözlerini açarak, "Senin bu kahveyi sunuş biçimin şu satırlardaki tariflere uymuyor... Daha *elegant*[2] olmalısın!"dan tutturduğu eleştirilerini yarım saat uzatır, Eleni yaptığını yapacağını bütün bütün şaşırırdı. Bey'in bu karışık tarif ve talimatlarıyla zavallı kız eski bildiklerini de unutur gibi olmuş, yeniden de hemen hizmet namına doğru bir şey öğrenmemiş gibiydi.

Meftun'un o ev içinde alafrangalık için *forme* etmeye,[3] yetiştirmeye, alıştırmaya uğraştığı Zarafet'ten, Şaban'dan, Eleni'den ibaret değildi. Bütün aile bireylerini o şekilde eğitmeye karar vermişti. Bu kararını hayata geçirmek için hesapsız engellere, zorluklara uğruyor, pek gülünç hallere sebep oluyor, fakat kararından dönmüyordu. Mesela büyükannesi Şekûre Hanım'ı sıcağa gitmek için hazırlanırken görse, hemen tuvalet kitabından "vücut temizliği" bölümünü açar, vücut uzuvlarından her birinin ayrı ayrı nasıl yıkanacağını uzun uzadıya anlatmaya girişir. Onunla da yetinmeyerek biçare kadının hamam bohçasını karıştırır. Bizim kadınlarca hamamda kullanılması âdet olmuş birçok şeyin kullanılmasına itiraz eder. Onları çıkarır atar. Sabun görürse pek kızar. Annesi, "Oğlan çıldırdın mı? İnsan hamamda sabunsuz temizlenebilir mi?" feryadıyla avaz avaz haykırır. Meftun sabunun cilde, saçlara olan zararlarından söz ederek onun yerine kullanmak için, "Çeyrek litre alkolün içinde yarım gram kinin sülfat eritmeli. Bir şişeye koymalı, ağzını sıkıca kapamalı, iki gün kadar öyle dursun. Sonra içine yarım litre

---

1 Görgü.

2 (Fr. *élégant*) Zarif.

3 Oluşturmak, biçimlendirmek, yatkınlaştırmak.

eski rom ve elli gram sarı kınakına tozu ilave etmeli..."den tutturarak uzun uzadıya bir karışım tarif eder, sabun yerine bunun kullanılmasından saçlarda ortaya çıkacak yararları saya saya bitiremez. Sonunda büyükannesi:

— A evladım, baksana saçlarım bembeyaz oldu. Bundan sonra öyle şeyler neme lazım. Biraz sabunla yıkanır, hamamdan çıkıveririm.

— Hayır olmaz. Sabun zararlıdır. Cildin gözeneklerini tıkar, saçları döker. Sana yumurtayla yapılır bir karışım salık vereyim...

— Yavrum geç kaldım. Bırak beni yoluma gideyim.

— Daha kolayı var canım! Beyaz saçlar için un kullanırlar. Bu en uygunudur. Diğer renkteki saçlar için de âlâdır. Unla saçları ve başı güzelce ovuşturmalı. Sonra fırçalamalı... Baş için bundan uygun bir temizlik şekli olamaz.

Biçare kadın, torununun zorlamasından kurtulamayarak bir defa kâğıt içinde hamama yarım okka un götürmüş. Bununla saçlarını ovalarken un yumuşayarak, hatunun başında hamurdan bir takke meydana gelmiş, bu yepyeni temizlenme şekli diğer kadınların merakını çekerek, "Hanım illetin mi var? Başına sürdüğün o nedir öyle? Başı çıbanlılara giydirirler ziftten siyah takke gördük, ama hiç böyle beyazına tesadüf etmedikti" türünden birtakım yersiz sorulara uğramış, zavallı o gün mahcubiyetinden adeta ağlamaklı olmuştu.

Eline çatal bıçak almamış bir aileyi alafranganın bütün bunaltıcı güçlüğü, bütün mecburi merasimiyle yemek yemeye alıştırmanın zor olduğu kadar da gülünç bulunduğuna Meftun hiç ehemmiyet vermiyordu. Kadınninesinin, annesinin, teyzesinin şikâyet, ürküntü ve nefretlerine asla kulak asmayarak beyefendi hepsinin eline çatal bıçağı dayadı. Bu işe giriştiğinin başlangıcında bir et parçası kesilirken kesilen lokma bir tarafa, bıçak tabak diğer tarafa fırlamak gibi kazaların çokça meydana gelmesi Meftun'u bu güç işi nasıl başarabileceği hususunda ümitsizliğe düşürmedi.

Çatal denilen o sivri uçlu demirleri ağza sokup çıkararak yemek yemeye aileden birkaçı istemeyerek biraz alıştı. Fakat

kadınnine Şekûre Hanım, mümkün değil bu güç usulde yemeyi beceremiyordu. Onun yeteneksizliği kesinlikle belli olunca yaşına hürmeten bu tarz yemek zorunluğundan bir ölçüde ayrı tutulmasına karar verildi. Kesilmesi güç parçalar Eleni tarafından kesilerek büyük hanımın tabağına konacaktı, fakat biçare hatun o lokmaları yine çatalla yemeye mahkûm bırakılmıştı. Bedbaht Şekûre, ara sıra kızı Vesile Hanım'ı bir tarafa çekerek, "Çatalla yediğim yemeğin bir türlü lezzetini duyamıyorum..." şikâyetiyle yanar yakılırdı. Meftun'un Beyoğlu'nda veya diğer bir yerde birkaç gece kalıp da eve gelmediği günler aile bireyleri için sevinçli bir gün olurdu. O zaman kimse alafranga yemek salonunun semtine uğramazdı. Hanımların küçüğü büyüğü Eleni'ye, "Haydi kız, sofra bezini bul. Oturduğumuz odaya yayıver. Yemek iskemlesini, siniyi koy. Kaşıkları getir," emirleriyle bildikleri gibi bir sofra kurdurur, etrafına dizilirler, "Oh canım alaturka! Anandan babandan gördüğünden şaşma... İnsan böyle tatlı tatlı yiyor. İçine siniyor, ne yediğini biliyor..." sözleriyle kollarını sıvayıp hepsi birden sahana hücum ederek çorbadan pilava kadar bir kapışmadır giderdi. Meftun bu hali duysa evde kıyamet kopacak. Lakin bu şekilde yemek yemek daha kolay, hizmetçiler için daha yorgunluksuz olduğu için Zarafet'le Eleni bu sırrın saklanmasına iyice özen gösterirler, Bey'e bir şey duyurmazlardı. Meftun'un geldiği akşamlar salamanje adı verilen bodrumdaki uzun sofra yine fesleğen, kınaçiçeği saksıları, mezat malından alınmış altmışar paralık şamdanlar, bardaklar, tabaklarla donanır; aile üyelerinin büyüğü küçüğü, ihtiyarı tazesi ister istemez iskemlelere dizilerek hepsi birer birer kendilerine ayrılan yerleri alırlardı.

Alafrangalık nasıl öğrenilir? Tabii Frenk memleketlerinde bulunmakla, onların her âdetini görmekle ve görülenlere uymaya uğraşmakla önce bilgi, gide gide bir pay, alışkanlık elde edilir. Oralarda bulunmayanlar bu görgü kurallarını nasıl öğrenebilirler? Bu âdetlerin kuramları bazı kitaplarda görülür, uygulaması da Frenk dostlar edinmekle sağlanabilir. Fakat bu da hayli uzun olur. Frenklerin görgü kuralları-

nın usulüne uygun olarak bir bilim şeklinde öğretilmesi ve öğrenilmesi mümkün değil midir? Meftun bu hususu çok düşündü. Çünkü ailesi halkına alafrangalığı öğretmek için pek sıkıntı çekiyor, tatmin edici meyveler alamıyordu. Uzun uzadıya düşündükten sonra bu güç işin öğretim ve öğrenilmesinin kolaylaştırılması konusunda bir eser yazmaya karar verdi. Bu kitabın ismine evvela *Savoir-Vivre appliqué*[1] dedi, sonradan bu adı beğenmedi.

Savoir-Vivre comparé[2] adını koymak istedi, sonra *comparé*[3] ile *comparatif*[4] arasında kararsız kaldı. Birini diğerine tercih için bir sebep bulamadı. Nihayet bin müşkülatla *Savoir-Vivre pratique*'te[5] karar kıldı. Unvanın Fransızcası oydu. Şimdi Türkçesi kaldı. Bunu dilimize nasıl tercüme etmeli? "İlm-i Muaşeret" dedi, olmadı. Birçok sözlük arasında Vizental Efendi'nin *Cep Lügati*'ne[6] başvurdu. *Savoir-Vivre*'i orada "ahlak-ı hasene"[7] diye tanımlanmış görünce hiddetinden kitabı pencereden attı. Of, nihayet "âdâb-ı hayat-ı amelî"ye[8] biraz zihni yatar gibi oldu. Bundaki zincirleme isim tamlaması da kulağına pek hoş gelmedi. "Amelî"yi sondan kaldırıp başa koyunca eserin başlığı "amelî âdâb-ı hayat"[9] şekline girdi. Aman artık uysun uymasın Meftun yorulmuştu, uygun bir ad bulmanın hemen hemen bütün eseri yazmaya denk bir yorgunluk olduğunu anladı. Bu mevzuya dair önüne eski yeni birçok Fransızca kitap açtı. Kaleme alacağı eserin kısımlarını, fasıllarını, bölümlerini be-

---

1 Uygulamalı görgü kuralları.

2 Karşılaştırmalı görgü kuralları.

3 Karşılaştırmalı.

4 Karşılaştırmaya dayalı.

5 Uygulamaya dayalı görgü kuralları.

6 Wilhelm Wiesenthal ya da Vizental Efendi (1845–1900), Prusyalı bir topçu subayının oğludur ve İstanbul doğumludur. Osmanlı edebiyat, basın ve tiyatro dünyasında adına sıkça rastlanır. Söz konusu sözlüğün tam adı *Fransızcadan Türkçeye Cep Lugati /Dictionnaire de poche français-turc* olup 1895 tarihlidir.

7 Güzel huylar.

8 Görgü kuralları uygulamaları.

9 Uygulamalı görgü kuralları.

lirlemekle işe başladı. Bir taraftan yazıyor diğer taraftan yazdıklarının ev içinde uygulanması işine girişiyordu. "Amelî âdâb-ı hayat"ı yalnız teknik bir uygulama şekline değil, aile halkınca öğrenilmesi zorunlu bir ders haline koydu. Yazmayı bilenler, Meftun'un bu kitaptan anlattıklarını özel defterlere yazarak kaydedecekler; okuma yazması olmayanlar da bu acayip derslere dinleyici sıfatıyla katılıp işittiklerini sonra birbirlerine soru cevap yoluyla pekiştirecekler, bütün ev halkı hayat tarzı ve görgü kurallarını edindikleri bu bilgilere uygulayacaklardı.

Odalardan biri derslik kabul edildi. Meftun Bey bir gün "amelî âdâb-ı hayat" dersinin son derece özenle açılışını yaptı. Derste Kadınnine Şekûre Hanım'dan başlayarak Teyze Vesile Hanım'ın küçük kızı dört yaşındaki Hasene'ye kadar bütün aile halkı hazırdı.

4

Derse geçmeden önce, hocadan başlayarak kadın erkek bütün öğrencileri birer birer tanımak gerekirse evvela Meftun Bey:

Yaş otuza, boy uzuna yakın, vücut çelimsiz, renk soluk, hal ve tavırlar gayet sinirli, çehre uzun müddetten beri bakım sıvalarının, pomatların, pudraların bolca kullanımıyla çok yorgun, adeta sepilenmiş deri gibi pul pul bir hale gelmiş, elmacık kemikleri fırlakça... Gözleri iri, yuvarlak, pişmiş kelle gibi ölgün bakışlı, donuk, sönük, akları siyahlarına baskın...

En çok rahatsızlığı: Mideden, sinirden, çarpıntıdan...

Fikren hoppa... Bilgi derme çatma, kavrayıştan yana nasipsiz, zoraki, hep *Savoir-Vivre*'den çalınma... Tavırlar, haller hep taklit, hep sahte, soğuk...

Şikâyetleri: Gece sokaklara sopa vuran mahalle bekçisinden, köpek havlamalarından, birbirini takip eden bozacı seslerinden, tütün tabakasını, ağızlığını cebine koyup gecelik

entarisi, Şam hırkasıyla akşamları yemekten sonra çıkagelen alaturka misafirlerden, incesaz takımından...

Ayıpladığı şeyler: Galoş potin giyenler, seyyar aşçıdan kuskus pilavı yiyenler, Türkçe eser ve gazeteleri okuyanlar.

Alışkanlıkları: Tırnaklarını alafranga bir çeşit insan nalbantına kestirmek... Türkçe söylenişi en kolay kelimeleri söylemede zorluk çekmek, bazen kullanışı en yaygın deyimleri unutmak... Söz arasında konuyla ilgisi olsun olmasın Fransızca atasözleri söylemek... Bir sohbette üstüne yorgunluk, bıkkınlık çökünce ıslıkla opera parçaları çalmak...

Yemeye tövbe ettiği yemekler: İşkembe çorbası, nohutlu yahni, patlıcan dolması, un helvası, bulamaç, pekmezli muhallebi, piruhi, tatarböreği vb...

Sevdikleri: Filetolar, biftekler, *ragular*,[1] sosisler, sufleler, tartlar, *kompotlar*,[2] kuşkonmaz... (bulunamazsa) enginar sapı, bazen kamışlık pırasa, omlet (yapılamazsa) kaygana...

Nefret ettiği içecekler: Boza, keçiboynuzu şerbeti... İstemeye istemeye içtikleri: Kırkçeşme, Halkalı, Turunçlu, Keçe, Kayışdağı[3] vb... Arayıp da bulamadıkları: Madeira, Bordo, Burgonya, Malaga...[4]

Semti kışın Horhor,[5] yazın Erenköyü; fakat aklı Beyoğlu'nda...

Okumaktan ürktüğü eserler: *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, Türkçenin kuralları, dilbilgisi, sözdizimi, Osmanlı edebiyatı... Milli romanlar...

Edebiyatta hemen bir üslubu yok. Bu üslupsuzluk da bir çeşit üslup sayılabilirse tuttuğu yol şöyle:

Bir yazar *sublime* (ulvi), daha doğrusu *vrai* (hakiki), daha âlâsı *cru* (apaçık) yani cascavlak olmak için ifade, şive, dilbilgisi kaygısı gibi dil yüklerinden sıyrılmak, bu

1 (Fr. *ragoût*) Yahni.
2 (Fr. *compote*) Komposto.
3 İstanbul'un ünlü kaynak suları.
4 Şaraplarıyla ünlü yöreler ve bu yörelerin adıyla anılan şarap türleri.
5 İstanbul'un Fatih ilçesinde bir semt. Aksaray'dan Saraçhane'ye uzanan Horhor Caddesi semtin eksenini oluşturur.

ağırlıkları atmak, hafiflemek, kendi yazdıklarından başkasını beğenmemek; fakat kendi eserlerinin bir gün diğer bir yazar tarafından övüleceğini hissedince ihtiyatlı davranarak onun kaleminden çıkan eserlere hatta gereğine göre her satırına, her kelimesine âşık olmuş, bayılmış gibi görünmek... Hangi örnekten olursa olsun bir yazarla görüşülünce nezaket gereği yüzüne, "Güzel yazıyorsunuz" övgüsünde bulunmak... Yanından beş on adım ayrılınca, "*Imbécile il se croit un auteur*" (Ahmak, kendini yazar zannediyor) demek.

Türklere özgü niteliklerle seçkinleşmiş bir orijinaliteyi kabul etmemek, böyle bir iddiada bulunanları adi görmek.

Büyükada'da, Şişli'de oturur, bisiklete biner, gereğinde vals eder, Chopin'i, Gounod'yu, Bizet'yi, Verdi'yi tanır aileleri anlatmaktan başka Türkçede bir hikâye konusu bulunamayacağı fikrinde ısrar etmek...

Meftun Bey'e edebiyattaki üslubunu sorsanız açık bir cevap alamazsınız. Sorunuza karşı yüzünü buruşturur, sizi alaycı bakışları altında ezerek süzer: "Edebiyatta üslubum mu?.. Of, ne böncesine soru! Dünyada edebiyat var mı ki üslup olsun?"

Kırpılıp kırpılıp açılan gözlerinden üzerinize karmakarışık bin anlam saçılır... Size, ruhunda galeyan eden büyük büyük bir şeyler anlatmak için titrediğini görürsünüz... Konuşmadan, yalnız kaş göz kırpıştırmasıyla anlatmaya uğraştığı yüce fikirlerden yorulmuş gibi gözlerini yumar... Sonra yavaşça Fransızca bir atasözü söyleyerek:

— *À question hâtée, réponse pesée.* (Acele soruya, ağır cevap vermelidir.) Edebiyat mı azizim, öyle şey var mı? Siz benim beğenmiş göründüğüm bazı eserler hakkındaki takdirlerimi ciddi mi zannediyorsunuz? Hatır için, gerektiği için öyle görünüyorum... En büyük edebi başarı eserin bir sanat harikası olmasında değildir. O eseri övdürecek dostlar edinmektedir. Şimdi bendeniz, yazar arkadaşlarımın güzel konuşanlarından birkaçını yemlemezsem sonra benim yayımlanacak eserimi övmeye koşan olur mu?

Anlatmak istediği şu edebiyat hilesinin arkasından öyle cevahir yumurtlar ki dünyada edebiyatın var olmadığını fakat bu deha parıltısının, Meftun Bey'in yazılmakta olan ulvi bir eseriyle birlikte doğacağını biraz üstü kapalı size hissettirir. Lakin seneler geçer, bu seçkin eser icat edildiği noktada bir türlü varlık kazanıp meydana çıkamaz. Meftun eski edebiyatın düşmanı, fakat yenisinin de pek dostu değildir. Yeni tarz edebiyat taraftarlarını da bin türlü eksiklikle suçlar. Mesela Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi'nin[1] sırayla değerbilir gözler önüne koyduğu seçkin eserler hakkındaki fikrini sorsanız, gülümseyerek kulağınıza eğilir:

— *Mon cher! Entre nous* (Azizim, laf aramızda) şu kırmızı kaplı kitapları mı soruyorsunuz? Bunların sahipleri zavallılara şaşıyorum. Renk illetine uğramış zannolunan bu yüce yazar hazretleri bilmelidir ki okurlar bir kitabı kırmızı kabını şerbetlik şeker gibi ezip de şifa niyetine suyunu içmek için değil, içindekileri okumak için alır. Bu kitapların Türklük, yalnız kaplarında görülüyor... Bu parlak rengi seçmelerinin sebebini anlayamıyorum... Bu *pretansiyon*[2] bana çok büyük görünüyor. Bendeniz yazacağım eserim için bir renk seçmeyi düşünsem öyle parlağını değil, bir *modest*'ini[3] arardım, bu al renk pek iddialı oluyor. Hem Avrupa'da aşçı işçi kitapları, *Bibliyotek roz*'lar[4] falanlar ayrı tutulunca ciddi kitaplardan kırmızı kaplılarına pek tesadüf olunmaz zannederim. Zola, Bourget ve diğer en ünlü yazarların eserlerinin kapları sarı, mavi, beyaz olarak görülüyor. Ekseriyeti böyle... Bu ünlülerden, eserini akide şekeri renkli bir kaba koyup da bunu kitabın revacı hakkında hayra alamet ya da sebep sayanını görmedim. Çünkü eserinin içindekilerden emin olan bir yazar, kabın rengine ehemmiyet vermez. Renkten rağbet umarak göz boyacılığına kalkışmaz.

---

1 1899 yılında kurulup birkaç yıl içinde on biri, diğerleri 1909-1912 yılları arasında yayımlanan Edebiyat-ı Cedide (Yeni Edebiyat) yazarlarına ait kitap serisi için kullanılan terim.

2 (Fr. *prétention*) Kendini beğenmişlik, kasıntı, büyüklenme.

3 (Fr. *modeste*) Alçakgönüllü, gösterişsiz.

4 Bibliothèque rose, Hachette Yayınlarınca 1856'da kurulan ve 6-12 yaş arası çocuklara yönelik bir kitap serisi. Günümüzde de devam etmektedir.

Sonra Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi'nin ateş gibi renginden vücuduna şiddetli bir hararet geçmiş gibi yerinden kalkar. Beş aşağı beş yukarı gezinir... O kırmızı kütüphaneyi değersiz göstermek için söz arar. Dokunaklı, ısırıcı bir söz... Meftun Bey için sözün en haklısı, ağızdan çıktığı anda, muhatap üzerinde bir çeşit göz kamaştırıcı etki gösterenidir. Bir hakikate uygunluğu isterse görünüşte, anlık ya da hiç olsun...

İki elinin baş ve işaret parmakları arasını açıp kalçalarını yerleştirerek iki kulplu büyük bir vazo şeklini alır. Sonra muhatabının yüzüne sert sert bakışlar fırlatarak:

— O kitapların rengine parlak dedimdi değil mi? Baskı makinesinden yeni çıktıkları vakit belki... Fakat kitapçı camekânlarında uzun süre güneşe maruz kalıyorlar, dağıtıcıların kucağında gezdirile gezdirile çok hırpalanıyorlar da ilkin al olan o renk soluyor, kaçık mor ile sevimsiz bir galibarda arasında acayip bir renk alıyor. Neye benziyor? Dur, dur... Dilimin ucunda, gözümün önünde... Hay Allah müstahakkını versin. Buldum, buldum... İşportalarda gezinen kırmızı yumurtaya... Evet, soluk kırmızı paskalya yumurtasına...

Edebiyat-ı Cedide Kütüphanesi'nin yüce yazarlarının dehalarının renginden alev saçmış zannedilen kırmızı zemin üzerine beyaz yazılarla süslü bu kaplar elbette görülmüştür. Bütün beğenilen desenleri eser sahiplerinin yaradılışındaki zarafete birer büyük delil olan bu nefis kitapların kapları hakkında böyle saçma sapan gevezelik eden Meftun'u bunların edebi içeriklerine dair söyletmek gerekse artık kulakları tıkamalı. Saldırıları dinlenmez... Dinlense de söylenmez.

Meftun yeni edebiyatçılarla bahse girişse türlü anlaşmazlık noktaları bulur çıkarır. Kendinin o topluluktan olmadığını söyler. Yenilerden değil, eskilerden hiç değil. "Ay efendim, ya sen nesin?" diye sorulsa... O zaman gülerek:

— Yeni edebiyatçılar dediğiniz kimler oluyor? Onların hepsi daha "kelime" ile oynuyorlar. Benimkiyle karşılaştırılırsa "yeni" adını verdiğiniz şey Çin edebiyatı kadar köhne kalır... Ben neyim size söyleyeyim mi? Ben öyle bir şeyim ki bağlı olduğum edebi akım bundan ancak bir yüzyıl son-

ra değer kazanabilecektir. Dekadizm,[1] sembolizm sönerken bunların son ışınından diğer bir akım parlayacaktır. Bunun ismine ne denecek bilir misiniz? Haydi Türkçeyi Fransızcayla karıştırarak buna bir ad vereyim... Efendim buna "hiçizm" denecektir... Çünkü hastalanan bir insan kendini tedavi etmekle uğraşır. Niçin? Bir müddet sonra yine hastalanıp ölmek için... İnsanları alıklıktan alıklığa sürükleyen şey işin sonundaki bu hiçliği bırakamamaktaki bönlükleridir.

Meftun, babasının vefatında on dört on beş yaşında bir çocuktu. O ailenin alafrangalığa merakı yoktu. Bu illet biraz Meftun'unun amcasında vardı.

Babası vefat edince çocuğun eğitim ve öğretim işini üstlenerek yeğenini yanına aldı. Öğrenimini tamamlaması için Paris'e gönderdi. Delikanlı orada ne okudu? Askerlik mi? Hekimlik mi? Hukuk mu? Ticaret mi? Ziraat mı? Sanayi mi? Hayır, bunların hiçbiri değil... O kolay bir meslek takip etmek istiyordu. "Armut piş ağzıma düş" derecesinde kolay meslek ne olabilir? İnsan her ne okumak istese bilgi ve kültür sermayesini bir emek, bir çalışma karşılığında elde edebilir. Yeğeninin bir allame-i cihan kesileceğini umarak İstanbul'da birtakım boş ümitlerle ağzı açık bekleyen amcasını Meftun her hafta yalanlarla dolu bir mektupla kandırarak o Avrupa diyarında girmeye imkân bulduğu kuruluşlardan hemen dolaşmadığını bırakmadı. Fakat hep alargadan dolaşıyor, kayıtlı bir öğrenci sıfatıyla hiçbir yere giremiyor, dinleyiciler sırasında bulunulabilecek kuruluşları, üniversiteleri dönüp dolaşıyor, hiç kitap açmadan zahmetsizce kulaktan bir âlim oluverip meydana çıkmak istiyordu. Her ay bir çıkın parayla bir de uzun nasihat mektubu gönderen amcasını aldatmak için sahte diplomalar düzenlenmesini göze aldırmaya kadar vardı. Zavallı adamı aldatmada bu kolay başarıyı görünce kuruluşlarda dinleyici sıfatıyla bulunmak yorgunluğunu da bertaraf eder gibi oldu. Gelsin kafeşantanlar,[2] konserler, ba-

1 Dekadanlık, Fransa'da 19. yüzyıl sonlarında sembolizm akımını hazırlayan yazar ve sanatçıların oluşturduğu akım.

2 İçkili, çalgılı (içinde şarkı söylenen) kahveler.

lolar, bu gece Foli Berjer'de[1] yarın Olimpiya'da[2] öbür gün Eldorado'da...[3] Artık okumaya değil uyumaya bile vakit bulamıyordu. Aşk ve sevda Vezüv yanardağı gibi kaynamada...

Les Dessous de Paris[4] adıyla Paris'in üstünden başka bir de altı vardır. Buraları sefillerin kuyuları, cehennemleridir... Gece yarısından sonra Paris'in ahlakının bütün acıklı sırları, halleri, kötülükleri, rezillikleri bu çukurlarda geçen sahnelerde yaşanır. Öyle acayip, garip, bazen iğrenç, müthiş, tehlikeli olaylara, canlı tablolara rastlanır ki bu manzaralarla ilk defa karşı karşıya gelenler, nefretlerinden titrerler... Yanlarına bir kılavuz yahut kılık değiştirmiş bir polis memuru almadıkça yabancılar bu kaza bela kuyularına inemezler. Buralarda iki *su*'ya[5] (aşağı yukarı yirmi paraya) gecelenir. Bu ücret karşılığındaki geceleme hakkı boylu boyunca uzanıp yatmak değildir. Bir masanın önünde baş, iki elin arasına alınarak öyle oturmak vaziyetinde uyumaktır. Sahipleri pek konuksever olmayan bu mağaralara bazen o kadar müşteri hücum eder ki gelenlere oturdukları yerde sızmak için bile yer bulunmaz.

Meftun parasız kalarak Brasserie Moran'da, Fradin'de bir iki akşam geçirmişti. Fakat bu sefilce gecelemelerinin züğürtlükten olduğunu söylemez. "Ben oralarda *Par curiosité* (meraktan), daha doğrusu gözlem yapmak için kaldım" derdi. O gecelerin birinde yanı başındakilerden şöyle bir konuşma dinleyerek, hatıra defterine kaydetmişti.

— İşte arkadaş! İri bir pehlivan (bit) yakaladım. Yarışmaya korum. Evcil hayvanlar semizlik yarışma komisyonundan birinci ödülünü bundan başkası kazanamaz. Bunun besililiğinden, yetiştiği tarlanın besleme gücünün tam olduğu anlaşılıyor. Benden yağlı içinizde kim var? Ürünlerine güveniyorsan bir tane sen de tut dövüştürelim...

---

1 Folies Bergère, 19. yüzyılın çok ünlü bir Paris müzikholü, günümüzde de faaliyettedir.

2 Paris'in günümüzde de faaliyetini sürdüren en eski müzikholü.

3 19. yüzyılda Paris'in en ünlü çalgılı kahvelerinden (*café-concert*) biri.

4 Yeraltındaki Paris.

5 (Fr. *sou*) Metelik, para.

Meftun Paris'in altını üstünü dolaştı. Her yerini öğrendi. Amcasından gelen parayı daima harcaması sonucu düzenli bir geçim sağlayamadığından ay başında zengin, sonunda iki cebi tamtakır bir züğürt olurdu.

Amcası yeğenine uzun, bilgece ve usta bir yazara yakışacak cümlelerle nasihatler vermekten bıkmadı. Fakat Meftun kendi felsefi düşünce tarzına pek uygun bulmayarak boş laf saydığı bu uzun yazıları okumaktan usandı. Çoğu zaman, "Yavrum dünyada insan, bilgi ve kültürün değerini bilen, uğraşıp çabalayanlardan, gayretle çalışanlardan olmalıdır ki..." kılıklı bir girişle başlayan yararsız nasihatlerle karşılaşınca yeğen bey öfkeyle, "Of, yine seni mi dinleyeceğiz? Nasihati ne yapayım? Paraya bakalım..." alaylarıyla amcasının fikir ve el yazısı bakımından özene bezene yazdığı o canım mektubu okumadan bir tarafa fırlatır. Zarftan çıkan çeki cebe indirerek bankadan paraları almaya koşardı.

Meftun Paris'in altını üstüne çevirdi. Bütün ilmi ve edebi yerlerle, hiç edebi olmayan yerleri hep gezdi tozdu da amcasının paraca ettiği fedakârlıklara, özellikle verdiği nasihatlere rağmen hiçbir şeyin öğrenimi yapamadı mı? Yaptı... Bu hakikat nasıl inkâr olunur? Bir insan iyiden kötüden her gün iki şey öğrense dört beş senede bu kadar bilgi eder; kendini üzmeden, zihnini yormadan, kolaylık rüzgârı beynine gerekli gereksiz, yararlı zararlı neler getirip tıktıysa onları öğrendi. Az bilmek ve bildiğini insanın bilgide erişeceği amaç, dolayısıyla kendini de her şeyin âlimi zannetmek, bu tür öğrencileri hakikatten ziyade hayale, ciddiyetten ziyade yüksekten atmaya sürükler. Şarlatanlık bu gibi eksik bilgilerden çıkar, şarlatanlar işte böyle yetişir... "Şarlatanlık" da bir çeşit sanattır. Bu sanat öğrenimden çok yetenekle genişler, bu mesleğin az çok bazı sanat dallarına bağlı olanlarla kızıl cahil bulunanlara kadar dereceleri vardır. Evet, şarlatanın da iyisi, adisi olur. Şarlatanın en açık belirtisi hiçbir hakikate karşı susturulmuş kalmak istemeyerek seksen dereden su getirmeye uğraşmak; sözle, yazıyla her konuya atılmak, bilmediği şeylerden bilir gibi bahsetmek, cahilliğini gizlemede büyük başarı gös-

termek, araştırılan, incelenen, bazı konularını ömründe bir defa okuduğu, hafazanallah ya da hiç okumadığı bilimlerde, sanatlarda, uzmanlık iddia etmek, iki kere iki dört eder kesinliğiyle iddialarının temelsiz olduğu ispat edildiği halde asla inanmayarak "Karşı tarafa meseleyi anlatamadım ki" sözünden ayrılmamak, hâsılı Nuh deyip de durmak, kaleminden çıkan boş şeylerin sadece gerçekler olduğuna herkesi inandırmak konusunda sıkılmayı bertaraf edip her türlü ikna yolunu mubah görmek; tartıştığı kişilerin söyledikleri ne kadar açık, düzgün, sağlam hakikatlerden olsa yine anlamaz görünerek meseleyi safsatalara, anlaşılmaz laflara boğmak, nihayet hasmını usandırarak, nefret ettirerek, iğrendirerek tartışma meydanından püskürtmek... Sonra dönüp okurlara zafer kazanmış bir tavırla, "Gördünüz mü, şiddetli bir biçimde susturarak hasmımın ağzına ot tıkadım? Tartışmaya gücü yetmedi, işte kaçtı..." demek... Bununla da yetinmeyerek söylenenlerde, yazılanlarda sırasını kollayıp kollayıp, "Bu konuda zaten geçenlerde falan efendiyi susturmuş olduğumuz dolayısıyla" ibaresini sıkıştırarak o safsata meydanının terlemez, kızarmaz bir kahramanı olduğunu ilandan geri durmayıp alıkları gücüne hayran, hakikat sevdalılarını hafifsemeyle gülmeye, daha doğrusu tiksinmeye mecbur etmek...

Meftun, bu şarlatanlık özelliklerinin hepsine sahipti; edebiyatçılardan, şairlerden, tarihçilerden, bilginlerden, erdemli kimselerden, sanat adamlarından en ileri gelenlerle bunların en meşhur eserlerinin isimlerini ezberlemişti. Her neden konu açılsa bir fihrist cetvelinden ileri varamayan bilgisiyle hemen söze atılır; yerli yersiz lakırdı karıştırırdı. "Hakikat öyle değildir" diyenlere karşı bin maval okur. "Sizin aklınızda iyi kalmamış. Ben kesinlikle biliyorum ki mesele dediğim gibidir" cevabını kendini savunacak bir siper kabul eder. Saçma sapan sözlerinin reddi için o konuda güçlü delil kabul edilen geçerli uygun kitaplardan birinin sayfaları tanık gösterilerek açılıp gözüne sokulsa, "Hakikat yine benim dediğim gibidir. Burada yazar nasılsa yanılmış..." demek cüretine kadar vararak insanı çatlatır.

Meftun'un Paris'te öğrenim yaptığı bölümlerde derinine inmediği taraflar hepten yoktur dersek yalan söylemiş, hakkını inkâr etmiş oluruz. Kahramanımız ilk hevesle Paris'te bazı kuruluşlara devam zahmetine katlandığı sıralarda dinlediği derslerden, ilmi konulardan defterlere öteberi notlar kaydederdi. Fakat bu defter sayfalarının büyük bölümünü ciddi notlardan çok argo dili terimleri türünden havadan sudan sözlerle doldururdu.

Mesela ciddi bir ilmin notlarına ayrılmış sayfaların kenarında Paris külhanileri dilinin değersiz sözleri görülür; tarihe, edebiyata ait yararlı, önemli konuların sayfa kenarlarında aşağıdaki garip terimlere rastlanır:

nounou	sütnine
moche	çirkin
gosse	çocuk
môme	yine aynı
chigner	ağlamak
parigot	Parisli
paf	duramayıp yıkılan sarhoş
pègre	hırsız
petit noir	kahve fincanı
frangine	kız kardeş
gago	aval
rupin	zarif
sauce	çamur, yağmur
singe	usta
taf	korku
teuf-teuf	otomobil
tube	yüksek şapka

Edebiyat kitap ve defterlerinin sayfa kenarlarında bu kelimelerle yapılmış öyle edepsizce cümleler vardı ki onlardan burada küçük bir örnek vermeye yazarın hicabı manidir.

Meftun'un Paris'te teorisini şu şekilde defterlerine kaydettiği bilgilerinin uygulama tarafını yerine getirirken başı

dönerek, gözleri kararak pek çok taşkınlık gösterdiği bir sırada amcası vefat ediverdi. Meftun öğrenimini ilerletebilmiş olduğu derecede bırakarak Dersaadet'e[1] dönmeye mecbur oldu. Amcası, Meftun'un ve kendinden küçük kardeşi Raci ile kız kardeşi Lebibe'nin işlerini üzerine almıştı. Amca efendinin vefatıyla bu işler Meftun'a kaldı. Meftun, Paris'te çeşit çeşit birçok şey öğrendiği esnada güya hukuk öğreniminden de geri durmamıştı. İstanbul'a gelince ailesinin miras konularına ait ve görülmesi gereken bazı hukuk işlerini halletmek için koltuğunun altına bir avukat cüzdanı sıkıştırarak mahkeme mahkeme dolaştı. Kendi fikrince her işi yoluna koydu. Ve ailesine aylık yirmi yirmi beş lira kadar bir gelir sağladı.

Kadınnine Şekûre Hanım:

Yaş yetmişten seksene doğru adım atmakta... Hanımninenin kendine sorarsanız onun fikri elli beşte demir atıp hiç ilerlememek... Söz bir Allah bir... Her yıl sayıları değiştirmeye ne lüzum var... Fakat Şekûre Hanım'ın bu hesabı birçok yönden pot gelir, sırıtır. Kadınninenin bu sözüne güvenmek lazım gelse, ellisini geçmiş bulunan büyük kızı, yani Meftun'un annesi, Lütfiye Hanım'ın yaşı otuz dolaylarında bulunmak, otuza yaklaşan Meftun'u on yaşına indirmek ve ağabeylerinden biri altı diğeri on bir yaş küçük olan Raci ile Lebibe'nin yaşlarını sıfıra indirip ikisini de henüz analarından doğmamış, yani yok saymak icap ediyor...

Şekûre Hanım'ın hesabındaki bu garabet bazen alay olmak için kendinden sorulur. Kendisi elli beşinde olunca Meftun'un yaşı on ve diğer iki torunu da henüz dünyaya gelmemiş bulunmak gerektiği anlatılır... Kadınnine kaşlarını çatarak:

— Meftun'u mu söylüyorsunuz? O daha dünkü çocuk ayol... Daha yaşı ne, başı ne! Benim gözümde o hâlâ on yaşında bile değil...

---

1 "Saadet kapısı" anlamındaki kelime, Osmanlı döneminde İstanbul için kullanılmıştır.

— Ya Raci ile Lebibe?.. Bunlara bir yaş vermek istesek nasıl olacak? Altışar aylık demiş olsak ikisini de insafsızca büyütmüş olacağız...

— A, Raci, Lebibe... Onlar mı? İlahi, ben onları adamdan sayar mıyım hiç?

Şekûre Hanım'ın karşısındaki bu bunaltıcı sorularında biraz daha direnip:

— A büyük hanım, tuhaf söylüyorsunuz! Kızınız Lütfiye Hanım ilk çocuğu Meftun Bey'i sekiz yaşında mı doğurdu? demiş olsa şu cevabı alır:

— Hemen de öyle ya! Evvelden kızları şimdiki gibi yirmi beş yaşına kadar bekletmezlerdi, pek erken kocaya verirlerdi. Ben merhuma tamam on iki yaşımda vardım.

Bir kere sözün ucu bu konuya vardı mı lakırdı büyür. Şekûre Hanım ta gelinliğinden başlar, merhumla geçirdiği hayatın bütün evrelerini tatlı yerlerinde sırıtıp göz süzerek, acı noktalarında geğirip ah ederek anlatır. Lakırdıdan boğazı kurur, bir iki yudum su içer, yine anlatır... Kadınninenin hikâyesini tamamlaması karşısındakinin tahammül derecesine göredir. Dinleyende ne kadar dinlemeye dayanıklılık görürse o kadar anlatır... Bazen sözden pek yorgun düşerse beş on dakika kadar uyku kestirir. İşte bu uyku molası dinleyen için güzel bir fırsattır. O gözlerini yumar yummaz hemen büyük hanımın sohbetine hedef olmaktan kaçmalıdır. Eğer dinleyici yerinden ayrılmak ihmal edilir, ağır davranılırsa kadınnine gözlerini açar sorar:

— Ne anlatıyordum?

— Gelinliğinizi...

— Sözün neresine geldikti?..

İşte bu soruya cevap bulmak acayiptir. Büyük hanımın sözlerinde bir başlangıç, bir orta, bir son yoktur ki... Bazen başı sona, ortayı başa getirir. Anlatılan hikâye baştan aşağıya mantıkça tutarlıktan yoksundur. Sözün neresinde kalındıydı? Bunu düşünmeli. O noktayı bulmak için büyük hanıma yardım etmeli. Falan yerde kaldıktı, diye bir söz atınız da ne olursa olsun. O noktanın eski noktaya tam tamına uyma-

sı pek aranmaz. Büyük hanım bu konuda müşkülpesentlik göstermez, "Ha evet," der, yine başlar. Yine o eski sözler... Fakat o kadar ucu bucağı gelmez yollara sapar, söz öyle dallanır budaklanır ki dinleyene göz kararması, adeta baygınlık gelir. Bu lakırdı tufanından kurtulmak için kadınninenin bir ikinci uyku nöbetini beklemekten başka çare yoktur. Çünkü ondan evvel kalkmak isterseniz, "Ayol dur! Allahını seversen dinle... İşte bitiyor" antlarıyla eteğinizden çeker.

Böyle çok söylemek büyük hanım için bir hastalık, bir illet, yaradılıştan gelen bir ihtiyaçtır. Ne kadar çok söylerse o kadar derdini dökmüş, hafiflemiş, adeta ferahlamış olur. Bu hastalığın aslı, sebebi, hikmeti vardır. Fakat onu kimseden değil büyük hanımın kendinden dinlemelidir, şöyle başlar:

— Ben gençliğimde bir içim suydum. O kadar güzeldim, o kadar güzeldim ki afet yanımda halt etsin. Evet, bir içim suydum... Şimdi ne suyum kaldı ne selim! Kupkurudum, o da başka bir hikâye... Sen de kocar, inşallah benim gibi olursun da anlarsın yavrum. Gelin olduğum gün sokaklar seyirci almadı. Görenler güzelliğime parmak ısırdılar. Merhum kocam beni koltuklayıp da odaya çıkardığı zaman kapı kapandıktan sonra şöyle bir yüzüme baktı. Vallah hayatı gitti de bayatı kaldı. Bayılacaktı da su yetiştirdim. Ama sonradan pek kıymetimi bilmedi, böyle vakitsiz kocadım işte. O zaman gelinliğimi bilemedim, çocuktum. Koca nedir? Ev bark nedir? Farkında bile değildim. Hey kuzum hey, başımda kavak yeli eserdi... Rahmetliyi sorarsan yanaklarından kan damlar, gürbüz, on dokuz yaşında bir delikanlıydı. Bastığı yeri bilmezdi. Bir ateş parçası afacandı. O bir zirzop, ben bir zirzop... İkimiz de ana baba kıymetlisiydik. Üzerimize titrerlerdi. Mürüvvet görmek olursa da öyle olsun... Bizim karı koca bir dediğimiz iki olmazdı. O zaman doğurmaktan başka işim yoktu ki! Senede bir tane... Vasfiyem, Hüsnüm, ah karakaşlı Bedrettinim... İki aylıkken kara toprağa girdi. Hep bu yavrucaklarımı bir bir arkası sıra gömdüm. (Bir iki geğirip yaşarmış gözlerini mendiline siler, elini hırkasının cebine sokar. İki üç diş kakule çıkarır, ağzına atar. Üst çenesinde bir

sağda, alt çenesinde biraz solda bulunan iki dişi arasında kakule tanelerini çiğnemek için üst çenesiyle altını iki zıt tarafa çarpıtır. Geviş getirir gibi bir şeyler yaptıktan sonra) Ah o zamanlar ne kadar gözyaşı döktüm. Nasihat verenlerin sözleri hiç kulaklarıma girmediydi. Sonra efendim, ne geldiyse başıma yine doğurmaktan geldi! İkinci çocuğum da işte bu Meftun'un anası Lütfiyem de lohusa döşeğindeyken bana al basmış,[1] daha kırkımı çıkarmadan beni odamda yalnız bırakmışlar. Yanı başıma bir süpürge olsun koymamışlar.[2] Al da basmış, nasıl basmış! Bilemiyorum. Kendimden haberim yok. Beni göstermedikleri hekim, okutmadıkları hoca kalmadı. Mümkün değil eskisi gibi zihnimi toplayamadım. Lakırdıyı çok şükür söylemesine söylüyorum. Fakat söylenilen şeyi pek anlayamıyorum.

Ev halkı büyük hanımın çalçeneliğine uğramamak için çok yanına yanaşmazlar, "Acık beni dinleyiniz" davetiyle ettiği ricalara, verdiği antlara pek kulak asmazlar. Zavallının sohbet canlılığını, lakırdıcılığını tecrübe eden misafirler de yanına yaklaşmakta ihtiyat gösterirler. Biçare kadın konuşmak için adeta ağaçtan adam arar. Bazen sohbet arzusuyla günlerce yanıp yanıp da konuşacak kimse bulamayınca torunu dört yaşındaki Hasene'yi ciddi bir muhatap sayıp karşısına oturtur, kocakarılara has dedikoduculuğun bütün çekişmelerinde mantığa uygunluğu o kadarcık çocuğun ret ya da onayına bırakarak söylenir durur.

Alışkanlıkları: Kışın tandırda[3] oturmak. Üstüne yorgan örtülmüş o sıcak kümbetin çekme gözüne kuru üzüm, leblebi doldurarak ağzı lakırdıdan boş kaldıkça yemişle meşgul

1 Albastı, albasma, doğum sırasında ya da sonrasında lohusanın yakalandığı ateşli hastalık, lohusa humması.

2 Alkansı ya da al karısı denilen, lohusalara ve çocuklara zarar veren cadıyı engellemek için lohusanın bulunduğu yere süpürge, soğan, sarımsak konulması âdetti.

3 Masa altına ateş dolu bir mangal konulup üzerine yorgan ya da battaniye örtülerek yapılan düzenleme. Tandırın çevresinde yerdeki minderlere oturanlar ayaklarını yorganın altına uzatır ve yorganı da bellerine kadar çekerek ısınırlardı.

olmak. Şekûre Hanım'ın demesine göre ağız denilen uzvu hareketsiz halde, kapalı bırakmak adeta günahtan sayılır. Ya lakırdı ya da yemişle o iki çene işlemeli... Ağzı biraz dinlenecek olursa senelerden beri devam ettiği çene jimnastiğine güya rehavet gelir. Lakırdı idmanı bozulur.

Yemek esnasında bir eliyle kendi yemek, diğeriyle ekmek içini yemeklerin suyuna batırıp batırıp sofra altındaki kedisi Pamuk'un karnını doyurmak... Hastalığı zamanında hekim ilacına rağbet etmemek, iyileşmeyi kendi ilaçlarından beklemek, daha olmazsa kurşun döktürmek.

Sevdiği yemekler: Turşu lapası,[1] çılbır, tirit, nazlaç,[2] tatar böreği, piruhi...

Meftun'un zorlamasıyla evin yaşayış tarzı alafrangaya döküleli tandır ortadan kaldırılmış, onun yerine soba kurulmuş olduğundan biçare kadınnine artık yoluyla ne leblebilerini ısıtabiliyordu ne de dizlerini... Turşu lapasını sorarsanız işte ona büsbütün hasret kalmıştı. Meftun bu lapayı evde pişirtmek değil, ismini bile ağzına aldırmıyordu. Kadınnine turşu lapasına çektiği şiddetli hasreti dile getirmek için ne zaman iştahla ağzını açsa torunu hemen:

— Sus, ayıp! Lapa ne demektir?.. O bir çeşit koyu çorbadır ki alafrangada ismi, hele bir sofrada da hiç yeri yoktur. Fransızcada *kataplasm*[3] derler bir lapa vardır. Fakat yenmez, haricen kullanılır. Adı da söylüyor ki bu yenmez. Kadınnine eski Rumca bileydin *kataplasm* denince anlardın ki *kata* üzerinde ve *plasma*[4] yapıştırma demektir... Dolayısıyla bilumum lapalar yapıştırılır. Yenmez. Belki Fransa'da on beşinci, on altıncı asırda böyle bir yemek vardı. Şimdi bunun yenmesi bütün bütün "demode" olmuştur. *La cuisine dans les siècles passés,* yani "Geçmiş Asırlarda Mutfak", sen bu kitabı okumadın.

---

1 Soğan kavrulduktan sonra su yerine lahana turşusu kullanılarak yapılan yumuşakça bir pilav.

2 Dövülmüş pirincin sade suda şekerle pişirilmesiyle yapılan bir tatlı.

3 (Fr. *cataplasme*) Lapa.

4 Eski Yunancada *plasma*, eser, figür, tarz, tür, *kataplasso* fiili ise sıvamak, bulamak anlamına gelir.

Kadınninenin yarı anladığı bu cevaba pek canı sıkılır. Fransız yemekleri listesinde bulunmayan yemeklerin o evde yenmesi artık yasak... Bir lapa yemek için sekiz kitabı mı okumalı? Lapa yenmez yapıştırılırmış. Suphanallah! Onun yapıştırılanı keten tohumundan yapılır... Ağrıya sızıya turşu lapası yapıştırıldığı hangi kitapta, hangi memlekette görülmüş?..

Artık büyük hanım dayanamaz, ağzını açar:

— Bunları keşke sağlık selametle öğrenmez olaydın! Her lakırdıya bir kulp takıyorsun... Turşu lapası yapıştırılırmış. Haydi, buna öyle dedin... Ya o canım yoğurtlu tatar böreği, o da mı yapıştırılır? Dereotlu, peynirli piruhi diye kaç zamandır içim titriyor... Bıktım artık Zarafet'e pişirttiğin öküz etlerinden. Yumruk kadar kaskatı bir parça, bıçak kesmez, diş kesmez, elle parçalanmaz... Boğazım yırtılıyor yutuncaya kadar, bu nedir ettiğin ayol? Alafranga diye kâseleri ortadan kaldırdık. Tabakla çorba içmeye başladık. Geçen günü biz yemek yerken komşu Hürmüz Hanım geldi, "A, ayol tabakla mı çorba içiyorsunuz?" dedi. Bize güldü güldü gitti.

Meftun'un ev içinde alafranga namına çıkardığı yeni âdetlere Şekûre Hanım sekiz on gün dişini sıkarak tahammüle uğraşıyor, yalnız torununun arkasından söylenmek, atıp tutmakla yetiniyordu. Fakat iş turşu lapasından, yoğurtlu tatar böreğinden külliyen mahrum kalma sonucuna varınca yüzüne karşı atıp tutmaktan da kendini alamıyordu.

Aile halkından kim hastalansa Meftun Bey hastanın nabzını tutar, saati çıkarır, atışını sayar, diline bakar, karnını fiskeler, göğsünü arkasını dinler. Çünkü beyefendi Paris'te bulunduğu esnada tıp fakültelerinin de önünden geçmiş, belki kapılarından içeriye bir iki adım atmış, belki kapıcılarıyla konuşmuş, belki o yapıların duvarlarına sürtünmüş olduğundan o gördüğü çeşit çeşit öğrenim arasına hekimliği de katmaksızın bu ilimden kızıl cahil denecek kadar nasipsizlikle İstanbul'a dönmeyi bir türlü uygun bulamamıştı. Yani ondan da (tabire müsaade buyurulursa) çaktığını göstermek isterdi.

İlk tedbirler olarak kabul ettiği usuller şunlardı:

Büyüklere bünyelerine göre birer müshil, nöbet varsa sülfato,[1] çocuklara tenkiye,[2] üç gün sıkı diyet... Sütten başka bir şey yok. Hele ekmek kesinlikle yasak.

Müshil neyse ne, ama üç günlük perhizden kimse memnun değildi. Evde hastalananlar Meftun'un ilkel tedavilerinin eziyetinden kurtulmak için hastalığı gizlerlerdi. Hele Şekûre Hanım'ın o uzun perhize hiç tahammülü yoktu. Bazen, "Huu, çocuklar! Biraz başım ağrıyor, ama sakın Meftun duymasın. Beni üç gün aç bırakır. Bütün bütün dermandan düşerim. Geçen günü azıcık keyifsizlendimdi. Midem bozulmuştu. Bana beyaz bir toz yutturdu. Yarısını bardağa suyun içine, yarısını ağzıma attırdı. Rabbim esirgeye, saraya tutulmuş gibi ağzım köpürüverdi. Dikiş kaldı, boğuluyordum. Sözümü yel alsın, az kaldı gidiyordum..." şikâyetleriyle hastalığını gizler. Çıkın çıkın, sepet sepet sakladığı köklerden, saplardan, yapraklardan, tozlardan karıştırıp yaptığı özel ilaçlarını kullanarak Allah'ın izniyle iyileşir, bir şeyciği kalmazdı. Büyük hanımın müshil olarak kullanmayı alışkanlık edindiği sinameki ile sarısabırın zararlı etkileri hakkında Meftun kadınninesine ayrıntılı üç nutuk verdiği halde yine söz kâr ettiremedi.

Meftun'un annesi Lütfiye Hanım:

Çukurca gözler, uzunca çene, esmer çehresiyle hep annesi Şekûre Hanım'ı andırır. Biraz basıkça, peltek telaffuzu da tıpkı anası. Çalçenelikte de ondan aşağı kalmaz. Lakin lakırdıda Şekûre'ye yetişmek mümkün değil. İkisi de süratli ve manasız söz söyleme hususunda imtihana çekilseler Lütfiye hayli kırık numara alır. Yaşça aralarında yirmi senelik bir fark var. Söz ebeliğinde kızının anasına yetişebilmesi için bu yaş farkı kadar lakırdı idmanına devamı gerekir. Kocakarıda egzersiz kuvvetli... Kız da anasının az çok her haline sahip, fakat beriki artık olgunluk derecesini bulmuş, çaçaronlukta en son aşamaya ulaşmış...

---

1 Kinin sülfatına halk arasında verilen ad.

2 Makattan su vererek kalın bağırsağın içini temizleme.

Lütfiye Hanım biraz iyiden kötüden anlar. Sırasına göre hatır sayar. İcabında lafı biraz kısa kesebilecek kadar çenesine buyurabilir. Özellikle Meftun'u çok sever. Oğlunun bütün kusurlarını birer meziyet sayar. Alafrangalık düşkünlüğüyle kalkıştığı aşırılığı hoş görür. Hele alafranganın Lütfiye Hanım gibi geçkin kadınlara pudra ve boyanma hususunda gösterdiği müsaadeyi suiistimal derecesine vardırır. Tuvaletini hızlandırdığı saatlerde bazen Meftun'a hüzünlü bakışlar fırlatarak, "Ah baban sağ olaydı da beni böyle süslü göreydi..." demekten kendini alamaz...

Teyze Vesile Hanım:

Bu da annesiyle kız kardeşinin yaradılışça bir örneği denecek bünyede bir kadın, anası gibi bu da çalçene, bu da dedikoducu, lakin o evdeki yeri sığıntılıktan başka bir şey değil. Kocası Uzunçarşı esnafından fakir bir adam. Geçinmeleri açlıktan ölmeyecek derecesinde... Kumkapı taraflarında iki odalı bir evleri var. Fakat Vesile Hanım evde oturamaz ki... Rebia ve Hasene isminde biri büyük diğeri küçük iki kızını alır, ablası Lütfiye Hanım'ın evine gider. Çünkü ablası zengin... Onlarda yeme içme bolca... Allah versin ablasının her dilden söyler, her fenden dem vurur, her sanattan anlar alafranga bir oğlu var. Merhum kocasından da birkaç gelir kalmış, Meftun da kazanıyor. Evi çeviriyor. Aşçılar, uşaklar, hizmetçiler istihdam ediyor. Kışın İstanbul'da, yazın sayfiyelerde yaşıyorlar. Kız kardeşinin şu yaşayışına göre Vesile Hanım adeta fakirlerin fakiri kalıyor. Lütfiye'nin bu refahını pek büyük bir saadet sayarak kıskanıyor. Yaz kış kız kardeşinin evinden çıkmadığı, kendini de çocuklarını da hemen daima ona beslettiği halde yine sebebini pek çıkaramadığı bir kıskançlık gizli gizli içini yiyor, kemiriyordu. O derece ki bazı konularda bu kıskançlığın adeta nefret mertebesine vardığını hisseder, fakat nefretini açığa vurmaya pek cesaret gösteremez, yalnız ara sıra kinayeli sözler, kapalı alaylarla ablası aleyhinde ona buna ufak tefek atıp tutmaktan da kendini büsbütün alamazdı. Lütfiye'nin Vesile'nin gözünde en büyük kabahati, en affolunmaz ayıbı pudra sürmesi, kırmalı

esvap, boncuklu hırkalar giymesiydi. Ablasını öyle süslü görünce, ağızlarını sıkı bildiği bazı dost kadınların kulaklarına eğilerek, "Ablamın halini görüyor musunuz? Kuklaya dönüyor. Bu yaştan sonra yaraşmıyor. Dilimin ucuna geliyor, söyleyeceğim, 'Abla bir kere kulağını arkana at da dinle. Senin bu süsün için neler söylüyorlar' diyeceğim. Bu sözümü kıskançlığıma verecek... Rabbim göstermesin, niçin kıskanayım?.. Kız kardeşim değil mi, ipekler giyse, pırlantalara boğulsa iftihar ederim. Fakat yaptığını yakıştırmalı, kimseyi kendine güldürmemeli. Oğlunun sözüne uyuyor da alafranga olacağım diye bambaşka bir görünüşe bürünüyor"dan tutturduğu eleştirilerini hayli uzatır, muhatabının mahremiyetine olan güveni ölçüsünde açılır, söylenir.

Vesile Hanım'ın içini yiyip bitiren bir emeli, hayatının emeli vardır. Büyük kızı Rebia'yı ablasının oğlu Meftun'a vermek. Ablası bu izdivacı uygun bulup yapılmasına çaba gösterse onun bütün kabahatlerini, ayıplarını affa hazırdı. Saygısız Lütfiye Hanım kendine yaptırttığı ipekli elbiselerden, boncuklu hırkalardan arada sırada bir tanecik olsun kız kardeşine yaptırtsa, hiç olmazsa kendinin şöyle çala kullanılmış esvabından bazılarını ona verse o zaman ablasının süsü, düzeni küçüğüne pek o kadar çirkin, gülünç, yaraşıksız görünmeyecekti.

Raci Bey... Meftun'un küçük biraderi, yirmi üç yirmi dört yaşlarında bir delikanlı, simaca ve vücutça ne anasına benzer ne biraderine... Bu onlar gibi zayıf değil, gürbüzdür, tombalaktır. Ahlaken de aralarında çok fark vardır. Raci öyle alafranga budalası değildir. O tarafa pek merakı yoktur.

Her güzelin bir kusuru bulunmak zorunlu bir şeymiş. Atasözü öyle diyor. Bunun da en zayıf, yufka tarafı oburluktur. Kendisi güzelce karnını doyursun da sofra isterse alaturka, isterse alafranga düzenlenmiş olsun. Raci boğazına düşkünlük açısından her iki usulde yemek yemeyi de uzun uzadıya incelemiş, ikisinde de birbirine karşı bazı üstünlük sebepleri bulmuştu. Çatal bıçak kullanmak sofrada hızlı yemeyi bir derece güçleştirip geciktirdiğinden kolay ve hızlı yemek bakımdan

alaturkayı tercih ederdi. Çünkü çatalın hareketsiz dişlerine geçirilmiş bir parçayı bıçağın altında saniyeler belki dakikalarla evirip çevirmedense onu öyle hep birden löppedek yutuvermekteki hız inkâr edilemez. Alaturka yemek yemede zoraki hareketlerin yokluğu, hızlı yemeğe yardım etmesi yönüyle alafrangaya üstünlüğünü ispat konusunda Raci ağabeyine karşı çene sallamaya uğraştığı zaman şu cevabı alırdı:

— Boğulur gibi tıkınmada ne mana var? Arkandan atlı kovalamıyor ya! Önünde, tabağındaki parça senin... Oraya başkasının eli uzanacak değil... Lokmanı ağır ağır kes, ağır ağır çiğne, ağır ağır yut. Böyle yenilen yemek kolaylıkla hazmedilir. Çiğnemeden yutulan yemeği, mide nasıl hazmedebilir? Sen ağzının, dişlerinin hazım için olan ilk görevlerini de zavallı midene yüklüyorsun... Çok sürmeyecek, sende mide sancıları başlayacaktır.

Biraderinin bu sözlerine karşı Raci çok defa bir cevap bulamaz, öyle yutkunur dururdu.

Sahanların, lengerlerin büyüklüğü ve içindekiler, sofradakilerin sayısına uygun biçimde hazırlanan alaturka sofralar hariç... Fakat orta yere biraz küçük, yani sıradan piyata tabağı büyüklüğünde bir sahan, içinde irili ufaklı üç kemik, bunun etrafında sekiz dokuz kişi... Bulunduğunuz yer de öyle doymak bilmezcesine bir itişip kakışmayla sahana hücum göstermeye pek müsait bir yer değil... Şöyle ağır ağır, kırıla döküle yemek icap ediyor. Elinizi sahanda önünüze denk gelen et parçasına sundunuz. Et güzel pişmiş ve kemik üzeri de dolguncaysa bir parça şey koparabilirsiniz. Ya yemek pişkin değilse? Oradan gıdayı koparıp almak her parmağın harcı değildir. Elinizi uzun süre sahanda bulundurmak da ayıp... Bir şey koparamadığınızı, yani o beceriksizliğinizi yanınızdakilere hissettirmek de pek uygun değildir... O halde güya sahandan kısmetinizi almışsınız tarzında bir hokkabazlıkla elinizi ağzınıza götürüp o hayali lokmayı afiyetle yutuyor gibi yaparak parmaklarınızın uçlarını yalamaktan başka çare yok... Etler pişkin, kemikler dolgunca da olsa sahanın büyüklüğü etrafındakilerin sayısına uygun olmazsa üçüncü

lokmada parmaklarınızı çıplak bir kemiğe sürtüp sürtüp ağzınıza bomboş götürmek mecburiyeti yine ortaya çıkar.

Aç kaldığınız neyse ne... Ev sahibinin aşırı nezaketi de sizi bir taraftan sıkar: "Aman efendim hiç buyurmuyorsunuz!" iltifatlarına karşılık, "Allah ziyade etsin, çok yedim" gibisinden cevap yetiştirmelidir.

Ev sahibi ikramcılığı pek ileri vardırırsa, çok doymuşlara has süzük göz ve üşengeç bir tavırla elinizi göğsünüze götürüp boş midenizin şişkinliğini göstererek, "Merhamet buyurun efendim. Artık kulunuzda hal kalmadı. Şeref-i âlinize yine bugün fazla kaçırdık" sözleriyle aç karnına şu yolda teşekkürle karşılık vermek, adeta terbiye gereği mutlaka yerine getirilmesi gerekli görev gibidir.

Alaturkada yemekler pek pişkin ve bol da olsa yine aynı kapta herkesin parmaklarıyla didikleyip durduğu bir kemiği sizin de didiklemek, sofradakilerden birinin gönlünüzü hoş etmek için eliyle koparıp size ikram ettiği bir parçayı alıp yemek bu yeme usulüne alışkın olmayanlar için uyulması pek güç bir iştir. Ellerin temiz olduğu iddia olunsa da ağza girip çıktıkça parmaklar her zaman salyaya değeceğinden bu temizlik bir iddiadan ibaret kalır. Meselenin ehemmiyeti yalnız temizlikten ibaret değildir. Bu yemek usulünden sağlık ve bulaşıcı hastalıklar bakımından cidden uzak durulmalıdır.

Alaturka ile alafranga arasında orta yol bir çeşit sofra düzeni var ki şimdilerde bu usul gittikçe yaygınlaşıyor. Yuvarlak bir yemek masası, etrafında iskemleler, herkesin önünde birer tabak, birer çatal kaşık. Fakat bıçak yok, oysa bıçaksız çatal hiçbir iş göremez. Koparılması icap eden et parçasının üzerine saplanıp kalır. Farz edin ki önünüzde bir pirzola parçası var. Bir elde de bıçak olmayınca çatal, bu parçanın yenmesini nasıl kolaylaştırabilir? Pirzolayı yemek için ya çatalı bir tarafa bırakıp eti elle parçalamalı ya da külbastının kemiğinden tutarak yemeğe başlamalı... Külbastı böyle olunca yumruk gibi kalın ve kabaca olan biftek, fileto parçalarını yemek için eliniz çatalın o koca et parçalarını ağza kadar götürmekten başka bir kolaylaştırma vasıtası olamaz. Tam

porsiyon bir filetoyu ağza götürmek bir şey değil. Fakat onu takımıyla yutmak marifettir ki oburlukta en çok ün salmış olanlarda bile o derece geniş bir ağız, öyle su borusu kadar bir "yemek borusu" düşünülemez.

Lakin denecek ki, öyle yarım alafranga sofralarda o gibi koca parça biftekler, filetolar arama... Pekâlâ, ama yanında bıçak olmayınca çatal her durumda yardımcısız kalmış demektir. Bu orta yol sofralarda herkesin önündeki tabaklar ekmek koymaya ayrılmış gibi öyle süs için duruyor, yine herkes ortadaki aynı kaba çatal uzatıyor. Farz olunsun ki sofranın merkezindeki sahanın muhteviyatı biftek değildir de yahnidir. Yalnız çatalla yahniyi koparmak bıçaksız biftek yemeden daha kolay mıdır zannedersiniz? Çatalı yahni parçasına saplar, sağa sola birer defa burarsınız. Ne koparsa bahtınıza... Ya lokma demeye değer bir şey koparmayı başaramazsanız? Birkaç dakika sahanın içinde oynamak da olamaz... Siz oradan kolunuzu çekeceksiniz ki yanınızdaki de uzansın... Çatalı bir iki defa burup geri çektiniz. Bir de baktınız ki üzerine birkaç tel kas lifinden başka bir şey takılmamış. İster istemez onu ağzınıza götürüp yaladıktan sonra tekrar sahana uzanmalı, bu başarısızlığınız sekiz on lokmada tekrar ederse ev sahibinin, "Rica ederim efendim, hiç buyrulmuyor," yollu iltifatlarının asılsız olduğunu açıklamak için midenizin boşluğuna rağmen, "Yiyorum efendim, üzülmeyiniz..." cevaplarıyla doyduğunuza kendinizi de inandırmaya uğraşarak, "Yarabbi şükür!" der sofradan kalkarsınız.

Meftun, küçük biraderine alafranganın zarafetinden, nezaketinden bahsetmeye uğraşır. Onu birtakım incelikler, *fines*'lerle[1] alıştırmaya çalışırken Raci ne yapar yapar, bahsi gastronomi yani boğazına düşkünlük üzerine çevirir, sofraların çeşitlerinden ve bunların her birinde görülen özel yarar ve sakıncalardan uzun uzadıya söz açmak yolunu bulurdu.

Alafranga sofranın birtakım usandırıcı güçlüklerinden ötürü obur Raci, sahanlar büyük, etler pişkin, yemekler bol

1 (Fr. *finesse*) Kurnazlık.

olmak şartıyla alaturkayı ya da orta yol usulü büsbütün alafranga sofralara tercihle biraderini kızdırır, o zavallı alafranga budalasına bu üç türlü sofranın birbiriyle mukayesesi hakkında böyle saatlerce çene yorar dururdu.

Raci İstanbul'da bir öğrenciye kısmet olabilecek derecede öğrenim görmüştü. Büyük biraderine oranla ahlakı sağlam, özü doğru, sözü toktu. Kardeşinin aşırıya vardırmayı çok sevdiği alafranga zevzekliklerine bazen pek canı sıkılır. Aile halkını biraderindeki bu düşkünlüğün sıkıntılarından kurtarmak için elinden geldiği kadar uğraşır, üstün geleceğine aklı kestiği noktalarda doğruyu söylemekten sıkılmaz, uzun uzadıya mücadelelerden geri durmazdı. Ağabeyinin ailelerinin servetinin çok üstünde alafrangaya gösterdiği merak ve düşkünlük yüzünden gülünç olduğu, herkesin alay ettiği yönleri bile bazen apaçık belirtmekten çekinmezdi. Meftun'un ismini Koca Deli koymuştu. Gıyabında ismini söylediği zaman onu hep bu alaycı adla anardı.

Meftun'un kız kardeşi Lebibe Hanım:

Bu da on sekiz on dokuzunda var. Aşırı şişmanlığa tutulmuş bir kız. Zayıflamak için gazetelerde şarlatanca ilanlarda gördüğü uydurma ilaçları hep birer birer kullanmış, fakat evvelkinden daha çok semirmekten başka bir netice elde etmeyi başaramamıştı. Evdeki derbeder hali pek o kadar hoş, pek o kadar alımlı değildi. Sokağa çıkmak için kat kat pudra, allık süründüğü, kaşlarını islediği, gözlerine kuyruklu sürmeler çektiği zaman kendini dev anasına benzeten kadınlara biraz hak verdirecek bir alnı olmakla o tiplere has bir güzellik, bir cazibe ortaya çıkardı. Lebibe Hanım'ın tuvaletindeki en büyük başarısı yanak çevresine kondurduğu yapma benin yerini seçmekte gösterdiği ustalıktı. Yeldirme ya da çarşafın içinde bıngıl bıngıl, püfür püfür yürüdüğü zaman kendini Karaman koyununa benzeten kaba zamparaların bu çirkin benzetmelerine pek canı sıkılır, hemen işitilir işitilmez bir mırıltıyla, "Dilin tutulsun!" demekten kendini alamazdı.

Lebibe'nin bu yaradılış eksiğini daha doğrusu fazlasını örtmek için eğitimine özen göstermek, zekâ ve kültürüne genişlik

kazandırmak gereğini Meftun şiddetle hissederek, "*Il faut dorer la pilule pour la faire avaler à un beau frère riche* (Zengin bir enişteye yutturmak için hapı yaldızlamalı)" demişti.

Bir genç kızın sabah tuvaleti, bir genç kızın öğle tuvaleti, bir genç kızın akşam tuvaleti, bir genç kızın sofra tuvaleti, bir genç kızın misafirlik tuvaleti, bir genç kızın sokak tuvaleti adlarıyla Lebibe'ye beş on kat elbise yaptırttı. Ve bunların *Savoir-Vivre*'e uygun olarak giyilmek ve çıkarılmak zamanlarını belirleyip öğretti. Biçare Lebibe, böyle günde sekiz on defa kıyafet değiştirmeye ne kadar üşenirdi.

Lebibe Fransızcaya başladı. Bu başlangıçtan beş altı sene sonra kızda pek yüzeysel, pek acayip bir bilgi çeşitliliği meydana geldi. Zavallı Lebibe, zihnine tıkıştırılan bu garip bilgiler içinde dönüp dolaşıyor, kültürüyle öne çıkmak için bir türlü uygun bir yol bulamayarak şaşırıyordu.

Bugün *Paul ile Virginie* hikâyesindeki o masum aşkın uğradığı üzücü ayrılığa ağlarken, yarın eline tutuşturulan pek maddi, pek hayvanca tasvirleri ve kaba, çirkin anlatımıyla zihni karmakarışık bir hale düşüren bir eserin zıt etkileri altında bunalıyordu. Bu çeşitli yüzeysel bilgileriyle Lebibe Fransızların *bas bleu* yani "mavi çorap" dedikleri yazarlık taslayan kadın edebiyatçılarına döndü. Edebi değerini Meftun'dan başka kimsenin anlayamayacağı nitelikte bazı edebi parçalar karalamak yeteneğini bile gösterdi. Meftun Bey, kız kardeşindeki bu derin edebi yeteneği bazen o derece takdir ediyordu ki, "Böyle giderse bizim Lebibe dekadan şairlerden[1] meşhur Verlaine'in kadını olacak, yani o kudrette bir harika kesilecek..." demeye kadar varıyordu.

Aile geliri zenci bir aşçıdan, biri erkek diğeri kadın iki hizmetçiden sonra bir de küçük hanıma mürebbiye tutmaya müsait olmadığından Meftun kız kardeşinin eğitim tarafını kendi üstüne almış, pratik tarafını da Matmazel Eleni'ye bırakmıştı.

---

1 Fransa'da 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan simgeci akımın öncülerine edebiyatı yozlaştırdıkları imasıyla takılan ad.

Teyze Vesile Hanım'ın kızı Rebia:

On altısında kadar, esmerce, kuruca, ufacık siyah gözlü bir kız. Eğitim ve öğrenim adına birkaç yıl ilkokuldan başka bir şey görmemiş... Mahalleleri olan Kumkapı semtinde büyütülmüş, yarı evde yarı sokakta alıştırılmış... Erkek çocuklara has kaydırak, birdirbir, ceviz, top oyunlarında beceri elde etmiş. Mızıkçılıkta çocuklar arasında kötü şöhret kazanmış; kıs kıs kıs diye kışkırtarak küçükleri azıştırmak, eskici Yahudi'yi taşlamak, yoğurtçunun tablasına taş atmak, kâğıt helvacısının camlı mahfazasını kırmak, el çabukluğuyla tabladan küfeden kebap kestane, elma fındık aşırmak, viranelerde ballıbabalar, ısırganlar arasında uçurtma havalandırmak konularında oğlanlardan hiç aşağı kalmaz. Hangi yana hücum için koşmak gerekse takunyalarını iki koltuğunun altına sıkıştırır, çıplak ayak hemen seğirtir, yükünü hafifletmek lazım gelirse ayakkabılarını mahalle bakkalının peykesi[1] altına bırakır. Pek acele zamanlarda sokağa, rastgele bir yere fırlatıverir, sonra bulamaz... Akşam evine yalınayak döner, evvela bir fasıl anasından, sonra bir ikinci fasıl da babasından dayak yer. Sabah olunca dayağın acısını unutur, çömlekten biraz ekmek, dolaptan bir dilim peynir keser, mutfak nalınlarını ayaklarına geçirince yine sokağa fırlar, cami avlusundaki oyunun birinci kısmına yetişir.

Annesi bakar ki evde kız yok... Yok olan yalnız ondan da ibaret değil, mutfak nalınları da gözden kaybolmuş... Hatuncağız bu konuda tecrübelidir. İşi hemen anlayarak, "A dostlar, on günün içinde bir çift kundura, iki çift takunya... En sonunda mutfağın nalınları da mı gitti?" feryadıyla başını örter, soluğu doğru cami içinde alır. Bir de bakar ki kızı çocuklarla oyuna dalmış, "A kardeşim, Hüseyin iki defa 'bokso' oldu. Ben bunu saymam..." diye haykırıyor. "Seni gidi Çingene kızı seni! Hani ya nalınlar?" feryadıyla anası bir yaygaradır koparır... Nalınlar mı? Kızın ayağında öyle

1 Genellikle eski iş yerlerinde bulunan duvara bitişik alçak tahta sedir.

şey yok. Yine bir tarafa fırlatmış. Sağa bakarlar, sola bakarlar nalınları koydunsa bul...

Vesile Hanım, Rebia'yı eve getirir. Bu yaramaz kızı o gün mektebe gönderebilmek için ayağına bir şey bulup giydirmek lazım. Vesile artık dolapları, merdiven altlarını karıştırır. Ya kendi eski kunduralarından, iskarpinlerinden yahut kocasının eski terliklerinden bir şey bulur. Bulunan şey kızın ayağına pek büyük, pek şapşal gelir ama ne çare! Ne olursa olsun çocuk ayağına bir şey giysin de mektebinden kalmasın.

Rebia koca ayakkabılarını sürükleye sürükleye mektebe gider. Okuma avazlarıyla mektebi dolduran arkadaşları arasına katılır.

Kız büyür, evvela başörtüsüne, sonra çarşafa girer. Mektepten kazanabildiği okuma becerisi "biküsün binni"[1] sınırını pek aşamaz. O derecede ki, mektebe dört beş yıl aralıksız devam etmiş olması sanki hiç gitmemiş hükmünde kalır. İki satırlık bir yazı okumak becerisini ortaya koyamaz. Mektebin öğrenim yadigârı olarak kızın hatırında yalnız bazı ilahiler kalmıştı.

Evet, Rebia'nın öğreniminden yadigâr işte bunlardı. Erkek çocuklarla çokça oynaması, düşüp kalkması kızın tabiat, ahlak, tavırca onlara benzemesiyle sonuçlanmıştı ki, birine öfkelendiği zaman terbiyeden mahrum mahalle çocuklarından işitildiği gibi kaba ve çirkin küfürler kullanırdı.

Teyzesi Vesile Hanım'ın yeğeni Meftun Bey'e vermek istediği Rebia işte böyle bir kızdı.

Rebia'nın küçük kardeşi Hasene:

Yaş dört dört buçuk. Fakat bazen kullandığı tabirleri büyük insanlar bilmez. Bu da terbiyece ablasının ikinci kopyası... Daha mektebe gitmek yok. O yaşta bu kadar laf ebesi oluşu o aileye has bir Allah vergisi... Annesi Vesile Hanım'a, "Maşallah kızınız ne kadar dilli! Rabbim nazardan esirgesin!" deseniz, "Çabuk söylesin diye daha kundaktayken ben ona kanaryanın artık suyunu içirdim. Onun için

---

1 Arap alfabesini öğrenen çocuklara belletilen bir tekerlemenin başlangıcı.

işte böyle bülbül gibi oldu," cevabını alırsınız. Çocuğun suyundan huyuna çektiği o hangi kanaryaysa doğrusu ağzı bozuk bir kuşmuş.

Vesile Hanım'ın çocuklarının ilk mektep terbiyeleri sokak kapısının önüdür. Uzunçarşı'da satarlar, henüz yürümemiş çocuklara has altları delikli, önleri sürgülü küçük iskemleler vardır. İşte Vesile Hanım onun içine çocuklarını oturtur. Ellerine de ya bir dilim ekmek yahut mevsime göre elma, portakal türünden bir yemiş tutuşturur. Sokak kapısının tek kanadını açar, "Bak yavrum şimdi buradan dehdehler geçecek" diye okşayarak iskemleyi oraya yerleştirir. Kendi gider ev işiyle meşgul olur.

Çocuğun altında lazımlığı, elinde yiyeceği, önünde mükemmel bir sokak panoraması... Gelen geçen kıyamet... Yavrucak her bir ihtiyaçtan uzak demek. Çocuk saatlerce orada oturur, eğlenir. Bazen köpekler elinden ekmeğini, çöreğini kaparlar. Yüzüne ağzına yağlıca, sütlüce bir şeyler bulaşmışsa onları da yalarlar. Kız haykırır:

— Anne!.. Kuçu kuçu benim ekmeğimi hap!

Annesi cevap verir:

— Gidi yaramazlar gidi! Ben şimdi gelirsem o kuçu kuçuları hep döver, gebertirim.

Fakat Vesile Hanım'ın kuçu kuçular aleyhindeki bu tehditleri çocuğu avutmak için kuru laftan ibarettir. İşini bırakıp Hasene'nin yanına çıkmaz. Kız haykırdıkça annesi onun bu feryatlarına karşı teselli edici cevaplar verir. Kız da öyle avunur gider.

Erkek çocukların kaydırak, birdirbir, uzuneşek, ceviz, hamam kızdı oyunları hep Hasene'nin önünde oynanır. Bu oyunlar esnasında çocukların öfkeyle birbirlerine karşı bulundukları sözlü saldırıları, terbiye dışı tabirleri hep işitir. Yalnız işitmekle kalmaz, bir fonograf[1] gibi kaydeder. Akşam sofra başında babasına öyle dil uzatır ki adamcağız bazen hanımına:

1 İstenildiği zaman yeniden dinlenilebilecek biçimde sesleri kaydeden alet.

— Şu yumurcağı yanımdan kaldır, şimdi bir yumruk vurup çenesini dağıtacağım. Baksana a sövüyor. Kimden öğreniyor bu pislikleri?

Hanımı:

— Kimden öğrenecek a kocacığım! Ya senden ya benden... Daha mektebe gitmedi ki. O kadarcık çocuğun lakırdısına kızılır mı? O sövmeyi ne bilecek?

— Nasıl ne bilecek? Sövüyor. Hem de bir tulumbacı[1] gibi koyu koyu... İşitmiyor musun?

— O kadarcık çocuk söylediği sözün manasını bile bilmez...

Hasene arsız arsız sırıtarak:

— Niçin bilmeyeceğim? Pekâlâ bilirim... Seni gidi anasını avradını...

Babası hemen elini uzatıp Hasene'nin dudaklarını tutarak koparacakmış gibi sağa sola sıkıca burar. Kız boğuk boğuk haykırmaya başlar. Vesile Hanım telaşla:

— Bırak ayol! Kızın nefesi kesilecek.

— Kesilsin! Duymuyor musun ölmüş anama sövüyor. Avradıma yani sana, anasına karşı ağzını bozuyor.

— Efendi, söylüyor ama manasını bilmeden söylüyor. Yetişmeyesice piç kurusu.

Hasene iki elini gözlerine götürüp ovuşturarak:

— Niye piç kurusu olayım?.. Benim babam işte...

Babası — Görüyor musun? Sen bilmez diyorsun ama piçin ne demek olduğunu senden benden iyi biliyor.

Vesile Hanım — (Hayretle) Kız piç ne demek?

Hasene — Babası yabancı olursa...

Vesile Hanım — (Parmağını ağzına götürerek) Aman zamane yumurcakları... Kız nereden öğreniyorsun sen bunları...

---

1 Yangın tulumbasını koşarak yangın yerine götüren ve yangına müdahale eden kimse. 19. yüzyılda tulumbacılığın özellikle İstanbul'da bir tür şehir kabadayılığı halini alması sonucu külhanbeyi, serseri, bıçkın anlamlarında da kullanılmıştır. Tulumbacılar kendilerine özgü bir argoyla konuşurlardı, çoğu edep dışı bu konuşmalara tulumbacı ağzı denirdi.

Hasene — Geçen günü sokakta Ömer, Sadık'a piç dedi de o da benim babam yabancı değil, ben babamın oğluyum, dedi.

Anası, babası Hasene'yi daha inceden inceye imtihana kalkışırlar, sefil çocuklar için bir ilk mektep olan sokakta edindiği geniş ama edep dışı malumata hayrette kalıp cidden parmak ısırırlardı.

5

Meftun Bey bir gün büyükannesi Şekûre Hanım'dan başlayarak bütün aile halkını, kendi yanlarında misafir bulunan teyzesi Vesile Hanım'ı, kızlarını, Zarafet'e, Eleni'ye varıncaya kadar cümlesini bir odaya toplayarak "Amelî âdâb-ı muaşeret"[1] sanatının mühim bir konusunda ders vermeye başladı. En evvel, biraderi Raci'yi imtihana çekerek sordu:

— Farz et ki mükellef bir alafranga sofrada bulunuyoruz. Kibar madamlar, mösyöler de var. Ortaya bütün bir tavuk geldi. Bu tavuğun yemekte hazır bulunanlara paylaştırılması gibi önemli bir iş de sana verildi. Böyle bir durumda bulunduğun zaman ne yapacağını bana tarif et.

Raci başını kaşıyıp biraz düşünerek:

— Çatalı bıçağı elime alır, tavuğun karnına saplarım. Göğüs etlerini çıkarırım. Sağ tarafımdakinden başlayarak birer birer hepsine dağıtırım.

— Verdiğin şu cevap pek kendine göre. Edinilen bilgiye dayanılarak söylenen bir söz değil... Niçin göğüs etinden başlıyorsun? Neden evvela yanındaki kişiye veriyorsun?

— Çünkü ben göğüs etini sevmem. İlk kesilen parçalar nezaketen diğerlerine verilmek gerekeceği için göğüs etinden başlıyorum.

— Sofrada hüküm süren şey "egoizm" değil, terbiyedir yavrum. Sen tavuğun ne tarafını seversen sev... Orada ken-

---

1 Uygulamalı görgü kuralları.

di iştahına hizmet edecek değilsin. Âdet neyse onu yerine getireceksin. Ya bizim evde alafranga bir *dîner*[1] verilip de tavuğun kesilip parçalanması işini de sana vermiş olsaydık demek beni kepaze edecektin? Bir tavuğun ne şekilde kesilip parçalanacağını teyzeme sorsam o bile senden daha bilgilice işi idare edebilir zannederim... Teyze sen söyle bakalım, sofrada bir tavuğu nasıl ayırırsın?

Teyze Vesile Hanım, iki üç defa tatlı tatlı yutkunduktan sonra:

— Nasıl mı ayırırım? A ondan kolay ne var? Tavuğun bir budundan ben tutarım, bir budunu da karşımdaki kişiye "Şunu tutuver kardeş" teklifiyle tuttururum. O kendi tarafına, ben kendin tarafıma ikimizde butları cayır cayır çekeriz.

Meftun iki avucuyla yüzünü kapatarak:

— Ee, sonra nasıl dağıtırsınız?

Vesile Hanım diliyle dudaklarını yalayarak:

— Kanatlarını, göğsünü de böyle güzelce parçaladıktan sonra dağıtırım.

— Nasıl dağıtırsın?

— Sofrada en hatırlı kimlerse butlarını onlara veririm.

— Ee, sonra...

Hasene bir ağlama tutturup annesinin eteklerinden çekerek:

— Anne budunu bana ver... Anne budunu ben isterim...

Vesile Hanım, Hasene'nin kulağına eğilerek yavaşça:

— Kızım sus. Budunu sana veririm.

Hasene yine ağlayarak:

— Ya niçin başkasına veririm diyorsun?

Vesile — Ben öyle ankastan[2] söylüyorum yavrum. Kızım, sen dururken budunu başka kime vereyim?..

Hasene — Kendin yersin de bana vermezsin!

Meftun — Nedir o gürültü canım!

Şekûre Hanım — Bu arsız kızın yanında tavuk lakırdısı, yemiş sözü olur mu? Tavuk budu isterim diye anasının iki

---

1 Akşam yemeği.

2 (Halk ağzı) Yalandan, şakacıktan, mahsustan.

ayağını bir pabuca koyuyor. Zavallı Vesile veririm diyor. Büyük büyük yeminler ediyor, yine kandıramıyor...

Hasene ağlayarak:

— Veririm diye kantin atıyor...[1] Aval mıyım ben?

Meftun — Küçük hanımın kullandığı dile bakıyor musunuz? Babası bunu tulumbacı kahvesine mi götürürdü?

Vesile Hanım — Hiçbir yere götürmezdi. Akıllı ayol, hepsini kendi kendine öğrendi. Sokaktan, kapının önünden işittiğini hiç unutmaz. Çadırcının oğlu Şahap o hayâsız oğlan ne söylerse hepsi bunun ezberinde... Daha neler neler, dilim varmaz ki anlatayım...

Hasene tepinerek:

— But isterim...

Vesile Hanım — (Meftun'a göz kırparak) Bir tavuk kesersek budunu Hasene'ye veririz değil mi?

Meftun hiddetini yenmeye uğraşarak:

— Lanet olsun, veririz!

Şekûre Hanım, Meftun'a hitaben:

— Oğlum bana bak, tavuktan sonra başka yemek, yemiş lakırdısı açacaksan anası bu Hasene kızı şimdiden dışarı çıkarsın, vızıltısından başım kazana döndü. İnsana hiç ağız açtırmıyor, lakırdı söyletmiyor ki... Sus yavrum dedin mi adamın geçmişine sövüveriyor...

Vesile Hanım kırgınlıkla annesine:

— Anne senin gözüne de bu kız diken olmuş... Sana gezindiği pat pat, dokunduğu çat çat geliyor. Sövüp de kimin ırzını lekeledi? A, çocuktur bu! Tavuk lakırdısı olur da imrenmez mi? Hepinizin ağzı sulanıyor ama ses çıkarmıyorsunuz! Tavuğu nasıl parçalarsın? Budunu kime verirsin? (Yutkunarak) A bu sorulara dayanılır mı? Hacivat'ın dediği gibi ben de tavuğun derisiyle gerisini severim.

Meftun artık hiddetini zapt edemeyerek:

— Ooooha! Teyze şimdi sana tavuğun neresini seversin diye soran oldu mu?

---

1 Maval okumak, yalan söylemek, aldatmak.

— Soran olmadı ama şu lakırdının temsilini söylüyorum...

Hasene ince sesiyle bağırarak:

— Anne ben de derisini severim... Cücüğünü de severim.

Vesile Hanım artık bu defa hiddetini bastıramayarak Hasene'nin iki omzundan yakalar. Kızı kaldırıp kaldırıp yere vurarak:

— Al sana budu! Al sana derisi! Al sana cücüğü!

Hasene kopardığı çirkin çığlıklar arasında öyle utanmazca küfürler salıvermeye başlar ki büyükanası işitmemek için kulaklarını tıkayarak:

— Kızım Vesile, şu yumurcağı götür dışarıya at. Söylediği küfürlerden şimdi abdestim bozulacak.

Vesile Hanım kızını hiddetinin pençesiyle kavrar, bağırta bağırta odadan dışarı çıkartır. Onlar uzaklaştıkça ağlama yaygarası da derece derece sönerek nihayet odadan işitilmez olur.

Meftun alnının terini silerek:

— Oooh!.. Kulaklarımız dinlendi. O çocuk değil, maazallah afacanın büyüğü... Teyzem burada misafir olarak bulunuyor. Bir şey söyleyeceğim hatırı kalacak... Fakat insan tahammül edemiyor. (Sözü Raci'ye yönelterek) Tavuğu güzel ayıramadın birader. Ben tarif edeyim de dinle. Hatırından çıkmayacak hususi bir dikkatle dinle... Efendim, sol eline çatalı, sağına da bıçağı alırsın. Tavuğun sana yakın olan kanadından işe başlarsın. Evvela çatalı kanada saplar, sonra kanadın bedene bağlı bulunduğu çizgi üzerinden bıçakla ameliyata girişirsin. Alışkın bir el, onu kolaylıkla ayırıverir. Kanadın kesilmesinin ardından tavuğun aynı tarafındaki budunu yani kesilmiş kanat cihetindeki budunu yine o şekilde kesersin. Sonra hayvanın kesilmemiş tarafını önüne çevirir, diğer buduyla kanadı üzerinde de aynı işlemi yaparsın. Sonra tavuğun göğsüyle gerisi bir de gövdesi yani Nuh aleyhisselamın gemi inşası için model almış olduğu teknesi kalır. Bunların da her birini ikişer kısma ayırırsın. Sofradakilere dağıtırken en âlâ parçaları kadınlara takdim etmek nezaket gereğidir. Uygulamalı görgü yazarlarından bazılarının

dediklerine göre de tabağı herkesin önüne götürerek seçimi onların oylarına bırakmak daha uygundur. Bu evde senden, Hasene'den rahat olmadığı için sofrada tavuk bulunduğu zaman iyi parçaları hanımlara ben pay edeceğim.

Kadınnine Şekûre Hanım iki defa esneyerek:

— Hay ömrüne bereket evladım! Elbette tavuğun iyi tarafını büyükannelere vermelidir.

Raci yemek meselesinde incelemelerinin derinliğini gösterir bir sesle dedi ki:

— Ağabey bazen ben bütün bir tavuk yerim de yine doymam. Siz o hayvanı kaç parçaya ayırdınız? İki kanat, iki but dört parça. Göğsü, gerisi, teknesi de ikişer ayrılırsa eder altı parça... Hepsi on parça... Vay efendim vay! Sofradakiler bu parçaları yalayacaklar mı? Bir tavuğu on kişi nasıl yer? Buna yemek değil koklamak demeli... Hele hissesine tavuğun kafes tarafı isabet edenler çatal kullanmaya da mecburlarsa bu zavallılara koklamak bile düşmez.

Meftun kaşlarını çatıp ciddiyetle:

— Hep bu dediklerine o konulara ayrılmış yerlerde cevap vereceğim. Sen şimdiden lakırdı karıştırma. (Önündeki kitaba bakarak) Hanımlar, efendiler dikkat ediniz! Derse başlıyorum... Sofraya nasıl oturulur? İşte bu bir meseledir. *Savoir-Vivre*'e ait mühim bir mesele... Sofraya oturmasını bilmeyen yalnız orada bulunanları kendine güldürmekle kalmaz, âleme terbiye eksikliğini de göstermiş olur...

Şekûre Hanım — A öyle ya civan oğlum... Ben Rebia'ya bin defa söylerim. Sofraya yavaş otur derim. Gelir ya ayağıma basar, ya kedinin kuyruğunu ezer, ya bardağı devirir. Hiçbir gün de yavaşça, usturuplu oturduğunu görmedim. Nerede o kız? Kulaklarını açsın da bu sözleri dinlesin.

Rebia karşıdan, bir elini kalçasının üstüne koyup diğerini Çingene gibi sallayarak:

— Kuzum kuzum... Hasene'yi odadan kovdunuz, şimdi gözünüze ben mi diken oldum. Kadınnine bana söyleyeceğine kendini düşün. Sofadaki su testisine çarpmadan, elinden değneği düşürmeden, iskemleyi devirmeden sofraya otura-

bildiğin var mı? Bir defa Pamuk'un kuyruğuna kazayla bastıysam ne oldu? Söyler söyler hep onu söylersin. Geçen gün o pis kedi, aşağıda büyük süt kâsesinin içinde bütün vücuduyla banyo etti... Daha söyleyeyim mi?

Meftun — Sütün içinde banyo mu etti? Süt banyosu... Banyolardan bahsettiğim zaman onu da anlatacağım. Fakat şimdi susalım. Ağız açmaya bana meydan vermiyorsunuz. Rebia sesini kes, yoksa şimdi seni de... Evet, alafranga bir yerde misafir bulunduğunuz zaman oturuşunuzdan nasıl terbiye görmüş, hangi muhitte büyümüş olduğunuzu bir bakışta anlayıverirler. Sofraya oturmadan oturmaya fark vardır. Anlıyor musun kadınnine? İşitiyor musun anne? Sözlerim kafana giriyor mu Rebia? Gayet nazikçe oturmalı... Öyle iskemleye gömülür gibi yayılıp oturmamalı. Havluyu açmalı, dizlerinin üzerine örtmeli. Havlunun ucunu yeleğinin, korsajının arasına sokmak, hele yakalığının içine geçirmek terbiyesizliktir. Boynunun etrafına halka gibi bağlamak bütün bütün ayıptır. Ha bak anne, burada sizin için dikkat edilecek bir şey var... Kadınlar eldivenlerini bardaklarının içine koymamalı, yelpazeleriyle beraber sofranın üzerine, sağ taraflarına yerleştirmelidirler. Baron İstaf'ın[1] uyarısına bakılırsa eldivenleri çıkardıktan sonra cebe koymak lazım geliyor.

Rebia yavaşça Lebibe'nin kulağına:

— Leblebi koydum tabağa, laf söyledi balkabağı... Bizim eldivenle, yelpazeyle sofraya oturduğumuz var mı?

Meftun konuştuğu yerden elini kaldırarak:

— Yine ne o? Rebia yanındakinin kulağına ne fısıldıyorsun?

Rebia biraz büzülerek:

---

1 Baronne Staff takma adıyla tanınan Fransız kadın yazar. Gerçek adı Blanche-Augustine-Angèle Soyer'dir. *Usages du monde: règles du savoir-vivre dans la société moderne* başlıklı görgü kitabı dönemin çoksatarları arasındadır. Fransızcada erkekler için *baron*, kadınlar için *baronne* şeklinde yazılan bu soyluluk unvanı *baron* olarak aynı okunmakla birlikte söylenişleri farklıdır.

— Hiçbir şey... Alafranga sofraya lohuk macunu[1] korlarsa parmakla mı yenir, çatalla mı? Onu soruyorum.

Meftun — Şimdi lohuk macununun münasebeti var mı burada?..

Dışarıdan teyze Vesile Hanım tık tık kapıyı vurarak:

— Meftun Bey rica ederim! Müsaade edin de içeri girelim. Kız macunu işitti dışarıda durmuyor...

Meftun — Olmaz, içeride gürültü ediyorsunuz.

Vesile — Hasene, ağababasının canına yemin etti. Hiç sesini çıkarmayacak...

Meftun — Ses çıkarmamak şartıyla geliniz. Belki birkaç söz de sizin kulaklarınızda kalır... *Antre!*[2]

Önde Hasene, arkada Vesile odaya girerler. Daha oturmadan Hasene annesinin eteğinden çekerek:

— Anne macunu kim yiyordu?

— Kızım sus, bizi şimdi yine dışarı kovarlar. Ortada macun tavuk falan yok. Bugün yemeklerin sade lakırdısı oluyor.

Meftun — Nedir yine o?.. Girer girmez başladınız mı?

Vesile — Hayır, hayır! Siz devam ediniz. Yalnız şunu rica ederim ki tatlılardan, meyvelerden koyu koyu bahsetmeyiniz... Kız yeminini bozuverir... Çocuktur, imreniyor.

Meftun — Sofraya yapışır gibi oturmamalı. Masayla aranızda ufak bir mesafe olmalı ki, istediğiniz zaman vücudunuzun üst kısmını öne doğru hareket ettirebilesiniz.

Vesile Hanım — Meftun Bey oğlum, işte pek doğru söylüyorsun. Annem daima alafranga sofraya göğsünü verir. Apışır... Nefes almasına bile artık meydan kalmaz. Yer, yer, yer, göğsüm tutuluyor der. Ya işte gördün mü anne, sofraya biraz uzakça oturmalı.

— Ya sen çocuğunla beraber sofranın üzerine çıkar gibi yersiniz ya?..

Meftun — Burada mücadelenin lüzumu yok. Şimdi beni dinleyiniz. Bundan sonra tarifime göre yemek yersiniz...

---

1 Düğünlerde, bayramlarda ikram edilen, şekerli, sakızlı bir çeşit macun.

2 (Fr. *Entrez*!) Giriniz.

Oturuşunuzla sofraya bir hoşluk katmak isterseniz omuzlarınız yukarı doğru kalkık durmamalı. Şöyle tabii halde düşük bulunmalı...

Lebibe yavaşça Rebia'nın kulağına:

— Annem daima omuzlarını çıkarır, sofraya kambur gibi oturur...

Rebia hafifçe gülerek:

— Gibisi fazla, annen adeta kambura benzer baksana? Entarisinin altından omuz kemikleri çifte ıskarmoz gibi çıkık, fırlak duruyor...

Meftun — *Silans*[1] matmazeller... Dirsekler, vücuda ne pek yapışık ne pek uzak durmalı. Efendim biraz görgüsü, terbiyesi, hele alafrangalığa aşinalığı bulunanlar sofrada alacakları tabii hali bilirler. Ne pek gevşek durmalı ne pek sahte ağırbaşlılık olmalı, yakışığı, münasibi neyse o tavrı, o duruşu almalı. Şimdi gelelim yeme içme tarafına... Yerken acele etmemeli. Aheste aheste, özel bir ritimle, adeta ahenkle yemek yemeli.

Rebia Lebibe'ye pesten:

— Raci ağabeyim boğulur gibi yer...

Meftun devam ederek:

— Ne su içerken ne lokmayı alırken ağız dolmalı. Avurtlar şişmemeli. Şapırtı şupurtu işitilmemeli. *Metrdotel* tarafından bir yemeğin servisi yapılırken o yemekten almak istemiyorsanız *non*[2] yahut *merci*[3] kelimelerinden biriyle reddetmekte serbestsiniz. Yani bu iki tabirden istediğinizi kullanmak sizin tercihinize bağlıdır. Hangisini söyleseniz olabilir...

Raci kendi kendine mırıldanarak:

— İşte bu ayrıntılar fazla. Ağabeyim bu sözleri nereden tercüme etmişse aynen tercüme etmekten kendini alamamış...

Meftun — Ne o birader? Bir şeyler mırıldanıyorsun?

Raci — Hiç... Bizde *metrdotel* yok da sözlerinizin bu kısmını fazla buluyorum.

---

1 (Fr. *silence*) Susun, susunuz.

2 Hayır.

3 Teşekkür ederim.

Meftun — Niçin yok? Sen görürsün birkaç zaman sonra Şaban o vazifeyi ne kadar yoluyla yerine getirecektir. Hem ben sana sofra hakkında genel bilgi veriyorum. Bizim evimizde yoksa *metrdotel* bulunan bir yerde yemek yiyecek olursan ne yapacaksın? Böyle çocukça sözler istemem. (Devam ederek) Soğutmak için çorbaya üflemek ayıptır. Üflemek hem terbiyesizliktir hem de tıbba göre zararlıdır. Çorba tabağının dibinde bir damla bırakmamak için tabağı eğerek kaşıklamamalı. Ekmeği bıçakla değil elle koparmalı. Fransızlardan başka milletler bıçakla keserlerse de onların bu hareketleri örnek almaya değer değildir. Önünüzdeki etin hepsini birden doğramamalı. Her bir lokmayı yedikçe kesmeli...

Hasene, anasının kulağına:

— Anne, hani ya önümüzde et?..

— Sus yavrum, şimdi bizi yine odadan kovarlar. Şimdi et yok, sonra yiyeceğiz...

Meftun devam ederek:

— Eti kesmek için bıçağı sağ ele, çatalı sola almalı. Kestikten sonra bıçağı koymaya özel olan madeni yahut billurdan yapılmış *port kuto*'nun[1] üzerine dayamalı. Bu defa çatalı dişleri aşağı gelmek üzere, sapı üstüne işaretparmağını dayayarak sağ ele almalı. Bazı sebzeler ve balıklarda çatal ters, yani kaşık gibi çukuru yukarı gelerek kullanılır... Balıklar yalnız çatalla yenir. Bıçak kullanılmaz. Sebzeler de öyle. Fakat kuşkonmazda iş değişir. Bunu elle mi yoksa çatal bıçakla mı yemeli? Ha teyze sen ne dersin?

Teyze Vesile Hanım böyle bir sorunun lütfen kendisine yöneltilmiş olmasından mütevellit bir memnuniyetle ağzını büzüştürüp sağa sola doğru kıvırarak bir iki defa burnunu çektikten sonra:

— A iki gözüm Meftunum! Düşündüğün şeye bak. Önümde yiyecek bir şey olsun yoksa... Nasıl kolayıma gelirse öyle yerim... Elle, bıçakla... Maksat yemek değil mi?

Meftun gözlerini açarak:

---

1 (Fr. *porte-couteau*) Çatal bıçak altlığı.

— Alafranga sofrada âdet, kural dışında yemek yenilmez. Her yemeği yeme şekli özel bir usule bağlıdır. Sen istediğin gibi yemeye karar verdikten sonra ben burada deminden beri niçin çenemi yoruyorum ya? Bu kuşkonmaz üzerine size tarihî bir olay anlatacağım... Fakat iyi dinlemeli.

Meftun'un annesi Lütfiye Hanım meraklı bir sesle:

— Baksana yavrum! Suphanallah bunun üzerine kuş niçin konmuyor?

Meftun — O da başka bir mesele... Bunun Fransızcası *asperj*,[1] Latincesi *asparagus*, Türkçesi neden kuşkonmaz oluyor? Bundan ürken hangi kuştur? Daha bu konudaki incelemelerimi tamamlayamadım. Şimdi bunu bırakalım. Fransızlar evvelce kuşkonmazı elle yerlermiş. İngilizler bu işte zarafeti daha ileri götürerek *asperj*'i çatal bıçakla yemeye başlamışlar.

Raci — Çatal bıçak icat olmazdan evvel Avrupalılar yemeği nasıl yerlerdi?

Meftun — Tabii elle yerlerdi. Çatal pek o kadar eski bir şey değildir. Çatal ismi Fransızcada 1379'da ilk defa olarak Beşinci Şarl'a ait gümüş kap kacağı gösteren bir envanter defterinde görülmüştür. Çatalın Fransa'ya da İtalya'dan geldiği söylenir.[2] Fakat kullanılması bugünkü gibi yaygınlık kazanmamıştı. On altıncı asırda bile çatal süsten sayılıyordu. İngiltere'de bunun kullanılmasına ancak on yedinci asırda başlanılmıştır. (Meftun kulak kabartıp odayı dinleyerek) Bir horultu var. İçinizden biri uyuyor. Kimdir uyuyan?

Odadakiler hep birden gülerek:

— A a, büyük hanım uyumuş...

Meftun — (Haykırarak) Kadınnine size ninni mi söylüyorum zannediyorsunuz?

---

1 Fransızca *asperge*, çoğulu *asperges* aynı okunur.

2 Çatalın Bizans icadı olduğu söylenir, dolayısıyla bir bakıma İstanbul kökenlidir. 11. yüzyıl başlarında Venedik düka ailesinin bir üyesi Bizanslı bir prensesle evlenir ve genç kadın yemek yerken ellerini kirletmemek için memleketinde kullanmaya alıştığı iki dişli bir çatalı da yanında getirir. Bu konuda bkz. Norbert Elias, *Über den Prozeß der Zivilisation.*

Kadınnine gözlerini açıp:

— Ay aklımı aldın Meftun! Öyle bağırılır mı? Uyku başıma sıçradı...

Meftun — Niçin uyuyorsun hanımnine?

Kadınnine — Ne bileyim ben?.. Kuş konardı konmazdı derken içim geçivermiş... (Eleni'ye) Kız şuradan bana biraz su ver de uykum açılsın.

Meftun — Hanımnine iyi dinle rica ederim. Bahis gayet mühim. İngilizlerle Fransızlar kuşkonmazı nasıl yerler?

Kadınnine kendi kendine:

— Hay yiyemez olsunlar! (Suyu içerek yüksek sesle) Dinliyorum. Kuş nereye konmuyormuş anlat bakalım! Üsküdar'da bir viran türbe varmış. Onun üzerine hiç kuş konmaz derler. Onu mu söylüyorsun?

Meftun — Şimdi sana hikâyenin elifbasından mı başlamalı? Deminden beri niye dinlemedin?

Kadınnine — İhtiyarlık oğlum... Dinlerken dinlerken kendimden geçiveriyorum.

Lütfiye, Vesile, Lebibe, Rebia hanımlar hep bir ağızdan, kuşkonmazın ne olduğunu hanımnineye anlatırlar. O biçare de uyumamak için verdiği sözün aksine gözleri küçüle küçüle, "Ha!.. Ha ha!.. Ha!..." diye uyku baygınlıkları arasında dinler.

Meftun yine söze başlar. Hanımnine yanındaki Vesile'nin kulağına eğilerek:

— Sanki gözkapaklarıma birer adam oturmuş. Bir türlü gözlerimi açamıyorum. Oğlanın lakırdıları bana ninni gibi geliyor. Yine dalıverirsem horlamadan eteğimden çekiver kuzum Vesile...

Meftun — Fransızlar evvelce kuşkonmazı elle yerlermiş. Şimdi İngilizler çatal bıçakla yiyince bu hal berikilerin sofra zarafetinde ötekilerden geri kalmaları sonucunu doğuruyor. Mesele güçleşiyor. Kuşkonmaz yemedeki bu yeni âdet üzerine Fransızlar da sonradan çatalla yemiş olsalar İngilizleri taklit etmiş, yani onlarda gördükleri bir âdetin yararını doğrulayıp beğenerek almış olacaklar ki bunu Fransızlar milli gururlarına bir türlü yaraştıramıyorlar. O halde ne yapsın-

lar? *Asperj*'i eski âdetleri üzere yine elle mi yesinler? Hayır... Baron İstaf bakınız buna ne guguk uydurmuş?

Raci — Affedersiniz birader, Baron İstaf kim?

Meftun — *Savoir-Vivre*'e dair son zamanlarda birkaç eser yazan bir kadın...

Raci — Sofrada tavuk butlarının özellikle kadınlara takdim edilmesindeki hikmet şimdi anlaşıldı... Eser sahibi meğerse kadınmış!

Hasene bağırarak:

— But nerede ağabey, but?..

Raci — (Gülerek) Canım bu çocuğun iyice karnını doyurmadan bir daha böyle yemek bahsi edilen bir yerde bulundurmayınız. Yavrucağın karnı aç işte...

O esnada kadınnine horlamaya başlar. Vesile eteğinden çekerek:

— Anne gözlerini aç, horluyorsun!

Kadınnine — (Gözlerini açarak) Yine uyudum mu?

Vesile — Uyudun...

Kadınnine — (Yavaşça) İçim bayılıyor. Ne vakit yemek yiyeceğiz? Kuru kuruya yemek lakırdısı, ortada bir şey yok... Meftun kuşu daha hiçbir tarafa kondurmadı? Kesip de ızgara mı yapacak? Yahni mi? Ne yapacaksa yapsa da artık lakırdı uzamasa.

Meftun — Teyze, büyükanne yine sana bir şeyler söylüyor... Ne istiyor?

Vesile Hanım — Hiç...

Meftun — Nasıl hiç?

Vesile — Karnı acıkmış da... Ne vakit yemek yiyeceğiz diyor.

Meftun — Al sana bir çocuk daha! Kadınninenin de Hasene'den farkı yok... Hiç böyle mühim bir bahis esnasında adam karnının acıktığını hisseder mi?

Kadınnine — Meftun, kuzum oğlum! Şu kuşu bir tarafa kondur da keselim kebap yapalım. Bittim. Aç karnına uzun uzadıya yemek lakırdısı dinlemek bana adeta işkence gibi geliyor.

Meftun hoşnutsuzluğunu gizleyemeyerek:

— Anne, teyze, Lebibe, Rebia size söylüyorum. Artık büyükannenin böyle *fines*'leri[1] anlayacak vakti geçmiş. Evet, Baron İstaf *asperj*'in çatal bıçakla yenmesini tavsiye edecek. Fakat bu tavsiyesiyle İngiliz âdetini desteklemiş olacak. Yani onlarda görülen bir şeyin güzel işlerden olduğunu itirafa mecbur kalacak. Bu çıkmazdan kurtulmak için İstaf şöyle diyor:

"Oh kuzum!.. *Asperj*'i bıçakla kesmek daha dün kabul olunmuş bir İngiliz âdeti değil, bilakis eskiden beri uyulan bir Fransız usulüdür. Bunun ispatı da on sekizinci asır Fransız markizlerinden birinin, o zaman özel görevle Fransa'da bulunan ünlü bilgin Franklin'in yemek yiyişi hakkındaki eleştirilerinde ve alaylarında görülüyor. Bu markiz Amerikalı bilginin her şeyi yiyişini ve özellikle bu *asperj* yiyişini alayla diline dolayarak diyor ki: 'Franklin *asperj*'i, tabağın içinde bıçakla ucunu keserek, kesilen parçayı çatalla temizce yiyecek yerde vahşi bir şekilde ısırarak yiyordu.' Markiz cenaplarının Franklin gibi memleketine şeref kazandırmış, insanlığa büyük hizmette bulunmuş bir zatı yalnız düşesler kucağında yetiştirilmiş bulunanlara has bir zarafetle *alafransez*[2] *asperj* yemeği bilemediği için vahşilikle suçlanmasını uygun göremem. Bu alay, paratoner mucidinin büyüklüğüne, dehasına bir leke düşüremez. Şu olayı ebediyen unutulması gereken sayfadan bulup çıkarışım ancak bugün *asperj* yemede İngilizlere mal edilen zarafetin onların malı olmadığını ispat içindir.

Bugün dâhi kimselerden ya da alelade bir adamın *asperj*'i parmaklarıyla ağzına götürüp çatur çutur ısırarak yediğini görsem hayret etmem. Fakat o kişi benden bir nasihat isterse şöyle derim: Bu sebzeyi, özel kurallarına uygun biçimde yemeyi öğrenirseniz bundan dolayı insani meziyetinizden eksilen bir şey olmaz. Bunu kuralına göre yiyiş şıklık hükmüne uymaktır. Dolayısıyla, bu meselede Fransız âdetine uymak akla ve izana uygundur."

---

1 (Burada) İncelik.

2 (Fr.*à la française*) Fransız usulü.

Meftun derin bir gülümsemeyle başını iki tarafa sallayarak:

— Anne, teyze! İstaf'ın şu son sözüne dikkat ettiniz mi? "Bu meselede Fransız âdetine uymak akla ve izana uygundur" diyerek *asperj*'i çatal ve bıçakla yemeyi İngiliz âdetinden çıkarıp Fransızlara mal ediyor. Baronun yeri gelmişken buna değinmesi tarihsel belgelerden midir, bilemem. Çünkü Franklin'i kabalıkla ve vahşilikle suçlayan markizin ismini haber vermiyor. Üstelik bu fıkrayı hangi yazarın, hangi eserinden alıntıladığını da söylemiyor. Buraları karanlık... On sekizinci asrın zarafet düşkünü Fransızlarından bir markiz böyle demiş... Bu markizden o kadar belirsiz bir şekilde söz ediliyor ki, günahı üstünde kalsın ama, insan bunun Baron İstaf'ın hayal gücünden başka bir yerde var olduğuna inanmakta pek kararsız kalıyor. İstaf Fransız zarafetini savunmak adına –eğer yeri gelmişken andığı markizin aslı yoksa– koskoca bir tarihi fıkra icadına cesaret ettiği halde görgüden söz eden diğer güvenilir kitaplar *asperj*'i yeme tarzındaki nezakette İngilizlerden önce gelmek için boş yere sözü çevirmenin yollarını aramıyorlar. Doğrudan doğruya söylüyorlar. Bunlar, "İngilizler lüzumsuz bir aşırılık düşkünlüğüne kapılıp boşu boşuna bir zarafet gerekliğine uymaktan kendilerini alamayarak *asperj*'i önce bıçakla kesip, sonra çatalla yiyorlarsa da bu konudaki eski Fransız usulü (yani *asperj*'i elle yemek usulü) boğazına düşkünlük kurallarına daha uygun sayılmaya layıktır" diyorlar. Böyle diyen kitapların yazarları zariflikte İngilizlerden önce gelmek için eski kütüphaneleri karıştırmaya lüzum görmeyerek, Fransızların eskiden beri kuşkonmazı elle yediklerini açıkça, mertçe itiraf ediyorlar. Fakat öyle bir itiraf ki çatalsız yemenin üstünlüğü iddiası elden bırakılmıyor, İngilizlerin zarafeti takdir olunmuyor. "Evet, Fransızlar bunu eskiden beri elle yerlerdi. Ve en akla yakın yeme şekli de budur" deniyor. Şimdi Baron İstaf iddiasında yalnız kalıyor. Sade yalnız kalmıyor, zevk ve tercih konusunda diğer Fransızlardan ayrılıyor. Görüş ve fikir yönünden bir muhalefet ortaya çıkıyor. İşte size incelemeye değer önemli bir mesele! Şimdi İngilizler mi, Baron İstaf mı, yoksa eski Fransız usulü yanlıları mı haklı?

Meftun bu sorularına cevap almak için etrafı dinlerken yine bir horultu işitir. İçerlemiş bir halde sorar:

— Horultu var. Yine büyükanne mi uyudu?

Büyükanne Şekûre Hanım telaşla:

— Hayır evladım! Bu sefer uyuyan ben değilim. Kıza tembih ettim, dalarsam hafifçe çimdikleyiver dedim. Ara sıra uyur gibi oluyorum. Yanımdan çimdiği basınca gözlerim fal taşı gibi açılıyor. Ne kadar inatçı uyku bilmem ki biraz sonra yine bastırıyor. Bereket, kız çimdiği hemen yetiştiriyor. Sağ kalçam çürük içinde kaldı.

Meftun — *İstoper*![1]

Kadınnine — İstorper nedir?

Meftun — Yani artık sus demek istedim...

Kadınnine — Soruyorsun da cevap veriyorum. Deminden beri lakırdı söylediğimiz var mı? Hep seni dinliyoruz. İşte onun için uykum geliyor ya! Lakırdılarını da pek iyi seçemiyorum. Bir tarihte kütüphanenin birine kuş konmuş! Yok İngiliz böyle demiş, Fransız şöyle söylemiş... Bilmem hangisi ne halt etmiş! Neme lazım benim...

Meftun — Kadınnine rica ederim artık sus!

Kadınnine — Susarım ama sen de dinlenecek iyi bir masal söyle.

Meftun — (Etrafa hitaben) Kimdi o horlayan?

Rebia — (Gülerek) Orada, pencerenin kenarında Zarafet Abla uyuyakalmış da...

Meftun — (Gözlerini açarak) Zarafet!

Zarafet — Afandim!?..

Meftun — Uyuyor musun?

Zarafet — Bir parçacık içim geçti de...

Meftun — İçin nereye geçti?

Zarafet — A nereye geçeçe?.. Yine kendimin içine geçti... Büyük hanımın uykusu geldiği vakit "İçim geçti" demiyo mu? Benim de geldi, öyle dedi. Ama nereye geçti, ne bileyim ben!.. (Eliyle göğsünü yoklayarak) İşte içim yine kendi içimde duruyo.

---

1 (Fr. *stopper*) Konuşmayı kesmek, artık konuşmamak anlamına da gelir.

Meftun — Deminden beri söylediklerimi dinlemiyor musun?

Zarafet — Dinliyorum küçük bey, kulakları sende...

Meftun ellerini ovuşturup yine anlatmaya başlayarak:

— Bu mühim meseleyi çözmek ve halletmek için *asperj* yemeye has bir maşacık icat ettiler. Kuşkonmaz yendiği zaman sofradakilere şimdi birer tabak içinde bu maşacıklardan birer tane veriliyor. İnsan sofrada her lokmayı kendine has kuralına uygun yemek isterse bazen ufak tefek güçlüklere uğrar. Fakat bilmediğimiz şeyi öğrenmek ayıp değildir. Himmetleri var olsun, *Savoir-Vivre* yazarları yani yol yordam gösterenler bu sofra meselesinde her noktayı gerekli incelikleriyle derinlemesine açıklamış ve ayrıntılarıyla anlatmışlardır. Bunları öğrenmek için bize kalan zahmet, o kitapları açıp aradığımız konuları onlara ayrılmış sayfalarda bulmaktır. Balık ya da et yerken ağzınızda bir kemik veya kılçık parçası kalsa ne yaparsınız?

Herkeste ince bir fısıltı. Kimsede cevaba hal yok yok. Meftun açıklama isteyen bakışlarını bir baştan bir başa dinleyiciler üzerinde gezdirdikten sonra:

— Böyle basit meselelerde niçin apışıp kalıyorsunuz? Hani ya cevap? Lebibe sen söyle bakayım, ağzında kalan kemik ya da kılçığı ne yaparsın?

Lebibe bir iki defa yutkunup gözlerini süzerek:

— Ne yapacağım?.. Ağzımdan çıkarır sofraya bırakırım!

Meftun azarlayan bir sesle:

— Aferin matmazel! Bu hareketini görenler senin terbiyen hakkında ne fikir edinirler? *Voilà une demoiselle mal éduquée* (İşte kötü terbiye edilmiş bir kız) demezler mi? Bu kadar sade bir şeyi Zarafet'e sorsam o bile senden iyi cevap verir... Zarafet, sen söyle bakalım, kemikleri ne yaparsın?

Yine hemen içi geçmek üzere bulunan Zarafet yarı anlayabilmiş olduğu bu soruya cevap verebilmek için gözlerini ovuşturarak:

— Kemikleri mi soruyorsun?.. Ne yapacağım, kaynatır suyunu alırım!

Meftun — (Hiddetle) Abla galiba yine senin için geçmiş...

Zarafet, uyumadığını ispat için gözlerini gereğinden çok açarak:

— Yooo! Ben uyumuyo... Kemikleri sordun... Kaynatır suyunu alırım dedi. Ziyankârlık günah değil mi ayo? Kemiklerini sokağa atacak değil a! Elbette kaynatırım...

Meftun ahmak bir çocuktan aldığı yakışıksız cevaba canı sıkılmış bir öğretmenin kızgın tavrıyla yüzünü buruşturup sözü Zarafet'ten Raci'ye yönelterek:

— Birader, sen söyle bakalım!.. Kemikleri, kılçıkları ne yaparsın?

Raci verdiği cevabın amaca uygunluğundan emin olduğunu gösterir bir aceleyle:

— Ne yapacağım, çıtır çıtır dişlerimle kırar, küçük küçük yutarım...

— Hoşt oradan, obur! Hiç sofrada kemik yutulur mu? Bunun küçüğü olur, büyüğü olur. Maazallah, söylediği lakırdıya bak.

Raci, önceki acelesine karşılık şimdi büyük bir hayretle:

— Ağabey, siz de pek acayip sorular soruyorsunuz... Ağızdaki kemik ya çıkarılır ya yutulur! Bunun şu iki ihtimalden başka türlü ağızdan dışarı atmanın bir çaresi var mıdır? Ne yapılır? Siz söyleyiniz bakalım!

Meftun — Ne mi yapılır? Kemikler, kılçıklar herhalde ağızdan çıkarılır efendim! Yutulmaz...

Raci — Kız kardeşimiz şimdi "Ağzımdan çıkarırım" dedi, bu cevabını beğenmediniz...

Meftun — Beğenmem ya! Öyle eme eme ağızdan çıkarılıp da kemik sofranın ortasına bırakılır mı?

Raci — Nasıl çıkarılır? İşte bilmiyoruz. Lütfen tarif buyurunuz.

Meftun — Elinizi ağzınıza götürüp, avucunuzu çukurlatarak kemiği yavaşça alacak, önünüzdeki tabağa kaydırıvereceksiniz. Bu böyle... Sofrada çerez olarak zeytin yediğiniz zaman çekirdeğini ağızdan ne şekilde çıkarırsınız bakalım? Bunu bilene bir çeyrek mecidiye para mükâfatı var...

Parayı işitince, orada bulunanlardan, o ana kadar Meftun'un anlatmasındaki ağırlığın etkisiyle bastıran uykuyu yenmeyi başarabilenlerden birkaçı birden cevaba atıldılar. O aralık acı bir haykırma işitildi. Bu ses kadınninenindi. Şöyle bağırıyordu:

— İlahi, elin kırılsın! Sana çimdikle dedimse böyle etimi kopar demedim ya! Tuttuğun yer elinde kaldı zannettim.

Rebia — Hem çimdikle diye insana tembih edersin hem sonra darılırsın... Azıcık gözlerini aç da dinle, ağabeyim bilmece soruyor. Bilene beş kuruş verecek. Belki sen bilirsin de parayı kazanırsın?

Kadınnine — A yavrum, insan büyükanasını öyle kıyasıya çimdikler mi?

Rebia — Ya başka türlü uyanıyor musun ki?

Kadınnine parmağını tükürükleyip çimdiklenen yere sürerek:

— Neymiş o bilmece bakayım?

Rebia — Sofrada zeytin yediğin zaman çekirdeğini ne yaparsın?

Kadınnine — Haydi oradan çılgın... Elinin körü yaparım! Sofrada zeytin yediğin vakit çekirdeğini ne yaparsın? Bu da bilmece mi? Bu lakırdı bile değil... Beni bunun için mi uyandırdın? Bilmecelerin âlâlarını sen benden işit... "Sev çiçeği sevsen çiçeği sen sevdin sen bıraktın, beni bir hercai mi sandın? Hay deveciler köçeği, has bahçenin piryol çiçeği" nedir o bil bakayım?

Meftun öfkelenerek:

— Nedir o hanımnine? Bizim buradaki konuşmamızın amacı masal bilmece söylemek değildir. Kış geceleri, tandır başları yetişmiyor da bize bir de burada mı piryol çiçeğini anlatacaksın?

Hasene söze atılarak:

— Bey dayı, bilmece ben de biliyorum. "Bilmece bildirmece dil üstünde kaydırmaca" nedir o biliniz?

Zarafet kestirdiği uykudan başını kaldırarak kesik kesik, güle güle:

— Sanki bilmece mi ayo... Onu kim bilmez sabun işte...

Zarafet'in bu bilgisine hep bir ağızdan güldüler. Teyze Vesile Hanım, kızı Hasene'den evvel söze atılarak:

— A Zarafetçiğim, bilemedin işte... Sabun el üstünde kaydırmacadır. Kız sana "dil üstünde" kaydırmaca dedi...

Zarafet düşünerek:

— Dil üstünde mi? A, dur ayo, şimdi bilecem... Dil üstünde kaydırmaca: kaymak...

Rebia biraz yüksek sesle:

— Bilemedi ama yaklaştı... Ha gayret, ha gayret... İşte sana ucunu azıcık çıtlatayım: Buz gibi soğuktur, yağ gibi kayar.

Zarafet daha da çok düşünerek:

— A bildi bildi!.. Kızak... Kızak...

Zarafet'in bu keşfine küçüğü büyüğü hep bir ağızdan birer kahkaha kopardıkları sırada bilmecenin işaret ettiği, bu mühim sırrı Hasene daha fazla gizlemeye dayanamayarak:

— Zarafet dadı... Dondurma! Dondurma! nidasıyla haykırdı.

Meftun, gülmekle karışık acayip bir hiddetle başını sallayarak:

— Hanımlar, bir zeytin çekirdeğinden ne kadar münasebetsiz lakırdı bulup çıkardınız. Fakat içinizden hiç esas soruya doğru bir cevap veren yok.

Lütfiye, Lebibe, Rebia, Vesile hanımların hep birden çeyrek mecidiyeyi hak etmek için, zeytin çekirdeğinin ağızdan çıkarılış şekline sofra adabına değil hatta akıl ve izana bile pek uygun düşmeyecek acayip usuller saymaya giriştikleri esnada, Raci nispeten münasebetli bir cevap vermek üzere dedi ki:

— Ağabey, kılçık ve kemiğin deminden tarif ettiğiniz çıkarma şeklini zeytin çekirdeğine de tatbik edebiliriz...

Meftun — Hayır olmaz! Zeytin çekirdeği ağızdan el değmeden çıkacak...

Raci düşünerek:

— Anlayamadım. El değdirmeden çekirdek ağızdan nasıl çıkar? Bu bilmeceye akıl erdiren varsa söylesin...

Rebia cebinden bir fındık çıkarır, ağzına atar. Sonra koca ağzını büzüştürüp bir delik şeklini vererek olanca nefesiyle fındığı ta karşıya, Meftun'un suratına doğru püskürür. Zihninin uyanıklığını ispat için gösterdiği bu hünerbazlığın ardından iki elini havaya kaldırarak:

— Dayı bey, bak! Elimi dokundurmadan bu fındığı ağzımdan nasıl fırlattımsa zeytin çekirdeğini de öyle çıkarırım.

Meftun sıkıntısından terlemeye başlar. Mendiliyle yüzünü silerek:

— Şu hareketine teessüf ederim Rebia... En basit terbiye kurallarından mahrum sizin gibi insanlara ben de kalktım da sofra adabını öğretiyorum...

Ablasının ağzından bir "mermi" hızıyla çıkan fındığı bulup yemek için Hasene de atışın arkasından saldırmıştı. Fakat aradığını bulamayınca, "Anne fındık nereye gitti? İsterim..." vızıltılarına girişti. Meftun birkaç lahavle çektikten[1] sonra:

— Büyüğüne söz anlatalım derken şimdi de küçüğü başladı. Teyze sen bu kızları hiç terbiye etmedin mi?

Teyze — Nasıl etmedim. Vallah dayaktan benim avuçlarım, onların vücutları nasır bağladı. (Biraz içerlemiş) Fakat şimdi sizi rahatsız edecek büyük bir terbiyesizlikte bulunmadılar. Rebia fındık attı, küçük de bulup yemek için fındığın arkasından koştu. Siz onun kadarken ne terbiyesizlikler yapardınız, söyletme beni...

Meftun — Ağzına fındık alıp da karşısındakinin suratına fırlatmak Rebia yaşta bir kız için terbiyesizlik değil midir?

Teyze — Kabahat kimde? Onda mı, sizde mi? El dokundurmadan zeytin çekirdeği ağızdan başka türlü nasıl çıkar? Tarif ediniz de biz de işitelim... Hokkabazın yuvarlağı gibi çekirdek kayboluvermez ya!

Meftun — Azıcık sabrediniz efendim, tarif edeceğim. Çatalı ağza yaklaştırmalı... Zeytin çekirdeğini yavaşça, giz-

1 Öfkeyi yenmek, sabır ve sükûn bulmak için Lahavle demek. Lahavle, Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi'l-aliyyi'l-azîm (kuvvet ve kudret ancak yüce Allah'ındır) sözünün ilk kelimesidir, çaresizlik ve tehlike içinde kalındığında sabrın tükendiğini belirtmek için kullanılır.

li denecek bir maharetle dudaklarınızın arasından büyük bir nezaketle çatalın üzerine bırakmalı. Oradan da aynı özenle, yani kimseye bir şey sezdirmeksizin, tabağın içine indirivermeli...

Teyze Vesile Hanım — Aman ne zor iş bu! Çekirdeğini çıkarmak bu kadar güç olduktan sonra ben de alafranga sofrada zeytin yemeyiveririm. Zaten evde yiye yiye bıktık da. Çoluk çocuk yeriz. Çekirdeklerini de çatır çutur önümüzdeki tabağa atıveririz. Çocuklar bazen parmaklarının arasında sıkıştırıp birbirinin gözüne sıkarlar, ya babalarından ya benden birer tokat yerler.

Meftun — Peki, çekirdeğini ağızdan çıkarmanın güçlüğünden ötürü sofrada zeytin yemeyiniz. Ya çekirdekli meyvelerde ne yapacaksınız? Mesela kiraz yediniz. Çekirdeğini nasıl çıkaracaksınız?

Teyze — Zeytin çekirdeğini nasıl çıkarırsam...

Meftun — Hayır, olmaz! Her çekirdeği çıkarma şekli başkadır.

Teyze — Şimdi sıkıntımdan avaz avaz haykırırım Meftun Bey! Bu Frenkler, hiç işleri güçleri yok da her çekirdek için birer usul mü koymuşlar? Çıkarıveririm ağzımdan vesselam!

Meftun — Baron İstaf "Yemek Nasıl Yenir?" başlıklı bölümünün iki yüz yirmi dördüncü sayfasında der ki: "Kiraz ya da onun gibi çekirdekli bir meyve yenileceği vakit çekirdekleri tabağa tükürür gibi çıkarmamalı. Tabağa bırakmak üzere ağızdan elle de almamalıdır. Ya ne yapmalı? Meyve yemeğe ayrılmış olan takımın kaşığını ağza yaklaştırmalı. Çekirdeği oraya çıkarmalı –bu küçük işlem dudaklarla kolayca yapılır– kaşıktan da tabağa bırakmalı. Ailece bu usulü öğrenmeye çalışınız. Bütün bu hareketleri gerçek bir zarafetle yapmada ustalık edinirsiniz."

Rebia söze atılarak:

— O Baron Pistan iyi söylüyor. Kiraz yemesini kim istemez?.. Ama o böyle kuru kuruya olmaz. Meydanda hiç olmazsa bir tepsi kiraz bulunmalı ki nasıl olacağını öğrenelim... Ben ufakken mahalle çocuklarıyla Tosun Beylerin

bahçesinden kiraz çaldığımız zaman çekirdeği parlatma alıştırmaları yapardık...

Meftun yarı hiddetli, yarı alaycı bir telaffuzla:

— "Şecaat arz ederken merd-i Kıpti sirkatin söyler"[1] diye işte buna derler. Değil mi Rebia?.. Acele etmeyiniz. Bu bilgileri sofra başında uygulayarak deneyeceğiz... Amerikalılar üzümün çekirdeğini ayıklamak için bir alet icat etmişler, deniyor.

Rebia — Neme lazım, kiraz çekirdeği için bir alet icat edilinceye kadar biz cahil mi kalalım?

Meftun — Münasebetsiz sorularla sözü kesmeyiniz. Şeftali, kayısı gibi büyük çekirdekli meyvelerde ne yapacaksınız?

Bu soruya karşı her kafadan bir cevap geldi. Kimi şeftalinin zeytin gibi, kimi de kiraz gibi yeneceğini söylüyordu. Meftun hepsine birden itirazla:

— Şeftali kiraz falan gibi yenmez.

Rebia ağzında biriken salyaları yutarak:

— Ağabey, şeftaliyi yemek ötekilerden daha zor gibi görünüyor. Yetişince inşallah her gün birkaç okka almalı da buna çok vakit çalışmalı.

Şeftaliyi işitince Hasene'nin çehresi birkaç türlü renge girdi. Annesinin eteğinden çekerek, şeftalinin özlemiyle dolu dolu olan gözlerini yere eğerek canının bu meyveden pek istediğini anlattı. Vesile Hanım da henüz şeftali çıkmadığını, çıktığı zaman okkalarla alıp yenilmesi için alıştırmalar yapılacağı gibisinden büyük vaatlerle çocuğu yatıştırmaya uğraştı. Beri yanda Meftun devam ediyordu:

— Şeftali, kayısı, elma, armut konularına güzel dikkat ediniz.

Meftun şu dört meyveyi sayarken her birinin söylenişi sırasında Hasene ayrı ayrı annesinin eteğinden çekerek bu meyveleri yemenin alıştırması yapılıp yapılmayacağını soruyor ve her sorusuna birer evet cevabı almakla biraz çarpıntısı yatışabiliyordu.

---

1 Yiğitliğini ifade ederken Çingene'nin merdi, kendi hırsızlığını söyler.

Meftun devamla:

— Hep meyveler kendilerine has çatalı bıçağıyla soyulup yenilir. Bunlar bütün ya da yarım olarak herkesin önüne getirilmişse tekrar parçalara ayrılır...

Rebia dilini tutamayarak:

— Ağabey, sofrada insana hiç yarım armut yahut yarım şeftali verilir mi?

Meftun — Evet, yarım olarak da verilebilir. Çünkü Frenklerin armutları, şeftalileri pek iridir. Şeftalileri adeta portakal büyüklüğündedir.

Büyük hanım gözlerini biraz açıp, çimdiklenen tarafına eliyle bir parça salya daha sürdükten sonra:

— Aman oğlum Meftun, insanı imrendirme öyle. Mademki oranın şeftalileri, armutları böyle meşhurmuş... İnsan gelirken büyükanneme hediye diye birkaç tane getirmez mi?

Rebia:

— Ağabey orada beşbıyık[1] var mı? Muşmulayı sofrada nasıl yerler?

Büyük hanım hiddetle:

— Aman hiç böyle kız görmedim. Yemişin bile bıyıklısını sorar.

Meftun:

— Rica ederim. Şimdi münasebetsiz sözler karıştırmayınız.

Rebia içerlemiş bir tavırla kaşlarını kaldırarak büyükannesine:

— Bıyıklısı için değil, muşmula hanımninemin kendine dokundu da onun için...

Hanımnine — Muşmula bana niçin dokunsun? Artık ben üç otuzunda mıyım? Hele postalın[2] sözüne bak... Sen benden çıkmadın mı? Ben muşmula olunca acaba sen ne olursun? Haydi oradan muşmulanın torunu kocayemiş!

---

1 Muşmulanın iri bir cinsi, döngel.

2 Sürtük.

Meftun — Lahavle! Artık bitirin canım... Şimdi Rebia da öfkelenecek böğürtlen diyecek, sen de ona damkoruğu cevabını vereceksin... İş uzayacak!

Kadınnine — Öyle diyeceğine oğlum, kalk da kızın ağzına bir tokat vur. Baksana yelloza, muşmula deyince ben üzerime alınırmışım... Haydi oradan mezarlık kozalağı kara kız!

Meftun — Mezarlık kozalağı mı? Bak işte bu aklıma gelmediydi... Hanımnine sen bitkiler ve ağaçlarla ilgili hayli aşağılayıcı sözler biliyormuşsun.

Hanımnine — Bilirim elbette bayırturpu!

Lütfiye Hanım — Anne nedir o artık... Sen de vakit vakit çocuklardan daha çocuk oluyorsun!

Hanımnine — Aman sus sen de oradan balkabağı!

Vesile Hanım — İşte artık çenesi açıldı. Çocuk değil ki ağzına bir tokat indir de sussun.

Kadınnine — Oradan lafa sen de mi karıştın viranelik ısırganı!

Meftun — Hanımnine uyuduğu zaman uyandırmak için rica ederim artık çimdiklemeyiniz... Çünkü ısırganlarla, baldıranlarla konuşmayı bozuyor.

Kadınnine — Dokunmayınız da uyuyayım elbette. Söylediklerin dinlenir şeyler değil ki... Zeytin çekirdeği, kabak çekirdeği... Hepsini bir araya toplasan bir incir çekirdeği doldurmaz. Sofrada şeftali nasıl yenirmiş! Lakırdıya bak! Senede iki defa bu eve şeftali ya alınır ya alınmaz. Şimdiden onu nasıl yiyeceğimize mi çalışacağız?

Meftun — Hanımnine rica, niyaz, istirham ederim, yalvarırım...

Kadınnine — Sustum, sustum işte...

Meftun — Ne diyorduk? Şeftaliyi parçalara ayırıyorduk. Mesela önünüzde bir şeftali var. Onu çatal bıçakla önce ikiye, sonra dörde bölersiniz. Sonra çatalı sol elinize alarak çeyrek şeftalinin üzerine batırır, bıçağı da dest-i yemininizle[1] kullanarak...

1 Sağ elinizle.

Vesile Hanım — Sözünü kestim, affedersin oğlum, "testiyi yemeyiniz mi?" dediniz, bir şey söylediniz anlayamadım...

Meftun — (Şaşkınlıkla) Testi, ibrik lakırdısı olmadı. Bıçağı dest-i yemininizle yani sağ elinizle kullanarak, dedim. Biri Farsça diğeri Arapça iki kelimeyle bir tamlama yaptım.

Vesile Hanım — Farsça testi sağ el demek midir?

Meftun — Size orasını anlatmak uzun... Şimdi yalnız söylediğimi dinleyiniz... Evet, sol eldeki çatalı çeyrek şeftaliye saplar, sağ eldeki bıçakla meyveyi elbisesinden ustaca soyarsınız. Ama siz diyeceksiniz ki meyvenin elbisesi olur mu? Burada mecaz kullandım. Daha açık deyişle "sembolik" olmak istedim. Fransızcada şeftali, armut vesaire gibi meyvelerin kabuklarına yani derilerine *pelure* (pelür) derler. Halk dilinde bu kelime pardösü, redingot gibi üst giyim için de kullanılır. Evet, çatal bıçakla şeftali türünden meyvelerin derisini soyup çekirdeklerini çıkarmak kendine has bir maharete bağlıdır. Çalışıp çabalamalı. Alışmalı. Şimdi size anlatacağım bir de "turp" konusu kaldı. Bazı kimseler ufak, kırmızı turpa çatalı batırıp dibindeki yeşil yaprakları bıçakla kesip yine çatalla ağızlarına götürerek yerler. Yani turpa neredeyse şeftali muamelesi ederler. Her konuda pek müşkülpesent görünen Baron İstaf turp yemede biraz hoşgörülü, biraz laubali, biraz teklifsizce davranıyor. Yeşilliğini bıçakla keserek çatalla yemek zarafette pek ileri varmak, işi artık abartıya dökmek demektir, diyor. Niçin? Çünkü turpun yapraklarına dokunmakla insanın eli ne yağlanır ne ballanır. Dolayısıyla bunu yeşil çimenden tutarak doğrudan elle ağza götürmek *etiket*'e aykırı değildir, hükmünü veriyor. Kuşkonmaz yemedeki güçlükleri anlattımdı ya! Turp işte hep o zoraki davranışlardan ayrı tutuluyor. Evet, sözlerime dikkat edin, turpun alafranga sofradaki saygın yeri bundan böyle ilelebet hatırınızda kalsın. Rebia sofrada su nasıl içilir?

Rebia — (Gülerek) Ağabey, artık onu da bilmeyecek değiliz ya!

Meftun — Orada, konsolun üzerinde sürahi ile su var. Bardağa doldur da iç bakalım.

Rebia bardağı beş parmağıyla yakalar. Suyu doldurur. Lıkır lıkır içerken, annesinin usulca yanındakine, "İş su üzerine olunca hemen denemesi yapılıyor. Şeftalilerin, armutların yalnız sözleriyle vakit geçiriliyor" dediğini Rebia işitince gülmekten kendini alıkoyamayarak suyun bir kısmını genzine kaçırır, diğer kısmını da yanındakilerin yüzlerine püskürüverir...

Meftun — (Nefretle) Kız sana yazıklar olsun! Alafranga sofrada böyle mi su içeceksin? Yanına tesadüf eden bedbaht sofra komşularının suratları, üstleri başları ne olur sonra?.. Evvela size şunu haber vereyim ki Frenkler sofrada su değil başka şeyler içerler. İçecekleri içme şekli hep birbirinin aynı olacağından biz şimdi bu deneme sırasında suyu bira, likör, şampanya, Bordo, Burgonya niyetine içebiliriz. Bakınız Baron İstaf sofrada içmeyi nasıl tarif ediyor:

"İçmek istenildiği vakit öyle beş parmağınızı açarak bardağı kavrayıvermemeli. Parmaklar şöyle hafifçe, nazikçe ayağından tutmalı. Bardağı, rahatça ağır ağır kaldırmalı; New York'taki güzellik okulunun tariflerine göre dudaklara –güya leb-i şarib kenar-ı sagardan buse-çîn oluyormuş gibi– dokundurulmalı." Anlayabildiniz mi?

Vesile Hanım — Hayır anlayamadık! Böyle bir ziyafette sağır postacının sofrada ne işi var?

Meftun üzüntüsünden iki elini yüzüne kapayarak:

— Ah! Varlıklarından gerçekten utanılacak soyum sopum varmış...

Vesile Hanım — (Ağlayarak) A evladım, seni utandıracak ne yaptık? Hamamdan bohça kaldırmadık. Bedestenden takım çalarken tutulmadık.

Meftun — Sağır postacıyı şimdi söze katmanın yeri var mı?

Vesile — Sen kendin söyledin a yavrum!

Meftun — Ben öyle demedim. Leb-i şarib kenarı sagardan buse-çin oluyormuş gibi, yani içilecek şeyi sanki bardağın kenarını öpüyormuşsunuz gibi zarafetle içmeli demek istedim.

Vesile Hanım — Hah bize bunu böyle anlat! "Bardağın içindeki suyu içmeyiniz, kenarını öpünüz, yine sofraya koyunuz" de. Büyükannen, küçük annen, ben hiç öyle ince lakırdıları anlayabilir miyiz? Karşındakilere bir kere bak da ona göre lakırdı söyle. Ona göre ağız kullan. Postacıdan buse, sağırdan bardak çıkacağını biz ne bilelim oğlum!

Meftun — Yine lakırdıyı dallandırıp budaklandırmayınız. Söz söylemekte bana meydan veriniz. İnşallah öteki konuşmamamızda size "âdâb-ı istima"[1] öğretirim.

Rebia anasının kulağına eğilerek:

— Ne öğretirim dedi?

Vesile — (Yavaşça) Bilmem, anlayamadım ki... Sorsan kızıyor. Ne öğretirse öğretecek işte. Şimdi biz sade dinleyelim.

Meftun — Bardağın içindekini bir hamlede sömürmek pek ayıptır. Bir iki yudum içilmeli, bardağı yine aynı zarif yavaşlıkla yerine koymalı. Bardağın içindeki şey bitmemeli. Yalnız hafif hafif azalmalı...

Vesile Hanım — Affedersin oğlum! İnsanın ne kadar harareti bulunsa yine sofrada kana kana su içemeyecek mi?

Meftun — Hayır içemeyecek! Sofrada *Savoir-Vivre* haricinde hiçbir şey olmayacak.

Vesile Hanım — Biz evimizde yemekte yanı başımıza su koruz. Çoluk çocuk maşrapayı doldurur doldurur, kana kana içeriz. Karnımız lıngır lıngır kırbaya dönmedikçe doyduğumuzu anlamayız ki.

Meftun — Ben şimdi size evinizde ne yaptığınızı sormuyorum. Sizi benim söylediklerimi öğrenmeye davet ediyorum... Hanımlar affedersiniz, kadın huzurunda dikkate alınması kadınlara saygıya ters düşecek bir şeyden bahsedeceğim. Fakat ne yapalım? Bu derste ondan bahsetmek gerekiyor... Mesela sofrada sümkürmek icap etti. Ne yaparsınız?

Vesile Hanım — Vayyy! Rahat rahat su içmek ayıp olan bir sofrada insan burnunu nasıl siler? Şöyle bir hokkabazlığa getirip de entarimin yenine silebilirsem ne âlâ! Silemezsem bırakmalı aksın... Başka çare var mı?

---

1 Dinleme adabı.

Meftun — Teyze bugün beni üzüntüden öldüreceksin... Hiç alafranga sofrada elbise yenine burun silinir mi! Bu terbiyesizlik ne alaturka ne alapersan[1] ne alaşinuaz[2] hiçbir sofrada olmaz...

Vesile Hanım — Ne yapalım iki gözüm? Tarif et de öyle yapalım...

Meftun — (Hiddetle) Bunu ben söyleyecek değilim! Avrupa *Savoir-Vivre* yazarlarının bu sümkürmek konusundaki görüşlerini size izah edeceğim. Şimdi biraz manasız ve eblehçe kabul edilen eski Fransız medeniyeti sofrada havluya sümkürmeyi men eder. Fakat burundan akan malum sıvının akmasını kesmek için de bir çare göstermezdi. Lakin şimdiki nezaket ve zarafet sofrada havluya değilse de mendile sümkürmenin yolunu gösterecektir. Bu konuda yapılması istenilenleri size açıklayayım. Evvela sofrada sümkürmeye fırsat vermemeli. Mesela nezleli zamanınızda yapılan davetlere icabet edilmemeli. Sofraya oturmazdan evvel güzelce temizlenmeli. Birkaç saat zarfında öyle bir harekete lüzum görülmeyecek şekilde temizlenmeli. Bu şekilde temizleyiş de güçtür. Çünkü tuvaletiniz bozulur. Kısacası hanımlar, ne lazımsa yapılmalı. Bütün bu tedbirlerinize rağmen yine sofrada buna lüzum görülürse çaresiz kaldığınız bir anda Baron İstaf mendilinizi kullanmaya izin veriyor. Ama nasıl? El çabukluğu bir marifetle mendilinizi yavaşça çıkarıp yanınızdakileri iğrendirmeye sebep olacak gürültülerden sakınarak silivermeli. O esnada kimsenin dikkatini çekmemek için başınızı sofradan arkaya çevirmemelisiniz. Sofradan başlarını çevirip de burunlarını silenler görgü kurallarına yabancı olanlardır. Lüzumundan çok sakınmalar, çekinmeler de insanın o âlemlere alışık olmadığını gösterir. Bu çeşit gülünç hareketleri terbiye zannedenler kabalıklarını göstermiş olurlar. Yine horultular geliyor. Uyuyanlar kimdir?

Rebia — Kadınnine ile Zarafet...

---

1 (Fr. *à la persane*) Fars usulü.

2 (Fr. *à la chinoise*) Çin usulü.

Meftun — Uyandırmayınız, uyusunlar... Bu bahisten kendileri bir şey anlamadıktan başka anlayanlara da engel oluyorlar, değil mi Raci Bey?

Raci gözkapaklarını açmaya uğraşarak:

— Evet efendim...

Meftun — Hepinizin çehresinde can sıkıntısı belirtileri görülüyor. Ben de bir iki söz daha söyleyerek bugünlük konuya son veriyorum. Labaron[1] der ki: "Yemek sonunda el ağız temizliği yok... Sofrada ağız yıkamak, bu ne iğrenç, ne tiksindirici şey! Parmakları yıkamak da abes... Çünkü yemek sırasında ekmekten başka bir şeye dokunulmadı ki... Ekmekse eli kirletmez..."

Vesile Hanım — A, işte bu tuhaf! Sofrada o kadar nizam, o kadar gevezelikten sonra yemekten el kirli, ağız bulaşık kalkmak... Doğrusu bunu beğenmedim.

Meftun — El bir şey tutup da kirlenmedi ki...

Vesile Hanım — Canım, ne kadar çatal bıçakla yense yemektir bu iki gözüm! İnsanın eline yine kokusu siner vesselam...

Meftun — Acele etme efendim. Labaron yemekten sonra sofra başında el ağız silmenin aleyhinde bulunuyor. Lakin diğer kitaplar (önündeki defterin yapraklarını çevirerek) evet onlar da sofra başında ağız silme âdetinin terk edilmiş olmasına teşekkür ediyorlar... Fakat sofrada el temizleme âdeti henüz kalkmamıştır. Yemek bitince önünüze latif, billur bir kap gelir. Bunun içinde güzel kokulu ılık su vardır. İçine yuvarlak kesilmiş bir dilim de limon atılmıştır. Sakın ha bunu içilecek bir şey zannedip de ağza götürerek dikivermemelidir. İşte insanın rezil olduğu saat o saattir.

Vesile Hanım — Bu güzel kokulu su içilmeyecek de ne olacak? Buruna mı çekilecek?

Meftun — Hayır efendim, parmakların ucu bu suya batırılıp yıkanacak, sonra havluya silinecek.

Vesile Hanım — Hepsi iyi ama Frenklerin böyle birkaç hususta yıkanmamak âdetleri doğrusu hoşuma gitmiyor.

---

1 (Fr. *La baronne*) Baron İstaf denilmek isteniyor.

6

Ders esnasında büyükannesinin horultularına, Rebia ve Hasene'nin arsızlıklarına, diğerlerinin dikkatsizlerine rağmen Meftun bu "uygulamalı görgü" konusunu aile halkına anlatmaktan çekinmedi. Bu işten bıkmadı, usanmadı. Her güçlüğe göğüs germeyi adeta kendince, bir çeşit haz ve sefa sayıyordu. Ötekilerin alafrangadan nefreti, Bey'in bu ısrarı ortaya öyle tuhaflıkların çıkmasına sebep oluyordu ki, bu hallerine dışarıdan vâkıf olanlar kadar kendileri de gülüyorlardı.

Meftun yavaş yavaş bir taraftan alafranga sofra takımı parçalarını tamamlıyor, diğer taraftan ev halkını o şekilde yemek yemeye alıştırmaya uğraşıyordu. Tavuk, hindi, kaz, balık vesaire üzerine bir hafta on gün kadar verilen bilgilerden sonra nihayet sofrada bu hayvanların buduyla, kanadıyla, gövdesiyle ciddi işlemlere girişiliyor. Alafranga usulünü öğrenmeye yeteneksiz olanlar, alıştırmaya elleri pek kolay yatmayanlar işlemin tekrarından dolayı en çok yemek yiyorlardı. Kadınnine Şekûre Hanım, teyze Vesile Hanım yedikleri butların hiçbirini özel kurallarına tamamıyla uygun olarak yiyemediklerinden Meftun, "Olmadı, but ziyan oldu!" şikâyetiyle haykırdıkça hanımlar, "Niçin olmasın. Pekâlâ karnımız doydu. Lazım olan da o değil mi? Bu sefer beğendiremedikse gelecek butta sizi memnun etmeye uğraşırız" cevabını veriyorlar. Fakat gelecek butta da iş yoluna giremiyordu, daha öteki butta da... Sofrada güzel parçalar ortaya çıktıkça nezaket icabı haydi büyükanneye, haydi küçük anneye, haydi teyzeye, haydi kız kardeşe, evet hep hanımlara sunuluyor; zavallı Raci yemeklerin kemik, deri gibi en etsiz tarafıyla karın doyuruyordu. Biçare delikanlı, bu husustaki şikâyetlerini ağabeyine duyurmayı başaramadı. Nihayet bir akşam tavuk, hindi gibi hayvanlar üzerinde alafranga yeme işlemi yapılacağı bir sırada sofranın en güzel keten örtüsü yayıldı. Belirlenmiş yerlere çiçek saksıları konuldu. Beşli şamdanlar yandı. En parlak "kuverler" dizildi. Eleni yemek "kampana"sını büyük otellerde işitilen biçimde

tekdüze vuruşlarla çaldı. Yemek salonuna Meftun, kız kardeşi Lebibe'yle kol kola girdi. Arkadan kadınnine değneğini kakarak geldi. Daha sonra Lütfiye Hanım'la Rebia, onların ardından Vesile Hanım'la Hasene sökün ettiler. Meftun, yarı reverans halini alıp zarif bir tavırla elini uzatarak, "Madam!.. Matmazel!.." hitaplarıyla herkese kendine ayrılmış yeri gösterdi. Sofraya dizildiler. Aile halkından biri eksikti. Fakat bu eksik olan kimdi? Herkes sofranın süslenişine gözlerini diktiğinden gelmeyeni düşünmeye vakit bulamıyordu. Yalnız Meftun boş kalan iskemleye bir göz attı:

— Raci sofrada yok, dedi.

Delikanlının buna dikkat çekmesinden sonra ötekilerin de gözleri boş iskemleye dikildi.

Vesile Hanım sordu:

— Alafrangada böyle sofraya geciken olursa ne yapılır?

Meftun — Bu konuda size bilgi vermedim mi?

Vesile — Hayır...

O esnada oda kapısından içeri girdi. Fakat bu giren Raci değildi. Tombalakça bir kadındı. Teklifsizce gitti. Boş iskemleye, Raci'ye ayrılmış olan yere oturdu. Herkeste bir hayret... Bu yeni gelen birkaç saniye kadar herkesin şaşkın bakışlarıyla karşı karşıya kaldıktan sonra, en evvel Rebia:

— Raci ağabeyime bakın a dostlar! Kadın kıyafetine girmiş! feryadıyla haykırdı.

Küçüğü büyüğü bir kahkaha tutturdular. Hakikaten Raci al bir korsaj, onun altına tirşe bir jüpon giymiş, boynuna da Eleni'nin bir *fişü*'sünü[1] bulmuş atmış, başına tüylü bir kapela uydurmuş, bıyıkları olmadığı için kıza benzemiş, ama nasıl kıza?.. Adeta Bakkalköyü'nde, Darıca'da pazar günleri en parlak tuvaletlerini yaparak seyrana çıkan köylü Rum kızlarına dönmüş.

Bu garabete herkes gülüyor, yalnız Meftun ciddiyetini korumaya uğraşıyordu. Sert bir çehreyle sordu:

— Birader, bu kıyafet ne?

---

1 (*fichu*) Kadınların baş ve omuzlarını örttükleri üçgen kesimli kumaş, bir çeşit şal.

Raci ayağa kalktı. Derin bir reveransla dedi ki:

— Bu hareketimi mazur görünüz efendim. Üstümdeki fistan, başımdaki kapela, kısacası şu kıyafetim zannederim ki bugün bana sofrada tavuk budu yemek hakkını verecektir. Erkek elbisesiyle oturdukça daima aç kalkıyorum...

Kahkahalar bir kat daha arttı. Bu cevaba karşı Meftun da ciddiyetini koruyamadı. Gülerek:

— *Cette fois vous êtes ingénieux* (Bu hareketiniz doğrusu ustaca) dedi.

Çorba kâsesinin kapağını kaldıran Eleni de dayanamayarak:

— *Monsieur dites plutôt ingénieuse*,[1] uyarısında bulundu.

Yani Raci'yle ilintilendirilen *ingénieux* kelimesinin kadınlar için kullanılan dişil şeklinin münasip olacağını anlattı. Meftun buna daha çok güldü. Raci, bu zarafetiyle o akşam sofrada en iyi parçaları yiyerek isteğine kavuştu.

Yemek bitince Şekûre Hanım sandalyesinden kalkarak:

— Çocuklar, böyle tavuk yemeği öğrenmeye çalıştığımız akşamlar ben yerimden kımıldayamazdım. Eleni ile Zarafet koltuklarımdan tutarlar da beni güçlükle kaldırırlardı. Bakınız bu akşam sandalyeden kendi kendime kuş gibi kalkıyorum. Bunun sebebini anladınız mı? Bu gece benim hakkımı bütün Raci yedi. O çapkın oğlan bir daha sofraya böyle karı kıyafetiyle gelirse kabul etmeyelim. Mademki alafrangayı öğrenmeye çalışıyoruz, onun yolu ne ise öyle gitmeli. Eleni'nin kapelasını, Lebibe'nin bilmem nesini giy, gel buraya butları kıvır! Yağma yok! Alafranga olacaksa tamam olsun... Herkes hakkına razı olmalı. Butlar hanımlara, kanatlar, boyun tarafları falan beylere... itirazlarıyla Raci'nin bu hareketini kınayıp durdu.

*

Meftun, zengin bir enişte elde edebilmek için Lebibe'nin eğitim ve öğrenimine son derece hız verdiğinden bütün aile halkının katıldığı "uygulamalı görgü" dersinden başka kız

---

1 *Ingénieuse* demeniz daha doğru olur beyim.

kardeşine özel olarak yararlı bilgiler öğretiyordu. Bir gün Lebibe'yi karşısına almış, genç kadınların ava çıkıp çıkmamaları hakkında acayip ayrıntılar vermekteyken bazı eşya almak için Eleni odaya lüzum üzerine bir iki defa girdi çıktı. Kızın her giriş çıkışında yüzünde gezinen alaycı gülümseme Meftun'un gözünden kaçmadı. Evet, Eleni gülüyor, hem de alay edercesine gülüyordu. Fakat kiminle eğleniyor, niçin gülüyordu? Genç kadınların ava çıkmaları konusunda gülünecek ne var? Meftun bunu merak etti. Lakin Lebibe'nin yanında hizmetçi kızdan açıklama istemeyi uygun bulmadı. Bir iki saat sonra Eleni'yi tenha bir tarafa çekerek sordu:

— Ben kız kardeşime av bahsini anlatırken sen neye gülüyordun?

— Hakkınız vardır, gülüyordum. Çünkü sizin kız kardes güzel av yapmak biliyor efendim. Bu is için ders istemez... O kendi kendine ustalandı...

— (Hayretle) Acayip! Bizim Lebibe şimdi avlamak biliyor mu?

— Mükemmel efendim, temiz av yapıyor!

— Tuhaf şey, hiç haberim yoktu. Ne kuşları avlıyor bakalım?

— Keklik... Bakaçya... Yabani horos... Bu tarafta ne bulursa...

— Bana hayret veriyorsun Eleni... Bu taraflarda keklik var mı?

— Var efendim, komsularda oturuyor...

— Ayol ben ona daha tüfek almadım. Neyle vuruyor?

— Tüfek ne yapacak? Bir kalem, bir parça kâğıt, bir parça mürekkep. Bu hepsi ile tutuyor... Yok ama öyle dağ keklik göğsünde kırmızı var, kanatları var. Bu, o keklik ki tutuyor, hani ya başında fes koyar, ceket pantolon koyar...

Şu etraflıca bilgiden, tutulan kekliğin cinsi biraz Meftun'un kafasına dank dedi. Azıcık ayakları suya erdi. Yüzünü buruşturarak:

— Fakat Eleni, ağzından çıkanı kulakların işitiyor mu? Sen kız kardeşimin namusuna dokunur şeyler söylüyorsun. "Ceketli keklik", o nasıl söz öyle?

— (Şaşırarak) Yok ben namus üstünde laf etmedi... Lebibe Hanım bir mektup yasmıs, aşk mektup... Zarafet Abla'nın elinde vermis ki bu mektup komşunun oğlusuna götürsün. Ama yalnız mektup vermemis, bir çeyrek mecidiye de beraber vermis. Abla almıs mektup oğlana götürmüs. Kaymeni, bir çeyrek de oradan almıs. Tam on kurus. İşte hepsi bu... Ne var bunda namus kale?[1] O yazmıs... Öteki okumus... Abla para almıs. Büyük bir kötülük olmamıs. Ama bana vere idi ki mektup götüreyim, kırk kurus da beraber verecekti yine götürmeyecektim.

Bu kadar söz Meftun için yeterliydi. Avdan amacın ne olduğunu anladı. Fakat Eleni'nin öyle küstahça gerçeği açığa vurması delikanlının canını sıktı. Hizmetçilerle senli benli olmanın, onlarla şakalaşmanın, onlara o ev halkı içine girme sebepleriyle bağdaşmayacak ümitler vermenin tehlikeli sakıncalarını anladı. Fakat Eleni'den anlayacağı mühim bir nokta daha kalmıştı. Onu da öğrenmek için sordu ki:

— Hangi komşunun oğlu bu?

— Hani bizim kösk alt tarafında sarı boyalı köske oturuyor...

— (Sert bir çehreyle) Artık yetişir! Defol!

Eleni biraz kızarıp bozararak oradan çekildi. Fakat bu ifşalarından dolayı kalben çok memnundu. Lebibe, Eleni dururken Zarafet'le komşunun oğluna mektup göndermemeyi öğrensin. Hem öyle bir hizmet şerefinden hem de iki çeyreklik bir para kazancından mahrum kalmak Eleni'ye pek acı geliyordu.

Rum kızı aşağıya indi, öteberi hizmetlerle uğraşmaya başladı. Lebibe'nin bu hizmet için Zarafet'i tercih etmesindeki sebepleri düşünmekten zihnini bir türlü kurtaramıyordu. Lebibe alımsız, Eleni ise güzeldir. Böyle gönül işlerinde bir kız kendinden güzel bir aracıyı nasıl kullanabilir? Hem Eleni Meftun'la, Raci'yle gayet senli benli geçiniyor. Onlara hakikati açıklayıverirse?.. Bu işte Zarafet her halde daha el-

1 Buradaki anlamı, yani, canım.

verişli görünüyor. Eleni zihninden bunları düşündü. Kendi kendine: "Lebibe Hanım bu iste haklıdır. Ne zaman bana o beyde göndereçe idi, o delikanlı bana sevece idi. Ah, ne olur... Göndere idi de seve idi, bu köy bütün delikanlılar bana sevse ah kale yine doymayacağım... Simdi bu ise ben haber vermis, ama Meftun Bey kız kardes dayak atacak? Ne yapacak? Yoksa öteki delikanlı gidecek bir *reparasyon*[1] isteyecek?.. Ne olacak? Ben ne vakit bu lakırdı söylemiş, pek kızmıs bana 'haydi defol', varsın kızsın... Yine bir iki gün sonra bana gelecek, elin de opecek... Ben de ona kolay kolay optürmeyecek... Bu is söyledi, acaba fena yaptı?.. Oh, ne için fena yaptı? Ne vakit söylemeyeçe idim, Zarafet gidece idi iki çeyrek daha alacak idi... Bırakarım ki gitsin?"

Eleni aşağıda zihninden bunları geçirirken, Meftun da yukarıda başka türlü düşünüyordu: Bir delikanlıyla Lebibe arasında âşıktaşlık başlamış! Şaşılacak şey... Haydi kız, yaşı gereği bir cahillikle ve kendince anlaşılması imkânsız bir güdünün hükmüne karşı koyamayarak böyle bir cürette bulunmuş olsun... Ya o delikanlı... O da demek kızı seviyor ki aralarında böyle yana yakıla bir mektuplaşma açılıyor... Demek Lebibe'de sevilecek meziyet varmış! O da halince sevgi bakışlarını çekebiliyormuş, demek kız kardeşi sevilebilirmiş! İşte sevilmiş bile...

Meftun'un ilk hiddeti yavaş yavaş kayboldu. Zihninden bu âşıktaşlığı korkulacak bir olay şeklinde kabul etmeyi kovmak için uğraşmaya başladı. Kız kardeşinin âşığı zengince, münasip bir şeyse bu sevgiyi meşru bir şekle dökmek mümkündü... Bir nikâh, arkasından bir düğünle Lebibe'nin istikbali temin edilmiş olacaktı.

Meftun bir sigara yaktı. Dumanın, mermer damarlarını andırır mavi helezonları havaya karıştıkça, onların yavaş bir çıkışla türlü şekiller alarak yükselişlerine, en ufak bir cereyandan birdenbire etkilenişlerine gözlerini dikmiş düşünüyordu: "Ben Lebibe'ye daha tam *koketri*[2] dersi vermedim.

---

1 (Fr. *réparation*) Burada, özür dileme, tarziye.

2 (Fr. *coquetterie*) Naz, işve, cilve, gönül çelmek.

O kendinden umulmaz bir cesaretle komşunun oğlunu nasıl avladı? Acaba giyinmek, gezinmek, sevilmek vesaire konularında yarım yamalak anlattığım güzel hal ve hareket derslerinin bu işte bir katkısı oldu mu? Hay hay... Ben kıza zarafet, nezaket öğretmeyeydim, o kendini böyle çarçabuk beğendirebilir miydi? O çapaçulluğuyla onu zor severlerdi. Keramet kızda değil, yine bende... Hal ve harekette güzellik, tavırda zariflik öğrenmenin alımsız kızları güzelleştirmekte bir etkisi, yararı olmasa hiç Amerika'da büyük bir itinayla güzellik okulları açarlar, güzellik dersleri verirler miydi? İşte örneği... Ben Lebibe'ye ders vereli daha ne oldu? Kız dersten edindiği bilgisini gösterdi."

Öğrettiklerinin sonucundan kaynaklandığını zannettiği bu güzel başarıdan dolayı, Meftun'un neşesi gide gide o kadar arttı ki kız kardeşini lütfen seven o delikanlıyı bulsa iki yanağından şapır şapır öpmekten kendini alamayacaktı...

Hemen Lebibe'yi çağırarak meseleyi sormak istedi. Sonra yine düşünerek bunun henüz vakti olmadığını kabul etti.

Meftun, o sarı köşkün sahibini biraz tanıyordu. Kaşıkçılar Kâhyası[1] Kasım Efendi hakkında çok söz işitmiş, fakat bunların hiçbirini can kulağıyla dinlememişti. Şimdi o kişinin Lebibe'ye kayınpeder olması ihtimali meydan alınca bu konuda derin incelemeler lazım geliyordu. Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi... Meftun bu ismi ağza şişkinlik veren "kaşıkçı" tabiriyle, sonra insanın gözleri önüne çakşırlı,[2] saltalı,[3] beli kuşaklı, başı abanî[4] sarıklı, aksakallı heybetli bir adam getiren "kâhya" unvanıyla birkaç defa tekrar etti. Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi... Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi... Bir sıraya dizilen şu birkaç kelimede, Meftun'un kulakları için alışılması imkânsız bir ağırlık vardı. Kaşıkçılar Kâhyası, daha doğrusu, daha uzun telaffuzuyla Kethüdası Kasım

---

1 Sanat ve ticaret sahiplerinin işlerine bakmak üzere esnaf tarafından seçilen ya da hükümet tarafından atanan kimselere eskiden verilen ad, kethüda.

2 Eskiden iç donu üzerine giyilen, üst bölümü bol, dizden aşağısı dar, çuhadan yapılan bir tür şalvar.

3 Yakasız, iliksiz, kolları bol, cepken biçiminde bir çeşit kısa ceket.

4 Beyaz zemin üzerine sarı turuncu işlemeleri olan ipekli kumaş.

Efendi... Meftun bu sıfatı, bu lakabı, bu ismi on, yirmi, elli, yüz defa tekrar etse kulağının ahengini tırmalayan o bir sıra sözün kabalığı, soğukluğu yine kaybolmayacak, buna alışamayacaktı... Öyle ama Kasım Efendi için milyoner deniyor. Lakabı ne kadar kaba, ismi ne derece soğuk olursa olsun... Şu "milyoner" sıfatı bütün o kabalık ve soğukluklara sıcak bir anlam vermiyor mu? Fakat kaşıkçılıkla milyon kazanmak! Bu da incelemeye değer garip bir mesele... Her ne olursa olsun herifin serveti herkesçe bilinmekte... Lebibe'yi bir milyoner oğluna vermek... Bakınız haspa nasıl da seçmiş! Pasaklı kızların kocadan talihi olur derler... Bu tür kocakarı sözlerinin de bazen doğruluğu meydana çıkıyor.

Meftun o günden itibaren Kasım Efendi'nin geçmişi, şimdisi hakkında soruşturmaya girişti. Kasaptan, bakkaldan başlayarak kaşıkçılara, kâhyanın İstanbul'daki mahallesine kadar soruşturmasını genişletti. On gün kadar devam eden bu soruşturması neticesinde hayli şey öğrendi. Toplayabildiği bilgiler şunlardı:

Kasım Efendi cidden servet sahibi, fakat şişeyi dışından yalayan takımındanmış. Cimriliği, açgözlülüğü mahallesince dillerde dolaşan fıkra haline girmiş. Kaşıkçılığı hemen kuru bir addan ibaretmiş. Bu sanatıyla serveti arasında hiçbir münasebet yokmuş... Kazandığı parayı faizden, tefecilikten kazanmış. Nakit serveti seksen bin liradan çok tahmin ediliyormuş. Söylenenlere bakılırsa, biçare çoğu zaman ekmek peynirle karın doyuruyormuş. Yirmi bir yirmi iki yaşlarında Mahir Bey isminde bir oğluyla gelinlik bir kızından başka mirasçısı yokmuş. İhtiyarcağız gözünü yumunca o kadar servet bu iki evladına kalacak. Kasım'da da yaş seksene yaklaşmış. Bir ayağı çukurda demek. Kız pek namusluymuş. Ne seyir bilirmiş ne seyran... Fakat oğlan hovarda yaradılışlı bir şeymiş. İsrafından dolayı babası kendinden pek memnun değilmiş. Oğlanın pek yüzü gözü açılmadan helal süt emmiş bir kız bulup baş göz edivermek niyetindeymiş.

Meftun bunları haber aldıktan sonra, yalnız Lebibe'yi Mahir'e vermekle kalmayarak Kasım'ın kızını da kendi al-

mak fikrine kadar arzusunu genişletti. Kendi o eve damat, kız kardeşi de gelin olduktan sonra ihtiyar Kasım gözlerini yumuverince o büyük servetten dışarıya hiçbir şey sızmayacaktı. Bütün o alafrangalık düşkünlüklerini, deliliklerini hayata geçirebilmek için Meftun'un böyle büyükçe bir servete ihtiyacı vardı. Özellikle kayınpederi yahut eniştesi olacak Mahir Bey'i de bu zarafet ve alafrangalık fikrine ortak etmeyi başarabilirse hovarda yaradılışlı kayınbiraderiyle şıklık meraklısı enişte, her ikisi, o servetin başına geçip de böyle fikir ve emel birliğiyle işe çekidüzen verirlerse ne mesut bir aile meydana getirilmiş olur.

Meftun bu hülyalarını gide gide öyle bir ciddi renge soktu ki hemen hemen bu işe pişmiş, kotarılmış gözüyle bakıyordu. Acaba Kasım Efendi'nin kızı güzel miydi? Pek güzel de olmasa o binlerce liranın verdiği neşeyle yutulmayacak çirkin mi düşünülür? Kız ne kadar çirkin olsa Meftun yine onu bir saadet muskası gibi öpüp başına koyacağına yemin ediyordu.

Fakat işi nasıl hızlandırmalı? İşe neresinden başlamalı? Meftun birkaç gün de bu mühim noktaya akıl yordu. Yeniden işe başlamak lazım mı ya? İşte Lebibe başlamış! Bu başlananı güzel bir sonuca ulaştırmalı... Meftun bir şeye çok hayret ediyordu. Mahir Bey küp kadar Lebibe'yi nasıl beğenmiş? Bey'in bu seçiminden "estetik"teki bayağılığını çıkarmak pek zor değildi. Mahir'e hitaben Meftun kendi kendine diyordu ki: "Vay beyim vay!.. Sen Erenköyü'nün, Fenerbahçesi'nin, Kuşdili'nin Haydarpaşa'nın gözünü çıkar da gel Lebibe'yi beğen... Vay zevksizliğine turp sıktığım delikanlısı vay! Bizim aileye böyle bir saadet uğrayacak olunca aksi şeytan bu ya beyin gözleri perdelenir. Bu tulum gibi kızı güzel görür."

Meftun biraz daha düşündü. Aklından geçirdiklerinin bu yönünden birdenbire endişeli gözleri önünde yarlar, uçurumlar beliriverdi. Mahir Bey'in Lebibe'ye olan aşkı geçici bir hevesten ibaretse?.. Kızı pek yakından görmeyip uzaktan pek güzel bir şeye benzetmişse?.. Yakından gördüğü saatte

bu aşkı, nefrete dönüşüverirse?.. İşte o zaman Meftun için bütün bu servet hülyalarına, kaç gecedir uykularına karşılık gözlerini kamaştıran o liralara, o demet demet kâğıt paralara elveda demek lazım geliyordu.

Şimdi ne yapmalı? O servetin büyüklüğüyle denk bir dolap çevirmeli ki maksada ulaşmak kısmet olsun... Zarafet'i çağırarak Lebibe'yle Mahir Bey arasında ateş alan sevginin, ortaya çıkan ilişkinin derecesini anlamak, ona göre bir plan kullanmak istedi. Karşılıklı gönderilen aşk mektupları Meftun'un eline geçse Mahir'in kaç paralık aklı, özellikle Lebibe'ye ne ölçüde gerçek sevgisi olduğunu anlayacaktı, ama bu mektupları nasıl elde etmeli? Meftun, Zarafet Abla'ya istediği kadar teminat vermeye hazırdı. Lakin aşçı kadın aklı bu... Ya gereksiz bir ürküntüyle Lebibe'ye gidip, "Meftun Bey mektupları duymuş, bana çağırdı, ahret suali sordu. Şimdi biz ne yapacak ayo?.." derse, tabii kız korkacak. Mutlulukla açılan bu meselede âşıktaşlığı kapayıverecek. Mahir Bey de ürkerek çekilecek... Güzele çirkine bakmayarak gönlü bu derecede kolay tutuşan o delikanlı hemen diğer bir kızı sevmekte çok gecikmeyecek...

Bu kadar mühim bir işin Zarafet Abla'nın ağzı sıkılığına sığınmakla görülemeyeceğini Meftun anladı. Bu hususta Eleni'nin aracılığına başvurmak mümkün olsa sevgililer arasındaki mektuplar bu Rum kızının marifetiyle alınıp verilse?.. Meftun gelen giden aşk mektuplarını okusa! Oğlan kıza, kız oğlana ne diyor? Asıl âşıktaşlığı anlasa bu sevda fırıldağının manivelasını eline geçirmiş olacak. Oğlana deh, kıza çüş diyerek bu iki sevdalıyı istediği tarafa yöneltebilecek, ama işi şu arzu ettiği dönme dolaba sokmak büyük maharete, metanete bağlıydı.

Meftun günlerce düşündükten sonra düşündüklerinin sonucu olarak aşağıdaki kararları aldı...

Birincisi: Âşıkların postacılığı vazifesini Eleni'ye gördürmenin bir yolunu bulmak.

İkincisi: Mahir Bey'e kendini takdim ettirerek bu kişiyle dost olmak...

Üçüncüsü: Mektupların okunmasından edineceği bilgiyi entrika sermayesi yaparak Lebibe'yi zavallı Mahir'e dirhem dirhem sattırmanın kolayını elde etmek.

Bir kere Kasım Efendi'nin kızı Meftun'a, Lebibe de Mahir'e nikâh edilsin de ötesi kolay... Nikâhta keramet vardır derler. Bu kerametin etkisiyle oğlan Lebibe'yi beğenirse beğensin, beğenmezse de kendi bilir! Çünkü Kasım Efendi gibi açgözlü bir adam, oğlunu üç dört defa evlendirmez. Ancak bir defa evlendirir. Çirkin güzel, alınan ilk hanımla geçinip gitmeli...

*

Meftun, Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi hakkında soruşturmasını derinleştirmek için bir gün Erenköyü'nde yine bakkala başvurdu. Bakkal, uzaktan Şık Meftun'un dükkâna doğru geldiğini görünce çırağına hitaben:

— Apostol, kırıta kırıta şu karşıdan beliren alafranga konağın beyi değül mü? Lağıbını kimse bilmez, ama bu beyin bir gozu iyi, bir gozu kotu goruyo galiba... Çünkü gozluğu tek kullanıyo... Tamahkârlığından mıdır nedir? Gozine kenarsız, tek bir cam sıkıştırıyo... Çifte gozluk kullansa daha yaraşıklı olur ya!.. Gozun birini kullanıp, ötekini battala vurmak da moda mıdır anlaşılmaz a... Her biri bir türlü zariflik tutturmuş gidiyor. Bakkala borcunu versin de gozluğu ne şekil kullanırsa kullansın, o da bana dert degül ya! İşte başını dikti bu tarafa geliyo... Alışa verişe her zaman uşağı gonderirdi. Bugun kendi gelmesi ne mana ola acep? Geçen gun goturdugun makarnanın yerli makarnası olduğunu anladılar mı ki dersin? Ulan, yerli makarnayı Milan markalı sandığa koy da gotur demedim miydi?

Apostol — Usta, burada birlikte markalı sandığa koymadık mıydı?

Meftun dükkâna girerek:

— Bonjur[1] bakkal ağa!

— Boncurnan hayırlı ola efendim...

---

1 (Fr. *bonjour*) Günaydın, selam.

Meftun çekingen bakışlarla etrafına bakarak:

— Bakkal sizden küçük bir *ransenyöman*[1] almak isterim...

— (Şaşkınlıkla) Yağlı Süleyman mı dedin?!

— Hayır... *Ransenyöman* dedim... Hiç Fransızca anlamaz mısın?

— Fransızca ağnasam bunda bakkal mı olurdum ay efendim? Bankaya kâtipliğe girerdim. Bizim bildiğimiz Fransızca "boncurna" bon curnaya karşı gel. Mersi, çok sevmem veresi... Mancan[2] bol ola... İşte bu kadar...

— Senden bazı bilgiler almak isterim. Geçen gün öteki bakkala sordum, onun verdiği izahat yetmedi...

— Şu öteki şişman bakkala mı? O herif müşteri kandırmadan gayrı, ıvır zıvırdan başka ne bilir? Bir ağnayacağın varsa bana sor ki sana layıkıyla cevabını diyeyim...

— Şu aşağıki sokakta, sarı köşkte oturuyor, Kaşıkçılar Kâhyası Kasım Efendi diyorlar bir ihtiyar var. O adamı tanıyor musun?..

Bakkal iki elini yukarı kaldırıp ret işareti vererek:

— Aman onu bağa sorma! O ömür törpüsü herifi bağa danışma ayahlarını öpeyim... Çok tamahkâra sataştım, fakat böylesine bulaşmadıydım. O müşteri degül, gonul azabı... Vakti olsa şuraya oturup aldığı pirinci tane tane sayacak... Onun aksatasından gelecek kâr benden uzak ola. Hele Allah'a şükür ki her sene burada degüller. Bu sene yeni galdiler...

— Köşk kendinin değil mi?

— Kendinin... Birisine faizlen para vermiş. Beş yüz lira... Borçlu, bu paraya karşılık rehin olarak o köşkü ihtiyara senin ağnayacağın "istillak"[3] etmiş... Daha Türkçesini istersen senedat kapusunda[4] köşkü üzerine yıhmış, çevirmiş. Düpedüz feragıtını vermiş.[5] Gel zaman git zaman faiz üzerine faiz

---

1 (Fr. *renseignement*) Bilgi.

2 Yiyecek, yemek.

3 İpotek.

4 Tapu dairesi.

5 Ferağını vermek, bir mülkü başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme.

konmuş... Bir okumuş efendinin bağa ağnattığına bakarsan faiz üzerine yühlene yühlene koskoca merkep olmuş... Bu hesaba, merkepli faiz[1] dirlermiş... Borçlu, bu ağırlığın altından kalkamayınca ihtiyar da beş yüz lirayla bin liralık köşkü zapt etmiş... Var git işine gayrık... Bu sene Kasım Efendi kendi gelip de bu köşkte oturmayacaktı ya!.. İlkyazdan kiraya vermeye savaştılar. Seksen liradan ağız kullandılar. Sen gel bin liralık koca evi beş yüze zapt et... İlk ağza kiralığına seksen lira talep et... Baha bah, ihtiyarın kullandığı akla bah! Altı senede beş yüz lirayı gene geriye almak. Kasım Efendi için zengindir diyorlar. Böyle insan zenginlenip yağlanmaz da ben mi yağlanırım?.. Birkaç kiracı geldi, elli lira kadar verdiler. Seksene yanaşan olmadı, ihtiyar da inadının üzerine mum dikti, öyle kaldı. Lafından bir para aşaya inmedi. Yaz ilerleyişin köşk boş duracağına kendim gider tebdil-i hava[2] ederim fikri ile buraya geldi. Kaç adam, sen de kaç! Kuyu suyu içtikten kelli, o havanın tebdilinden vücuda ne hayır gelir ki... Geçen gun bu Kasım, bağa yine geldi. Lafıma dikkat et, aklın öteki Kasım'a kaçmasın. O, teşrinievvelin tamam yirmi altısında gelir...[3] O da bir soğukluk merettir ya!.. Şimdicek onu laftan dışarı edelim. İki Kasım birbirinden ayırt olsun deyi birine efendi diyorum. Ağnayon a!.. Efendi Kasım geçen gun bağa, buraya geldi. Şuraya oturdu. Beş parnağıyla ha hesaplar ha hesaplar... Laf demeye vakti yok ki, aklının içi bütün faiz dolu... Bir ara yüzüme bahtı. Parnahları durdu. "Bakkal" dedi, "sermayeye lüzumun var mı? Yüzde kaç faizle para kaldırıyon?" Lafın dikkatinde oluyon a? İhtiyar beni karmanolaya[4] sokacak... Yüz lira para verecek, iki senede beş defa senet değiştirecek. Faizin ağırlığıyla

1 Faiz-i mürekkeb, mürekkep faiz ya da bileşik faiz.

2 Hava değişimi.

3 Teşrinievvel, ekim ayı. Öte yandan kasım eskiden yılın ayrıldığı iki dönemden Miladi takvime göre 8 kasımda başlayıp 6 mayısa kadar süren kış dönemine verilen addır. Romanın yazıldığı dönemde kullanılan Rumi takvimle Miladi arasında 13 gün fark vardır, o nedenle teşrinievvelin 26'sı deniliyor.

4 Doğrusu, karmanyola, şehir içi soygunculuğu, karmanyolaya getirmek, sokmak, fırsatını kollayıp soymak.

küt deyi belimi kıracak! Sonra dükkânın malını merkebe yükletecek. Erenköyü'nden Bakkal Bodos'un namı nişanı kalkacak. Dostluğu ağnayor a! Bu ihtiyardan sen de para mı kaldıracaksın beyefendi? Eğer "istillak" edecek emlakin var ise ihtiyarın üzerine döndür. Geri alırım deyi merakta olma... Anahtarları teslim et... Üzüntüde kalma gayrık... Onun üzerine geçen mal, artık sahibine geri dönmez...

— Hayır, para alacak değilim. Bir çiftliğim var da... Kasım Efendi gelirini satın almak istiyor. Ondan dolayı hal ve şanını biraz anlamak, sözüne sağlam mıdır, değil midir bilmek istiyorum. Kasım Efendi'nin bir oğlu var, onu tanıyor musun?

— Şöyle biraz tanıyorum, ama derinden derine aşinalığım yok.

— Kasım Efendi pek zengin diyorlar. Aslı var mı acaba?

— Ona inan. Zenginliğe zengin... Şu fasulya çuvallarını goruyon a! Ondaki lira bu bendeki fasulyeden bereketliymiş. On parnağıyla hesaplar hesaplar, yine bir türlü malının sayısını bilemezmiş...

— Sonra yine görüşürüz inşallah... Şimdilik *orövuar*[1] Bodos Ağa...

— Selametle efendim...

Meftun çekildikten sonra bakkal, çırağına:

— Yine alafranga bir laf yumurtladı da gitti, ne dedi? Sen ağnayabildin mi Apostol?

Apostol, ustasının bu sualine yalnız uzunca bir sırıtmayla sakince cevap verdi. Bakkal, başını iki tarafa salladıktan sonra:

— Ben de durdum da bu hımbıldan laf sival ettim. Onun Türkçeden ne haberi var ki Frenkçeden ağnayacak... Birkaç sene evvel burlarda yalın kat urbalı bir Urum dolaşır idi. Güya o, Urum değilmiş de Frenk imiş. Bakkalız ama Urumu Ermeni'yi Frenk'ten ayırt ederik... Marsilyalı ile Marsuvanlıyı[2] tanırıh, aslının bağa lüzumu yok a! Türkçeyi de zararsız

1 (Fr. *Au revoir*) Görüşmek üzere, hoşça kal.

2 Marsıvan ya da Mersuvan vd benzerlerinden türemedir, Merzifon'un eski adıdır.

söylerdi. Bir gun bağa geldi "Medeniyet gundan guna ileri varıyor. Bundan sonra Fransızcanın bakkallara lüzumu olacak. Gel sana Usta Bodos ucuz fiyatla Frenkçe öğreteyim" dedi... Öğreneceğimden değül ya, hele bir yol ağzını yoklayayım dedim. Ne fiyat istiyon diye sordum. "Sabahtan sabaha fasulye piyazıyla, sardalyayla, her ne ile olursa olsun karnımı doyur. Ona karşılık Fransızcayı su gibi edüp ağzından aşağı akıtayım" dedi. O ekmek peynire de razıydı ya, cehaletlik bu ya ben o zaman ehemmiyet vermedim. Fransızcanın böyle bir gun bakkallara çakkallara lüzumu çıkageleceğinden o zaman kimin haberi vardı?.. Dört beş sene evvel Fransızcayı ekmek peynire öğretiyorlardı. O zamandan şimdiyecek bu lisan kim bilir ne kadar ucuzlamıştır? Neyse Apostol, zevzekliği bir tarafa koyalım da işimize bakalım. Şu şimdi giden alafranga şık bey galiba evleniyo... Mürüvvetlenecek. İhtiyar Kasım'dan duğun parası kaldıracak zannederim... Sanki kurnazlık ediyo da işi bize açmıyo... Parası bol, bulamamış gibi gozikiyo... Biz adamın kıyafetine kanmayız canım... Samur kürklü, altın kordonlu ne efendilerde mal batırdık. Sözüm oğa, sanki çiftliği varmış da Kasım'a işletmeye verecekmiş... Kaç oradan aman, o laflara karnım toh! Kasım çiftlik işine girişmez. Havalar ya kurak gider ya sulak gider; çekirge ölür, böcek üşür. Mahsul işinin bin türlü derdi, hastalığı vardır. Kasım böyle alaca işe girişmez... Canım o şık beyin çiftliği olsa gozluğu tek mi kullanır? Birkaç guruş verir de öbür tekini de takınır canım!.. İş anlaşıldı ki o şık bey her ne sebeple olursa olsun Kasım'dan para kaldıracak... Bu genç herif, bir yol Kasım'la para muamelesine girişirse gayrık elinden para alınmaz... Kasım onun avucunda bir şey koymaz ki o da bakkala versin... Defteri getir, borcu hesaplayalım... Yekûn üç yüzü aşarsa... Yarın sabah hemen Şık'ın köşküne seyirt, "Ustam salıya varacak. Paraları istiyo..." de...

*

Meftun, birer ikişer gün arayla diğer bakkalı, kasabı, ekmekçiyi vesaireyi yine birer defa dolaştı. Ümit ettiğinin üstünde işe yarayacak bazı bilgi ele geçiririm hülyasıyla böyle

tekrar tekrar soruşturmaktan bir türlü kendini alamıyordu. Fakat bu yüzeysel soruşturması Kasım Efendi'nin eli sıkılığından, servetinden başka kendine bir şey öğretmedi. Meftun, gelecekte kendine kayınpeder etmeye yemin eylediği Kasım'ın eli sıkılığına, cimriliğine dair esnafın, şunun bunun kınayan ağzından abartılı, acayip iftira söylentilerini işittikçe ihtiyardan nefret etmiyor, bilakis ona muhabbeti artıyordu. Cimriliği ne derece şiddetli olursa olsun serveti de o ölçüde fazla olmak tabii değil mi?

Kayınpederin bu iki sıfatı yahut seçkin meziyeti öğrenildi. Cimrilik, zenginlik... Fakat bu zenginliğe yanaşmak için Meftun'a bir ulaşma yolu hizmeti görecek Mahir Bey'in niteliklerini, eğilimlerini, nelere düşkün olduğunu, zayıflıklarını ciddi biçimde araştırmak gerekti. Bu da bakkala, kasaba başvurmakla mümkün olmuyordu. Maksadını kolaylaştırmak için Mahir'e *prezante*[1] olunmak yahut diğer bir şekilde kendisiyle ilişki kurmaktan başka çare yoktu.

Kasım Efendi'nin köşkü, kendi evlerinden iki üç köşk ötedeydi. Oraya kısa boylu, tombalakça bir delikanlının girip çıktığını Meftun bazen görüyordu. Mahir Bey acaba o muydu?

Bir gün pencerenin önünde bekledi. Kasım Efendi'nin köşkünden o delikanlı çıkarken Eḷeni'yi çağırdı. Kız kardeşiyle mektuplaşan delikanlının o olup olmadığını sordu. Rum kızından evet cevabını aldı. Meftun kendi kendine: "Buysa iş kolay! Hımbılca bir şeye benziyor. *Prezante* olunmaya lüzum yok... Sokakta karşı karşıya rastlayınca komşuluk hatırına dayanarak bir selam veririm. İkinci rastlayışımda ahbaplık arzusunu biraz daha ileri götürerek bir iki söz de söylerim. Tanışmış oluruz, biter gider. Kasım Efendi'nin kendine rastlarsam gider onun da elini öpüveririm... İslamlıkta komşu, adeta yarım akraba sayılır... İhtiyarı kendime ısındırabilirsem iş daha yoluna girmiş olur."

---

1 (Fr. *-être- présenté*) Takdim edilmek, olunmak.

O günden sonra artık Meftun'un işi pencere önüne oturup Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey'in eve giriş ve çıkış saatini gözlemekle sınırlı kaldı.

Sabahları erkenden baba oğul evden birlikte çıkıyorlar, trene koşuyorlardı. Birkaç defa Meftun da arkalarından seğirtti. Muhterem komşusu Kasım Efendi'nin elinde pembe biletle yer bulmak için üçüncü mevkie, ihtiyarlığından umulmayacak bir hücumla can attığını görünce Meftun alargada donakaldı. Çünkü bizim Şık, ikinci mevkie de pek tenezzül edemeyerek birinciyle gider gelirdi.

Meftun Paris'teki terzisinden getirdiği elbisesi, zarif *gan*'ları,[1] tepesi altın küreli bastonu, ipek çorapları, rugan iskarpinleri hele ki tek gözlüğüyle üçüncü mevkie gidip bir bahçıvanla bir rençper arasına sıkışamazdı. En samimi şikâyetlerini Fransızca söylemek alışkanlığında olduğundan, o dilde dedi ki: "Sıcak havalarda *menajri*[2] gibi kokan bir yere gidip yarım saat geçirmek, aman ne müthiş şey!"

Meftun damadı olmak arzusuyla yanıp yakıldığı kişiyle görüşmek şerefine erişmek için üçüncü mevkie oturmayı, isterse yarım saatçik olsun, *menajri* tabir ettiği o kompartımanlarda vakit geçirmeyi bir türlü göze aldıramıyordu. Haydi kokuya, bir kasapla bakkalla gövde gövdeye, diz dize, omuz omuza oturmaya razı olsun! Haydi kısa, geçici bir süre için her rahatsızlığa katlansın!.. Lakin eşten dosttan, daha kötüsü alaycı düşmanlardan bazıları Meftun'u üçüncü mevkide görürlerse Bey'in birinciden üçüncüye bu hızlı düşüşüne ne mana verirler? Milyonlara sahip Kaşıkçılar Kâhyası'na damat olmak için böyle küçük düştüğünü kimse bilmez... Bu hareketinin bir kurnazlık manevrasından ibaret olduğunu anlamaz... Hemen, "Alafranga Bey mangırı tüketmiş, üçüncü mevkide gidip geliyor... Akşama sabaha Erenköyü'nden Haydarpaşa'ya yaya sefer edecek" derler.

---

1 (Fr. *gant*, çoğul *gants*) Eldivenleri.

2 (Fr. *ménagerie*) Nadir hayvanların incelenmek ya da halka gösterilmek amacıyla bir araya toplandıkları yer, bu hayvanların kendileri, hayvan koleksiyonu, hayvanat bahçesi.

Halbuki beyefendi mangırın tükenmesinden sakınmak, böyle üzücü bir sonuçtan kendini korumak için bu dolaplara giriyor, lakin kime anlatırsın? Meftun'un ayakları bir türlü üçüncü mevki vagonlarına yürümedi. Yine birinciye atladı. Al kadife, geniş minderlerin üzerine kuruldu. Fesini çıkardı, ayağını ayağının üzerine attı. Vücudunu biraz çarpıttı. Rahat, pek rahat bir vaziyet aldı. Bulunduğu kompartımanda kendinden başka kimse yoktu. Bilet memurlarının, art arda gelen müfettişlerin, o küçücük mukavva parçasını dele deşe kalbura çeviren kontrolcülerin vereceği rahatsızlıklardan kurtulmak için biletini yanı başındaki boş yere koydu. Memur, müfettiş her kim gelse Meftun parmağıyla bileti göstererek bir işaretle her zahmetten kurtulmuş olacaktı.

Tren gidiyordu. Bizim Şık, vagonun hafif sarsıntılarına vücudunu teslim etti... Uyanıkken hayallerini, uykuda rüyalarını hep Kaşıkçılar Kâhyasının sonsuz serveti işgal ettiğinden seksen bin lirayı rüya âleminde olsun eliyle sevmek, okşamak niyetiyle gözlerini kapadı. Dalmak istiyor, fakat pek dalamıyordu. O seksen doksan bin lira yüksekçe bir yerden dökülüyormuş, beyninden aşağıya bir altın yağmuru boşanıyormuş gibisinden kapıldığı hayalin şiddeti tamamıyla uykuya geçmesine engel olduğundan, bulunduğu yerden kendini kapıp soğuk suya atıvermişler zannolunacak titremeler içinde gözlerini açıyor; fakat ilkin neye uğradığını bilemeyerek henüz kuruntuya kapılmış gözlerinin önünden kaybolamayan o altın şelalesinin bütün gönül çelen parıltılarına doğru yine ibadet edermişçesine yüz çevirmekten kendini alamıyordu.

Tren Göztepe'yi geçti, Feneryolu istasyonunda durdu. Girenler, çıkanlar, inceli kalınlı borular, çanlar, "tamam" feryatları, hep bu gürültüler Meftun'un altın rüyasını, o güzel hülyasını bozuyordu. Azıcık yerinden doğruldu, kendi kendine derin bir şikâyet sesiyle, "Off, bu ne kadar gürültü!" dedi.

Sonra birdenbire Kasım Efendi'yi düşündü, dudaklarında acayip bir tebessüm belirdi. Servetini Meftun kendi ha-

yatının mutluluğu için hayalinde canlandırdıklarının temeli kabul ettiği o kişi, yani Kaşıkçılar Kâhyası, adam adam üzerine bir kompartımanda kupkuru bir tahta kanepe üzerinde oğluyla yan yana yahut karşı karşıya bulunuyorlar, kim bilir ne kadar sıkıştırılıyorlar, ne kadar itilip kakılıyorlardı? Meftun enine boyuna oturduğu bir yerde sıkılıyordu, ya zavallı Kasım Efendi orada, üçüncü mevkide ne yapsın? Dünyanın haline bakınız! Biçare Kasım Efendi yemeyecek, içmeyecek, on para beş para için kasapla, bakkalla, bütün esnafla çekişecek, her kiminle iş yapsa birkaç para kırpmak gibi kötü bir amaçla zihni hep hileler üretmekle uğraşacak... Böyle üçüncü mevkilerde, pis kokan yolcular arasında gidip gelecek, kısacası dinlenme, rahat yüzü görmeyecek. Bu harcamadan kaçınmalar, varlık içinde bu yoksulluk, bu sıkıntılar, bu eziyetler hep ne için? Öldükten sonra mirasçılarına binlerce lira bırakmak için değil mi? Mirasçılar, onlar kimler? Onlardan biri de Meftun değil mi? Hanım kızının hissesi tamamıyla Meftun'un demek... Kayınbiraderi de biraz alıkça görünüyor. Mal mülk yönetiminde yeteneksizliği, beceriksizliği meydana çıkarsa ona en yakın akrabadan vesayet edecek kim var? Yine Meftun...

Kasım Efendi, demek bütün bu eziyetlere, mahrumiyetlere Meftun'a para bırakmak için katlanıyor...

Bizim Şık, dua eder gibi bir şükran hissiyle ellerini kaldırdı. Kasım Efendi orada olmasa da şiddetli bir sevgiyle:

— Ey mukaddes ihtiyar! Seksen bin lira nakit ve bu miktardan fazla kira geliri, sana da bana da yetişmez mi? Ahir zamanında, şu ihtiyarlık vaktinde biraz rahat yüzü görmek için mesela bu servetinden beş yüz lirasını yesen vallah yüreğime zerre kadar gücenme hissi gelmez. Bunu senden esirgemem. Beş yüz lira, altı yüz lira hakkındır. Afiyet olsun... Hatta bin lira da yesen yine gücenmem. Sana karşı olan minnettarlığım yine bozulmaz, dedi.

Mevcut servetinden ihtiyara Meftun'un böyle ikiyüzlülük etmeden, canıgönülden beş yüz, bin lirasını bahşetmesi... O kadar parayı almasına ve harcamasına müsaade etmesi

doğrusu can dayanmaz fedakârlıklarından, benzerine rastlanmaz cömertliklerdendi.

Haydarpaşa'ya varıldı. Vagonların basamaklarından dökülüyor gibi halk dışarıya uğradı. Açıklı koyulu şemsiyeler açıldı. Çakıllar üzerinde bir çıtırtı başladı. Ahali deniz tarafına doğru akıyordu. Birbirini itenler, fistanını bir eliyle arkadan kaldıran madamlar, çarşafını gelişigüzel salıverip süpürten hanımlar, o kalabalık içinde bohçasına çantasına yol açmaya uğraşan adamlar arasında Engürü sofu[1] koyu gri cübbeli, abanî sarıklı, eli zembilli bir ihtiyar yanında bir delikanlı, yani Kasım Efendi ile oğlu, onlar da gidiyorlardı. Meftun seri adımlarla sekerek bu baba oğlun yanına yaklaştı. Onları yakından görmek, incelemek arzusunu bir türlü alt edemiyordu. Bunlara sürtündükçe sanki seksen bin liranın maddiyetinden uçan ümit ve saadet kokusunu koklar gibi oluyor, yüzlerini buruşturduklarını gördükçe, sözlerini işittikçe amacının gerçekleşeceğine dair birçok işaret keşfeder gibi ferahlığa kapılıyordu.

Biraz yürüdüler. İhtiyar elindeki zembili oğluna uzatarak, "Yavrum şunu azıcık elimden al. Pek terledim" dedi. Oğlu, babasının bu uyarısını işitmezlikten gelerek yürüyüverdi. İhtiyar kızgın ve kırgın bir tavırla başını iki tarafa salladıktan sonra taşımaya mahkûm kaldığı zembili sıkı sıkıya koltuğunun altına sıkıştırdı. Kaderine boyun eğmiş bir yüzle adımlarını hızlandırdı. Lakin koltuğundaki zembilin ağırlığı, oğlunun reddinden sonra sanki birkaç kat artmış gibi biçarenin beli daha çok büküldü...

Oğlunun şu insafsızlığı Meftun'un canını sıktı. Binlerce lira bırakacak bir ihtiyar babaya böyle davranılır mı? Merhametsiz evlat, zembili o zavallı muhteremin elinden alıp da vapura kadar götürüverseN ne olur?

Bizim Şık, oğlana karşı ihtiyarın gönüllü avukatlığını yapmaktayken arkadan konuşa konuşa gelen iki kişinin sohbetine kulak kabarttı. Şöyle konuşuyorlardı:

---

1 (Ankara sofu) Ankara keçisinin tiftiğinden eğrilen iplikle dokunan meşhur Ankara sof kumaşından yapılma.

— Koltuğuna zembil sıkıştırmış şu giden yaşlı adamı tanır mısın?

— Hayır, pek tanımıyorum. Onlar galiba baba oğul bu taraflarda bu sene ortaya çıktılar. Geçen gün oğluyla yol üzerinde bir tuhaf mücadele tutturdular. "Zembili ben taşımam, sen taşıyacaksın" davası. Oğlan topuz gibi güçlü kuvvetli bir delikanlı... Lakin ne dersin, zembili taşımıyor. O yükü babasına bırakıyor.

— Taşımaz a!

— Niçin? İnsan o ihtiyarın evladı değil, yedi kat yabancısı bile olsa yine yaşına hürmeten elinden zembili alır da taşıyıverir.

— Efendim, ihtiyar da taşı diye oğlunu zorlayacağına bakınız şurada irili ufaklı bu kadar hamal var. Onlardan birini çağırsın, eline yirmi para versin de taşıtsın.

— A birader! Zavallının yirmi otuz para vermeye belki hali vakti müsait değil.

— Vakti mi müsait değil?.. O ihtiyara kim derler sen biliyor musun?

— Yoook...

— Ona adla sanla "Altın Babası" Hacı Kasım derler. Nakit seksen bin lirayı aşkın. Hemen bunun iki katı da gelir ve kira getiren mülk.

— Deme birader!

— Ben demiyorum. Bunu âlem söylüyor. Bu kadar servette yine yirmi para, on para vermemek için o zembili inleye sıklaya kendi götürür...

— Öyleyse taşısın, oğlana hak verdim...

— Kasım Efendi gözünü yumuverince bu koca servet iki evladına, evet, bir oğluyla bir kızına kalacak... Oğlan hovarda şey... Babasına çekmemiş. İstanbul'a yalnız indiği vakitler ikinci mevki ile iner. Babası yanında olunca iş değişiyor. Bu kadar parayı bu oğlanla, bu oğlana enişte olacak talihli her kimse bu ikisi yiyecekler...

Konuşmanın bu noktasını duyar duymaz, Meftun'un boğazına bir şeyler tıkandı. Elini ayağını titremeler aldı. "Oğla-

na enişte olacak talihli, o benim işte!" feryadıyla o iki adamı susturmak istiyordu. Kasım Efendi'nin yani Meftun'un kayınpederinin halinden, servetinden böyle ileri geri bahsetmeye o efendilerin ne hakkı vardı? Hacı Kasım'ın serveti artık Meftun'un saadetiyle ilgili bir mesele demekti. Onu böyle yağlandıra ballandıra dönüp dolaşıp söz konusu etmelerine doğrusu damat bey tahammül edemiyordu. Kasım Efendi'nin serveti böyle ağızdan ağıza her tarafa yayılırsa belki hanım kızla evlenmek isteyen başkaları da peyda olur. Meydana birçok rakip çıkar. Böyle tehlikeli ihtimallerin ortaya çıkmasını engellemek için mutlaka işi hızlandırmak lazımdı.

Vapura girildi. Meftun yukarıya çıktı. Kayınpederle kayınbirader mevkisiz tarafa yürüdüler. Of, bu yirmi otuz paralık azıcık bir masraf onları daima Meftun'dan ayırıyor, incelemelerine engel oluyordu. Kasım Efendi makinelere yakın, loşça bir yere oturdu. Zembili de yanına koydu. Siyah kaytanla boynuna geçirilmiş koca piryol saatini[1] sık sık koynundan çıkarıyor, sonra parmaklarıyla bir şeyler hesaplıyordu. Besbelli zembil meselesinden dolayı mutlaka işiteceği azardan kurtulmak için oğlu babasının yanına yanaşmıyor, alargada dolaşıyordu.

Meftun tenhaca bir tarafa çekildi. Başını dayayacak bir demir sütun buldu. Gözlerini kapadı. Kasım Efendi'nin liraları hayalinde yine bir *kaskad*[2] oluşturarak başından aşağı ılık bir duş gibi dökülmeye başladı. Yavaş yavaş altınlar boğazına kadar yığıldı. Bu altın banyosunun tatlı sıcaklığı içinde Meftun'a bir tür dalgınlık geldi. Birdenbire kulaklarında çınlayan, "Efendiler yürüyelim!" sesi Şık'ı bu altın rüyasından uyandırarak vapurun iskeleye vardığını anlattı. Meftun, Köprü'de[3] zembilli ihtiyarı yine takip etti.

---

1 Kümbet biçimli kapağı olan, oldukça büyük bir cep saati.

2 (Fr. *cascade*) Çağlayan.

3 İstanbul'da Haliç'in iki yakasını, Eminönü ile Karaköy'ü birbirine bağlayan Galata Köprüsü. 1800'lü yılların sonlarında vapurlar Galata Köprüsü'ndeki iskelelerden hareket ediyorlardı. 1994 yılında tamamlanan ve bugün kullanılan Galata Köprüsü'nde vapur iskelesi yoktur.

Baba oğul Bahçekapısı'nda[1] tramvay tarafına hiç adım atmadılar. Kira arabalarına hiç yüzlerini çevirip bakmadılar. Balıkpazarı[2] tarafına yürüdüler. Şık da arkalarından ayrılmadı... Gittiler, gittiler... Köşeyi döndüler. Mısır Çarşısı'na girdiler. Kasım Efendi orada birkaç dükkâna uğradı. Birtakım senetler göstererek işaretparmağını konuştuğu kişinin gözüne sokar gibi bir tehdit anlamında sallayarak sert sert bir şeyler söylendi. Galiba yine faiz işleri olacak. Vapurdaki parmak hesaplarının sonuçları... Meftun da civar dükkânlardan mercangûş,[3] mürdesenk[4] gibi şeyler sorarak vakit geçiriyordu. Mısır Çarşısı'ndan çıkıldı. O cadde boydan boya geçildi. Fincancılar Yokuşu'nun alt başına varıldı. İhtiyarcağız şöyle kuvvetlice bir iki defa silkinip ön taraftan bağını tuttuğu zembili güzelce sırtına yerleştirdikten sonra kendini yokuş yukarıya bir verdi. Kasım Efendi yokuşun köşe başlarını meydana getiren dönek yerlerinde arkasını duvara veriyor, zembile dayanarak gözlerini kapıyor, ayakta uyur gibi bir iki dakika yorgunluk geçirdikten sonra yine yeniden bir gayretle tırmanmaya başlıyordu. Üçe ayrılan o koca dik yokuşun üst başına çıktılar. Meftun'da yorgunluktan, terden, tozdan ne tuvalet kaldı ne gömlek ne yakalık...

Şık kendi kendine, "Ben bu ihtiyarı böyle üç gün takip etsem ya nefes darlığı ya kalp çarpıntısına uğrayarak ölür giderim," diyordu.

Nihayet Beyazıt'ta Kaşıkçılar'a geldiler. Kasım Efendi alelade bir kaşıkçı dükkânına girdi. Burası milyonerin ticarethanesi olacak. Çalışkan bir çırağın gayretiyle erkenden açılmış, süpürülmüş.

---

1 İstanbul'da Eminönü ile Sirkeci arasına ve Yeni Cami'nin hemen arakasına düşen semt. Bir zamanlar tramvayların kalkış ve varış duraklarının bulunduğu yer.

2 Geçmişte Eminönü sahilinde yer alan, kesin sınırları olmayan bölge. Ancak, batıda Eminönü Meydanı, doğuda Keresteciler Rıhtımı ile sınırlı olduğu söylenebilir. Bölgenin bütün izleri bugün tamamıyla silinmiş durumdadır.

3 Mercanköşkün diğer bir adı, yapraklı kurutulmuş şekli ticarette, farklı bir tür olduğu halde, kekik adı altında satılır.

4 Kurşun oksidi.

Meftun dükkâna baktı. Kasım Efendi'nin servetini kıskandığı kadar yaşayış ve hayat tarzına acıdı. Trende üçüncü mevkide gelmek, vapurda makinenin yanına oturmak... Köprü'ye çıkınca zembili ihtiyar sırtına alarak yokuşları tırmanmak... Bir milyonere yakışır hayat mı bu?

Şık'ın kalbine şüphe girdi. Acaba Kasım Efendi sanıldığı kadar zengin değil mi? Ona yakıştırılan bu servet yalnız ötekinin berikinin hayalinde oluşmuş asılsız zenginliklerden olmasın? Araştırmalarına yeniden hız verdi. İncelemelerin sonucu, bu defa seksen değil Kasım'ın birkaç yüz bin liralık bir kişi olduğunu doğrular biçimde ortaya çıktı. Dolayısıyla artık boşuna vakit geçirmek kadar budalalık olamazdı.

7

Meftun, kız kardeşiyle Mahir Bey arasında başlayan âşıktaşlığı meşru bir sonuca yani evlenme yoluna koyabilmek için her şeyden önce karşılıklı gönderilen aşk mektuplarını elde etmeyi doğru hareket kabul etti. Bu mühim işi kendisine görse görse Eleni görebilirdi. Bu zor iş Zarafet'in harcı değildi. Rum kızını bir gün gizlice bir köşeye çekerek maksadını açtı. Eleni zaten Zarafet'in postacılık ücreti olarak kızdan oğlandan aldığı çeyreklerin haset ateşiyle geceleri rahat uyuyamadığından bu yararlı vazifeyi kendi üstüne almayı cana minnet biliyordu. Eleni bir yolunu bularak Lebibe'nin sırlarını öğrenecek kadar yakınlığını kazanacak, Zarafet'i işten çıkararak mektupları kendi götürüp getirmeye başlayacak, aşk mektupları sevdalıların ellerine varmazdan evvel Meftun Bey tarafından okunacak, böylece âşıktaşlığın sırları tamamıyla bilgisi dahilinde olacak...

Böyle işleri başarmaya Eleni'nin fıtratı pek müsaitti. Âşıktan maşuka yazılı, sözlü haber getirip götürmek... Sanki Rum kızı böyle aracılıklar için yaratılmıştı. Bu nazik işe neresinden başlamak gerekeceğini Eleni çok düşünmeden buldu. Evvela Lebibe ile Zarafet'in aralarını açmak ya da

Zarafet'i bu aracılığı yapmaktan alıkoyacak bir zorunluluğa sokmak gerekiyordu. Eleni bir gün Şaban Ağa'yı gizlice bir köşeye çekerek dedi ki:

— Şaban Ağa, sen duymadı?

— Neyi?

— Neyi olacak kale?.. Birbirinde muhabbet koymuslar... Zarafet Abla is içerde girmis...

— Zarafet Abla ocak isine mi girmiş?

— Yok vre kaymeni! O buna sevmis... Öteki de ona... Ara yerde Zarafet postacılık yapmıs, anlayorsun?..

— Yalan!

— Matofeo...

— Zarafet'i kim seviyormuş? İyi anlayamadım ki!

— Yok, kimse Zarafet sevmez... Ona da seviyorlar ama bu is baska... Bizim Lebibe Hanım yok mu?

— Ee?..

— Komsunun oğlusu bizim küçük hanıma alaka yapmıs. İçerden yanmıs... Katalavis?[1]

— (Şaban Ağa alınarak) Bak hele bak! Komşunun oğlu bizim Lebibe Hanım'a abayı yakmış, öyle mi?

— Yok vre aba, kendi gönlün içerden yanmıs...

— İşte ona abayı yakmış derler.

— Yok, ben bilmiyorum böyle... Zarafet Abla mektup getirdi götürdü...

— Bak terbiyesize bak! Mektup getirip götürdü ha? Bana danışmadan böyle işin içine girdi öyle mi?

— Bedava götürmemis, iki çeyrek almıs...

— Bu ay, aylığından fazla iki de çeyrek almış da... Bundan da bana hiçbir şey açmadı.

Şaban Ağa'yı bu kadarcık fitillemek yeterdi. Lebibe Hanım'ın komşunun oğlunu sevdiği, ara yerde mektuplar alınıp verildiği Şaban'ın pek umurunda değildi. Fakat Zarafet tarafından aracılık edilmesi Ağa'nın menfaatine dokunuyordu. Bu sevişme meselesi duyulursa Zarafet'in o evden defedilece-

---

1 Anladın?

ğine şüphe yoktu. Zarafet kovulursa öyle her aylığını Şaban'a tamamıyla teslim edecek bir aşçı kadın daha nerede bulunur? İşin sonu Şaban için çok zararlı olacaktı. Dolayısıyla bu postacılıktan alıkoymak için Zarafet'in şiddetle kulağını burmak lazımdı. O gece Şaban, Zarafet'i gizli buluşmalarına sığınak olan çamaşırlığa çağırdı. İlk öfkeli serzenişi şöyle oldu:

— Sen komşunun oğluyla "âşıktaşlık" işlerine girişirsin ha?

Zarafet ansızın bu suçlamayı nasıl reddedeceğini bilemeyerek entarisinin yakasını ağzına alıp:

— Tüh tüh! O nasıl söz öyle? Allah kuru iftiralardan saklasın! Ben mi komşunun oğluna gönül verdi ayo?.. Ah Şabancığı senin üstüne gül koklayanın burnu düşsün.

— Öyle ya! Geçen günü gidip onunla görüşmedin mi?

— (Şaşalayarak) Hangisi düşman bunu sana haber verdi?

— Onu bana haber veren düşman mı ya? En büyük dostum o benim. Bunu senden hiç ummazdım Zarafet! Öleceğim aklıma gelirdi de böyle gönlünü benden alıp başka bir erkeğe vereceğin gelmezdi.

— (Ağlayarak) Aklına böyle şey niçin geldi ayo? Zarafet senin üstüne hiç başka çiçek koklar mı? Ne o herif bana sevdi ne ben o herife sevdi... Başka iş için gitti. Zarafet senden başkasına sevdiyse iki gözlerine kör olsun e mi!

— Başka iş için mi? Hangi iş için gittin bakayım?

Zarafet, zor bir durumda kaldığını ima eder biçimde dövünüp çırpınarak:

— Gordün mü şimdi işi! Söyleme diye bana büyük yemin verdirdi... Kargalar gözlerine oysunlar dedi... Sevgiline kavuşma dedi... Ben bu sırrı söylerse sonra sana nasıl kavuşacak ayo? Aha beni güzel Şaban Ağa bana yeminini bozdurma...

— Hayır... Ne olduysa hepsini doğruca söyleyeceksin!

— Eh, öyleyse ben sana yeminini söyledi. Günahını benim üstten gitti... Sen bana nasıl seviyosa komşunun oğlu da işte öyle Leblebi Hanım seviyor. Küçük hanım bana yalvardı... Aha beni güzel ablam dedi. Şu nektubu komşunun oğluna götürür, verir misin, dedi.

— (Hiddetle) Sen de aldın götürdün değil mi?

— Cahilliğine uydu götürdü...

— Bir daha götürmeyeceksin! Anlıyor musun? Sonra seni de o herifi de berbat ederim. Zarafet bana iyi bak! Ben seni gözümden kıskanırım. Evet, seni sağ gözüm solundan, solu sağından kıskanır. İki gözüm bile seni aralarında paylaşamazlar...

— (Hayretle) Sen beni bu kadar seviyo mu?

— Daha soruyor musun? Ben bu kapıda bu kadar ezayı cefayı niçin çekiyorum? Hep senin için değil mi?

— O kadar seviyosa para biriktirelim. Gidelim, Allah'ın emriyle evlenelim. İşte aldığı aylıklarını bütün sana veriyo...

— Ben de seni almak için biriktiriyorum. Fakat sen beni, acaba darılır mı diye, hiç hatırına getirmeden git de elin çapkınlarına mektup götür... Sonra adın çıkarsa?.. Ya o herif seni seviverirse?.. Elin çapkını bu!

— Allah göstermesin ben onu sever mi hiç? Ben öyle aşüfte Zarafet mi ayo? Ben hep gece rüyalarında seni görüyo... Başkasını görmüyo ki...

— Değil öyle bir erkekle... Neredeyse bir horozla görüşmene bile razı değilim.

— Şaban Ağacığım sen korkma! Ben ne horosla ne erkek ördekle görüşmem... Erkek kedi bile sevmem. Hiç merak etme. Düğünümüz ne vakit olaca ayo? Beni kıskanıyorsa düğününü çabuk yap. Ben de seni başka kadınlardan kıskanıyo.

— Sen böyle tek durmazsan düğünümüz nasıl çabuk olur?

Zarafet, artık tek duracağı hakkında ne kadar güven verecek etkileyici sözleri varsa kullandı. Zavallı aşçı kadın, bundan sonra kendine dünyanın bütün altın ve gümüşü bağışlansa yine en ufak bir pusulayı ulaştırmak için aracılığı kabul etmeyeceğini o zor anlaşılır kendi mantığına has ikna edici sözlerle anlatmaya uğraştı. Şaban Ağa ile yakında yapılacak düğünlerini beklerken hayatın bu evliliğin dışında kalacak bütün saadetlerine dönüp bakmayacağını bildirdi.

İş yoluna girdi. Postacılık hizmeti Zarafet'ten Eleni'ye geçti. Lebibe, âşığı Mahir'den aşk mektubu gelmesini beş on gün bekledi. Fakat böyle günlerce beklemesi boşa çıkınca hasret acısı arttı, sabredemez bir hale geldi. Gücenme sebebini sormak için uzun bir şikâyet mektubu yazdı. Bir elinde mektup, diğerinde çeyrek, her zamanki gibi Zarafet'in aracılık etmesi için yardımına başvurdu. Fakat Abla bu sefer tamamıyla kınayan ve ayıplayan bir feryatla bağırarak:

— Boğazın'a kadar altına garp etse ben artık nektup götürmez. Elin çapkını insana göz atarsa, beni kısmetini çıkar mı sonra? Öyle ya, erkek bu! Sana da ayıp değil mi küçük hanım? Bu seni alacak mı? Adını çıkarsa artık seni başka kocaya almazlar. Kadın kısmını kocaya da varmazsa bir işe yarar mı? Anamız bizi niçin doğurdu? Biz de çocuk doğuralım diye doğurmadı mı? Kocaya varmadan insan nasıl doğurur ayo...

Lebibe Hanım, Zarafet'in bu garip felsefesini dinledi. Şaşırdı kaldı. Zarafet'i, mektup götürme ücretine zam yaptırmak için bu ağızları kullanıyor zannederek evvelce verdiği çeyreğe bir daha ilave etti. Aşçı kadını razı etmek mümkün olmadı.

Bu komedyayı gizli gizli kapılardan, pencerelerden dinleyen Eleni bir müddet sonra bir bahane düşürerek Lebibe'ye hizmet teklif eder. O da minnetle kabul eyler. Meftun'ca istenilen olur. Artık sevişenlerin mektupları hep Şık'ın elinden geçer. Üstünkörü ve hemen yarı kapatılmış olan zarfları kolayca açar. Okuduktan sonra kime gönderilmişse teslim edilmek üzere Eleni'ye verir...

Meftun, birkaç haftada kız kardeşinin aşkının sırlarını hemen tamamıyla denecek kadar öğrenir. Kasım Efendi'nin oğlu çıra gibi ateş almış, Lebibe için yanıyor. Kaba saba o kadar dil döküyor ki sevdasından söz ederken devirdiği çamların düşerken çıkardıkları gürültü adeta kulakları tırmalıyor. Kız da hayli açılmış... Aşkının ateşini külhana benzetmekten sıkılmıyor. Benzetmelerde çeşitlilik için bu sevda ateşini bazen fırına bazen yangına benzetiyor. Bazen de sevdalı kalbini

ızgara üstünde cızırdayan ciğer kebabına benzeterek acı çektiğini söylüyor. Âşığının mektup göndermedeki gecikmelerini, göz yumduğu en ufak noktaları inceden inceye eleştiriyor, hiçbir kusurunu affetmiyor. Her iddiada zeytinyağı gibi üste çıkmak için ufak tefek yalanlar, safsatalar bile uyduruyor... Hele şu serzenişlere bakınız:

> Vefasız! Sizi sevmenin büyük bir kabahat olduğunu çektiğim cezalardan anlıyorum. Kapımızın önünden bir haftada iki defa geçtiniz. Artık yüzünüzü göstermemeye de mi yemin ettiniz? Gönlümün bayramının yüzünüzü görmekle geleceğini bilmiyor musunuz? Hep böyle aşkın ramazanında mı yaşayacağız? Her şeye oruç, oruç, oruç...

Bu satırları okuduktan sonra Meftun, elini dizine vurarak:

— Şaşıyorum! Biraz da kızıyorum. Lebibe bu sözleri nereden öğrendi? Ben kendine bu yolda ders vermedim. Utanmaza bak! Hiç kız kısmı aşkın orucundan, sabrından şikâyet eder mi? Bu kıza biraz naz ve kendini ağır satma dersi verilmeli...

Sonra Mahir Bey yukarıki satırlara şu cevabı veriyor:

> Elimden gelse sabahtan akşama kadar bütün vaktimi kapınızın önünden gelip geçmekle geçireceğim. Fakat ağabeyinizden korkuyorum. Birkaç zamandır ona bir hal oldu... Babamla ne vakit sokağa çıksak o da arkamızda beliriveriyor. Sanki bana, bizi gözetliyor, trende vapurda her halimizi inceliyor gibi geliyor... Bir şeyden şüphelendi mi yoksa?.. Beni görünce hissettiğiniz sevinci, bayram sevincine; böyle kavuşmadan yaşayışımızı da oruç sabrına benzetmişsiniz... Ey zarafetine kurban olduğum sevdiceğim, sabret! Aşkımızın iftarı yakındır.

Meftun kendi kendine hiddetle:

— Hele nikâhsız oruç bozunuz da bakınız başınıza ne kıyametler koparırım. Lebibe yakın vakitte Kasım Efendi'ye bir torun, ikinci derecede bir mirasçı vereceğe benziyor... Fa-

kat uyanık davranmalı ki iş, âdet neyi gerektiriyorsa öyle yürüsün...

Lebibe mektubunun birinde birtakım uzun sözlerle şunu anlatmaya uğraşıyordu:

> Ağabeyimden çekinmeyiniz, o pek alafranga yaradılışlıdır... Botter'e[1] yaptırılmış bir kostüm, Bergui'ye ısmarlanmış bir iskarpin, Pygmalion'dan[2] alınmış bir kravat onun gözünde bütün günahlarınızı affettirmeye yeter. Sizi o kıyafette görürse kız kardeşinin gönlünü çalmış olduğunuza üzülmek bir yana, memnun olur...

Meftun:

— Fakat bu Lebibe işi azıtıyor ha! Amma da çiçekmiş bu kız! Lakin ne kadar olsa yine alık, yine alık... Âşığı beyefendi Botter'in filanın isimlerini ömründe ilk defa işitmiş olsa gerek. Zavallının en adi kapamacı[3] elbiseleriyle vücudunu örttüğünü bu kız görmüyor mu?

Mahir'in mektuplarının birindeki şu parça da dikkate değerdi:

> Ey gönül okşayan sevgilim! Gündüz gözüyle yakından o ışıldayan yüzünüze bakmak bu ağlayan âşığınıza kısmet olmayacak mı? Kavuşma vakti için hep mehtaplı geceleri seçer, dolunay (Kayışdağı'nın ötesinden) görünürken siz de yeldirmeniz, pullu başörtünüzle çayırlığa güzellik bahşedersiniz... Parıltıda ayla yarışacağım diye bu inleyen âşığınızı aydan ayrı düşmüş karanlık gecelerde ayrılık ateşine bırakmak reva mıdır?

---

1 Türkiye'nin ilk modaevi, Sultan II. Abdülhamit tarafından tasarımlarını çok beğendiği Jean Botter için yaptırılmış ve 1901'de açılmıştır. Botter Apartmanı (ya da bugün Botter Han) adıyla bilinen yapı İstiklal Caddesi'nde Tünel'e doğru giderken sol kolda; İsveç Konsolosluğu'nun bitişiğindedir.

2 İstiklal Caddesi'nde Mısır Apartmanı yanında bulunan ve Galata'da bir şubesi olan büyük bir mağaza.

3 Eskiden hazır elbise satan esnaf.

Meftun:

— Aferin Mahir Bey! Yüzünden hiç umulmaz, ama mektup yazmada epey zevk sahibiymişsin... Fakat yalnız "sevdiceğim", "gönül okşayan sevgili" gibi yakışıksız tabirleri okudukça boğuluyorum. Kayışdağı'nın ötesinden gibi ihmalleri ben de yaparım. Bunlar bazen pek hoş ve şairane düşer. Seninki biraz kabaca olmuş. Zararı yok... Lebibe'yi gündüz gözüyle görmek konusuna gelince, onu affedersin... Bizim kız kardeşimizi mehtapta görmek daha bir şairanedir. Nikâhınız olsun, ondan sonra birbirinizi gündüz gözüyle istediğiniz kadar görünüz. Bu seyirden çabuk usanacağınıza eminim...

Meftun Bey, mektupları böyle gizlice elden geçirip eğlenirken bir gün Eleni, Bey'ine iki mektup verip gülerek dedi ki:

— İste bu mektup da baska bir bey göndermis.

— (Kaşlarını çatarak) Bunu da başka bir bey mi gönderdi?

— Evet...

— Lebibe artık işi taşırıyor... İlk mektuplara ses çıkarılmadı diye şakayık çiçeği gibi bu kadar açılmanın da lüzumu yok...

— (Telaşla) Ah, beyefendi anlamadı! Bırakacaksın bana ki söyleyeceğim...

— Ne söyleyeceksin? İş rezalete varıyor. Mektup gönderen birken iki oldu. Akşama sabaha üç olacak. Sonra ne yaparız? Birincisine ses çıkarmamamın sebebi var. Bu ikinci belayı defetmeli. Çünkü bunun varlığı bütün planlarımı bozacaktır... Ver bakayım şu ikinci mektubu, bu da kimdir? Herhalde birincisi gibi bir milyoner oğlundan olamaz ya!

— Beyefendi rica ederim ki bana dinleyesin.

— Çabuk söyle, dinliyorum.

— Bu ikinci mektup Lebibe Hanım için göndermemis. Bu baska bir bey. Bu da öteki bey arkadas... Bu, Rebia Hanım sevmis... Bu hafta Fenerbahçe'de alaka yapmıs. Sanki yazıyor içerde çok ates var. Vapur ocak yok böyle ates.

— Tamam... İş yoluna giriyor. O ne hımbıl beyefendiymiş, koca Fenerbahçesi'nde Rebia'dan başka sevecek yosma bulamamış mı? Eleni, bu kızlar pek öyle ahım şahım dene-

cek kadar güzel olmadıkları halde nasıl olup da kendilerini beğendiriyorlar? Bu sırrı bana anlat bakalım! Korkarım ki gelecek hafta teyzem, öbür hafta annem, daha öteki hafta da kadınninem için aşk mektupları gelmesin! Söyle söyle... Bu sırrı bana anlat... Lebibe ile Rebia kendilerini böyle şiddetle sevecek delikanlıları nasıl buluyorlar?

Eleni, bu işe kendinin de hayretini gösterir şekilde kaşlarını kaldırıp, ağzını buruşturarak şaşkınlığını ifade ettikten sonra:

— Bu islere ben de sastı. Bu iki kızlar pek güzel değil, ama çok kurnaz... Pudra koyar, kaslarda boya yapar, yanak üzerinde kırmızı sürer. Sonra peçe koyar, ama bu peçe açmaz hiç... O peçe içeride sanıyorsun ki bir *anj*[1] kadar güzeldir.

— Anlaşıldı, mükemmel tuvalet yapıyorlar. Peçeleri örtüyorlar. Gerçek güzelliklerinin beş on kat üstünde güzel görünüyorlar.

— Evet, iste böyle...

Meftun, Rebia adına gelen mektubu açarak okur:

Ruhum, sevgilim, efendim!

Geçen hafta göz gönül açan Fenerbahçesi mesiresinde bütün kadınlar ve kadın düşkünü erkekler arzu dolu bakışlarını birbirlerine doğru çevirmekte, hatta yanınızdaki hanımefendi Mahir Bey'le gönül eğlendirmekteyken, kulunuz da çevremi üzgün üzgün seyredip kendimden başka ilgi gösterilmeyen birini göremeyerek ümitsizlik denizine batmış olduğum sırada bakışlarım eşsiz bir periye tesadüf edince birdenbire adeta bir dehşete, gözlerinizin avcı oklarına uğradım. Mahir Bey kolumdan tutmamış olsaydı oraya, ihtimal ki bir daha uyanmamak üzere, aşkın öldürücü toprağına serilip kalacaktım. Elmasım, aklımı alan o Fener perisi siz cananımdınız. Sevginiz eziyetlerinin sürüklemesiyle Kayışdağı'nı delerek Sahrayıcedit'e tatlı su akıtmayı göze aldırdığı bu Ferhat âşığınıza Şirin olman olmak tenezzülünde bulunur musunuz iki gözüm?

---

1 (Fr. *ange*) Melek.

Yüzünüze vuruldum, edep ve olgunluğunuza (!) hayran oldum. Yâri görmeye engel olan o kalın peçeyi yüzünüzden hiç kaldırmadınız. Fakat doğru yaptınız. Ay parçası yüzünüzün parıltısıyla bütün Fener'deki halkı sevda kargaşasına düşürmenizden korkulurdu...

Meftun bağırarak:

— Off!.. Bu saçmaları sonuna kadar okuyamayacağım! Bu adeta deli saçması! İfade acayip, duyguların tasviri de bütün bütün romantik... Külliyen manasız... "Sizi görür görmez gözlerinizin avcı oklarına uğradım", âşık oldum demek istiyor. Sonra birkaç satır aşağıda, "Yâri görmeye engel olan o kalın peçeyi yüzünüzden hiç kaldırmadınız" şikâyetinde bulunuyor. Peçe kalkmadıktan sonra a zevzek ne gördün de neye vuruldun? Biraz ötede, "Yüzünüze vuruldum, edep ve olgunluğunuza hayran oldum" diyor. Daha görmeden kızın yüzüne vurulmayı kurmuşsun, haydi vurul, fakat Rebia'nın şu edep ve olgunluğunu nereden anladın? O Ferhat benzetmesi ne kadar köhne! Kayışdağı'ndan su akıtmak şöyle dursun, siz sevdiğiniz kızın aşkının hatırına çeşmeden iki testi su getirmeye bile üşenirsiniz. Elmalı su şirketi Sahrayıcedit taraflarını senin gibi şaşkın Ferhatların külünkleri[1] gayretine muhtaç bırakmadı. Hay zevzek âşık hay!

Şimdiye kadar güzel sevmemiş, kimseye gönül vermemiş, hatta kendimde âşık olma hissini ezelden beri yok zannederken ey melek yüzlü sizi görür görmez içimde yanardağ benzeri bir kaynayıp fışkırma başladı. Bu tutuşup yanma yatkınlığına şaştım. Meğer ben sevdaya yetenekliymişim. Lakin şimdiye kadar gönlümün fitilini tutuşturacak aşk tılsımına tesadüf edememişim... Sizi görünce Dekart'ın Kartezyenizm usulü gibi gönlümde her şeyi yok ederek kederi bastırmak ve yeniden hissetmeye başlamak derecesinde hayatımda bir yenilenme hissettim...

---

1 Ucu sivri taşçı kazması.

Meftun:

— Ooo, o, o!.. Beyefendi felsefeden de çakıyor. Fakat bu mektupta Kartezyanizmden bahsetmek kadar zevzeklik olamaz. Ne münasebet efendim! Bizim Rebia'ya aşk mektubu yazmak nerede, Dekart'ı söze sokmak nerede? A şaşkın! Ben Rebia'ya daha doğru dürüst yemek yemesini bile öğretemedim. Sen karteziyanizmi nasıl anlatacaksın? Bu hal bazı adamlarda bir çeşit illettir. Yeri olsun olmasın söz arasına falan filozof ya da filan âlimin adını katmak, bu bilgisini gösterme arzusundan başka bir şey değildir. Hatta bu hastalıktan biraz da bende vardır. Rebia'nın âşığı Dekart'ı tanıyor. Buna memnun oldum. Fakat bu biçare zatın şimdiye kadar bir güzel sevmeyip de nihayet Rebia'ya tesadüfle gönlünün tutuşmasına doğrusu üzüldüm. Suphanallah! Dünyada neler oluyor! Şu Dekart'ın felsefe öğrencisini dinleyelim bakalım daha ne diyor:

Gözlerim lütfedeceğiniz bir işarete dikilmiş, boynum bükülmüş, eli yalvaran göğsünde aşkınızın huzuruna geldim. Bu âşığınızı kovmazsınız değil mi hanımefendi? Çünkü kovarsanız hayatla bağımı kesmek için karanlık derinliğine kendimi salıverecek kuyuyu nerede bulacağım?

Meftun:

— Hay herzevekil hay! "Gözlerim lütfedeceğiniz bir işarete dikilmiş" tasviriyle kendini öyle bir tarif ediyor ki sanki bir "aport"[1] denilse hemen kapıp getireceğe benziyor. Tuhaf şey, beyefendi yüz bulamazsa kendini hangi kuyuya atacağını Rebia'dan soruyor! Erenköyü, Göztepe, Feneryolu taraflarında ağzı açık kuyu kıtlığı mı var? Boğaziçi akıntıları da caba... Ee, daha söyle bakalım:

Efendim, kulunuz aşkı sonsuz bir denize, gönlümü de kayığa benzetiyorum. Mahir Bey'le kız kardeşiniz Lebibe Hanım

1 Avın üzerine atılıp getirmesi için av köpeklerine verilen "getir" emri.

aşklarının kayığını sevda okyanusuna kapıp salıvermişler gidiyorlar. Şu kayığı iki çifte yapsak da biz de onlarla birlikte aşkın akışına kendimizi bırakıp kararsız sevda dalgalarına uyarak gönül şenliğine kavuşacağımız bir sahil buluncaya kadar kürek çeksek olmaz mı?

Meftun:

— Olur, ama pek akıntıya çekmiş olmanızdan korkarım. Kızı kandırmak için bu ne kadar dil dökmek böyle?.. Rebia'nın yüzünü iyi göremediğinize eminim. Görmüş olaydınız akıntıya kürek çekmek zahmetini göze almazdınız. Okuyarak:

Lebibe Hanım'la Mahir Bey sevda okyanusunda gönül şenliğiyle yelken açmış olsunlar da biz aşkın nimetinden niçin mahrum, ikimiz de öyle mahzun kalalım? İşte kulunuz gönlümü takdim ettim. Alçakgönüllük gösterilerek kabule değer görülürse önümüzdeki cuma Kuşdili'nde buluşalım, sevgilim...

Azat kabul etmez köleniz
... Dairesi tercüme kalemi[1] memurlarından
Bedri

Meftun:

— Aşk okyanusunda kürek çekerken ne çabuk yelken açtınız. Anlaşılan Rebia'nın aşk defterine ebedi bir tutsaklıkla adını kaydettiren bu Bedri Beyefendi, Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey'in arkadaşlarından, kim bilir belki de akrabasından olmalı... Onlar bizim kız kardeşimizle hişt pişt ederlerken beriki de işsiz güçsüzlükten can sıkıntısına uğramamak için Rebia'yı eğlence olarak kullanmaya kalkışmış olmalı... Fakat imzaya dikkat! ... Dairesi tercüme kalemi kâtipler, estağfurullah, memurlarından, Bedri... Bir aşk mektubu altına atılan imzada memuriyet yerinin adını söylemeye ne lüzum var? Bu da âşıkların ahmaklarından. Biraz aklı başında olsa bizim Rebia'ya gönül düşürür mü?

---

1 Resmi kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer.

Bu kızların erkek tarafından pek kısmetleri açık görünüyor. Lebibe'yi seven bir milyoner oğlu... Rebia'nınki de pek şöyle böyle bir şey değil... Sevgili seçme konusundaki budalalığını bir tarafa bırakalım... Bedri Bey, bugüne bugün tercüme kalemi memurlarından. Yani dil biliyor demek... Dekart'ın felsefe metodundan bahsedişine bakılırsa bilgice de yavan değil. Kartezyenizmi bilen bir adamın maaşı yine yedi sekiz yüz kuruştan aşağı olmamalı. Bu miktar aylıklı bir kocayı, bizim Rebia mumla arasa bulamaz. Fakat kurnaz kız böyle bir kelepiri mum değil kibrit yakmadan Fener'de nasıl avlamış? Bu Bedri Bey hakkında da esaslı soruşturma yapayım... Geçmişini, şimdisini anlayayım. Uygun bir şeyse Rebia'yı da nikâhla buna çakarım. Allah vere de nikâhlar oluncaya kadar kızlar âşıklarını bıktıracak kadar birbirleriyle yüz göz olmasalar. Sonra Mahir ve Bedri beyler, gezmeye çıktıkları bu aşk okyanusundan pupa yelken kaçarlar... Acaba?.. Bizim kızlar o kadar da sevimsiz midirler ya? Hele biraz süslenirlerse çok koket, pek şirin oluyorlar. Zaten âşıkları da "Sevdanızdan Ferhat kesilerek dağları yaracağız. Siz de bize Şirin olur musunuz?" demiyorlar mı?

Meftun Bey yerinden kalkar. Alnında derin düşünce çizgileri belirerek aşağı yukarı gezinmeye başlar. Kendi kendine yine söylenmesinde devamla:

— Ben bu âşıktaşlıkları pek masumca görüyorum. Bunlar sadece birbirlerine *kur* yapıyorlar. Evlenmeyle sonuçlanacak kurlarda ayıplanacak ne olabilir?

*

Ertesi gün Meftun, Erenköyü istasyonuna giderken yolda Mahir Bey'e rastlar. Kasım Efendi'nin oğlu sarışın, orta boylu bir delikanlıyla söyleşe gülüşe giderlerken Meftun'la karşılaşıverince lakırdıyı keserler... İkisine de bir durgunluk, şaşkınlık, bir utanma gelir. Yüzleri pembeleşir. Gözleri sokağa dikilir. Adımları birbirine dolaşır gibi olur. Bu yüz yüze gelme süresini mümkün olduğu kadar kısaltmak için sanki koşmak isterler, hallerinde ortaya çıkan değişikliği de gizlemeye uğraşır gibi tavırlar alırlar.

Meftun yaklaşınca, onların gösterdikleri bu ürkme belirtilerine rağmen ikisine de birer temenna eder.[1] Komşu beyler bu iltifata karşılık bütün bütün kızarıp bozararak, yerlere kadar eğilerek selamına karşılık verirler. Meftun ilerler, geçer, köşeyi dönünce bir süre tutmaya, boğmaya uğraşılıp da susmayı gerektiren sebebin biraz kaybolmasıyla artık ağızdan burundan taşan, fışkıran kahkahalar arkadan başlar. Meftun'u işitmeyecek kadar açıldı sanarak beyler gülüyorlar. Bizim Şık, kendi kendine: "Mahir'in yanındaki bu sarışın delikanlı Rebia'nın âşığı Bedri Bey olmalı... Zavallılar beni görünce amma da şaşaladılar. Utandılar da ha! Şimdi de kendilerine selam verdiğimden dolayı saflığıma gülüyorlar. İkisi de bizim kızlara mektup gönderiyorlar, onları ayartmaya uğraşıyorlar ya! Ben habersizcesine yine onlara selam veriyorum. İşte buna gülüyorlar. Bu selamı sırf komşuluk hatırına veriyorum sanıyorlar... Üç dört defa daha selamlaşalım, biraz tanışalım da bakınız ben o kızları size nikâhla çakar mıyım çakmaz mıyım?"

Meftun hayli uzaklaştı. Yine arkadan onların gülme kıkırtılarını duyuyordu. Bu kahkahaların alay manası Şık'ı yavaş yavaş kızdırıyordu. Arkasından gülündüğünü, hem de böyle etkili bir küçümsemeyle gülündüğünü işitmemek için Meftun adımlarını sıklaştırdı. Şimdi trene binerken, Mahir'le Bedri'nin bazı dostlarına Meftun'u parmakla göstererek, "İşte Şık Bey'ini görüyor musunuz? Biz onun kız kardeşlerini seviyoruz, mektup gönderiyoruz da aval dünyadan habersiz! Yine bize selam veriyor..." demeyeceklerini kim bilir? Sonra zavallı Meftun birçok kişinin şüpheli ve ayıplayıcı bakışlarına hedef olacaktı... Biraz teselli bulmak için kendi kendine, "*Rira bien qui rira le dernier* (Son gülen iyi güler, yani şimdi siz gülünüz ben size sonra güleceğim)" diyordu.

Bedri Bey hakkında yapılan soruşturma hep bu delikanlının Rebia için münasip bir koca olacağını gösteriyordu. Bu

1 Sağ eli dizden aşağı indirdikten sonra yukarı doğru kaldırıp ağza ve başa götürerek selam vermek.

adam, Mahir Bey'in akrabasından... Fakat öğrenimi onun kadar güdük değil... Bu biraz öteberi görmüş. Oldukça Fransızca öğrenmiş. Tercüme kalemindeki maaşı altı yüz otuz beş kuruş... Geçimini sağlayabilmek açısından pek az, lakin Rebia'ya koca olmak bakımından pek çok... Kartezyenizm okulunu bilmesi, özellikle bu felsefeye bir aşk mektubunda kullanılacak yer bulabilmek becerisi Bedri'nin istikbali hakkında da insanı ümitlere düşürebilir...

O günden sonra Meftun, bu iki çapkına Çiftehavuzlar'da, Fener'de, Mama'da, Kuşdili'nde, Haydarpaşa'da[1] çok rastladı. Her rastlayışta karşılıklı temennalar ediliyor, sanki Mahir ile Bedri'nin Meftun'a karşı olan o ilk ürküntüleri gittikçe azalıyor, yüzlerinde içtenlik belirtileri, gülümsemelerinde sevgi izleri, ahbaplık arzusu görünüyordu. Meftun psikolojideki olanca gücüyle bu iki genci incelemeye koyuldu. İncelemeleri ilerledikçe bunları kayınbiraderliğe layık bulmamaya başladı. Ne çare ki biri milyoner oğluydu, diğeri de onun akrabasından bulunuyordu.

Mahir kışın ve baharlarda havalar güneşli olunca cami avlularında, Cinci Meydanı'nda,[2] yeşillenmiş büyük viranelerde, Yenibahçe Çayırı'nda[3] güreş ve koç ve horoz dövüşü seyredenler, terlemiş bıyıklarına ehemmiyet vermeyerek köşe başlarında macun çevirişen, mahalle kahvelerinde fındık, leblebiyle tek mi çift mi oynayan, portakal tartışan güruh arasında benzerine sıkça rastlanan şehir çocuklarındandı. Bunlar çocukluk mevsimini geçirmiş, delikanlılık çağını boylamış oldukları halde yine masum budalalıklar denecek birtakım çocukluk âdetlerinden kurtulamazlar. Mesela mahalle kah-

---

1 İstanbul'un Anadolu yakasında Üsküdar ve Kadıköy taraflarındaki mesireler. Mama mesiresi Göztepe'de Merdivenköy yolundadır. Eskiden Kadıköy'ün eğlence merkezi olan Kuşdili Çayırı ise Fenerbahçe Stadı ile Söğütlüçeşme arasındaki Kurbağalıdere'nin her iki yanında uzanır.

2 Kadırga semtinde eskiden binicilik ve cirit oyunu için kullanılan alan. Arapça binici, süvari anlamına gelen "cündi" sözcüğünden hareketle adına ilkin Cindi Meydanı denilmiş, bu ad sonradan halk ağzında Cinci Meydanı'na dönüşmüştür. Zamanla panayırların, bayram yerlerinin kurulduğu bir gezinti ve oyun yeri halini almıştır.

3 İstanbul'da bugün Vakıf Gureba Hastanesi'nin bulunduğu yer.

vesinde geçen çeşit çeşit konular arasında Yedikule dışında, Kazlıçeşme'deki kazın yüzünün ne tarafa dönük olduğu hakkında bir soru ortaya atılır. Bilen bilmeyen söze karışır. Kazı kimi Bakırköyü'ne, kimi Marmara'ya, kimi Edirnekapısı'na baktırır. Etraftan sert sert bir bilgiçlik taslamadır başlar. Biri yumruğuyla masanın mermerine vurarak, "Eğer kazın yüzü Çırpıcı Çayırı'na[1] doğru değilse (bıyıklarını göstererek) ben şunları tıraş ederim!" der. Bir diğeri tersine bir iddiayla söze atılıp, "Eğer Zeytinburnu tarafına değilse, adamım diye sokağa çıkarak şu kahveye bir daha gelmem!" diye makul olmayan bir şart ortaya atar. Fakat gerçek nasıl belli olacak? O aralık iddiacılardan biri, "Yok mu Yedikule dışına kadar gidip gelecek bir iki babayiğit?" teklifini meydana sürünce Mahir gibi birkaç delikanlı gerçeğin açığa çıkması için böyle bir seferi iftiharla yerine getirmeye hazır bulunduklarını söylerler. Bu gayretli fakat bıyıklı çocuklar, ta Vefa'dan Aksaray'dan Kazlıçeşme'yi boylarlar. Kahve halkı birkaç saat gözlerini dikip doğru haberi bekler. Gele gele haber gelir. Fakat ne Ali'nin dediği doğru çıkar ne de Veli'nin. Bereket versin ki bıyığını ortaya koyanla kahveye gelmeyeceği şartını ileri sürenin sözlerinde durdukları görülmez. Ertesi gün birini yine bıyıklı, ötekini de kahvede görürsünüz.

Mahir, işte bu akılla büyümüş, böyle terbiye görmüş tiplerdendi.

Babası bunu ilk ve ortaokula göndermişti. Yani Mahir, mahalle mektebinde "bismillah" dediği öğrenimini ortaokulda tamamlamıştı. Bir kalemde mümeyyiz olmak için ne çocuk kendi, ne de babası öğrenimin bundan ötesine lüzum görmüşlerdi. Baba oğlun hayal ettikleri yükselme de ancak mümeyyizlikti.

Babası, oğlunun okulda ne okuduğunu sormadı, sorsa da alacağı cevaba akıl erdirebilmekten pek uzaktı. O yalnız kitap parasının çokluğundan şikâyet eder, üst sınıfa geçildik-

---

1 İstanbul kara surlarının dışındadır ve Veliefendi Hipodromumun kuzeyine düşer. Geçmişi Bizans dönemine uzanan mesire 1945 sonrası çevrede kurulan sanayi tesisleri nedeniyle tüm doğal özelliklerini yitirmiştir.

çe derslerin yenilenmesini ve o yüzden yeni kitaplar alınmasını pek sevinçli bulmaz, savurganlık sayardı. Her sene aynı kitabın okutulmadığına ya da insanoğlunun bütün bilgisini küçük bir kitaba sığdırarak çocuk velilerini kitap parasından kurtarmaya yardım edecek bir akıl sahibinin henüz ortaya çıkmadığına adeta canı sıkılırdı.

Mahir'in sınavları veremediği yıllar, babasından en çok takdir gördüğü yıllardı. İhtiyar Kasım, o sene yeni kitap alınmasına gerek olmadığı haberini alınca oğlunun övgü ve takdirle arkasını sıvayarak:

— Ha şöyle yavrum! Bazı sene de dönmeli. Dörtnala mektepten çıkan çocuğun öğrendikleri pek o kadar sağlam olmaz... Her sene avuç dolusu para veriyorum, birçok kitap alıyoruz. Onları bir sene okuyorsunuz. Sene başında yine yeni kitaplar alınıyor. Eskilerinin bir daha açıp yüzüne bakmıyorsunuz. Bir sene okumak için o kadar kitap parası verilir mi? İmtihandan dönersen hiç olmazsa bir kitabı iki sene okuyorsun... Öğrendiklerin zihnine iyice yerleşiyor... Böyle olursa hem sen kârlı çıkarsın hem ben...

Çocuğun bir eline içinde fodla[1] ile peynir bulunan kapaklı, ufak, yuvarlak bir sepet, diğer eline de çantasını verirler, cebine de on para gündelik korlar, mektebe gönderirlerdi.

Mektepten dönüşünde bazı akşam Kasım Efendi oğlunu karşısına çağırarak, “Sepetinde ekmekle peynir olduktan sonra şu onluğu ne yapıyorsun bakayım?” sorusuyla çocuğuna uzun uzadıya iktisat dersi verir, günde on paranın bir senede doksan, on senede dokuz yüz kuruş edeceğini anlatmaya uğraşır. Bunun birçok senelik faizini, faizinin faizini hesaplar. Nihayet on paradan on bin lira çıkarmak gibi ortaya bir iktisat bilgeliği kordu. Çocuk böyle hemen her şeyden mahrum halde büyüdü. On sekiz yaşında ortaokuldan öğrenimini tamamlayıp çıktı. Ücret almadan meslek bilgisini artırması için bir kaleme çırak edildi. Mektebe devam ettiği zaman yaptığı gibi sepete ekmek peynir koyup kaleme gö-

1 Kepekli undan yapılan pide biçiminde yassı ekmek.

türmek mümkün değildi. Kasım Efendi'ye kalsa mektebin bu idareli beslenme usulünü kaleme de uygulamayı tavsiye etmekten geri durmayacaktı. Lakin Mahir'i ikna etmenin mümkün olamayacağını biliyordu. Kaleme devam esnasında gündelik, onluktan altmış paraya fırladı. Senelerce uzayıp giden bu çıraklık, babası Kasım Efendi'yi hiddetten harap ediyordu. Her sabah altmışlığı verirken, "Mektebe gönder, avuç dolusu kitap parası ver, okut, yazdır. Hepsi neyse ne! Ama böyle üste gündelik vererek kaleme göndermek yok mu... İşte en çok bu kanıma dokunuyor. Bu çıraklık ne kadar sürecek kim bilir?.. Ben bir esnaf adamım. Bu kadar gündelik verebilir miyim? Onu soran yok! İlla altmış para da altmış para... Canım bunun için altmış para narh konulmadı ya? Otuz para olsa ne lazım gelir? On paralık ekmek, on paralık piyaz, etti yirmi para... Üstüne haydi on paralık da şerbet ziftlen, etti otuz para... Geri kalan otuzluğu ne yapıyorsun? Mahalle kahvesinde kumar oynuyorsun. Bir insanın karnı doyduktan sonra şu koskoca otuz para, kumar vesaire gibi sefahatlerden başka nereye harcanabilir?" yolundaki azar ve çıkışmaları Mahir her gün dinlerdi. Çocuğun eviyle kalemi arasındaki dinlenme yeri gerçekten mahalle kahvesiydi. Sabahleyin gözünü açınca kendisini oraya atar, akşam kaleminden dönüşte evinden evvel kahveye uğrardı. Fakat babasının zannettiği gibi otuz paralık kumar sefahatinde bulunmak için değil... Çünkü sabahki altmışlıktan akşama cebinde bir şey kalmazdı. Mahir'de babasının cimrilik huyu yoktu. Bu hali ona geçmemişti. Parası olsa harcar, cömertlik göstermekten çekinmezdi. Bazen kahvede sorarlardı:

— Babandan miras yiyince ne yapacaksın?

Bu soru karşısında Mahir'in gözleri acayip bir parıltıyla parıldardı. O servete sahip olunca pek çok şey yapacaktı. Boğaziçi'nde, Adalar'da, Yakacık'ta yaptırtacağı köşklerin planları zihninde hazır gibiydi. Nerede güzel bir bina görse gelecekteki sayfiyelerini o şekilde yaptırmaya karar verir, tabii bu işte gördükleri ölçüsünde kararları da değişirdi. Çünkü kendinin mimarlığa dair bir bilgisi, görgüsü, ince zevki

yoktu. Gördüğü yapıları yüzeysel bir hayranlıkla beğenir, kiminin ahmak aldatıcı boyasına, kiminin her tür üslubun dışındaki cicili bicili oymalarına hayran olurdu.

Bu köşkleri seçtiği şekiller üzere yaptırtarak çarşı hamamlarından birinin soyunma odasında kendisini hayran bırakmış olan tirşe yağlıboya zemin üzerine saksılardan taşmış pembe, mor güllü nakışlarla duvarlarını süslettirdikten sonra içerilerini, Fincancılar Yokuşu'ndan inip çıkarken döşemeci camekânlarında görüp de yün müdür, ipek midir, kadife midir pek fark edemediği o dallı güllü kumaşlarla döşetecekti...

Bahçenin bir köşesine Çarşı-yı Kebir'de[1] kuyumcular içindeki oymalı muhallebici dükkânı[2] şeklinde bir köşkceğiz inşa ettirecek, bütün bu daireleri hizmetkârlarla dolduracaktı.

Babasının hesabınca gündeliğinden artan otuz paradan birkaç kuruş biriktirebildiği şanslı günlerde, Sirkeci'de kara sakallı, çipil gözlü kebapçıdan bir tabak döner kebabı üzerine üç yumurta kırdırıp yemek pek zevkliydi. Bu kebapçıyı çağırtıp konağa aşçıbaşı yapıyor, her akşam baklava, ekmek kadayıfı, keşkül-i fukara yapacak tatlıcılar tutuyordu.

Bu oymalı köşkün güzel bir odasına, bir sünnet düğününde gördüğü çadır içine kurulmuş bir karyolaya benzeterek allı pullu, pufla gibi kaba bir döşek yaptırdıktan sonra artık evlenecekti. Kolları bilezikli, paçaları dantelalı, gerdan gerdan altında şişman bir hanım alacaktı. Bu hayallerinin gerçeğe dönüşeceği günü canlandırıp da kocaman bir kuyu bileziği[3] endamlı bu gönlünde yatan şişman sevgilisini karşısında geziniyormuş gibi düşündükçe aşırı keyiften gözleri süzülür, salyaları akardı.

Böyle şişman sevmesinde, gelecekteki hanımını böyle kucaklara sığmaz aşırı bir irilikte hayal etmesinde sebep vardı.

---

1 Kapalıçarşı.

2 Kapalıçarşı'nın Mahmutpaşa girişinde bulunan köşkü andırır ahşap yapıda hizmet veren ünlü Çukur Muhallebici. Günümüzde kuyumcu mağazası olmuştur.

3 Su kuyusunun ağzına oturtulan silindir biçimli, tek parça yontma taş.

Mahir, henüz on beş on altı yaşındayken bir akşam Şehzadebaşı tiyatrolarından birine gitmişti. Bilet parasının yarısını kendi gündeliğinden diğer yarısını annesinin cömertliğiyle denkleştirebilmiş, o eğlence mekânına girdiği mesut gece zavallı çocuğun hayatında sayılı mutluluklardan biri olmuştu. O tatlı geceyi hiç unutamazdı. Borular, kemanlar, davullar hep seslerini birbirine karıştırarak gürültülü bir ahenk tiyatro binasını doldurduğu esnada birdenbire perde kalkmış, gözler önünde beyaz karpuzlu fenerlerle aydınlatılmış, çardaklı bir bahçe ortaya çıkmıştı. Çardağın çiçekleri, iki tarafın kordonlarla kalkmış yerden tavana kadar al perdeleri, hep bunlar hiçbir şey değil. Sağ taraftaki bölmelerin arasından "seke seke ben geldim, çıngırağım hoş geldin" oyununa çıkar gibi kısa pembe elbiseli, telli pullu bir mahluk dışarı uğrayarak sıçraya sıçraya o çardakların altında –benzetmek gibi olmasın– dolap beygirini andırır şekilde dönerek havaya kaldırdığı iki elini şıkırdata şıkırdata, pembe bürümcük elbisesi altında vücudunu titrete titrete çalgıya uyarak bir şeyler mırıldana mırıldana, dört beş defa dolandıktan sonra çalgıcılara yakın gelip durmuş... Gözlerini süzerek başını sağa sola birkaç defa kaydırınca tiyatroda bir şakırtıdır başlamış. Mahir işte o zaman dikkat ederek bunun bir kadın olduğunu anlamıştı. Kadın, ama şişman bir kadın... Pembe fanilalara sığmayan o koca baldırlarının bittiği yerde uçları püsküllü al terlikli ayaklarını havaya kaldırarak koştukça, karnının şişkinliğinden fistanı dizlere oranla hemen yarım metre önden gidiyordu... O pembe fistandan etrafa saçılan neşeyle Mahir de derhal aşk sarhoşu olarak o da diğer seyirciler gibi avuç patlatmaya başlamıştı. İşte o geceden itibaren, bir bakirin düşünme gücünün güzelliği kadar saf olan gençlik hayallerini o şişman kadının vücudu kaplamıştı. Şişmana meyli işte bundan, gönlünde silinmesi imkânsız, ruhu okşayan bir hatıra olup kalan bu ilk sevdasından ileri geliyordu. Hatta bu merakından, bu zevkinden dolayı arkadaşları arasında ismi "Hoşurcu Mahir"[1] kalmıştı.

---

1 Hoşur, (hoşor), şişman, etine dolgun güzel kadın.

Lebibe'yi köşke girip çıkarken yeldirmelere sığmaz bir vücutta görmesi henüz yakından yüzünü, rengini, halini, tavrını tanımadığı bu kız için derhal kalbinde bir sevda ateşi uyandırıvermişti. Az zamanda mektuplar, uzaktan uzağa işaretler, mehtaplarda gezmeler, görüşmeler bile başladı. Oğlanın gittikçe artan bir hızla fitili aldığına dikkat eden Lebibe, güzellik iksirinin bu büyüleyici etkisine kendi de şaşarak bu sevda ateşini bütün bütün yelpazelemek, daha alımlı, daha gönül oynatıcı görünmek için âşığına bol pudra, dantelalı başörtüsüyle çoğunlukla geceleri gözüküyor; gündüzleri buluşmak zorunlu hal alınca görüşme süresini kısa kesiyor, daima çekinme, korku, endişe, telaş gösteriyordu. Kendisine kavuşmaya susayan sevgiliyi yanında oluşuna, gösterdiği ilgiye yeterince doyurmuyor, daima şiddetli arzuya, sevdasının gelecekteki saadetinden ümitsizliklere düşürecek tereddütler, karmaşalar içinde bırakıyor, kısacası yaşından ümit edilmeyecek bir ustalıkla durumu idare ediyordu. Fakat ne çare ki sonraları pusulayı, idareyi şaşırdı. Oğlanı göremediği zamanlar sevda cinnetine düşmekten kendini alamamaya başladı.

8

Meftun Bey, Eleni marifetiyle eline geçirdiği kız kardeşi Lebibe'nin sevda günlüğünü daima okuyup incelemekle bu alev almış aşkın dumanının doğru çıktığını görerek fazlasıyla memnun oluyor, şimdiki gidişe bakılırsa yakında bir "milyoner" gelini olacağı için bu başarısından dolayı Lebibe'yi yürekten alkışlıyor, tebrik edip duruyordu.

Lebibe, gelecekteki saadetine ait mühim bir meseleyi bir ucundan kavramıştı. Bu işi Meftun da öbür ucundan yakalayabilmiş olsa, yani Kasım Efendi'ye damat olabilmek sebeplerini sağlayabilecek adımlarını atabilmiş bulunsa... Bazen pek dumanlı gördüğü geleceğinin ufuklarına doğru artık hiçbir ihtiyaç endişesiyle göz kırpmaksızın sevinçle, güvenle bakabilecekti.

Fakat işe nereden başlamalı? Kasım Efendi'nin kızı Edibe Hanım'a *kur* yapmaktan mı?

Meftun böyle bir cürette bulunsa bile bakalım kız oralara yanaşacak mı? İlanıaşka atılmazdan evvel kızın yatkınlığını, meylini, terbiyesini inceleyip zevkini okşayacak, yaradılışına hoş gelecek bir yoldan kalbini kazanmaya girişmek lazım geliyordu.

Meftun Bey, Edibe Hanım'ın huyunu, alışkanlıklarını, gündelik hayatını mümkün olabildiği kadar incelemeye kız kardeşi Lebibe ile hizmetçisi Eleni'yi saldırdı. Soruşturmanın sonucu pek garip çıktı. Kasım Efendi ailesi, kimseyle görüşmüyordu. Şundan bundan ve ahbaptan ahbaba yapılan sorup soruşturmaya bakılırsa:

Edibe Hanım, varyemez bir babanın kendine has görüşleri, garip terbiyesi altında yetişmiş acayip bir kızdır... Yiyişi, içişi, giyinişi kısaca bütün hayat tarzı İstanbul kızlarından hiçbirine benzemez. Bilgi adına babasının öğrettiği ve onun cimriliğine hizmet eden birtakım saçma sapan sözlerden başka bir şey bilmez. Kasım Efendi'nin kendine has felsefesine göre yeni elbise giymek, doyuncaya kadar yemek yemek, has ve taze ekmek yemek, parayla su içmek, harcamak için lira, mecidiye bozdurmak, yürümeye engel bir sakatlığı olmadıkça hayvana, arabaya binmek, lüzumsuz gezintilerle ayakkabı eskitmek, az ya da çok para harcamayı gerektiren daha bunlara benzer birçok şey ve tokgözlülük, eli açıklık ve cömertlik gibi huylar kötü hareketlerdendir. Yüzce güzel yaratılmış olmak bayağı kabahattir. Çünkü güzellik, insanı lüzumsuz birtakım süslenme masraflarına iten, ekseri tehlikeden tehlikeye uğratan yaradılıştan gelen bir derttir. Yapmacık bir güzellik edinmeye kalkışarak süslenmek bezenmek en büyük ahlaksızlık, kadınlar için süslenme, maazallah hele modaya uyma merakı maddi manevi insanın yıkımına sebep olan bir çukur, sakınılması zorunlu bir yeni zamane tehlikesidir.

Kasım Efendi'nin oğlu Mahir, babasının söylediklerinden yararlanmakta o kadar büyük bir yatkınlık göstereme-

diği halde, kızı Edibe her bakımdan babasına taş çıkaracak bir yaradılışta dünyaya gelmişti.

Edibe giyinme, süslenme, takıp takıştırma gibi kadınlara has olan o arzulardan pek uzak olduktan başka körlük, kamburluk, topallık, çolaklık gibi yaradılıştan bir sakatlıkla doğmadığına pek üzgündü. Çünkü babasının, "Cenabıhak sevdiği kulunu sakat yaratır. Bu dünyadaki sakatlığın öbür dünyada karşılığı büyük olur" dediğini çok defa işitmişti. Süs ve modayla onun bunun dikkatini, kıskançlığını çekmektense kılıksız, çapaçul, pejmürde kıyafette gezerek herkesin umursamaz ve hatta tiksinti dolu bakışları altında kalmanın daha akla mantığa uygun olduğu Kasım Efendi'nin felsefesinin temel kurallarından biriydi.

Edibe, sevap kazanmak için sırtına bir kümbet yaparak bu yapma kamburlukla sokağa çıkmayı bile çok düşünmüştü. Ekmeği sade suya batırıp yalnız bu şekilde karnını doyurmak gibi bir çeşit nefis terbiyesine haftalarca devam ettiği çok olurdu. Edibe'nin hayattaki dostu, gönüldaşı Azize Hanım adında orta yaşlı bir hocası vardı. Babasından aldığı felsefeyle ilgili dersleri hayata geçirebilmek için bundan âlâ bir yardımcı bulabilmek mümkün değildi. Kasım Efendi'nin kızına hediye olarak yaymacı kitapçılardan onar yirmişer paraya aldığı harekeli[1] kullanılmış cin ve peri hikâyelerini hoca öğrenci ezberlercesine defalarca hatmederler; sanki yaradılıştan alıklıkları yetmiyormuş gibi ahmaklıklarını artırmak için büsbütün zihin kapayacak ibarelerle hafızalarını süslemeye uğraşırlardı. Edibe bu kadının sözünden hiç çıkmazdı. Sanki aklının, kalbinin, gönlünün kilidi, tılsımı hocasının elindeydi.

Soruşturmanın sonucu bu yolda çıkınca Meftun şaşırdı. Kendi kendine, "İşte incelemeye değer aptal bir kız," dedi.

Edibe'yle evlenme arzusunda olması kendine ömürlük bir hayat arkadaşı bulmak, bundan her anlamda bir saadet,

---

1 Arap alfabesinde nasıl okunacağını göstermek için üstüne ya da altına işaret konulmuş harf ve bu tür harflerle yazılmış yazı.

bir evlilik hazzı beklemek maksadıyla değildi. Meftun Bey'in niyeti, Edibe'yle değil, Kasım Efendi'nin seksen bin lirasıyla evlilik yapmaktı. Böyle bir servete dolayısıyla mirasçı olduktan sonra mantinotaların metreslerin kıtlığına kıran girmedi ya! Varsın Edibe Hanım evde Hoca Azize Hanım'la Battal Gazi'den ezberlemeye çalışsınlar, sade suya ekmek batırarak nefislerini terbiye edip kurusunlar, iskelete dönsünler.

Zengin kadınların aptal olmaları kocaları için bir saadettir. Zeki olurlarsa kocalarını adeta hizmetkâr gibi kullanırlar. Evlenmek ile tensel hazların başka başka şeyler olduğu hakikatini Meftun çoktan biliyordu.

Edibe'ye karşı *kur* yapmak, ilanıaşk etmek ne güç iş! Güzelliğin yaradılıştan gelen bir bela olduğu gibi akla aykırı bir düşünceye bağlı bir kıza "Ben seni beğendim, sana gönül verdim" demek, o zavallıya büyük bir hakarette bulunmak değil midir? Meftun Bey bu nazik meseleyi günlerce, haftalarca düşündü.

Nihayet ne olursa olsun deyip kadere razı olarak Allah'ın emri, peygamberin kavliyle Edibe Hanım'ı babasından istemek üzere annesini görücü göndermeye karar verdi. Fakat Meftun'un Kasım Efendi ailesi hakkındaki bütün soruşturmaları dışında kalmış bazı önemli gerçekler vardı. Kasım Efendininkilerin Pehlevizadelere dair olan fikirleri pek bozuktu. Hatta Mahir'in annesi Nakiye Hanım oğluyla, birkaç köşk aşırı bir evde oturan serbest davranışlı, alafranga huylu bir kız arasında sevda alışverişi başlamış olduğunu bazı belirtiler üzerine analara has bir endişeyle hissetmiş ve sonra bu endişesini doğrulayan birçok açık seçik işaretlere de rast gelmişti. Zavallı kadının, birkaç zamandır içini kurt yiyip duruyor, fakat Kasım Efendi'nin öfkeli yaradılışı sebebiyle ortaya büyük bir mesele çıkarmaktan çekinerek susmaya mecbur oluyordu. Kız kardeşine gerekli öğütleri vermesi için birkaç kere el altından Meftun Bey'e haber göndermeyi düşünmüş ve kimseye bir şey sezdirmemesi hakkında pek büyük antlardan sonra bu niyetini Hoca Azize Hanım'a açmış ve ondan şu cevabı almıştı:

— O Meftun Bey için pek geniş mezhepli diyorlar. Bu adam kız kardeşinin şununla bununla "âşıkdaşlık" etmesine aldırmazmış... Beyhude haber göndermiş olursun...

Bu cevabı alınca Nakiye Hanım hayret ve nefretinden birkaç defa entarisinin "Tü, tü!.." diye yakasını ısırmış ve ne yapacağını şaşırıp kalmıştı.

Azize Hanım verdiği ağzını sıkı tutacağı sözünün, yeminlerin hükümlerini bozmak için yaradılışı dolayısıyla hissettiği şiddetli arzuya on dakikadan fazla karşı koyma gücü bulamayarak ilk fırsatta Edibe'yi bir kenara çekip, aynı ağzı sıkılık şartlarını isteyerek ve yeminlerin tekrarıyla:

— Duydun mu? Kardeşin Mahir, komşunun o kokana kıyafetli kızına gönül vermiş...

— O şişman... O oynak... O açık kıza mı?..

— Evet... İşte ona... Birçok zamandan beridir al-sevda ve pür-sevda imişler.

İki eliyle yüzünü kapayıp inleyerek:

— Mahir ağabeyim niçin böyle yapıyor? Efendibabamın yüreğine mi indirecek? Öyle teccal[1] katırı karıya gönül verilir mi hiç? (Sağ elinin parmaklarını avucuna kıvırıp, tırnaklarına bakarak) Aman ya Rabbi sana sığındım!

O günden sonra Kasım Efendi ailesi Pehlevizadelere karşı şiddetle kötü gözle bakmaya başlamıştı. Meftun'a monokl kullanmasından dolayı "Tekgöz", Lebibe'ye "Teccal katırı, panayır güzeli", Rebia'ya "Kokoroz" adları verilmişti.

Meftun, bu beğenilmeyişten habersizdi. Bir gün annesiyle teyzesi Vesile Hanım'ı, Kasım Efendi'nin köşküne görücü gönderdi. Kendisi işin sonucunu beklemek üzere pencerenin önüne oturdu. Türlü üzüntü, bin merak içinde sigaraların birini söndürmeden diğerini yakarak hayırlı bir haberle dönmelerini bekledi. Çok bekletmeden görücüler döndüler, Meftun kendilerini bahçe kapısından karşıladı. İki kadın alı al, moru mor bir halde içeri girdiler... Sima ve tavırlarında

1 Halk ağzında Deccal, dini inanışlara göre kıyamete yakın bir zamanda insanları kandırmak ve azdırmak için ortaya çıkacağı haber verilen fesatçı kişi, bir katıra ya da katıra benzer kuyruksuz bir eşeğe bindiği söylenir.

hayırlı habere işaret edecek bir güleçlik yoktu. Meftun kadınların oturmalarına kadar sabredemeyerek annesine hemen sordu:

— Ne haber?

— Ne haber olacak! Sopayla dayak yemediğimiz kaldı.

— Kovuldunuz mu?

— Onun gibi bir şey!..

Teyze Vesile Hanım kendini ilk rastladığı sandalyenin üzerine atıp Eleni'den iki yudum su istedikten sonra:

— Ne Şam'ın şekeri ne Arap'ın yüzü! Ne o altınları isterim ne de o kızı... A, Rabbim esirgesin! Öyle lirayla, malla mülkle yutulacak şeyler değil...

Meftun üzüntü ve hiddetinden rengi uçmuş bir simayla:

— Ne oldu canım? Söyleyiniz de anlayalım.

Lütfiye Hanım yorgunluk almak için kendine bir kahve ısmarladıktan sonra:

— Benim anlatacak yüreğim yok... Teyzene sor, işte o sana ayrıntılarıyla anlatsın.

Meftun iki elini ceketinin yan ceplerine sokup teyzesinin karşısında dimdik durarak:

— Teyze nasıl olduysa birer birer anlat.

Teyze — Ayol annenin yüreği insan yüreği de benimki sığır yüreği değil a! Dur bir nefes alayım...

Meftun — Of, densizlik ediyorsunuz...

Teyze — Bir kahve de bana pişirsinler... Karşıma öyle kazık gibi dikilme, bir iskemle al, şuraya otur da anlatayım...

Meftun iskemleye oturur. Teyze Vesile Hanım kaşlarını kaldırıp ağzını yayarak nahoş bir şey anlatmaya hazırlandığını ima eder bir tavırla:

— Dur sana en başından başlayayım: Bahçe kapısını kendimiz açarak içeri girdik. İki tarafına lavanta çiçeği dikili uzun yoldan köşke kadar yürüdük. Bahçenin orasına burasına çamaşır asmışlar... Hiç ben ömrümde böyle çamaşır görmedim. Koyu boyalı basmadan koca koca donlar, gömlekler, yamalı çoraplar, yırtık yerleri dikilmiş mendiller... A insan Anadolu'dan gelse yine boyalı don, gömlek giymez. Zahir

beyaz çabuk kirleniyor, yıkanmasına su, sabun, odun gidiyor diye o ihtiyar tamahkâr babalarının tasvip etmesi üzerine boyalı iç çamaşırı kullanmaya karar vermiş olmalılar... Çünkü bunlardan başka boyalı gömlek giyen bir aileye daha İstanbul'da rastlanmaz. Almak istediğin kızın nasıl don gömlek giydiğini öğren işte! Sen bizim Trabzon bezi, mermerşahi[1] gömlek giydiğimize bile itiraz edersin. Meftun Bey, bu büyük sözlerin bir bir başına gelecek, ama dur bakalım ne vakit? Ya yırtığı dikilmiş mendil... İşitilmiş şey mi? Öyle bir mendili insan nasıl cebinden çıkarıp da âlemin yanında kullanabilir?

Meftun dalgın dalgın bıyıklarının ucuyla oynamaya başlar. Teyze Vesile Hanım, biraz evvel kendi yüreğinin sığır yüreği olmadığı hakkındaki iddiasına rağmen bir laf ebeliğiyle devam ederek:

— Köşk kapısının çıngırağını çektik. İçeride ses yok, seda yok. Sanki o koca harap evi boş zannedersin. Nihayet ayağında ağır bir şey sürükleyerek süpür süpür birisi geldi. Kapıyı açtı. Başında namaz bezi örtülü, basma entarili, orta yaşlı bir kadın bizi içeriye koymamak için kapının önüne gerilip o eve misafir kabulünün alışılmadık olduğunu anlatan çatık bir çehreyle nereden geldiğimizi, kimin evini aradığımızı, ne istediğimizi sordu. İçeri girebilmek için doğruluktan ziyade kurnazlık gerektiğini anlayarak uzaktan geldiğimizi, Kasım Efendi'nin evini aradığımızı, söyleyecek mühim bir şeyimiz olduğunu haber verdim. Kadın ne cevap vereceğini şaşaladı: "Gideyim büyük hanıma sorayım. Yanlış bir iş olmasın" dedi, çekildi. Kadın içeri giderken bir de ayağına baktım ki koskoca bir erkek kundurasının topuk tarafından kenarlarını keserek terlik yerine ayağına geçirmiş. Ayaklarında süpür süpür eden şeyler meğerse bunlarmış. Sofada bu yolda yapılmış birkaç çift terlik daha. Giyilecek hali kalmadıktan sonra ev içinde kullanılarak bu şekilde terlik ihtiyacından kurtulmak yolu bulunmuş. Fena idare değil... Sen bu adama damat olursan oğlum Meftun,

---

1 Tülbentten kalın, patiskadan ince bir tür pamuklu beyaz bez.

o senden değil sen ondan çok şey öğreneceksin... Kapı önünde, ayaküstünde bekledik, bekledik, belki on dakika bekledik. Ev sahipleri bizi içeriye alıp almamaya bir türlü karar veremiyorlardı. Nihayet kadın geldi: "Sebeb-i ziyaretinizi sorabilir miyim?" dedi. "Küçük hanımı görmeye geldik" cevabını verdik. Bu cevaba karşı kaşlar çatıldı, ağzı açıldı. Kadın adeta hayrete düştü. Yine süpür süpür içeri gitti. Bu sefer büyük hanımla birlikte geldiler. Saçları kınalı, başı kundaklı, zayıf, kakavan, cılız bir kadın. Galiba kul cinsi,[1] çıraktan yetişme...[2] Onun ayağında da kunduradan bozma bir terlik, sırtında yıkana yıkana iki yandan peşleri sarkmış pazar basmasından soluk, kırmızı yollu bir hırka... Kısa bir temennadan sonra, "Safa geldiniz kardeş" dedi. Kaynana, mahallevari mi mahallevari... İlk selamda kardeş olduk. Miskin, alık gibi bir şey... Lakırdıyı öyle çarçabuk derleyip toparlayıp da söyleyemiyor. Bir pot kırmış olmamak için yanındaki kadının yüzüne baktıktan sonra: "Edibe'mi görmeye gelmişsiniz. Babasının şimdi onu gelin etmeye vakti yoktur. Orada burada çok paramız battı, Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayalım. Sıkıntı içindeyiz. Adımız zengine çıkmış. İç yüzümüzü kimse bilmez. Kızımızı zengin evladı diye almak istiyorsanız yanılıyorsunuz. Biz adam aldatmak istemeyiz. Cenabıhak kime kader kısmet etmişse Edibe'mi üstündeki üstünde, başındaki başında işte öylece bir entari bir gömlekle kabul edene vereceğiz. Sonra şöyleydi, böyleydi denmesin. Biz yalan düzen ıldırgıç[3] bilmeyiz. Söz bir, Allah bir! Helal süt emmiş, beş vakit namazında, başı önünde, babayani bir damat isteriz. Çocuğumuz da öyle kokorozlu zamane kızlarından değildir. Bir hamam bir ev, başka yer bilmez. (Eliyle civar köşkleri işaret ederek) Maazallah Rabbime sığındım! Şu civarda ne kızlar, ne delikanlılar görüyoruz. Gâvur, Çıfıt,[4] Müslüman artık

1 Osmanlılarda cariyelikten yetişen kadın.
2 Cariye ya da köle olarak hizmet ettiği yerden ev bark sahibi edilerek çıkarılmış.
3 Doğru söylenişiyle "gıllıgış", kin ve hile.
4 Yahudi.

ayırt olmuyor. Hepsinin başında birer bürümcük başörtüsü, hepsinin alt tarafı kırmalı oymalı bir şeyler... Hepsinde beli girik, kıçı çıkık biçimler. Âhir zaman, ah ah yine çok şükür ki yiyecek ekmek buluyoruz, başımıza taş yağmıyor. Babaları, kocaları artık bu hanımların süslerine, fantaziyelerine para yetiştirsinler... Bu şartlarla işinize gelirse kızı gösterelim" dedi. Maksat anlaşılmadan kız gösterilirse besbelli görücülere çaresiz içirilmesi lazım gelen iki fincan kahve ziyan olmasın hesabıyla kadın bu kadar lakırdının belini büktü. Düzgün de söyleyemiyor, kekeleyip duruyor. Kasım Efendi'nin kızını görmeyi doğrusu merak ettik. Ben de cevaben "Bizim aradığımız servet, para pul değil. Biz de yüzü gözü açılmamış, kapalı büyütülmüş, kadın kadıncık, helal süt emmiş bir kız istiyoruz. Tarifinize göre sizinki bizim için biçilmiş kaftan" dedim. Bu son sözlerimizin üzerine ne hal ise artık bizi içeri almaya karar verebildiler. "Buyurunuz" dendi. Yürüdük. Kendimizi boş kira evi geziyor zannettim; her taraf tamtakır, sofalar bomboş, eşya namına ortada bir şey yok. Kasım Efendi o evi borca mukabil zapt etmiş, yüksek fiyatla kiraya vermek istemiş, tutulmamış da kendileri çok eşya getirmeden güya şöyle son anda düşünüp gelivermişler. Nihayet bizi bir odaya soktular. Basma kaplı karşı karşıya iki kerevet, dört hasır sandalye, üç parmak enliliğinde varaklı kornişlerden sarkan arşını elli paralık tül perdeler... İki sigara iskemlesi, kapamacı işi bir çarpık büro, üstünde üç mecidiyelik hotozlu bir ayna... Mezat malı bardaklar, sigara tabakları... Misafir ağırlamak için en baş odaları besbelli işte burası olacak... Çarşaflarımızın yalnız başlarını attık. Oturduk. Orta yere yeşil hasırlı bir iskemle koydular. Tuvaletine çok zaman harcamadan hanım kız çıktı. Pek acemice, çarpık bir temennayla yerine oturdu. Ellerimize kahveleri sundular. Fincanlar, tabaklar tek tek hep ayrı çeşitten... Kızın arkasında çözme[1] taklidi muhacir bezinden, sarı çubuklu bir entari. Kollarında, yakasın-

1 El tezgâhında dokunmuş genellikle yatak yorgan çarşafı yapılan renkli ya da kendinden yollu ince bez.

da arşını on paralık tentene dikili... Daha üstünde biçimi hangi zamanın modası olduğu bellisiz, mutlak bedestende zennecilerden[1] düşürme bir şey olacak, kahverengi pelüşten omuzları düşük şapşal bir hırka... Bunun ayağında da kundura eskisi mi var diye baktım. Kundura eskisi yok, fakat ondan tuhaf bir şey var. Ökçeleri basık, kaba bir kanaviçe terlik... Başında kenarı yeşil oyalı, açık sarı gaz boyamasından[2] Mısırlıvari çarpık giyilmiş ufarak bir hotoz,[3] bir örgü arkasına salıverdiği saçının ucuna sarı kurdeleyle karışık, hani ya saraçhanede beygir başlıklarına takarlar boncuklu, beş pençeli nazar takımları yok mu, işte onlardan bir tane sallandırmış! Meftun, evladım, en tuhafı ellerine altmış paralık beyaz çorap kabalığında birer eldiven giymiş. Sağ elinin adsız parmağına[4] kalay gibi iki yüz elli kuruşluk bir gül yüzük takmış... Ya kadınninesinden kalma bir miras yahut babasının kızına karşı büyük bir cömertliği... Simasına gelince, eh, Allah övmüş yaratmış. İki elim yanıma gelecek ne yalan söyleyeyim... Öyle şimdiki tazeler gibi pudrası, sürmesi, allığı yok. Natürel buğdaysı bir renk, vücut balıketinde... Alın çıkık, kaşların uçları aşağıya düşük düşük... Gözler siyah, ufak... Burun için lakırdı söylemesi günahtır. Fakat kulakları etli, irice... Çene, Yaradan'a kurban olayım, uzun, ucu kıvrık. İhtiyar simalı bir taze. Beş on dakika oturdu. Kahve fincanlarıyla beraber yine aptalımsı bir temennayla odadan çıktı. Ne lakırdı söyledi ne bir şey... Otuz sene evvelki usulde bir görücülük. Biz de "Pek beğendik, inşallah bize kısmet olur" pehpehleriyle kalktık. Kapıdan çıkacağımız esnada kaynana hanım, "Size kimler derler? Damat necidir? Akşam efendiye ne söyleyelim?.." diye sorular sordu. Bu kadının, eliyle bizim köşkün tarafını işaret ederek, "Yaradan'a sığındım! Şu zamanede ne kızlar var, ne delikanlılar var" dediği dakikadan beri ailemiz aleyhinde bunların peyda ettikleri fena fikirleri

1 Kadın eşyası satan kişi ya da mağaza.
2 Eskiden başa, hediyelik eşyaya, loğusa şerbeti güğümlerine sarılıp bağlanan kırmızı ya da mor renkli kolalı tülbent.
3 Eskiden kadınların başlarına giydiği bir çeşit süslü küçük başlık.
4 Ortaparmakla serçeparmağın arasındaki parmak, yüzükparmağı.

anlamak için artık kim olduğumuzu meydana vurmak üzere dedim ki:

— Biz de pek yabancı değiliz. Şuradaki köşkten geliyoruz.

Kadın birdenbire neye uğradığını bilemeyerek bizim köşkü işaretle:

— Tekgöz oğlanın... Teccal kızın köşkünden mi?

— Hanım, komşulukta ayıptır, bunlar nasıl isimler böyle?

Karı ellerini dizine vurup dövünerek bize içirdiği birer fincan acı kahvenin ziyanına ağlar gibi:

— Oradan geldiğinizi bileydim ben size kapı mı açar, kız mı gösterirdim? Rabbim esirgesin, dünyada erkek olarak bir sizin oğlunuz kalsa yine o teke suratlı, tuhafçı[1] kıyafetli adama kız vermeyiz... Aman ne çokbilmiş düzenbaz kadınlarmış bunlar! Uzaktan geldik diye bizi aldattılar.

Öfkeyle kapıyı suratımıza kapayıverdi...

Böyle bir hakarete uğrayınca Meftun'un rengi sarıdan pembeye döndü. Üzüntüden ellerine hafif bir titreme geldi. "Yetişir..." diyerek kalktı, odasına çekildi.

Teyze Vesile Hanım'ın bu anlatım tufanında hayli mübalağa da vardı. Bire on katıyordu. Onun hayli senelerden beri kurduğu emeli Rebia'yı Meftun'a vermek olduğundan delikanlının diğer bir kızla evlenmesine dair söz olunca zavallı teyze bir türlü kabına sığamaz, elin günahsız kızlarını nasıl yereceğini bilemezdi. Meftun'un öyle üzüntüyle titrer bir halde çıkıp gittiğine memnun oldu.

Vesile Hanım, Kasım Efendi ailesiyle Meftun'un arasında evlenme yoluyla bir akrabalık meydana gelmesi ihtimalini o acı alaylı sözlerle külliyen bertaraf edebildiğine inanıyordu.

Sofada bu sözler olurken, Lebibe ile Rebia büyük bir merakla kapı aralıklarından, anahtar deliklerinden bu konuşmayı duymaya can atıyorlardı. Çünkü Kasım Efendi ailesine ait her sözde sevgilileri Mahir'le Bedri'ye manevi bir değinme olduğu kuruntusuna kapılıyorlar, bu evlilikten ken-

1 Tuhafiyeci.

dilerine de bir pay çıkacağı vehmiyle bin türlü kuruntular geçirmekten kendilerini alamıyorlardı.

Vesile Hanım'ın son sözleri, bu iki kızın ümit ve hayallerinin kırılmasına sebep oldu. Kasım Efendi'yle evlenme yoluyla akrabalık kapısı bir kere Meftun Bey için açılsa o kapıdan kendileri için de bir giriş sırası gelme ihtimali vardı.

Kasım Efendi ailesine karşı ortaya çıkan bu öfkesini Vesile Hanım kendi maneviyatı için başarılı bir başlangıç sayarak kızı Rebia'yı bir odaya çekip, manidar bir analık şefkatiyle bir gözlerinin içine bakarak:

— Yavrum, anaların kızları büyütmekten başka mühim bir vazifeleri daha vardır. Onları münasip bir adamla baş göz etmek isterler. Ben senin için gönlümden teyze oğlun Meftun'u geçiriyorum. Bu delikanlının alafrangalık budalalığından başka bir kusuru yoktur. Onun bu merakına da uyuvermek güç bir şey değildir. İşte görüyorsun yazın köşklerde, kışın İstanbul'da oturuyorlar. Yemeleri içmeleri, giyinmeleri kuşanmaları, gezmeleri tozmaları yolunda. Sen böyle yetişkin dururken niçin bir elkızı gelsin de bu saadete konsun? Meftun paraya doymazlığından Kasım Efendi'nin kızını almaya uğraşıyor, ama bu işte başarı ihtimali göremiyorum. Azıcık kendine çekidüzen ver... Yakanı paçanı derle topla! Meftun'un gönlünü çelmeye uğraş. Kendini beğendirmeye çabala... Yalnız sokağa çıkarken süsleniyorsun. Evin içinde öyle alan taran çarşamba karısı gibi geziyorsun. Bu kısmeti elinden kaçırırsan sonra haline köpekler güler. Baban zengin, hatırlı bir adam değil. Seni alsa alsa hademeden, esnaftan, şöyle böyle bir adam alacak. Son pişmanlık fayda vermez. (Kızının yüzüne dikkatle bakarak) Rebia, gözlerinin altındaki o halka halka çürükler nedir? Senin günden güne betin benzin soluyor, boynun inceliyor, zayıflıyorsun. Bugünlerde neşesizliğin, düşünmen, dalgınlığın pek fazla... Bunların sebebi nedir? Söyle bakayım, Lebibe ile aranızda bir fiskostur gidiyor. Müşterek bir sırrınız mı var? Sakın ha bir münasebetsizliğe kalkışmayın! Babanın o saat yüreğine iner. Zaten zavallının evlattan talihi yoktur. Sizin gibi genç

kızlara bazı zevzek delikanlılar musallat olur. Bunlarla hişt pişt etmek bir kızın şimdisini, geleceğini, her şeyini mahveder. Kız kısmının adı çıkmadansa canı çıkması hayırlıdır. Anlıyor musun?

Rebia, saçından çıkarmış olduğu bir firketeyi elinde evirip çevirerek pek dalgın bir tavırla:

— Anne üstüme yorduğun şeylere bak!

— Üstüne yormuyorum. Analık haliyle içime doğan şeyleri söylüyorum.

— İçine öyle münasebetsiz şeyler doğmasın fakat...

Vesile Hanım telaşla:

— Ee, fakatı ne oluyor?

Rebia gözlerini aşağı indirerek:

— Ben Meftun Bey'e çocukluğumdan beri ağabey diyorum. Artık bundan sonra ona başka şey diyemem.

— Densizlik lazım değil kızım! Ben sana işin doğrusunu yukarıdan aşağı kadar saydım döktüm.

— Anne bu niyetinden vazgeç!

— Hiçbir vakitte!

— Beyhude yorulacaksın. Zaten beni ağabeyim almaz ki!

— Aldırmak için elimden ne gelirse yapacağım. Sen de benimle hemfikir olduktan sonra her bir güçlüğün üstesinden nasıl gelindiğini görürsün.

— Öyleyse pekâlâ...

— Ha şöyle, çılgınlığın lüzumu yok... Gideyim, bakayım bugün uğradığımız hakaretten dolayı teyzen de meraklandıydı, nasıl oldu?

Vesile Hanım oda kapısından çıkarken kendi kendine:

— O benden çok arzu ediyor... Varmaya kıç atıyor ama işte kızlık hali bu ya! Birdenbire olur demeyecek de nazlanacak... Kendini dirhem dirhem satacak...

Rebia, anasının arkasından elinin başparmağını burnuna dayayıp, karışını açarak yavaşça:

— Nah sana guguk! Ben ahu gözlü Bedri'mi bırakıp da keçi suratlı Meftun Bey'e varacağım, öyle mi? Aklına şaşayım senin... Akıntıya kürek çek dur!

9

Yaşamak, en sade tarifiyle gönülde yatan istekleri yenilemekten başka bir şey değildir. Sadece yerin ve zamanın, yaşın ve yılın değişmesiyle isteklerin türü değişir. En istekten arınmış yaşamaya uğraşan filozofların şu kararlarında bile bir maksat, bir arzu gizlidir.

Zavallı Meftun'un Kasım Efendi'nin binlerce lirası üzerine kurduğu saadet binası görücülüğün başarısızlıkla son bulmasıyla göçüverdi. Kayınpederliğine seçtiği zatın serveti, Pehlevizade'nin bütün yaldızlı hayallerini bir hakikat kisvesine sokmaya yeterliydi. Meftun'un konağı, yalısı, köşkü *ekipaj*'ları[1] olacak, Beyoğlu kibar âlemlerinde alafrangalığı, zarafeti, dirayetiyle bir anılacak, kulüplerde özel yeri bulunacak; İstanbul'da modayı, yeni fikirleri, Batı medeniyetinin özelliklerini yayan tek kişi olacaktı. İhtiyar kaşıkçının birikmiş serveti ne yararlı, ne büyük bir maksat uğruna harcanacaktı. Bu paralar Meftun'un eline geçmezse o kabadayı Mahir'le o aptal kıza koca olacak bir beceriksizin cahil ellerinde şüphesiz çok üzücü bir kayba uğrayacak, boşa harcanıp gidecekti.

Meftun, Kasım'ın servetini ele geçirmeyi yalnız kendi arzusuna uyması değil, yavaş yavaş adeta bunu insanlığa büyük bir hizmet şekline sokmaya başlamıştı. Bu emeline ulaşmak için her türlü hile ve aldatmacayı kullanmayı mubah da değil de sevap sayıyordu... Kasım Efendi ailesi gibi saf, çabuk kandırılabilir insanlara karşı ilk başarısızlıktan yılmamak, bu işe engelleri kaldırıp atacak yeni bir cüret ve dört elle sarılarak girişmek lazım olduğuna kanaat getirdi.

Şimdi bu işe girişebilmek için bir ipucu, bir tutamak yeri arıyordu. Meftun Bey bir iki günü pek hummalı bir halde geçirdi. Nihayet bir sabah kalktı. Bir iki sigara yaktı. İçinin sıkıntısından odasının pencerelerini hep fora açtı. Bir türlü kabına sığamadı. Bahçeye indi, döndü dolaştı. Nihayet aklına kız kardeşi Lebibe ile teyze kızı Rebia'nın aşk mektupları

1 (Fr. *équipage*) Gösterişli araba (fayton vb.).

"dosya"sı geldi. Bu mektuplar bu meseleye girişmek için güzel bir başlangıç olabilirdi. Hizmetçi Eleni, o gün sabahleyin Meftun'a "Mahir Bey'den kız kardeşinize mektup var" demişti. Fakat telaştan okumaya vakti olmadığından Eleni'ye getir de göreyim emrini vermemişti. Eleni'yi çağırdı:

— Hani ya sen bu sabah Mahir'den Lebibe'ye bir mektup var diyordun... Ne yaptın mektupları?

Eleni — Duruyor. Fakat bugün Lebibe Hanım vermeyeceğim. Sonra belli olacak ki saklıyorum. İstiyorsun okumaya, getiriyorum. Yoksa vereceğim.

— Getir getir!

Eleni mektubu getirip verir. Kapalı bir mektup... Fakat ne zarf kapağının köşesinde bir imza, ne de üstünde kime gönderildiğine dair bir kelime var. Zarf alelade olduğundan mektubu yine benzer bir zarfa koymak üzere Meftun açar. Eleni'yi savmazdan evvel sorar:

— Birkaç zamandır Bedri'den Rebia'ya mektup getirmiyorsun?

— Bunlar çabuk darıldılar, ne yaptılar? Bilmiyorum, bana mektup vermiyorlar...

— Öyleyse haydi git!

— Mektup bu aksam isterim...

— Peki, okuyayım, veririm. Sen de sahibine teslim edersin.

Eleni çekilir.

Mektup uzun ve Meftun için pek yararlı bilgilerle doluydu. Üç dört defa okudu. Mahir kabaca bir üslupla sevdasının şiddetinden, ayrılık yarasından şikâyetle içinin yandığını söylüyor. Mektubun iki sayfasını böyle yanıp yakılmakla dolduruyordu. Sonra şu mühim cümlelerin üzerinde Meftun derin bir düşünmeyle durdu:

> Bilmem neden? Birkaç zamandır anneme ağır şüpheler gelmiş. Gece odama girip yattıktan sonra beni gözetlemekten bir an geri kalmıyor. Sevgilim beni affet, iki defadır geceleri buluştuğumuz yere gelemedim. Seni beyhude beklettim.

"Geceleri buluştuğumuz yer..." Meftun uzun bir düşünmeden sonra bu sözü üç dört defa hem de her kelimesini parçalarına ayırırcasına ağır ağır tekrar etti. "Geceleri buluştuğumuz yer..." Gece vakti hem de dost düşman uykuya çekildikten sonra Lebibe tenha bir yerde sevgilisi delikanlıya kavuşmak üzere aile yuvasını terk edip öyle bir vakit birçok tehlikeyi göze alarak hangi ıssız yerlere koşuyordu?

Meftun tabiatını, ahlakını pek iyi tanımadığı bir delikanlıyla kız kardeşinin yolu yordamınca *kur* yapmalarına hoşgörülü davranmış, bir dereceye kadar göz yummak istemişse de işin böyle çarçabuk tenhada "geceleri buluştuğumuz yer"lere kadar varacağını düşünememişti. Mahir'in terbiyesinden de hiç emin değildi. Kız kardeşini çekinmeden tehlikelere çektiği için delikanlıya bu emniyeti şimdi külliyen ortadan kalktı.

Adi bir hişt piştten başlayıp az zamanda sevişmelerinin gidişini alaturka-alafranga her türlü âdet dışında böyle ileri bir aşamaya vardıran bu sevdalıların yakın vakitte Lebibe için yüz karası olacak cüret zirvesine kadar atılmayacakları, hatta atılmamış bulundukları ne malumdu? Hayır... Hayır... Bin defa hayır! *Kur* demek katiyen bu demek değildir.

Derhal kütüphanesine el atarak Matmazel Ermance Dufaux'nun[1] "kur" bahsini açtı. Avrupa âdetlerinde *kur* hakkındaki izin şu şekilde belirlenip sınırlanmıştı:

> Evlenmek isteyen kişi nişan gününden itibaren kur yapmak izniyle kızın evine kabul edilir. Ne zaman isterse o evde varlığını gösterebilirse de terbiyeli bir adam hangi saatlerde kabul edilebileceğini sorarak müsait saatler dışında rahatsız etmekten kaçınır.
>
> Bu görüşmelerde kızın annesinin ya da onun yerini tutmak üzere akrabadan yahut dostlardan bir kadının hazır bulunması lazımdır.

---

1 Mlle Ermance Dufaux de la Jonchère'in *Le savoir-vivre dans la vie ordinaire et dans les cérémonies civiles et religieuses* adlı kitabı. Önemli bir kitap olarak görüldüğü için bugün çok sayıda tıpkıbasımı bulunmaktadır. Küçük yaşta medyumluk yeteneği ortaya çıkan yazarın medyumluğa ilişkin kitapları da vardır.

Kızla delikanlı yan yana oturabilirler. Fakat aynı kanepe üzerinde değil... Kapısı kapalı bir odada baş başa kalamazlar. Oda kapısı hiç olmazsa yarı açık bulunmalı, dışarıdan her isteyen odaya girip çıkabilmelidir.

Birlikte sokağa çıkmış bulunurlarsa kız nişanlısının koluna girmeyip, annesinin yanında yürümelidir.

Meftun Bey bu söylenenlere benzer birçok uzun uzadıya açıklama daha okuduktan sonra kendi kendine:

— İşte yolu yordamıyla *kur* yapmak diye buna derler. Frenklere iftira ettiren Avrupa'nın ahlak ve âdetlerinin inceliklerini bilmeyen işte böyle gençler değil midir? Kızı gece yarısı ailesi evinden hırsızlama kaldırıp tarlalara, kırlara götürmek çapkınlığına *kur* denemez. Buna bir şey denir ki bu el uzatma kız kardeşime karşı meydana geldiği için burada açık açık söylemeye dilim varmıyor.

Meftun mektubu okumaya devamla:

Rebia Hanım'la Bedri'nin macerasına da içim kan ağlıyor. Aşklarının hemen ilk adımlarında bu büyük felaket... O çapkına elimden geldiği kadar nasihat vermeye uğraşıyorum. Böyle tamir kabul etmeyen hatalardan Cenabıhak herkesi korusun.

Meftun, ellerinde ve sesinde hafif bir titremeyle okumayı keserek:

— İşte bu bilmece gibi sözler beni çıldırtacak. Rebia Hanım'la Bedri'nin macerası Mahir Bey'in içini kan ağlatıyormuş. Acaba bu ne çeşit macera?.. Bu kan ağlatan macerayı insanı dehşet içinde düşündüren "büyük bir felaket" tamlaması takip ediyor. Zihin bu kafayı karmakarışık eden tamlamaların ne anlama geldikleriyle güreşirken en son gelen, "Böyle tamir kabul etmeyen hatalardan Cenabıhak herkesi korusun" cümlesi hepsinin üstüne tüy dikiyor. Bu sözlerde bulmacaya benzer bir şey yok. Hepsi açık, hepsi kör kör parmağım gözüne, ama ben anlamak istemiyorum. Kızın üstüne böyle şeyler yormaya vicdanım razı gelmiyor. Ama

şimdi dehşet verici bir durum karşısında bulunuyorum. Nasıl etsem de işin aslını bir ayak evvel anlayabilsem! Çabuk yetişilirse Mahir'in iddiasına rağmen belki bir tamir çaresi bulunabilir.

Okumaya devamla:

> Ağabeyiniz Meftun Bey'in kız kardeşime görücü göndermesi evin içinde büyük bir fırtına kopardı. Annem küplere bindi. Babam para vermekten çekindiğinden o hiçbir şeye binmek istemez. O da yaya olarak hiddetlendi. Birbirini yediler. Ne manasız şamata... Keşke bize damatlığa kısmet olacak adam ağabeyiniz gibi olsa... Bu hususta havadislerim çok. Fakat ne vakit görüşmek nasip olacak? Sözde yarın akşam annem İstanbul'a inecek, geceyi orada geçirecek. El ayak çekildikten sonra bahçıvan kulübesinin önündeki tahta kanepede birbirimizi bekleyelim. Kim evvel gelirse ötekinin gelmesini beklesin. Orada birleştikten sonra imkân ve zaman müsait olursa asıl gizli sevda yuvamıza çekiliriz.

Meftun'un üzüntü ve öfkesi bir kat artarak:

— Bak... Bak... Bak! Çapkına bak! Rebia'nın macerasına içinin kan ağladığını yazıyor da sonra da kız kardeşimi "gizli sevda yuvasına" çekip götürmek istiyor. Ötekine acırken bir macera da kendileri çıkaracaklar. Hey gidi insanlar! Hey gidi insanlar! Diğer hemcinslerimizde ayıpladığımız, eleştirdiğimiz hallerin birçoğuna kendiliğinden razı oluruz da kendi kendimizi kınamak, paylamak aklımıza gelmez. A uğursuzlar, o gizli sevda yuvanızda bir büyük felakete de siz uğrarsanız?.. Burasını niçin dikkate almıyorsunuz? Benim Paris'te kaldığım müddetçe İstanbul'un hali pek acayipleşmiş. Her bir kötülük oluyor. Fakat hep birer ikiyüzlülük perdesi altında... Evin var sigortaya koyar, yangın tehlikesinden kendini korunmuş sayabilirsin. Genç kız kardeşin, oğlun, kızın var. Bunların namusuna kefil olabilecek bir çareyi, bir sigortayı nerede bulabileceksin? Bazı kötülükler var ki olması zorunlu gibi birer mahiyet kazanıyor. İşte

benimki de öyle... Şimdi gideyim kız kardeşimi yakasından tutup *aloriyantal*[1] bir zor ve şiddetle bir odaya kilitleyeyim. Bu kötülüğe engel olmak için ilk tedbire başvurmuş olurum. Şimdiye kadar kim bilir kaç defa gitmiş oldukları gizli sevda yuvalarında boş durmuşlarsa bu işin önü alınmış olur. Fakat bir şeyi yapıp yapmamanın insanın elinde olduğu meselesine dair sunuşlarda bulunan filozofların dedikleri gibi her eylemin açık, gizli bir sebeple güçlü bir bağı vardır. Yani her fiili görünür görünmez bir sebep doğurur. İşte bu meselede de beni şu ilk kınama hareketinden alıkoyan bir sebep var. Bize damat olmak için şeriata uymayan bir acelecilik gösteren Mahir Bey, kız kardeşime yazdığı mektupta "Keşke bize damatlığa kısmet olacak adam ağabeyiniz gibi olsa" sözleriyle beni destekler görünüyor. Bu emelimin gerçekleşmesi için bana yardım edeceği anlaşıyor. Lebibe'nin namusunun tehlikede kalmasına karşılık, beri yanda seksen bin liralık bir servet var. Memleketimizdeki bu para kıtlığı esnasında bu miktar meblağ adeta büyük bir hazine demektir. Bu miktarla kıyaslanamayacak kadar az paralar için namusunu, vicdanını satmış ve sonra da medeni toplum içinde sahte bir dürüstlük, ikiyüzlülük dolu bir hayatla yaşamaya uğraşmış az insan mı vardır? Evet, Lebibe'yi hareketinden hemen engellemeye kalkışmamalı. Yalnız bu işte ağır davranmaya da gelmez. Onlara vakit bırakmadan, ben kendi işimi daha evvel becerivermeliyim... Onlar beceriklilikte benden evvel davranırlarsa iş bütün bütün falso olur. Bu işe neresinden başlamalı? Yarın akşam Lebibe ile Mahir'in buluşma yerlerinde hazır bulunup görüşecekleri şeyleri, aralarında geçecek gizli halleri öğrenmekten... Fakat bu nasıl mümkün olur? Bu işte seksen bin liraya sahip olma ümidine ait o hayali zevk kadar güçlük var.

Meftun, mektubu bir iki defa daha okudu. Doyamadı... O satırların olağanüstü ehemmiyetinden ötürü hemen bir kopyasını aldı. Aslını Eleni'ye teslim etti.

---

1 (Fr. *à l'oriental*) Doğulular gibi, Doğu'da olduğu gibi.

Mektupta "Bahçıvan kulübesinin önündeki tahta kanepede birbirimizi bekleyelim" cümlesi var. Pehlevizade'nin soruşturmasının başlangıç noktası işte bu kulübe olacak. Fakat burası neresidir?

Meftun bahçeye çıktı. Köşkün etrafındaki beş altı dönüm arazi üzerinde gezinmeye başladı. Sebzeliği dolaştı. Dut, vişne, şeftali, kiraz ağaçlarının arasından geçti. Filoksera vurmuş, her tarafını yabani otlar bürümüş, kuruyup kalmış kütüklerden meydana gelen eski bağ harabesini yürüdü. Orada bitişik tarlayla sınır hizmeti gören hendeğe on on beş arşın mesafede, aşı boyalı, kulübemsi bir odacık vardı. Bunun güney tarafına gerçekten bir tahta kanepe, bir ufak masa, birkaç sandalye konulmuştu. Buraya oturanlar kanepenin duruşu itibariyle –o taraflardan fazlaca esen poyraz rüzgârıyla– arkada köşkte bulunanların meraklı bakışlarından tamamıyla korunmuş olabileceklerdi. Burasını inceden inceye dikkatle gözden geçirdi. Kanepenin etrafındaki toprakta pek çok ayak izi gördü. Bunların erkek ya da kadın ayakkabı izleri olup olmadıklarını incelerken hayli sigara uçları, bir iki de firkete buldu. Buranın âşıkların mektupta açıkça söyledikleri cilveleşme yerleri olduğuna hiç şüphesi kalmadı. Oraya buraya biraz daha bakınırken bir de yaldızlı, madeni kafes düğme buldu. Kadın elbisesinden kopma bir düğme... Kendisi bir adliye memuru olsaydı bu kadar delili bir tutanak düzenlemeye temel kabul edebilirdi. Çünkü sigara uçlarının kalıp ya da adi olmalarından, tütünü ve firketelerin cinsinden, düğmenin evdeki kadınlardan hangisinin elbisesinden koptuğunu araştırarak kendini orada gezinenlerin kimliklerine kadar ulaştıracak birer ipucu yakalamış demekti.

Bu döküntüler, burayı aşk yuvası olarak kullananların fazlasıyla şakalaşıp oynaştıklarını gösteriyordu. Zavallı Meftun, evdeki yaşayışı *Savoir-Vivre* kitaplarının özel usullerine uydurmaya uğraşırken geceleri buralarda vakitsiz, *etiket* dışında meğerse ne oyunlar oynanıyormuş!

Pehlevizade kulübenin kapısını yokladı. Kilitli buldu. Yegâne penceresinden içeri baktı. Taş toprak taşımak için ufak

el arabası, kürekler, beller, kazmalar, fazla saksılar, fasulye sırıkları türünden bahçe âletleri gördü. Bahçıvanı buldu. O gün kendine dışarıdan gelecek av köpeklerini gece kulübede yatıracağından söz ederek anahtarı aldı. Niyeti yarın akşam yemekten sonra sokağa gidiyorum diye köşkten çıkarak bu kulübeye girip saklanmak, tahta kanepe üzerinde geçecek hallere gizlice sırdaş olmaktı.

Zihninden türlü planlar düzenleyerek zamanın gelmesini beklemeye başladı. Nihayet ertesi akşam oldu. Yemeği yer yemez köşkten çıktı. Sokaktan dolaşıp tarlalardan geçerek arka taraftan hendeği atlayıp kulübeye geldi. Anahtarla kapıyı açtı. İçeri girdi. Tek pencerenin camını sürdü. Tekrar dışarı çıktı. Kulübe kapısını yine kilitledi. Bu defa pencereden kulübeye girerek camı indirdi. Şimdi üzerine hem kapı kilitli hem pencere kapalı olarak içeride bulunuyordu. Kulübe yalınkat tahtadan ibaret olduğundan o günün şiddetli güneşi burayı adeta hamam halvetine çevirmişti. Fakat Meftun için bu sıcaklık rahatsızlığına katlanmaktan başka çare yoktu. Yakalığı, boyunbağı, yeleği, gömleği, iç fanilasına kadar her şeyi çıkardı. Yine terliyor, yine bunalıyordu.

Pencere, kulübenin güney yönünde yani kanepenin konulduğu taraftaydı. Bu gece oracıkta yıldızlı sema altında şu doğal tiyatroda ibret sahnesine konulacak meraklı oyunu seyir için Meftun pencere önüne yaklaştıkça dışarıdan karaltısının seçilebilme sakıncasını ortadan kaldırmak amacıyla, fasulye sırıklarını pencerenin önüne yığarak adeta bir çeşit kafes meydana getirdi. Uygun yerlerde kendine bir iki panorama deliği bıraktı.

Daha saat iki bile yok.[1] Acaba aktörler aktrisler oyun yerine kaçta gelecekler? Meftun el arabasının kollarına birer dayanak bularak içine girdi. Sandalye gibi oturdu. Bir sigara yaktı.

---

1 Eskiden bugünden farklı olarak “ezani/alaturka saat” sistemi kullanılırdı. Ezani saat, mevsimlere göre, güneşin batışında saatin 12’yi gösterecek biçimde ayarlanması temeline dayanan bir zaman ölçüsüdür. Burada güneş battıktan iki saat sonrası anlaşılmalıdır.

Böyle belirsiz bir vaktin gelmesine gözlerini dikip o karanlıkta, o sıcakta oyalanacak hiçbir şeyle meşgul olamayarak beklemek hakikaten güç bir işti. Fakat Meftun başını kulübenin duvarına dayayarak Kasım Efendi'nin seksen bin lirasının hayalleriyle daldı gitti. Frenk atasözüne uyarak yalnız İspanya'da[1] değil, Boğaziçi'nde, Erenköyü'nde, Adalar'da ne ruha ferahlık katan şatolar inşa ettiriyordu.

Zihninden geçen bu hayalleri yavaş yavaş o derece somutlaştı ki son moda alafranga stillerde döşettiği salonların, düzenlettirdiği parkların, bahçelerin alımlı şekilleri gözü önünden geçiyor; birer hakikat görünüşü kazanan bu uydurma şeylerle duyguca bağ kuruyor gibi oluyordu. Züğürtler için sınırsız boş hayaller kadar ruha neşe, huzur veren gezme yeri mi olur? Hülya o sermayesiz servet, yokluk içinde o varlıktır ki, hayal gücü ve yaratıcılığı geniş olan hayalci kimselere şu mevcut âlemde imkânsız sayılan ne cennetler ne bedava mutluluklar bağışlar. Her hakikatin sonu hayal değil midir? Daima biri diğerine dönüşen bu iki kelime arasında teselli bulmak yolunu keşfedebilenler, gerçekleri yanılmadan görebilen kimseler kabul edilirler.

Meftun iki buçuk, üç saat böyle hülyayla, sigarayla avundu. Kulübenin sıcaklığından evvela hamamda bulunuyormuş gibi terledi. Sonra teri soğuyup kuruyarak, artık vücudu o sıcaklığa alıştı. Fasulye sırıkları arasından dışarıyı seyir için bıraktığı delikten dışarı baktı. Berrak bir mehtap her tarafa gümüşsü bir aydınlık saçmış. Tarlalar, bahçeler; hüzünlü, huzur dolu, gizemli bir ışık altında uykuya dalmış... Uzaklara bakan göz, köşklerin çevresinde belirsiz bir esmerlikte kümeler meydana getiren ağaçlıklar arasında dolaşırken bazı kulelerin arduvaz kaplı başlıklarında ve tarlalarda dökülmüş cam kırıklarında ışığın kırılmasıyla oradan buradan kâh beliren, kâh kaybolan parıltılar görülüyordu.

---

1 *Châteaux en Espagne* (İspanya'da şatolar) Fransızcada çok eski ama yaygın kullanılan bir deyimdir. Genelde *bâtir*, *faire* (inşa etmek/ettirmek, yapmak/yaptırmak) fiilleriyle birlikte kullanılır. Boş düşler kurmak, ham hayale kapılmak anlamına gelir.

Ay asıl parıldayan yaldızını denize yaymıştı. Suyun ortasına sınırı hırçın, kararsız gezinme huyu olan bir perinin dolaşmasından ortaya çıkmış gibi girintili çıkıntılı, koca bir harita şeklinde bir ayna parçası yatırılmıştı. Mehtap, güzel yüzünün nurunu hep bu yansıdığı yere döküyor, burası parıldarken adeta çevresi düzgün olmayan büyük bir ay halini alıyordu.

Göz, bu parlak parçayı atladıktan sonra yine deniz koyu lacivert bir esmerlik kazanıyor, biraz daha ötede gecenin rutubetli sislerine bürünmüş irili ufaklı adalar birer gece heyulası gibi görünüyordu.

Meftun senenin her mevsime, hatta günün her saatine göre değişen bu güzel tabiat manzaralarını seyre dalmış olduğu bir sırada hafif adım sesleriyle karışık bazı mırıltılar işitti. Önemli bir olayın meydana gelmesi beklenerek bir noktaya atanıp da görev anının geldiğini hisseden bir nöbetçinin çarpıntısıyla delikanlının yüreği titredi. Ve kendi kendine, "İşte geliyorlar!" dedi. Ve çarpıntısını engellemek için elini kalbinin üstüne bastırdı. Gerçekten kol kola, gülüşe oynaşa biri erkek diğeri kadın olduğu gölgelerinin şeklinden hissedilen iki karaltı geldi. Birlikte getirdikleri el sepetini masanın üzerine koyduktan sonra yan yana kanepenin üzerine oturdular. Derhal her ikisinin birer kolu diğerinin boynuna dolandı.

Meftun pek dikkatli bakmaya muhtaç olmadan mehtapta birbirlerine aşk dolu duygularını söylemeye çıkan bu çifte kumrunun birinin Şaban, diğerinin Zarafet olduğunu gördü. Bunların o gece orada bulunmalarının, diğerlerinin yani asıl gelmelerini beklediği kimselerin gelmelerine engel olabileceğini düşünerek Pehlevizade'nin pek canı sıkıldı. Ne yapalım? Kendisi duygusal bir oyun seyrine hazırlanırken ilk perde böyle "komedi" olarak açıldı. Meğerse kısmetinde Zarafet'le Şaban'ın sevda komedilerine pek yakından sırdaş olmak da varmış.

Zarafet, âşığını güzellik ve endamının çekiciliğine bir kat daha büyülenmişçesine tutkun etmek için işve amacıyla al pelüş hırkasını giymiş, saçlarını o hafta gelen moda gazetelerinin "kuvafür"ünü uygulayarak küçük hanımlarla Ele-

ni'de gördüğü şekle benzetmeye elinden gelebildiği kadar uğraşıp, didik didik kabartmış, üstüne şekerrenk bir Bursa bürümcüğü örterek o simsiyah çehresiyle adeta yanmamış bir mangal kömürü etrafına kül dökülmüş gibi bir görünüm kazanmıştı...

Hamhalat Şaban ise âşığının bu işveli tuvaletine aldırış etmediğini gösterir bir savsaklamayla şal örneği entari hırkasını giymiş, başına kalıpsız gecelik fesini geçirmişti.

Gecelik entarisiyle gezmek –isterse böyle gece yarısı bahçeye çıkmak türünden olsun– Meftun'un gözünde görgü kurallarına karşı büyük bir saldırı, neredeyse bir cinayet olduğundan Pehlevizade aşçı kadınla uşağın dudak dudağa aşkın zevklerini tatmak niyetiyle gelmiş olmalarındaki suçlarından çok Zarafet'in göstermiş olduğu şu *koketri*'ye karşılık Şaban'ın o alaturka laubali kıyafetine kızdı. Kendi kendine içinden dedi ki: "Hayvan herif! Ben seni *metrdotel* yani bu evdeki alafranga yol yordama bir çeşit gözetici, protokol görevlisi yapmak istiyorum. Sense Zarafet kadar olsun bir medenileşme yeteneği göstermiyorsun. Hele bir defa Kasım Efendi'nin paralarının mirasçısı olayım da bak seni evime süprüntücü bile yapmam..."

Âşıklar kanepe üstünde teker kollarını birbirinin boyunlarına atarak yarım kucaklaşma halinde bulundukları sırada Şaban cilve başlangıcı olarak sevgilisinin en yumuşak, nazik bir tarafına kuvvetli bir çimdik bastı. Zarafet:

— Vavavaaay! avazıyla bir iki haykırdı.

Şaban telaşla:

— Kedi gibi bağırma öyle! Konaktan duyarlar.

— Ayo, hiç insafını yok mu senin? O nasıl çimdik. Simsiyah çürüdü. Canı yandı. Bağırmaz mı hiç?

— Neresi simsiyah oldu bakayım?

— Aman elinin körü! Neresi olaca? İşte sıktığın yer...

Şaban Zarafet'e yine saldırıp evvelkinden kuvvetli bir çimdik daha attı. Arap, bu sefer iki kat avazla adeta bir nara salıverdi. Şaban, sevgilisinin ağzını tutmaya uğraşarak:

— Sus, konaktan duyulacak diyorum...

— Konakta kim duyaca? Büyük cadı üç saat evvel zıbardı. Ortanca cadı zıbardı. Küçüğü de deminden zıbardı. Koftun Bey, o alafranga budalası, akşamdan defoldu gitti. Leblebi Hanım odasına çekildi. Dostundan gelen nektup okuyo. Ona karşılığını yazıyo. Ben kapı aralığına gözetledi. Yazıyo, bozuyo, yazıyo, bozuyo... Ay içini sıkıldı! Rebia Hanım da onunla beraber oturuyo. Leblebi yazıyo, ötekini ağlıyo. Pek acıklı şey mi yazıyo... Bilmem ki?.. Evin içi böyle tenha olunca Eleni ile Raci de tavan arasına çıkıyo, kapısını sürmeliyolar. O zaman ben de senin yanına geliyo...

Zarafet evvelce kanepe önündeki masanın üzerine koymuş olduğu sepeti açtı. İçinden bir şişe bira çıkardı.

Meftun şişeye dikkat ederek kendi kendine: "*Espaten*![1] Benimkilerden aşırılmış" dedi.

Biradan sonra iki üç dilim francala, birer küçük tabak havyar, balık yumurtası, birkaç armut, bir de bardak çıktı. Zarafet bunları özel bir sırayla dizerek tirbuşonu Şaban'ın eline verip:

— Al şu tirkoşonu da şişe aç... Bira iç de keyfini gelsin... Tatlı tatlı konuşalı, olmaz mı Şabancığı?..

Şaban mantarın üzerindeki tel bağı, tirbuşonun ucuyla koparmaya uğraşırken Zarafet:

— Ayo şişenin başına o teli kim bağlıyo? Niçin bağlıyo?

— Şişenin içinde şeytan var da dışarı kaçmasın diye bağlıyorlar.

— Ha ha hay! Buna da baksana sanki beni aldataca... Hiç şişenin içinde şeytan oturur mu?

Şaban tirbuşonu çevirip de mantarı çekince havayla şişe içeriği birbirine değer değmez "pooff" diye çıkan sesin ardından Zarafet:

— Aa, pıt etti!.. Şeytan kaçtı mı şimdi?

— Yok, daha kaçmadı. O şimdi benim içime kaçacak.

— Aman aman, söyleme öyle... Dikkat et sakın benim içine kaçmasın! Ben istemem...

---

1 Spaten ya da Spatenbräu, en eski ve ünlü Alman bira markalarından biri.

— Gece vakti bu... Ne bileyim? Belki senin içine de kaçar.

Zarafet bu şakadan pek hoşlanmış gibi arkasına yaslanıp, kanepeyi sarsa sarsa gülerken Şaban bardağı birayla doldurur, köpüklü köpüklü yuvarlar. Eli mezelerin üzerinde bir dolaşır. Bir dilim ekmekle havyar, balık yumurtasının hemen üçte birini tabaklardan sömürüverir.

Meftun, fasulye sırıklarının arkasından içinden:

— Yuha! Ayının meze tıkınışına bak! Halis Rus havyarı, okkasını yüz otuza alıyorum... Kendim yemeye kıyamıyorum. Misafir için kilerde çeşit bulundurmak için aldım. Buraya ne görmek fikriyle geldim, neler seyrediyorum. Meğerse bizim evde her kadın birer erkekle "panım içi panka"[1] imiş. Kim bilir biraz araştırsam annemin, teyzemin, belki de büyükannemin birer âşığı çıkacak. Lebibe Mahir'le, Rebia Bedri'yle, Raci Eleni'yle, Zarafet Şaban'la... Evde benden başka tek başına insan kalmamış. Bizim ev çiftehaneye dönmüş. Yakında civcivler çıkacak. Bir evin reisliği gerçekten devlet işlerine benziyor. Hiç müsamaha göstermeye gelmiyor. Bir memleket, bir hükümet düşmanların saldırısından korunmak için nasıl sınırlarını güçlendirmeye, iç ve dış idaresini her an düzenlemeye, hayatına giren her çeşit düşmanını kovma ve yok etme vasıtalarını hazırlamaya mecbursa bir aile reisi de sürekli aynı zorlu görevler karşısında bulunuyor. Bir ailenin, bir evin bin türlü düşmanı var. Bunlardan kimisi ırza, kimisi mala, kimisi cana musallat... Düşmanlığını ilan eden hasımlardan pek o kadar korkulmaz. Çünkü bunlara karşı insan her türden savunma önlemleri alabilir. Asıl, dost görünen güler yüzlü düşmanlardan endişe etmelidir. İşte bak, bu Arap'la bu uşağın uyuşması bu evin ekonomisini berbat eder. Yarın hesaplarını görüp ikisini birden kapı dışarı edeyim. Fakat ikisi de ailemizin mühim sırlarını biliyor. Buradan çıkınca bizi her tarafta söyleye söyleye bir parmak

---

1 Metindeki kullanılışıyla cinsel ilişki kurmuş anlamındadır, aslı Ermenice bir sokak jargonu olan "panin meçi panga"dır. "Bunda bir şey var, bunun içinde bir iş var" gibi çevrilebilir, ancak kullanıldığı bağlama göre farklı anlamlar içerebilir.

bal ederler. Kasım Efendi'ye damat olmak emelindeki şimdi görünen yüzde bir iki ümit de o zaman külliyen mahvolur.

Bira bardağı ikinci defa dolar. Şaban bardağın içindekini yarısına kadar içtikten sonra mevcut mezelerin hepsini siler süpürür. Pek kaba cilvelerle Zarafet'in amansız taraflarına birkaç çimdik daha atar. Arap ciyak ciyak bağırır. Fakat bu tatlı can acısıyla o da insafsız âşığına saldırır. Şaban gecelik entarisiyle olduğundan Zarafet ilk hamlede herifi kıvrandıracak önemli vücut kısımlarını elde etmek çevikliğini gösterir. Bu sefer Şaban danalar gibi bağırır.

Meftun Bey giderek artan bir öfkeyle kendi kendine, "Bu nasıl sevişme?.. Nasıl sevişme?.. Bu adeta eşek şakası! Düzce hayvanlık! Meğerse insanlar içinde her *klas*'ın[1] sevişmesi başka türlü olurmuş. Bu hale öfkeleneceğime, şu kabalıkları sanki bir *etüd*[2] olarak izlemeliyim. Çok *enteresan*[3] çok!"

Âşık âşığa birbirlerini iyice mıncıklaya mıncıklaya bağırttıktan sonra çimdik konusunda nihayet bir ateşkes yapılır. Uzun birer öpüşmeyle bu ateşkes mühürlenir. Barış görüşün ardından sarmaş dolaş olurlar. Şaban bu barışma üzerine önünde duran yarım bardak birayı da gönderir. Aranır, meze bulamaz. Zarafet telaşla:

— Ayo, mezeni kalmadı mı?

— Kalmadı. Fakat zararı yok, şimdi başka meze yiyeceğim...

— Hangi meze?

— Bilirsin ya...

— Ha ha ha ha hayy!..

— Ver bakalım şu senin kendi tatlı havyarından...

Zarafet olanca işvesiyle gerdanını âşığının iştahlı dudağına uzatır.

Şaban yapışır. Koyu renkli bir şerbet içer gibi o siyah gerdanı nefesiyle çeker, çeker, çeker... Sonra havyar yermiş gibi dudaklarıyla çim, çim, çim ısırıp yutuyor gibi yapar.

---

1 (Fr. *classe*) Sınıf, toplumsal sınıf.

2 (Fr. *étude*) İnceleme, araştırma.

3 (Fr. *intéressant*) İlginç, ilgi çekici.

Meftun tiksintiyle:

— Allah belanı versin midesiz herif! Bu manzara aklıma geldikçe bir daha havyar yiyemeyeceğim. Ben vazgeçtim böyle iğrenç *etüd*'den...

Zarafet, gerdanını içmekle âşığının adeta mest olduğunu görerek sorar:

— Ayo benim avyara çok mu beğendi sen?

— Sorar mısın?.. Köftun Bey'in yüz elliye aldığı havyar, lezzetçe bunun yanında beş para etmez.

— Şaban...

— Şaban sana kul olsun...

— Bu ay kaç fara arttırdık!

— Bu ay çok para arttırdık. Etten yedi okka fazla gösterdik. Yağ on sekiz okka yazdık. Sen on üçle idare ettin. Günde bir buçuk okka süt alıyorum, sen yarım okka su katıyorsun, oluyor iki okka... Bazı gün bir, bazı gün yarım okka fazla ekmek gösteriyoruz. Bu sene bahçede sebzeler bozuldu. Gidip dışarıdan ben kendim alıyorum. Sebzeden daha fazla kâr oluyor. Aylığım yüz altmış kuruş, ama böyle ikimizin elbirliğiyle beş yüzü buluyor. Senin yüz kırk kuruş aylığını da ekliyoruz, altı yüzü geçiyor.

— Ne vakit birbirimizi alacayiz? Daha evlenece kadar para birikmedi mi?

— Daha o kadar birikmedi. Birkaç sene daha çalışmak ister...

Zarafet uzayıp giden bir şaşkınlıkla:

— Aaa ayo! Ben daha kaç sene ocak başında yanaca?

— Ben sana Meryem Ana kandili gibi gece gündüz yanıyorum ya! Sen de ocak başında benim için birkaç sene daha yanıver. Ne olur?

— A yalancı, sen bana o kadar şok yanıyo mu?

— Gel bak göğsümü elle de ateşimi anla.

Zarafet, âşığının göğsünü yoklayarak:

— Şaban şişedeki şeytan buraya girdi mi?

— Girdi girdi, şimdi görürsün...

Şaban bardağı birayla bir daha doldurarak yarısına kadar diker.

Zarafet kırıtarak:

— Meze istemez misin?

— İsterim.

— Hangisinden?

— O senin şeker gibi Şam pestilinden...

Zarafet baygın bir bakışla başını sevgilisinin göğsüne dayayarak dilini uzatır. Bu Şam pestili sevda ateşiyle helmelenip de suları Şaban'ın dudaklarının iki yanından akıncaya kadar ağız ağıza uzun bir sarmaşma devam eder.

Başladığı *etüd*'ü tiksinecek bir dereceye vardıran şu hal, Meftun'u hakikaten iğrendirdi. Ansızın aklına gelen düşünceleri kendine karşı dile getirmede Meftun'un kullandığı samimi dil Fransızca olduğundan kendi kendine, "*Une gourmandise d'amour la plus dégoûtante* (En iğrenç bir sevda oburluğu)" dedi.

Bu hal iğrenç olduğu kadar da tuhaftı. Şaban, Zarafet'in vücudunu kendi için sanki bir kiler, küçük bir yiyecek dükkânı yerine koymuştu. İstiareyle o siyah vücuttan havyar, pestil daha neler istemiyordu. Bir şişe bira daha içse elma, şeftali, badem, incir gibi yaş ve kuru meyvelerden kim bilir daha daha neler de neler istemeyecekti? Çok geçmeden Meftun'un korktuğu bu şey de oldu. Âşığına Meftun'un kilerinden içecekler ve kendi vücudundan türlü mezeler sunan Zarafet bira şişesinin boşaldığını görerek:

— Aha beni sevgili Şaban'ı... Sen daha bira istiyo mu?

— Hele sorduğu şeye bak! İsterim ya! Bu bir şişe bira, bu ufak tefek mezeler benim dişimin kavuğuna bile gitmedi. İki şişe daha getir de beraber içelim.

— Karnın aç ma?.. Sana tavuk söğüşü getireyim me?..

— Getir getir! Sığırdili, balık yumurtası, havyar, meyve ne bulursan getir.

— Bu akşam büyük cadı, tavuk söğüşü istedi de kedi kaptı diye vermedim. Taş yesin koca kaltak! Sen dururken tavuğu ona mı yedirece?

— Haydi haydi, getir de bu gece seninle şu ay mehtabının iyice bir sefasını çıkaralım.

Zarafet kuş gibi uçtu.

Meftun, fasulye sırıklarının arkasından içinden:

— Eyvah! Bu gece bizim kiler boşalıyor. Bu uğursuz herif, acaba hiç akşam yemeği yememiş mi? Bu *etüd* şiddetle hem sinirlerime hem de keseye dokunuyor. Kiler kilitli. Arap bunları nasıl aşırıyor? Ya anahtar uydurmuş yahut bu mehtaba hazırlanmak için evvelce çalmış olmalı. Birkaç şişe şampanya vardı. Hele çok şükür onların lezzetinden şimdilik habersiz bulunuyorlar da çalmıyorlar...

Meftun böyle söylenirken, Şaban oldukça kendinden geçmiş bir halde:

Entarisi ala benziyor
Şeftalisi bala benziyor

şarkısını mırıldanıyordu. Zarafet elinde sepetle geldi. Bira şişelerini, bardakları, mezeleri çıkardı. O kadar iştahla yiyip içtiler, birbirlerine karşı o derece taşkınlıklarda bulundular ki bu manzaraların gözü inciten birçok kısmına karşı Meftun ellerini yüzüne tutmaya mecbur oldu. Bira, Zarafet'i âşığından çok sardı. Çocukluğundan beri hafızasına süs edindiği bir Bornu[1] şarkısı tutturdu. Sanki ruhça şu anda asıl vatanındaki çocukluk hayatına geri döndü. Saçları daha çok kabardı. Bakışları sarhoş, endamı kıvrılmış bir tavırla göğsünü sağa, karnını sola kıvıra çarpıta türlü eğilip bükülmeler içinde bir raks tutturdu. Şaban'da da şiddetli bir oyun hevesi uyandı. O da raks meydanına atıldı. El ele tutuştular. Tavırları ve sesleri uyuşmaz bir halde biri Bornu, diğeri zeybek havası oynuyorlardı. Birkaç defa yıkılıp kalktılar. Nihayet yorgun düşerek kanepeye oturdular.

Biranın son bardaklarını da yuvarladılar. En ufak ekmek kırıntılarına kadar süpürüldü. Zarafet, âşığını vücu-

---

1 Sudan'da kurulmuş eski bir İslam devleti, bugün Nijerya'da bir eyalet.

dunun pek çeşnili taraflarından yine meze istesin diye kızıştırmak için:

— Hangi tarafına meze istersin bakayı?

— Ekşi karaduttan...

Gece rengi sevgili iki kat ola ola güldükten sonra zaten âşığının hırçın elleriyle didiklene didiklene yarı açık derbeder bir halde bulunan pırnal renkli göğsünü büsbütün açtı. Memesinin goncasını sevgilisinin arzulu ağzına sundu.

Meftun gülmekle kızmak arasında şaşkın bir tavırla, "Ne güzel benzetme! Ekşi karadut... Arap terlemişse tıpkı... Görünüşçe, lezzetçe fark yok..." dedi.

Pencere önünde ayın saf bir ışığa boğduğu kanepe üzerindeki etüt sahnesi, daha doğrusu doğal komedi başkalarının önünde ortaya konulamayacak bir gelişme devresine girdi.

Meme ağzın içinde olarak tekrar kolda başlayan kucaklaşma biraz sonra diğer ellerin katılmasıyla gerekli desteği buldu. Bu sarmaş dolaşın ardından âşıklara gelen dalgalanmaların etkisiyle altlarındaki tahta kanepe meltemli bir deniz üzerinde yavaşça, hoşça yalpa vuran bir küçük zevk kayığı halini aldı. Pek tatlı başlayan bu salınışlar derece derece kabararak sevda denizi coştu çağıldadı. Gitgide sarılıp kucaklaşanlar vücutlarını birleştirmeyi denemeye uğraşır gibi öyle şiddetli bir saldırıyla birbirlerini öyle sıkı bir sevda çemberi içine aldılar ki, geniş geniş dalgalanmalardan titreme derecesine inen oynaşmalarının etkisiyle bu defa o tahta kanepe çevik bir at gibi takır takır tepinmek, neredeyse şaha kalkmak harikasını gösterdi. Bu iki vücudun çarpışma ve tokuşmasının şiddetinden kanepenin yalpa açısı tekrar büyüye büyüye nihayet bu aşk beşiği devrildi. Üstü altına geldi. Meme çocuğun ağzından çıktı.

Sevdalılar aşk semasının yüksekliklerinden, o zevk cennetinden katı gerçek ve tecrübe toprağına indiler.

Altta kalan Zarafet zencilere has bir yaygara ve sarhoş bağrışıyla haykırarak:

— Ooo... Vay vayyy! Kırmızı hırkanın peşine söküldü. (Kalçasını göstererek) Yan kıçım simsiyah çürüdü.

Şaban bu kara yağız bineğinin üstünden kalkarak:

— Bağırma öyle! Ne vardı o kadar çifte atacak? Bak benim de paça düğmelerim kopmuş... dedi.

Bu fırtınalı, boralı âşıktaşlık oyununun biricik seyircisi Meftun Bey bu kadar tabii bir canlı tabloyu, rol yapmadaki bu sanat olgunluğunu, sanatın doruğuna erişmiş olan Paris artistlerinin hiçbirinde görmediğini ve *Foli Dramatik*'te,[1] *Foli Berjer*'de,[2] *Mulen Ruj*'da[3] seyretmiş olduğu ustalıklı temsillerden hepsinin Şaban ve Zarafet'in şu tabii oyunu yanında soğuk, ruhsuz taklitlerden ibaret kaldığını kendi kendine itirafla, "*Voilà une scène d'amour d'après nature, ou plutôt c'est la nature même dans toutes ses grossièretés.* (İşte tabiattan kopya edilmiş bir sevda sahnesi, daha doğrusu bütün kabalıklarıyla birlikte tabiatın kendisi...)" diye mırıldanmaktan kendini alamadı.

Meftun bu sevda sahnesini seyrederken şaşkınlık, öfke ve tiksinmeyle karışık üzüntülerle, ürpertiler içinde kalmış olduğundan Zarafet'in bu yasadışı koca çocuğunu o sallantılı beşikte emzirmesi sırasında hemen fasulye sırıklarından birini çekerek bu birleşmiş kitleyi yine iki vücuda ayırmak için üzerlerine yürümek konusunda şiddetli bir arzuya düşmüştü. Fakat bu gece oradaki varlığını hissettirmesi uygun olamayacağından öfkesini yatıştırma zorunluğu gördü.

Kızgınlık zamanlarında yerlere yuvarlanan kediler gibi Zarafet bir tarafta, Şaban öbür tarafta ikisi de toprakların üzerinde bir müddet tekerlendikten sonra, yorgunluk kestirmek için bir zaman sızdılar. Aşktan sersemlemiş bu iki zıt renkli vücudu ay, ışıklarıyla okşuyordu.

Meftun'u asıl şimdi öfke sardı. Bu fena halde sarhoş, uyuyan iki sevdalı yattıkları şu tabii yatak üzerinde uykuyu uzatırlarsa gelecek diğer oyuncular sahneyi boş bulamayın-

---

1 Théâtre des Folies-Dramatiques, 19. yüzyılda Paris'teki ünlü tiyatrolardan biri. Yüzyılın ikinci yarısında daha çok Paris operetlerinin sahnelendiği yapı 1930'da sinemaya çevrilmiştir.

2 Folies Bergere, 19. yüzyıl Paris'inin meşhur müzikhollerinden.

3 Moulin Rouge, Paris'in dünyaca ünlü kabaresi, kan-kan dansıyla tanınır.

ca onlar da kim bilir ne kadar ibret verici olan sevda oyunlarını icra etmek için başka bir gizli yere çekilecekler. Meftun şiddetle ümit ettiği sırlardan haberdar olamayacaktı.

Meftun bu endişedeyken, nihayet Zarafet gözlerini açıp miyavlar gibi bir sesle, "Kalk Şaban kalk! Belini açık kalmış. Sonra soğuk alırsın... Benim de bütün kemiklerim kırılmış... Vay vay vayyy!.." uyarısıyla sevgilisini uyandırdı. Şişelerini, bardaklarını sepete doldurup kol kola girerek bazı komik sahnelerde *kikvolk*[1] oyununa çıkan komik eşler gibi sallana mırıldana yürüyüp gittiler.

Bu tabii oyuncular çekilip de gözü önündeki o eğlence sahnesi boş kalınca Meftun filozofça düşünmeye başladı:

—Tabiatın zorlaması öyle şiddetlidir ki yasalarının gereğine herkesi boyun eğdirir. Şimdi burada içen, söyleyen, çağıran, bağıran, oynayan, sevişen, öpüşen Zarafet'le Şaban değil, işte bu tabiat kuvvetidir. Schopenhauer'in dediği gibi, bu sevgililerin vücutlarında, damarlarında, kanlarında insan nesillerinin tohumları var. İşte onlar, varlık âlemine ermek için hapsoldukları karanlığı yırtmaya uğraşıyorlar. Meydana gelmelerine sebep olacak iki vücudu, birbirine yaklaştırmaya çabalıyorlar. Âlemin hovardalık, zamparalık, çapkınlık, âşıktaşlık, sevda –incelikli, bayağı– daha türlü adlarla andıkları hakikat işte bundan ibarettir. "Barika-i hakikat müsademe-i efkârdan çıkar"[2] sözü de laf mı? Hakikati şimşek şeklinde, fikirleri birbirleriyle koç gibi çarpışır halinde kim görmüş? "İnsan soyu iki vücudun birleşmesinden çıkar" denmiş olaydı mübalağasız, mecazsız, istiaresiz bir hakikat söylenmiş olurdu. Fakat edebiyatımızca iş hakikatte değil; kinaye, mecaz, istiare gibi söz sanatlarında maharet göstermektedir. Ahlakçı filozoflar her ne derse desin Şaban'la Zarafet'i birbirine gönül vermeye ve böyle çılgın-

---

1 Cake walk dansı, Amerika'da Virjinya siyahlarının çıkardığı, baloya giden efendilerinin tavırlarını alaya alan bir dans, giderek moda oldu ve 1900'lere doğru müzikholler vasıtasıyla Avrupa'da da yayıldı.

2 Namık Kemal'e atfedilen söz. "Hakikatin şimşeği fikirlerin çarpışmasından çıkar"

lıklara sürükleyen bu güç bütün akıllı kimselerin nasihatlerine rağmen bütün insanlarda hükmünü yürütmektedir. Bu iki kaba, cahil, yaşça geçkin mahluku bu taşkınlıklara düşüren bu amansız güç; gençleri, damarlarında erişeceği tabii yere dökülmek için hayat tohumu yeni kaynaşan tazeleri ne hallere koymaz! Harem dairelerinde sürüyle güzel, körpe kızlar, selamlıklarında genç, dinç uşaklar besleyen efendiler, paşalar iki daire arasındaki mabeyin[1] kapılarını geceleri çifte kilitlerle ne kadar sağlamlaştırsalar boştur. Tabiatın birbirine kavuşmakla görevli kıldığı olumlu olumsuz bu iki güç akılları şaşırtacak şekilde engelleri yok ederek elbette birbirini bulacaktır. Tabiat kanunlarına karşı gelmeye uğraşan boşuna yorulur. İnsanların bütün kederleri, talihsizlikleri tabiat kanunlarının gidişine ayak uydurmayı bilemediklerindendir.

Meftun o sıcak, o karanlık hapishanede fasulye sırıkları arasından kırları seyrederek, meczup bir filozof gevezeliğiyle kendi kendine durmayıp böyle söyleniyordu. Mehtabın su gibi akan cıva gibi yayılmış hafif ışıkları arasından uzaklarda belirsiz şekiller meydana getiren tarlalar, ağaçlar, tepecikler, yollar içinden ziyaret vaat eden âşığın gelmesini bekliyor, fakat gelen giden olmuyordu. Bir müddet daha boş yere beklerikten sonra yine kendi kendine dedi ki:

— Dünyada her şey bir sanat dersi ve ibretlik bir örnektir. Fakat ibret almasını bilmeli... Binlerce lira değer biçilen ustaca, üstatça yapılmış bir resim nedir? Bir manzara, bir tablo, bir tabiat köşesinin taklidi, kopyası değil mi? Demek ki gerçek bir kıymet bilen için, yaratılmış varlıkların her kesimi bir tablo, tabiatın her bucağı güzel sanatlara kaynak, konu olmak güzelliğine sahip bir bilim, edebiyat ve ustalık definesidir. Bu tiyatrolar, dramlar, komediler, sinemalar sessiz ve sesli hep bu oyunlar, tabiatın bir köşesinden, hayatın o tür olaylarından kopya olunmuş birer parça değil midir?

---

1 Eski saray ve konaklarda kadınlara mahsus harem bölümüyle erkeklere ayrılmış selamlık arasında bulunan ve her iki tarafa da kapısı olan daire ya da oda.

Gerçek sanatçıların azlığından dolayı çoğunlukla kuşkulu, donuk ustalıklarla meydana getirilen bu kopya edilmiş şekilleri, bu taklitleri görmek için giriş ücreti vererek birkaç saat penceresiz yapılar içinde hapsolmaya katlanıyoruz da, zevkle bakan gözlerimize her an açık bulunan bu koca tabiat alanındaki samimi görüntüleri seyretmeyi, asıl bundan ibret almayı niçin bilmiyoruz? İşte o deminki *etüd* manzarasını ömrüm olduğu kadar unutamayacağım... En büyük üstadımız tabiat, öğrenme, çalışma ve kültür kitabımız yine tabiattır. Her varlık, satırları yaradılışın anlamlıyla dolu ezeli birer sayfadır. Fakat içindeki maddeler her zaman açık, belli değildir. Bunu her göz göremez, herkes okuyamaz. İnsan fıtratın, çevrenin, öğrenimin yardımıyla açılır. Kör yaradılışla dünyaya gelmiş ne bakarkörler de vardır. Âlim, cahil, genç, ihtiyar hepimiz bu bakar gözlerimizle her gün ne büyük gerçekleri çiğneyip geçiyoruz. Pasteur'ler, Curie'ler gibi deha şimşekleri yüzyıllarda ancak birkaç defa çakıyor.

Meftun birdenbire uzakta, bahçenin öbür ucunda beyaz giyimli, ikiz hayaletlere benzer iki vücudun hendeği atlayıp karşı tarafa geçtiklerini gördü. Derhal kendini bir yürek çarpıntısı sardı. Kan başına sıçradı. Gözlerinin olanca gücüyle dikkatle bakışlarını dikti. Artık batmaya yüz tutmuş mehtabın eşyaya verdiği belirsizliği delerek görmeye uğraşıyordu. Bu iki beyaz hayale bir de siyah katıldı. Üçü de hızlı adımlarla kaçarcasına uzaklaşıyordu. Her an biraz daha gözden kayboluyorlardı.

Meftun artık o kulübe içinde beklemekle vakit geçirmenin uygun olamayacağını anladı. Kapıyı açıp hemen dışarı fırladı. Heyecanına mağlup olarak tedbirsiz bir aceleyle soluk soluğa hendeğe kadar koştu. O üç kişiyle aradaki mesafeyi hemen yarıladı. Şimdi gördü. İyice seçti. Bunların ikisi kadın, biri erkekti. Kim olduklarını anlamakta da güçlük çekmedi. Lebibe, Rebia, Mahir. Ta kendileri! Onlar da arkalarına dönüp baksalar Meftun'u tanıyabileceklerdi. Delikanlı çarpıntısını hafifleterek sakınma gereğini hissetti. Hemen hendeğe atladı. Görülmemek için iki kat eğildi.

Mahir Bey'le küçük hanımlar niçin tahta kanepeye uğramadan kararlarının aksine böyle gidiyorlardı? Bu gidiş nereyeydi? Besbelli mektupta sözü geçen gizli sevda yuvasına... O mektupta daha ne müthiş sözler, imalar vardı. İşte kendi gözü önünde kız kardeşini, teyze kızını, iki bakireyi iç içe bulunacakları bir eğlence meclisine götürüyorlardı. Orada diğer erkeklerin bulunma ihtimali de vardı. Aşkın karşı konulması imkânsız, amansız bir güç olduğu hakkında biraz evvel aklından geçirdikleri şimdi altüst oldu. Zihni o kadar karıştı ki ne yapacağını bilmeden, doğru bir karar vermeden bütün gücüyle delicesine hendekten dışarı fırladı. Herifin suratına birkaç tokat vurmak, iki kızı saçlarından tutarak köşke kadar sürüklemek istiyordu. O deminki pek hoşgörülü, medeni tabiatlı, alafranga huylu, her yolda serbest düşünen Meftun şimdi kaba, haşin bir Asyalı kesildi. Bu ilk parlamasındaki yersizliği doğrulayan yine bin türlü şey aklına hücum etti, tekrar çekildi, hendeğe girdi. Şaban'la Zarafet'in aşk rezilliklerini sinema seyreder gibi soğukkanlılıkla görebilir ve aslında bu halin haksızca yorumlanmak ve kabul edilmek istenildiği gibi ağır bir suç değil, en masumca bir doğal hareket olduğu konusunda arzu ettiği kadar geniş düşünebilirdi. Fakat bu hal ailesinin namusuyla ilgili olunca iş bütün bütün değişiyordu. Lebibe ile Rebia'nın komşu delikanlılarıyla olacak sevda sahnelerini gönül rahatlığıyla seyredebilecek kadar henüz zihninde bir alışkanlık kazanamadığına şaşıyor, fakat bu hususta sebebini kendi de anlayamadığı bir gücün karşısında âciz kaldığını görüp üzülüyor, henüz her tarafı titriyor, mümkün değil iç huzuruyla düşünemiyordu. Gerçek rezilliği bir yana bu konuda meydana gelecek bir skandal, gürültü koparan bir söylenti, bir kepazelik Kasım Efendi'nin serveti üzerine kurulmuş olan bütün servet ve mutluluk hayallerini mahvediyordu. Ailesinin namusunu kurtarmaya atılacağı anda şimdi daima karşısına çıkan bu güçlü engel acaba kendinin saadetinden ziyade felaketine mi sebep olacaktı? Bu refah, bu gözünde canlandırdığı saadet henüz düşüncedeydi. Fa-

kat felaket, rezalet, olması yakın, hemen hemen olmuş gibi, daha doğrusu olmuş bitmiş gibi görünüyordu. Bu delikanlı ya da delikanlılarla kızların gizli sevda yerine çekilmeleri bu gece ilk defa olarak meydana gelmiyordu. Kim bilir bu kaçıncıydı? Bu hal aynen fırtınalı havalarda şimşek çaktıktan bir müddet sonra duyulan gök gürültüsünden boşuna korkmak gibiydi. Şimdiye kadar ne olmuşsa olmuştu. Bu gece yürek çarpıntısı ve üzüntüye yenik düşerek hiç düşünmeden çıkaracağı gürültü, rezaleti büyütmekten, yayıp duyurmaktan başka bir şeye yaramayacaktı.

Kendini onlara göstermeyecek bir şekilde çekinerek başını hendekten çıkardı. Lebibe ile Rebia, Meftun'un tavsiyesi üzerine hamam sileceğinden modaya çıkararak yapındıkları krem rengi, kapüşonlu, *bornoz* yeldirmeler giymişlerdi. Lebibe kavalyesinin kolunda gidiyor, arada bir delikanlının kulağına işveli bir tavırla eğilip bir şeyler söylüyor, ikisi de bir süre durarak kısaca yüz yüze konuşuyor, yine yürüyorlardı. Bazen bu yüz yüze konuşma süresi uzuyor; baş, el işaretleri görülüyor, Mahir pek nazik noktalarda iddiasını pekiştirmek için kızın geniş beline arzu dolu iki koluyla sarılıyor, var gücüyle sıkıyor, Lebibe'nin ufak bir şikâyet çığlığı işitiliyordu. İleride Meftun'un eniştesi olacak bu zat, besbelli gelecek kocalık zamanında hesaba sayılmak üzere, sözlerinin nakaratı gibi durup durup sevgilisinden öpücük alma cüretinde bulunuyordu.

İşte o zaman Meftun huzursuz bir hale gelerek evlenmeden önce bu hesaba sayılacak öpücüklerin insanların namus yasalarının hiçbiriyle bağdaşmayacağını göstermek için hendekten dışarı bir fırlıyor, fakat aklına derhal Kasım Efendi'nin serveti, Edibe'yle evlenme ihtimali, hep o art arda aklından geçirdikleri geliyor, şiddetle hücum ettikten sonra yatağına dönen köpürmüş bir dalga gibi yine hendeğe giriyordu. Hendekte biraz duruyor, meraktan yine başını çıkarıyor, meraklı bakışları ayın sönen ışıkları altında ya bir kucaklaşmaya ya bir öpüşmeye tesadüf ederek hendeğin içinde ter ter tepiniyordu.

10

O aralık hendeğin yanı başında bir karaltı belirdi. Meftun'un hiddetine birdenbire bir de korku eklendi. Bereket versin ki bu korkusu çok sürmeden karaltı hendeğe yaklaşarak yavaşça:

— Ağabey!

— Raci!

— Burada ne yapıyorsunuz?

— Ya sen ne geziyorsun?

— Rezaleti görmüyor musunuz?

— Hangi rezaleti?..

— Kız kardeşimizle o çapkın oğlanı...

— Ne olmuş?

Raci yavaşça hendeğe atlayarak:

— Ne mi olmuş? Ay, daha işi bilmiyor musunuz?

— Biraz biliyorum. İşte onları gözetlemek için bu hendeğe girdim.

— Ah ağabey! Ah ağabey! Hep kabahat sizdedir. Bu kızları lüzumundan fazla serbest bıraktınız...

— Benim maksadım, evlenmeyle sona erecek terbiye dahilinde bir ilişkiye karşı müsamaha göstermek, daha doğrusu *kur* yapmalarına usulünce müsaade etmekti. Ermance Dufaux *kur* sırasında evlenmek isteyen gencin gelecekteki hanımıyla kol kola gitmelerine bile izin vermiyor. Nerede kaldı ki böyle yüz kızartacak rezaletler...

— Kasım Efendi'nin oğlu olacak bu yabanın çapkını Ermance Dufaux'nun sözünü nereden bilecek? Bu kaba hovardanın, daha doğrusu, hayvanın biri... Lebibe'nin bu delikanlıyla kurduğu ilişkiye dair siz bildiklerinizi bana söyleyiniz. Ben de bu mesele hakkında işittiklerimi ve gördüklerimi size anlatayım. İş pek fena! Ailemizin namusu mahvoluyor. Buna acilen bir çare bulalım.

— Senin işittiklerin ve gördüklerin uzun mu?

— Uzun ve mühim... Fakat şimdi uzun sözün sırası değil. Herif kız kardeşimizi almış, gece yarısı götürüyor. Biz böy-

le arkalarından bakıp duracak mıyız? Ağabey üzüntümden çatlıyorum. Sizin alafranga müsaadelerinize, nezaketlerinize karşılık bu herifler kız kardeşlerimize karşı pek alaturka davrandılar, pek!

— Böyle yapmak alaturka davranmak mıdır?

— Ay şaşırdım! Sözün zıddını göstermek için öyle söyledim. Pek kabaca davrandılar diyecektim... Şimdi ne yapacağız?

— Nereye giderlerse takip edeceğiz.

— Diyelim ki uygunsuz bir yere gittiler...

— Takip edeceğiz.

— Diyelim ediniz ki suçüstü yakaladık?..

— O zaman ne yapacağımızı düşünürüz...

— Düşünürüz olmaz. Bunu olmuş sayıp şimdiden bir karar vermeliyiz.

— Bu hale karşı şimdi acilen bir karar almamıza engel zihnimde bin türlü endişe var...

— Kız kardeşimizi bir namus felaketinden kurtarmaya engel ne gibi endişe olabilir?

— Anlatması uzun...

— Kısa tarafını tercih edelim. Bunları henüz suçüstü değil, fakat sonu oraya çıkar bir yolda bulduk. Vakit geçiyor ağabey... Vakit geçiyor...

İkisi de başlarını hendekten çıkararak yararsız bir yakınmayla:

— Uzaklaşmışlar... Ne yapacağız?

Saniyeden saniyeye sinirlerini kaplayan şiddetli bir taşkınlıkla ikisi de aynı anda ve hemen bir çırpıda eğitilmiş maymun gibi hendekten dışarı fırlarlar.

Raci hiddetle:

— Ne duruyoruz? Uzaklaşıyorlar... Koşalım! Yetişelim! Herife hakaret edelim. Kız kardeşlerimizi elinden alalım. O bir kişi, biz iki... Elbette başa çıkarız.

— Ya herifin silahı varsa?

— Olabilir a! O kabadayıda mutlak silah vardır. Sizde yok mu?

— Yok...

— Bu tür araştırmaya silahsız çıkılır mı?

— Sende var mı?

— Bir revolverle bir Laz kaması var...

— Aman söyleme... söyleme... Laz kamasını hiç sevmem... Adını söylerken o sivri ucuyla dilim kesilecek zannederim.

— Ağabey, siz alafranganın sade yemek yemeyle tuvalet taraflarına merak sardırmışsınız... Hiç meç, revolver talimlerinden söz bile etmezsiniz. Eskrim bilmeyen bir adam alafrangada *kom il fo*[1] bir centilmen sayılabilir mi?

— Sahi, sahi... O tarafı çok ihmal ettim. Bundan sonra onlara da çalışırız. Ben filozofluğu barbarlığa tercih ederim de...

— Henüz zaman o kadar ilerleyemedi. Daha çok vakit için kamayla, revolverle görülecek işler var. Mademki insanlar içinde yaşıyoruz, her işi gereğince yapmak gerekir.

— Fakat Raci!..

— Buyurunuz...

— İnsan her hareketini medeniyet kurallarına uygun yapmalıdır. Bu da insanlık açısından bir mecburiyettir...

— Biz şimdi o kurallara aykırı ne harekette bulunduk?

— Gece yarısı gidip de bir kavalyenin kolundan damını almak bir *om sivilize*'ye[2] yaraşır mı?

— *C'est trop de scrupule*! (Bu da fazla kuruntu.)

— Yok... Yok... İyi düşünmeli... Mesele naziktir.

— Böyle bir konuda *om sivilize* için istediği gibi şiddetle harekete yasalar izin veriyor. Çünkü mesele namusa aittir. İğfal edilen kadın kız kardeşimizdir.

— İğfal tabirini kullanma... Ne malum?

— Ooo!..

— Ooo'su yok. Mesele senin dediğin gibi farz edilse bile kız kardeşimiz hareketlerine kendi karar verecek bir yaşta-

1 (Fr. *comme il faut*) Seçkin, tam, nitelikli.

2 (Fr. *homme civilisé*) Uygar insan.

dır. Onun *consentement*'ı ile (rızasıyla) olan bir hususa sen ben ne diyebiliriz? Deminden ben de böyle senin gibi şiddetli davranmak istedim, ama derin bir düşünme sonucunda yine aklımı başıma topladım.

— Mesele bunun gibi *grave* (vahim) olursa?.. Yani bakire kız kardeşimizi böyle gece yarısından sonra dağa, bağa, kıra doğru aşırırlarsa bu harekete karşı biz her şeyi der ve her şeyi yapabiliriz.

— Bu hususta *kod franse*[1] ne diyor?

— Ne dediğini bilmem. Ben yalnız şunu söylerim ki *kod franse*'yi şimdi söze, hele bu vakit tarlalar arasında geçen bir olaya hiç karıştırmamalıdır. Biz Mahir'le kozumuzu onun anlayacağı bir dille yani kabadayıca, bıçkınca pay etmeliyiz. Ona karşı davranışımızda *kod franse*'nin hükümleri, Ermance Dufaux'nun sözleri, Baron İstaf'ın kuru lafları hiçbir para etmez. Şimdi şurada ortasına "tüü" diye tükürülmüş koca bir yumruk bütün Avrupa medeni kanunlarından daha çok işe yarar. Anladınız mı ağabey? Haydi yürüyelim. Arkalarına da baksalar onlar bizi seçemeyecek derecede aramızdaki mesafe açıldı. Hoş burunlarına sokulacak kadar yaklaşsak da meşguliyetten bizi görecek halleri yok ya!..

— Yürüyelim. Fakat aklımdayken söyleyeyim. Sakın hiddetine mağlup olup da silah kullanmaya kalkışma. Benim kumandam dışında iş görme.

— Peki ama ağabey, durum gereği bu... Bilinemez ki...

— Yok... Yok... Hiçbir mazeret tanımam.

— Bu beyefendi ile hanımlar nereye gidiyorlar?

— Şimdi göreceğiz.

— Haydi bakalım...

Gözlerini kırpmaksızın bu sevda kaçaklarına dikmiş oldukları halde gidiyorlardı. Sekiz on dakika kadar yürüdüler. Öndekiler tarlayı bitirip sokağa indiler. Birkaç dakika sonra uzunca bir duvarın arkasına girerek görünmez oldular.

Raci telaşla:

---

1 (Fr. *Code français*) Fransız yasaları. (Yazarın notu.)

— Ağabey, sıkı yürüyelim. Biraz ötede dörtyol ağzı var. Göz takibimizden evvel oraya varırlarsa sonra ne tarafa saptıklarını göremeyiz.

Adımlarını hızlandırdılar. Adeta jimnastik adım gidiyorlardı. Duvar hizasının ilerisini görebilecek bir noktaya geldiler. Mahir'le kızlardan eser yoktu.

Raci büyük bir telaşla:

— Ben size demedim mi ağabey! İşte onları gözden kaybettik. Koşalım! Koşalım!

Tabanları kaldırdılar. Dörtyol ağzına kadar nefes nefese geldiler. Sokak ağızlarından dördünü de iyice gözden geçirdiler. Kimse yoktu.

Raci, bu defa telaşına eklenen bir hayretle:

— Takip olunduklarını anladılar da bize oyun mu ettiler?

— Zannetmem, o kadar meşguldüler ki bizi görmeye hiç vakitleri yoktu.

— Bunlar yer yarılıp da içine geçmediler ya? İşte bakınız; bu sokaklar düzgün, bunlardan birini boylu boyunca takip etseler kendilerini mutlak göreceğiz. Ya şu etrafımızdaki evlerden birine girdiler ya da şu bahçelerden birine atladılar.

— Belki, fakat bunu nasıl anlayacağız?

İkisi de şaşkın bakışlarını etrafta dolaştırmaya başladılar. O aralık uzun boylu, poturlu, eli sopalı, bekçiye benzer bir adam ortaya çıktı. İki kardeşe yaklaşarak:

— Selamünaleyküm...

İkisi birden şaşırarak:

— Aleykümselam...

— Siz ne arar burada gece yarısında?..

Raci revolverini yoklayarak:

— Senin ne vazifen? Sen kimsin, bekçi misin?

— Yok bekçi... Paşanın bahçıvanı...

— Paşanın bahçıvanıysan elinde sopayla gece yarısı burada senin ne işin var?

— Ne işin var? Çalıyorlar gece bizim sebzevatlar, yemişler, tavuklar... Ne vakit yakalayacağım bu hırsızlar, geberteceğim alimallah bu sopa ile!

Raci, bir lahavle ile başını iki tarafa salladıktan sonra:

— Bahçıvanbaşı, haydi işine birader! Bizim paşayla, sopayla, tavukla, zerzevatla işimiz yok...

— Bilirim canım değilsiniz siz hırsız. Ben adamın suratına, kıyafetine bakar anlarım ki o nedir! Siz zamparasınız...

— Zampara mıyız?

— Öyle ya!

— Hay aklına kurban olayım... Nerden anladın Allah aşkına?

— Niçin anlamayacak?.. Bu gece istemiyorsunuz mu girmek Despina'nın evinde?

— Despina'nın evine mi girmek istiyoruz?

— Ha ya!

— Al bundan da on paralık! Despina kim? Evi nerede?

Arnavut, yüzünü karşısındakilere bir sır verircesine yaklaştırıp, onların çehresiyle kendi arasına iki elini sokarak söyleyeceği sözlerin ehemmiyetini parmaklarının ucunda tartıyormuş gibi on parmağını oynata oynata gözlerini kırparak:

— Hani ya o kart karı... Kasnak işliyor... Böyle geçiniyor... Öyle değil ben biliyorum... Bu, kerhaneci... Gece evde misafir alıyor. Erkek dişi beraber... Bizim küçük bey de orada gidiyor. Paşanın yaveri de... (Gizli tutmalarını anlatmak için başını daha çok yaklaştırarak) Bu akşam sizden evvel bir erkek iki karı yine orada girmişler...

Bahçıvanın bu önemli ihbarı üzerine Meftun'la Raci'nin ayakları suya erdi. Fakat üzüntü ve kederin şiddetinden betleri benizleri sapsarı kesildi. Bahçıvanın en kaba bir şekilde özelliklerini söylediği öyle kötü bir eve Lebibe ile Rebia bir yabancı erkek eşliğinde nasıl girebiliyorlardı? Demek durum sandıklarından daha vahim bir rezillik derecesine varmış. Meftun üzüntüden nutku tutulmuş gibi bir hale geldi. Raci, bahçıvana karşı renk vermemeye uğraşarak eliyle gösterip:

— Despina'nın evi şu köşeyi geçince ileride o küçük bina değil mi?

— Ya ya... İşte orası. Ben biliyorum imam nerede oturuyor. İstiyorsunuz imam, haber veriyorum, bizim ağaları da kaldırıyorum, bastırıyoruz, bu çapkın hani bu akşam orada girmiş karılarla beraber...

Rezaletin ayyuka varacak bir hal aldığını gören Raci, işi geçiştirmek amacıyla:

— Yok... Yok... Neye lazım? Bu akşam o kadınlarla beraber Despina'nın evine giren delikanlı bizim akrabamızdandır. Kendisine nasihat vermek istiyoruz... Gürültü çıkarsa sonra babası duyar. İş kötü olur. Sen mert bir adama benziyorsun. Senden kimseye kötülük gelmez...

Bahçıvan başını iki tarafa sallayarak:

— Hâşâ... Hâşâ gelmez! Tüh anasını, nene lazım benim böyle işler karışıyorum...

— Teşekkür ederiz birader ağa! Sen ya çekil işine git yahut şöyle alarga dolaş, bir şeye karışma... Biz burada bekleyeceğiz. Onlar çıkınca alıp götüreceğiz. İşte o kadar.

Arnavut tehdit eder gibi işaretparmağını burnunun ucuna götürüp:

— Ama ne vakit görüyorum siz de içerde girdiniz zamparalık için, ben de geliyorum sizin arkanızdan...

— Girdiğimizi görürsen gel. Biz sana doğru söylüyoruz ve böyle söz veriyoruz.

— Peki... Peki... Ne vakit imdat lazım oluyorsunuz, bağırıyorsunuz Zeynel Ağa, ben geliyorum...

— Teşekkür ederiz...

Bu karşılıklı uzlaşma ve teminattan sonra bahçıvandan ayrıldılar. Sevda eğlenceleri ve misafirliklerine kapısı açık olduğu haber verilen Despina'nın evine doğru yürüdüler. Raci büyük bir üzüntüyle sordu:

— Gördünüz mü başımıza geleni ağabey? Takibimizin ilk adımında önümüze ne uçurumlar açıldı?

— Sus Raci... Sus!

— Nasıl sus?.. Bu felakete karşı bir çare bulmak için şu kısa an, en çok konuşmaya muhtaç olduğumuz mühim bir zamandır. Böyle bir vakitte susulur mu?

— Nereye gidiyoruz?

— Evi gözetlemeye...

— Ya pencereden bizi görüp tanırlarsa?..

— Tanırlarsa tanısınlar. Biz onlardan çekinecek değiliz ya! Onlar bizden korksunlar.

— Takip ettiğimizi anlarlarsa bu gece hiç o evden dışarı çıkmazlar...

— Onlar dışarı çıkmazlarsa biz içeri gireriz.

— Gürültü olur.

— Hiç gürültü olmadan böyle bir namus meselesi temizlenir mi?

— Hayır, hayır! Meseleyi tulumbacı gibi halletmek istemem. Mahir bize karşı hakaret edercesine saldırıda bulunursa terbiyeli, medeni bir adama yaraşır biçimde usulünce kendisini düelloya davet ederiz...

— Ağabey, bu boş fikirlerden vazgeçiniz. Kasım Efendi'nin oğlu düellodan ne anlar? Olacak iş değil ama meseleyi halletme konusunda düelloyu kabul etsek bile bunu uygulamak için herifin başka saldırılarını, hakaretlerini mi bekleyeceğiz? O dediğiniz saldırı, hakaret meydana gelmiş değil midir?

— Off Raci, bu kadar uzun *disküsyon*'un[1] sırası değil! Benim de şimdi burada etraflıca anlatamayacağım birtakım düşüncelerim, hesaplarım var. Sen sözümü dinle. İşte o kadar! Bir ağabey sıfatıyla bunu sana emrediyorum.

Böyle didişerek Despina kadının evi önüne geldiler. Bahçıvan Zeynel Ağa'nın rivayetine bakılırsa bu kadın sözde kasnak, lakin aslında diğer günahları işleyerek geçinir aşk ve zevk simsarlarından biriymiş. Geceleri çift gelenlere konukseverlik gösterirmiş.

Ufak bir bahçe içerisine yapılmış olan bu evciğin küçüklüğü, vaziyeti buranın Beyoğlu sevda borsalarından birinin şubesi bulunmaktan ziyade özel bir buluşma yeri olması ihtimalini gösteriyordu. Sokak tarafına bakan pencerelerde

---

1 (Fr. *discussion*) Tartışma, çekişme, dalaş.

aydınlık yoktu. Yan taraf pencerelerini bir parça görebilmek için sokağın uzun duvarını bir hayli dümdüz gitmek gerekiyordu. Meftun sağ, Raci sol tarafa doğru iyice açıldılar. Ne tarafa gitseler evin arka taraf pencerelerini görmek mümkün olmuyordu. Bu birinci keşfe çıkışlarından sonra iki kardeş yine birleştiler. Meftun sordu:

— Ne gördün?

— Hiçbir şey... Panjurlar sımsıkı kapalı... Ne aydınlık görülüyor ne de evde birinin oturduğuna işaret edecek bir pıtırtı işitiliyor.

— Ben de bir şey anlayamadım. Acaba Arnavut'un zannettikleri, tarifleri yanlış mı?

— Sanmam. Sabaha kadar buradan ayrılmayız. İş elbette anlaşılır.

— Ya biz burada beklerken onlar bizim bilmediğimiz diğer bir kapıdan çıkıp giderlerse?..

— Evin durum ve sınırlarına bakınca yan ve arka taraftaki komşulardan birinin bahçesine atlamadıkça dışarı çıkmak ihtimali yok gibi görülüyor...

— Evin öbür tarafını görmek mümkün olsa aydınlık görmek değil ses bile işiteceğimizi tahmin ediyorum.

— Siz bana bir parça omuz verseniz ben duvardan içeri atlayabilirim. İşiteceğimiz gizli birkaç sözden bizim için büyük gerçeklere ermek ihtimali vardır.

— Olmaz... Olmaz...

— Neden?

— İçeri girmemek için Arnavut'la antlaşmamız var...

— Adam sen de! İcabında Berlin Antlaşması[1] bile bozuluyor, hükümsüz kalıyor...

— Bu Berlin Antlaşması'na benzemez. Herifin elindeki sopanın antlaşma hükümlerinin bozulma yoluna girmek-

1 93 Harbi olarak da geçen 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı ardından Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya, İngiltere, Almanya, Avusturya-Macaristan, İtalya ve Fransa arasında 1878'de Berlin'de imzalanan antlaşmadır. Osmanlı'nın çok büyük topraklar kaybettiği antlaşma hükümlerince Kıbrıs Sancağı da İngilizlere devredilmiştir. Antlaşma yeni uzlaşmazlıkların kaynağı olmuş ve Osmanlı'nın dağılma sürecini hızlandırmıştır.

ten korunması için somut bir kefil olduğunu unutmamalıdır. Berlin Antlaşması bizim antlaşmayı korumaya kefil olan kuvvetimiz bulunmadığı için öyle oldu. O sopayı, sen de revolveri, kamayı çekince rezalet, felaket ayyuka varır. İçerideki kadınların birinin kız kardeşimiz, diğerinin teyze kızımız olduğunu hatırdan çıkarmamalıyız. Hatta bana kalırsa şuraya bir yere gizlenip onların evden çıkmalarını beklemeli, buradaki varlığımızdan asla ipucu vermeyerek, kızların sağ salim köşke dönmelerini yalnız gözlerimizle takip etmeliyiz...

— Aman ağabey, beni çatlatmayınız! Şurada bahçıvanın kerhane adını verdiği bu rezalethaneden gece yarısı bir çapkın herifle beraber çıkan kızların isterse yaralanmadan ve her uzvu tam olarak evlerine dönüşlerine "sağ salim dönmek" denilebilir mi?

Duvarın önünde böyle ateşli ateşli söylenerek beş aşağı beş yukarı gezinmeleri evdekilerin kuşkulu bakışlarını üzerlerine çekebilirdi. O saatte o tür bir eve girenlerin dışarıya karşı daima tetikte ve kuşkuda bulunacakları bellidir. İki kardeş ağır ağır sokağın güney tarafına doğru yürüdüler.

Şimdiki zenginler eski hayır işlerinin kökünü kuruttuktan sonra hayrat yapımından büsbütün geri kalmadıklarını göstermek için sözüm ona oraya buraya çeşmeler, yalaklar inşa ettiriyorlar. Erenköyü tarafları mal ve servet sahiplerinin cömertlikleri eseri olan bu çeşmeler cidden görülmeye değer ve öncekilerle yeniler arasındaki hayır ve kudret farkına bir ölçüdür. Doğu'da çeşme denince göz önüne o gösterişli, o nakışlı, süslü, işlemelerle bezenmiş, uzun saçaklı, sayvanlı, geniş yalaklı, gürül gürül şarıltısıyla susamışların kulaklarını okşayan ve yaptıranların adını rahmetle, minnetle anmaya yol açan o güzel hayratlar gelir.

Erenköyü'nde şimdiki hayır sahiplerinin çeşmeleri öyle değil. Bir mecidiyeye bir ayna taşı, kırk kuruşa bir yalak, sıfır numara bir semaver musluğu, birkaç tuğla, bir parça harç, bir günlük duvarcı yevmiyesi... Bir kuzu zinciri ucuna bağlı porselen dedikleri o sırlı eşyadan bir maşrapa... İşte

size yarın ahrette şefaatte bulunulması için vesile olacak bir hayır eseri... Yaptıran, hak ettiği sevapları kazanmakta manevi bir unutkanlık olabileceği endişesiyle yaptırdığı eserin yukarısına kendi yüce adını hakkettirmeyi[1] ve üzerine yaldız çektirmek tarafını da ihmal etmiyor.

Aşağıya doğru biraz daha ilerlediler. Temelleri atılmış bir yapı önüne geldiler. Sokağın kenarına dökülmüş iri iri duvar taşları gördüler. Bunlardan birinin üstüne Meftun, bir diğerine Raci oturdu. Gece âşıklarını kaçırmamak için ikisi de gözlerini o malum evden ayırmıyorlardı. Birer sigara yaktılar. Büyük bir iç sıkıntısıyla kaplarına sığmaz bir hale geldiler. Şimdi kız kardeşleri o evden âşığıyla birlikte dışarı çıkınca ne yapacaklardı? Bu o kadar vahim ve aynı zamanda o kadar nazik bir meseleydi ki ne davranışta bulunacaklarına dair konuşmak bile şimdi bu maceranın vahametini artırmaya sebep olacakmış gibi büyük bir endişeye kapıldılar. Bu hal kendiliğinden nasıl bir gelişme gösterecekse ona göre, yani kendilerini tesadüfe teslim ederek beklediklerini gösterir, kaderlerine boyun eğmiş bir hal aldılar. Fakat bir süre sonra Raci yüreğinden taşan bir öfkeyi yenemez oldu. Köpürmüş bir boğa gibi başını havaya dikerek anlaşılmaz bir şeyler homurdandıktan sonra yumruğunu kaldırıp taşlara topraklara vuruyor, sanki bu şekilde hayali bir düşmanı tepelemek istiyordu. Meftun kardeşinin her an şiddeti artan bu galeyanlarını görünce artık dayanamayıp sordu:

— Öyle ne oluyorsun Raci?

Raci, şiddet derecesi gece pek fark olunamayan bir bakışla ağabeyini ümitsizce bir süzdükten sonra:

— Ne mi oluyorum? Boğazımda, hemen dilimin altında dolaşan... şimdi ağzımdan kaçırırsam ikimizin arasında bir top gümbürtüsüyle gürleyecek müthiş bir sır... Kötü bir haberim var... İşte artık onu zapt edemiyorum.

Meftun'un yüzüne bir solgunluk, vücuduna bir kesiklik geldi. Titrek bir sesle:

---

1 Hakketmek, maden, taş, ağaç üzerine elle kazıyarak yazmak, şekil oymak.

— Çekinme söyle... Haber vereceğin felaket ne kadar büyük olursa olsun bunu dinlemek için bende de o kadar büyük bir metanet göreceksin... dedi.

Raci gözlerini yere dikip her heceyi ağır ağır telaffuz ederek:

— Lebibe ile Rebia geçen gün gizlice İstanbul'a geçmişler... Beyoğlu'na çıkmışlar... Bir kadın doktora, yani ebeye başvurmuşlar...

Bu son müthiş cümle üzerine iki kardeş arasında derin bir sessizlik meydana geldi. Ellerindeki bastonlarının uçlarıyla toprağın üstüne gece seçilmez hiyeroglifler, anlaşılmaz birtakım acayip şekiller çizerek sanki sırlarını toprağa emanet ediyorlar ya da bu felakete karşı nasıl bir yol izleyecekleri muammasını, bu güç meseleyi alışılmadık bir tür denklemin acayip ve tabiatüstü işaretleriyle halle uğraşıyorlardı. Nihayet Meftun, bastonunun ucunu yerden kaldırıp kesin bir ifadeden de ürküyormuş gibi bir belirsizlikle sordu:

— Acaba hangisi?..

— Onu anlayamadım... Bu işi henüz birkaç gün evvel bir tesadüf yardımıyla öğrendim. Bir zamandır pek kederli bir haldeyim. Geceleri uyuyamıyorum. Artık hiç peşlerini bırakmıyorum. Soruşturmamın bu önemli kısmını yakında tamamlayacağım.

Meftun, birdenbire elektrikle harekete geçmiş gibi, bastonunun ucuyla toprağın üzerinde büyük bir kavis çizdikten sonra değneği yere atıp elini başına götürerek önemli bir şey hatırladığını gösterir biçimde avucu içinde birkaç defa alnını sıkarak:

— Kazaya uğrayan Rebia'dır sanırım, dedi.

Raci'de ağabeyinin bu keşfini dayandırdığı hatırındaki olayı soramayacak derecede sanki bir düşünce yavaşlığı, bir yorgunluk ortaya çıkmıştı. İki kardeş o kadar dalmışlardı ki yanlarına kadar sokulan Zeynel Ağa'nın gelişinden haberdar bile olmadılar. Gözetleme görevlerini de neredeyse büsbütün unutmuş oldukları bir sırada Arnavut, elindeki sopayı "güm" diye şiddetle yere vurduktan sonra:

— Bre ne oturuyorsunuz burada böyle?

Raci bu beklenmedik uyarı üzerine biraz aklını başına toplayarak:

— Çıksınlar diye bekliyoruz...

Arnavut bir kahkaha salıvererek:

— Kim çıksınlar? Çıkmışlar onlar... Siz şaşkınlar yok haberiniz...

Bu son uyarı, ikisini de büsbütün şaşırttı. Zeynel Ağa'yla daha fazla lafa gerek görmeyerek iki kardeş av kokusu alan hayvanlar gibi bahçıvanın işaret ettiği tarafa olanca hızlarıyla bir saldırdılar. Bu kadar telaşla ne yapmaya gittiklerini ikisi de bilmiyordu. Meftun, Raci'yi zihninden makul bir karar vermiş sanıyor; Raci de ağabeyi hakkında aynı şekilde düşünüyordu.

Arnavut vermiş olduğu ilk sözdeki kararlılığını gösterdi. Pek açık mesafeden takip ediyor, yanlarına sokulmuyordu.

İki kardeş o hızla köşeyi dönüp o uzun duvarı da boyuna kat ettiler. Tarlaya atladılar. Artık şafak da atmıştı. Doğudan dağılan hafif bir aydınlık batıdaki mehtabı donuklaştırıyordu. Güneşin öncüleri gibi görünen birkaç parça hafif bulut, tan yerinden yükselip ufka yayıldı. Kuzeyden mevsime göre serince bir rüzgâr esiyor, her taraftan jaleler parıldıyordu. Tarlanın ta ortasında normal büyüklüklerinin hemen yarısı kadar küçülmüş ikisi beyazlı, biri siyahlı üç insanın hızla yürüdükleri görüldü.

Takip edenler, nefesleri nefeslerine yetişemeyecek bir halde hızlarını bir kat daha artırmaya uğraşarak bayırdan inen bir su akışıyla gidiyorlardı. Mesafeyi yarılayınca Raci, "Durunuz!" uyarısıyla bir nara attı.

Öndekiler şaşaladılar. Hemen dönüp arkalarına telaşla birer bakış fırlattılar. Meftun'la Raci'yi o çarpıntı içinde görünce birdenbire put kesilip hareketsiz kaldılar. Nara bir kere Raci'nin ağzından fırladıktan sonra bunun uygun bir hareket olmadığını Meftun'la beraber delikanlı kendi de anladı. Ama iş işten geçmişti.

Şimdi kız kardeşleri ve âşığıyla pek acı bir yüzleşme yapılacaktı. Bu çok ağır bir namus meselesiydi. Durum neza-

kete, yumuşaklığa sığar cinsinden değildi. Başlandığı gibi, bu işi yine böyle sert bitirmek gerekiyordu. Daha doğrusu durumun gerektirdiğini birdenbire kestirivermek cidden güçleşmişti. Şimdi bu küstah âşığın gırtlağına atılarak yere yatırmak, kızlara da güzelce birer sopa çekmek mi lazımdı? Raci'nin niyeti böyleydi.

Kızlar birkaç saniye sonra ilk şaşkınlıklarından ayılınca açılacak bu yargılamaya, bu müthiş sürtüşmeye karşı yalnız âşıklarını vekil bırakıp kendileri köşke doğru kaçmak kararlılığıyla o tarafa seğirttiler. Fakat Mahir'in bir işareti üzerine yine durdular. Kısa süre sonra beşi de yüz yüze geldiler. Hem aşırı derecede çarpıntı hem de takip şiddetinin artırdığı etkiyle iki kardeşin göğüsleri alabileceği derecede hava alamayarak çabuk çabuk inip kabaran birer körük haline girmiş, gözleri yuvalarından biraz dışarı fırlamış, yüzleri mosmor kesilmişti.

Beşinin de birbirine karşı ilk bakışmaları pek acı oldu. İki kardeşte de adeta bir çeşit yırtıcılık hali ortaya çıkmış gibiydi. Hele Raci, ağzından ziyade burnundan soluyarak Mahir'in üzerine hücuma hazır olduğunu gösterir titremelerle sarsılıp duruyordu.

Âşıklarıyla böyle gece gezmelerinde şimdiye kadar takibe, tehdide uğramaksızın kim bilir kaç defa sızıltısızca başarılı olmuş bulunan küçük hanımlar, bu geceki eğlencenin böyle uğursuz bir sabahla sona ermesine, yani kabahatlerinin üzerine güneş doğmasına karşı ne diyeceklerini, ne düşüneceklerini şaşırmışlardı. Sonucun almaya yaklaştığı karanlık renk daha çok gözlerini karartıyordu. Bakışlarının ilk karşılaşmasından sonra gözlerini yere indirdiler. İkisinin de yavaş yavaş dizlerinin bağı çözülüyor, vücutlarını bir ürperti sarıyor, düşmemek için birbirine tutunmaya, birer dayanak noktası aramaya uğraşıyorlardı.

Raci, ağlamayla gülme arasında acayip bir ferah çehreyle birdenbire yumruğunu kaldırıp Mahir'e sordu:

— Baksana arkadaş! Sen kimsin? Bu vakit yanında bulunan bu kadınlar kim?

Bu sorunun hemen kavgayı tutuşturacak bir fitil hizmeti göreceğini hisseden Meftun, Raci'yi kolundan çekip, "Sen şöyle dur! Burada ben varken sana söz düşmez" amirce uyarısıyla kardeşini beri tarafa aldı. Bu iki kardeşin morarmalarına karşılık Mahir de sapsarı kesilmişti. Topraklardan, taşlardan haline insaf, medet arar gibi yardım edeni olmaksızın, şaşkın, dalgın bir gözle etrafına bakınıyordu.

Meftun, Raci'yi ilk şiddetli hücumundan alıkoydu. Fakat şimdi onun yerine ne demek, durumu nasıl idare etmek gerekeceğini kendi de bilmiyor, belirleyemiyordu.

Bu iki namus davacısının hınç ve lanetine hedef olan Mahir, düşmanları tarafından belirlenecek hakça bir cezaya razı olacağını gösterir bir çehreyle boynunu eğdi. Bir müddet bekledi. Raci yine köpürmek belirtileri gösterirken Meftun ağır, kesik, titrek bir sesle başlayıp:

— Birader, efendi! Söylemeye gerek yok... Şu anda aramızda halledilmesi gereken... bir namus meselesi var... Fakat çok şükür hepimiz de medeni adamlarız. Hiddetle, şiddetle, vahşetle harekete lüzum yok...

Raci hemen söze atılarak:

— Bu yaptığınız adeta bir *sermon*'dur,[1] hakaret değil... Halbuki "birader efendi" namını verdiğiniz şu çapkın herifin aile namusumuza karşı yaptığı saldırıya bu kadar yumuşak karşılık verilmez. Buna ölçülü davranma değil, adeta âcizlik denir.

Meftun manalı manalı gözlerini süzüp, işaretparmağını ağır ağır ağzına götürerek Raci'ye susma emri verdi. Ağabeyinin böyle ılımlı, barışçı davranmasından maksadının ne olduğunu Raci henüz bilmiyordu. Meftun manasız hiddetlere, şiddetlere yenik düşmek yüzünden bütün bütün hüsrana uğramaktansa, içinde bulundukları o nazik buhran anından yararlanarak bütün emellerine karşı bir başarı kapısı açmak istiyordu ki o da lakırdıyı bir tasımına getirip de bu meselenin ancak Lebibe'yi nikâhla almasıyla kapanabileceğini ör-

---

1 (Fr. *sermon*) Vaaz, mecazi olarak uzun, can sıkıcı öğüt.

tülü bir biçimde olsun Kasım Efendi'nin oğluna anlatmakla mümkün olacaktı. Dolayısıyla Raci'nin homurtusu kesildikten sonra dedi ki:

— Büyük bir kötülük olmuş. Şimdi hepimiz birden tedbirsizlik, idaresizlik gösterip bu kötülüğü bütün bütün büyütmektense bunun en kolay tarafını tercihe yol arayalım...

Mahir, her ne şekilde isterlerse barışa yatmaya hazır olduğunu gösterir yalvaran bir duruşla gözlerini yere eğip:

— Bu meselede zannettiğiniz gibi bir namussuzluk yoktur. Bu suçlamayı ne ben kabul ederim ne de kız kardeşiniz.

Mahir'in bu çocukça savunmasına karşı Raci, yine dilini tutmaya tahammül edemeyerek alaycı bir sesle:

— Bu meselede namussuzluk yok mudur buyurdunuz? Namussuzluğu siz manda gibi, deve gibi, fil gibi boynuzlu, hörgüçlü, hortumlu, somut, oynar, sıçrar, çifte atar bir mahluk mu zannedersiniz?.. Hayır, hayır! Namus bu kadar somut, göze çarpar bir şey olsaydı, çok kimsenin foyası meydana çıkardı. "Namus" soyut bir isim, kurmaca bir niteliktir. Çoğunlukla bazı kimselerdeki varlığıyla yokluğu zor fark olunur. Fakat bilenlerce bunun bir sınırı vardır. Herkesin kendine göre anlamasına gelemez. Bıyıklı, koskoca bir adam olmuşsunuz, henüz namusun ne olduğunu bilmiyorsunuz... Size yabancı olan bir evden gece yarısı iki kızı birden aşırıp, Despina'nın evine götürmeye ırza, namusa saldırı derler. Böyle terbiyeli konuşmadan bir şey anlamıyorsanız ben sizin külhanbeyi dilini de bilirim. O şekilde de konuşabilirim. Ondan da anlamamakta ısrar ederseniz (revolverle kamanın bulunduğu yerleri işaret ederek) böyle anlatma vasıtalarına başvururuz, bunlarla konuşuruz.

Mahir'in çehresi yavaş yavaş sarılıktan pembeliğe dönerek, "Efendim, affedersiniz. Cehalet... Sevda... Sabırsızlık..." sözlerini ağzından kaçırdı.

Zavallı âşığın eblehçe sarf ettiği bu "sabırsızlık" kelimesi, üstü kapalı biçimde vaktinden önce tadılmış aşk arzuları anlamına geldiğinden artık Raci'de tahammüle takat kalmadı. Tepelemek için Mahir'e doğru bir atıldı. Sonucun vahameti-

ni hisseden kadınlar bir çığlık salıverdiler. Fakat Meftun bir şimşek hızıyla dövüşenlerin arasına atılarak kardeşini sıkı sıkıya göğüsledi. O hızlı anda Lebibe ile Mahir aralarında gözle kaşla birkaç kez işaretleştiler. Meftun'un araya girmesiyle hasmının hamlesinden kurtulan Mahir, birdenbire arkasına dönüp var kuvvetini tabanlarına vererek kaçmaya başladı. Meftun, öfkeden köpüren biraderinin iki kolunu koltukaltlarından sokup arkasından sımsıkı kenetleyerek göğüslemiş olduğundan Raci'nin Meftun'u yere yatırıp pek çok tartaklayıp hırpalamadıktan sonra kurtulabilmesine imkân yoktu. Bir iki şiddetli sarsıntıya yeltendi fakat Meftun, acı bir dille paylayarak:

— Bugüne kadar hakkımda olağanüstü bir itinayla gösterdiğin ağabeylik hürmetini demek şimdi ayaklar altına alıp bana başkaldırıyorsun... Yok Raci, yok! İnsanlıktan bütün bütün çıkarak beni burada iyice tepelemedikçe elimden kurtulamazsın.

Bu kesin uyarılar karşısında itaate mecbur kalan Raci şiddetli bir üzüntüyle yakınarak hasmının arkasından:

— Kaç alçak, kaç! Sana indiremediğim bu yumrukların bu taşan öfkeyle suç ortağın olan bu kızların kafalarında patlayacağını düşünmeden sen yalnız canını kurtarmaya uğraş... Kaç, korkak! Kaç, melun!

Meftun'un bir işareti üzerine kızlar köşke doğru koşmaya başladılar. Raci yine köpürerek:

— Ağabey, bırak beni bari şu kahpeleri olsun tepeleyeyim. Bütün sinirlerimi, damarlarımı saran bu öfke vücudumda kalırsa can alıcı bir zehir gibi beni öldürür. Bir namuslu adam yok olacağına bırak bir iki namussuz gebersin.

— Hayır, hiç kimsenin gebermesine gerek duyulmadan bu mesele halledilir...

— Fakat ağabey, bilmiyor musunuz ki bu kızlardan biri gebedir?

— Biliyorum.

— Ah, belki ikisi de kim bilir?..

— Olabilir...

— Olabilir mi? Ah bu hale nasıl tahammül ediyoruz? *Savuar Vivr* böyle mi diyor? Ermance Dufaux bunu mu tavsiye ediyor? *Kod franse* bu gibi hallere karşı sabır, uyuşukluk, suskunluk mı emrediyor?

— *Savuar Vivr* bu gibi aşk rezilliklerinden bahsetmez. Ermance Dufaux güzel âdetlere ve milli terbiyeye özendirir, suçlardan dem vurmaz. *Kod franse* böyle namus meselelerinde bazı anlar için özel izinler verir. Fakat bu konularda pek titizdir. Biz medeni adamlarız. Keyfince cezalandırmayla, öldürmeyle, yaralamayla meseleyi halletmek bize yaraşmaz. Bu gibi hallerde her kişi bulunduğu memleket kanunlarına uymaya mecburdur. Kimse kişisel olarak adaleti yerine getiremez. Alexandre Dumas fils'in ünlü bir piyesindeki "Böyle bir kadını ne yapmalıdır?" sorusuna cevap olarak *tue-la* yani "onu gebert" diye haykırması, böyle şiddet göstermesi şimdi pek fazla kınanıyor. Böyle çocukça saldırganca hareket etmekle, kararlarımı, işimi ne kadar bozduğunu bilsen...

— Aman ağabey! Şimdi üzüntümden, öfkemden çatlarım. Saldırganca hareket eden biz miyiz yoksa o mudur?

— Mahir ne sözle ne hareketle saldırıda bulundu. Boynunu eğdi. Ne söylesek dinliyordu. Neye karar versek onu kabul edeceğe benziyordu. Sen işi bozdun. Berbat ettin.

— O edepsizin aile namusumuza bu saldırısından sonra bir de bize karşı durup da "cehalet, sevda, sabırsızlık" kelimelerini tam bir alayla söylemesine nasıl tahammül edilir?

— O kelimeleri Mahir alay maksadıyla söylemedi. Şaşkınlık, daha doğrusu eblehlikten ötürü sarf etti.

— Benim söylediklerimden ziyade siz o murdarın sözlerini iyiye yormaya hevesli bulunuyorsunuz.

— Bu macera adliye vasıtasıyla ve hele silahla hiç halledilemez. Bu konuyu bana bırak. Bu işi barışçı bir yoldan halledeceğime işte sana söz veriyorum. Bu meseleyi karmakarışık hale sokmak değil, örtbas etmek gerekir. Benim de elbette bildiğim, düşündüğüm bir şey var canım. Öyle öfkeyle, asarımla keserimle iş görülmez.

— Yarın öbür gün başımıza vrank vrank bağıran bir piç çıkarsa bu iş nasıl örtbas olur?

— Şimdi bu lakırdıların lüzumu yok! Bu işi yoluna koyacağıma ben sana söz veriyorum. Sen de şimdi eve gidince bir gürültü çıkarmayacağına bana söz vereceksin. Kızları inceden inceye sorguya çekmen gerekiyor. Benim planımı bozma... Bu konuda bana kesin söz ver de yakanı bırakayım.

Raci sustu. Meftun yine ısrarla:

— Ne susuyorsun? Şimdi senin yakanı bırakayım da öfken seni hangi tehlikeli işe sürüklerse ona atılarak hem kendini hem kızları hem aile namusumuzu her şeyi mahvet, öyle mi? Eğer çıldırdınsa söyle Raci? Evvela seni bir akıl hastanesine kapatayım, sonra işimi göreyim... Haydi, söz ver...

— Veriyorum.

— Namusun üzerine yemin ediyor musun?

— Of ağabey! Söz veriyorum işte. Bununla yetininiz.

— Yok... Yok... Bu kadar mühim bir meselede ben çürük bir sözle yetinemem. Bundan sonra bir gürültü çıkarmayacağına, ben her neye karar verirsem onu yapmakta bana yardım edeceğine yemin isterim...

— Peki ederim. Fakat bu meselede tahammülümün üstünde bir namussuzluğa, bir hakarete, felakete uğrarsam bu ettiğim yeminin neye varacağını bilemem. Fakat her durumda verdiğim sözü tutmaya uğraşırım. Ağabey siz de ne kadar güç, ağır bir görev, vicdani sorumluluk altına girmiş olduğunuzu güzelce tartınız. Bu işi başaramamaktan doğacak büyük felaketimizi bir kere göz önüne getiriniz...

11

Meftun bu işi güzel bir şekilde halletme konusunu kardeşine karşı üzerine aldı. Fakat bu mühim meseleyi iyi bir sona vardırmak için kendinin de belirli, güvenilir bir planı yoktu. Çünkü henüz birkaç saat önce karşılaştığı bu heyecan verici olaya karşı tedbir ve karar alabilecek vakit olmadı ki... Onun emeli, Kasım Efendi'nin kızı Edibe'yi kendi almak, kız kardeşi Lebibe'yi Mahir'e vermekti. İşte o kadar.

Meftun bu emeline erişmek için münasip bir yol bulmaya ve hazırlamaya uğraşırken ötekiler işe o kadar kötü bir tarafından başlamışlardı ki kendisi bu işe hangi ucundan yapışabileceğini şimdi şaşırdı kaldı. Kız kardeşiyle Mahir daha ortada fol yok yumurta yokken gelin güvey olmuşlardı. Meselenin gelecekteki vahameti bu mevsimsiz, aceleye getirilmiş gelin güveyliğin göstereceği üzücü sonuçların derecesine göre anlaşılacaktı. Ne olursa olsun her durumda evvela Raci'yi idare etmek lazımdı.

Köşkte büyükanne Şekûre Hanım sabah namazına kalkmış, akik tespihini seccadenin içinde bulamayınca çoğu zaman Lebibe'nin, defalarca yinelenen tembihlerin aksine tespihin püskülüyle kedi yavrusunu oynatmayı âdet edindiğini bildiğinden, tespihi sormak için kızın odasına gitmiş, yatağında bulunmadığını görünce merak etmiş, Lütfiye Hanım'ı uyandırmış, evin her tarafını aramışlar, Lebibe'yi bulamadıktan başka Rebia'nın da yerinde yeller estiği anlaşılmış, onun annesini de döşeğinden kaldırmışlar. Meftun'la Raci'nin de evde bulunmadıkları meydana çıkmış, durumu araştırmak için Eleni'yi de uyandırmışlar. Fakat akşamki yorgunluklardan dolayı iyice bitkin düşen Zarafet'le Şaban'ı öyle dürtmekle, tartaklamakla döşeklerinden kaldırabilmek mümkün olamamış.

Ev halkı bu telaştayken küçük hanımlar alı al, moru mor, çarpıntılar içinde, titreyerek üzüntülü bir halde köşkten içeri girmişler; her ağızdan kopan birer yaylım tekdire, kınamaya hedef olmuşlardı. Birbiri arkasından yağan soruların hepsine susturucu bir cevap olarak, "Ne darılıyorsunuz? Ağabeylerimizle beraberdik... Nereye gittiğimizi onlardan sorunuz" sözlerini savurarak, evet, bu cesareti göstererek odalarına çekilmişlerdi.

Meftun'la Raci eve girdikleri zaman aile halkını işte böyle önemli bir toplantı halinde buldular. Lütfiye Hanım oğullarına hemen azarlamak için ağzını açarak:

— Meftun, neredesiniz bu vakitlere kadar? Evvelleri böyle dışarıda sabahladığınız zaman Neva Bey'in evinde kumar

oynadığınızı bilirdik. Kumar oyunu da iyi bir şey değil ama haydi neyse merak etmezdik. Şimdi kızları da beraber götürüyorsunuz... Onlarla birlikte kumara gidilmez, erkekçe başka bir yere hiç gidilmez, nereye kayboluyorsunuz Allah aşkına? Hep bu tuhaf marifetleri, âdetleri Frenk kitaplarından mı bulup çıkarıyorsunuz?

Büyükanne Şekûre Hanım, bağırsaklarını yumuşatması için her sabah kullandığı gülbeşekerin üstüne yarım bardak su içtikten sonra:

— Çok şükür kızlar bulundu. Fakat benim tespih meydanda yok. O piç kurusu kedi yavrusu alıştı ya, gelip seccadeden almış, kim bilir hangi deliğe götürmüştür. Kızım Lütfiye, nafile yüreciğini üzme. Sen ne kadar söylensen, onlar yine bildiklerinden şaşmazlar. Bu birinci, ikinci gidişi değil ki, ben kızları kaç defadır döşeklerinde bulamadım. İşin böyle uzayacağı aklıma geleydi bu gece gezmelerinin sayısını bilmek için çetele tutar da bugün size hesap verirdim. Hay Rabbim esirgesin! Biz gençliğimizde akşamüstü on birden sonra[1] çarpılırız diye korkudan bahçedeki incir ağacının yanına kadar gidemezdik. Bunlar gece yarısı döşeklerinden kalkıp galiba Fenerbahçesi'ni falan boyluyorlar... Ne çarpıldıkları var ne bir şey... Bilmem yeni zamanın cinleri şeytanları da insanları gibi değişti mi, ne oldu? Yoksa evvelden "Çarpılırsın, dışarı çıkma!" diye bizi mi aldatırlarmış? Meğerse vaktiyle biz de ne alıkmışız ne alık... Zevk sürmek için meğerse gencelip dünyaya şimdi gelmeliymiş... Böyle kurt kuş uykudayken döşeğini bırakıp da Çiftehavuzlar'a, Fener'e gitmenin sefasını biz de işte o zaman anlardık... Şu bizim Zarafet'le Şaban'dan ne umarsınız? İkisi kol kola şu bahçeyi dört dolaşmadıktan sonra döşeklerine girip de yatmazlar... A yavrum! A kuzucuğum! Bu evde senden benden başka akşamdan uyuyan yok...

Kızların böyle döşeklerinde bulunmamalarının ilk defa olmadığı, âşıklarıyla Despina'nın evine kapandıktan ve o

1 Güneşin batmasına bir saat kala.

çok acı yüz yüze gelişten sonra eve girince ağabeyleriyle birlikte olduklarını iddiaya kalkışmaları Raci'yi bütün bütün üzdü ve gazaba getirdi, fakat ne çare ki ağabeyinin soruşturması son buluncaya kadar hiçbir şey dememeye söz vermişti.

Büyükanne Şekûre Hanım'ın sonu gelmez gürül gürül akan paylama şelalesine karşı Meftun, "Bu kadar söz işitmek için ne yaptık canım?.. Mehtap vardı, kız kardeşlerimizi aldık, beraber gezdik. Biraz geç kaldık. Suçumuz bu mu?" diye kısaca karşılık verdikten sonra iki kardeş, onlar da kızların yaptıkları gibi, odalarına çekildiler. Herkes gitti. Fakat büyükanne bir kere coşmuş bulundu. Sofadaki hasır koltuklusunu pencerenin kenarına çekti. Hayali birine karşı elleriyle türlü işaretler ederek anlatıyordu. Şimdiki kızları eskileriyle, namuslu eski zaman kadınlarıyla karşılaştırmak için adeta bir tarih özeti yaptı. Soru sorulacak yerlerde azıcık duruyor, ağzını yayıp, gözlerini süzerek alaycı bir gülümsemeyle kendine yine kendi cevap veriyordu.

Bu olaydan memnun olan yalnız teyze Vesile Hanım'dı. O da kızına karşı yalandan paylarcasına birkaç söz söyledi. Fakat Meftun'un gece yarısı Rebia'yı alıp kırlara, gezmelere götürmesini kendince bir çeşit gönül meyli olarak yorumladığından bu meylin başlangıcının yakında kızıyla Meftun'un arasında bir evlenmeyle son bulacağını düşünerek sevincinin sonu gelmiyordu.

O geceki üzücü maceralarından ev halkına hiç renk vermeksizin odalarına çekilmiş olan beylerden, hanımlardan hiçbirine beş dakikalık olsun uyuyup dinlenmek nasip olmadı. Dördü de heyecan verici birer sabah geçirdiler. Ruhsal sıkıntı, vücudu maddi yorgunluktan daha çok bitap düşürür. Meftun, vücut dinlendirmek için döşeğe uzandı. Hangi vaziyeti alsa rahat edemiyordu. Döşekten fırladı, koltuğa oturdu. Bu meseleyi gönlünden geçirdiği şekilde halletmek için türlü plan düşünüyordu. Esas noktaları saptayabilmek kızların sorguya çekilmesinden sonra mümkün olacaktı. O esnada oda kapısı hafifçe vuruldu. Açtı. Raci sapsarı bir çehreyle girerek:

— Ağabey, ben çıldıracağım!.. Ne olduğumu bilmiyorum. Bu maceranın bana bu kadar kötü etki edeceğini tahmin etmezdim. Adeta beynim karıncalanıyor.

— Raci kardeşim, sakin olmak lazım. Hiddetle, şiddetle iş sökmez.

— Sizden bir şey rica etmeye geldim...

— Nedir?

— Kızlar sorguya çekilirken ben de burada bulunayım...

— Soğukkanlılığını koruyamazsın. Sonra iş fena olur.

— Kesinlikle gerekmedikçe söze karışmayacağıma söz veriyorum.

— Kesinlikle gereken ne olabilir?

— Sorgu sırasında yeri geldikçe gerçeğin açıklığa kavuşması için size yardım etmek...

— Teşekkür ederim. Fakat işi büsbütün karıştırmanızdan ve kendi elinize almanızdan korkarım. Kızların ağzından söz almak, gerçeği öğrenmek için evvela yumuşaklık göstermek gerekiyor. Elin çapkınlarıyla öyle uluorta belaya girmek iyi bir netice vermez. Ne olmuş ne bitmiş iyice anlamalıyız ki ona göre gerekli tedbirleri alabilelim.

— Küçük hanımların bu kepazeliklerine dair evvela ben bildiklerimi söyleyeyim. Onların sorguya çekilmesinden evvel benim diyeceklerime kulak vermeniz çok önemli ve çok gereklidir.

— Evvela birer kahve ısmarlayalım. Biraz başımı beynimi toplayayım. Bu geceyi ne büyük bir ıstırap içinde geçirdiğimi tarif edemem.

Eleni'ye iki fincan sabah kahvesi ısmarladılar. Biraz sonra kahveler geldi. Oda kapısını sürmeleyip karşı karşıya geçtiler. Birer elde kahveler, diğerinde sigaralar söze girişildi. Raci her yudum kahveyi sigara dumanıyla cilalandırarak üzüntüyle ağzını açıp:

— Bizim kalemde Şevki Bey adında bir çocuk var. İşi gücü haftada ancak iki yazı müsveddesini temize çekmektir. Kalemdeki bütün bu boş vaktini onun bunun yanına sokularak hovardalıktan, aşk ve sevgiden bahsetmekle geçirir.

Henüz kendisiyle tenezzül edip bir eğlentiye gitmediğim için bana da daima sitem eder durur. Pek yüz vermem. Geçenlerde yine yanıma sokulup, "Ayol çağırdığım yere tenezzül edip de gelmiyorsun. Bari sen beni bir yere çağır da geleyim. Erenköyü'nde, sizin semtte aynalı, hoşur, güzel, şık, süslü karılar varmış... Şu güzel mehtaplarda insanı bir kere davet etmezsin ki..." dedi. Bir kahkaha salıverdi. Bir de yüzüne baktım ki manasızca sanılan o sözlerine bu manidar kahkahasıyla saçma sapan konuşur gibi bir acılık vermek istiyor. Ya da bir alınganlık zamanıma rastladığından bana öyle geldi. Çok canım sıkıldı. Erenköyü'nde, bizim semtte, şık, süslü, hoşur karılar... Bu sözlerde bizim Lebibe ile Rebia'ya dair pek çirkin bir ima hissettim. Düşündükçe bu edepsizce ima hayalimde huzursuz edici, korkunç şekiller almaya başladı. Birkaç gün sonra Haydarpaşa'da Kasım Efendi'nin oğlu şu Mahir'le onun akrabasından Bedri Bey adındaki delikanlıya, evet bu iki hergeleye rastladım. Çayırdaki kahvede oturuyordum. Önümden geçtiler. Bedri bana doğru küçümsercesine bakışlar fırlatarak arkadaşını dürte dürte gülüyor, Mahir de çatkın bir çehreyle yavaşça bir şeyler mırıldanarak arkadaşını terbiye kurallarına uyulması gerektiği konusunda uyarıyordu. O günden sonra Bedri'ye nerede rastlasam aynı alaycı hallerine hedef oluyorum. Bizim kızlarla bu delikanlılar arasında başlanmış, yarıda kalmış ya da kötü bir sonuca yaklaşmış bazı aşk ilişkileri bulunması ihtimali zihnimi fena halde meşgul etmeye başladı. Bu gerçeği anlamak için Lebibe ile Rebia'yı adeta gözlem altına aldım. Onlar da kuşkulanmışlardı. Gündüz gezintilerinde pek fazla ihtiyatlı davrandıklarından bir şey anlamak mümkün olamadı. Evin içinde ufak bir fısıltı, küçük bir hadise artık dikkatimi çekiyor, alışılmışın dışında gibi kabul ettiğim her şey beni meraka düşürüyordu. Bir gün mutfak kapısının yanından geçerken süprüntü tenekesi gözüme ilişti. İçindekileri karıştırmak için kediler tenekeyi devirmiş. Soğan, zerzevat, limon kabukları yanında bez, kâğıt, mukavva parçaları da vardı. Çöplerin içindeki bu çeşitli maddeler arasında kırmızı, küçük bir mu-

kavva kutu dikkatimi çekti. Hemen eğilip aldım. Gördüm ki Beyoğlu'ndaki Kanzuk Eczanesi'nin[1] markası bulunan bir hap kutusu... Reçete numarası olan 8.452.631 rakamları da sırayla açıkça okunuyor. Kanzuk Eczanesi'nin kutusu bizim süprüntülükte ne arıyor?.. İlk bakışta pek sade görünen çok şeyler vardır ki, biraz gerçeğini arama yönüne gidilse meydana büyük büyük hakikatler çıkar... Fakat çok defa bu konuda boş bulunuruz. Evet, Kanzuk'un kutusu bizim evde ne geziyor? Ev için reçete yaptırtmak gerektikçe Erenköyü Eczanesi'ne başvuruluyor. İlacın Beyoğlu'nda yapılmasında bir olağanüstülük var. İlaç kadınlardan biri için bile olsa bunu orada ya siz yaptırtacaksınız ya ben ya Şaban... Şaban'ı ustalıkla iskandil ettim. Onun yaptırtmadığını anladım. Görünüşte hiç işe önem vermez gibi bir şekilde sizin ağzınızı da aradım. Sizin de haberiniz olmadığı meydana çıktı. Zihnim bu meseleyle meşgulken karşılaştığım ikinci bir olay beni büsbütün meraka, hatta büyük bir ıstıraba düşürdü. Bir gün Feneryolu'nda Aşir Bey'in köşküne uğramıştım. Bahçede ev sahibiyle kameriyenin altında otururken yanımıza Küçük Sırrı Bey geldi. Elimi öptü. Çocukça bazı arzular, düşünceler söyledi. O parlak, saf, mini mini gözlerini bana dikkatli dikkatli diktikten sonra kulağıma eğilerek:

— Annem bana sakın Raci Bey Amcana söyleme dedi. Söylemem ki...

Ben de yavaşça çocuğun kulağına:

— Neyi?

— İşte onu!..

— O nedir?

— Söylemem... Söylemem...

Çocuk beni üzmeye başlamış bulunduğunu hissetmekten ileri gelen sevinç kahkahalarıyla iki elini birbirine vurarak tutturdu:

---

1 Beyoğlu'nun ilk eczanesidir. 1859'da British Pharmacy (İngiliz Eczanesi) adıyla Noel Canzuch tarafından açılan eczaneyi 1932'de eczacı Muhittin Hüsnü Bey satın almış, onun 1965 yılında ölmesinden sonra eczane kapanmıştır.

— Oh ya!.. Söylemem ya!.. Bilemezsin ya!..

Sonunda babası, "Haydi bakalım... Raci amcanı rahatsız etme... Git bahçeye, küçük el arabanla oyna..." uyarısıyla çocuğu savdı. Aşir Efendi söz arasında, geçenlerde Lebibe ile Rebia'nın oraya misafir gelmiş olduklarını söyledi. Hemen anladım ki çocuğun bana hem açıklamamak hem de anlatmak istediği şey Lebibe ile Rebia'yla ilgili bir sırdır... Bu sırrın çocuğun aklının eremeyeceği derecede önemli olması, bununla Kanzuk Eczanesi'nin hap kutusu arasında bir münasebet bulunması ihtimali vardı. Meraktan kabıma sığamayacak bir hale geldim. Aşir Efendi'yle güya konuşuyordum, fakat ne dediğimi bilmiyordum. Aklım çocuktaydı. Nasıl bir fırsat bulup da Sırrı'nın ağzından şu sözü alabileceğimi tasarlayıp duruyordum. Aşir Efendi de o kadar lakırdıyı uzatıyordu ki, mübarek adam bana nefes almaya meydan vermedi. Tren vakti geldi. Veda ettim, çıktım. O geceyi bin türlü huzursuz edici ihtimallerle geçirdim. Aklıma neler gelmiyordu neler... O günden sonra Aşir Efendi'nin evine ziyaretlerimi sıklaştırdım. Nihayet bir defasında yalnız olarak yaramazı bahçenin bir köşesinde yakaladım. Öptüm, sevdim. Özellikle cebime koymuş olduğum kaymaklı bonbonları, fondanları, çikolataları birer birer çıkarıp Sırrı'ya azar azar tattırdım. Bu ilk lokmalar çocuğa o kadar leziz geldi ki yalvaran bir tavırla gözlerini süzüp diğerlerini istemek için elini uzatıyordu. Şekeri verip çocuğun ağzından sır almanın tamam sırası geldi. Bonbonların arasını biraz seyrekleştirerek dedim ki:

— Benim seni sevdiğim kadar nafile sen beni sevmiyorsun ki!

Sırrı, şeker istemek için uzatmış olduğu elini aşağıya indirmeksizin biraz kaşlarını çatıp cevap verdi:

— Amcacığım seni çok severim... Efendi babam... küçük annem... cici annem, Dilsitu dadım duymasın... Onların hepsinden çok seni severim...

Rüşvet bu yaşta çocuğa bile tatlı geliyor, bakınız ne büyük yalanlar söyletiyordu. Yavrucağın artık zayıf damarını yakalamıştım. Hafifçe bir serzeniş tavrıyla dedim ki:

— Sen beni çok sevmiş olsan geçenlerde Lebibe, Rebia teyzelerin buraya geldikleri zaman ne yaptıklarını söylerdin...

Çocuğun şeker için uzattığı yalvaran eli bir müddet havada boş kaldı. Gözlerini dalgın dalgın bana dikti. Biraz düşündü. Beni büyük bir meraka düşüren o geçen günkü muzipliğini unutmuştu. Şimdi birdenbire hatırladı. Gülümsedi. Eline bir kaymaklı şeker sundum. Annesinin o sırrı saklaması için ettiği kesin tembihle onu bana açıklamaktaki sakıncayı besbelli karşılaştırıyordu. O bana bu sırdan bahsettiği vakit, Lebibe ile Rebia'yı hiç söze katmamıştı. Ben şimdi kızların adlarını söylemekle bu sırda bir kademe ilerlemiş bulunuyordum. O, geçen günkü açıklamalarının derecesini pek kestiremeyerek bu oyunuma yenik düştü. Dedi ki:

— Lebibe, Rebia teyzelerim geçen günü buraya geldikleri zaman bir yere gitmediler ki, evde oturdular.

— Gittiler... Gittiler... Ben biliyorum.

Çocuğun ağzında şeker eridi. Eli istekle yine uzandı. Bu defa bir fondan vererek biraz çatkınca dedim ki:

— Yalancı, niye doğru söylemiyorsun? Ben sanki gittiklerini bilmiyor muyum? Gittiler...

Sırrı ağzında şekeri eritmeye uğraşarak:

— Amca bey, gittiler ama annemin çarşafını giymediler... Kendi yeldirmeleriyle gittiler...

Hah! Anne korkusuyla çocuğun saklamak istediği sırrın anahtarını şimdi yakaladım işte... Demek Lebibe ile Rebia Aşir Efendi'nin köşküne yeldirmeleriyle gelmişler. Oradan iğreti çarşaflara bürünüp, yani kıyafet değiştirip tekrar sokağa çıkmışlar. Yavrucak nasılsa bu durumu öğrenmiş. Kimseye bir şey söylememesi için korkutarak kendine sıkı sıkıya tembih etmişler. Bu kadar tatlı rüşvetlerimi yediği halde çocuk hâlâ kendi aklınca benden gerçeği gizlemeye uğraşıyordu. Midesini bozmamak için artık başka şeker vermeyerek Sırrı'ya veda etmek istedim. Son defa uzanan eline bir şey koymaksızın uzaklaştığımı gören yaramaz, rüşvetin arkası cidden kesildiğini anlayınca artık bu sefer ağzı sıkılığın kendince sebep olacağı zararı anlayarak bana doğru bağırmaya başladı:

— Amca bey, gittiler... Gittiler!.. Hem de annemin siyah, lacivert gron[1] çarşaflarını giyerek gittiler...

Çocuk bana bu son açıklamalarını birçok bonbona satmak için bar bar bağırırken ben bahçeden çıktım.

Kaç zamandır beynimi ezen şüpheleri artık bir temel üzerine oturtabilmek için işte sağlam bir zemine doğru adım atıyordum. Bu adımlarımın her birinde kim bilir ne yürek çarpıntılarına ne tehlikelere uğrayacaktım. "Çocuktan al haberi" derler. Çocuktan haberi aldım. Fakat bundan sonra ihtiyacım olan kuvvet ve metaneti nereden bulacak, kimden alacaktım?.. Lebibe ile Rebia tanınmamak için kıyafet değiştirip Aşir Efendi'nin evinden sokağa çıkmışlar. Bu kesin. Fakat nereye, ne yapmaya gitmişler? Bu bir bilinenle iki bilinmeyeni çözmek gerekiyordu... Hap kutusunu cebimden çıkardım. Kırmızı, küçük bir kutu... Mühim bir cinayet meselesinde iz arayan bir bilirkişi gibi parmaklarımın arasında kutuyu evirdim çevirdim. Üzerindeki bütün resim ve çizgilerden hep birer anlam çıkarmaya uğraşıyordum. Bu kutu bana iki mühim açıklamada bulunuyordu. Bir kere bu iki noktaya el atınca gerçeğe kadar uzanıvermek pek kolay olacaktı. Bu açıklamalardan biri Kanzuk Eczanesi... İkincisi reçete numarasıydı. Kanzuk İngiliz Eczanesi Beyoğlu'nda ünlü bir dükkân... Oraya kadar çıkıp kutunun üzerindeki numarayla bu hapların hangi doktorun imzası bulunan bir reçeteyle, hangi tarihte yapıldığını ve hangi derde deva olduğunu araştırmak, gerçeğin kesin olarak ortaya çıkması için yeterliydi. Akşam yaklaştığından hemen Beyoğlu'na gitmek üzere yola çıkmayı uygun görmedim. Mesele benim için pek nazikti. Bu işin içinde eni boyu hesap edilecek pek ince noktalar, taraflar vardı. Yahut ben bu meseleyi lüzumundan fazla büyüttüğümden bana öyle geliyordu. Beyoğlu'na çıkınca pek çok güçlü düşmanlarla boğaz boğaza geleceğim sanıyordum. Köşke geri döndüm. O gece Lebibe ile Rebia'nın hiçbir hareketini gözden kaçırmadım. Evet, kızların ikisinde de esrarengiz birer hal, pek dikkatle anlaşılabilecek derin birer üzüntü var-

---

1 Bir çeşit kalınca ve parlak ipekli kumaş.

dı. Arada sırada manalı manalı bakışarak birbirlerine gizlice üzüntülerini açıklayıp teselli buluyorlardı. Vakit buldukça bir köşe veya bucağa çekilip fısıldaşmaktan da geri kalmıyorlardı. O gece döşeğe girdim. Bir hayli müddet uyuyamadım. Nasıl olmuş, bir aralık dalmışım. Rüyamda Kanzuk Eczanesi'ne kadar çıktım. Numarayı söyleyerek defterde bu reçetenin kopyasını bulup göstermesini eczacı kalfasından istedim. Herif bu isteğime kesin olarak karşı çıktı. Ben üsteledim. Boğaz boğaza geldik. Cidden boğuluyor gibi bir sıkıntılar, tıkanıklıklar hissettim. Kan ter içinde uyandım. O sabah doğru Beyoğlu'na, Kanzuk Eczanesi'ne çıktım. Kutunun üzerindeki 8.546.631 rakamlarını gösterip eczacı kalfasına dedim ki:

— Bu numarayla evvelce yaptırmış olduğunuz hapların reçetesini kaybettik. Şimdi ilacın tekrar edilmesi gerekti. Bu hapları bir daha hazırlayıp defterden de reçetenin bir kopyasını çıkararak vermenizi rica ederim.

Bu sözlerimde eczacının bazı şüphelere düşerek beni yukarıdan aşağıya adamakıllı süzeceğini sanıyordum. Fakat hiç öyle olmadı. Eczacı *püpitr*'inin[1] önüne gitti. Köşeleri sarı tenekeli, büyük bir defter açtı. Birkaç yaprak çevirdi. Sayfaların üzerinde işaretparmağını dolaştırdı, dolaştırdı... Nihayet Fransızca "*La voilà*!"[2] dedi. Reçeteyi ta baştan imzaya kadar çabucak okudu. Ben hükmümde, kızlar hakkında edinmiş olduğum şüphelerimde aldanmış bulunduğumu, bütün bu kötü sanılarımın boşluğunu görmek istiyordum. O hap kutusunun bizim süprüntülüğe başka yoldan gelmiş olması, bunun bizim Lebibe ile Rebia'yla hiç ilgisi bulunmaması ihtimali de vardı. Şu ilaç kutusunun zihnimde büyüye büyüye kızların suçlarının kesinleşmesine büyük bir belge oluşturmasındaki önemini birdenbire kaybetmesini çok arzu ediyordum. Bu hapların mesela egzamaya, romatizmaya ya da o türden bazı hastalıklara karşı kullanılır bir ilaç olduğu meydana çıkıvermiş olsaydı, kızlar birçok günden beri üzerlerine yığmakta

1 (Fr. *pupitre*) Üzeri okumak, yazmak ya da çizmek için kullanılan eğik düzlem.

2 İşte burada.

olduğum zan altında kalmanın ağırlığından kurtulacaklar, ben de ciğerlerime doldurabildiğim kadar büyük büyük nefesler alarak ferahlayacaktım. Fakat ne yazık ki gerçek bu hayalim, bu arzum gibi çıkmadı. Eczacı reçeteyi düzenleyen doktorun adını okur okumaz, tepemden aşağıya bir kazan kaynar su boşaldı sandım. Bu imza Madam Moralier idi. Bu adın şehrimizde tanınmış, ünlü ebelerden bir kadına ait olduğunu biliyordum. Bilinmezlik kuyusundan çekip çıkaracağım korkutucu sırrın ipucunu işte yakaladım. Fakat bu korkunç gerçeklerle karşı karşıya gelmeye kendimde cesaret bulamıyor, çıldıracağım zannediyordum. Ellerimi, dizlerimi hafif bir titreme aldı. Cinayet işlemek istiyordum. Lebibe ile Rebia'ya bu hapları yutturan, evet yutturmak mecburiyetinde bırakan o alçaklar, o vicdansızlar kimlerse hemen onları bulup gebertmek için şiddetli bir arzuya, böyle delice bir isteğe kapıldım. Madam Moralier adı bir top gümbürtüsüyle zihnimde patladıktan sonra yıldırımla gövdesinden vurulup da devrilmeye hazır bir hal alan bir ağaç gibi iki tarafıma sallanıyordum. Aklım, zihnim kesif bir duman içinde kaldı. Ondan sonra eczacı bana ne dedi, ben ona ne cevap verdim bilemiyorum. Yalnız elimde bir kâğıt parçası ve evvelce eczacıya gösterdiğim hap kutusuna benzer diğer bir kutuyla eczaneden dışarıya çıktığımı biliyorum. Ne tarafa gideceğim?.. Sağa mı, sola mı?.. Dolaşmama hiçbir hedef, hiçbir yön seçmeden rastgele yürümüşüm. Kendimi Taksim'de buldum. Uyurgezer gibiydim. Yine öyle irade dışı bir şekilde orada köşe başındaki Eptalofos'un[1] taraçalı kahvesine çıktım.

Bir sandalyeye oturdum. Fesimi, bastonumu masanın mermeri üzerine koydum. Garson geldi, ne alacağımı sordu. Bu soruya karşı evvela, "Hiçbir şey..." cevabını verdim. Sonra "Ne getirirsen onu alacağım" dedim. Herif hayretle yüzüme

---

1 Özgün metindeki yazıma göre "Eftalibus'un" ya da "Eftalibos'un" şeklinde okunursa da burayı 1918'de açılan ve fesli Türklerin girmesi yasak olan Galata'daki Eftalipos Gazinosu'yla karıştırmamak gerekir. Romanda sözü edilen, Taksim'de İstiklal Caddesi'nin başında bulunan Eptalofos Gazinosu ya da Kahvesi ise 1870'te açılmış ve çalgılı gazino olarak ünlenmiştir. Sait Faik'in öyküsü "Eftalikus'un Kahvesi"nde sözü edilen mekândır.

baktı, çekildi. Artık bilmem beni deli mi, aptal mı, yoksa sarhoş mu, ne zannettiyse etti. Orada, caddede, gözümün önünde tramvaylardan, arabalardan, atlılardan, bisikletlilerden, yayalardan oluşan fesli, şapkalı, kalpaklı, kadın erkek, çoluk çocuktan meydana gelmiş bir halk, bir kalabalık cıvıl cıvıl kaynıyordu. Kimi tembelce, kimi aceleyle yürüyerek sokağın her iki yönüne su gibi akıp gidiyorlardı. Herkesi neşeli, şen görüyordum. Halkın bu neşesi beni yavaş yavaş iyice kızdırdı. Benim üzüntüme, kederime katılan değil, şöyle azıcık dikkat eden bile yoktu. O kalabalığın içinde elbette birçoklarının kız kardeşleri vardı. Fakat hiçbiri benim düşmüş olduğum gibi böyle bir kuşku cehennemi ıstırabı içinde kavrulmuyordu. O kadar insanın içinde kız kardeşinin namusundan şüphe eden yalnız bendim. Bu büyük kederin yalnız bana has olması o kalabalık içinde üzüntü bakımından böyle bir ayrılık, bir istisna meydana getirişi beni bütün bütün dertlendiriyor, gözüme acımı daha büyük gösteriyordu. O taraçaya oturalı hayli müddet oldu. Eczaneden beri elimde tutmakta olduğum iki şeyi henüz cebime koymamış olduğumun farkına daha yeni vardım. Bunlardan biri hap kutusu, diğeri de bükülmüş bir kâğıt parçasıydı... Kâğıdı açtım. Bunun eczacıdan istediğim reçete kopyası olduğunu gördüm. Defterden kopya edilmiş bu reçete, çok hızlı yazılmıştı. Okumakta hayli güçlük çektim. Bir şifre çözer gibi okumayı başarabildiklerim işte şunlardı:

Le 22 Juillet 18XX
Extrait de juisquiame
0,40 centig
Extrait d'opium
0,20 centig
Extrait et poudre du reglisse
M.F. des pilues N 20
à prendre 2-5 p j.
3 heures d'intervalle[1]

---

1 22 Temmuz 18XX, banotu özütü 0,40 santigram, afyon özütü 0,20 santigram, çekilmiş meyankökü özütü, üçer saat arayla günde 2-5 adet alınacak.

Bu ilaçlar hangi hastalık için yazılmıştı; bir kadının, bir bakirenin ebeye başvurması mutlaka bir suç neticesi olarak meydana gelmez ya? Namusu hiç lekelenmemiş bir kızoğlankız da bir ebenin tedavisine ihtiyaç gösterecek bir hastalığa yakalanabilir... Bakınız hâlâ aklım, zihnim bizim kızların masumiyetlerini ispata yardım edecek deliller bulmaya uğraşmaktan geri durmuyordu. Bunların lehlerine delil toplamak için ne kadar uğraşsam, masumiyetlerine tanıklık edecek ufak bir ümit ışığına rastlasam, çok geçmeksizin yine derhal suçlu olduklarını gösterir yığın yığın kara bulutlar beynimi sarıveriyordu. Lebibe ile Rebia'nın ebeye başvurmaları yüz kızartmayacak bir sağlık ihtiyacından ötürü olsa, böyle sekiz mahalle aşırı bir eve gidip tanınmamak için elbise değiştirme ihtiyatlarına, böyle büyük büyük tedbirler almaya neden lüzum görsünler?

Şu elime geçirdiğim reçete kopyasındaki ilaçlar acaba hangi tür kadın hastalıkları için kullanılır? Şimdi bence anlaması pek mühim olan konu işte buydu. Başvuracağım bir doktor bu gerçeği bana açıklarken kim bilir ben ne hallere girecek ne büyük fenalıklar geçirecektim? Ailemiz üzerine şüpheyi davet etmemek için bizi hiç tanımayan yabancı bir hekime başvurmak gereğini hissettim. Fakat hemen şimdi, derhal bu yabancı doktoru nerede bulacaktım? Meraktan çatlıyordum. Bu sırra ermeden geçecek beş dakika bile bana pek uzun görünüyordu. Fesimi başıma geçirdim. Bastonumu aldım. Taraçanın merdivenlerinden paldır küldür sokağa fırladım. Beyoğlu'na doğru adeta koşar adım gidiyordum. İlk rastladığım eczaneye daldım. Eczacı tezgâhın başında deftere bir şeyler kaydetmekle meşgul... Siyah, meşin kaplı sandalyelerin üzerinde birkaç kişi oturuyor. Baktım hepsi yabancı. Ne onlar beni tanıyor ne ben onları... Oh, ne âlâ!

"İçinizde bir doktor var mı?" diye sordum. Bu kişilerden tıknazca ve azıcık kır serpmiş sivri sakallı biri:

"Ne istiyorsunuz?" dedi.

"Affedersiniz Mösyö Doktor! Hanımımı pek severim. Biçare kadın birkaç zamandır hasta. Bir tabibe muayene et-

tirdim, şu reçeteyi verdi. Bunu hangi hastalık için verirler? Pek merak ediyorum. Şu meseleyi bana halletmenizi insaniyet namına rica ederim," dedim.

Mesleğindeki ustalığa benim gibi şu yolda başvuran bir müşteriye galiba her zaman rastlamadığı için doktorun kaşları çatıldı. Yine de reçeteyi elimden aldı. Şöyle bir göz gezdirdi. Ağır ağır, "Bu reçeteyi birkaç hastalık için verebilirler. Fakat merak etmeyiniz, bu ilaçtan hiçbir vakit vahim bir hastalık anlaşılmaz" dedi. Reçeteyi parmaklarının ucuyla bana iade ederken evvelki çatkınlığına karşılık şimdi biraz gülümseyerek, "Madam Moralier'nin bu ilacı gebe bir kadının kusmalarını yatıştırmak için vermiş olması mümkündür. Bunun için kederlenmeyiniz. Sevininiz. Çünkü yakında baba olacaksınız demektir. Tebrik ederim," sözlerini de ekledi.

Bu tebrike karşı "Teşekkür ederim" dedim; fakat gözlerim o kadar karardı, vücudumu öyle bir güçsüzlük kapladı ki düşmemek için iki elimle çevremde dayanacak bir yer araştırmaya başladım. Amansız bir tarafımdan yaralanmış gibi acı çeker bir halde sendeleye sendeleye eczaneden çıktım. Evet, Lebibe ile Rebia'dan biri gebeydi. Reçete vasıtasıyla bu anlaşıldı. Fakat gebe olan hangisiydi, bu yük kimdendi? İlk bilinmeyenden sonra çözülmesi gereken işte diğer bilinmeyenler... Siz gebeliği Rebia'ya yükletiyorsunuz. Demek suçu işleyen âşığı da biliyorsunuz. İşte benim soruşturma ve gözlemlerim bu merkezde. Sonra Madam Moralier'ye başvurdum. Böyle kendine dayandırılan bir reçete kopyası üzerine bana hiçbir bilgi vermeyeceğini, her gün muayenehanesine birçok hasta geldiğini, bunlardan birine böyle bir reçete vermiş olabileceğini, fakat bunun kim olduğunu hatırlayamadığını söyledi. Madam Moralier'den bir şey anlayamayınca bütün araştırmamı kızların hallerini gözleme yönüne çevirdim. Kaç zamandır pek tedbirli davrandıkları için mühim bir şey keşfini başaramadım. İşte yalnız bu akşam şu gördüğümüz hale tesadüf ettim. Şimdi kızları çağırtıp istediğiniz şekilde sorguya çekiniz. Fakat benim de burada bulunmam gerekir. Gerçeği meydana çıkarmak işinde size pek çok yar-

dımım olabilir. Meselenin olağanüstü vahameti ikimizin de aynı gayretle birlikte çalışmamızı zorunlu kılmaktadır.

İki kardeş arasında bir süre derin bir sessizlik oldu. Bu iki ucu pis meselenin neresinden yapışarak temizlemeye başlamak gereceğini kestirmeye uğraşıyorlardı. Meftun, Kasım Efendi ailesini gücendirmeden, yani Kaşıkçılar Kethüdası'na damat olmak ümidinin kapısını daima açık bulundurarak, bu nazik meseleye bir uzlaşma yolu bulmak düşüncesinde kesin kararlıydı.

Bu şart, meselenin hallini olağanüstü güçleştiriyor ve zor duruma sokuyordu. Bu sevda tufanında namusu kazaya uğrayan yalnız Rebia mıydı? Lebibe'nin de az çok, belki Rebia derecesinde zarar görmediği ne malumdu? Bütün bu namus zarar ziyanını hiddet, şiddet göstermeksizin barış yoluyla halletmek nasıl mümkün olacaktı. Raci ağabeyinin bu mühim, bu diplomatça kararını bilmediği için o bu işe vurmak, kesmek, atmak, savurmak gibi olanca kuvvet ve şiddetiyle girişmek istiyordu.

Meftun sorgulama sırasında ihtiyatlı, ılımlı, metanetli davranması gereğini kardeşine yine defalarca öğütledikten ve onu uyardıktan sonra Lebibe ile Rebia'yı odaya getirtti. İçeride geçecek sözlerin dışarıdan işitilmemesi için odanın sofaya ve balkona açılan iki kapısını kilitledi.

Rebia'nın annesi Vesile Hanım, o gece Meftun Bey'in küçük hanımlarla beraber sabahlara kadar kırlarda dolaşıp gezmesini bu delikanlı hakkında beslediği ümitleri, geçirdiği kuruntuları ne kadar destekleyebilirse o derecede iyiye yordu. Meftun'da Rebia'ya karşı bir sevgi uyanmış olduğuna kesinlikle hükme kadar vardı. O sabah kız kardeşinin oğlunun iki kızı birden böyle esrarengiz bir şekilde odasına davet edip de kapıları kilitlemesini evlenmenin çabuklaştırılması için aralarında gizli bir sözleşme görüşmesi olacağına bağladı. Çünkü alafranga evliliklerde sözü velilerden evvel kızların kendileriyle kesişmenin âdet olduğunu biraz işitmişti. Sevincinden kadının etekleri zil çalıyor, adeta bastığı yeri bilmiyordu.

Vesile Hanım, bu özel mutluluğunu açıkça, ayan beyan kendi kulağıyla da işitip bütün bütün haz ve sevinç duymak için dışarıdan kulağını verecek bir delik, odanın yufka bir tarafını aradı.

Bu niyetini kimseye hissettirmeksizin bir kümes etrafında dolaşan sansar gibi her tarafı dört döndü. Nihayet böyle bir dinleme noktası olmak üzere balkon kapısını en elverişli buldu. Koridor tarafından açılan diğer bir kapıdan usulca balkona girdi. Kaplamalara sürtüne sürtüne yürüdü. Kulağını kapıya yapıştırdı. Evlenme hakkında yapılacak bu alafranga nabız yoklamaya karşı Rebia'nın ters bir cevap vermesi ihtimalinden de pek korkuyordu. Kızında kaç zamandır gördüğü neşesizliği, durgunluğu, bezginlik belirtilerini kendince birtakım yanlış zanlarla yorumluyor, hep hükümlerinde yanılıyor, kızının müthiş düşüşünü sezmekten pek uzak bulunuyordu.

12

İki kız odaya, ağabeylerinin yanına girince adeta birer zanlı tavrıyla duvar kenarındaki sandalyelere yan yana oturdular. Lebibe'nin halinde kederli bir mahcubiyet vardı. O yuvarlak, dolgun çehresi alnından, saçlarının bitim yerlerinden şakaklarına doğru ter damlalarıyla nemlenmişti. Ağabeylerinin kınayan bakışlarıyla karşılaşmaktan sıkıldığı, korktuğu için başını kaldırıp da yüzlerine bakamıyordu. Geçirdiği üzüntülü saatler zavallıyı hayli soldurmuş, yüzünde derin yorgunluk izleri bırakmıştı.

Rebia daha solgun, daha bitikti. Ondaki yorgunluk izleri simasında daha açık, daha üzücü gölgelerle geçirdiği uzun, şiddetli ıstırap fırtınalarını dile getiriyordu. Fakat bunun halinde zerre kadar mahcubiyet izi yoktu. Adeta düşmanlarına meydan okurcasına cüretli bir bakışla gözlerini açmış etrafına bakınıyor, her kimle olursa olsun mücadeleden, kavgadan çekinmeyeceğini, hemen parlamak için bir küçük işaret

beklediğini ifade eden, artık ıstıraplarının sonuna gelmiş, bir şeyden korkusu kalmamış, isyana hazır bir mazlumun ümitsizce kadere boyun eğişiyle anlatıyordu.

Bu kızların çehrelerinden çıkardıkları ruhsal durumlarına dair verdikleri ilk acele hükümde Meftun'la Raci aldanarak Lebibe'yi üzüntüden daha altüst olmuş, pişmanlıktan daha kahrolmuş bir halde buldular. İki kardeş bu acı gerçeği birbirlerine anlatmak için bir müddet derin derin birbirlerine baktılar. Meftun, bütün ürkütücü ciddiyetini toplayıp, kızlara korku verecek etkileyici tavırlar almaya uğraşarak ağır ağır bir hâkim gibi söze başladı:

— Gösterdiğiniz namus kırıcı cüretle bizi, yani bütün aileniz halkını, pek güç bir durumda bıraktınız. İstikbalinizi büyük bir tehlikeye düşürdünüz. Size karşı verdiğim izinleri kötüye kullandınız. Böyle iyi ve yumuşak davranılmaya değeriniz olmadığını anlattınız. Serbestlikle iffetsizliği henüz ayırt edemediğinizi gösterdiniz. Bugün şu suçunuza karşı birtakım kaba, vahşi babalar, kardeşler, veliler gibi hakkınızda dövmek ve sövmek cinsinden şiddetli davranışlara kalkışmıyoruz. Sizin edep ve iffet sınırını aşmanıza karşılık işte size görgü, medeniyet ve nezaket dışı bir söz söylemiyoruz. Lakin bugünkü medeni milletlerin en gelişmişlerinin bile birer ceza kanunları, hapishaneleri, zindanları cellatları vardır. İnsanlar henüz bu gibi cezalara ihtiyaç duyulmayacak derecede bir düzelmeye yaklaşamamışlardır.

Meftun, sözü bu lafı uzatma yoluna çevirince kendini bu davanın savcısı makamında kabul eden Raci, artık susmaya dayanamayarak önemli bir uyarıda bulunurcasına dedi ki:

— Ağabey cesaretimi affedersiniz. Üzüntünüzün fazlalığından lafı uzatıyorsunuz. Şimdilik işin görgüye, hukuka, felsefeye, alafrangaya, alaturkaya ilişkin taraflarından vazgeçip doğrudan doğruya meselenin ruhuna girişseniz daha uygun olur. Çünkü küçük hanımlar akşamdan manen ve madden yorgun düştüler. Laf kalabalığından zihinleri dolaşacak. Bu meselenin en mühim noktalarına gerekli cevapları vermede şaşıracaklar.

Kendisine bir soru sorulmadıkça söze karışmayacağı hakkında verdiği sözü daha ilk adımda bozan Raci'nin yüzüne hiddetle bakarak Meftun dedi ki:

— Lüzumsuz söze karışmanızla küçük hanımlarınkinden evvel siz benim zihnimi dolaştırıyorsunuz. Susmanızı rica ederim birader. (Kızlara söylemeye devamla) Size karşı her ne kadar nezaket, insaniyet göstermeye karar vermişsek de ne görgü kuralları ne de dünyadaki medeni milletlerin hiçbiri bu gibi hallerde büsbütün yumuşak davranmayı emretmez. Evet, buna hiçbir kanunda izin yoktur. Meselenin aile namusumuzla ve sizin kendi iffetinizle ilintisi sebebiyle enine boyuna ve derinlemesine araştırılması gerekiyor. Her iki tarafın yüzünü kızartacak bu maceranın bazı konuları hakkında ister istemez sizi sorguya çekmeye mecburum. Bu büyük hatanızın vahametini biraz hafifletmek imkânı varsa o da ancak size soracağım sorulara doğru cevaplar vermenizle mümkün olabilir. Şimdiye kadar anlayamamış olduğunuz namusunuzun kıymetini bari bu noktada anlayarak her iki tarafı da beyhude huzursuz edecek yorgunluklara düşürmemek için doğru sözden ayrılmayınız... Lebibe, senden başlıyorum. Bu gece sizi birlikte gördüğümüz Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey'le ne zamandan beri aşk ilişkisinde bulunuyorsunuz?

Bu soruya karşı Lebibe kıpkırmızı kesildi. Başını bütün bütün önüne eğdi. Hiçbir cevap vermedi. Meftun bir müddet bekledikten sonra:

— Niçin susuyorsun? Bu susmaya utanma ve sıkılma manası versek bu erdemlere sahip, yani utanıp sıkılan bir kız gece yarılarında elin hovarda delikanlısıyla el ele, kol kola –evet söylemesi bile bana güç geliyor... Lakin ne çare hakikatin ortaya çıkması için her şeyi doğru söylemek lazım– sarmaş dolaş edebe yakışmaz hallerde kırlara çıkar, namuslu bir erkeğin bile girmekten çekineceği Despina Kadın'ın evine kapanır mı? İşte görüyorsunuz ki oynadığınız bu edepsizce sevda komedisinin ne yolda geçtiğine büsbütün yabancı değiliz. Biraz malumatımız var. Sizin için doğru söylemekten başka çare yoktur. Cevap ver!

Lebibe cevap olarak korsajının arasından ufak keten mendili çıkardı. Gözlerine götürerek hafif hafif hıçkırıklarla ağlamaya başladı. Meftun devam ederek:

— Bir kız, utanacak duruma düşmezden evvel ağlamalıdır. Düştükten sonra gözyaşı bu gibi günahları temizleyemez. Hatasının ağırlığını anladığı anda gözyaşı döken kadınlar çok görülmüş. Fakat bilmem bu yaşlarla mazilerinin pisliğinden kurtulabilmiş olanlara rastlanmış mıdır?

Lebibe'nin hıçkırıkları daha da sıklaştı. Beri yandan Rebia zaten dik tuttuğu başını şaşırtıcı bir cüretle büsbütün dikleştirip dedi ki:

— İşte o söylemeye sıkılıyor. Bana sorunuz. Ildırgıçsızca size her şeyi olup bittiği gibi anlatayım...

Lebibe bir müddet ağlamayı kesip şöyle biraz başını kaldırıp mendilin arasından bu cüretine karşı arkadaşının yüzüne baktı. Bu bakışında "Allah aşkına aldığını bulduğunu söyleyip de beni mahvetme" anlamını ima eden derin bir yalvarma manası vardı. Fakat Meftun sorgulama düzenini bozmamak için Rebia'ya:

— Sen sus! Sana da söz sırası gelecek... Ben sözü kime diyorsam cevabını o versin, dedi...

Lebibe'nin sorulan soruya cevap vermesi için bir müddet beklendi. Kızın yine hıçkırıklardan, mendille yüz kapamadan başka bir hareketi görülmeyince Meftun alaycı bir üzüntüyle:

— Gece yarısı tenha tarlalardan Mahir Bey'le kol kola fink atarken halinde en ufak bir utanma yoktu. Ben o hoppalığını bir kere gördükten, o rezaletin gözümde tamamıyla ispatlandıktan sonra şimdi gösterdiğin şu sahte hicaba beni inandırabilmek nasıl mümkün olur? Akşamki rezaletine şimdi bir de ikiyüzlülük, sahtelik katarak gözümüzden büsbütün düşeceğine bari işlediğin suçu itiraf edecek kadar mertçe bir harekette bulun. Kabahatini bu şekilde hafifletmeye bir yol ara... Bugün söyleyeceksin... Mutlak söyleyeceksin! "Ben kendi hesabıma böyle bir rezaleti kendim kabul ediyor, uygun buluyorum. Size ne oluyor?" diyorsan bu zannında

hata ediyorsun. Çünkü sen henüz bizim vasiliğimiz altında bir kızsın. Bu maceradan bize de bulaştırdığın rezalet payını temizlemek için ailen namına her şeyi doğruca söylemeye mecbursun. Kötülüğü aslından bilelim de ona göre çare düşünelim. Saklamayla, susmayla bir suçun niteliğindeki ağırlık indirilemez. Söyleyeceksin Lebibe! Çaresiz söyleyeceksin! Başka yolu yok!

Bu ısrara karşı Lebibe Hanım mendili biraz yüzünden çekip keder gözyaşları ve utançla perdelenmiş gözlerini ağabeylerine çevirerek zayıf, zorlama bir yalvaran sesle dedi ki:

— Söyleyeyim... Emriniz başım üzerine. Söyleyeyim... Bu rezaletimden aileme sıçrayacak lekeyi kanımla temizlemeye hazırım. İş bir kere bu dereceyi bulduktan sonra hayatın bana lüzumu yok.

Meftun — Hangi dereceyi?..

Lebibe — Rezaletim gözünüzde bu derece aşikâr olduktan sonra demek istiyorum... Fakat...

Meftun — Ee... Fakat?..

Lebibe — Bu sorgu sualler bana pek ağır geliyor. Bunlara hiç lüzum yok...

Meftun — O halde gerçeği nasıl anlayalım?

Lebibe — Zekânız, anlayışınız, bilginizle...

Meftun — Ben falcı, remilci, bakıcı değilim! Böyle ağır namus meselelerinde işin gerçeğini sezgiyle araştırmakla yetinilemez.

Lebibe — Rica ederim efendim... Zihninizden aleyhimde ne kadar ağır, kötü şeyler düşünebilirseniz düşününüz de tek beni bu acı sorgulamanızla öldürmeyiniz. Başka bir ölümle yok ediniz. Suçluyum... Her cezaya razıyım...

Meftun — (Büyük bir şaşkınlıkla) Demek ki Lebibe şimdi senin aleyhinde en ağır suçlamalarda, varsayımlarda bulunmamıza rıza, tahammül gösteriyorsun. Bu itirafların bana dehşet veriyor. Bu derecede mahvolmuş bir kız mısın?

Lebibe — Aleyhimde gösterdiğiniz şiddete karşı böyle demek gerekiyor. Başka kızların eğlence saydıkları bir işi ben yapınca bu hareket en ağır cezaları gerektiren bir suç, bir namussuzluk oluveriyor...

Meftun — Vay, gece yarısı elin delikanlısıyla Despina gibi arabulucu bir kadının evine kapanmak bir kız için namussuzluk değil midir?

Lebibe — Siz geçenlerde meşhur bir romanda okuyup da yorum yaptığınız satırları unuttunuz mu?

Meftun — (Şaşırarak) Unuttum. Ben her gün bin çeşit şey okur, her önüme gelene türlü yorumlarda bulunurum. Neymiş o satırlar?

Lebibe — Aşk soyun sürdürülmesi için tabiatın insanlara musallat ettiği şiddetli bir duygudur. Bu duygunun dine, kanuna uymayan bir yoldan doyurulması erkekler için neredeyse bir aşk zaferi, kadınlar içinse bağışlanmaz bir yüz karasıdır. Meselenin tarafsızca derinine inilirse bu hükümde erkeklerin büyük bir haksızlığı görülür. Bu haksızlık Doğu'da Batı'dan daha büyük bir ölçekte hüküm sürüyor. Evli, bekâr her erkeğin şehvetli heveslerini yatıştırmak için göze aldığı çılgınlıklar, uçarılıklar, yasaya aykırı sevgiler, vicdansızca işlenen suçlar hep eğlence adı altında adeta mubah sayılabilecek birer tarzda kabul görüyor. Ayıplamak değil, bu hale şaşmak bile kimsenin aklına gelmiyor. Kadınların sevda konusunda en ufak bir hevese uymaları suçların en büyüğü sayılıyor. Bu meselede üstünlük tersine yani kadınlarda olaydı, dünyada fuhuşhane adı işitilmez, bütün insanlık rahat ederdi...

Meftun'un ukalaca baskısı üzerine Lebibe evvela kızarıp bozararak utanç gözyaşları döktükten sonra böylelikle taşmaya, sızlanmaya başladı. Lebibe yalan söylemiyordu. Meftun çoğu zaman okuduğu kitaplardan kendi düşünceleri doğrultusunda böyle ipe sapa gelmez sonuçlar çıkararak bu tür sözlerin kızlar üzerinde göstereceği kötü etkileri hiçbir zaman düşünmeksizin bilgisini göstermek hırsıyla saatlerce dırlanır, bu sözlerini de kadınların fikirce aydınlanmasına hizmet kabul ederdi.

Raci, Lebibe'yi asıl iddiasında değilse de ağabeyinin hafifliğine karşı olan bu ithamlarında haklı bulduğundan mahcubiyetinden dişleriyle tırnaklarının ucunu koparmaya başladı.

Meftun kaşlarını çatıp sözünde devam ederek:

— Vay kardeşim! Daha şimdi ağlaya sızlaya başını yukarı kaldıramayacak kadar acı veren bir mahcubiyet altında ezilip dururken ne çabuk açıldın... Fikirlerinizi aydınlatmaya hizmet için belki bir romanda görmüş olduğum o satırları size o yolda yorumlamış bulunayım. Fakat romanlardaki hayal ürünü, tehlikeli olayların hayata uygulanması nasihatinde bulundum mu?

Lebibe — Bendeniz romanlarda olup bitenleri hayatlarına uygulayan aşüfte, deli kızlardan değilim. Suçumu, kabahatimi pek fazla büyütüyorsunuz. Zannettiğiniz derecede canice, namus kırıcı bir harekette bulunmadım.

Meftun — Pek âlâ!.. Pek güzel!.. Bizim aradığımız da işte bu... Bu sözlerinin doğruluğunu ispat... Evet, gece yarısı yabancı bir delikanlıyla kırlarda dolaşıp kötü şöhret kazanmış evlere girip çıkmanın namus kırıcı bir hareket olmadığına beni ikna et...

Lebibe — Mademki her şeyi doğru söylemeye beni zorluyorsunuz... Namuslu bir kızın ağabeyine karşı açıklaması utanmaya sebep, belki pek ayıp olacak bazı gerçekleri söylememe müsaade ediniz. Çünkü siz düşüncesi sınırlı erkeklerden değilsiniz. Her davranışın bir sebep, bir güdülenme etkisiyle meydana geldiğini daima bize açıklar durursunuz.

Meftun — Hayhay... Her şeyi söyleyebilirsin. Maksadım tamamıyla hakikati anlamak.

Lebibe — Mademki her davranışı bir sebep doğururmuş... Benim gençliğime, hislerime, kadınlığıma niçin insafla bakmıyorsunuz? (Biraz kekeleyerek) Bir delikanlıya karşı tabiatın sevkiyle duyguca yenik düşersem beni namussuzdur diye sokağa atmak... tepelemek... öldürmek mi gerekir?.. Siz bir kadına karşı aynı histe bulunduğunuzdan dolayı kendinizi böyle kınamak ve kabahatli bulmak hiç hatırınıza geliyor mu?

Meftun sert çehresini derhal tatlılaştırarak:

— Bak yavrum Lebibe! En amansız damarlarıma basıyorsun... Evet, böyle mühim, ciddi bir meseleye ikiyüzlülük, yalan karıştırmak istemem. Kadınların bütün bağlardan

ruhen, fikren, manen, maddeten *émancipée* azade olmaları için kitaplardan okuyup sana anlattığım sözler henüz burada, bizim memlekette birer uygulama alanı bulamaz. Daha bu konuda Avrupa'da bile tam başarı elde edilemedi.

Sözün pek tehlikeli bir mecraya doğru akmaya başladığını gören Raci sıkıntı ve sabırsızlığından on parmağını birbirine kenetleyip çıtlatarak yerinde oturamaz bir hale geldi. Söze karışmak için kıvranmaya başladı. Nihayet dayanamayarak:

— Efendim, mesele Doğu ve Batı kadınları arasında toplumsal şartlar açısından bir karşılaştırma yapmak değildir. Bir hırsız çalıp yediği bir şey hakkında olağanüstü bir iştah duymuş olduğunu söylemekle kanunen cezadan kurtulamaz. Akşam gördüğümüz rezalete bakınca ikisini de ağaca bağlayıp, şu kızlara mükemmel bir sopa çekmek gerekirken kadınların erkekler elinde ezilmelerine, haksızlığa uğramalarına dair ancak iki akran kız arasında konuşulabilecek saçmalıkları bunların ağzından mazeret olarak dinlemeye katlanmanıza hayret ediyorum ağabey. Şimdi ahlakı, felsefeyi bırakınız efendim, iş başka...

Meftun Bey, küçük kardeşinin bu sıkıcı müdahalesine karşı lahavle çeker gibi bir iki defa başını salladıktan sonra susması için işaretparmağını dudaklarının üzerine götürdü. Sonra Lebibe'ye dönerek:

— İlericilere yaraşır her bir düşüncenin uygulama alanına konulmasında zaman ve mekânla uygunluğu şartı dikkate alınır. İnsanların çoğu, daima yüksek düşünen küçük bir düşünür topluluğuna oranla fikren pek geride bulunduklarından yeni bir fikir her ne kadar yararlı da olsa pek çabuk taraftar bulamıyor. Her yerde halkın bu cehaleti o derecededir ki fenciler, filozoflar, bilginler her düşündüklerini doğruca söylemekten bile çekinerek sözlerini daima halkın düşüncelerinin gidişine uygun düşecek bayağılıklarla katıp karıştırmak zorunda bulunuyorlar.

Raci kendi kendine dedi ki: "Bu ağabeyimi, fikirleri bacadan aşmış, hayat tarzları bulundukları memleketlerin âdetleriyle taban tabana zıt olan coşkun güruhu için bir

üniversite, daha doğrusu ahmaklar için bir delilersite açıp da oraya fahri hoca atamalı. Orada konuşmacı kürsüsüne çıkarak akşama kadar bu kendi görüşüne dayalı felsefesini açıklayarak dırlansın dursun... Bu adam başka bir işe yaramaz. Şimdi bu sözlerin sırası mı? Kızlarla yüz göz oldu gitti. Bu aile namusu meselesini kepaze etti bıraktı."

Meftun, sözüne gönül ferahlığıyla devam ederek:

— En son bilimsel gelişmeler doğrultusunda düşünen son zamanların bilginleri bile zamanın gereğine uymayan fikirlerini açıktan açığa meydana koymakta ve ona göre yaşamakta zorluklara uğruyorlar da senin gibi zavallı bir kız böyle bir memlekette düşündüğü şekilde nasıl yaşayabilir? Seni yarın öbür gün bir kocaya vereceğiz. Madam Daniel Lesueur[1] yahut Gyp[2] gibi düşünen bir kızı burada hanımlığa kabule kim cesaret edebilir? Memleketimizin yaşlı ve genç geri kafalıları gibi düşünmediğim için benim adımı "alafranga, züppe, şıpsevdi" koymuşlar... Birbirlerine yakıştırıp durdukları geri kafalı, gerici deyişlerinin gerçek anlamının ne olduğunu acaba içlerinde bir bilen var mı? Bu yüzyılın ilericilik yolundaki düşünce çeşmelerinin akışına az çok zıt düşecek fikir besleyenlerin hepsi benim gözümde gericidir.

Lebibe — Beni kimse hanımlığa kabul etmesin. Bu hiç umurumda değil... Bakalım ben düşünce ve duygularını bilmediğim bir adamı kocalığa kabul ediyor muyum?

Meftun — Demek ki düşünce ve duyguları sence bilinen bir kişiye varacaksın...

Lebibe — .....

Lebibe'nin bu sükûtu Meftun'u fazlasıyla memnun etti. Çünkü sükûtun ikrardan geldiği bizce meşhur atasözlerindendir. Duygu ve düşüncesi Lebibece bilinen kişi kim olabilir? Şüphesiz Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey... Demek

---

1 Daniel Lesueur, gerçek adı Jeanne Loiseau olan 20. yüzyıl başı Fransız kadın yazarı.

2 Sibylle Aimée Marie-Antoinette Gabrielle de Riquetti de Mirabeau, Martel de Janville Kontesi ya da edebiyatta kullandığı takma adıyla Gyp, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başı Fransız kadın yazarı.

Lebibe, Mahir'e varacak... Kızın bu emeli, Meftun'un planına tamamıyla uygun geldiğinden kız kardeşini ürkütmeden ağzından bu amacını aydınlatmaya kâfi söz alabilmek için dedi ki:

— Sence böyle duygusu duyguna, düşüncesi düşüncene uyan seçilmiş bir koca var demek?

Lebibe bu soruya karşı kabul eder ezilmeler büzülmeler sergilerken öteden Raci birdenbire yumruğunu duvara vurarak:

— Bizim memleketimizde kocayı kız değil velileri seçer. Duygu ve düşünceye gelince... Kızlarımızın duyguları pek sıradan, düşünceleriyse yok gibidir. Kızı keyfine bırakırsan zurnacıya varır sözü de işte bu sebepten ötürü söylenmiştir. Eğer ince duygulu, yüksek fikirli bir kocaya düşmek bahtiyarlığına erişebilirlerse bu iki erdemi kocalarından alırlar...

Meftun'un gözleri yine sözünde durmayan kardeşinin yüzüne dikildi. Fakat bu defa Raci'de gözler büyümüş, ağız köpürmüştü. Delikanlının birdenbire kapıldığı bu şiddetli öfke karşısında Meftun şaşırdı. Kızlarsa âdeta korku ve çarpıntıya uğradılar. Raci o taşkın üzüntüsüyle:

— Ağabey, ben de bu kızların büyüğüyüm. Kendilerinden bir iki şey sormak yetkisine ben de sahibim. Ailemize ait bu namus meselesini adeta bir komediye çevirdiniz. Aslında meselenin bilgece, filozofça, daha doğrusu komik sözlerle uzatmaya, yorumlamaya gelecek tarafı yoktur. Namusla oynanmaz, bu kelimeyle şaka edilmez. Bu sorgulamaya karışmamak için evvelce size söz vermiştim. Fakat siz konuşmanın gidişatını öyle yakışık almaz bir yola soktunuz, bu utanmaz kahpelere karşı o kadar yumuşadınız ki burada aldırmaz bir dinleyici olarak bulunabilmek her türlü tahammülün üstüne çıktı. İşte ömrümde birinci defa size karşı isyan ederek bu namus davasını kendimizce idare için sizi aile reisliğinizden azlederek yerinize ben geçiyorum.

Meftun bulunduğu sandalyeden hiddetle doğrularak:

— Birader, sen birdenbire çıldırdın mı?

Raci bütün hınç dolu sesiyle bağırarak:

— Evet, şu anda çıldırmış birinden farkım yoktur. Söz dinlemem, itiraz kabul etmem. Kararım kesindir. Bu namus davası gereken ehemmiyetiyle bugün burada halledilip bitirilecektir.

Küçük birader şu son sözleri tartışma kabul etmez öfkeli bir kesinlikle söyledikten sonra kızlara yakın gelmek için iskemlesini odanın ortasındaki masanın önüne çekti. Pantolonunun arka cebinden ufak bir revolver çıkarıp masanın üzerine koydu. Şiddetli bir üzüntüyle vücudu zangır zangır titriyordu. Titrek, ürkütücü bir sesle:

— İşte şimdi konuşalım... (Parmağıyla revolveri işaret ederek) İcat edildiği tarihten beri pek çok inatçıya meram anlatmış, pek büyük davalar halletmiş olan şu küçük alet bu meselede benim yardımcıdır. Gerçek açığa çıkmadan beni susturmaya kalkarsanız söz sırası bu revolvere gelecek, o bugün şu oda içinde ateş saçan mini mini ağzıyla bütün etkileyici konuşma ustalığını çehrelerinize püskürecektir.

Meftun'da hoşafın yağı kesildi. Raci'yi, bu deli oğlanı, o sabah odasına kabulle işe karıştırmış bulunduğuna fazlasıyla pişman oldu. *On ne prend jamais deux fois le renard au lacet* (Tilki iki defa tuzağa düşmez) atasözünü söyledikten sonra küçük biraderinin pek yersiz gördüğü şu hiddetini yatıştırmak için eski zaman filozoflarından birkaçının sözlerini öne sürerek o her zamanki ne küçük ne büyük önermesi olan, ne olduğu belirsiz, dumanlı, uzayıp giden felsefesine girişmek istediği esnada Raci önceki tehdidini birkaç kat daha şiddetlendirerek amacının kesinliğini tekrar etti. Lebibe'ye hitaben:

— Dün gece yanındaki o herif kimdi?

Lebibe'nin deminden utanç ateşiyle döktüğü terler şimdi bu soruya karşı buz gibi soğudu. Beti benzi bembeyaz kesildi. Dün gece yanındaki delikanlının Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey olduğu, o sabah yüz yüze gelindiğinde açığa çıkmış, daha biraz evvel Meftun Bey'in sorgulaması sırasında bu Mahir adı birkaç defa yine geçmişken adliyedeki hâkimlerin bazı ünlü zanlılara mahkeme huzurunda usulen bilinen adlarını tekrar sorup söyletmeleri gibi Raci ağabeyinin bu

sorusuna ne mana vereceğini bilemedi. Kız sustu. Raci cebinden kâğıt, kurşunkalem çıkararak dedi ki:

— Şu anda bizim birbirimize karşı olan durumumuz kız kardeşle ağabey değil bir sorgu yargıcıyla bir zanlı halidir. Sözlerime cevap ver! Dün akşam yanındaki delikanlı kimdi? O herifi ben tanımıyorum, söyle... Şu aşırı öfkeli halimde bile soğukkanlılığımı korumaya çaba göstereceğim. Benim amacım gerçeğin ortaya çıkması, sonra gereğinin yerine getirilmesidir. Korkma, cevap ver...

Lebibe olanca cesaretini toplamaya uğraşarak:

— Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey...

— Bu delikanlıyla nerede tanıştınız?

— Şurada birkaç köşk aşırı komşumuzdur.

— Komşumuz olabilir... Fakat beldemiz âdeti gereğince bu memlekette kadınlar kadınla, erkekler erkekle ahbap olup konuşabilirler. Mahir Bey erkek, sen kadın... Siz ne münasebetle tanışıp görüşebiliyorsunuz?

Lebibe, başını önüne eğip birkaç defa hüzünle yutkunduktan sonra:

— Gençlik... cahillik münasebetiyle...

— Gençlik... Cahillik... Bu iki kör sebep insanı pek tehlikeli açmazlara sürükleyebilir. Bu iki kelimenin altında çoğu zaman aşk ve sevda gizlidir. Sizde de öyle bir şey var mıydı?

— Evet...

— Demek birbirinizi seviyordunuz?

— Evet...

— Ne vakitten beri sevişiyordunuz?

— Bu köşke geldikten sonra...

— Ne zamanlar buluşurdunuz? Gece mi, gündüz mü?

— Ne zaman fırsat düşerse...

— Bu fırsatların arası uzadıkça mektuplaşmaz mıydınız?

— Hayır...

— Mektuplaşmamanıza ne engel vardı?

— Mahir annesiyle babasından çekindiği, ben de sizden pek fazla korktuğum için mektuplarımız ele geçiverir endişesiyle birbirimize bir şey yazmazdık...

— Doğru söyle! Sonra bu sözünün aksi ortaya çıkarsa sen bilirsin ha!

— Doğru söylüyorum.

Raci, kurşunkalemle kâğıdın üzerine kız kardeşinin bu iddiasını kaydettikten sonra:

— Söylediğine bakılırsa ilişkinizin geçmişi pek o kadar eski değil. Fakat bu yeniliğe rağmen aranızdaki teklifsizlik pek ilerlemiş. Aile namusunu, geleceğini, her şeyini böyle tepelemiş, yani her şeyi göze aldırmış olduğuna bakılırsa bu sevgiyle gözlerinin pek kararmış bulunduğu anlaşılıyor.

Lebibe biraz cesaretini toplayıp başını kaldırarak:

— Hayır efendim! Ben hiçbir şeyi tepelemedim. Gözlerim zannettiğiniz derecede kararmadı. Aile namusuma da büyük bir ayıp getirmedim. Yalnız gençlik coşkusuyla bir sevdaya, ama dürüstçe, masumca bir sevdaya kapıldım. Günahım bundan ibarettir. Bu kadar bir kabahat, böyle bir suç hemen her kızda bulunur. Bu hareket ilk bende görülmüyor. Bunu ben icat etmedim...

Raci dudaklarını ısırarak hiddetini zapt etmeye uğraşarak:

— Demek ki sevginizin kesinlikle dürüst, masum olduğunu iddia ediyorsunuz...

— Evet, kesinlikle.

Raci bir müddet susmayı tercihle evvela dalgın dalgın önüne ve sonra odanın çevresi içinde yalnız kendince görülebilen birtakım çapraşık şekiller varmış gibi yerden tavana doğru birkaç defa göz gezdirdi. Susmakla geçen şu kısa süre esnasında delikanlıda sahteliği pek fark edilemeyen bir yumuşama hali belirmişti. Hatta Lebibe şu hale aldanarak ağabeyini inandırmayı başardığından dolayı içinden kendi kendini tebrik etmekteyken Raci birdenbire gözlerini sert bir biçimde kız kardeşine dikip aniden parlayıveren bir hiddetle sordu:

— Siz geçenlerde Feneryolu'nda Aşir Bey'in köşküne gitmişsiniz?..

Lebibe doğal bir tavır hatta hafif bir tebessümle:

— Gittik. Hafta geçmez biz oraya daima gideriz. Geçenlerde dediğiniz ne vakit? Hangi gidişimizi soruyorsunuz?

— Orada kıyafetinizi değiştirip sokağa çıkmış olduğunuz günkü ziyaretinizi...

Lebibe çehresinde hiçbir bozgunluk belirtisi meydana gelmeksizin pek tabii bir cevap tarzıyla:

— Bu da sıkça olan bir durum... Bizim orada yeldirme çarşaf değiştirmemiz bir iki defaya has bir olay değil ki... Bu da çok oldu... Birdenbire bir yere gitmeye karar veririz. Halbuki kıyafetimiz ona müsait olmaz. Ona göre yeldirmeyi çarşafla ya da çarşafı yeldirmeyle değiştiririz. Aşir Bey'inkiler de kaç defa bizim evde, burada kıyafet değiştirdiler...

— Aşir Bey'in köşkünde yeldirmelerinizi çarşafla değiştirdikten sonra bu defaki kıyafet değiştirmenizin bir sır olarak saklanmasını aile halkından rica ederek Rebia ile birlikte İstanbul'a geçip Beyoğlu'na çıkmış olduğunuz günkü gizli yolculuğunuzdan bahsetmek istiyorum.

Bazı karışık hareketleri üzerine açıklama istendiği zaman durumu idare etmek için kadınlarda erkeklere karşı yalan söylemek meyli pek fazladır. İcabında yalanları yüzlerine çarpılmaz, daha kötüsü dubaralarına inanmakta boş bulunulursa bu cüretleri daha da artar, apaçık gerçeğe karşı koyacak bir dereceye varır... Lebibe de tehlikeyi savmak gayretiyle böyle bir cürete kalkışarak, fakat bu defa biraz rengi atmış olduğu halde dedi ki:

— Evet, gittik... Yeldirmelerimizi dikmek için Beyoğlu'nda biraz pahalı düğmeler beğenmiştik. İsraftır diye annem bu düğmeleri almamıza karşı çıkmıştı. Annemi kuşkulandırmamak için evden yeldirmelerle çıktık. Aşir Beylerde üstümüzü değiştirip Beyoğlu'na gittik. İşte yolculuğumuzun sebebi bu...

Raci hınç dolu bir alayla, acı içinde yüzünü buruşturarak:

— Zannederim ki aradığınız o pahalı düğmeler Beyoğlu'nda ebe Madam Moralier'nin muayenehanesinde satılmaz...

Lebibe şimdi sıfırı tüketir gibi oldu. Benzi bütün bütün atıverdi. Raci ağabeyinin meçhul üzerine söz söylemeyip gerçek bilgiye dayanarak iddialarda bulunduğunu o zaman anladı. Ne yapacağını şaşırdı, afalladı kaldı. Bu tartışma gö-

türmez açıklığa, bu hakikate karşı hazırcevaplıkta bulunamadı. Etrafındaki eşyadan aklına bir şey gelmesi için yardım ister gibi gözlerini odanın her yerinde dolaştırdı. Nihayet önüne bakarak çaresiz sustu.

Deminden beri kendine hiç söz söylenmemiş olan Rebia'nın gözleri büyüdü. Esmer benzi açıldı. Kanı çekilen dudakları duygularının coşmasıyla güç bastırılır bir cevap arzusuyla titremeye başladı. Tedbirli davranması için Lebibe'nin göz kuyruğuyla yöneltti̇ği etkili bir bakış üzerine susmaya devam etti. Raci, iki kızın da can damarlarına basmış olduğunu anladı.

Beri taraftan, Meftun her an nezaketi artan şu halin vahametini artırmamak için hiç söze karışmıyor, arada bir gözleri masanın üzerinde duran revolvere doğru elinde olmaksızın kayarak müdahalesini gerektirecek korkunç bir an geldiğinde söze atılmak üzere şimdilik suskunluğunu büyük bir ehemmiyetle korumaya uğraşıyordu.

Raci bir hastalıkta ağrıyan noktayı arayıp bulduktan sonra parmağını oradan kaldırmayarak saniyeden saniyeye acımasızca daha çok bastıran bir hekim gibi her an alayının acılığını artırarak dedi ki:

— Muayene sonucunda Madam Moralier'nin vermiş olduğu hap reçetesi de Beyoğlu'nda Kanzuk Eczanesi'nde yaptırıldı. Siz belki dikkate gerek görmemişsinizdir. Reçete numarasının 8.452.631 olduğunu da size haber vereyim. Kıyafet değiştirip Beyoğlu'na çıkışınızın öyle düğme, kopça almak için olmadığını anladınız mı? Mesele böyle çocuk aldatır gibi adi yalanlarla üstü örtülebilecek bir mahiyette değildir. Pek ağırdır, pek... Madam Moralier'nin reçetesiyle aldığınız küçük kırmızı bir kutu içindeki hapların hamilelik başlangıcında bazı kadınlarda görülen bulantıları bastırmak için olduğuna kadar her şeyi noktası noktasına biliyorum. Fakat bir suçluyu söyletmeden hakkında hüküm vermezler. Adaletin kanunu böyledir. Söyleyiniz bakalım, hamile olan hanginiz?

Meselenin aldığı bu vahim şekle, hele şu son kaçınılmaz soruya karşı verilecek münasip cevabı bulmak için iki kız

hızla birbirleriyle bakıştılar. Çarpıntı verici ufak bir tereddüt anından sonra Rebia, taraz turaz alnından aşağıya doğru dağılmış olan saçlarını sinirli bir hareketle yukarı iterek:

— Ben!

Bu tek kelimeyle kısaca cevap verdi. Söz küçük, fakat itiraf büyüktü. Tiyatro sanatçılarının sahnelerde yaratmaya uğraştıkları acıklı tabloların gerçek bir örneği görülüyordu. Bu dört kişi birbirlerinin çehrelerine bakmaktan korkuyorlarmış gibi kimi bir müddet önüne baktı, kimi gözlerini tavanda, duvarlarda gezdirdi. Ahlakın korunması gereken temel bir şartının aralarında paramparça olduğu kanısını uyandıran duygusal bir acıyla derin bir suskunluğa daldılar. Bu vahim sorgulamanın, şu üzücü ilk sözünden daha üzücü olacağında şüphe kalmayan son sözüne kadar varılmak artık zorunluydu. Meftun bu meselenin namus, âdet ve ahlakla ilgisi bakımından olan vahametinin etkilerinden bütün bütün kurtulamamakla beraber bir erkekle bir kadın arasında geçen şu kabahatin kanunun izni dışında meydana gelmesinden başka öz ve yaradılışça o kadar büyük bir suç vahameti bulamıyor, bundan ötürü kendi kendine diyordu ki:

"Bu konuda asıl kınanması gereken ne oğlandır ne kız ne de tabiat... İnsanlardır, insanlar... Bu vahametleri hep onların koydukları kanunlar doğuruyor. Hürriyet kelimesi hiçbir millette alışılagelmiş uygulama olacak kadar yüksek noktaya henüz erişemedi. Birçok konuda hürriyet sözü lafta vardır, gerçekte değil. Her bir hürriyet adımımızın bir kanun engeli önünü kesiyor. Bunun pek farkında değiliz. Kanun, hukuk başkasına saldırı sırasında varlığını göstermeli ve egemen olmalıdır. İki gönül birbirini çekmiş, arada kanunun ne işi var? Ezeli kanuna, insanların kanunu nasıl galip gelebilir? Böyle aşk ve sevgi konularında kanun araya girmeye uğraşıyor da o şiddetli, o sayısız ceza maddelerine rağmen kesin bir etkisi görülüyor mu? Gece, gündüz işitilen, görülen bunca sevda faciasının meydana gelmesini engelleyebiliyor mu? Çünkü tabiat, insanların keyfi zorbalıklarına hizmet etmez. Kendi kanunlarına aykırı olan şeyleri reddeder ve daima on-

ların iradelerine üstün gelir. Hakani'nin şu, 'İncilâ-yı ruhu yaktık da fitil / Söndü kandil-i Zebur ü İncil'[1] eski şiiri acaba bu yeni felsefeye değinir bir düşünceyle mi söylenmiştir?"

Raci, kız kardeşi Lebibe'nin de aşk kazasına uğramış olmasından şüphe ve endişe ettiği için işin aslını anlamak üzere Rebia'ya karşı olan ilk sorusunu şu şekilde tekrar etti:

— Her ikiniz de sevdalısınız. Fakat hamile olan yalnız sensin değil mi?

Rebia hemen umursamaz denecek bir söyleyişle:

— Evet...

— Bu halin bir kız için ölümden beter müthiş bir felaket olduğunu bilmiyor musun?

— Biliyorum... Biliyorum... Ama ne yapalım? İşte bir kere oldu.

— Böyle bir kazaya uğrayacağına keşke gebereydin...

— Gebermesini ben de çok arzu ettim. Düşürmek için çok çarelere, ilaçlara başvurdum. Lakin öldürmeyen Tanrım işte öldürmüyor. Ne denir? Başvurduğum ebeler, doktorlar başlarından korkuyorlar. Böyle şeye ilaç vermiyorlar. Ben kendi bildiklerimi, duyduklarımı yaptım. Hiçbir şey kâr etmedi. Henüz ben de sağım, karnımdaki de, bu felakete sebep olan da... Fakat benim için felaketin en büyüğü bunlar değil...

— Ya nedir?

— O herifin aşkı... Kendisinden gönlümü bir türlü alamıyorum...

Raci, kızın bu küstahça ifadesine karşılık parmağıyla revolveri göstererek:

— Ağzından çıkanı kulağın işitsin Rebia! Sonra beni katil edersin. Bunu iyi bil.

Bu tehdide karşı Rebia kızlığa has yaradılış özelliklerinden olan nezaketlerden, endişelerden, utanmalardan hemen arınmış görünerek cami avlularında erkek çocuklarla kaydırak, ceviz oynadığı esnadaki çocuksu hallerine dönüp kabadayıca bir tavır alarak kendisi de revolvere doğru elini uzatıp:

---

1 Hakani, ölüm tarihi 1606 olarak bilinen Osmanlı divan şairi. "Fitili yakınca parlamasıyla ruhun / Söndü kandili İncil'in ve Zebur'un."

— Beni bununla mı korkutmak istiyorsunuz? Hay onu bana karşı sıkacak eller nurdan kopsun...

— Demek ki sen artık gemi azıya aldın. Utanmayı, arı ekmek peynirle yedin. Hiçbir şeyden korkun kalmadı.

— Canım ne ekmek istiyor ne peynir ne de başka türlü yiyecek... Baklava kaymak olsa gözüm yok. Bu dert beni yiyip bitiriyor... Her şeyi doğru söyleyiniz diye siz deminden zılgıtı verdiniz de onun için söylüyorum. Fakat ah, bu macera söylemekle biter mi? Annem beni doğuracağına taş toprak doğuraydı da bugünleri görmeyeydim, bu acılara uğramayaydım. Bu derdin bir saati bile çekilecek şey değil, ama bilmem nasıl oluyor da Mevlam yine sabrını veriyor... Siz sus deseniz bile artık ben söyleyeceğim. İçimdekileri bütün anlatacağım. Zaten ben kaç zamandır derdimi dökmek için karşımda odundan adam arıyordum. Fakat söylerken acıdan, öfkeden bir şeyler oluyorum da kendimi kaybediveriyorum. Lakırdının nereye vardığını, varacağını düşünemiyorum. Söz arasında bazen saçmalarsam beni affediniz ağabeyciğim...

Rebia'nın şu yanıp yakılmasındaki ciddiyet, etkileyici saflık ve sözlerindeki içtenlik dinleyenleri üzmeye başladı. Zavallının sözleri yaradılıştan gelen huylarımızı gizlemek için terbiye namına kullandığımız ikiyüzlü laflardan ve çoğu zaman ne kendimizi ne de karşımızdakini aldatan asılsız özentilerden uzaktı.

Zavallı kız, mektepte ilahi okur gibi hafifçe iki tarafına sallanarak başladı:

— İstanbul'daki dar, kapanık evimizde sıkılıyoruz. Sayenizde biraz hava almak, gün güneş görmek, yiyip içmek için şuraya geliyoruz. Allah ömür versin, teyzem beni kendi çocuklarından ayırt etmiyor. Âlemin içine temiz pak çıkmak için süslü yeldirme, ayakkabı, başörtüsü, şemsiye, her şeyi alıyor, yapıyor. Giyiniyoruz, kuşanıyoruz... Şu civarlarda, Fener'de, Çiftehavuzlar'da Kuşdili'nden elalemin kadınları gibi biz de dolaşıyoruz, geziyoruz. Delikanlılar kızlara hişt pişt ediyorlar. Kızlar da onlara karşı fingirdiyorlar. Gençle-

rin zevkleri, eğlenceleri hep bundan ibaret. Bize de kaş eden, göz kırpan, bıyık buran bir iki delikanlı ortaya çıktı. Meğer âdet böyleymiş diye onların bu iltifatlarına karşı ne yalan söyleyeyim biz de sırıttık, kırıttık... Kurşuni ceketlisi benimki... Yeşil boyunbağlısı Lebibe Hanım'ınki oldu. Evvela öyle ad koyduk. Sokağa çıktıkça ben benimkini, o da kendininkini araştırmaya başladık. Onlara rastlayamadığımız günler içimize bir sıkıntı basar, gördüğümüz günler yüreğimiz ferahlar, bütün dünyalar bizim olurdu. Gençlik ağabeyciğim, gençlik... Bir delikanlının bir kıza, bir kızın bir delikanlıya gönlü akınca insanın yüreği kabarıyor. Dünyalara sığamıyor. Ne olduğunu, neye uğradığını bilemiyor... Sonradan böyle dertleri, rezaletleri olmasa ne tatlı şey, ne tatlı şey tarif edemem... Herkeste gördük. Âdet böyleymiş. Dünyanın zevki sefası buymuş diye biz de güldük eğlendik. Biz de dünyanın bütün kızlarının yaptığını yaptık... Kimseye bir şeycikler olmadı. Bakınız bizim başımıza ne belalar geldi. Benden bütün kızlara nasihat olsun. Bu ilk tatlılıklara kimse aldanmasın... Sonu pek fena oluyor... Sonra insan kendini atacak kuyu, asacak ağaç, yiyecek zehir arıyor... Karşıdan karşıya işaret falan derken iş ısındı, kızıştı, nihayet alevlendi. Gitgide sevdalılarımız karşıdan karşıya kaş göz etmeye, işarete kanmaz oldular. Bize yaklaştıkça yaklaştılar. Yanımızdan sürtünerek geçerken kulaklarımızın dibinde süzük gözlerle mırıldandıkları sözler, ettikleri ricalar bana o kadar tatlı gelirdi ki hazzımdan bayılıp hemen oraya düşecek gibi olurdum. Sonra isimlerini de öğrendik. Benimki Bedri... Lebibe Hanım'ınki Mahir. Bir şeyden dolayı birbirimize karşı bir parçacık inat etmiş olsak Bedri ya da Mahir'in başı için ant verir vermez o saatte sinirlerimiz, vücudumuz, her tarafımız gevşeyiverirdi. Gitgide her şeyimiz, tövbeler olsun, dinimiz imanımız bu delikanlılardan ibaret oldu. İşte Cenabı Mevla cezamızı verdi. Artık giyinmemiz, süslenmemiz, bütün yaşamamız bunlar için oluyordu. Kendilerini birkaç gün görmesek bu dar dünya başımıza zindan kesilirdi. Sokağa çıkıp da buluşup görüşemezsek artık o gün iç sıkıntısından ne yaptığımızı bi-

lemezdik. Yalnız gündüzlerimiz değil, gecelerimiz de bunlara ayrılır oldu. Rüyalarımızda ben Bedri'den, Lebibe Hanım da Mahir'den başka bir şey görmez, başka şeyle uğraşamaz olduk. Birbirimizin yanından sürtünüp geçerken yavaş yavaş, ufak ufak seslenmelere, cevaplara girişirdik. Sonra ahlarımız vahlarımızla beraber sözlerimiz de uzamaya başladı. Görüşmek için tenha, izbe yerlere çekilirdik. Muhabbetimiz büyüdükçe cesaretimiz de arttı. "Âşık âlemi kör, dört tarafını duvar zannedermiş" diyen adam meğerse ne haklı söylemiş. Biz böyle görüştüğümüzü, buluştuğumuzu kimse bilmiyor sanırken meğerse herkese destan, âleme bir parmak bal vurmuşuz da haberimiz yok. Artık gün, saat, yer belirleyip buluşurduk. Âşıklarımız çekinmeden yanımıza gelerek çantalarımızı, atkılarımızı ellerine kollarına alıyorlar, güya bir ailedenmişiz gibi dolaşıyorduk. Bostanlara girip marul yiyorduk, sandala binip açılıyorduk.

Raci ile Meftun "Bak neler oluyormuş da haberimiz yok" dercesine arada bir birbirlerine bakıyorlar, fakat Rebia hazır coşmuşken bütün şu acı gerçekleri öğrenmek için kızı ürkütmekten çekinerek hiçbir fikir ortaya atmıyorlardı.

Söylediği sözlerin harareti vücuduna sirayet ederek Rebia'nın solgunluğu kayboldu. Çehresine biraz renk geldi. Gözlerini karşısındakilerin birinden diğerinin yüzüne çevirerek kalbinin bütün samimiyetiyle söylüyordu:

— Sevdalım beyefendi muhabbetimizin başlangıcında aşkını bana tarif için ne tabir kullanacağını, ne söz icat edeceğini bilmiyordu. Aman ya Rabbi, ne diller döktü... ne diller... Bunların binde birini şimdi size anlatmak elimden gelmez. Onun canı, cananı, varı yoğu, her şeyi artık bendim. Meğer bunlar hep yalanmış. Aşk dediği geçici bir hevesten başka bir şey değilmiş. Dilin gemi yok, ne tarafa çevirirseniz dönüyor. Siz erkeksiniz. Bu sanatı elbette bizden iyi bilirsiniz. Buraya annesini gönderip Allah'ın emriyle beni istetecekti. İşte en büyük yalanı buradan meydana çıktı. İleride böyle karı koca olmak kararını verdikten sonra Tanrı'nın bildiğini kuldan ne saklayayım, ben de kendisinden hiçbir şeyi esir-

gemedim. Hiçbir sözüne olmaz demedim. (Yumruğuyla başına vurarak) Ah ahmak kahpe dese birisi bana! Böyle çok dövündüm, ama artık para etmiyor. Meğerse o herif sevda madrabazıymış. Benden evvel kaç kıza daha böyle yapmış... Kaç zavallının kanına girmiş... Birbirimize tatlı tatlı canım, ciğerim derken Bedri Bey'in birdenbire nevri dönüverdi. İşi gevşetti, görüşmeleri seyreldi. Buluşmamak için türlü türlü bahaneler icadına kalkıştı. Meğerse benden bıkmış. Benim haberim yok. Ya ben ondan evvel birkaç erkeğe daha gönül vermedimdi ki... Ne bileyim? Bu benim ilk sevdam. Onunki sayısızmış... O bana kendini naza çektikçe ben fitili almaya başladım. Ben hiçbir şeyin farkında değilim, çıldırasıya seviyorum, o vefasıza yanıyorum. Şimdi yalvarmak, dil dökmek sırası bana geldi. İstediğin kadar yan... Çıra gibi tutuş... Öl, geber... Kimin umurunda... Evvelleri sık sık buluşurken şimdi günler haftalar geçiyor, yüzünü görmek değil bir haberini bile alamıyorum. O öyle istedikçe ne hikmet bilmem beni bütün bütün bir alevdir sarıyor. Ne gecem gece... Ne gündüzüm gündüz... Ne yattığımı biliyorum ne kalktığımı, ne uyuduğumu, ne yediğimi, ne içtiğimi... Ben adeta böyle bir deri bir kemik kaldım. Dünya gözümden kayboldu. Her saat, her dakika yüreğimde bir heyecan, bir çarpıntı ki size tarif edemem.

Sözün burasında Rebia hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayarak devam etti:

— Ah, çok geçmedi. Karnımda yüreğimden başka bir şeyin daha oynadığını hissettim... Nedir diye bilenlerden sordum. Ço... ço... çocuk dediler... Alıklığımın derecesine bakınız ki (karnını göstererek) buradaki şişliğin çocuk olduğunu anlayınca kederlerim birdenbire sevince döndü. Hamileyim diye kendine haber gönderir göndermez o da sevincime katılarak hemen nikâhımız kıyılıverecek zannettim. (Kafasına bir yumruk daha vurarak) Nah kafa bende... Vurdumduymaz. Ne bileyim? Çocuğunu tanımamak, inkâr etmek olur mu? Benim saf kalbim böyle kötülüklere ihtimal verir mi? Kendi gözükmedi, fakat çok geçmeden haberime karşılık bir pusula geldi.

Rebia korsajının arasına elini soktu. Krem rengi ipekli mendile sarılı birkaç kâğıt çıkardı. Bu kâğıtlar çocukların ders kitapları sayfaları gibi fazlasıyla dokunulup okunmaktan adeta kirlenmiş, üzerlerinde tekerlek tekerlek parmak izleri meydana gelmişti. Bunların içinden birini çekti, Raci'ye uzattı. O da içeriğini ağır ağır ve tekrar tekrar süzdükten sonra kâğıdı büyük bir öfkeyle kaşlarını çatarak hiçbir şey demeden ağabeyine uzattı. Kâğıtta şöyle denilmekteydi:

Hanımefendi!

Kadınlarımızın cahillik ve saflıkları dünyaca bilinmektedir. Fakat yazık ki size uzun bir felsefe dersi vermeye ne bende cesaret, ne böyle bir dersten yararlanmaya sizde liyakat var. Dünyada sonsuz bir şekilde yaratılmış hiçbir şey yoktur. Bütün her şey değişir ve gelip geçicidir. Aşkı da bu evrensel genel kuraldan ayrı tutmaya uğraşmak alıklık belirtisidir. Bu âlemde ömrünü tek aşka adayarak geçirmiş bir adam yokken bazı sevdalılar bu imkânsızı, ihtimal şekline sokmanın beyhude çabasıyla huzursuz olurlar.

Siyasi partilerde bile insanların en ahmakları daima muhafazakâr kalmak isteyenlerdir. Değişmeli. Değiştirmeli. Kâinatın her şeyde gösterdiği değişim ve dönüşüm yöntemine uymalı. Hayatın böyle en basit kurallarını bilmeyenler yaşamakta çok güçlüklere tesadüf ederler. Biz birbirimizi sevdik. Başlayan bir şeyin sonu olması tabiidir. Her fiil ırmaklar gibi bir kaynaktan döküleceği bir yere doğru akar. Bu sevda akışı da doğal sonuna erişti. Şimdi yine aşkla el ele tutuşup tersine bir hareketle kaynağa dönmek hevesini göstermek küle dönmüş bir ateşin tekrar alev almasını beklemek gibidir.

Bu kadar hakikat, bu kadar nasihat, bu kadar ders yetişir. Şimdi meselenin biraz da eğlenceli, gülünç tarafından bahsedelim. Hamile olduğunuzu haber veriyorsunuz. Buna hiç şaşmadım, çünkü kadınların yaradılıştan gelen görevleri doğurmaktır. Yalnız bu müjdenin bana verilmesini manasız buldum. Hele çocuğun bana mal edilmesine çok güldüm. İşte işin eğlenceli tarafı burası. Seviştiğimiz sürece sizinle kavuşma

mutluğuna erişmek saadetinin sadece bana ait olduğuna inansaydım sizi bu saflığınız sebebiyle kutsar, kendimi de pek az insana nasip olan bu büyük başarıdan dolayı tebrik ederdim. Fakat sizin gibi sevda işine erken başlayan kadınların gönüllerini âşıklarının sayısına bölmeli, sonucu ne çıkarsa çocuğun babalarına mal edilme ölçüsünün küçüklüğü belli olur.

Taşımakta olduğunuz cenini aramızda bir yakınlaşma vasıtası sayarak evlenme teklifinde bulunuyorsunuz. Bilirsiniz ki âdetlere göre evlenme çocuk meydana gelmeden evvel olur. Evlenme önce, hamilelik sonradır. Doğal düzen böyle... Sizinki gibi olağanüstü acil durumlar meydana geldiğinde, çocuğun bir soya mal edilmesini yalnız annesine sorarak belirlemezler. Bu konuda kanıtlanması gereken birçok şey daha vardır. Kendine babalık yüklenen kişinin bu şerefi bundan emin olarak kabulü de şarttır.

Medeniyet ilerleyeli evlenmelerin de çeşitleri çıktı. Mutlaka her evlenme sizin zannettiğiniz şekilde imamı, muhtarı, mahalle halkını, bütün eşi dostu toplamakla, yemek yedirmekle olmaz. Bendeniz âcizane hareket ve düşünceleri basit kişilerdenim. Böyle dağdağalı şeylerden hoşlanmam. Aramızda yapılmasını teklif ettiğiniz evlenme geldi geçti. Tarafların rızasıyla külfetsizce oldu bitti. Bu tabii evlenmeden sonra bir de davetle, dernekle, düğünle sunisini yapmak, karında babasının kim olduğu belirsiz bir çocukla köşeye oturup gelin olmak, böyle bir hal, gerçek bir evlenmeden çok tiyatro sahnelerinde gözler önüne serilen ibretlik bir komedyaya benzemez mi? Hâlâ gösterdiğiniz bu bilmezlikten gelişe şaşırıyorum. Başımızdan gelip geçen tabii evlenmeye bu medeniyet çağında *mariage civil à l'improviste* yani "doğaçlama medeni evlenme" derler. Bu noktada *instantané* tabirini kullanmak da uygundur. Bunun hovardaca çevirisi "şıpınişi evlenme"dir. "Şıpsevdi" de bu kökten çıkmışsa da anlamca aralarında fark vardır. Bu anlamda birincisi güçlü, ikincisi hafif sayılır. Yabancı tamlamalarla anlatmak istediğim sözlerin ne demek olduğunu Fransızcadaki derin bilgisiyle parmakla gösterilen Meftun Beyefendi ağabeyinizden sorunuz. O size bütün komik noktalarıyla gerçeği anlatsın. Bizim

gibi kültürlerinin ışığıyla halkın fikirlerini aydınlatmaya hizmet edenler bilgece örnekler göstermek için her şeyde, hatta böyle gönül alışverişlerinde de halkın gittiği yolu tutmaktan kaçınmalıdırlar. Sevda sözleşmesi, tabiatın sürüklemesiyle kabul edilmiş olur. Gerekli kıvama erişince yine tabiatıyla çözülür. Zoraki bir sevdaya kalkışmakla birtakım facialara sebep olanlar işte bu gerçeğe, bu tabiat kuralına akıl erdiremeyen tulumbacı yaradılışlı cahillerdir. Sizi de kendimi de bu güruhtan sayacak kadar aşağı göremem.

Gönül maşuka mevdû' bir emanettir.
Onu gaspa kıyam bi-şekk hıyanettir[1]

İmza
Malum kişi

Meftun, bu ilişki kesme mektubunu sonuna kadar okuyunca her hareketinde halkın gittiği yoldan ayrılmak iddiasında bulunanın dünyada yalnız kendisi olmadığını anladı. Kendince bir felsefe ve garip sözler yolunda giden bu âlemde daha ne terelelli beyler varmış gördü. Elinde olmaksızın *c'est du propre, c'est du nouvaeu*[2] dedikten sonra kendi kendine şöyle düşündü:

"Fena felsefe değil. Fakat bu kadar derin felsefi konulardan bizim Rebia ne anlar? Herif ilişkiyi tarafların rızasıyla kurulur bir çeşit şirket sayıyor. Taraflardan birince kuruluş sözleşmesinin gereği ortadan kalkarsa şirketin dağılması gerekir diyor. Öyle ya, pek doğru! Bu da bir tür boşamak demek. Evlenmede boşanma var da aşk ilişkisinde niçin olmasın? Sevgililerden biri diğerinden bıkıp da artık yeter dediği zaman bu gınaya karşılık sevişmede ısrarcı olmak uygun hal midir? Düzcesi arsızlıktan, yüzsüzlükten başka bir şey değildir. Böyle sırnaşıklar birkaç 'Allah versin'le defolmayan bıktırıcı sokak dilencilerine benzerler. Paris'te, burada bu

1 Gönül sevgiliye bırakılmış bir emanettir / Onu zorla almaya kalkışmak şüphesiz ihanettir.

2 (Ahlakdışı işler için kinayeli olarak) Bir bu eksikti, hiç beklemezdim.

rahatsızlığı ben de çektim. Bu gönül meselesi içinde o kadar cüretlileri vardır ki hakaretle, tehditle, hiçbir suretle ellerinden yakayı sıyırmak mümkün olmaz. Aferin Bedri Bey, bu gibi uygunsuzluklara karşı işi bilenlerce geçerli olmak üzere genel bir kural koymak istemiş. Ben senin zekâ dereceni zaten ilk mektubundaki Kartezyenizm deyişinden anlamıştım. İlkiyle bu son mektubun arasında fikir ve ifadece ne büyük bir ilerleme farkı var. Öyle ya, her şeyde yenilenme ve yükselme gerek... Her şeyimizi medeniyet ve zamanın icabına uydurmaya uğraşalım da aşk ve ilişki konusunda hâlâ analarımızdan gördüğümüz gibi mi kalalım?.. Bu ilerleme devrinde hâlâ devleti kuran Sultan I. Osman zamanındaki gibi sevişilemez ya? 'Doğaçlama medeni evlenme' tabirindeki komik noktaların yorumlanmasını bana bırakmakla hakkımda pek açık bir alayda bulunuyorsun. Fakat zararı yok... Böyle *espritüel*, böyle zarif alaylara hedef olmak da benim gibi güç işlere aklı eren ariflerce bir zevktir."

Raci'nin de içerlemiş bir halde düşündükleri şöyleydi:

"Senin kız kardeşin de benim elime geçse onun namusluluğu hakkında aynı muamelede bulunduktan sonra şu pusulanın bir suretini kopya edip özür dileyerek tarafınıza göndersem acaba üzüntünün derecesi ne olurdu? Ne yolda karşılıkta bulunurdun? Saflıkları budalalık derecesinde bulunan böyle zavallı kızların ırz ve istikballerini şehvet emellerine oyuncak etmedeki bu suçunu, hiçbir felsefe kuramına değil uygun düşmek, en basit akıl ve mantık kurallarına bile uymayan bu bencilce ukalalığını, züppeliğini o zaman biraz anlardın zannederim."

Zihninden bu düşünceler geçerken intikam arzusuyla Raci'nin gözleri parıldıyordu. Mektubun okunması süresince suskunlukla geçen zaman esnasında zavallı Rebia'nın aklı ve kalbi pek acı hatıralarla sarsıldığından gözyaşlarını mendiline silerek kesik kesik devam etti:

— Bu mektupta yazdığı şeylerin hepsini anlayamıyorum. Sözlerinin pek çoğu okumuşça, ince lakırdılar... Bilgide ben onun dengi değilim. İşte bundan dolayı bu belalar başıma gel-

di. Ben anlayamadımsa da ne dediğini merak ettim, anlayanlardan sordum. Benimle çok alay etmiş olduğunu söylediler. Güya ben aşk dilencisiymişim de bana Allah versin diyormuş, beni kovuyormuş da ben yine gitmiyormuşum... Çocuk kendinden değilmiş... Başkasındanmış. İşte iki canımla size yemin ediyorum, eğer ondan başka bir erkekle haramlıkta bulundumsa Hazret-i Ali efendimizin keskin kılıcına geleyim. Utanmadan, arlanmadan bana bu iftirayı ettiği için dilerim Yüce Allah'tan o da tatlı canından bulsun! (Eliyle göğsünü dövüp iki tarafına çırpına çırpına) O hayâsıza beddua ediyorum ama yalnız dilim söylüyor. Kalbim söylemiyor ki... Ne yapayım... Ne kadar fena adam olursa olsun yine karnımdaki çocuğun babasıdır. Benimle istediği kadar alay etsin... Bana alık desin, salık desin, canının istediğini söylesin... Ne hakaret ederse etsin... Ayıp değil ya, seviyorum. Dünya gözümde değil. Onsuz bu cihanın benim için bir pul kadar değeri yok. Bütün ruhlar âlemi, kurtlar, kuşlar şahit olsun ondan başkasına varmamaya yemin ettim, ant içtim. Bu dünyada bir erkekle duran kadınlar öbür dünyada yine o erkeğe varırlarmış. Şimdi varamazsam bile yarın ahrette ben onun karısı olacağım. Nikâhımızı melekler kıyacaklar... Kendisi inkâr etsin, Cenabı Mevla bilmiyor mu? Çocuğumun babası odur.

O esnada balkon kapısı arkasından uzun, yürek parçalayan bir "eyvah" sesinin ardından ağır bir cismin sertçe düşmesini andırır bir patırtı işitildi. Bakışlar hemen birer kederli merakla o tarafa dikildi. Kulaklar da çıkacak diğer sesleri dinlemeye hazırken Raci yerinden fırladı. Anahtarını çevirip kapıyı açtı. Başı nefti papaze[1] ile kundaklı, mor hırkasının palto biçimi yakası bir tarafa kaymış, göğsü bağrı çözülmüş, terliğinin teki karşıya fırlamış bir kadının hemen yüzüstü denecek düzensiz bir halde yerde yattığı görüldü.

Bu bedbaht, anne Vesile Hanım'dı. Kızının macerasını dinlerken keder içinde son söylediklerine artık dayanamayarak üzüntüden bitkin bir halde oracığa yığılıvermişti.

1 Çok ince bir çeşit bürümcük kumaş.

Baygın kadının başına üşüştüler. Zavallıda bet beniz limon kesilmiş, yarı açık gözler süzülmüş, birkaç damla keder gözyaşı yüzünden aşağı yuvarlanırken birbiriyle birleşerek yanakları üzerinde ince birer üzüntü pınarı meydana getirmişti.

Elbisesinin bütün bağlarını gevşettiler. Kimi su, kimi limon, kimi sirke yetiştirdi. Kollarını, bileklerini ovuşturmaya başladılar. Lütfiye Hanım saçlarını boyamakla meşgulken gürültüyü işitmiş, sağ şakağını boyamayı tamamlayamadan, şaşkınlıkla elinden bırakamadığı fırçayı oraya buraya akıta akıta gelmişti. Kadınnine Şekûre Hanım ansızın işittiği o acı çığlık üzerine neye uğradığını bilemeyip telaşla değneğini ele geçiremediği için dayanacağı bir şey olmaksızın bir duvardan diğerine volta vura vura koştuğundan geçtiği yerlerde hayli mühim bir dağınıklık meydana getirerek gelebilmişti.

Zarafet kızarttığı patlıcan tavasından akşam için Şaban'ın mezeliğini ayırmakla meşgulken kolları sıvalı, önü peştamallı bir halde ocak başından gelmiş, Eleni de ütüsünü bırakıp koşmuştu. Ev halkından yalnız Hasene, büyükannesinin devirdiği kahve takımından saçılan şekerleri yerlerden tavuk gibi ağzıyla toplamak gibi mühim bir işe dalıp olay yerine koşamamıştı.

Vesile Hanım etraftan kendine uzatılan dikkatli eller altında inim inim inliyor, birbirine kenetlenmiş dişleri arasından, ara sıra anlaşılmaz bir şeyler homurdanıyordu.

Şekûre ve Lütfiye Hanımlar işittikleri o çığlıktan, gördükleri bu bayılmadan henüz kesin bir şey anlamamışlardı. Odadaki dört gencin uçuk renkleri, birbirlerine karşı almış oldukları haşin tavırları, endişeli bakışları bunların aralarında vahim, heyecan verici bir olay geçmiş olduğunu anlatıyordu. Gerçeği anlamak istediler. Sordukları bin türlü sorulara karşı pek kısa, inandırıcılıktan uzak cevaplar verildi. Görüşüp dururken birdenbire Vesile Hanım'a bir fenalık gelmiş olduğundan başka hemen bir şey söylenmedi.

Eleni zaten bu iki sevdalı kızın sırdaşıydı. Aşçı kadın da küçük hanımların gece gezmelerindeki hikmete pek yabancı

olmadığından şimdi şu görülen halin delikanlılarla tatlı tatlı pişirilip kotarılmak istenilen o leziz sevda helvasının kıvamında bir geçkinlik meydana gelmiş olmasından azma bir iş olduğunu anlamıştı. Hatta Rebia'nın alt katlarda gizli gizli köşe bucağa sokularak öğürdüğünü işittikçe Eleni'ye sorardı:

— Kız Elenigo ayo... Bu Rebia'ya ne oldu? Niçin öğürüyor böyle?

Eleni gülümseyerek:

— Midesine bozuldu. Karnında sisiyor.

— Karnı mı şişiyo? Söyleyelim de kuru fasulye çok yemesin. Açgözlü! Ne bulsa tıkınıyo...

— Geçen gün hekimde gitti ki ilaç alsın. (Eliyle gebelik işareti vererek) Bu fenalık ne vakit dısarıda bırakacak, o vakit hastalık kaçacak, iyi olacak.

Zarafet bu şişkinliğin fasulye yeli olmadığını anlayarak kendine has bir edayla duvara dayanıp gevrek gevrek güldükten sonra:

— Ayo!.. O nasıl ilaç öyle o? Sorup da iyice öğrenmedi mi? Belki bir gun sana da bana da lazım olur. Allah derdini verip de dermanını aratmasın, sorup o ilacı öğreneli olmaz mı? demişti.

Gösterilen hızlı tedbirlerin etkisiyle Vesile Hanım gözlerini açtı. Rebia'yı karşısında o solgun rengi, o ümitsiz çehresiyle görünce deminden kızın bütün saflık ve acılığıyla anlattığı talihsiz macerasını hatırlayarak üzüntüsünden ağlamaya başladı. Niçin ağladığını soranlara, "Ben ağlamayım da kimler ağlasın?.." cümlesinden başka cevap veremiyordu. Şekûre ve Lütfiye Hanımlar ailece açıklanmasında güçlükler olan vahim bir mesele karşısında bulunduklarını hissettiler. Bir bardak su içine yarım fincan çiçek suyu ilavesinden sonra çarpıntıyı yatıştırmak için bu bardak bütün ağızları dolaştı. Son yudum Zarafet'e kaldı. O da payına düşen sakinleştiriciyi yuvarlayarak bu sevda maceralarının en sonunda ucu çapanoğluna vardığını düşünerek o akşam Şaban'la olacak gece buluşmasında âşığına ihtiyat tavsiyesinde bulunmaya karar verdi.

Bazı toplantılarda orada bulunanları susmaya davet için çıngırak çalmak gibisinden Raci aile halkına önemli diyecekleri olduğunu ima için masanın üzerine bir yumruk indirdi. Bu sert başlangıçtan işin sonunun nereye varacağını keşfeden Meftun'u bir telaş aldı. Kadınları Raci'nin korkunç sözlerinden korumak için hemen kulağına eğilip:

— Birader ikimiz bir odaya çekilelim. Bu aile felaketine karşı ne yolda tedbirler alınması gerekiyorsa bu konuda aramızda telaşsızca, gizlice karar verelim. Şimdi bu kadınlara hiçbir şey söylemesen daha iyi edersin, çünkü belki şu saatte öfkeyle ağzından çıkacak bir söz ileride yapacaklarımızın zora girmesine sebep olur. Hem de büyükannemizin geçkin yaşını hesaba katmak gerekir. Malum ya, felaket içeren sözlerin etkisi bu yaşta bir kadın için tehlikeli olabilir. Durumu idare edelim derken maazallah bir de ailece başka felakete sebep olmayalım, dedi

Fakat Raci, ağabeyinin bu uyarasını dikkate almayarak masanın üzerine bir ikinci yumruk daha indirdikten sonra:

— Hanımlar! Şimdi pek ayrıntılarıyla uzun uzadıya açıklayamayacağım sebeplerden dolayı bu evde terbiye, zarafet ve nezaket namına dönen birçok maskaralıklara artık son vererek evce bir çeşit zorlayıcı kurallar koymaya yani bir ölçüde sıkıyönetim ilanına mecbur oluyorum. Şöyle ki: Bu evde bulunan kadınlardan hiçbiri bundan böyle her ne vesileyle olursa olsun ne gece ne gündüz sokağa çıkamayacak, evden ayrılmalarını gerektiren zorunlu haller olduğunda bana başvurulacak, her ihtiyacınızı halletmeye uğraşacağım. Evvelce tanışıklığımız, ahbaplığımız bulunmayan kimseler hele bohçacı, işçi gibisinden kimin nesi olduğu bilinmeyen hiçbir kimse eve kabul olunmayacak, bana bilgi verilmeksizin hizmetçiler vasıtasıyla postaya veya özel bir yoldan hiçbir tarafa mektup, pusula gönderilemeyecektir. Gece en son saat dörtte[1] ev içinde lambalar söndürülüp herkes yatak odasına çekilecek, karanlıkta açık pencere önünde sigara

1 Alafranga saatle on on bir civarı.

içilmeyecek, bahçeye çıkılmayacak, dışarıyla her ne şekilde olursa olsun özel işaretlerle konuşmayı andırır hareketlere kalkışacaklar hakkında şiddetli cezalar uygulanacaktır.

Raci ağabeyi Meftun'u zevzekçe bazı müsamahalarından dolayı aile reisliğinden alarak yerine kendi geçip de evde sıkıyönetimi andırır biçimde olağanüstü kısıtlamalar ilan ettiğinin ertesi günü bu sıkı düzenleme getiren kararın ters bir sonuca ulaştığını gördü. Çünkü bütün ev halkını şiddetli bir kontrol altına aldığı günün ertesi sabahında Lebibe'yi odasında bulamadılar. Ta kuyuların diplerine varıncaya kadar evin her tarafı arandı. Kız yoktu. Sırra kadem basmıştı.

13

Mösyö Makferlan... Tuhaf isim... Fakat bunun bir vaftiz ismi olmadığı şeklinden anlaşılıyor. Adın sahibi, makferlan[1] denilen urbayı sırtından hiç çıkarmadığı, kış ve yaz hemen her zaman bununla boy gösterdiği için bu isim kendisine has bir ad olmuştu. Asıl adı Mösyö Dorle Döfre'ydi. Fakat sonraki adı herkese ilkini o kadar unutturmuştu ki bu kişinin Makferlan'dan başka bir ismi bulunup bulunmadığını kimse merak edip düşünmüyordu.

Makferlan denilen bu geniş pardösünün cidden tuhaf bir başarısı var. Bolluğu, rahatlığı için midir nedir bilinmez bazı kimseler keyif verici şeylerden birine alışır gibi buna müptela, adeta âşık oluyorlar. Arkalarından hiç çıkarmıyorlar. Giyeceğin adını bütün müptelalarına vermek gerekse birçok Makferlan efendinin de bizim içimizde bulunduğu görülür.

Mösyö Makferlan, sanatçı yaradılışlı bir kişidir. Uzunca saçları üzerinde daima başının bir tarafına çarpılan, kenarı enli yumuşak şapkası, özensiz bir düğümle tutturulmuş boyunbağısı, gelişigüzel avare bir biçimdeki giyim tarzı kendi-

1 (İng. *macfarlane*) Önü bir sıra düğmeli, kolsuz, kol ağzından ceketin kolları çıkan ve bu kolların omuzdan yarı bele kadar inen bir pelerinle örtüldüğü palto.

sinin, yakasını şairane ve sanatkârane hayallere kaptırmış, fikir ve mesleği derbeder bir estetik âşığı olduğunu gösterir. Yahut kendini görenlere her tavrıyla o zannı vermeye çalışır.

Güzel sanatlardan hangisinin yolunu tutmuştur? Bu soruya verilecek cevaplar daima açıklıktan uzak kalır. Mösyö Makferlan'ın ne olduğunu cidden ne kendi bilebilir ne de başkası. Daha doğrusu bu adam her bilime içinde heves, her iddiaya kendinde cesaret görüp de hiçbir iddiasını hakkıyla ispat elinden gelemeyen liyakati şüpheli kişilerdendir. Türkçede bir atasözü vardır, "Her boyayı boyadı şimdi fıstıkisi kaldı," derler. Makferlan'ın hali bu sözün zıddına yakındır. Çünkü o, fıstıkiyi diğer renklerden önce boyamıştır. Şu kadar var ki, pek göründüğü kadar tembelliğe meyilli değildir. Boş durmaz, çalışır. Güzel ve güzel olmayan birkaç sanatla uğraşır. Birçok işinden kimseye bir şey sezdirmez. Elbisenin yataklığı, sokaklığı olduğu gibi bundaki sanatın da her dosta açıklanır ve açıklanamaz yanları vardır. Sanatının kesat zamanları olur. Fakat çoğu zaman beyler, paşalar gibi bolluk içinde geçinir. Makferlan'ın Doğu'daki kazancı büyük bir muammadır.

Avrupa'da sıradan sayılan bir Frenk, Doğu'da kudret sahibi ve materyalist kesilir. Ne birikiminin ne sermayesinin azlığına bakmayarak her işe girişir. Doğu, Avrupalıların gözünde işlenmemiş toprak serveti, tabii defineleri kadar da halkının cehalet ve tembelliğiyle tanınır.

Abdülhamit döneminde Almanya, Fransa ordularındaki çavuşlar, teğmenler askeri güç ve değer bakımından Türkiye'de tuğgeneralliğe denk gelirlerdi. Frenkler Türklere *fatalist* adını verirler. Bu kelimenin manası her şeyi kader ve kısmete yükleyip çalışıp çabalamadan tam bir tevekkül içinde yaşamaktır. O kadar gözümüz ve sağgörümüz kapanmıştır ve onları öyle kapalı bulundurmaktan o derece hoşlanırız ki kader ve kısmet kelimeleri hakkında birkaç doğru söz söylemek bile buna kalkışanı en şiddetli eleştiri belasına uğratır. "İş olacağına varır" sözü her işte felsefi ilkemizdir.

Frenkler bizim için şöyle söylerler:

Türk baba abani sarığıyla dükkânında uyuşuk bir halde oturur. Müşteri çekip ikna etmek için Avrupalılara has olan ticari külfet ve fırsatlardan hiçbirine teşebbüs etmez. Çünkü niçin boşuna zahmete girsin? Kısmetse müşteri kendi ayağına gelip onu bulur. Kısmetten fazla hiçbir şey olmaz.

Güneş parıldar, yağmur şarıldarsa Türk baba ektiği ekini elde eder. Zavallının yüzü güler. Aksi takdirde kıtlığa razı olmuş olur. Tarım âletlerinin iyi hale sokulmasını, tarlalarına su vermeyi ve sulamak için kanallar açmayı hiç düşünmez. Kurak olduğu seneler gösterebileceği çalışma teşebbüsü olsa olsa birkaç defa yağmur duasına çıkmaktır.

Doğal kaynakları hemen el sürülmemiş denecek derecede dokunulmamış, insanları son derece uyuşuk ve tembel olan bir memlekette gözü açık bir Frenk ne fırıldaklar çevirmez!

Mösyö Makferlan, Doğu'da Avrupalıların en iş bilmez ve serserileri için bile tümen tümen kârlar, ticaretler olduğunu işiterek buraya geçim sebebiyle gelmişti.

Gelişinin ilk zamanlarında acemice oraya buraya birkaç kolaçan etti. Avrupa'da bazı ticarethanelerin ajanlığını yapmak için resmi daireleri dolaştı. Kendisi şen, güler yüzlü ve sokulgandı. İş vardı. Vardı ama zahmeti çok, kazancı az şeylerdi. Beyoğlu gazetelerinden birkaçına yazı yazdı. Yerliden, yabancıdan bir iki ahbap edindi. Kendi hemşerilerinden birkaçının buradaki yaşayış tarzı dikkatini çekti. Bu adamlar dostlar alışverişte görsünler gibisinden bazı ticaretlerle meşgul görünüyorlardı. Halbuki o işlerden pek o kadar para kazanılamadığını Makferlan tecrübe etmişti. Bu hemşerileri faytonlarda geziyorlar, birinci sınıf otellerde kalıyorlar ya da dostlar için süslü salonlar açtıkları özel evlerde oturuyorlardı. Bu refahın vasıtalarına nereden ve ne şekilde ulaşıyorlardı? Makferlan bu tarafı merak etti. İncelemelere girişti. Yavaş yavaş memleketin halini iyiden iyiye öğrendi. Sözünü geçiren bir iki kişiyle ilişki falan derken Yıldız'a[1] çattı. Abdülhamit'in

1 Sultan II. Abdülhamit'in sarayının bulunduğu semt ve adını o semtten alan saray: Yıldız Sarayı.

yersiz korkularını, politikasını öğrendi. Sarayca kendisinden, mesleğinden ürkülen kimselerin şair, edebiyatçı, tarihçi, yazar, gazeteci takımı olduğu sırrını iyice öğrendi. Kendisini o niteliklerde biri gibi gösterdi. Yıldız kodamanları arasında padişaha karşı öyle sırlar, entrikalar, dışarıda, içeride ve içten içe politikalar dönüyordu ki bunlardan önemli bir ipucu yakalamanın en tükenmez madenlerden çok servet sağlayacağına şüphesi kalmadı. Fakat Yıldız'a adımını atmak, güven kazanabilmek, orada dönen çeşitli vurgunlardan amaca en çok uygun geleni ele geçirmek... Sarayda ikinci padişah gibi yaşayan sözü geçen heriflerden birine büyük yararlıklar göstererek kendini sevdirebilmek cidden güç bir işti.

Mösyö Makferlan kendince güzel bir tesadüf yardımıyla Yıldız'ın gammazlık[1] kapısından içeri dalar. Bu önemli işe aracılık eden kişi bunu götürüp kodamanlardan birine yanaştırır. Bu kodaman bizim Mösyö'nün kötüyü iyi gösterip aldatma yeteneğinin derecesini birkaç defa denedikten sonra kendine "icad-ı vekayi-i ecnebiye kitabeti"[2] denebilecek nazik bir görev verir. Bu görev Abdülhamit'i telaşa düşürmek için Avrupa gazetelerinde sözü edilecek siyasi ve adi birtakım entrikalı olaylar uydurmak ya da tabiatları gereği büyütülmeye yatkın olanları onları unutturacak külleri silkerek gözlere batacak bir hale getirmektir. Böylece zeminler hazırlandıktan sonra söylentileri bastırmak için bulunacak çareler, yazılacak tekzip yazıları ederinden çok yüksek fiyatlarla satılır.

Büyük büyük çıkar sağlayacak önemli bir meseleyi, imtiyaz satışı gibi konuları ilgili entrikacıların istedikleri üzere çekip çevirmek işinde Abdülhamit'in fikir ve rızasını istedikleri noktaya çekebilmek için neler uydurmazlar, ne güçlü gerekçeler ortaya atmazlardı.

Mösyö Makferlan bu gülünç oyunlarda o kadar ileri gitti, kendine işi veren kimselerin itimatlarını o derece kötüye kullandı ki sonunda sarayda buna kimsenin güveni kalma-

---

1 Jurnalcilik.

2 Yabancı devletlerle ilgili olaylar uydurma kâtipliği.

dı. Yalan dolanın da bir sınırı olmak gerek. Makferlan'ın ne mal olduğu anlaşıldı. Yıldız'dan yüzdürüldü.

Bizim Mösyö, Yıldız'la bağlantıdan birdenbire kazandığı parlak itibarın etkisiyle bir müddet geçindi. Hâlâ da geçiniyor. Yazıyor, çiziyor. Birçok yere girip çıkıyor. Arada bir Avrupa'ya seyahat ediyor. Gelirinin kaynağı belirsiz bir şekilde, fakat şehrimizin bu gibi uydurukçulara yardımcı olan toplumsal hastalıklarından yararlanarak beyler paşalar gibi yaşıyordu. Meftun'la Makferlan pek dosttular. Frenk, Türk'ün akıl hocasıydı.

Meftun ne zaman bir güçlükle karşılaşsa "*Cher ami je suis venu pour profiter de vos lumières* (Sevgili dostum zekânızdan yararlanmaya geldim)" cümlesiyle yardım istemeye Makferlan'a başvururdu.

Geçen geceki gözlediklerinde Meftun'un karşılaştığı acıklı haller, kızların ümitsizce itirafları, Raci'nin takındığı başkaldırıcı tavır, Lebibe'nin kaybolması, hep bu olaylar Meftun'un ailesine karşı her şeyden mesuliyeti bakımından durumunu zordan da zor bir buhran içinde bırakmıştı.

Meftun o gün kendini Makferlan'ın Şişli'deki evine dar attı. Madam Makferlan yatakla salon kıyafeti arasında özensiz bir kıyafetle karşısına çıktı. En dostça gülücüklerini bolca salıvererek el uzattı. Sonra misafirini küçük bir salona aldı. Açık renk perkal[1] basması döşeli bu salonun düzenleniş tarzı, birkaç etajer ve tablonun yerlerinin seçimi, bazı ufak tefek el işleri Madam'ın zarif yaradılışına işaretten geri kalmıyordu. Her tarafta Frenklere has bir düzenlilik, bir sevimlilik, kısacası bir sanat eseri göze çarpıyordu.

Madam misafirinin yüzüne biraz dikkat ettikten sonra sordu:

— Ne var? Sizi biraz solgun ve endişeli görüyorum.

— Sormayınız Madam... Arapların bir atasözü vardır ki onu size Fransızca *ici bas il n'y a de repos que dans le tombeau* (Dünyada rahat ancak mezardadır) şeklinde çevirebilirim.

1 (Fr. *percale*) İnce ve sık dokunmuş pamuklu kumaş.

Madam gülücüklerini eksiltmeyerek:

— Bugün sizi bu kadar pesimist olmaya iten sebebi anlamak isterim.

Meftun, fesini kanepenin bir ucuna fırlatarak:

— Dünyada her şey bir sebeptir Madam. İnsanların en yüce filozofundan en adi işçisine kadar hepsinin görevi, işi gücü işte bu sebepleri güzel kullanmaya yol aramaktır. Fakat mümkün oluyor mu? Ne gezer... Mesela sağlık, hastalık için bir sebeptir.

Madam Makferlan, Meftun Bey'i salt kendi görüşüne dayalı ve kuşkulu sonuçlar üzerine yürüttüğü bu kafa şişiren acayip felsefesini çok dinlemiş olduğundan o ucu bucağı gelmeyen felsefi konular alanına düşmemek için sözü tatlı bir tarafa çevirmek üzere dedi ki:

— Kocamın size verecek bir müjdesi var...

— Acaba neye dair?

— O kendi söyleyecek.

— Fakat ben pek meraklıyım... Böyle şeylerde iki dakika beklemeye bile tahammülüm yoktur. Hiç olmazca ucundan bucağından olsun bir parçacık çıtlatsanız...

— Bunu size tamamıyla anlatmaya iznim yok. Fakat neye dair olduğunu biraz açabilirim.

— Teşekkür ederim...

— Size kızını vermek için Kasım Efendi'yi çok hevesli bir hale getirecek bir *trük*[1] buldu.

Meftun şaşkınca bir sevinçle:

— Yaşasın Mösyö Makferlan! Vallahi *trük* için yaratılmış bir adamdır. O bulur, uydurur. Adamına göre insanların en hassas damarlarını titretecek çareleri bilir... Fakat Kasım Efendi'yle bizim aramız şimdi pek bozuk... Onun oğlu bizim kız kardeşimizi...

Meftun sözü bir iki sinirli öksürükle keser... Madam, karşısındakinin sözlerinin arkasını meraklı bir çehreyle bir müddet bekledikten sonra:

---

1 Mahirane bir çare (Yazarın notu), Fransızca *truc*.

— Ee.. Onun oğlu sizin kız kardeşinizi... Ne yapmış?..

— Ah Madam ah! Susunuz, canım çok sıkılıyor... Daha size derdimi anlatmadım ki... Hani ya Mösyö nerede? Onu da görsem de bu dokunaklı meseleyi hepinize birden anlatsam... Çünkü bunu defalarca anlatmak... Beni çok üzüyor.

— Bu bir gönül macerası mı?

— Oh, bakınız nasıl keşfettiniz! Kadınların bu yönden hisleri çok ince, kavrayışları pek keskin olur. Evet, gönül macerası. Dünyada her iyilikle beraber her kötülük de işte bu kelimeyle başlar.

— Niçin bu kadar merak ediyorsunuz? Bu hal bütün gençler için genel bir hastalık gibidir. Siz Doğulular böyle şeylere lüzumundan fazla önem veriyorsunuz.

— Hayır Madam, hayır! Siz beni Doğululukla itham edemezsiniz. Çünkü ben yaşayışça en çok Batılıya benzer bir Doğuluyum...

— Bilirim... Malımı bilirim... Bu telaşınızı yersiz bulduğum için söylüyorum. Ne var, sevmek günah mı? Ben ikiyüzlülükten hoşlanmam. Biz de sevdik... Belki hâlâ da seviyoruz. Hep sevgi çocuğuyuz. Aşk karşısında Doğulu Batılı olmaz. Hepsi onun karşısında güçsüzdür, onun emrini yerine getirir.

— Ben bu konuda belki sizden de serbest düşünürüm... Fakat bu gibi meselelerin toplum içinde doğurdukları birtakım tuhaflıklar... Nasıl söyleyeyim... Bazı acayiplikler... Zararlar var.

— Canım, iki genç birbirini sevmiş. Bunda kuruntuya kapılacak o kadar büyük zarar ne olabilir?

— Madam bu dünyada her şey üç kısma ayrılır. Mantıkta buna büyük önerme, küçük önerme, sonuç derler. Tabiatın istediği bir sonucu elde etmek için çoğu durumda biz bu önermenin büyüğüne, küçüğüne düşeriz de hiçbir şeyden haberimiz olmaz. Kendimizi mesut oluyoruz, eğleniyoruz zannederiz. Halbuki yaptığımız zevk doğal bir sonuca hizmetten başka bir şey değildir.

Madam gülerek:

— Bu tarif ettiğiniz teori alaturka mantık mı?

— Hayır, bunun alafrangası alaturkası yoktur. Bütün milletlerin doğal kanunlarında bu üç kısım aynen bu dediğim şekilde kayıtlıdır. Hatta hayvanlar arasında bile bu kural aynıyla yine bu ahenk, bu tempo içinde geçer. Benzetmem biraz kötü olacak ama gerçek felsefede kabalık incelik yoktur. Bir merkebin yiyip içmesi, sahibine hizmeti, –affedersiniz Madam– cinsinden bir dişiye tesadüf ettiği zamanki âşıkane feryadı hep bu sonuca hizmet içindir.

Madam Makferlan iki eliyle yüzünü kapayıp fıkırdayan su gibi bütün göğüs ve karnı titreye titreye gülerek:

— Aman ya Rabbi! Bugün sizden neler öğreniyorum?

— Bu konularda benden ders alacak kadar sizi cahil zannetmem... Evet Madam, her şey üç kısma ayrılır dedik. Bunun avamcası: başlangıç, orta ve sondur. Bizim kızlar bu aşk makamına biraz yüksek perdeden başlamışlar, hemen ortayı geçmişler. Sonucu ele alıvermişler.

Madam manidar bir gülümsemeyle yine fıkırdayarak:

— Anladım...

— Havva kızlarındansınız. Elbette anlayacaksınız. Pek tabii, sade bir şey...

— (Dudaklarını ısırarak) Pek bayağı hareket etmişler...

— Ben zaten bu makamın bayağısını, kibarcasını kabul etmem. Bu gidişin diyapazonu[1] hep odur... İşin asıl şekli aynıdır... Fakat bazen muhit ve terbiyeye göre şekiller çoğalır. Bizimkilerin bayağılığı saygısız, daha doğrusu sabırsız davranmalarından ileri geliyor...

— Siz Doğulular kadınların yüzlerini peçeliyor, üzerlerine kapıları kilitliyorsunuz da yine bu işler böyle nasıl oluyor?

— Madam biz bunların ne yüzlerini peçeliyor ne de üzerlerine kapıları kilitliyoruz. O gördüğünüz peçeler şeriata uygun bir şey değildir. Hatta istibdat zamanında birtakım kimliği meçhul kimselerin çarşaf ve peçeye girerek bazı karanlık işlere girişebilmeleri ihtimalinden ötürü, hükümet kadınla-

1 Titreştirildiğinde tınısı ana seslerden birini veren ve o sesi hiç değişmeden koruyan iki kollu U biçimindeki çelik çubuk.

rın çarşaf peçe kullanmalarını resmen yasaklamaya pek çok uğraşmış, fakat bir türlü başaramamıştı. Eski örtünme vasıtaları olan yaşmak, feraceyi[1] şimdi kullanmak istemiyorlar. Fakat Madam affınızı rica ederim, bugün böyle akademik sözlere ayıracak vaktim yoktur. Pek güç bir durumdayım. Kocanız Mösyö'yü görüp danışmak isterim.

— Kocam burada, içeriki odadadır. Yanında Madam Şehim var. O da aile işi için danışmaya gelmiş...

— Oh Madam, oh!.. Öyle genç, güzel bir kadınla kocanızı bir odaya kapayıp ne tür olduğu pek bilinmeyen danışmalarına izin verebilmek için insan mutlaka sizin gibi bir Avrupalı yaradılışında bulunmalı. Çünkü Türklerin benim gibi en serbest fikirlisi bile bu halden türlü kuruntulara düşmek güvensizliğinden kendini alamaz...

Madam Makferlan şaka yollu biraz kaşlarını çatarak:

— Oh Mösyö! Ancak aramızdaki dostluğun eskiliği, teklifsizliğin derecesi bakımından bu hatırlatmanıza katlanabilirim. Yoksa...

— Aman Madam, hiddetlenmeyiniz! Kendim erkek takımından olmam sebebiyle erkekleri sizden iyi tanırım da...

— Bizim için terbiye, duygunun üstündedir. Mesela bakınız işte ben de şimdi sizinle şu odada baş başa bulunuyorum. İkimiz de genciz. Bundan nasıl bir zarar kuruntusuna düşebilirsiniz? Kocamın durumunu şu bizim bulunduğumuz halden ayrı tutmaya yer var mı?

— Ah Madam, ah!.. Aylardan beri kalbimde işleyen yaraları gıcıklıyorsunuz... Sizinle şurada baş başa yalnız bulunmaktan gönlümde kopan fırtınaları açıklamaya biraz cesaret vermiş bulunsanız beni duyguca saran tehlikeyi, azabı azıcık görmüş olurdunuz. Fakat bende ne zaman böyle bir söze giriş hazırlığı cüreti hissetseniz derhal tavrınızı değiştirip acımasız bir katılık takınıyorsunuz da...

---

1 Yaşmak, eskiden kadınların feraceyle birlikte kullandıkları gözleri açıkta bırakan ve biri yukarıdan diğeri aşağıdan gelen iki parçadan oluşan ince yüz örtüsü; ferace, arkası bol, çoğu kez eteklere kadar uzayan, pelerine benzer üst giysisi.

— Aman Mösyö Meftun, kocamın size olan dostane güvenini cidden suiistimal ediyorsunuz.

— Ben yalan, ikiyüzlülük bilmem... Hissimi söylüyorum. Bu doğruluğumun da cezalandırılmasını gerekli buluyorsanız her hükmünüze razıyım. En samimi sevdalar ümitsiz olanlarıdır.

Madam Makferlan'ın balıketinden biraz fazla dolgunca, beyaz vücudu çoktan beridir Meftun'da şehvetli arzular uyandırıp duruyordu. Koyu kumral kalınca kaşlarının altındaki kestane rengi gözleri arada bir tatlı tatlı şehlalaşıp gözbebeklerinde değişik renklerden oluşan kumru göğsü menevişler belirdikçe, Meftun bayağı kendinden geçiyor, Madam'ın her gülümseyişinde daha da derinleşen dudak uçları ile çenesinin ortasındaki üç çukurcuğa büyülenmişçesine bakışı odaklanıp kalıyordu.

Ya şimdiki elbiseler kadınların vücutlarında ne kadar yuvarlak kısım varsa alımlı bir şekilde meydana çıkarma sanatı üzerine biçiliyor.

Enseyi, gerdanı, omuzları, göğsü, sırtı her tarafından saran ve belde incelip kalçalarda genişledikten sonra yine darlaşarak inen eğri çizgilerin giysi altında meydana getirdiği yuvarlıklara, şuh bir kadının hal ve hareketleriyle verdiği (tabir caizse) tatlı dalgalanmalar güzellikten anlayanlarca cidden dayanılmaz manzaralar ortaya çıkartıyor.

Hele Madam Makferlan elbisesinin en ince katlarına varıncaya kadar olan hazırlıkları, oturduğu zaman vücudunun kısımlarından hangisini içeriye, hangisini dışarıya kavislendirmek gerekeceği yönlerini o kadar *etüd* etmişe benziyordu ki pek aldırmazca tavırlarla sergilediği bu ustalıklarının büyüsüne kapılmayacak bir erkek düşünülemezdi.

Madam'ın şu niteliklerinden, Doğu'da başarı kazanmak için güzel, şuh bir kadının güçlü etkisi olduğu inceliğini Mösyö Makferlan'ın çok iyi bildiği anlaşılıyordu.

Meftun Madam Makferlan için çoktan fitili almıştı. Fakat büsbütün ümitsiz kalacak derecede değilse de pek de cesaretini artırabilecek kadar yüz bulamıyordu. Bununla

birlikte içindeki ateşi göstermek için hiçbir fırsatı da kaçırmıyordu.

Meftun'un ateşini yelpazeleyen nokta başkaydı. O eve Şehim Bey adında diğer bir Türk centilmeni devam ediyordu. Madam'ın bu Şehim Bey'e karşı gösterdiği büyük yakınlığı Meftun hiç çekemiyordu. İşin içinde öyle karışıklıklar, tuhaflıklar vardı ki bunların bir ucunu bulmak için Meftun uğraştıkça zihni bütün bütün dolaşıp kalıyordu.

Şehim de bir Fransız kadınıyla evliydi, bunun bir metres olduğunu da söyleyenler vardı. Nikâhlarının hangi imam ve papaz önünde kıyıldığını, nerenin belediyesinde kayıtlı bulunduğunu bilen yoktu. Bu nokta kendilerince bir sır gibiydi. Kadına genel olarak Madam Şehim deniyordu. Madam Şehim, Madam Makferlan'a göre narin, ince, daha artistik bir güzelliğe sahipti. Renkçe solgundu, fakat çenesinin biçimliliği, biraz yumruca alnının üzerinde ince açık kumral kaşlarının çizdiği kavisler, uzun kirpiklerle gölgeli ve donuk sarı saçlarına göre koyu görünen ela gözleri kendine bakanları yutkunduracak bir güzellikteydi. Ya o uzun endamı... Fransız'dan çok İngiliz kadınlarına, *miss*'lere benziyordu. Bu kadın eğilmek, doğrulmak halleri aldıkça bedeninde görülen narinlik, adeta bir hezaren[1] gibi kolayca bükülmesi vücudundaki kemiklerin henüz katılaşmayıp kıkırdak halinde kaldığı zannını verirdi.

Şehim Bey, Meftun gibi ne kese ne de çehrece züğürttü, hali vakti yerinde ve yakışıklıydı. Paris kadınları arasında *bo garson*[2] ününü kazanmayı başarmış, vücut, boy bos, kaş göz yerinde güzel bir delikanlıydı. Fransa'da Türklüğü –bildikleri, bilgisinin çeşitliliği, fikirce ileriliğiyle değilse bile– iri çapı, kuvvet ve bedenini kullanışıyla güzel *röprezante* etmiş,[3] Avrupa'ya özel olarak öğrenim niyetiyle tek gitmiş, fakat çift dönmüş.

Bu çiftin Makferlan ailesiyle olan dostluğu, teklifsizliği pek ileri, pek içli dışlıydı. Hatta o öyle ki buna bir derece be-

---

1 Düğün çiçeği, saray çiçeği olarak da bilinir, Lat. Delphinium.

2 (Fr. *beau garçon*) Güzel, hoş çocuk, genç, delikanlı.

3 (Fr. *représenté*) Temsil etmiş.

lirlemeye uğraşırken Meftun'un zihnine bile bir durgunluk gelirdi. Mösyö Makferlan Madam Şehim'e, Madam Makferlan da buna karşılık Şehim Bey'e bayılırdı. Bu bayılmanın alelade kuru bir dostluk sevişmesinin ötesinde bir şey olduğunu Meftun hissediyordu. Şu çapraz sevgi acaba bu dört kalbin rızasıyla kurulmuş bir çeşit gönül trampası oyunu muydu? Mösyö Makferlan kendisinin Madam Şehim'e karşı olan sevdalanmasına izin verilmesi şartıyla hanımının Şehim'in kucağına atılmasına göz mü yumuyordu? Evliler arasındaki bu dolambaçlı, bu değiştokuşlu sevgilere Meftun *mœurs parisiennes*[1] genel adı altındaki edebi tasvirlerde çok rastlamıştı. Şimdi gördüğü bu değiştokuş, bu değiştokuşlu karı kocalık roman değil bir gerçekti. Acaba Meftun kötü zannında pek ileri vararak aldanıyor muydu?

Bizim Pehlevizade, Madam Makferlan'ın kendisine acıması için çevresine göz gezdirip bir ilham vasıtası ararken, gözü hemen yanı başında küçük bir masanın üzerinde açık duran bir kitaba rastladı. Eline aldı. Bunun *Sönmez Ateşler* adlı bir roman olduğunu gördü. Acaba bu hikâye ateşe tapanlardan mı yoksa Meryem Ana kandilinden mi bahsediyordu? Açılı duran sayfalardaki bazı satırların kurşunkalemle *souligné* edilmiş, yani altları çizilmiş olduğuna dikkat etti. İşaretli cümleler şu anlamdaydı:

> Allah bazı gönülleri birbiri için yaratmıştır. Tabii, meşru sevgi böyle pozitif negatif birbirini çeken iki kalbin birleşmesinden ortaya çıkandır. Yoksa sırf nikâhla, duayla birleştiği varsayılan gönüllerde evlilikten mutluluk aramak abestir...
>
> ...... Her gece gönlüm sende, sense kocanın koynunda misafir oldukça ve kendimi birbirimize kanunen ve cismen yakın, ama kalben uzak bir kadınla aynı yatakta buldukça milletlerin kalp ve vicdanlarının rahat etmesi adına konulan medeni kanunların aykırı ilişkiler sebebiyle ne garip umulmadık oyunlar, komedyalar, facialar doğurduğunu görüyorum...

1 Paris yaşantıları ya da âdetleri.

Meftun bu işaretli satırları okurken dudaklarını ısırdı. Sanki *Sönmez Ateşler* hikâyesinin yazarı bu sözleri Şehim Bey'le Madam Makferlan'ın toplumsal konumlarını göz önüne getirerek yazmış sanılıyordu. Madam Makferlan, romanın bu parçasını kendi özel durumuna olağanüstü biçimde dokunmuş olmasından dolayı çizmiş bulunmalı. Hatta Meftun bunun farkına vardığını Madam'a anlatmak muzipliğiyle dedi ki:

— Romanlardaki bazı tasvirler gerçeğe o kadar dokunuyorlar ki!.. Hikâye sayfalarında, bu sanat aynalarında bazı kimseler gölgelerini değil boylu boyunca kendi şahsiyetlerini seyredebiliyorlar.

Bu ima üzerine Madam Makfarelan'ın çehresi adeta pembeleşti. Fakat şüpheyi defetmek için hiç düşünmeden denecek bir çabuklukla hemen bir kulp uydurarak cevap verdi:

— Bu romanı bana hanım dostlarımdan biri vermişti. O satırları kim bilir neden dolayı ise kendi işaret etmiş. Siz gelmezden evvel tesadüfen o kısmı okuyordum. Siz içeri girince kitabı elimden açık olarak masanın üzerine bırakmıştım. Bu çizgili satırlar gözünüze ilişti...

— Dostunuz bu satırlarda kendi haline uygun sözlere tesadüf etmiş olmalı.

— Artık orasını bilmem...

Meftun cebinden saatini çıkarıp bakarak, telaşla:

— Aman Madam! Gönlünüzü kazanmak için saatler değil aylar, yıllar harcasam yine yorulmam. Bugün üzüntülü bir haldeyim. Bir aile buhranı esnasında kız kardeşim ortadan kayboldu. Arayıp sormalarımızdan bir sonuç çıkmıyor. Halin gidişine bakılırsa bu işin sonu bir faciaya varabilir... Şaşırdım. Ne yapacağımı bilmiyorum. Bir akıl danışmak için sizin Mösyö'yü görmeye geldim.

— Baş üstüne efendim... Fakat söylemiştim ya... Mösyö'nün yanında şimdi Madam Şehim var. O da mühim bir mesele hakkında danışmak için gelmiş. Sorduralım bakalım. Sözleri bittiyse Mösyö ile sizi de görüştüreyim...

Madam elektrik düğmesine dokundu. Hizmetçi kadın koyu renk fistanı, beyaz prostelasıyla[1] göründü.

Madam — Mari, git Mösyö'ye Meftun Bey'in mühim ve acele bir iş için kendini görmek istediğini söyle!

Mari hafif bir baş işaretiyle çıktı. O esnada sokak kapısının çıngırağı evin alt katını çın çın öttürdü. Meftun içinden, "Al sana bir misafir daha!" dedi. Çıngırak sesini işitince Madam, etajerin üzerindeki zarif bir saate çabucak bir göz attı. Galiba belirli saatte bir beklediği vardı. Hemen yanaklarını bir sabırsızlanma kızıllığı kapladı. Yerinde adım sayan acemi bir er gibi bulunduğu noktada duramaz bir hale geldi. Sonunda Mösyö'nün yanından Mari'nin dönmesini beklemeksizin dışarı fırladı. Çıngırağı öttürene bizzat kapıyı açmaya gidiyordu. On beş, yirmi saniye sonra hizmetçi Mari, Mösyö'nün yanından dönerek salonda yalnız bulunan Meftun'a:

— Buyurunuz efendim, Mösyö sizi bekliyor, dedi.

Bu davete uyarak Meftun koridora doğru birkaç adım atınca merdivenden mırıl mırıl konuşa konuşa iki kişinin çıktığını işitti. Madam Makferlan'ı bu kadar çarpıntıya düşüren bu yeni ziyaretçinin kim olduğunu anlamak için adımlarını ağırlaştırdı. Sonunda bunun Şehim Bey olduğunu gördü. Madam'daki o telaşların sebebini şimdi anladı. Şehim, Meftun'la yüz yüze gelince beklenmedik, tatsız bir tesadüfe uğrayanlarda görülen alınma belirtileri içinde tuhaf bir şekil aldı. Adımlarının yönünü Mösyö'nün odasına mı yoksa Madam'ın salonuna mı çevirmek gerekeceğine karar vermede tereddüde düştüğü görülüyordu. Sonunda Madam, "Şehim Bey, benim salona buyurunuz. Meftun Bey kocamla gizli bir mesele üzerine biraz görüşecekler..." sözleriyle durumu idare ederek Şehim'i kolundan çekip salona aldı. Meftun Bey, Mösyö Makferlan'ın oda kapısına yaklaşarak içeri girmeye izin için âdet olan üç küçük darbeyi tık tık indirdi. İçeriden hemen bir dakikalık bir sessizlikten sonra *antre*[2] sesi geldi.

---

1 Önlük.

2 (Fr. *Entrez*) Girin, giriniz.

Kapının topunu çevirip içeri girdi. Buradaki manzara cidden incelemeye değer ve her şey kör kör parmağım gözüneydi.

Madam Şehim, büyük bir kabahat işleyip de suçunu belli etmemek için süt dökmüş kedi gibi utangaçlık içinde susan bir çocuk tavrıyla orta yerdeki masanın kenarına eğilmiş, pek derin bir düşünceyle meşgul görünmeye uğraşıyordu. Bu meşguliyet tavrı o kadar sahteydi ki narin vücudunu örten şekerrengi suradan[1] korsajı altından kısa süre önceki şehvetli çarpıntısından arta kalan kalp atışlarını Meftun işitiyor gibi oluyordu. İki yanağına şiddetli birer şamar yemiş sanılacak bir halde ta gözlerinin akına varıncaya kadar yüzünde yer yer pembelikler belirmişti. Kısa bir tuvalet yapmak için hızlı parmak vuruşlarıyla eski düzenine sokmak istediği saç lülelerinde de istenilen derecede bir düzen meydana gelmemişti. Oradan buradan saç sarkıntıları görülüyordu. Denizin dalgalarından yeni kurtulup da çalkana çalkana ipleri, yelkenleri gevşemiş bir gemi gibi âşığının arzu dolu göğsünde epey bir fırtına geçirmiş olduğu halinden, kıyafetinden anlaşılıyordu.

Mösyö Makferlan da besbelli Meftun'un girer girmez şüpheli bakışlarına hedef olmamak için arkasını kapıya dönmüş, güya kütüphanesinin önünde bir şeyler yerleştiriyordu.

Meftun o anda kendi derdini biraz unutup yanlarında misafir bulunduğu bu karı kocanın eşlik görevlerine olan karşılıklı sadakatlerine hayretten kendini alamadı. Doğrusu iş pek tıkırında gidiyordu.

Madam Makferlan, "Meftun Bey kocamla gizli bir mesele üzerine biraz konuşacaklar. Siz buraya buyurunuz" uyarısıyla Şehim Bey'i yutacakmış gibi ne kadar büyük istekle kolundan çekip salonuna almıştı. Meftun, Makferlan'la konuşacakları konunun gizliliğinden kesinlikle bahsetmemişken karı bunu nasıl uyduruvermişti? Madam Şehim için gizli tutulmayan bir şeyin Şehim'in kendi için gizli tutulmasına özen gösterilmesi lüzumuna Meftun çok şaştı.

1 Bir tür ince ve yumuşak ipekli kumaş.

Kocanın odasındaki sevda faslı Meftunun girişiyle kapanmıştı. Fakat kadının salonundaki yeni başlıyordu. Tiyatro sahnelerinde halka oynanan sahte komediler ne bayağı şeyler! İnsan aileler arasında geçen böyle gerçeklerini seyredebilse neler görecek neler!..

Karı koca arasında bu nasıl bir karşılıklı izindi?.. Meftun, Madam Makferlan'ı kanuna, töreye aykırı bir aşkla sevdiği halde bile şimdi onun iki adım ötedeki bir salonda diğer bir erkekle dudak dudağa seviştiğini göz önüne getirince tahammül edemiyor, rahatsız oluyor da Mösyö Makferlan buna nasıl göz yumuyordu? Karı koca arasındaki bu birbirinin kabahatini, ihanetini görmemek yahut affetmek genişliğini Meftun bir türlü zihnine sığdıramamaya başladı. Dışarıdan insanla ilgili konulmuş kanunlara uyarak yaşar görünüp de gerçekte tabiatın içtenlik kanunlarına uymayan bütün bu boş bağlardan kafayı ve vicdanı kurtarmış olarak bir ömür sürmek, bu da bir çeşit felsefe miydi? Meftun kendi kendine düşündü, "İncelmek, insan-ı kâmil olmak için daha çok yontulmak lazım. Çok yontulmak lazım..." dedi.

Bir evlilik yapılıyor. Kısa yahut uzun bir müddet sonra karı koca birbirinden usanıyor. Avrupa'da şimdi bir çeşit boşanma var. Fakat her usanç geldiğinde işi boşanmayla halletmeye kalkışmak da başa çıkar bir iş değil... Eğer Madam da bu güç gerçekleri anlayabilecek kadar aydın düşünceliyse konulmuş kanunlara içtenlikte uymayı ahmaklara bırakarak kanunun ötesine geçip arifçe yaşamaktan başka şu dünyada gerçek bir rahat bulamayacak... Düşünürler, akıllılar, kanun koyucular varsınlar her güçlüğe karşı bir çare aramakla uğraşadursunlar. Asırlardan şimdiye kadar bu güçlüklerin kaçını halletmeyi başarmışlar ki şu kısa ömür içinde rahat edebilmek için tabiatın gereğini bırakalım da hâlâ onların bulabilecekleri çarelere mutluluğumuzu bağlayıp bekleyelim.

Meftun'un henüz bütün incelikleriyle anlayamadığı Mösyö Makferlan'ın felsefesi işte buydu.

Misafir, ev sahibine bütün derdini anlattı. Makferlan cenapları azıcık bir düşündükten sonra şu cevabı verdi:

— Siz macerayı gereğinden çok dağdağalandırıyorsunuz. Bu sevda işleri dünya kurulalıdan beri böyle gelmiştir, böyle gider. Bu konu insanın sinirlerini en çok yoran, karı kocayı ve ana babayı en çok üzen, insani olayların üzücü baş sayfalarını kaplayan ebedi bir meseledir. Şimdiye kadar buna kimse bir çare bulamamış ki biz bulmayı düşünmek ahmaklığını gösterelim. Fırsat bulunca âşıklar çoğu zaman birbirlerinin kucağına atılmaktan kendilerini alıkoyamıyorlar. Düşünürler, bilginler buna izin vermiyor. İşte buradan insanlara büyük bir dert kapısı açılıyor. İnsanlarca konulan kanunlar, gençlerin üzerinde karşı konulmaz bir etki gösteren tabiat kanunlarının bu sıkıntılarına karşı, yani aykırı karar vermekte devam ettikçe bu kapı daima açık duracaktır azizim. İnsanlar kanuna göre aldıkları kararlarını tabiatın gereklerine uygun düşürmek gerçeğini anlayabilinceye kadar bu sıkıntıları çekeceğiz. Bu âşıktaşlık kapısından sıra sıra bizim girip çıktığımız gibi çocuklarımız, torunlarımız, bütün insan soyu da gelip geçecektir. Fakat insanlarda bir kural vardır. Önlerine tabii bir sakınca, yok edilmesi imkânsız bir güç çıktığı zaman ona karşı yenildiklerini itiraf etmezler. İkiyüzlülük gösterirler. O gerçeği başka bir şekle sokmaya uğraşırlar. Gerçek şeklini örtbas etmek isterler. O kötülük yine kalır. Onlar yalnız görünüşü kurtarmaya çabalarlar. Olan bir kere olmuş. Şimdi biz de buna bir kulp takmaya, işin aslını değiştirmeye bir yol arayalım. Teyze kızınız Rebia Hanım, Bedri Bey'den gebe kalmış. Bedri hiçbir şekilde uzlaşma yönüne yanaşmıyormuş. O halde yaşlıca, fakir, düşkün bir adam bulup kızı ona nikâhlamak yoluyla bu işi kapatıvermeli vesselam... Lebibe'nin kaybolmasına gelince, bunda da ağlanacak bir facia, sizin zannettiğiniz gibi esrarengiz bir hal görmüyorum. Kızın kaçışından sonra âşığı Kasım Efendi'nin oğlu Mahir Bey'in nerede ve ne halde bulunduğunu araştırdınız mı?

— Hayır... Daha vakit olmadı ki...

— Kız ona kaçmıştır zannederim.

— Belki...

— Bunları da birbirine vermeli, bu mesele de kapansın gitsin. Yalnız sizin milyoner Kasım Efendi'nin kızıyla evlenmeniz kalır. Bu mesele hakkında bir *trük* düşündüm. Adeta içime doğan önemli şeylerden denecek aklıma bir şey geldi. Bu derde karşı ufak bir reçete düzenledim. İyi kullanılırsa başarı kesindir.

— Reçete mi düzenlediniz? Evet, bilirim, siz gözle görülmeyen hastalıklar uzmanısınız.

— Bu reçete hiçbir eczacının laboratuvarında yapılmayacak, uygulanması konusu yalnız sizin ustalıklı elinize bırakılacaktır. Bu *trük* hakkınızda bir söylenti çıkarmaktan ibaret. Pek sade bir şey...

— Aman, aleyhimde mi? Zaman pek acayip! Böyle bir söylenti çıkarırsam halk buna inanır, sonra işi düzeltmek pek güç olur. Zaten aleyhimde şunun bunun yaydığı iftiralar yetişmiyormuş gibi bir de ben kendi kendimi mi kötüleyeyim?

— Hayır, aleyhinizde değil... Lehinizde...

— Ooo! Bu âlâ şey... Fakat kendi lehinde söylenti çıkarmayı herkes ister... İnanılır mı?

— Top gibi... Halkın zaten işi gücü ne? Başlıca işi ve eğlencesi kendilerini aldatmak için çıkarılan sözlere inanıp kendilerini aldatanların çıkarlarına hizmet etmek değil mi?

— İnsan tabiatını siz pek iyi bilirsiniz...

— Bu son çekilişte size şark şimendiferleri piyangosunun birinci ikramiyesi isabet etmiş.

— Eğleniyorsunuz? Bir tek tahvilim bile yok.

— Eğlenmiyorum... Çıkarılacak söylenti işte bu...

— Bizim cebimize bir para girmedikten sonra bütün dünyanın piyangolarını kendimize çıkmış farz etmekten ne fayda gelir?

— Çok...

— Tuhaf şey...

— Bu yolda söylentilerle büyük büyük çıkarlar elde etmiş kimseler tanırım. Şimdi bu söz çıkar çıkmaz herkesin gözündeki itibarınızda derhal on beş bin liralık bir yükselme olur. Birçok kimsenin hiddetini, bazılarının hayretini, bazılarının

da hürmetini çekersiniz. Fakat bu söylentinin en büyük ehemmiyeti paragöz Kasım Efendi'ye karşı adeta bir tuzak hizmeti görmesindedir. Herifi bu kapana sokabilirsek sizin için kızını değil, daha mühim ve mukaddes şeylerini fedadan çekinmez...

— Zanneder misiniz?

— Zan değil adeta kesin güvence veririm.

— Şık iş... Şıklığı ölçüsünde kolay görünüyor... Fakat söylenti nasıl çıkarılır? Ben bu sanata aşina değilim.

— Pek kolay! Ben bu havadisi Beyoğlu gazetelerinden birine yazdırtırım. İstanbul gazeteleri bunu derhal tercüme ederler. Ertesi gün kendinizin on beş bin liralık bir servet sahibi olduğunuza siz de inanırsınız. Gazete yazarları genellikle züğürt oldukları için talihin lütfunun ara sıra şuna buna gösterdiği yardımcılığı yazmaktan pek hoşlanırlar. Yalnız siz de işi pek ciddi ve gerçekten olmuş gibi tutmalısınız. Sizi tebrike koşacaklara karşı ciddi teşekkürle karşılık vermeye özenerek işin aslını hiç belli etmemelisiniz.

— Bu dedikleriniz hep güzel, ama bu uydurmamıza karşı bazı itiraz edenler çıkmaz mı? Özellikle banka yalanlamaya kalkışmaz mı?

— Banka aynı numaranın birkaç kişiye çıktığını gazetelerde göre göre böyle havadisleri yalanlamaya kalkışmak külfetine artık ihtiyaç duymaz olmuştur. O, istenilen numaranın tahvilini kimin elinde görürse onu sahip tanır. Başka dediye koduya ehemmiyet vermez.

— Peki, ama bu son çekilişte büyük ikramiye elbette birine isabet etmiştir. Tahvilin gerçek sahibi meydana çıkıp da bizden dava etmez mi?

— Gerçek sahibi kim bilir Şam'da mı, Irak'ta mı, Avrupa'da mı, Afrika'da mı?.. Kendine piyango isabet ettiğini pek geç haber alanlar da vardır. O zamana kadar bizim işimiz görülüp biter. Bu piyangolar sahte sahiplerine çıkar sağladıklarının aksine bazen asıl sahiplerinin zararına sebep olurlar. Onun için aklı başında kimseler kendilerine piyango isabet ettiğini duyurmaktan çekinirler. Bunun da bin türlü sakıncası vardır.

— Desenize ki durup dururken biz başımızı derde sokacağız...

— Canım size bunun zarardan çok yararı olacağını hesapladık. Onu merak etmeyiniz. Yalnız bu işi güzel idare etmenizi tekrar tekrar hatırlatmaya gerek görüyorum. Bu işin bir uydurmaca olduğunu bir ben biliyorum, bir de bizim Madam... Bir de şimdi burada hazır bulunup şu sohbetimize sırdaş olan Madam Şehim...

Çoktandır kitaptan gözlerini ayırarak bu acayip konuşmaya dikkat kesilen Madam Şehim şaka eder tavırla:

— Sahtekârlığınıza beni de ortak etmeye yelteniyorsunuz, ama yağma yok! Buna biraz pahalı razı olurum. O havadan piyangonun hiç olmazsa dörtte birini olsun bana vermelisiniz.

Madam Şehim deminki yorgunluğundan ileri gelen bir rehavet ve mahmurlukla bu lakırdıları söylerken aldığı bitkin haldeki güzelliğe Meftun cidden hayran olup kaldı. Deminden küçük salonda Madam Makferlan'ın ateşli gözlerine, tombul vücuduna ağzının suyu akıp dururken şimdi bu narin kadının zarif endamına, nazik konuşmasına bayılmaktan kendini alamıyordu. Meftun'un kadınlara karşı o kadar büyük bir zaafı vardı ki kadınlar içinde hoşlanamadığı tipin hangisi olabileceğini düşünür düşünür, bir türlü çıkaramazdı. O, bu konuda dünyada sevmediği bir yiyecek hayal edemeyen oburlara benzerdi.

Şimdi Meftun, Madam Makferlan ile Madam Şehim arasında küçük bir üstünlük sebebi bulamıyordu. Adeta bir trapezi bırakıp can havliyle diğerine sarılan cambazlar gibi birinden ötekine koşmak, ondan öbürüne atılmak, yani sevdada bir çalıkuşu olmak, bir üçüncü, dördüncü dilberin ortaya çıkışına kadar gönlünü, vücudunu bu iki nazeninin arasında pay etmek istiyordu. Meftun'un sevda felsefesinde sevgiliyi ikiye, üçe, dörde, beşe çıkarmaya yani sonu gelmez biçimde artırmaya izin vardı.

Mösyö Makferlan gülerek:

— Girişimlerimizde daima başarılı olmak için biz kimseye rüşvetsiz iş gördürmeyiz Madam. Bu nazik yardımınıza karşılık çıkan piyangonun size dörtte değil üçte birini bile takdim edebiliriz... Fakat Meftun Bey, bundan sonra şu odadan içeriye her kim girerse siz ona karşı bu büyük ikramiyeyi kazanmış ve talihin lütfuna erişmiş kişi rolünü kusursuz bir şekilde oynamaya başlamalısınız.

Meftun sırıtarak:

— Fakat efendim, benim pek teklifsiz dostlarım vardır. Bunlar elimdeki piyango isabet etmiş olan tahvili görmek isterlerse... Ben ne göstereceğim?

Makferlan — Düşündüğünüz şeye bakınız. Böyle bir piyango isabet ettiği zaman onunla ilgili işlemlerin neler olacağını bilen pek az kişi vardır. Benim dolaplarımda bankalar ve diğer kurumlarla yapılmış çeşitli işlerle ilgili basılı, yazılı bin türlü evrak ve listeler var. Onlardan birinin üzerine milyon haneli bir numara atar ve "Osmanlı Bankası'nın filan numaralı kurada kazanan Rumeli Demiryolları tahvilinin aslıyla, piyango bedeli ödeme vadesinin gelişine kadar değiştirilerek sahibi eline teslim edilen geçici senettir" şeklinde anlaşılmaz, karışık bir cümle yazarız. Sizden tahvil sorana bu kâğıdı gösterir ve asıl tahvilin usul üzere bankaya verildiğini söylersiniz. Buna inanan inanır. İnanmayanı da ikna için bundan fazla külfete katlanmaya bir mecburiyetimiz yoktur.

Şehim Bey'le Madam Makferlan hasret dindirme süresini uzatmayı münasip görmeyerek ayrılığı yok etmek için birbirlerine saldırdıkları esnada kıyafetlerinde ortaya çıkan karışıklığı aynada olabildiğince hızla düzeltip oda kapısına usul üzere izin için üç defa vurduktan sonra içeri girip sohbet dairesine katıldılar. Odadan içeri girerken Şehim Bey alışkanlığı aksine Türkçe bir şarkı mırıldanıyor:

Aman aman elmas
O her zaman olmaz
Oldu da bitti

Kafiyesiz dizelerini güzel bir sesle hafif hafif söylüyordu. Aynı zamanda birbiriyle karı koca ve âşık metres olan bu dört mahluk arasında çaprazvari bir tarzda bakışmalar oldu. Meftun, Şehim'in mırıldandığı bu aşikâr saklambaç oyununun "oldu bitti" dizesinin mi, yoksa kendine emanet edilen sahte lotarya kazancının mı daha tuhaf olduğunu bön bön düşünüyordu.

Meftun'a verilen rolün ilk tecrübesini Şehim'e karşı yerine getirtmek üzere Mösyö Makferlan hemen ayağa kalkıp misafirliğinin saygı sunma faslının ilkini Madam'ın salonunda geçirmiş bulunan dostuna elini uzatarak:

— Gelişiniz pek sevinçli, neşeli bir zamana rastladı.

Şehim Bey, Makferlan'ın bu sözlerinden birdenbire bir şey anlamayarak kendinin bazı imalara hedef olduğu zannına kapılırken karşısındaki amacını tamamlamak için dedi ki:

— Meftun Bey dostumuzu tebrik ediniz. Talihin pek az kimseye nasip olan büyük bir lütfuna uğradı.

Şehim, orada bulunanların yüzlerine birer göz gezdirerek ağzından kaçırdı:

— Namuslu bir kadınla mı evleniyor?

Talihin insanlar hakkında gösterebileceği en büyük lütfun Şehimce bu şekilde gördüğü kabul, madamların yüzlerinde evvela hoşnutsuzluktan buruşukluklar meydana getirmekle beraber yine hepsini güldürdü.

Madam Şehim, kocasına karşı söze atılarak:

— Talihin bir erkeğe göstereceği en büyük lütfu, en nadir ihsanı kadın değildir. Kadın bir erkeğe bolca kısmet olan yaradılışın bir armağanıdır. İş namusa gelince, erkeklerin kendilerine uygulamakta ahmaklık manasında kullandıkları bu kelimeyi kadınlar için başka manada kullanmak istemelerine şaşarım.

Mösyö Makferlan, sözün başka yola sapıtmasına meydan vermeyerek:

— Meftun Bey dostumuza Rumeli Demiryolu piyangosunun son çekilişinde büyük ikramiye isabet etti.

Şehim Bey ufak bir şaşkınlık gülümsemesiyle:

— Şaka mı ediyorsunuz?

Makferlan — Şaka değil, pek ciddi söylüyorum.

Şehim derhal tebrik için elini Meftun'a uzatıp elini kuvvetle sıkarak:

— Bütün kalbimle tebrik ederim dostum...

Meftun bu sıkı ve hararetli tebrike karşı biraz şaşırarak ne diyeceğine karar vermek için durumunun sırdaşı olanların yüzlerine imdat istercesine birer göz gezdire gezdire:

— Teşekkür ederim...

Bu esnada sokak kapısının çıngırağı yerinden koparılır gibi bir şiddetle birkaç defa çırpındı. Ne oluyoruz der gibi herkes birbirinin yüzüne baktı. Madam Şehim gözünü kapıya, kulağını dışarıya vererek:

— Haber bunda... Galiba Meftun Bey'e yanlışlıkla çıkan piyangoyu düzeltmek için bankadan memur geldi...

Meftun şaşırarak:

— Hemen de dediğinize inanacağım geliyor Madam... Talihimin bana karşı böyle acı bir şakada bulunması da uzak değildir.

Madam Şehim — Eğer iş tahminimiz gibi çıkarsa siz de talihinizle eğlenmek için "yirmi dört saatlik sevinç" adıyla bir komedi yazar, Beyoğlu tiyatrolarında oynatırsınız...

Mösyö Makferlan — Telaş etmeyiniz canım... Meftun Bey'in elinde bankanın öyle sağlam, geçerli bir senedi varken Osmanlı Bankası kendini inkâr etmedikçe taahhüdünü bozamaz.

Hizmetçi sokak kapısını açmış olduğundan merdivenlerden yukarı bir patırtıdır koptu. Böyle delifişek gibi içeriye dalan kişi, hizmetçinin karşı durmalarına hiç kulak vermeyerek koridorun üzerindeki odaların kapılarını birer birer yokladıktan sonra sonunda misafirlerin bulundukları yere izin istemeden bir saldırdı. Bu gelen Raci'ydi. Ter damlalarıyla çiçek çıkarmışa dönen yüzü mosmor kesilmişti. Biraderini aramak için oradakilerin arasına telaşlı telaşlı bir göz gezdirdikten sonra nihayet Meftun'u görüp tıkanır gibi bir sesle:

— Bravo birader! Bravo! Neler olup bitiyor haberiniz yok... Siz burada böyle gülüp eğleniniz...

Meftun şaşırarak:

— Ne var? Ne oldu?

— Ne olacak?.. Kız kardeşimizden haber var... Her şey olmuş bitmiş...

Lebibe Hanım'ın aşk macerasını bilenler için bu "Her şey olmuş bitmiş" sözü o kadar manidardı ki oradakiler gülmemek için dudak ısırmaya başladılar. Üzüntüsünün büyüklüğünden yalnız Meftun işin aslını anlayamayarak sordu:

— Ne olmuş bitmiş?

— Mahir ile bizim kız kardeşe nikâh...

Raci'nin o kadar ürküp telaş gösterdiği bu gerçeği anlayınca Meftun başını oturduğu sandalyenin arkalığına dayayıp birkaç defa geniş geniş nefes alarak:

— Oh, ya Rabbi şükür! Bunun için gösterdiğiniz şu büyük telaşa ne lüzum var... Demek ki mesele kanun ve şeriat dairesine girmiş. Biz buna cidden memnun olmalı ve şükretmeliyiz... Böyle meselelerde ilgililerden çok şunun bunun telaşına, dedikodusuna sebep olan hallere bu nikâhla artık son verildi. Dedikodu, dırıltı bitti demektir...

Raci köpürerek:

— Dedikodu nasıl bitti... Asıl iş alevi bundan sonra alıyor. Bu iki kepaze İstanbul'a geçmişler, Sofular tarafında bir mahallede nikâhlarını kıydırmışlar. Bu haltı yedikten sonra Mahir babasına, Lebibe de bize birer açıklama gönderiyorlar. Kasım Efendi fitili almış... Öfkesinden kuduruyormuş...

— Kudursun... Onu tıp mektebi kliniğinde ücretsiz aşılatırız... Şimdi kuduzluğun eskisi kadar ehemmiyeti kalmadı.

— Mahir'i evlatlıktan redde karar vermiş...

Mösyö Makferlan:

— Lebibe Hanım'ın anne evinden kaçarken yanında kıymetli pek çok eşya götürmüş olduğundan bahsederek Mahir aleyhinde bir hırsızlık davası açacağınıza dair Kasım Efendi'ye bir ihtarname gönderiniz. O açgözlü herif oğlunun böyle boş bulunarak uzak mahallelerde gizlice evlenmesin-

den kendisi için kim bilir ne büyük masraf kapıları açılacağı kuruntusuyla kudurup durur. Yoksa bu işin masrafsız olup biteceğini bilse telaş bile etmez. Şimdi siz onu bu dediğim şekilde bir hırsızlık davasıyla tehdit ederseniz adli bir sıkıntıya girmemek için sizinle özel olarak o her yola yatar...

Raci yumruklarını sıkıp ağabeyini göstererek:

— Asıl kabahatin büyüğünün kimde olduğunu ben bilirim ya!..

Mösyö Makferlan büyük bir ehemmiyet, bir çeşit özel bir hürmetle elini Meftun'a doğru uzatıp, kaşlarını çatarak Raci'ye hitaben:

— Sizin bize getirdiğiniz bu habere karşılık bizim de size verecek büyük bir müjdemiz var... Biraderiniz Meftun Bey'e Şark Demiryolları piyangosunun büyük ikramiyesi isabet etti. Tahvil bankaya yatırılıp, özel senet alındı. Küçük bir vade bitiminde altı yüz bin frank alınacaktır. Ağabeyinizi tebrik ediniz.

Ağabeyinde bir demiryolu tahvilinin varlığından bile haberdar olmayan Raci bu ansızın verilen büyük müjdeye karşı birdenbire afalladı. Ne düşüneceğini, ne diyeceğini şaşırdı. Fakat Mösyö Makferlan duruşça, tavırca alınması mümkün olabilen bütün başlı başına önemi işaretparmağının ucuna toplamış da onu da talihin bir heykelini gösterir gibi çatkın kaşları altındaki keskin bakışıyla birleştirerek Meftun'a dikmiş bulunduğundan herifin bu hokkabazlığına karşı Raci adeta manyetizmalanır gibi bir hale uğradı. Elinde olmaksızın önünde saygıyla diz çökerek ağabeyinin elini tuttu, öperek sıktı. O öfkeden köpüren Raci, talihin yüceltişine eren biraderini kutsama hissinden kendini alamadı.

Seyircilerden olayın sırrını bilenler bu sahte mutlu talihli komedisini ciddi bir lezzetle seyrediyorlardı. Meftun, servetin insana verdiği kuvvet ve itibarı o kısa an içinde tecrübeyle anladı. O sert Raci'yi çarçabuk balmumu gibi yumuşatıveren altındaki sihrin büyüleyici etkisiyle pek çok şeyler başarabileceğini ve hatta Kaşıkçılar Kethüdası Kasım Efendi'nin inatçı alnının bile bu altın kümesi önünde eğileceğini

hissetti. Mösyö Makferlan'ın hakkını şimdi kalben teslim ediyor, herkes kendini tebrik ederken o da bu önemli buluşu ve duyuruşundan dolayı Frenk'in zekâsını kutsuyordu.

14

Bu piyango havadisi üç gün sonra evvela basınla, sonra ağızdan ağıza bütün İstanbul'a yayıldı. Bu gibi söylentilerin en gürültülü, en heyecanlandırıcı dolaşma yerleri olan mahalle kahvelerine, halkın diline düştü. Herkes bunu birbirine içini çeke çeke anlatıyordu. "Ne olursa olsun bu önümüzdeki çekilişte takkemi satar bir yarım yahut çeyrek hisse bileti olsun alırım... Çıkınca çıkıveriyor işte..." diyenin haddi hesabı yoktu.

Halkımız ciddi teşebbüsler ve büyük gayretler sonucunda servet kazanan mücadeleci ve çalışkan kimselerin kazanç şekillerini ve sürüp giden ticari işlemlerini incelemek bile istemez. Bu tarafı kendi yaradılışı, yeteneği için kapalı, karanlık, kuşkulu bulur. Bu konuda talihini denemeye kalkma cesaretini gösterebilen azimli adam pek azdır. Onlar da hemen çoğunlukla büyük güçlükler karşısında apışıp kalırlar. Fakat piyango gibi zahmetsizce havadan gelmek ihtimali olan bir serveti duyunca buna külahlarını atarlar. Piyango denilen şeyin aslını, bunun kaç yüz bin ya da milyonda bir kişiye vurma ihtimali bulunduğunu akıl etmezler. Şehrimizde ceplerindeki cüzdanları yabancı piyangolarının adeta birer faturasına benzeyen bazı kimseler vardır. Bunlar Hamburg'un, Liyon'un, Atina'nın, Filadelfiya'nın daha bilmem nerelerin amaçları kuşkulu piyango biletlerine haftada, ayda para yetiştirmeyi iş güç edinmişlerdir. Her biletin günü, saati vardır. Bu merakta bir adam sarraf sarraf dolaşır. Almanya'dan, Avusturya'dan mektup, telgraf sorar. Gerçek işini terk edip aldığı numara listelerini saatlerce biletlerin rakamlarıyla karşılaştırır durur. Dört buçuk ayda bir, üçte bir hissenin iki beşte birine çeyrek numara çıkan ne akıl ermez dolambaçlı hesaplara zihin sardıracağım diye hırsla didinir, çabalar, bu-

nalır... Ayda bu uğurda dört beş yüz kuruş fedadan sonra iki üç ayda bir çıkan yarım kramiç ya da çeyrek krona, talihin lütfuna uğradım, kâr ettim diye sevinir durur...

Hükümet istediği kadar yabancı piyangolarının memleket içindeki sürümünü yasaklamaya uğraşsın, bu işin düşkünlerini cananlarına kavuşur gibi han odalarında bu madrabazlarla buluşup saatlerce dertleşerek hesap görmekten alıkoymak mümkün olamaz.

Basınımız bu piyango havadisini bir iki defa yazmakla doyamaz. Tatlı tatlı yazılan bu satırların yine tatlı tatlı okunduğunu yazarlarımız bilirler. Gazetenin biri, "Geçenlerde gazetelerde Şark Demiryolları büyük ikramiyesinin Meftun Bey isminde bir zata isabet ettiği görülmüşse de bu ilk yayılan haberin aslı olmayıp söz konusu ikramiyenin Balıkpazarı'nda Kevork Ağa adında bir kurukahveciye çıktığı son araştırmalarımız içindedir" kılıklı bir yalanlamada bulunur. Bir ikinci gazete bu haberin tümünü reddederek piyangonun Zeyrek'te bir aktara çıktığını iddia eder. Bir diğeri tartışmalı piyangonun gümrük hamallarından birine vurduğu davasına kalkar. Söz biraz karışır... Havadisin dümenini maharetli elinde tutan Mösyö Makferlan, Beyoğlu gazetelerine sıkıştırdığı beş on satırla yine talihin ibresinin Meftun Bey'in üzerinde karar kıldığına herkesi inandırmaya başarır.

O güne kadar tanımadığı birkaç kişi Meftun'a başvurup büyük büyük ticaret umutları göstererek ortaklaşa bazı mali girişim tekliflerinde bulunurlar. Mahalle imamları evlendirilecek öksüz kızlar, evlerine kuyular kazılacak dul kadınlar bulunduğu yolunda Meftun'u hayır ve iyiliğe özendiren pusulalar gönderirler. Daha garibi o zamana kadar adlarını bile işitmediği babasından, dedesinden alacağı bulunan birtakım alacaklılar ortaya çıkar. Meftun'un yıllardan beri asıntıda bıraktığı alacaklılar da bu fırsattan istifadeye koşarlar. Meftun kendi kendine, "Akıl fikir sahibi kimselerden bazısı kendilerine piyango çıktığını gizlemeye boşuna dikkat etmiyorlarmış. Bana hakikaten piyango çıksaymış meğer yapılacak ne kadar şeyler varmış!.." demekten kendini alamaz.

Meftun'un bu piyango havadisi bir süre gazetelerde ve insanların ağzında çalkandıktan sonra olayların mezarı olan zamanla unutulmanın derinliklerine yavaş yavaş gömülür gider.

Kaşıkçılar Kethüdası Kasım Efendi'ye karşı alınacak tavrı Mösyö Makferlan ile bir süre incelerler. Savaşa hazırlanan bir kumandan gibi ihtiyarın zayıf ve kuvvetli taraflarını bütün ayrıntısıyla gözden geçirirler. Her ihtimali düşünürler, her güçlüğe göğüs germeye hazırlanırlar. Kasım'ın evinde bir iki gün bağrışmalar, çağrışmalar, ağlaşmalar, gürültüler koptuğunu işitirler. Zavallı ihtiyarın kan başına sıçrar. On beş yirmi dakika kadar nutku tutulur gibi olur. İnme yokladı zannederek hekim bile getirtirler.

Meftun'a piyango vurduğu söylentisinden sonra Kasım'ın haline bir durgunluk gelir. O zamana kadar züppe, terelelli, tatlısu marsıvanı,[1] Panayotaki gibisinden kendince küçümseyici lakaplardan birini yanına katmaksızın adını anmazken şimdi sadece komşu bey demeye başlar.

Birkaç gün geçirdikten sonra Meftun imzasıyla:

Mahir Bey'in Lebibe'yi kandırarak kaçırıp velilerinin rızaları olmaksızın uzak mahallelerde evlenmelerinden, kızın bu kaçışı sırasında evde birçok değerli eşyanın da kaybolmasından, şimdiye kadar ilgili makamlara şikâyet edemeyişi kendine büyük ikramiyenin çıkmasından dolayı bankaca olacak işlemlerle uğraşır bulunmasından ileri geldiği mealinde bir pusula gönderir.

Kasım Efendi'nin paraya karşı o kadar büyük bir zaaf ve hürmeti vardı ki onun gözünde her lira yaratılmışlardan hiçbir şeyde bulunmayan maddi, manevi etkileyici bir güce sahipti. Her şahsın ehemmiyet ve kudretini sahip olduğu paranın miktarıyla belirlemeye alışmıştı. Şimdi birdenbire on beş bin liralık bir gücün eklenmesiyle itibar ve nüfuzu artmış bulunan Meftun, ihtiyarın gözünde büyümüş büyü-

---

1 Yakındoğu'da yaşayan ve Avrupalılara özenen Hıristiyanlara tatlı su frengi denilmesinden hareketle yazarın yarattığı bir deyim. Marsıvan da eşek anlamına geldiğine göre deyiminin karşılığı Avrupalılara özenen eşek oluyor.

müş alyon[1] kesilmişti. Artık böyle bir adamın sözünü özel bir önemle karşılamayı kendince bir farz biliyordu. Kızı Edibe'yi Meftun şimdi istese büyük bir memnuniyetle vermeye hazırdı. Fakat önceki isteyişini reddetmiş olduğu için delikanlıyı kesin olarak gücendirmiş bulunduğundan pek korkuyor, endişe ediyordu.

Şimdi Meftun'la görüşmek, talihin bu kadar büyük bir lütfuna uğramış bir adamla temasta bulunmak, kendince de nasip açıklığına hizmet edeceği gibisinden garip fikirlere düşmüştü.

Pusula gönderildiğinin ertesi günü sabahleyin Şaban Ağa orta kapıyı vurup, ihtiyar bir misafirin geldiğini, selamlık odasında Meftun Beyefendi'yi beklediğini içeriye haber verdi. Bu misafir muhterem komşu Kasım Efendi'ydi. Meftun'un kabul salonundaki dekolte tablolar, bazı ünlülerin büstleri, insan, hayvan heykelcikleri, kısacası bağnazlığını incitecek ve öfke ve nefretini çekecek birçok eşyayı bu sofu misafir adeta şaşılacak bir metanetle seyrediyor, hatta bazılarına şaşkınlıkla, hayretle gülümseyerek bile bakıyordu. Bu küçük şeylerin birtakımına büyükçe paralar verilmiş olduğunu Kasım Efendi bileydi mutlak o şaşkın gülümseyişi dudaklarında donakalırdı. O, bu eşyanın en değerlisine iki mecidiye çeyreğinden[2] çok fiyat tahmin etmiyor, bunların birçoğunu değerce bizim şekercilerin sattıkları kolları sema halinde uzanmış sarılı kırmızılı Mevlevi dervişleri şekerlemelerinden pek farklı zannetmiyordu.

Kasım Efendi nasıl bir şekilde karşılanacağı hakkında büyük bir endişe, basıp yürüdüğü yerleri aşındırıp eskitecekmiş gibi cimrilere has bir tereddüt ve acayip çekingenlikle salonun içinde yavaş yavaş ilerleyerek oturacak bir yer arıyor, fakat her zaman oturduğu gibi bağdaş kurarak ya da diz çökerek alaturka yerleşecek bir yer bulamıyordu. Sağına

---

1 Tanzimat döneminin zenginliğiyle ünlü ticaret adamlarından Antoine Alion'un adından türeme aşırı zengin anlamında kullanılmış bir sözcük. Beyoğlu'nda bu adda bir de sokak vardır.

2 On kuruş.

soluna bakındı. Bir şey devirmemek için son derece çekinerek bir iki adım attı. Nihayet küçük bir kanepenin önüne serilmiş halının üzerine bacaklarını kıvırarak çöktü. Namazın oturarak kılınan kısmında oturur gibi ellerini de dizlerinin üzerine koydu. Abani sarıklı başını oraya buraya çeviriyor, gözlüğünün altından odadaki resimleri, bütün o biblolarıı incelemeye uğraşıyordu. Etrafına bakındı. Ağzından:

— Oda değil Çıfıt çarşısı... Bitpazarı... sözlerini kaçırıverdi.

Acaba bir işiten oldu mu diye derhal korkup çekinircesine sağına soluna göz gezdirdi. Kapının sağ tarafındaki köşeye derede yıkanan çırılçıplak bir nemf, bir su perisi tablosu asılmıştı. Peri öyle gönül okşayıcı bir duruşla suyun üstüne eğilmişti ki omuzlarından aşağıya dalgalanan saçlarıyla, bel çizgisinin içeri doğru meydana getirdiği kıvrım ihtiyarı kendinden geçirircesine denecek kadar süzük, gevşek bir gülümsemeye mecbur etti. Kendi kendine, "Aman bu Frenkler... Aman bu Frenkler... Her şeyi yapıp yakıştırıyorlar. Yalnız bir can veremiyorlar. Sanki güzel bir kızı soymuşlar, soğana çevirmişler de şuraya çerçevenin içine oturtmuşlar. Canlıdan hiç farkı yok. Hemen hemen dudakları kıpırdayacak, lakırdı söyleyiverecek zannediyorum. Bunların şu dünyadaki yapıcılarına yarın ahrette, 'Haydi şu yaptıklarınıza can veriniz bakalım' denecek. Bilmem o zaman iş nasıl olacak?" dedi.

Sonra ihtiyarın gözleri bu çıplak kız resminde belirsiz bir nokta araştırdı. Bakışını resmin çukurlaşan, gölgeli bir tarafına yöneltmeye uğraştı. Onun aradığı yeri, ressam irice bir nilüfer çiçeğiyle örtmüştü. Ressamın bu namusluluğunu keşfedince ihtiyar, yine sırıtarak, "Oraya şu çiçek tesadüf etmeseymiş alimallah insanın abdesti bozulacakmış. Çünkü kâfirler yaptıkları şeyleri tıpkı tıpkısına benzetiyorlar..." dedi.

Meftun birdenbire içeriye girdi. İhtiyarı, gözlerini son derece inatçı bir bakışla su perisi tablosundaki nilüferin altındaki üstü örtülü şekli keşfe adamış, öyle ağzı açık, hayran, adeta kendinden geçmiş halde buldu.

Ev sahibi güleç bir çehreyle bu muhterem misafirine doğru yürüdü:

— *Bonjur* efendim! hitabıyla hemen ihtiyarın elini yakaladı.

Kasım Efendi, Meftun'un kavradığı eli öpecek zannıyla yüzüne doğru uzattı. Fakat Meftun bu eli dostluğu pekiştirmek için birkaç defa şiddetle Frenkler gibi sarsıp bıraktı. Bu sarsıntı sırasında ihtiyarın bütün vücudu çok yaşlı bir dut ağacı gibi silkintiler geçirdi. Meftun'un alışkanlıkla söylediği bu *bonjur* hitabından Kasım Efendi'nin pek hoşlanmadığı çehresinde beliren ekşimelerden anlaşıldı. Meftun sevincinden adeta ne söyleyeceğini bilemiyordu. *Bonjur*'dan sonra bir ikinci laf olmak üzere dedi ki:

— Tabloya pek dalmıştınız. Baba Efendi, büyük bir *konesör*'sünüz[1] zannederim.

Kasım Efendi şaşmış bir halde:

— Affedersiniz evladım, anlayamadım. "Konsol" mu buyurdunuz?

— Hayır... Sanattan anlıyorsunuz galiba?..

— Bunda anlaşılmayacak ne var? Eğer ressam oraya o çiçeğin resmini yapmasaymış iş tamam olacakmış. Bakanlarda ne abdest kalacakmış ne tahammül... Çiçekle edep yerini örtmek... Bu da Frenklere has bir zarafet, tuhaf bir namusluluk... Yine aferin... Bu edepli bir ressammış. Onların pek edeplisi olmaz... Yani ya edepli olup da nedir... Herif yestehlemiş[2] ama üste tüy dikmemiş... İşte bu kadar!

— Bu gördüğünüz ve o kadar hayretle baktığınız resim meşhur Millet'nin *sembolik* bir tablosudur. Orasını itiraf ederim ki orijinali değil, bu bir *imitasyon*'dur. Efendim bakınız, dikkat buyurunuz. Gerdandan aşağı iki meme arasındaki gölge ile ışığın karşıtlığına bakınız. Oradaki *jö dö lümiyer*'e[3] dikkat ediniz. Ressam ışıkla gölgeyi hassas par-

1 (Fr. *connaisseur*) Uzman, erbap, iyi bilen, iyi tanıyan.

2 Yestehlemek, büyük abdestini yapmak.

3 (Fr. *jeu de lumière*) Işık oyunu.

maklarının arasında ezmiş, oraya buraya dokundurarak bir hiçi hakikate dönüştürmüş... En güç, en sert şeyleri ressamlıktaki ustalığına o kadar tâbi kılmış ki hayretten insan kendini alamıyor.

— Acaba her şeyi tamam resmettikten sonra mı bu çiçeği oraya kondurmuş? Benim merakım da burada. Hani ya şunu demek istiyorum ki o çiçek kazınsa altından hüve[1] zamiri çıkacak mı?

— Evet, evet... *Pentür*[2] sanatı derindir. Altında gizlenmiş çok şeyler vardır. O nilüfer kazınsa altından bir şey çıkmaz... Bu tabii... Fakat ressam çiçeğin altında kuruntuya düşülen şey varmış *illüzyon*'u verecek bir maharet göstermiş. Yeni ekolu beğeniyor musunuz?

— Ne buyurdunuz efendim? Kulağım biraz ağır işitir de...

— Yeni mektebi beğeniyor musunuz, demek istiyorum.

— Geçen sene semtte inşa edilen mahalle mektebini mi? İçerisi karanlık... Bütün pencereler mezarlığa bakıyor. İlk yağmurda her taraf şakır şakır aktı. Helası sokağa yakın... Sanki oradaki altmış yetmiş çocuk yetişmiyormuş, mahallenin kasabı bakkalı hep oraya taşınıyor. Avludaki pis koku çok fazla... Mektep yapılalı hele şükür, Bekir Efendi'nin evinin o kuytu köşesi çişten kurtuldu. Kaç zamandır halkı oraya işemekten kesemedikti. Zavallı adam koca kırmızı yazıyla duvara, "Buraya işemek yasaktır" cümlesini yazdırttı. Kimse aldırmadı. Çünkü işeyenlerin çoğunun okuma yazması yok. Herif kaz gibi gözünü cümleye dikiyor da öyle işiyor. Bu cahillerden birkaçı da, "Bekir Efendi galiba evi satılığa çıkardı. Duvarına kırmızı mürekkeple ilan yazdırmış" sözünü ortalığa yaydılar. İş bu şekilde sökmeyince zavallı adam yedi mecidiye masrafla oraya bir mezar taşı getirtip dikti. Ismarlama bir taşmış. Sahibi birçok zamandır gelip almamış. Böyle bir müşteri çıkınca taşçı da fiyatına bakmayıp vermiş. Evladım, şu ak sakalımla söylüyorum ki

---

1 Arapça üçüncü tekil şahıs zamiri, o.

2 (Fr. *peinture*) Resim, yağlıboya resim, resim sanatı.

bazı kimselerde hayâ, insaf kalmamış. Çokları bu taşa da aldırmadılar. Bizim semtin alt tarafındaki meyhaneler malum... Orası geceleri sarhoş uğrağıdır. Cenabıhakk'a bin şükür kullanmadım, bilmem... Tanrım yine de bildirmesin. İçki çok idrar getirirmiş... Arpa sularının, diğer içkilerin şimdiki ucuzlukları da malum... Cebinde birkaç meteliği olan ezandan sonra bulut kesiliyor... İdrar sıkıştırdı mı karanlıkta sokağı dönerken bir kere pantolonunun düğmesine el atan köşeye yanaşıyor. Yazıyı, taşı, filanı kim görecek! Herif bacaklarını gererek sürücü beygiri gibi oraya bir kaşanıyor... Mektebin inşasından hoşlanmamız en çok civar sokakların biraz idrardan kurtulmuş olmasından dolayıdır.

İhtiyar, gerek gördüğü vakit pek lakırdıcı bir adam olur, sözü de olası bir çıkar uğruna kullanır, diğer zamanlarda az konuşmaya son derecede dikkat gösterirdi.

Meftun lakırdıcılıkta değme zevzeklere taş çıkartır takımdan olduğu için çorap söküğü gibi lafın ipliğini salıverdi. Yağlıboya resmin Avrupa'da geçirdiği gelişim dönemlerini ayrıntılarıyla anlatmaya girişti. İhtiyar için birtakım garip sesler çıkarmaktan başka bir şey ifade etmeyen yabancı kelimelerle ve ressam adlarıyla dolu olan bu çorak anlatım önünde afyon yutmuş gibi biçarenin beyni uyuşuyor, uykusunu yenmeye gücü yetmiyor, arada bir sendeleyen başını yukarı kaldırıp gözlerini açmaya çalışıyordu. Meftun'un garip alışkanlıklarından biri de sözünü, mantığını konuştuğu kişinin zevkine ve düşünce düzeyine uygun düşecek konulardan seçmeyişindeki aymazlığıydı. Zavallı Kasım Efendi meşhur ressam Leonardo da Vinci'nin Rafael'i taklit ederek anasının kucağındaki çocuk İsa'yla resmini yaptığı Hazreti Meryem tablosunun ressamlar arasında sebep olduğu resim eleştirilerinden ne anlasın? İkisi de birbirinin takdirini kazanmak için söz arıyorlar, fakat bulamayarak sözü uzatan diğer bir yola sapıyorlardı. Muhatabın gönlünü hoş etmenin en uygun yolu, yalnız dinlemek, kısa takdir kelimeleriyle karşınızdakinin zekâsına hayranlık belirtmek ve dinlemekten haz aldığınızı anlatmaktır. İnsanın yaradılışı böyle... İn-

sanlar kültürden feyiz almaktan çok feyiz vermiş olmaktan memnunluk ve gurur duyuyorlar.

Kasım Efendi, Meftun'un geniş kültürü karşısında bir hayli uyku sağanakları geçirdikten sonra nihayet o sabahki ziyaretinin sebebini açıklamak için küçük bir başlangıca girişerek:

— Bey oğlum, şurada birkaç aydır komşuluk ediyoruz. İslamiyet'te komşuluk hakkı büyüktür. Yarın ahrette dokuz yerde sorulacaktır. Şimdiye kadar gelip "safa geldiniz" demek gerekirdi. Kusurumuzu affedersiniz. Kabahat bizde oldu. Kısmet bugüneymiş... Kısmetten hariç bir şey olmaz.

Deyip sözün alt tarafında yutkunmaya başlayınca ev sahibi küskünce bir gülümsemeyle:

— Baba Efendi! Bendeniz Avrupa gördüm. İkiyüzlülükten pek hoşlanmam. Lakırdıyı biraz doğru söylerim. Memleketimizde doğruluktan çok hazzedilmiyor. Toplum ahlakımız da siyasetimiz gibi hasta. Yine eski uzun temennalar, dalkavukluklar, evet efendimler, sepet efendimler, büyük bir kişinin tek adını anmadan önce sekiz unvan saymak gibi gariplikler sürüp gidiyor. Gerçekten çok kişinin tabiatına, menfaate hizmet hastalığı geçmemiş ve kolay kolay da geçmeyecek. Şu semte geldik. Sizi uzaktan görür görmez ak sakalınıza karşı büyük bir hürmet hissettim. Her halinizi soruşturmaya ve incelemeye giriştim. Mükemmel bir *burjuva* olduğunuzu anladım.

Kasım Efendi kaşlarını çatıp telaşla:

— Borcum var olduğunu mu anladınız? Size yanlış söylemişler. Hâşâ kimseye beş para borcum yoktur.

— Hayır efendim, borçlu demedim. *Burjuva* dedim. Bu da Avrupa'da halkın bir sınıfıdır ki müsait bir günde ne olduğunu size uzun uzadıya anlatırım. Evet, sizden hazzettim. O derecede ki imkân müsaade ederse evlenmek yoluyla sizinle akraba olmak şerefine ermek emeline kapıldım. Bu fikrimin de büyük büyük sebepleri var. Avrupa'da çok şey gördüm, çok şey öğrendim. Bu fikrî sermayemi burada yurttaşlarımım ve memleketimin menfaatine *etale*[1] etmek isterim. Bu

1 (Fr. *étaler*) Sergilemek, ortaya koymak.

eski gidişlerimizi biraz değiştirmeliyiz. Sermayelerimizi artık başka türlü kullanmalıyız. Burada ticaret ve her şey henüz el değmemiştir. Kazanılacak ne milyonlar var. Ne için ağzımızı açıp duralım? Allah bize de güç, kuvvet, beyin, izan vermiş; bunları iyi kullanalım.

Milyon sözüne Kasım Efendi'nin salyaları akmaya başladı. Meftun devam ederek:

— Benim bilgim ve becerikliliğim sizin servetinizle birleşirse ne kârlar, ne ticaretler, ne harikalar meydana gelmez...

Kasım Efendi ağlamalı gibi bir halde:

— Servet mi?.. Aman evladım, bende öyle şey yok! Bende dünyalık ne gezer? Ailemi zor zar geçindirebiliyorum. Mahalleden bir iki zevzek, fakirinizin adını zengine çıkarmışlar.

— Evet, biliyorum, alçakgönüllülük gösteriyorsunuz. Bunca zamanlık adamsınız. Yılda beş yüz lira arttırmış olsanız elli altmış senede mühim bir yekûn tutar.

Kasım Efendi bu defa adeta ağlayarak, büyük büyük yeminlerle halini acındıracak derecede yoksulluğundan bahsetti... Meftun olağanüstü bir şaşkınlıkla:

— Varlığınızı bu kadar gizlemeyiniz efendim... Bu asırda servet övünme vesilesidir. Hiçbir parası olmayanlar bile var gibi görünmek için ne gariplikle re, ne tedbirlere, ne ahmak aldatır hilelere başvuruyorlar.

Kasım Efendi, kendine yakıştırılan serveti protesto etmek için adeta tıkanır gibi telaşlar göstermeye başladı. İhtiyarın üzüntünün şiddetiyle cidden bir fenalığa uğrayacağını gören Meftun:

— İnandım, inandım efendim... Telaş etmeyiniz. Zaten size karşı beslediğim özel hürmet servetiniz için değildir. Servet Çıfıt'ta da var. Ben er oğlu er, Türk oğlu Türk bir aileye damat olmak istedim. Avrupa'ya okumaya giden benzerlerim, kollarına birer Frenk kızı takıp getiriyorlar. Sonra ne velveleler kopuyor. Ben bunu arzu etmedim. Kayınpederim sizin gibi abanî sarıklı, hanımım Ayşe, Fatma adlı olsun dedim. Sonra kısmet bizi getire getire size komşu etti. Milliyetini, Türklüğünü seven bir adamın, sizin gibi nur yüzlü muh-

terem bir yaşlıyı görünce bağlanmaması mümkün müdür? Damadınız olmak, sizin o mübarek ellerinizi öpmek bir genç için ne büyük şereftir. Orasını ben bilirim... İlk isteyişimde benim ne gibi bir duyguyla size bağlı olduğumu anlayamadınız, hakkınız da var... Dünya şimdi acayip... İnsanların içi dışına uymuyor.

İhtiyar, o güne kadar kimseden işitmediği şu üstün nitelik ve erdemlerine kendi de biraz inanarak iftihar gözyaşlarıyla dedi ki:

— Evladım, beni de ayıplamayınız. Sizi bana başka şekilde anlattılar. Bu kadar insanoğlu insan olduğunuzu bilmiyordum. Sizin gibi Frengistan'ı dolaşmış, alafranga davranışlı, süslü bir beye benim kızı vermeye nasıl cesaret edebilirim? Kızım gayet kapalı büyütülmüş, coşkusu bile sessiz bir kızdır. O, şu odayı süpürmeyi bile beceremez. Buradan geçse kim bilir kaç şey devirir... Cesaretsizliğimin en büyük sebebi bu.

— Frengistan'ı vaktiyle evliyaullahtan denecek kimseler dolaşmıştır. Bu bir kabahat değildir. Alafrangalığa, şıklığa gelince... Zaman öyle götürüyor. (Yüzünü ihtiyara yaklaştırıp) Ben memnun muyum şu halden? Sizin gibi salta, şalvar, yemeni[1] giysem şüphesiz daha rahat ve mesut olurdum. Kalben olduğu gibi şeklen de ecdadıma benzemekle iftihar ederdim. Fakat iş öyle mi? Ne için olursa olsun şimdi bir insan herhangi bir *sosyete*'ye ve makama gitse redingotun hangi makastan çıktığına, yakalığın biçimine, boyunbağının şekil ve rengine bakıyorlar. İşte bu birkaç şey mahiyeti anlamada ölçü sayılıyor. "Ger bana uymazsa eyyam, uyarım eyyama ben"[2] demişler. Geçinmek için bu dünyanın gidişine uymaktan başka çare yok. Dünya döndü... Şimdi bütün bütün dönüyor. Her şey değişiyor. Yavaş yavaş şehrimiz Avrupa gibi olacak... Her şey ateş pahasına çıkacak. Kömür, makarna gibi paket içinde satılacak. Odunlar ramazan pidesi, kandil

---

1 Kısa kenarlı hafif bir pabuç çeşidi.

2 19. yüzyıl divan şairi Ali Rıza Paşa'nın bir dizesi. "Eğer uymazsa bana zaman, uyarım zamana ben."

çöreği misali renkli kâğıtlara sarılacak. Elma, şeftali türünden meyveler okkayla değil taneyle satılacak. Okkasını yüz paraya[1] pahalıdır dediğimiz yemişlerin tanesini beş kuruşa yiyeceğiz. Halkın şöyle böyle aşağı sınıfları beşe, altıya öyle buz gibi kıvırcık[2] eti yiyemeyecekler. Kasaplar beygir, merkep de kesecekler. Bazı mahallerde ramazaniyelik yapılan beygir ve eşek eti sucukları sığırdır diye halka yutturulmayacak. Her hayvanın sucuğu, üzerinde etin cinsini belirten damgayla satılacak... Halk öyle sürekli karnaval var gibi aklına gelen şekil ve renkte elbise giymeyecek. Üç sınıf halk olacak: asker, sivil, işçi... Kıyafetler de böyle üçle sınırlanacak. Kıyafetler düzene sokulunca ökçesi basık "şıpıdık" ve gecelik entarisiyle mahalle kahvelerinde fikir alışverişinin başını çekip elleriyle çıplak ayaklarının parmak aralarını karıştırarak politikadan bahseden ve muhterem milletvekillerimizin sözlerini eleştirerek saçmalayanlara, bir insana siyasi bilgisinden önce kıyafetini düzeltmesi gereği bildirilecek ve görgü kurallarından habersiz bulunanlara yönetim ve siyaset usulünden dem vurmanın pek abes olacağı anlatılacak. Medeni bir millet için genel ahlak kuralları denilen şartların her bir maddesi halkımıza ücretsiz öğretilecek. Esnaflık tür bakımından belediyece kayda geçirilmiş olacak. Nuruosmaniye taraflarında ve bazı özel evlerdeki büyücülerin sanatları esnaflık kadrosuna dahil edilemediği takdirde bu gibilerin ticarethaneleri kapatılacak. Sokaklarda başlarından lüle lüle kirli saçlar sarkarak avaz avaz haykıran sırtı pöstekili, göğsü tespihli, eli teberli,[3] o keşkül[4] elde dolaşan saçaklı heriflerden ne sattıkları sorulacak. Her soruya, "Ya dost! Mangır eyvallah hu"dan başka cevap alınamayınca hepsi "depo"ya gönderilecek... Hep bunlara birer sanat öğretilecek. Bunların

---

1 2,5 kuruş.

2 Türkiye'de et kalitesi bakımından birinci sırada gelen koyun ırkı.

3 Gezginci dervişlerin taşıdıkları sapı uzun, keskisi ayça biçiminde, küçük hafif balta.

4 Gezginci Kalenderi dervişlerin halktan aldıkları yiyecekleri koydukları, hindistancevizi ya da abanozdan yapılmış ve bir zincirle omuza asılan çanak, keçkül.

içinde Osmanlı opera tiyatrolarında "tenor"luk etmek başarısını gösterenler bulunacak. Bugün sokaklarda en adi şeyleri seyir vesilesi sayarak ağızlarını açıp akşamlara kadar şuna buna göz dikmekle vakit geçiren, dedikoduyla kahve peykesi çürütmekten başka işleri olmayan kimselere hep münasip birer iş teklif edilecek. Memleketimiz bu gibi güçlü kuvvetli işsiz güçsüzlerden iki şekilde zarar görmektedir. Bir memleket, zamanının ilerlemelerine uygun kalkınabilmek için çocuklarının maddi manevi çalışmalarına muhtaçtır. İşte biz de çocuklarımızın bu genel çalışmaya katılmalarını görev bilmediğimiz ve azla, yani hemen olmayacak kadar bir şeyle yetinmeye alışmış olduğumuz için ilk zarara uğruyoruz. İkinci zarar da işsizliğin bütün kötülüklerin anası olmasından ileri geliyor. Bir insan ne kadar tembel olsa yine yaradılışı gereği bir şeyle meşgul olmak ihtiyacındadır. Yararlı bir uğraş bulunamayınca zararlısıyla uğraşılacağına kuşku yoktur. Bugün Avrupa geçim şekliyle bizimkinin arasında çok fark vardır. Orada işlere o kadar hücum edilmiştir ki bugün işletilecek birçok sermayeyle beyin ve kol mevcut olduğu halde ortada iş azalmıştır. Yani bu güçlü faaliyeti tamamıyla karşılayacak iş kalmamıştır. İşte bunun için Avrupalıların bir kısmı bu sermaye ve işlerine memleketleri dışında yerler aramak zorunda kalıyorlar. Bütün memleketlerden eski derebeylikleri ve haraç vermeler kalktı. Fakat şimdi onların yerini daha korkuncu aldı. Çalışmayan milletler, çalışanlara haraç verir oluyorlar demektir. Bu iktisadi savaşın sonucu çalışmayan milletler için o kadar korkunçtur ki sonunu akıl etmeksizin daima hazırdan yiyip işin sonunda hizmetkârlarına hizmetçi olan ahmak mirasyedilerin halini andırır. Bu sözlerim ayrı ayrı etraflıca açıklansa her birinin ucu varır başlı başına birer bilime dayanır. Beni dinlemek konusunda göstermiş olduğunuz sabrı daha fazla suiistimal etmeksizin sonuç olarak şunu söyleyeyim ki içimizde benim gibi iş bilir kimseler varken elde edebileceğimiz kadar sermaye toplayıp da işlerimizden bizce yararlanılması mümkün olabilenleri kendimiz idare etmeyerek niçin Frenklerin ellerine yararlanmaları için bırakalım?

Meftun Bey lakırdıya biraz mola vererek anlattıklarının karşısındaki üzerindeki etkisinin derecesini anlamak için Kasım Efendi'yi derin derin süzmeye başladı.

Kasım Efendi bu sözleri müzik zevkinden yoksunluğu insanlar arasında misal olarak gösterilen kaba bir hayvanın kaval dinlemesi gibi bir ilgisizlikle dinliyor, daha doğrusu karşısındakinin gönlünü kırmamak için dinler gibi bir tavır takınıyordu. Yalnız arada bir milyon sözünü işittikçe tatlı bir esnemeyle zihnini bu kelimenin işaret ettiği rakamların mahiyetini keşfe yöneltmek istiyor, fakat sayma ve rakam koymadaki görgüsü fen konusunda diğer bildikleri gibi pek zayıf olduğundan bu ifadede zihinlerin alamayacağı derecede bir çokluktan başka kesin bir nitelik bulamıyor, bu söz söylendiğinde beyni bir altın banyosuna dalıyor, orada bunalıyor, bir açıklığa kavuşamıyordu.

Bu memlekette el değmemiş servet kaynakları bulunduğu sözü Kasım Efendi için anlamsız bir laftı. Öyle birkaç kişi birleşip sermaye koyarak ziraattan, ticaretten ya da yeraltından servet çıkarmak gibisinden sözler bu zavallı ihtiyarın gözünde kâr vaadiyle paralı kimseleri kandırmak için uydurulmuş birer hile olmaktan başka hiçbir geçerlik ve öneme sahip değildi. Öyle büyük büyük kazanç vaatlerine kapılarak sonucu kuşkulu işlere girişmekten pek çekinirdi. Para konusunda onun hiç kimseye, hatta en güvenilir mali kuruluşlara, en büyük bankalara bile itimadı yoktu. Onun gözünde her kişi, kendi cinsinden olan diğerinin parasını dolandırmak için yaratılmış birer iblisten başka bir şey değildi. "Para parayı doğurur" atasözünü işittikçe çoğu defa da paranın parayı öldürdüğü gerçeğini doğrulayan başka bir atasözü söylenmemiş olduğuna üzülmekten kendini alamazdı. Parayı saklamak için kendince en güvenilir usul, altınları kavanoza doldurup kömürlüğün karanlık bir köşesine gizlice gömdükten sonra üzerine kömür tozu çekmekti. O gömülü hazine orada doğurmak sevincinden ya da ölmek tehlikesinden korunmuş olarak yıllarca uyuyabilirdi. En büyük alışverişi, en büyük cesareti gözüne kestirebildiği kimselere çok

yüksek faiz, güvenilir kefil, kusursuz rehinler karşılığında borç para vermekti. Buna pek iyi aklı ererdi. Fakat borcun vadesi gelip de paraları kavanoza yatırıncaya kadar ne meraklar, ne gönül üzüntüleri, ne endişeler geçirmezdi. Herkesi, herkesi kendine karşı aldatacak bir dolap çevirmek, bir tuzak kurmakla meşgul zannettiğinden herkesin umursamaz bir gözle gördüğü en ufak şeylerden kuşkulanır, kimseye güvenmez, ailesi halkına, çocuklarına karşı bile türlü tedbirler alarak yaşar, iç rahatlığı nedir bilmezdi.

Kasım Efendi başı şapkalılardan hiç hoşlanmazdı. Bunların giriştikleri işlerde mutlak bir kötü niyet, mutlak bir fesat bulunduğuna, bu yabancıların hepsinin İstanbul'a Türkleri aldatmak için gelmiş olduklarına inanırdı. Başı şapkalıları hep tek milletten sayardı. Onun gözünde Fransız, İngiliz, Alman, İtalyan yoktu. Hepsi gâvurdu. Hatta bu çeşitli milletleri aynı dili konuşuyorlar zanneder, Ermenice ile Almancanın, Fransızca ile Rumcanın bir farkını göremezdi. Bunların hepsi Kasım Efendi için gâvurcaydı vesselam...

Meftun'un katlandığı bu uzun sözlerinden, bu açıklamalarının külfetinden kendini yere vurmak için hazırlandığını, bütün bu başlangıçların gerisinde kendi zararına elde edilecek gizli bir menfaat fikri bulunduğunu ihtiyar uzun tecrübelerle beş duyudan sonra altıncı bir his olarak kazanmış olduğu bir güçle açıkça anlıyor, fakat Meftun'un bu saflığına gizli gizli sakalının altından gülmekten de kendini alamıyordu. Evet, kendini kündeden atmaya uğraşan bu gence oyun yapmayı bilen ihtiyar bir pehlivan maharetiyle bir çelme atmak fikrine düşmüştü. Bakalım kim kimi devirebilecekti? Şiddetini münasip zamanda göstermek için tamamıyla gücünü gizleyen kurnaz bir düşman yaltaklanışıyla pek saf, zayıf, budala görünerek işe girişmeye karar verdi.

Meftun kendi aklınca ihtiyarı derin derin inceledikten sonra bunun tamamıyla bir *bonom*[1] yani gönlü temiz kolay

1 (Fr. *bonhomme*) Saf adam ayrıca, koca, herif, yaşlı, ihtiyar gibi anlamlara da gelir.

aldatılır biri olduğuna, kendi gibi cin fikirli, sivri akıllı çok şey bilen biri için bu zavallı bunak herifin bütün servetini birkaç ayda yutuvermek işten bile olmadığına aklı yattı.

İhtiyarsa kızını Meftun Bey'e vermekten ne kâr ya da zarar edeceğini en ufak ayrıntılarına kadar çoktan hesaplamıştı. Meftun'a başvurması işte bu hesap sonucunda beliren lüzum üzerine olmuştu. Meftun'un kendine damat olmasıyla Mahir ile Lebibe meselesi de yoluna girmiş olacaktı. İhtiyarın zannettiğine göre Meftun piyangodan on beş bin lira kazanmıştı. Delikanlıyla böyle akrabalık kurar kurmaz bu önemli tutarın ne kadarını çırpabilecekti? Kasım Efendi bütün şeytanca gücüyle meselenin derinliğini bu yönden iskandil etti. İlk hesapta beş yüz lira vurabileceğine aklı kesti. İşte bu hedefe amacını yönelterek aklında bir düzen kurdu. Bu parayı kızına ağırlık olarak isteyecekti. Meftun'un bu miktarı çok görmeksizin kabul edeceğine inanıyordu. Çünkü kaz umulan yerden tavuğun esirgenmeyeceği aşikârdı. Hangi taraftan bakılsa Kasım Efendi bu alışverişte kârlı çıkıyordu. Çünkü cariye olarak kızına bir değer biçmek gerekse bu fiyatın onda birini bile getirmeyeceğini pek güzel biliyordu.

Bu düşüncesini hayata geçirmeyi başarırsa Kasım Efendi bir vuruşta kızının ta ana rahmine düşmesinden o güne kadar olan hayatının günlük giderlerinin birkaç katını elde etmiş olacaktı. Çünkü fodla, pastırma, zeytin, bir de sıcak yemek namına imaret çorbası, köle doyuran denilen peynir haşlamasıyla beslediği kızına hayatı boyunca topu topu yüz lira harcadığı pek kuşkuluydu. Bu hesabınca kızı için olan yeme içme giderlerini faiziyle birlikte bir hamlede ele geçiriyor demekti. Bu az büyük bir kâr mıydı?

Beş yüz lirayla açılan bu akrabalık kapısının ileride çıkar sağlayacak birçok safhaları olacağına şüphe yoktu. Evet, işte ağırlıktan sonra nikâh meselesi geliyordu. Beş yüz lira da o... Etti bin altın... Ya bu liraları takip edecek yüz görümlüğü meselesi... Talih kesesine piyangodan dumanı üstünde henüz on beş bin lira girmiş bir adam evlenmeyi bu kadar şiddetle istediği bir kıza iki yüz liradan aşağıya yüz görümlüğü takabilir mi?

Kasım Efendi, kızını adeta ağırlığınca altına trampa ediyor, yalnız kızının o güne kadar olan yediğini içtiğini değil, geçinme bakımından birkaç kuşak ötesine kadar telafi eyliyordu.

Bu akrabalıkta her iki taraf kendini diğerinin zararına çıkar sağlayan becerikli bir düzenci sayarak türlü hülyalar geçirdiğinden şu meseleye münasip bir tarafından girişip işi bitirivermek için büyük bir arzuyla her ikisinin de kalpleri şiddetle atıp duruyordu. Meftun, bu işin başarı ve başarısızlık taraflarını zihninden bir güzelce tasarlayıp tarttıktan sonra, ihtiyarın zayıf tarafından bastırmak için dedi ki:

— Oğlunuz Mahir Bey'in ailemize karşı saldırısı bizi iki bakımdan üzdü ve zarara soktu. Böyle, velilerinin düşüncesinin tersine, ana evini terk edip âşığına kaçan bir kızın bu hareketinin herkesçe ne kadar kötü yorumlara, dedilere kodulara sebep olacağını bilirsiniz. Bu üzüntüyle annemin sağlığı bozuldu. Büyükannemi biraz inme yokladı. Diğer taraftan maddi kayıplarımız da pek büyüktür. Kız kardeşim âşığıyla uzunca bir müddet yaşayabilmek için kendi mücevherlerinden başka anneminkileri ve daha yükte hafif pahada ağır birçok şeyleri toplayıp götürmüş... Bu zararlarımızı kim tazmin edecek? Kimden dava eyleyeceğiz?

Kasım Efendi derin derin düşündüğünü gösterir biçimde kaşlarını çatıp, göz ve dudaklarını büzüştürerek:

— Dava mı? Öyle şeye ne lüzum var? Dava etseniz de Mahir'in nesini alacaksınız? Tut kelin perçeminden...

— Kendisinin gücü yoksa velisine ödettirirler...

— Şimdiki adalet, yeni hukuk böyle mi?

— Böyle...

— Oğlunun hırsızlığından dolayı babasının mahkûm olduğunu doğrusu hiç işitmemiştim. Ben o çapkına böyle mi terbiye verdim? İnsan evlat peydahlıyor, ama huyunu peydahlayamıyor.

— Baba Efendi, bu hususta size karşı bir dava açarsam emin olunuz çok masrafa girersiniz. Çok başınız ağrır... Bütün bu kötülükleri, zararları, dedileri koduları kapatmak için bir çare var...

— (Baygın bir sesle) Nedir?

— Kızınızı bana vermek...

Kasım Efendi bu teklifi kabule zaten can atıyordu. Tasarladığı teklifleri kabul ettirebilmek için biraz temkinli görünmek, nazlı bulunmak, ağır davranmaktan başka çare olmadığından başını göğsü üzerine indirip yapmacıktan bir düşünceye daldıktan sonra:

— Nikâh, ağırlık, yüz görümlüğü konularında uyuşabildikten sonra verdim gitti. Sizden iyisine mi vereceğim?

— O tarafları merak etmeyiniz. Gönlüm zengindir. Dosta düşmana karşı para için ne kendimi mahcup ederim ne de sizi...

— Var ol evladım... Öyleyse ben de size kızımı eşliğe değil cariyeliğe vereceğim.

— Bana cariyenin lüzumu yok. Ben eş istiyorum.

— Siz nasıl isterseniz öyle kabul ediniz. Kızım Edibe cariyeniz, oğlum Mahir köleniz olsun. Ben o niyetle veriyorum.

Kasım Efendi'nin böyle köle, cariye tabirlerini kullanmaktan maksadı Meftun Bey ailesine oğlunu damatlığa, kızını gelinliğe tadıyla tuzuyla yani pek pahalı satmak niyetinde olduğunu imaydı. Fakat Meftun, hasis ihtiyarın bu nüktesini anlayamayarak köle, cariye tabirlerinden o yalnız insanlık namına nefret duyduğu için o yolda ret cevabı vermişti. Kasım Efendi, gelecekteki damadının bu şekil cevabını kurnazlığına vererek "demiri tavında dövmek gerektir" atasözüne uyup bu işi hemen o gün, oracıkta pişirip kotarıvermek maksadıyla dedi ki:

— Evladım, gel şöyle karşıma geç... Seninle bir pazarlığa oturalım. Eğer kısmetse, beş aşağıya beş yukarıya işi bitiriverelim vesselam!

Kasım'ın bu akrabalık alışverişine bir çeşit hayvan alım satımı çeşnisi vermesi Meftun'un biraz tuhafına gitti. Fakat ihtiyarın zevki neyse o tarafı okşayarak işe girişmenin uygun olduğunu düşünüp karşısındakine mümkün olduğu kadar hoş görünmek için dedi ki:

— Aman efendim, uzun uzadıya pazarlığa ne lüzum var? Ne arzu buyurur, ne emrederseniz yerine getirmeye hazırım.

Bu cevap Kasım'ın hoşuna gitmedi. Çünkü Meftun'u kendiyle eğleniyor zannetti. Her ne alışverişinde olursa olsun boğaz boğaza çekişerek pazarlık etmek kadar ihtiyarın zevkini artıran bir şey yoktu. Kasım hemen kaşlarını çatıp:

— Alışverişte emirle iş olmaz. Pazarlık helaldir. İnsan bir inek bile alsa pazarlığında birkaç gün çekişir.

Bu koca öküzün kızı hakkındaki şu benzetmesi incelikten uzak, fakat gerçeğe yakındı. Meftun karşısındaki ihtiyarın cimrilik çılgınlığıyla aynı telden çalmaktan başka başarı çaresi olmadığını anlayarak burnunu burnuna yaklaştırır derecede kayınpederinin karşısına diz çöküp:

— Pekâlâ... Malınıza bir fiyat isteyiniz, çekişelim... dedi.

İhtiyarın niyeti beş yüz lira ağırlık istemekti, fakat akıntıya kürek çeken bir kayıkçının istediği yerin çok üst tarafındaki bir noktayı varılacak hedef seçmek yoluyla ancak belirlediği noktaya ulaşabilmesi gibisinden olarak dedi ki:

— Kesenizin ağzını açınız evlat. Kızıma mezat başlangıcı bin lira ağırlık isterim...

Bu "bin lira" sözü Meftun'un beyni içinde fena çınladı.

Teyzesi Vesile Hanım'ın görücülükten dönüşünde tarif ettiği yırtık basma donlu, o yahni yanak, o mankafa kıza bin lira ağırlık talebi şaka yollu söylense bile işitilmesine tahammül olunabilir bir söz değildi. Meftun hemen yerinden fırladı. İhtiyarın bu yüzsüzlüğünü, bu bin liranın beyninde meydana getirdiği sonu gelmez çınlamayı biraz zihnine sindirmek, biraz kabullenebilmek için salonun içinde aşağı yukarı gezinmeye başladı. Müstakbel damadının bu telaşından, yaptığı şu birinci teklifinde zihinleri sersemletecek bir top gümbürtüsü gücü bulduğunu ihtiyar anladı. Biraz ileri vardığını ima eder acayip bir uzlaşmacı gülümsemeyle:

— Niçin bu kadar telaş ediyorsun evlat? Bin lira demekle hemen cebinden paranı almadım ya... Sen de bir şey ver bakalım.

Bin liralık bir talebe karşı ne verilebilirdi? Böyle bir ederinden yüksek talebe karşılık kırk elli lira vermek pek çingenece bir pazarlık olacaktı. Yüz, iki yüz liraya çıkmak lafta

kolaydı, fakat iş ödeme saatine gelince ne yapılacaktı? On beş bin liralık piyango aldatmacasını arayıcı fişeği[1] gibi bir patırtıyla ortaya salıverdikten sonra bu havadisin doğuracağı bu gibi sakıncaları düşünemememiş olduğundan dolayı şimdi Makferlan'ı biraz kınamaya başladı. Meftun hiçbir şey veremiyor, durmadan geziniyordu. Ağzından en ufak bir miktarı kaçırmaya korkuyordu. Çünkü yirmi lira demiş olsa bile hazırda bu kadar parası yoktu. Bu cömertliği lafta kalacaktı. Fakat böyle büyük bir işte ilk güçlüğe karşı yenik düşmek de Meftun gibi azim sahibi birine yaraşır mı? Verilecek bu para ihtiyarın yüz bin liralara varan servetini elde etmek için bir çeşit "avans" demekti, ufak bir yemlemeydi. Meftun başladığı bu pazarlığı her durumda güzel bir sona eriştirmeye karar verdi. O da bu bin liraya pek ters düşmeyecek, açgözlülük sayılmayacak miktarda bir şey verecekti. Ödeme zamanı gelince Mösyö Makferlan ilk aldatmacayı düzenlediği gibi varsın buna da bir kulp uydursun. İlk miktar olarak Meftun üç yüz lira verdi. Vuruşa çekişe ağırlık beş yüz liraya kesişildi. Bu pazarlık akıntısının yöneldiği noktayla belirlenen nokta arasındaki bocalama uzaklığını pek ustalıklı saptamış olduğundan Kasım Efendi kendi kendini tebrik etti. Çünkü onun da zaten kararı beş yüzdü. Binden tutturup da tastamam beş yüze düşmek konusu Meftun'un cömertliğini tahmin hakkında ihtiyarın gösterdiği isabete gerçekten şaşılacak bir ölçü olabilirdi. Eğer Kasım'ın damadı hakkındaki geleceğe ilişkin tahminleri de böyle noktası noktasına doğru çıkarsa işi iş demekti.

Düğünün çok zaman geçmeden yapılmasına karar verildi. İhtiyar, evden çıktıktan sonra Meftun hemen Makferlan'ın evine koştu. Kasım Efendi'nin ziyaretini ve bütün macerayı anlattı. Para güçlükleri için çok düşündüler. Kadınnine Şekûre Hanım'ın sandığından antika piryol saat vesaire aşırmak, Raci'den gizlice annesinin ufak tefek bazı mücevherlerini

[1] Yakıldığı zaman çok büyük bir hızla ve ses çıkararak çevreyi dolaşan donanma fişeği.

rehine koymak, Meftun kendine ait Pangaltı taraflarındaki bir arsayı satmakla dört yüz lira kadar para bulabildi. İleride Kasım Efendi'nin tüyleri yolunmaya başlandığı ya da ihtiyarcağız dünyasını değiştirdiği zaman kendine uygun bir pay ayrılması şartıyla Makferlan da yüz lira buldu. Ağırlık akçesi cidden pek ağır tedbirler, çarelerle hazır edildi. Nikâh bedelinin[1] ödenme vadesi geleceğe ait hem de belirsiz bir şekilde görüldüğünden beş yüz lira nikâh kıymaktan ürkmediler. Yüz görümlüğüne gelince... Mösyö Makferlen gerçeğinden ayırt olunamayacak kadar yalancı bir broş bulacağını vadetti. Bu sahtekârlığın foyası meydana çıkıncaya kadar kayınpederin de canı çıkmış bulunmak muhtemeldi.

Böyle her şey kesişilip düzenlendikten sonra Kasım Efendi beş yüz lira ağırlığı aldı. O kadar sade suya hafif bir düğün yaptı ki bu cemiyete yirmi liradan fazla harcamadığına iddia için yemin eden bulunsa günaha girmiş sayılmazdı.

Kasım'ın kendi için büyük bir başarı saydığı bu ilk galibiyetine karşı Meftun'la Makferlan bıyık altından tahammüllü kişilere yaraşır bir alayla sırıtıyorlardı. Çünkü böyle beş yüz lira yemlemeyle ihtiyarı bütün servetiyle aldatmacanın tuzağına düşürmüş olduklarına tamamıyla inanarak karar vermişler gitmişti.

15

Kasım Efendi beş yüz lira ağırlığı kavanoza indirmek için düğünü kendi evinde yaptı. Bu dernekte Lebibe ile Mahir'in kabahatleri af ve kendileri yeniden aile arasına kabul edildi. Kızını değerinden pek fazla bir fiyata çakmış olduğu gibi, oğlunu da bir parasız evlendirmiş bulundu. Kasım Efendi ahir ömründe gürültüsüz patırtısız, tenha bir hayata ihtiyacı bulunduğunu bahane ederek oğlunu kızını, damadını gelinini

1 Özgün metinde "mihr-i müeccel" olarak geçmektedir, dini nikâh sırasında belirlenip belli bir süre sonra ya da boşanma ya da ölüm halinde kadına verilmesi gereken mal ya da para.

başından savdı. Bu dört can takuş tukuş Meftun Bey'in annesinin evine geldiler. Zaten Meftun için Kasım Efendi'nin o sade hayatına özellikle o yavan, o pek sınırlı, sade suya yemeklerine alışmak mümkün değildi. Bütün aile halkı, yere iskemle üzerine konulan sininin çevresindeki minderlere dizilip tahta kaşıklarla bir kâseden çorba, tek bardaktan su içmek gibi bir hale damat bey bir iki hafta zor tahammül etmişti.

Babasının evinden kocasınınkine taşındıktan sonra tersine olarak aynı rahatsızlık zavallı Edibe Hanım için başlamıştı.

Ömrü boyunca parmakları çatal bıçağa dokunmamış olan gelin hanım alafranga yemek yemeye o kadar yabancıydı ki yaptığı tuhaflıklara Zarafet bile gülmekten kendini alamıyordu. Kocasının, çoluğun çocuğun alaycı bakışları altında bir iki lokma şey yedikten sonra yarı aç yarı tok sofradan kalkıyor, tenha odalara çekilip gizli gizli ağlıyor, uğradığı şu katlanılması imkânsız halden kurtarması için yana yakıla Cenabıhakk'a dua ediyordu.

Zavallı Edibe, doğduğu günden beri alıştığı hayat tarzı ve âdetlere o kadar aykırı ve ters bir çevreye düştü ki yetiremediği aklıyla haklarında bir türlü uygun bir hüküm vermediği birçok şey karşısında şaşkınlığı günden güne artıyor, bu yeni şeyleri ne anlıyor ne de bu tuhaflıklara alışabiliyordu. Pek çok sıkıldığı, bunaldığı zamanlar Azize Hanım'ı çağırtıyor, haftalarca yanından salıvermiyordu. Azize Hanım görünüşte avutucu, fakat gerçekte yangına körükle gider sözlerle zavallıyı büsbütün çileden çıkarıyordu. Bu evlenmenin haftasında Azize Hanım yeni gelinin halini hatırını sormaya geldiği zaman ikisi bir odaya girip kapıyı sürmeleyerek saatlerce dertleştiler. Odanın içinde kendilerini diğerlerinden uzak bulunca zavallı Edibe hemen Azize'nin kolları arasına atılarak bir haftadır katlandığı işkenceli hayatın eziyetli anlarını acı bir anlatışla sayıp dökmeye başladı. Zavallı yeni gelin ümitsizlik gözyaşları saçarak diyordu ki:

— Azize Hanımcığım halimi sorma... Bana oldu olanlar. Gelin mi oldum, esir mi oldum, cehenneme mi düştüm,

velhasıl ne olduğumu bilemiyorum... Üç kaynana... Hesapsız görümce... O aşçı Zarafet Kadın bile bazen başıma kel kâhya kesiliyor. O piç kurusu Hasene'ye varıncaya kadar bu evde hepsi beni nezzareye,[1] maytaba alıyorlar. Artık küçüğünün büyüğünün maskarası oldum. Ne yediğimi biliyorum ne içtiğimi... Hepsi görünüşte Müslüman, fakat yaşamaları hiç bizimkine uymuyor. Yemeği elle yemiyorlar. Çatal dedikleri o zıkkımı kullanıyorlar. Kör olasıyı kaç defa damağıma batırdım. Ağzım şişti.

Azize Hanım üzüntüyle gözlerini süzüp:

— Dünyada o zıkkımla yemek yiyenlere yarın ahrette zebaniler uçları sivri kızgın çatallarla yemek verecekler... Aman Rabbim, merhametine sığındım! Allah'ın verdiği parmaklar dururken demir parçalarıyla yemek yenir mi? Ah Edibe ah!.. Babacığın bu işi niçin etti bilmem ki? Beş vaktine beş daha katar nur gibi Müslüman adamdır. Bir ayağı da çukurda. Ama Cenabı Mevla günahlarını affetsin. Paraya dayanamaz... Seni o buraya gelin vermedi. Adeta yüz kesahçaya[2] sattı. Üç kaynana diyorsun, benim bildiğim bir tane... İkisi de nereden çıktı?

— Birisi asıl kaynanam Lütfiye Hanım, öbürü de büyük ana Şekûre Hanım, üçüncüsü de teyze Vesile Hanım. Bu ikisi asıl kaynanamdan daha dalacan, daha gırgırı... Vesile Hanım'ın güya evi barkı da ayrı... Fakat buradan çıktığı yok ki... Hepsi de birbirine uygun. Yaşlı başlı kadınlar... Hiçbiri ihtiyarlığını bilmiyor. Süslenip evin içinde yapma bebek gibi geziyorlar. Bari biraz yaraşsa yüreğim yanmaz... Ahreti hiç düşünmüyorlar. Hiçbirinin bir kerecik olsun secdeye vardığını görmedim. Evin içi bazen kokonalarla, Frenk karılarıyla doluyor. Bir fanfan bir finfondur gidiyor. Hepsi haline göre Frenkçeden bir iki lakırdı öğrenmişler... "Söylesene" diye beni de zorluyorlar... Ayol benim dilim döner mi öyle şeylere? Müslüman evladıyım elhamdülillah...

---

1 Nezzareye almak: Göz hapsine almak.
2 Kese akçeye.

— Söyleme kızım, sakın ha! Sonra cayır cayır yanarsın... Frenkçe söylediğin lakırdı başına yarın ahrette sana azap olacak. Dilin kızgın maşa ile ensenden çekilecek...

— Merak etme Azize Hanımcığım, hiç söyler miyim? İstesem de hiç bundan sonra dilim döner mi? O fanfanlar lakırdıya benzer şeyler değil ki... Dil yatmaz birtakım belaberzah[1] gırıltılar... Geçen günü Frenk karıları buraya doldu. Bana ne deseler beğenirsin?..

Azize Hanım yüzünü ekşiterek:

— Ne dediler kız? Zavallı Edibe!

— Madam Meftun dediler...

Azize Hanım avazı çıktığı kadar haykırarak:

— Kız sus! Dilleri tutulsun! O nasıl söz? Tövbe de... Tövbe deeeee!

— Ah dedim... dedim... tövbeler tövbesi dedim... Bu söz ne kadar gücüme gitti bilsen... Sabahlara kadar ağladım...

— Kız tövbe et!

— Ettim anacığım... Ettim Azizeciğim... Yalnız işte onu anlayamadım. Kocama niçin madam diyorlar? Hiç erkek madam olur mu? Koskoca bıyıklı adama Madam Meftun denir mi? Sonra bunun hikmetini görümcemden sordum. Benim soruma Lebibe Hanım öyle güldü öyle güldü ki şaşırakaldım. Bana, "Ah alık yârim! Sen bu kadar saf, bu kadar bön nerede büyüdün? Şimdi böyle şeyleri beş yaşındaki mektep çocukları bile biliyor... Madam Meftun demek ağabeyime kadınlık yakıştırmak değildir. Madamdan kasıt sensin. Madam Meftun demek, Meftun'un karısı demektir... Anladın mı mankafa! Bir daha kimseye böyle sersemce şeyler sorma, sonra insanı tefe korlar da çalarlar" dedi. Beni tepeden tırnağa kadar süzdü süzdü de sonunda, "Nedir bu çapaçulluğun? Zarafet bile senden derli toplu geziyor. Biraz yakanı paçanı topla. Kendine azıcık çekidüzen ver. Dört lakırdı öğren... İnsan yanına çıkacak davranışlara alış... Ağabeyime yazıktır. Buradan başka İstanbul yok. Seni çölde mi

1 Çok çetin, çok sıkıntı verici.

peydahladılar karı? Sabahleyin kalkınca kocana boncorna, sokağa giderken oravara, akşamüstü bolsuvar, daha bilmem neler demelisin" dedi.

— Sus... Sus... Ağzını alıştırma öyle kötü, öyle pis lakırdılara... Oravara soravara ne demekmiş onlar öyle? Aaa!.. Söz kıtlığında asmalar budayım. Elhamdülillah sen Kasım Efendi'nin kızısın, öyle oravara moravara senin ağzına yaraşır mı? Seni kimin kızı olduğunu bile bile aldılar. Mademki arzuları buymuş... Onlar da Pangaltı'dan, dillenmiş, yırtık bir Frenk kızını alaydılar.

— Geçen günü bizimki bana yine "Madam" demez mi? Haydi o Frenk karılarını adam yerine koymuyorum... Yestehlemekle deniz mundar olmaz. Kocam olacak herifin ikide birde bu sözünü artık çekebilir miyim ya?

— Vallah ben olsam hemen ağzına şamarı indiriverirdim.

— Acele etme... Yavaş yavaş yüz göz oluyoruz. Gide gide onu da yapacağım... Hepsi olacak... Fakat daha şimdi korkuyorum... Hokkabaz gibi halinde bir acayiplik, bir terelellilik var. Gözleri velfecri okuyor... Her sabah yumruklarıyla, kollarıyla talimler ediyor... Tapınır gibi bir şeyler yapıyor. Ayı kadar kuvvetli... Fakat icap ederse elhamdülillah din kuvvetiyle ben onu da pataklarım, görümcemi de... Kadınnine Şekûre Hanım bunak mı bunak... Tiride dönmüş... Her tarafı sapır sapır titriyor... Asıl kaynanam da sıska, bir sıkımlık canı var. Evvel Allah hepsini haklarım! Dur bakalım... Bu evde ne padominalar olacak. Mümkün değil burada ben bunlarla edemeyeceğim. Babam aldığı beş yüz lirayı geriye verir, beni buradan aldırır. Başka çare yok... Ben bu karılarla kavgaya başlarsam sen de gelip bana yardım edersin değil mi Azize Hanımcığım?

— Etmez miyim hiç? Etmez miyim? Onlarla dalaşmanın İslam uğruna savaşmak kadar sevabı vardır. Türkseler Türklüklerini bilsinler. Frenkseler o başka... Bunların damarlarına neuzibillâh şeytan girmiş. Her taraflarına yayılmış. Gönülleri kararmış... Kalp gözleri kapanmış... Biz ev-

vela elimizden geldiği kadar bu cehennemlikleri yola getirmeye uğraşalım. Ben Hallaç Hoca'ya gidip havaslı,[1] tesirli bir muska yazdırayım. Bu muskayı herifin haberi yokken elbisesinin bir tarafına dikiver... Bir de tütsü yaptırtayım. Uyurken filan kendini tütsülemeyi beceremezsen çamaşırlarına olsun bas tütsüyü, bas tütsüyü, elbette günün birinde akıllanır. Latilokum şekerine de bir güzelce okutayım, ne bilecek, onu da yedir. Fakat dikkat et şarap içtiği akşama tesadüf etmesin. Bilirsin ya ben Eskici Hoca'dan izinliyim... Senin ağzına tükürüp ben de sana izin veririm. Senden su istediği vakit sana öğreteceğim duayı oku, bardağın içine tükür. Ver içsin. Mümin tükürüğü öylelerine şifadır. Utanmazların kiminin suratına, kiminin suyuna tükürmeli... Bilmez misin İstanbul'da bizim komşu kavafın[2] damadı Saim ne kadar içkiye düşkündü. Ben parayı çocuğun lazımlığına attım. Tamam yedi gün orada durdu. Sonra o parayla rakı aldık. İçine biraz hamile idrarı karıştırdık... Dur... şeyinki... Muhtarların Müzeyyen o zaman gebeydi. Hiç aklımdan çıkmaz... Herife içirdik. Ondan sonra sarhoşa rakıdan bir iğrenme geldi. Nihayet tövbe etti kurtuldu. Karısı Sıdıka bana hâlâ dua eder. Eller için çalıştım da hiç senin için uğraşamaz mıyım? Böyle şeyin manevi karşılığı büyüktür. Hem sevaba nail oluruz, hem de sen rahat edersin.

— Buraya gelenlerin içinde Şehim Bey diyorlar bir delikanlı var... Karısı Frenk... Kol kola girip sokakta geziyorlar...

— Kıyamet alametleri! Şimdi bizim şık beylere kokona karısı almak moda oldu. Ermeni olsun, Rum olsun, Çıfıt olsun, Frenk olsun... Tek Türk olmasın da ne olursa olsun. Beğendikleri karılar bari aldıkları cinsin hanımından, kadınından seçilmiş olsa insanın o kadar esması yanmaz. Öyle yerlerden çekip alıyorlar ki söylemeye insanın yüzü kızarıyor. Ah, kırk yıllık Yani olur mu Kani! Ah ah, zamane başka... Zamane başka... Allah rahmet eylesin hanım ninem

1 Havas manevi bir etki yapmak ve bazı hastalıkları iyileştirmek için belli koşullarda, belli sayılarda okunan ya da yazılan dualar.

2 Kavaf düşük nitelikli, ucuz, hazır ayakkabı yapan ve satan kimse.

bunları vaktiyle bize söylerdi... Kıyamet alametlerini hep sayıp dökerdi. Bina ile zina çoğalacak, katırlar doğuracak derdi. Hep dedikleri şimdi olmuyor mu? Cahillik, biz o zaman kadıncağızın ne dediğini anlamazdık... Yaşlandıkça, böyle türlü fenalıkları gördükçe şimdi şimdi her şey bu kalın kafalarımıza dank diyor.

— Adı Şehim Bey... İşte sözüm ona Müslüman... İlahi, böylesini beyler götürsün! Karısı kocasının kolundan çıkıyor, başka erkeğin koluna giriyor. Birbirlerinin ellerini sıkıyorlar. Bir gülüşme, bir hokkabazlıktır gidiyor. Bu karılar kendi kocalarının yanında başka erkeklerle sarmaş dolaş olup muzikayla oynuyorlarmış. Frenkler gözlerinin önünde böyle şeylere nasıl müsaade ediyorlar? Madamlarını başkalarına nasıl peşkeş çekiyorlar? Bunlar karılarını hiç kıskanmazlar mı?

— Kıskanmazlar... Kıskanmazlar... Çünkü onlar adı batası fena hayvanın etini yerler... Domuzda kıskanma olmadığından, Allah'ın hikmeti, etini yiyenlerde de olmazmış... Hacı babam öyle söylerdi...

— Benimki de yedi mi acaba?

— Hay ziftin pekini yesin! Seni muzikayla oynatmaya kalkarlarsa ne yaparsın?

— Ay sözünü yel götürsün! Ben kukla mıyım? Çingene karısı mıyım çalgıyla oynanacak? Çalgıları da hiçbir şeye benzemiyor. Görümcem her gün dan dan dan piyano çalar. İnsanın günaha girip de dinlediğine göre bari çaldığı bir hava olsa! Ah terelelli lelliyi çalsa, haydi gidi mini mini maşallah gibi ferahlı bir şey çalsa yüreğim yanmaz. Katana beygirleri geziniyor gibi güm güm ortalığı öttürür. Bazen de hem çalar hem beraber uzun uzun ulur. Evin içindekilerde ne kafa kalır ne beyin... Rahatsızlığımın hangi birisini anlatayım? Bu evde salon diyorlar bir yer var. Haydi, seni oraya götüreyim de bak. Burası bir Müslüman evine mi yoksa bir puthaneye mi benziyor, anlarsın.

Oda kapısından usulca çıktılar. Sofada bir sandalye üzerinde uyuyan fino hemen yerinden atladı. Yabancı kadına

karşı düşmanca bakışlar fırlatarak, dişlerini göstere göstere ufak hırıltılardan sonra havlamaya başladı.

Azize Hanım — (Korkup geri çekilerek) Isırır mı?

— Yaygaracı musibet! Isırmaz... Haykırır durur... Fakat köpektir bu, inan olur mu? Terliğini eline al da hazır tut. Atılırsa suratına çarpıştırıver.

— Adı ne? Adını söyle belki susar...

— Hay adı da yere batsın kendi de... Neydi dur bakayım? Şey, "kokan."[1]

— Of mundar! Nasıl da kendine layık bir isim bulup koymuşlar... Haydi oradan kokan kâfir...

— Hâlâ bana da alışamadı... Gördüğü yerde hırlar durur.

— Bu uğursuz buradayken evin içine melek de girmez. Gebertiver gitsin!

— Aa, nasıl geberteyim! Sonra bana ne yaparlar?..

— Senin öldürdüğün belli bile olmaz... Kibritlerin uçlarını kopar, ekmeğin içine koy, yutturu yutturuver... Kıvrılır kalır...

Koken, aleyhindeki bu korkunç tavsiyeyi anlamış gibi havlamayı arttırıp Azize Hanım'a ufak ufak saldırışlara girişir. Azize telaşla:

— Haydi oradan kokmuş! Şimdi terliğimi fırlatırsam suratını dağıtırım senin!

Bu paylama üzerine köpek yaygarayı azıştırır. Azize Hanım ısıracak zannıyla terliğini fırlatır. İki kadın köpeğin önünden salona doğru koşmaya başlarlar. Hayvan kendinden korkulduğunu anlayınca saldırır, Azize'nin eteğinden yakalar. Bir terlik daha fırlatıp salona kendilerini dar atarak kapıyı kaparlar.

Azize Hanım epeyce bir çarpıntıyla bir kanepenin üzerine yığılarak:

— A, yüreğim güp güp atıyor! Korktuğum bir şey değil... O kokmuş ağzıyla eteğimi ısırdı, abdestimi bozdu. Kaç senedir köpeğe sürtündüğüm yoktu.

---

1 *Coquin* (koken) (Yazarın notu) / Alçak, namussuz anlamına gelir, takılmak için kerata, yaramaz anlamında kullanılır.

Azize Hanım kanepenin üzerine kendini bırakıp, o ufak çarpıntının ilk sık nefeslerini geçirdikten sonra ağır ağır başını kaldırarak etrafına bir göz gezdirince duvarda bakışlarına ilk rastlayan şey dekadan şairlerden meşhur Verlaine'in Fransızca resimli gazetelerin birinden kesilip çerçeveletilmiş, epeyce büyük boyda bir resmi olmuştu. Şair, boynuna kalın bir atkı dolamış, sakal bıyığa karışmış, gür kaşlarına doğru adeta bir tümsek oluşturan alnı altında absent[1] kuvvetiyle parlayan çekik gözleriyle keskin bir bakış fırlatıyordu. Azize'nin gözleri şairin bu delici bakışlarına rastlayınca kadın bağırarak:

— A, yetişmesin! Bu papaz kim? Aman insana nasıl da bakıyor... Kız namahremdir, başımızı örtelim. Boyumuzca günaha girdik.

Azize Hanım telaşla entarisinin eteğini çekip başına örttü. Onun bu telaşını görünce Edibe de aynı şekilde örtünerek dedi ki:

— Azizeciğim, hay Allah senden razı olsun. Benim bu papazdan kaçmak aklıma gelmediydi. Kaç defa göründüm. Ne büyük günaha girmişim. Şimdi ben ne yapayım?

— Bizim Hafıza Molla'ya soralım. O da kendinden daha bir okumuşuna danışsın. Ne derlerse öyle yaparız. Kefaret mi verdirirler, köpeklere ekmek mi doğratırlar?.. Artık bakalım nasıl olur?

Azize Hanım Verlaine'in etkileyici bakışlarına karşı eteğiyle yüzünü örtme şartını yerine getirdikten sonra şairi iyice süzerek:

— Hay kör olası, boynuna koskoca da bir atkı sarmış! Bu sıcakta üşünür mü? Hay pinpon[2] seni! Çık duvara da buraya gelen kadınları hep böyle seyret değil mi? Edibe, ben senin yerinde olsam bu herifin gözlerini çıkarırım. Hayyy, insana pek fena bakıyor.

Azize Hanım başını Verlaine'den biraz çevirdi.

---

1 (Fr. *absinthe*) Pelin otundan yapılan alkollü bir içki.

2 (argo) Çok yaşlı, çökmüş kimse.

Meşhur heykeltıraş Houdon'un ustalık eseri olan Voltaire heykelinin bir gravürünü gördü. Filozof, tıraş olmuş sakalsız yüzü, o alaycı hafif gülümsemesi ve arkası biraz kamburlaşmış bir yaşlı adam haliyle bir koltukta oturuyordu. Azize yine yaygarasını basarak:

— Bu kocakarı neye gülüyor böyle? Bu kadar erkeğin içinde ne işi var? Hay bunak hay! Alık karı! Hele sırıtışa bak... Utanmamış bu yaşta resmini çıkartmaya!.. Acuze! Cehennem kütüğü!

Azize biraz başını kaldırınca Kasım Efendi'nin ilk ziyaretinde adeta tutkunca denecek bir şekilde kınayan bakışlarını üzerine çekmiş olan malum çıplak su perisini gördü. Ani bir utanç kızarmasıyla ellerini gözlerine götürdü. Yüzünü kapayarak:

— Aman Edibe, o ne? Cascavlak bir karı... Tüh utanmaz! Yaradan'a sığındım... Ne de yuvarlak kıçı var... Erkek kadın buna her kim bakarsa gusül lazım gelir. Kız Edibe, bildin mi o karı kim?

— A, ben ne bileyim yabanın kaltağını!

— Ben bildim... (Ellerini gözlerinden çekip bu defa dikkatle bakarak) Bildim... Bildim... Alimallah ta kendisi...

— Kim ayol?

— Kocanın dostu! Meftun Bey'in oynaşı...

— Amma da yaptın ha Azize Hanım!

— İnan olsun ki o! O dediğim! Ta kendisi...

— Nerden bildin?

— Bir erkeğe dostundan başka hangi kadın böyle tabak gibi orasının burasının resmini çıkarır da gönderir? Söyletme beni! Günaha sokarsın şimdi... Zaten ikimiz de boyumuzca günaha girdik gitti. Bu nasıl oda! Ne maskara resimler bunlar! Ne kepaze kocan varmış! O Frenk karıları erkeklerle beraber gelip bu odada mı oturuyorlar?

— Öyle ya...

Azize Hanım iki tarafına sallanıp elleriyle dövünerek:

— Cenabıhakk'a bin şükürler edelim ki yine kıyametler kopmuyor. Başımıza ateşler yağmıyor...

Edibe o saate kadar kocasına karşı hislerini çözümlemeyi beceremiyordu. Meftun'u seviyor muydu? Ondan ayrılsa ne kadar üzülecekti? Henüz bilmiyordu. Meftun, eşinin saflığını ilk geceden anladığından elinden geldiği kadar zavallıya yaltaklanıyor, hiçbir kusurunu görmüyor, hiçbir halini eleştirmiyordu. Kasım Efendi'nin milyonlarına el atıncaya kadar hanımının bütün ahmaklıklarına, bütün densizliklerine katlanmaya karar vermişti. Her gece türlü gönül alıcı sözlerle sevdasının şiddetini doğrulamaktan geri durmuyordu. Edibe, kocasının bu aldatmalarına, bu anlattığı yalanlara tamamıyla kapılmış, kendinin şiddetle sevildiğine inanmıştı.

Bu kendince yadsınamaz bir gerçek olduktan sonra artık diğer tarafları düşünmüyor, kendinin de Meftun'u biraz olsun sevdiğini itiraf etmek istemiyor, kocasının şiddetli sevdasına karşı güya kendisi acıyarak ona biraz yüz veriyormuş gibi bir tavır alıyordu.

Azize Hanım'ın "Su Perisi" hakkındaki mühim ifşası üzerine Edibe'nin kadınlık gururu birdenbire galeyan etti. Meftun kendinden başka bir kadını sevmiş bulunsun... Sevdasını yüceltme hatırası olarak o namussuz karının çıplak resmini evinin duvarının yüksek bir övünç noktasına assın... O dakikada Edibe'nin kalbine ilk kıskançlık kurdu girdi. Biraz kızardı, bozuldu.

Azize Hanım, "Tüh utanmaz! Tüh kepaze!" kınamalarıyla çıplak su perisinin önünden çekilip bu defa gözlerini Promete'nin resmine diker. Onu da dikkatle süzerek:

— Aman ya Rab! Bu salonda resim denecek adam akıllı bir şey yok... Hep kepazelik! Bu koca kuş, bu saçlı, sakallı çıplak herifin kıçını niçin yiyor böyle?

Bu soru esnasında salon kapısı açılır. Lebibe arkasında Koken'le içeriye girer. Koken düşmanını görünce yine dişlerini gösterip hırlamaya başlar...

Lebibe hiddetle:

— *Te tuva Koken pa dö betiz*[1] (Sus Koken, hayvanlık etme!)

---

1 (Fr. *Tais-toi Coquin, pas de bêtise!*)

Bu azar üzerine hayvan sesini keser. Hanımının eteğinin altına doğru sokulur. Azize Hanım köpeğin bu itaatini görünce:

— Suphanallah! Gâvurca anlıyor... Biz deminden o kadar Müslümanca söyledik de hiç aldırmadı... Daha da hiddetlendi. Onun bile damarı o tarafa dönmüş.

Lebibe, gelin hanımla misafirinin entarilerinin eteklerini başlarına çekmiş olduklarını gördü. Buna bir mana veremedi. Garibine gitti. Fakat ağabeyi Meftun Bey gelin hanımda görülecek densizliklerin, tuhaflıkların hiçbirisine itiraza kalkışmamasını kız kardeşine kesin olarak tembih etmiş bulunduğundan Lebibe bu tuhaflığın hiç farkına varmamış gibi görünerek hafif bir reveransla:

— Bonjur Madam...

Azize Hanım acayip bir gülümsemeyle:

— O dilden anlamayız ki kızım... Köpek bile anlıyor, pek şaştım.

Lebibe — Köpeğim pek cinstir.

Azize — Köpeğin cinsi ne olacak hanım? Köpek bu vesselam! Baksana kızım, şu resmi merak ettik. Bu kart herifi oraya bağlamışlar mı ne yapmışlar?.. Kuş da gelmiş, koca gagasıyla zavallıyı yiyor... Aman gâvur olsun Çıfıt olsun, yüreğim yufkadır, böyle şeylere dayanmaz...

Lebibe resme bakarak:

— Ha Promete'yi soruyorsunuz... O mitolojik bir "suje"dir.

Azize — Kızım Frenkçe anlamayız. Rica ederim, bize düpedüz Türkçe söyle...

Lebibe — Esatire ait bir mevzudur.

Azize — O ne demek o? Sanki bu söylediğin Türkçe mi?

Lebibe — Arapça!

Azize — Benim anamı Arap'a vermediler yavrum! Ben ne anlayayım ondan? Bunun Türkçesi yok mu?

Lebibe — Efsane...

Azize — Feshane mi?

Lebibe — Ay yine dilim Arapçaya gitti. Masal, masal...

Azize — Masal masal matitas, kaynanamın... Tas... Ay anlat bakalım, nasıl masal bu?

Lebibe — Promete bir rivayete göre Üranüs ile Tar'ın, diğer söylenceye göre Jape ile Klimen'in oğludur.[1]

Azize — Ay patlasın! Kimin nesi olursa olsun, orası lazım değil. Bu koca kuşa onu niçin yediriyorlar? Kabahati ne?

Lebibe — Dur Hanım, sırasıyla anlatacağım... Bir rivayete göre Promete insanı balçıktan yaratıp gökten aşırdığı ateşle ona ruh vermiştir.

Azize — Sus evladım sus! Günaha girme. İnsanı balçıktan yaratıp ruh veren Cenabıhak'tır. Böyle çıplak heriflerin insan yaratmak ne hadlerine... Tövbe tövbe, sus! Böyle şeyin söyleyene de dinleyene de günahı vardır.

Lebibe — Başlamazdan evvel size bunun masal olduğunu söylemedim mi? Bugünkü dinlerden evvel insanlar arasında birtakım hurafe devirleri geçmiştir. Ben işte o zamanlardan bahsediyorum.

Azize — Hurada olsun kurada olsun, ne olursa olsun... Böyle şeylere sakın inanma kızım. İnancın bir defa bozulursa Gayya kuyusuna[2] kadar gidersin. Sen bunları kimden öğreniyorsun? Ağabeyinden mi?

Lebibe — Bunlar genel ve sıradan bilgilerdir. Biraz *enstrüksiyon*'u[3] olanlar böyle şeyleri bilirler...

Azize — (Eliyle göğsünü tutarak) Çok şükür Allahıma böyle şeyler öğrenmeyi bana kısmet etmedi ve inşallah bundan sonra da etmez. Gelininiz Edibe Hanım da pek toydur. İtikadı tamamdır. İkimiz birlikte Ahmet Bican Hazretleri'ni tamam yirmi defa hatmettik...

Lebibe — Hanım dinleyecek misiniz? Söyleyeyim mi?

---

1 Anılanlar Yunan mitolojisi figürleridir, yazar Yunanca adları Fransızca okunuşlarına göre kullanmaktadır, çevrimyazıyla Yun. Ouranos, Fransızca yazılışıyla Uranus, okunuş şekliyle Üranüs olmaktadır. Bugün Türkçede Uranos denilmektedir. Bu sadeleştirme çalışmasında mitolojik adlar yazarın kullandığı biçimde bırakılmıştır.

2 Cehennemdeki çok derin kuyu.

3 (Fr. *instruction*) Eğitim, bilgi.

Azize — Bir kere başladın. Söyle kızım, ama günahı senin üstüne olsun. Şu kuş, onu niçin paralıyor? Onu merak ettim de...

Lebibe — Jüpiter insanlara ateş kullanmayı yasak etmişti.

Azize — Cumartesi günleri mi?

Lebibe — Yok, daima...

Azize — A deli! Hiç ateşsiz olur mu? Yemek neyle pişecek? Kahve neyle kavrulacak? Yasak eden kim?

Lebibe — Jüpiter...

Azize — Kim o herif? Frenklerin zaptiye nazırı[1] mı?

Lebibe — Esatir ilahlarının babası...

Azize — Yine ağzını bozmaya başladın... Ben böyle şeyler işitmek istemem. Bana zaptiye nazırı de de geç...

Lebibe — Peki peki... Zaptiye nazırı Jüpiter, Promete'nin güneşten ateş çalıp da insanlara verdiğine pek kızar. Bunu cezaya çarpmak için bir tuzağa düşürmek ister... Pandor'u yaratır.

Azize — Pandor kim?

Lebibe — Bir güzel kadın...

Azize — Aşüftenin biri desene...

Lebibe — Niye olsun aşüfte canım?..

Azize — O kadar herifin içinde namuslu karının ne işi var kuzum?..

Lebibe — Namusluymuş değilmiş, şimdi o lakırdının burada lüzumu yok...

Azize — A, öyle ya... Öyle ya... Irzın, namusun artık kimseye lüzumu kaldı mı?

Lebibe — Hanım öyleyse susayım...

Azize — Bir şeye başlayıp da yarım bırakmak uğur değildir. Mademki başladım, bitirmelisin. Ama işte yine tekrar ediyorum ki bütün vebali senin üstüne olsun...

Lebibe — Olsun, zararı yok...

Azize — E haydi dinliyoruz...

Lebibe — Jüpiter kötülükler kutusunu Pandor'un eline verir, Promete'ye gönderir.

Azize — Kötülükler kutusu nedir hanım?

---

1 Osmanlı Devleti'nde güvenlikten sorumlu en üst makamın başındaki kişi.

Lebibe — Bu dünyadaki bütün belaları, bütün kötülükleri o kutunun içine doldurur.

Azize — A işte bu iyi... İstanbul'da bizim mahallede, ortalığı birbirine katan saracın[1] o afacan oğlanla hademenin karısı Seher'i de tutup o kutuya koysaydı ne âlâ olurdu. Belanın büyüğü işte onlar. Aman o eksik veren bakkalı da tıkıştırmalı... Bu dünyanın bütün belaları bir kutuya sığar mı hiç! İşte masal bu ya! Değil mi hanım?.. Ben bu masalı komşum kayyumun[2] Hafıza'ya anlatsam içinde dine imana dokunur şeyler var diye beni süpürge sopasıyla döverler. Tuhaf masal ama herkese söylenmez...

Lebibe — Bu şimdiki zaman hakkında değil. Pek evvel zamana ait. O vakit bu dünyada din falan hiçbir şey yokmuş.

Azize — Hangi zamanın masalı olursa olsun! İçi küfür dolu... Şirk dolu... Ay sonra?..

Lebibe — Promete kurnaz, kutuyu görünce gerçeği anlar, eline almaz...

Azize — Gördün mü! Hay tilki hay!

Lebibe — Küçük kardeşi Epimete aldanıp kutuyu alır...

Azize — Aman alık musibet! Bu masal iyi, ama içinde isim çok. Hem de Ahtepata gibi acayip acayip şeyler... Akılda kalmaz ki...

Lebibe — Epimete kutunun kapağını açar.

Azize — (Telaşla) Bütün belaları dışarı kaçırır değil mi?.. "Açtırma kutuyu söyletme kötüyü" derler.

Lebibe — Öyle ya!..

Azize — Aman yetişmesin öyle alık herif!

Lebibe — Bütün belalar, kötülükler dünyaya dağılır... Kendiyle rekabete kalkıştığı için Jüpiter Promete'yi tutturup Kafkasya dağlarından birinin tepesine zincirle bağlatır... Bir rivayete göre koca bir akbaba, diğer rivayete göre büyük bir kartal gelir karaciğerini yemeye başlar. Kuş yiyip bitirdikçe ciğer yeni baştan yine sürer...

---

1 Saraç at takımları, eyer ve koşum yapan veya satan kimse.

2 (Aslı "kayyim" olmakla birlikte dilimizde yanlış olarak daha çok "kayyum" şeklinde kullanılır.) Cami hademesi.

Azize — Aman hikmetine kurban olduğum! İçim fena oldu!... Sus... Zavallı büyük Ahtepata'ya acıdım. Hiç suçu yok. Bak küçüğünün kabahati var. Çünkü kutuyu açtı, belaları âlemin başına salıverdi... Bizim masallarda birtakım devler, periler, padişahlar vardır. Hem öyle dağların, memleketlerin isimlerini söylemezler...

Azize Hanım biraz başını çevirir. Yine efsane konularından Perse'nin resmini görür. Yine üzüntüyle yüzünü gözünü buruşturup gözlerini yumarak:

— Ay aman bu bütün bütün fena! Ayı gibi çıplak bir herif, bir elinde yalın bir kılıç, ötekinde kesik bir kafa, kılıcından da kafadan da şıpır şıpır kan damlıyor. O ayaklarının altındaki nedir? Ay... Ay dur bakayım! Kafasını kestiği adamın vücudu galiba. Bunlar hoşlanıp da resim diye duvara asılacak şeyler mi? Görünce insanın tüyleri ürperiyor. Sen sakla Rabbim! Bunlar gece adamın rüyasına girer. Bu cani herifin vücuduna baksana ne çirkin. Damarları ok gibi kabarmış... En ufak sinirleri bile görünüyor. Canım ayıp değil mi? Bu musibet resimleri yaparlarken bunların bacaklarına birer don giydirseler olmaz mı? Edep, hayâ yok ki domuzlarda... Bu herifler bizim Çıplak Mustafa'yı[1] görmüşlerse mutlak resmini almışlardır. A, ne tuhaf! Donsuzdan hoşlanıyorlar.

Lebibe Perse'nin Medüz'ün[2] başını nasıl kestiği hikâyesini, öldürülen kadının olağanüstü güzelliğini, saçlarının hoşluğunu, fakat Minerva'yı gücendirdiği için bu güzel saçların ürkütücü birer yılana dönüşmesini, zavallının gözlerinde baktığı şeyleri taşa çevirmek özelliğinin ortaya çıktığını hep ayrıntılarıyla anlattı.

---

1 II. Abdülhamit döneminin bir meczubu. Yaz kış demeden çırılçıplak sokağa çıkıp dolaşmasıyla ünlüdür.

2 Fransızcada Méduse, Yunancası Medusa, Yunan mitolojisindeki dehşet salan dişi canavarlar, Gorgolar arasında tek ölümlü olanıdır. Apollodoros'a göre saçları olağanüstü güzellikte, çok hoş bir genç kızdır, saç güzelliğinde tanrıça Athena'yla boy ölçüşmeye kalkışınca ya da başka bir anlatışa göre Athena tapınağında Poseidon'la sevişip ondan hamile kaldığından tanrıça onu cezalandırır, saçları yılana dönüşür, yüzünü görenler taş kesilir.

Azize Hanım bu feci hikâyeden adeta üzüntü duydu. Daha fazla yüreğini üzüp hem de günaha girmemek için diğer acayip resimler ve eşyalar hakkında bilgi sormaksızın salondan çıktı.

16

Serin, hazin bir sonbahar gecesi... Tam dolunay halini almasına biraz eksik kalmış olan ay, hafif bir kuzey rüzgârının sürüklemesiyle atılmış pamuk gibi güneye doğru uçuşan bulut parçalarının arasından ara sıra bütünüyle kurtularak ortalığı gümüşümsü bir ışığa boğuyor. Bazen yarı saydam bir bulut örtüsüyle yaşmaklanarak gizleniyor. Bazen de koyu bir bulut parçası altında bir süre sönükleşip kalıyor.

Bulutların ay ışığıyla bu cümbüşlerinden doğan gölge ve ışıkların art arda gelmesinin etkisiyle bahçede ağaçların karaltıları arasında mehtaplı sahnecikler beliriyor. Bunların üzerinde acayip şekilli esrarengiz gölgeler geziniyor. Gece rüzgârının ağaç yapraklarında vakitli vakitsiz meydana getirdiği hışıltılar, gezinen birer peri gibi oraya buraya kaçışıp gizlenen bu gölgelerin üfürükleri zannolunuyor.

Böyle hazin, böyle sevdalı, böyle acı verici bir sessizliğe batmış gecelerde zavallı Rebia'nın gönlünde bir coşkunluk, gözlerinde bir ağlama arzusu, sinirlerinde tarifsiz kederler ortaya çıkardı. Kâinatı böyle üzüntülerini açığa vurmaya uygun bir sahne şeklinde görünce her taraf uyurken, kendisi yavaşça pencerenin önüne geçerek içindeki hüznün gözyaşlarını, tabiatın ahengine uygun biçimde, gecenin bu gamlandırıcı manzarası üzerine damla damla serpmek isterdi.

O gece herkesin derin uykuya varmış olduğu bir zamanda Rebia döşeği içinde sağına soluna yuvarlandı, yuvarlandı; uykunun dinlendirici derinliğine dalıp birkaç saatçik olsun o sinir sıkıntısından kurtulamadı. Bir odada tek başına yatıyordu. Döşeğinden yavaşça kalktı. Pencerenin önüne gitti. Panjurun tek kanadını açtı. Böyle yalnız başına kuytu yerle-

re çekilip düşünme illetine uğrayalıdan beri tütüne alışmıştı. Paketinden bir sigara yaptı. Mehtabı, bulutları, ağaçları, gezinen gölgeleri seyre daldı. Gecenin bütün bu hüzünlü görkemi kendine bir yüz hatırlatıyor, rüzgâr onunla gizlice yüz yüze konuşurken yalnız bir ismi fısıldıyordu: Bedri, Bedri, Bedri... Kâinatın bütün manzaralarında, bütün şekillerinde, hazin iniltilerinde, coşkun feryatlarında hep bu çehre, hep bu isim tekrar ediyordu. Bedri'yi nasıl sevdiğini, onun âşıkça yakarmalarına dayanamayarak ilk defa kolları arasına nasıl vücudunu teslim ettiğini, namusunun cevherini bu ilk âşığın şehvetli saldırısına nasıl çiğnettiğini, şimdi herkesin ve âşığının gözünde nasıl kirlenmiş bir kız olup kaldığını düşündü. Artık kendi akranı bakireler gibi bir kız değil, mutsuzluğa mahkûm bir suçluydu. O yaşta ömrü kararmış, bütün gelecek ümitleri sönmüş, hayatın gençliğe karşı olan yüceltici gülüşü karanlık bir somurtkanlığa dönüşmüştü.

Aşağılanma felaketi azgın dişlerini gösteriyordu. Ettiği kötülük, uğradığı bela yalnız kendisiyle sınırlı kalmıyordu. Annesi, babası bütün yakınları da bu rezaletten felaket paylarını alacaklardı. Her nefesini alıp verdikçe karnındaki aşk meyvesinin büyüdüğünü hissediyor gibi oluyordu. Bedri böyle kendini redde devam edip karnındaki çocuk büyüdükçe halinin sonu ne olacaktı? Ağabeyleri, annesi, bu sevda rezaletini, bu gayrimeşru hamileliğini öğrendiler. Ara yere Meftun Bey'in düğünü karıştı. Bu konuda hiçbir tedbir alınmadı. Acaba ne diyecekler, neye karar vereceklerdi? Bela zindanında hüküm giymeyi bekleyen bir suçlu gibi işte bu kararın ne olacağını düşündükçe ne yürek yakan anlar geçiriyordu.

Evvelden pek toydu. Bu davranışın o kadar büyük bir kabahat olduğunu bilmiyordu. Karşı konulmaz bir kuvvet kendini, bir delikanlının açtığı yakarış dolu kucağa atmıştı. O vakte kadar hiç tatmadığı, insanı kendinden geçiren hazlar içinde kısa bir müddet geçirmiş, sonra aşırı zevk içinde kendini kaybetmişti... İşte o kadar. Başka şey bilmiyordu... Bu o kadar büyük bir alçaklıksa suç ortağı niçin bu azaplardan, bu cezalardan muafiyetle ortadan çekilerek her belayı, her

acıyı kendine çektiriyordu? Onun bu insafsızlığını düşündükçe yumruğunu gecenin belirsiz karanlığı içinde uçuyor zannettiği sevgilisinin hayaline doğru uzattı. Sonra o hayali, eliyle değil, onun çekiciliğine kapılan kalbiyle, ruhunun gözüyle buldu. Yüzünde aldatıcı bir tebessüm... Gözleri sevdadan baygın, dudaklarında şehvetli bir titreme, ter bıyıklı bir afet yaklaştı, yaklaştı hafifçe ellerini Rebia'nın omuzlarına koydu. Ağzını yanaştırdı, yanaştırdı, sevgilisinin yumuşak ağzına dokundurdu. Zavallı Rebia, bu hayali dokunuşun sonsuz hazzıyla ufak bir an kendini kaybetti. Sonra yavaş yavaş aklını yine topladı. Fakat bu gönlü okşayan hayal karşısında şimdi o kadar sabırsız, o kadar zayıf, o kadar bitkin ve güçsüzdü ki o anda Bedri gerçekten karşısına çıkıp da sevdalarını tazelemek teklifinde bulunsa bir şey düşünmeyerek, hiçbir beladan çekinmeyerek o kucağa hemen yine kendini teslim edecekti. O zevk ânının bir dakikası için bir ömürlük felakete, mutsuzluğa razıydı. Sevgilisinin hayaline karşı böyle hücumlar, yakarışlar, sızlanmalarla meşgulken kulağına hafif bir inleme, iniltiye benzer bir ses geldi. Kulağını dışarıya verdi... Hafif bir rüzgâr yaprakları hışıldatıyor... Başka bir şey yok... Bir müddet dinledi. Yine yok... Tekrar hayallerine daldı. O inilti tekrar eder gibi oldu. Annesi bitişik odada Hasene ile yatıyordu. Zavallı kadın kızının gebelik sırrını öğrendikten sonra ne kötü bir hal almış, ne kadar zayıflamıştı. O hastaydı, fakat kimseye bir şey söylemiyordu. Acaba inleyen o muydu?

Rebia şimdi biraz annesinin halini düşünmeye başladı. Kendi hayatından çok onunkini zehirlemiş olduğunu düşündü. Bu kadına acaba artık hiçbir şekilde teselli vermek mümkün değil miydi? Annesi daima çatkın, dalgın bir çehreyle geziyor, bir şey söylemiyor, acaba ne düşünüyordu. Rebia annesinin, babasının yardımlarına muhtaç olmaksızın bu felaketten kurtulamaz mıydı? Kurtulması mümkün olamayıp da kendisi mutlak cezayı hak ediyorsa bunu düzenlemeyi niçin onlara bırakıyordu? Kızcağız, yine düşüncelerine yenik düştü, o deminki inilti tekrar etti... Bir daha dikkatle kulak verdi. Yarım dakika kadar sonra boğuk,

zayıf bir inleyiş işitti. Bu bir insan sesiydi. Bu defa açıkça duydu. Evet, insan sesiydi. Fakat böyle hazin, dermansız bir sesin diğer bir evden gelebilmesi için bulundukları köşke yakın başka bir yapı yoktu. Bu ses nereden geliyordu? Kendi bahçelerinden mi? Yoksa köşkün içinden mi? Böyle gece yarısından sonra inlemeye mahkûm o evin içinde kendinden başka biri daha mı vardı?

Rebia başını pencereden dışarı uzattı. Dikkatle etrafı dinledi. Kısa süren bir aradan sonra ses yine geldi. Birinin feryadına engel olmak için tıkayıp da kısıştırılan gayet derinden, boğuk boğuk gelen imdat çığlığına benzer bir ses... Rebia biraz daha uzandı. Bu boğazlanıyormuşçasına inleme en alt kattaki Zarafet'in odasından geliyor gibiydi. Bu gece Zarafet'i boğuyorlar mıydı? Aşağıya, aşçı kadının odasına inmek için ayağa kalktı. Fakat korkmadan nasıl inecekti? Biraz düşündü... Neden korkacaktı? Zarafet'i öldürmek için uzanan o katilin eli Arap'ı bırakıp Rebia'yı yakalamış olsa bu iyiliği onun için yapmak istese daha uygun olmaz mıydı?

Mum yakmaksızın, el yordamıyla duvarlara tutuna tutuna sofaya çıktı. Merdiveni indi. Bir merdiven daha indi. Yolunda devam ettikçe sese yaklaştığını anlıyordu. Taşlığı buldu. İnilti şimdi daha iyi duyuluyordu. Musluklu aralığı geçti. Tamam Zarafet'in odası önüne geldi. Kulağını kapıya verdi... O ses hâlâ boğuk boğuk geliyor, fakat bu boğuntu içinde mırıldanılan kelimelerden bu defa birçoğunun manası anlaşılıyordu. İşte şöyleydi:

— Aman yavrum... Aman kızım Elenigo, Zarafet ölüyo... Zarafet gidiyo... Bunun bir çaresini bul... Kuzum Elenigo... Aha beni Elenigo!..

— Bağırma kale! Disinde sık... Evin içinde ne kadar adam var, simdi hep duyacak.

— Nasıl bağırma?.. Dayanılıyo mu?

— Mendil ağzında koy ki ses çıkmasın!

— Koydu... Mendil tıkadı... Sesine çıkmazsa canına çıkaca... Vay vay vayyy!

— Ah bre kaymeni! Ben ne yapacak sasırdı kaldı.

Rebia, Zarafet'in odasındaki gece macerasının şu kadarcığını öğrendi. Fakat olayın aslını pek anlayamadı. Zarafet sancılanmışa benziyordu. Pekâlâ, ama sancılanan bir insanın feryadını engellemeye uğraşılmakla mı yetinilir? İnsafsız Eleni, Arapcağızı geniş geniş nefes alacak şekilde bile bağırtmak istemiyordu. Hastalık, sağlık bizim için değil mi? Bağırıp da ev halkından birkaç kişi uyanırsa ne olur? Hekime adam gönderilir. İlaç yapılır. Bir tedavi çaresi düşünülür... Fena mı olur?

Odadaki konuşmanın üzücü devamı, meselenin aslını Rebia'ya bu sefer iyiden iyi anlattı... Zarafet'in mendil tıkanmışa benzeyen ağzından ezilerek, yoğrularak, boğularak inilti şeklinde çıkan şu sözlere kulak verdi:

— Ya Rabbi Zarafet'i öldürecese artık öldürt... Diriltdirecese artık diriltdirttir...

— Ya abla evveli niçin düsünmedi?...

— Ne bilece ben? Kırk yıldır işte olmadı olmadı da bu kaza şimdi başına geldi. Eksik çocuk böyle büyük ağrılarla çıkarsa... Acaba tamam çocuk nasıl ağrılarla doğaca? Ah töbeler töbesi! Tekmil erkekler Şaban'la beraber yerin dibine girsin... Bir daha yanına sokmam. Elimi eline sürmem... Kurtulursa Beyazıt'taki güvercinlere çanak çanak darılar adakları olsun... Aman ölüyo... Zarafet gidiyo... Bitiyo... Eşlere dostlara benden nasihat olsun... Hiç kimse nikâh olmadan beni gibi kocaya varmasın... Aman bu erkekler... Aman bu zalimler... Yalancılar... İlk önce seni alaca diye kandırıyor da karnını şişirdikten sonra yüzünü çeviriyor. Haram olsun verdiği paralara. Yedirdiği külbastılara... Yemeklere... Tatlılara... Gözüne dizine dursun! Şimdi kendini de, beni de, sevdiğine de, ettiğini de, kabahatini de, çocuğunu da hepsine inkâr ediyo...

Biraz sessizlik oldu. Bu sessizliği pek acı bir feryat takip ederken ses mendil, el, her neyle ise boğuldu... bastırıldı... dağıtıldı... örtüldü... Zayıf bir inilti halinde inceltildi... Yerde bir şey sürüklenir gibi bir hıtırtı oldu. Yine inilti kesildi.

Zarafet'in derdi Rebia'nınkine ne kadar uyuyordu. Zavallı aşçı kadının, "Kimseler nikâh olmadan beni gibi kocaya varmasın... Vay vay vayy!.." feryadı, bu acayip kelime-

leri içinde bile Rebia için ne büyük bir bilgelik dersi vardı. Bunun ne demek olduğunu Eleni pek anlamadı, ama Rebia bütün manasıyla anlamıştı. Fakat ne çare ki bu bilgelik dersinden ibret alabilmek zamanı her ikisi için de geçmişti. Çünkü işte Zarafet de Rebia da nikâh olmadan kocaya varmak derdine düşmüşler, o kabahati işlemişlerdi. Şimdi felakete uğramakta Zarafet'in Rebia'dan bir farkı varsa o da Arap'ın tutulduğu dertten kurtulmuş ya da kurtulmak üzere bulunmuş olmasıydı.

Biçare Zarafet o da yalancı bir âşığın ilk birlikteliğin ateşiyle vaat ettiği vefaya ve sadakate, o yeminlere inanmıştı.

Rebia artık iyiden iyiye anladı. Zarafet ya çocuk doğuruyor ya da düşürüyordu. Demek Arap karısı kendinden becerikli çıkmış, düştüğü hatayı tamirde tetik davranmıştı. Bu dert ortağıyla bir ayak evvel konuşup dertleşmek için Rebia yavaşça "tık tık" kapıyı vurdu. İçeridekileri bir telaş aldı. Zarafet baygın bir sesle:

— Ah, gordün mi ayo duyuldu! Ağzına bez tıkadı, bağırmadı, yine duyuldu...

— Simdi ne yapacağız kale?

— (Yavaşça) Sus, sesine çıkarma. Vursun vursun gitsin...

Rebia dışarıdan yalvarırcasına bir sesle:

— Zarafetçiğim, rica ederim...

İçeriden hiç cevap yok... Rebia Zarafet'in Şaban'la seviştiğini evvelce hissetmiş bulunduğundan bu numaracı âşığın adının aşçı kadın üzerinde bir etki yapabileceği düşüncesiyle:

— Bak Şaban'a ne olmuş? Sana onu anlatacağım... dedi.

Gerçekten istenilen etkiyi yaratarak bu isim kapının açılmasında da bir anahtar hizmeti gördü. Zarafet yavaşça Eleni'ye:

— Bak Şaban diyo... Yine kor olasına ne oldu acaba? Aç bakalı... Anlayalı...

Eleni sürmeyi açtı. Rebia hemen içeri girdi, kapı hızla tekrar kapandı.

Yere serili bir döşeğin ayakucuna yorganlar, ufak minderler, yastıklar yığılarak sedir gibi bir yükseklik verilmiş... Bunun

üzerinde Zarafet baskı makinelerinin mürekkep merdaneleri siyahlığındaki çıplak iki ince bacağını birer geniş açı meydana getirecek şekilde gerip açarak apış arasına sokulan leğene eğilmiş bir halde oturuyor. Arap'ın başındaki menekşe oyalı, kırmızı gaz boyamasından kundağı,[1] kabarık, kıvırcık saçları üzerinde kaymış kaymış ta tepesine toplanmış... Zavallıcağız acısının şiddetiyle kımıldadıkça o katran rengi gerdanındaki boncuk takılarıyla birlikte odanın loşluğu içinde gözleri de pırıl pırıl parlıyor. Arkasında mor atkısı, kollarında çok sayıdaki bilezikleri, kulağında yakut taklidi küpelerine varıncaya kadar alışıldık süslenmesinde hemen eksik yok. Eleni önünde beyaz prostela, kollar yukarı kadar sıvalı, ameliyata hazır bir operatör gibi Arap'ın başı ucunda geziniyor. Ne oluyor? Ne olacak? Bilmiyorlar. Yalnız, Zarafet'in karnından çıkacak garip yaratığın düşmesini ikisi de aşırı bir merakla bekliyor... Fakat bu şey nasıl ortaya çıkacak? Bunu hızlandırmak, kolaylaştırmak için ne yapmalı? İşte ona hiç akılları ermiyor. Yalnız işi tabiata bırakmış bekliyorlar. Bazı bazı Eleni Zarafet'in orasını burasını karıştırıyor, Arap da "Artık elverir, dokunma" diyor. Odanın içi alan taran... Yüksek ökçeleri çarpılmış, tarazlanmış, pembe atlas terlikler birer tarafa fırlatılmış, kırmızı pelüş hırka bir köşede buruşmuş yatıyor. Orada burada kan bulaşmış hırka eskisi, havlu, bez parçaları... kirli mendiller... Duvarlarda asılı eteklikler, entariler, bunların arasında yemiş hevenkleri, çerçeveler üzerinde sabun kalıpları, orta yerde devrilmiş boş bir testi... Bir hamam tası... Bir kenarda üzerinde ufak bir bakır güğüm duran kapaklı sac mangal... Duvarın önünde her zaman Zarafet'e tuvalet masası hizmetini gören yerde birçok bardak, kâse kalabalığı...

Zarafet'in doğurma sahnesindeki bütün bu süs eşyası, daha çok aydınlık vermesi için açıldıkça is salıvermiş ufak bir lambanın kararmış şişesi içinde titreyen güçsüz bir ışığın yardımıyla görünmekteydi.

---

1 Saçları başın üstünde toplayıp dışarıda yalnızca biraz kâkül kalacak biçimde arka taraftan bir yemeni içinde bağlamak şeklindeki saç modeli, bunun için kullanılan yemeni.

Rebia içeri girerken ilk adımında odanın şu kargaşalığına göz gezdirdikten sonra gözlerini Zarafet'in çıplak, kara bacakları arasındaki leğenin içindekilere dikti. Zavallı çok kan kaybetmişti. Bunun içine su da karışmış olmalı ki önünde adeta koca bir kırmızı göl meydana gelmişti. Ağarmış dudaklarının kasılmasıyla bitkin bir hal almış çehresi, kedi gibi parlayan gözleriyle Zarafet hiç konuşmadan bakıyordu. Rebia koştu. Zavallının soğuk bir terle ıslanmış alnını okşayarak:

— Vah Zarafetçiğim vah! Ne oldu sana böyle?

Arap düşündü. Birdenbire sırrını açık etmenin uygun bir davranış olup olmayacağını kestirmeye uğraşıyordu. Sonunda sakınmaya gerek duyarak hafif bir sesle:

— Kanlı basur... dedi.

Kanlı basur salgısının böyle ters bir taraftan olmayacağı apaçıktı... Rebia buna akıl erdiremeyecek kadar çocuk değildi. Demek Zarafet kendinden gerçeği gizlemek istiyordu. Rebia biraz bozuldu, sustu. Eleni bu kanlı basur hikâyesinde Zarafet'in yardımına koşarak:

— Evet, kanlı basur... Zavallı Zarafet çok kavun, üzüm yedi böyle oldu... dedi.

Zarafet'in yediği haltın üzümden, kavundan pek başka bir şey olduğunu iddiaya, ispata hazırlanır gibi Rebia'da hoşnutsuzluğa işaret eder bir kaş oynatma, baş sallama hareketi görüldü. Zarafet'te Şaban'la ilgili haberi işitmek için olağanüstü bir sabırsızlanma vardı. Hemen sordu:

— Sen kapının arkasındayken Şaban'a bir şey oldu diyordu... Ne oldu Allah aşkına?

Kendinden sırrını sakladığı için Arap'tan intikam almanın tamam sırası olduğunu düşünerek Rebia hemen ani bir plan kurup dedi ki:

— Ne olacak, uşaklıkta pek çok para biriktirmiş. Halini vaktini düzmüş. Şimdi İstanbul'da güzel bir hanım bulmuş. Onunla evleniyormuş.

Zarafet bu müthiş haberi işitince sanki aniden basur sancısı son şiddetle sıkıştırmış gibi öyle bir "Vaaaay vayy!"

feryadı salıverdi ki bu sarsılmayla düşük mü oldu, ne oldu Arap'tan bir şeyler geldi. Bu felaketin dehşeti karşısında biçare o kadar korku içinde kaldı, o kadar şaşırdı ki çığlığını bastırmak için tıkaç yerine elinde hazır tuttuğu bez parçasını ağzına götürmeyi bile unuttu. Bağırtısının şiddetinden camlar sarsıldı. Rebia dedi ki:

— Ne haykırıyorsun abla o kadar? Yalnız evdekiler değil, yedi mahalle halkı uyanacak...

Zarafet baygınlıklar geçirerek:

— Uyansın... Yedi mahalle halkıyla beraber ateşlere yansın... Va va va vayyy!

Rebia — Şaban sana kötülük ettiyse yedi mahalle halkının ne kabahati var? Bütün herkes niçin cayır cayır ateşlere yansın?

Zarafet — Yansın... Yansın... Ben yanıyorum herkesler de yansın!

Rebia üzgün bir tavırla yüzünü Zarafet'e yaklaştırarak Arap'ı dikkatli dikkatli süzdükten sonra:

— Vah zavallı Zarafetçiğim! Gözlerin belermiş... Dudakların göğermiş... Bu haline sebep olan sebepsiz kalsın inşallah!

Zarafet — Kalsın...

Rebia — İki gözleri kör olsun...

Zarafet — Olsun...

Rebia — Ben seni ablam gibi severim, ama sen benden yine her sırrını saklarsın... Fakat sen ne kadar saklasan sana bu kötülüğü edenin kim olduğunu ben yine biliyorum...

Zarafet — Kim ayo, söyle?

Rebia — O Şaban uğursuzu... Şaban... Şaban... Şaban...

Bu ismin her söylenişi Arap'ın ta ruhunun derinliklerinde elektrik çarpması gibi bir sarsıntı meydana getiriyordu. Bu sarsıntılardan sonra kalbine sıcaklık ve onun ardından bütün vücuduna sanki bir acıma yayıldı. Şimdi maddi acılarını unutup Şaban'ın vefasızlığına üzülerek gözleri sulandı. Uzun bir yorgunluktan dermansız düşen kolunu Rebia'nın boynuna atarak yanağını kızın yanağına yapıştırdı. Bu dokunuşla çektiği acıyı hafifletiyormuş gibi gözlerini kapayıp bir

müddet öyle durdu. Her ikisinin de gözlerinden hazin yaşlar dökülüyordu. Kendi acılarının gözyaşlarına Rebia'nın da kederli gözyaşlarının karıştığını görünce Zarafet artık pür şefkat kesilerek:

— Vah zavallı Rebia, sen beni için ağlıyo mu? Bana acıyo mu?

— Acımaz mıyım hiç?

Zarafet bu merhametinden dolayı Rebia'nın yanağını öpücüklere boğarak:

— Aha beni iki gözü Rebia... Ben senden canını bile saklamaz... İşte beni bu hale o hain Şaban koydu... Bu kanlı basur değil, çocuğunu düşüyo...

Rebia telaşla:

— Kendi kendine mi düşüyor? Yoksa ilaç mı yaptın?

Zarafet bu soruya cevap vermedi. Çünkü kendine artık bir baygınlık gelmişti. Rebia'yı bıraktı, arkasında duran Eleni'ye dayandı. Cevabı Rum kızı vererek:

— İlaç yaptı... Bak orada masa üzeride duruyor... Kâğıt içerde sarılı...

Rebia ilacın ne olduğunu anlamak için hemen ayağa kalktı. Büyücek bir kâğıda sarılı birtakım paketçikler gördü. Parmaklarının ucuyla avucuna doğru iterek bunlardan üç dört tanesini çaldı. Ne Zarafet ne de Eleni bu hırsızlığın farkına varabildiler.

Zarafet gözlerini açarak:

— Deminden leğenin içine bir şey gitti. Çocuğunu düştü mü acaba?..

Eleni — Ben ne bilecek abla?

Zarafet — Düştü... Haydi lamba getir de bakalı kız mı, oğlan mı?

Üçünde de cenini görmeye büyük bir merak uyandı. Bu düşük çocuk elli ayaklı, kaşlı gözlü, küçücük insan modelinden bir şey miydi? Eleni lambayı getirmeye koştu. O esnada "tık tık" oda kapısı vuruldu. Böyle mühim bir zamanda yabancı bir elle kapının tıkırdamasından dolayı üçünün de benizleri attı, canları sıkıldı. Ne yapmak gereceğine karar

vermek için birbirinin yüzüne bakmaya başladılar. Birkaç saniye sonra aynı tıkırtının yinelenmesiyle birlikte:

— Açsanıza kuzum! O deminden kopan çığlık neydi? Birini mi öldürüyorlar? Yoksa bir yer mi tutuştu? Şimdi mırıl mırıl konuşuyordunuz, "Lambayı getir de bakalım" diyordunuz. Neye bakacaksınız? Açınız kapıyı da beraber bakalım... Ben de göreyim neymiş o?

İçeridekiler bütün bütün şaşırdılar. Zarafet yavaşça sordu:

— Kim o ayo?

Dışarıdan:

— Benim ben... Azize Hanım... Fiskosun sırası değil, kapıyı açın.

Bu mahalle karısının diline düşmektense dipsiz kör kuyulara düşüp gebermenin daha iyi olduğunu üçü de biliyorlardı. Fakat başka çare yoktu. Açmak şarttı. Çarçabuk döşeği biraz düzelterek Zarafet'i içine yatırıp yorganı üstüne çektiler. Leğeni bir çarşafla örttüler. Mümkün olduğunca her tarafa çabucak bir çekidüzen verdikten sonra kapıyı açtılar.

Azize Hanım elinde yanar bir şamdan, başında bir namaz beziyle içeri girdi. Şamdanı oraya buraya uzatıp ortalığı inceleyerek:

— Bu saatte kurt kuş uykuda... Siz gece yarısı buraya toplanıp da ne kumpas kuruyorsunuz? (Leğene doğru gidip örtüsünü kaldırarak) Aaa! Bu ne bu? Hanginizin içi boşandı böyle? Sanki bir dana boğazlamışlar gibi leğen kanla dolmuş... Deminden tevekkeli acı acı haykırmıyordunuz! Bir insan bu kanı dökünceye kadar kim bilir ne acılar çeker?.. (Döşeğe yaklaşıp Zarafet'in yorganı ucundan biraz kaldırarak) Hay yetişme fellah! Döşekte kurna başı soygunu gibi çırılçıplak yatıyor... Bu kan Arap'tan mı geldi?

Rebia — Zavallı kanlı basur çekiyor da... Bu gece fena halde sancısı tutmuş. Biz de yalnız bırakmıyoruz...

Azize Hanım — Hay tövbeler olsun inanmam! Kanlı basurdan böyle leğen doluları kan gelmez. Hem o deminki bağırış basur haykırması değildi. O dünyaya çocuk getirir gibi acı bir sesti... Ben kırk yıllık kadınım... Çığlığın çıkışından, insanın zoru hangi tarafta olduğunu anlarım.

Hâlâ aralık duran kapı açıldı. İçeriye Vesile Hanım girdi. Arkasından Lütfiye Hanım, elinde değneğiyle Şekûre Hanım, Edibe, Lebibe, Meftun, Raci hep geldiler...

Rebia ile Eleni meselenin pek gürültü koparacağını anladıklarından yeni gelenlerin henüz ağız açmalarına meydan vermeden leğeni karşılıklı birer tarafından tutup götürerek helâya boşalttılar.

Her ağızdan, "Deminki bağırma neydi? Ortalığın bu hali, bu kanlar nedir? Zarafet neden böyle baygın yatıyor?" soruları başladı. Azize Hanım sözünün ehemmiyetini anlatmak için manidar şekilde kasılan çehresiyle orada bulunanlara birer tebessüm dolaştırarak herkesten evvel cevaba atılıp:

— Odamda uyuyordum. Acı bir bağırma oldu. Uyandım. O ne haykırmaydı hanım!.. "Acaba komşularda menzil üstünde bir kadın mı var? A zavallı, Allah kurtarsın" dedim. O avaz ancak ebe sandalyesine oturup ağrının son demlerine gelmiş olanlardan duyulur. Etrafa kulak verdim. Komşular uzak. Bu haykırma yakındaki köşklerin birinden gelse böyle insanın kulağının dibinden işitiliyor gibi bu kadar hızlı gelmez. Burada hamile yok... Merak ettim, aşağıya indim. Bütün oda kapılarını dinledim. Hiçbir yerde çıt yok. Nihayet Zarafet'in kapısına geldim. İçeride mırıl mırıl bir konuşma var... Sanki dışarıdan duyulmasın diye gayet yavaş konuşuyorlar. Sonra kulağımı kapıya verdim. Birisi "Getir şu lambayı bakalım, kız mı oğlan mı?" dedi. Yahut kuruntudan bana öyle geldi. Allah'ın bildiğini kuldan ne saklayayım... Kapıyı vurdum. İçeride bir şeyler yerleştirir gibi bir gezinme oldu. Neden sonra kapı açıldı. "Bu hal ne?" niye sordum. "Zarafet'i kanlı basur tuttu. Onu bekliyoruz" dediler. A kardeşler, bu yaşa geldim... Ne böyle basur gördüm ne de öyle haykırma... Ben de onların yalancısıyım. İşittiğimi, gördüğümü söylüyorum. Günahları üstlerinde kalsın...

Azize Hanım pek safça bir tavır, sade bir anlatış tarzıyla mahalle karılarına has bir dedikoduculuk yatkınlığıyla meselenin dehşetini orada bulunanların gözlerinde gerçek mahiyetinden beş on kat daha büyütmeye uğraşıyordu. Meftun

Bey odadaki hali görünce Azize Hanım daha ağzını açmadan gerçeği anlamış, Zarafet'in hastalığının türünü o anda keşfetmiş, bu kanlı basurun Şaban'la süregelen sevdasının acı neticesi olduğunu bilmişti.

Gerçek durum meydana çıksa aile şerefi namına o saatte Şaban'la Zarafet'in evden kovulmaları gerekecekti. Halbuki uşağın da aşçı kadının da birikmiş birçok maaşları vardı. Bunları bir defada ödemek mümkün olmayacak, kendine on altı bin lira piyango vurmuş bir kimsenin birkaç yüz kuruşu ödeyememesi dosta düşmana garip görünecekti. Bu sakıncadan başka Şaban'la Zarafet'in alafranga bazı usule artık elleri yatmış gibiydi. Meftun Bey bu ikisinde şu kadarcık bir alışkanlığı elde ettirinceye kadar neler çekmişti neler! Bundan sonra yine dört beş mecidiyeye tutacağı hamhalat hizmetkârları bunlar kadar inceltebilmek için ne uzun emekler harcamak gerekiyordu.

İşte bu sebeplerden Meftun Bey, Azize Hanım'ın kötü dilliliğine karşı Zarafet'i savunmaya gerek görerek dedi ki:

— Azize Hanım, Zarafet'in hastalığını öyle kendiliğinizden enine boyuna mana vererek türlü şekillerde yoruma kalkışmayınız. Günahtır. Zavallı Arap kendi derdiyle uğraşıyor. O, geçen sene de aynen yine böyle hasta olduydu. Süregelen bir kanlı basuru var. Her sene bu vakitler, üzüm vakti depreşiyor. Biçareyi yatırıyor. İşte bu sene biraz şiddetli yakalamış...

Bey'in Zarafet'i bu kayırmasına, böyle ateşli savunmasına karşı Azize Hanım bozuldu. Dudaklarını ısırarak:

— Affedersiniz, basurun bir de bu türlüsü olduğunu bilmiyordum. Zarafet'in her sene böyle bir dert geçirmek âdetiyse "Allah şifalar versin" demekten başka kimseye bir söz düşmez. Bu hastalığına o kendi alışmış, sizi de alıştırmış demek oluyor. Her sene böyle ha! Doğrusu onun çok dayanıklı bünyesi, sizin de pek geniş havsalanız varmış!

Azize Hanım iddiasında öyle kolayca mağlup olan kadınlardan değildi. Onun işi gücü, sanatı dedikoduculuktu. Bazı sanat sahipleri zaman geçtikçe mesleklerinin inceliklerini nasıl öğrenirlerse Azize de sıradan bir konuyu önemli

bir mesele şekline sokmak, karşılaştığı bir halin, işittiği bir sözün dedikoduya en elverişli noktalarını seçmek işinde olağanüstü bir ustalık kazanmıştı. O şimdi Zarafet'in hastalığındaki gariplikler den, daha önemli bir ikinci mesele çıkarmak yönünde zihin yormakla meşguldü. Meftun Bey Arap'ı neden böyle ateşli savunuyordu? Zarafet'in çocuk düşürmesinden ona ne sorumluluk düşebilirdi ki bu derece telaş gösteriyordu?

Evet! Meftun göz göre bir gerçeği gizlemeye çabalıyordu. Bunun sebebi ne olabilir?

Azize göz kuyruğuyla Edibe'ye önemli keşiflerde bulunduğunu anlatan hızlı bir işaret verdi.

Azize Hanım'ın ağır suçlamalarına karşı Meftun'un savunması Zarafet'in namusunu iade için aile halkınca yeterli görüldü. Hastanın yanına yalnız Eleni'yi bırakıp hepsi odadan çıktı. Azize, Edibe'yi kolundan tutup tenha bir köşeye çekerek:

— Gördün mü, kocan Arap'a nasıl sahip çıkıyor? Kabahatini örtbas etmeye uğraşıyor...

— Acaba neden Azize Hanım?

— Ay alık karı, anlayamadın mı?

— Yok?..

— Arap'ın hastalığı eğer çocuk düşürmesi değilse ben bu iki elimi bileklerinden keserim...

— Etme Allahasen!

— Etmesi metmesi yok... İşte mesele dediğim gibi...

— Öyle ise kocam bu namussuz Arap'a niçin sahip çıkıyor?

— Ay hâlâ anlayamıyor musun şaşkın!

— Hayır...

— Çocuk kendinden onun için...

Edibe fena halde bozulur. Düşmemek için duvara dayanarak:

— Aman Azize Hanım, amma da yaraştırıp uydurursun ha!

— Bunun yaraştırması, uydurması, falanı filanı yok... Kör kör parmağım gözüne...

— Bu herif bu kadar midesiz mi?

— Erkeğin gözü kızınca artık onda mide, gönül kalmaz... Ne bulsa hazmeder... Muhasebecilerin Kademhayr'ı bilmez misin? Günün birinde gümbür gümbür bir oğlan doğuruverdi. "Kimden?" dediler, "Küçük beyden" cevabını verdi. O marsık gibi Arap "Küçük Bey'in bana alakası vardır" dedi. Dünyada her şey oluyor kızım. Erkek kısmı hele dört tane rakı ziftlendi mi artık onun için Arap da birdir çorap da... Bazı erkeğin perisi düşkün, süfli olur. Ne pisboğaz herifler vardır. Arapları hanımefendi edip köşeye oturtan kelli felli efendiler olduğunu bilmez misin?

— Bu kör olası kocam benim hiç de mi hatırımı saymamış? Bu herzeyi nasıl yemiş?

— Hesapça bu naneyi daha seni almadan yemiş olacak...

— Öyle ise maymun beni alacağına Arap'a nikâh edip oturaydı.

— Kızım onun ne sende gözü var ne Arap'ta... Böylelerine "şıpsevdi" derler. Şimdi sever, şimdi geçer... Otlakçı tabiatlı olurlar. Seni de sever, beni de, ötekini de, berikini de... Dur bakalım daha ne gördün? Bunlar öyle üç dört kadınla yetinmezler. Bazı erkek, kızım, kadın oburu, sevda tosunu olur. Kadına bir türlü doyamaz. Bazı kadın da erkekçil olur. Bir kere gözü kızdı mı artık dünyayı görmez. Ne tekdirle uslanır ne dayakla... Hiçbir şey kâr etmez. Mutafların Huriye'yi bilmez misin? Karının gözüne ne koca ne evlat, ne ana ne baba hiçbir şey... cihan gözükmedi şöyle... Bari sevdiği de bir ahım şahım olsa yüreğim yanmaz. At hırsızı kıyafetli bir herif... Cenabıhak cümlemizi bu iki türlü azgınlıktan da korusun. A büyük söylememeli! İnsanlık hali bu, daha genciz... Mevla saklasın. Bu dünyada neler olmaz? Sen bundan sonra bu Didon'un[1] yüzünden neler çekecek, neler görüp işiteceksin...

---

1 Bu iki kadının arasında Meftun'un adı geçtikçe Azize onu aşağılamak amacıyla bu adla anardı. (Yazarın notu) / *Didon* Fransızca "*Dis donc*" (desene..., demek öyle) dan gelir. Kırım Savaşı'ndan sonra Fransız askerleri arasında çokça kullanılan bu söz İstanbul'da Frenkleri ve onların birtakım davranış ve giyinişlerini belirtmek için kullanılır olmuştur.

— Efendibabam beni böylesine vereceğine keşke kuyuya ataydı.

— O, cimriliğinden dolayı bu işi yaptı. Ama sonra çok pişmanlık çekecek görürsün... Vah zavallı Edibe! Daha ağzın süt kokuyor. Koyduğum yerde otluyorsun... Nasıl bir herife düştüğünden haberin yok... Gözünü aç! Kulağını oraya buraya ver. Dört tarafı bir kolaçan et... Çok şeyler öğrenirsin. Ben sana şaşacak bir şey daha söyleyeyim mi?.. Akşama sabaha böyle bir kanlı basura Matmazel Eleni de uğrayacak... Azize dedi dersin. Arap'ı boşlamayan bu açgözlüler Eleni'yi sağlam bırakırlar mı hiç? A, kaşlı gözlü kız Allah için... Rum dilberi... Eleni, Zarafet'ten daha akıllı çıkar da basurunu ispitalyada[1] tedavi ettirirse onu bilmem. Zarafet gibilerinin pek çoğu da Yenibahçe veya Haseki kadınlar hastanesine gidip bu marifeti oralarda becerirler, ama aşçı kadın nasılsa boş bulunmuş vaktinde oralara kapağı atamamış. Belki bu ilki acemiliğidir, bir ikinci üçüncüsünde hepsini öğrenir. Usta olur...

Biçare Edibe'nin kalbinde kocasına karşı öyle bir düşmanlık ve bu düşmanlıkla beraber o kadar şiddetli bir sevgi ortaya çıktı ki birdenbire ne hale uğradığını bilemedi. Geceleri kocasının aldatıcı okşayışlarıyla kendinden geçtikçe, şimdiye kadar kendinden başka kadın yüzü görmemiş olduğu hakkındaki teminatını ve vefasının gerçekliği ve sevdasının ölmezliği üzerine türlü vaatleri ve yeminlerini dinledikçe bu tatlı yalanlara hep inanıyor, Meftun gibi çokbilmişlik ve elinden çok iş gelmekle ünlenmiş bir erkeğin kalbini bu derecelere kadar büyülemeyi başardığından adeta gurur duyuyor, kendi kendini tebrik ediyordu. Fakat görünüşte yalnız herkese değil kendi kendine karşı bile kocasını sevdiğini itiraf etmek istemiyor, her gün dilinden türlü şikâyetlerle, "Allah beni bu heriften tez günde kurtarsın" sözünü tekrarlamayı da bırakmıyordu.

İşte Azize Hanım antlarla söylüyor. Kocası olacak o didon herif meğerse ne malmış, ne matahmış... Kendinden

1 Hastane.

evvel başka kadın yüzü görmemiş olduğu hakkındaki o gülünç, o ahmak aldatırcasına, o koskoca yalanı şöyle bir tarafa dursun, meğerse aşk defteri ve işlerinde siyahına varıncaya kadar renk renk tutulduğu kadınlar varmış. Kadın oburu, yok sevda tosunu, yok aşk tekesi, daha bilmem nelermiş neler... Kocasının, kendinden evvel diğer kadınları sevmiş bulunması, hele her erkeğin tenezzül etmeyeceği Zarafet gibi zenci bir aşçının iğrenç sarılışında bir lezzet bulduğunun apaçık olması Edibe'yi pek kızdırdı. Onun yalan söyleyen dudaklarını ısırarak, boğazını sıkarak, her tarafını didik didik didikleyerek, densiz şımarık bir mahalle kızı coşkunluğuyla ondan büyük bir intikam almak istiyordu.

Kocasının evlenmeden önce diğer kadınlarla aşkla sarmaş dolaş olmuş bulunması Edibe'nin gönlünde öyle bir bora koparıyordu ki kalbinden zehirli bir sıcaklığın sızarak damarlarına yayılıp bütün sinirlerinde dayanma gücünü tüketen kederler, bütün vücudunda bir bitkinlik, bir dermansızlık meydana getirdiğini hissediyordu. Acaba aşk denilen şey bu muydu? Hayır! Bu temiz, saf bir aşk değildi. Her cennetin ruhu okşayan hazları karşılığında bir de cehennem bulunması, yani birinin hayal edilebilmesi diğerinin varlığını gerektirmesi insanlığın ezeli kaderi olduğu gibi, Edibe'deki bu şiddetli keder aşkla bir sanılıp adına "kıskançlık" denilen ve istila ettiği kalbi her an kemiren o azgın ejderdi.

Zarafet'in bir ev halkını velveleye veren bu şiddetli kanlı basurunun heyecan verici gecesinden bir gece sonra aynı hal Rebia'nın odasında meydana gelir. Kızcağız aynı dertten kurtulmak için çaldığı ilacın iyileştirici etkisine başvurur... Zarafet'in bir gece evvelki içe işleyen feryatlarını dayanıksızlığına, Arap yaygaracılığına vermekle kendisi ağrının şiddetinden ölmek derecesine gelse bile "vık" dememek, asla bağırmamak azim ve kararıyla ilacı kullanır. Fakat o çalınmış ilaç vücudunda etkisini göstermeye başlayınca kararında direnmeye imkân göremez. Dayanma gücü kırılıp Zarafet'i sessiz saydıracak bir şiddetle ortalığı çınlatmaya başlar. Yardım isteyenin feryadına en önce Eleni koşar. Hastayı

görüp hastalığın türünü anlayınca bir akşam evvel edindiği tecrübesinin yardımıyla leğen, havlu, bez, su vesaire gibi bu işte gerekli görülen şeyleri öğrenmiş bulunduğundan derhal hepsini bulup hazırlar. Eleni aynı felaketle kendinin de karşı karşıya bulunduğunu bildiğinden bir kaza olduğunda kullanmak için Zarafet'in ilacından aşırmakta o da kusur etmemişti. Fakat ilacın bu ikinci etkisinin şiddetini de görünce pek fazla ürktü. Allah göstermesin bu gibi bir hale kendi de uğrayacak olursa böyle hayatla memat arasında canhıraş ağrılar, dayanılmaz azaplar çekmektense âlemin dedikodusuna bakmayarak ispitalyaya gidip düpedüz doğuruvermenin daha hayırlı olacağını anlamış ve buna karar vermişti. Sonra kundağı kucağında hastaneden çıktığı zaman kendine o evladı veren Tanrı'nın elbette rızkını vereceğine inanıyordu.

Eleni her şeyi hazırlayıp Rebia'yı da leğen önüne oturttuktan sonra aile halkı birer ikişer sökün etti. Çığlığı duyan gözlerini ovuşturarak hastanın odasına koşuyordu. Hastalığın türünü sormaya lüzum var mı?

Eleni hastalığa tanıyı koymuş, sanki tabelaya şu şekilde kayıt düşmüştü: "Kanlı basur!" Leğenin içindekiler, bez parçalarının kırmızı bulaşıkları, bu derdin gerçekten kanlı olduğunu gösteriyordu. Fakat aile üyelerinden bazı safdiller bu müthiş basurun Zarafet'ten Rebia'ya yirmi dört saat içinde hızla bulaşmasına pek şaşıyorlardı. Bu hastalık da kolera derecesinde hızlı bir bulaşıcılık mı kazandı? Acaba bir gece sonra evdeki kadınlardan hangisi bu korkunç hastalığa tutulup odasına kanlar saçacaktı? Hatta zavallı kadınnine Şekûre Hanım kızlarından evvel kendi başından korkarak mevsimin bu derdi doğurmadaki tehlikesinden korunmak için artık o sonbaharda ağzına üzüm, kavun, meyve ve zeytinyağlı yemek koymamaya karar verdi.

Oradakiler içinde aldanmayan yalnız birkaç kişi vardı. Azize Hanım da bunların arasındaydı. Kadın evvela feryadı işitip sonra leğeni, kanları görünce hemen Edibe'nin kulağına eğilerek en zehirli alaycı sesiyle:

— Dün gece ben sana demedim miydi? Yalnız tahminimde yanılmışım. Eleni'den beklediğim hal, Rebia'da ortaya çıktı... Rabbim cümlemizi esirgesin... Bu kanlı basur, bu eve fena dadandı. Bizim komşunun oğlu çapkın Zihni belsoğukluğuna uğradığı zaman, "Gece rüyamda aldanmışım da sidik zoruna uğradım" derdi. Yatıp yatıp kalkardı. Asıl derdinin ne olduğunu kimseye, karısına bile belli etmezdi. Bunu bana hizmetçi kız söyledi. Şimdiki hizmetçi kızlar efendilerinin gizli dertlerini hanımlarından iyi biliyorlar. Aman ya Rabbi, hastalığın adını değiştirmekle herkes aldanıyor. Her şey olup bitiyor. Bu evde türeyen kanlı basura da güleyim bari.

Edibe Hanım düşünceli bir halde:

— Dün akşam, "Arap'ı o hale koyan Meftun Bey'dir" diyordun. Şimdi Rebia için ne diyeceksin bakalım?

Azize Hanım fıldır fıldır dönen gözlerini etrafa bir dolaştırdıktan sonra:

— Kızım Allah sana sabırlar versin! Rebia için de yine dün gece söylediğimi söyleyeceğim... Yine onu diyeceğim!

— Kimi?

— Kocan Meftun Bey'i!

Edibe atılıp iki eliyle Azize'nin ağzını kapayarak:

— Aman Allah aşkına sus! Artık yalan söylüyorsun! Kocama iftira ediyorsun... Bu kadarı da günahtır.

— (Hiddetle) Ben hiçbir zamanda yalanı, iftirayı kabul etmem... Gözümle görmüş gibi biliyorum ki o... Bu marifeti yapan yine Meftun...

— Nasıl biliyorsun? Nerden anladın?

— Canım bunda bilemeyecek, anlayamayacak ne var? Meftun Bey seni almazdan evvel Vesile Hanım, kızını ona vermeye uğraşmış... Adeta nişanlamış bile.

— Evet... Öyleymiş, ben de işittim.

— Bunu sen de işittin mi? Hay Allah razı olsun... Bir ev içinde bir oğlanla bir kız nişanlı gibi bir halde bulunurlarsa nikâh, düğün uzayınca ekseriya netice buraya çıkar...

Edibe kocasına zaten iyi gözle bakmadığından Azize Hanım'ın bu dehşetli mantığına karşı yine mağlup kalarak gözyaşlarıyla dedi ki:

— Ne talihsiz başım varmış! Beni koca diye bu azgın herife nasıl verdiler bilmem ki... Dilerim Yüce Allah'tan, efendibabam da ettiğini bulsun inşallah... Buna koca dememeli artık başka bir isim bulmalı...

— Bu herif koca değil, adeta kadınlar içine salıvermiş insan tekesi... Gebe kalanlar hep doğursalar evin içi maltız keçisi mandırasına dönecek...

— Aman ya Rab, bu ne kepazelik! Ne kepazelik... Bu kötülüğe kimse bir şey demez mi? Buna hükümet karışmaz mı? Bu herifin bir korktuğu yer, saydığı bir adam yok mudur?

— Alan razı satan razı olduktan sonra buna kimse bir şeycik demez kızım... Meydanda davacısı yok ki... Bu kabahati kiminle işlediğini Zarafet'e sorsan doğrusunu söylemez ki... Kim bilir uşağın üstüne mi atar? Bahçıvana mı iftira eder? Rebia'ya sorsan keza... O da öldüm Allah desen kimseye bir şey sezdirmez. Hem baksana Edibeciğim, meydanda çocuk düşürmek lakırdısı var mı? "Kanlı basur!" işte o kadar... Kavun, üzüm yemekle, pisboğazlıkla gelmiş bir dert... Buna "Allah şifalar versin" sözünden başka kimin, ne demeye hakkı var? Acaba Meftun'un büyük, küçük anaları da bu dubaraya inanıyorlar mı? İnanıyorlarsa ne alık karılar... İnanmayıp da öyle gerektiği için susuyorlarsa ne kepaze şeyler... Kadınnine Şekûre Hanım inanıyor... Zavallı kocakarı pek bön... İnsanın yüzüne bel bel bakıyor. Evin içindeki bu salgın basur hastalığına uğrayacağım diye zavallının ödü kopuyor... Ben Şekûre'nin kulağını büküvereyim, olmaz mı? Kadıncağıza basurun cinsini azıcık çıtlatıvereyim...

— Ya sonra bir patırtı koparsa...

— Ne patırtısı kopacakmış? Belki herif büyük anasından utanır da bu haltı bir daha yemez.

İki kadın böyle fiskos konuşurlarken yanlarına Lütfiye Hanım gelerek:

— A, nedir bizim evin içine musallat olan bu basur hastalığı?.. Benim de göbeğim koparıyor gibi geliyor da ödüm patlıyor... Sakın yarın akşam da ben tutuluvermeyim? Şaka söylemiyorum, vallahi karnım burkup burkup duruyor. Ay gideyim biraz kakule, nane şekeri falan yiyeyim...

Lütfiye Hanım gider. Azize Hanım, kaynananın salına salına yürüyüşüne arkasından bakarak:

— Ay hastalığa bu da özeniyor. Sürdüğü avuç avuç pudralar, giydiği boncuklu kırmalı hırkalara bakarsan onun da bu türlü hastalığa çanak açan takımından olduğu anlaşılıyor ama... Ah zavallı, vaktin geçmiş... Her hastalığın birer mevsimi olur. A köhne civanım... Senin gibi üç yirmisindekiler küfe küfe üzüm, kavun yeseler yine basurun bu türlüsüne uğramazlar. Üzülme... Gönlün rahat olsun...

Şekûre Hanım, torununu o ıstıraplı halde görünce uzun süre bakmaya katlanamadı. Sofaya çıktı. Hasır koltuklusuna oturdu. Her zamanki gibi kendi kendine söylenmeye başladı. Azize Hanım hemen ihtiyar kadının yanına yaklaşarak:

— Büyük hanımcığım, ne söyleniyorsun burada?

— Nasıl söylenmeyeyim kızım? İçim kan ağlıyor. Rebia kız ne hale gelmiş. Bakmaya yüreğim dayanmadı. O nasıl yere batasıca hastalık öyle? Ben böyle basur hiç görmedim...

— Evet basurun sunturlusu! Dostlar başından ırak...

— Leğende kızgın küllü su yapsalar da kızı üzerine oturtsalar iyi gelmez mi acaba?

— (Ağzını çarpıtarak) Ha bilmem? Kızgınlıkla gelen hastalık belki kızgın külle geçer...

— Ne dedin yavrum? Bu hastalık Rebia'ya kızgınlıkla mı gelmiş? Kime öfkelenmiş bu kadar?

— Öfkelenmesi falanı yok... Doğrusunu söylemeye bir türlü dilim varmıyor. Arif, zarif, kırk yıllık kadınsın. A büyük hanımcığım, hiç böyle basur olur mu? Anlayıversene! Arap'ın dün akşamki hastalığı ile Rebia Hanım'ın bu akşamki derdi ikisi bir illet.

— Ha, öyleymiş. Kıza Zarafet'ten geçti diyorlar ama... Boş lakırdı... Arap'a nereden geldi? Hepsi Rabbimden... Kimsenin hastalığı kimseye geçmez.

Azize Hanım içinden söylenerek:

— Aman bu bunak karı da vurdumduymaz! Her şeyi başa kaka söylüyorum da bir türlü anlamıyor. A artık çatla-

yacağım! (Açık açık) Büyük hanım, onların hastalığı senin anladığın türlü değil. Dert düşürüyorlar dert...

Büyük Hanım biraz şaşalayarak:

— Dert mi? On yedi yaşındaki bir kızoğlankızda böyle avaz avaza düşecek ne dert olurmuş? A, Rebia'mı ben bilmez miyim? Bir şeyciği yoktu, gül gibi kızdı. Hep benim evlatlarım sızdırılmış altına benzerler... Allah'a emanet...

— Evlatların sızdırılmış altına mı benzerler?.. A kadın, çoktan onların ayarı bozulmuş... Vah zavallı, senin bir şeyden haberin yok... Senin anlayacağın düzcesi... Torunun çocuk düşürüyor! Şimdi kafana dank dedi mi?

Biçare Şekûre Hanım'a büyük bir şaşkınlık geldi. Gözleri büyüdü. Hiçbir şey söylemeden afal afal karşısındakinin yüzüne bakıyor, Azize Hanım'ın en kaba tarzdaki açık ifadesine rağmen yine bir şey anlamamış gibi görünüyordu. Azize bu defa el, kaş, göz işaretiyle sözünün açıklığını pekiştirerek:

— Çocuk düşürüyor... Çocuk...

— A a, o nasıl söz? Rebia'm daha kocaya varmadı ki!

— İşte fenalık orada ya! O guguruklar, süslü yeldirmeler, seyirler, seyranlar, göz süzmeler, işmarlar, Çiftehavuzlar, Fenerler, Kuşdilleri, geceleri sabahlara kadar Allahın dağında bayırında sürtmeler... Ne olacak ya, elbette sonu işte buna çıkar... Bizim büyük analarımız kıyamete yakın kızlar kocasız doğuracak demezler miydi? İşte ne dedilerse oluyor. Akıllarımızı başımıza toplayalım, vakitler yakın, bu evi Allah ıslah etsin. Dün gece Zarafet'ti, bu gece Rebia... Bakalım yarın gece burada içimizden kim doğuracak?

Bu son sözler ihtiyar kadının üzerinde sanki bir yıldırım darbesi gibi müthiş bir etki gösterdi. Baş arkaya devrildi, çehre morardı, ağız çarpıldı, gözler bir noktaya dikildi... Hafif bir hıçkırık gibi bir iki sarsıntı geçirdi... Sonra cansız bir kütle haline geldi.

Azize Hanım bu zavallı, saf ihtiyara indirdiği bu ani öldürücü darbenin ne kadar dehşetli olduğunu anladı. Fakat

iş işten geçmişti. Cahillik ve nobranlık yüzünden adam öldüren bu karı hemen, "A dostlar koşunuz, büyük hanıma bir şey oldu!.." yaygarasıyla ev halkını oraya topladı. Her ağızdan gelen sorulara şu cevabı veriyordu:

— Vah zavallı büyük hanım, şimdi benimle güzel güzel konuşuyordu. Bir şeyciği yoktu... Birdenbire iki üç defa mangalda cezve kaynar gibi "hık mık" dedi. Gözleri karşıya dikildi. "Büyük hanım ne yapıyorsun? Etme ayol. Kendine gel... Huu... Şişşt, pişşt" dedim. Yüzünü okşadım, kolunu kıpırdattım. Büyük hanım nerede? Zavallıyı koydunsa bul... Ah, ne iyi kadındı...

Hekime uşak koşturuldu. Bütün çehreleri derhal derin birer üzüntü kapladı. Köşeden bucaktan hazin hazin, kesik kesik iniltiler, ağlamalar "Vah anneciğim" gibi yasla dolu sözler duyulmaya başladı. Oradakiler içinde keder gözyaşlarını silmek için meydana en büyük bir mendil çıkaran Azize Hanım oldu. Ağlayanları bütün bütün coşturmak için ölen kadının iyiliklerini saymaya girişerek:

— Ah ne kadar ağlasanız, gözyaşı dökseniz yeri... Öyle nur gibi anayı bir daha nerede bulursunuz? Döşeğe yatmadan, kimseciği usandırmadan uçtu, gitti. Ne kadar sevap kazanmış bir kadınmış... Cennet kuşu... Ölüm kaşla gözün arasında derler... Ah bakınız ne kadar doğru. Bir varmış, bir yokmuş... Ah gaflet dünyası... Ah bu kalın kafalarımız... Ölümü, ahreti bir kere hatırımıza getirmeyiz de birbirimizi yiyip dururuz. Dedikodudan hiç baş kaldırmayız... Adam ne oluyoruz... Dünyanın malı dünyada kalacak... Yiyeceğimiz bir lokma, giyeceğimiz bir hırka değil mi? Her koyun kendi bacağından asılacak. Yaptığının hesabını herkes kendi verecek. Âlemin dırdırı, iyiliği, kötülüğü ne vazifemiz... Zavallının dün sabah kahvesini pişirip eline ben verdimdi. "Zahmet oldu kızım, helal et" dedi. A ne lazım doğrusunu söylemeli... Hak hukuk bilir kadındı. Benden tarafa gani gani helal olsun... Hiç incinmedim... İşte bu sabahki kahvesine yetişemedi. Ah yalancı dünya!..

17

Beyoğlu'nda, Mösyö Makferlan'ın evinde "Doğu Akademisi" namıyla üyeleri kadın ve erkekten oluşan bir "arifler meclisi" kurulmuştu. Heyetin böyle iki cinsten meydana gelmesi bu meclise dünyadaki akademilerin en parlağı olmak letafetini bahşediyordu. Derneğin biri kadın, diğeri erkek iki başkanı ve kırk üyesi olması kararlaştırılmışsa da memleketimizin ilim ve irfan piyasasında senelerden beri hüküm süren büyük kıtlıktan dolayı o övünülecek makamları onurlandırabilecek bilgili kimselerin üzücü azlığı üyelerin şimdilik kırka oranla yarısından da pek aşağı bir azınlıkla kurulmasını gerektirmişti.

Başkan Mösyö Makferlan, Kadın Başkan Madam Şehim'di. Kadınlar sıra ve oy bakımından üstünlüğe sahiptiler. Meftun Bey üyesi bulunduğu bu derneğe o sıfatla kardeşi Raci'yi de sokmayı başarmıştı. Kız kardeşleri Lebibe Hanım da akademinin görünmez üyelerindendi. Hiçbir zaman mecliste bulunmaz fakat her haftanın tutanaklarını okuyarak oy verebilirdi.

Derneğin kuruluş gerekçesi ve sebebi alafranganın güzel âdetlerinden Doğu'da uygulanılabilir olanlarını hemen yaymaya hizmet ederek halkın düşüncelerini aydınlatmaya katkıda bulunmaktı. Bu bir çeşit *propogande laïque*[1] demekti ki Doğu'nun henüz yontulmamış bazı kabalıklarını Batı'nın ilim ve irfan ile nezaket süzgeçlerinden geçirerek beyinlerimizi inceltmek ve hayat tarzımızı Asyalılık pürüzlerinden kurtarmak iyi niyetiyle kuruluyordu. Derneğin kuruluşu ardından ilk olay Şekûre Hanım'ın vefatı oldu. O gece Meftun Bey'in evine hekim getirtilip vefat olayı gerçekleştikten sonra Erenköyü'nden Beyoğlu'na telgraf çekildi. Ertesi gün dernek olağanüstü toplanarak başkan hayat memat hakkında Fransızca aşağıdaki nutku verdi:

"İşte hayat denilen şey böyledir... Bir gün evvel bir aile bütün üyeleriyle neşe içinde ve gülmekteyken birkaç saat sonra

---

1 Laik propaganda.

ani bir vefat olayıyla neşeler sönüyor, çehreleri ayrılık acısı bürüyor. O şen aile bir anda yasa boğuluyor. Ve bütün ömür ve saadetimizdeki fanilik rengini biz ancak böyle büyük ve acı tecrübe saatlerinde görüyoruz. Sonra her şeyi unutuyoruz.

Mezbahalara yakın çayırlarda süreksiz bir neşe içinde gafletle otlayan koyunlar gibi hayatımızın zevklerinde ahmakça bir sonsuzluk hayaliyle kendimizi aldatarak sahte hazlar arkasından dolaşıp duruyoruz... Sonu böyle bir mutlak karanlığa varan hayatın gösterişlerinden tat almak... Bunca açık gerçeklere karşı göz yummak... İşte insan zekâsı! İşte milletlerin çalışıp çabalamalarının son noktası! İşte bilimin ve tekniğin amacı! İşte felsefenin sınırı!

Hanımlar, Efendiler!

Bir aile içinde akrabadan birinin ölümü... Bu felaket, yıkımların en büyüklerindendir. Fakat niçin saklayalım? Bugün büyükannemizin başına gelen bu üzücü durum yarın asıl annemizin de başına gelecektir. Öbür gün amcamız, daha sonra ağabeyimiz hep birer birer bu çukura yuvarlanmaya adaydırlar. Hep sıramızı bekliyoruz. Gidenleri mezara girinceye kadar saygıyla uğurlayarak bu seyahate alışalım... Yavaş yavaş kendimiz de hazırlanalım. Çünkü zaman olarak sonsuzluğa karşı hızla yürümede asırların dakikalardan farkı yoktur. Çünkü şu anda ölümle aramızda pek uzun farz ettiğimiz mesafe, ölüm geldiğinde, sıfıra, hiçe ulaşır. Çünkü daima sonsuz bir uzaklık şeklinde canlandırılan bu mesafe bütün mezarda uyuyanları aldatmış olan zamanın bir serabıdır. Hayata ahmaklar gibi sonsuzluk dileğiyle kanmayalım. Ölümden de gereksiz yere korkmayalım. Hayatın ne olduğunu çözümleyebilenler yine ölümü anlamaya en fazla yaklaşmış olurlar.

Korkulacak şey ölüm değil, belki cahilce bir tutkuyla dileyip durduğumuz hayatın sonsuzluğudur. Hayatın sonsuzluğu!.. Of... Gerçeği gören düşünürler için bu tamlamayı söylemesi bile ruha ağırlık veriyor, beyni sıkıyor. Hayatın sonsuzluğu!.. Bilginleri iğrendiren, filozofları şikâyetle ağlatan, zalimlere türlü suç zeminleri hazırlattıran 'insanlık se-

faleti' bizimle sonsuza kadar yaşayacak mı? Bu şifa bulmaz manevi hastalıklar, üzüntüler, gözyaşları ebediyen sürüp gidecek mi? Çünkü bugünkü medeniyet övünç ve görkem dolu bağrından bu sefaletleri kovup çıkaramadı.

Hanımlar, Efendiler!

Tabiatın hükümlerine boyun eğip itaat etmekten başka çare yoktur. Ne övmeyle ne yermeyle onun emrettiğinin bir noktasını değiştiremeyiz. Bizim için bu, dünyaya çağrılınca gelmek, yol verilince gitmektir. İşte bize zorla yüklenmiş bir görev... Bunu şikâyetle, kınamakla yerine getirmek tıpkı yaşamak için kaslarıyla çalışmaya mahkûm bir hizmetkârın sızlanarak, homurdanarak çalışmasına benzer. Hayatı terk etmek istemeyişimiz dünyevi saadet efsanesini kabulümüzü gösterir. Halbuki çoğumuz bugün bunu inkâr ederiz. Aymazlığımızı alt edemeyip de yaradılışın mayamızı yoğurduğu zayıflıktan kurtulmayarak hayattan hoşlanıyorsak bu tutkumuzu akıl ve izan sınırından öte bir dereceye vardırmayalım. Sonsuza kadar ölmek istememek gibi imkânsız bir şeye emelimizi bağlamak çocukluğunda bulunmayalım. Tabiat kâinatın defterinde ithalat ve ihracat hanelerindeki gerekli orantıyı düşünen eşsiz bir iktisatçıdır. Ölümün kazdığı çukurları doğumlar doldurur ve fazla kalır. Bir evden tabutun götürdüğünü beşik geri verir. Ölümün kasvetini ancak doğumla gelen neşe örtebilir.

Hanımlar, Efendiler!

Tabiatın insanlar arasında hayatı dağıtışındaki bilgece düzene dikkat ediniz. Bir aile arasından ak saçlılar muhterem yerlerini boş bırakarak birer birer mezarlarında görünen âlemin ötesine çekiliyorlar. Bayramlarda, kandillerde[1] mübarek ellerini öpmek için karşılarında saygıyla diz çöktüğümüz ve hayatın kışında saçı başı ağarmış büyükbaba ve büyükannelerimizi bugün hatırlıyor musunuz? Ellerini öpmek için önlerinde eğildiğimiz zaman kurumuş iki solgun

---

1 Makferlan nutkunda hep Doğululuğu dikkate aldığı için bu tabirleri kullanmıştır. (Yazarın notu.)

dudağın, karşılık olarak tebrik için alınlarımıza dokunduğu anda ihtiyarın gözlerinden kopan iki sıcak damlayla yüzümüzün nemlendiğini çoğumuz henüz unutmadık. Fakat yaşımızın küçüklüğünden bu damlalarda gizli olan dokunaklı anlamı o zaman anlayamayarak o bayram sevinci içinde büyükbaba ya da annemizin ağladığına şaşardık. Şimdi anlıyoruz. O zavallılar ömürlerinin sonuna geldiklerini ima ederek o yaşlarla bize veda ederlermiş. Evet, bu pek hazin. Fakat şimdi başınızı şuraya çeviriniz... Bakınız bu pembe, tombul yanaklı, sırma saçlı, bu şen, bu gürültücü melekler nereden çıktı? O ihtiyarları ölüm döşeğine uzattığımız zaman bunlar var mıydı? İşte Cenabıhak merhamet edip onları aldı, yerlerine bunları gönderdi. Bugün hayatın masumiyet kapısından girerken ellerinden tuttuğumuz âciz çocuklar yarın bizi son istirahat yerimize ulaştıracaklar... Tabiatın bu kanununa itiraz etmeyelim. Sıramıza razı olalım. Tabiatın hazmı ve tahammülü zor değişmez buyrukları karşısında edeceğimiz şey isyan değil, bunlardaki akıl erdirilemeyen ezeli hikmeti dikkate alıp, düşünebilecek fikir sağlamlığı edinerek erdemler kazanmaya, nefsi terbiyeye çalışmaktır.

Şekûre Hanım bugün evlatlar, torunlar terk ediyor. Bu muhterem kadın tabiata olan soyunu sürdürme borcunu fazlasıyla ödemiş. Şimdi ona karşı yerine getirilecek en büyük görev aynı şekilde, yani evlat yetiştirerek hatırasının kutsal bilinmesine ve sürdürülmesine hizmet etmektir.

Derneğimizin en aydın fikirli üyelerinden olan Meftun ve Raci beylere karşı ezeli bilgelikten ve bu gibi üzücü hallerde dayanıklı olma gereğinden bahsetmenin bilineni açıklamak türünden olduğunun farkındayım. Fakat insan tabiatın zayıflıkla lekelediği zayıflık dolu bir yaratıktır. Özellikle hayatın böyle acı verici tecrübe anlarında bilgeliğin en fazla güçlendireniyle beslenen sağlam beyinlerin bile sarsıntıya uğraması ihtimal dışı değildir. Bir insan bilgice, erdemce acı çeken dostundan daha aşağıda bulunsa bile bu gibi büyük keder ve yas zamanlarında dostlarını dilinin dönebildiği derecede yatıştırıcı sözlerle teselli etmekle görevlidir. Dolayısıy-

la şurada toplantıda hazır bulunan iki yaslı kardeşe derneğimiz adına başsağlığı dilerim."

Şu nutkun söylenişi sırasında iki kardeş gerçekten üzülmüşlerdi. Hele Raci birkaç damla yaş dökmekten kendini alıkoyamayarak şöyle düşünmüştü:

— Adına Makferlan denilen şu adamın ne kadar ahlak düşkünü olduğunu biliyorum. Bilgisiyle kendi iş yapmayan fakat sözleriyle binlerce kişiye doğru yolu göstermeye gücü yeten ne kadar zevke düşmüş bilginler var! Zamanımızdaki ilerlemelerin en korkunç hastalıklarından biri de bu... Makferlan'ın bilgi ve zekâsı kendi memleketinde geçimini sağlamasına yetmediği için ekmek aramaya buraya gelmiş. Avrupalının ilim ve irfanı eksik olan bir ahlaksızı böyle... Her konuda mükemmel bulunanlarının nasıl birer deha ateş parçası olacaklarını artık göz önüne getirmeli... Sözlerinde fikir ve açıklıktan uzak bir cümle yok. Hep kelimeler birer yarar gözetilerek söylenenler doğrultusunda dizilmiş... Ya cümlelerin sadeliği!.. Fransızcadaki güzel ve açık konuşmanın hoşluğundan mıdır nedir, dinleyenler içinde esnaftan biri de bulunsa bir kâtip kadar üzüntü duyar... Bizde Türkçe verilen, yazılan nutuklardaki o kelime kalabalığı, satırları birbirine ulansa bir endazeye varan o tumturaklı, o parlamasıyla sönmesi bir olan talaş alevine benzer o kof sözler nedir? Hele ahlak ve felsefeye dair bazı *abstrait*[1] alanlarda fikir, okuru ya da dinleyiciyi karanlıktan karanlığa sürükleyerek nihayet zihni afyon gibi uyuşturan cümleler bilinmez hangi umulan yarara dayanılarak yazılır, söylenir... Bir milleti ilerleme yolundan geri koyan etkenlerden en birincisi dilindeki açıklıktan yoksunluktur. Bu açıklıktan yoksunluğun en dehşetlisi bazı gerçekleri söyletmemek için edebiyat ve bilim dilinin kekemeliğe mahkûm edilmesidir. Anlaşılmayan sözlerle beyinler doldurulmaya uğraşıldıkça fikir, akıl yürütme ve zekâ söner... Yerlerine budalalık ve ahmaklık geçer. Herkes okuduğu ve incelediği şeylerin çürüğünü sağlamından ayırmayı başarsa, anladım zannettiklerinin

1 Soyut.

anlaşılmaz şeyler olduğunu bilse ya da düşünceyi beslemeye yaramayan sahte mantık yıldızlarıyla örtülmüş boş ve saçma şeyler, safsata olduğunu fark etse ilerlemelere karşı milletlerin gözlerine perde çeken engellerden en büyüğü ortadan kaldırılmış olur. Gerçeklerin kesinlik kazanmasına açıklık getirmek için icat edilen "mantık" bile yüzyıllarca boş ve temelsiz şeylerin kanıtlanmasına alet olmuş ve olmaktadır.

Mösyö Makferlan az bir dinlenme ve dernek üyeleriyle kısa bir fikir alışverişinden sonra yine başladı:

"İnsan Batı'dan Doğu'ya geçince maddiyattan maneviyata kadar her şeydeki bütün değişmelerin birbirine karşıt etkileri arasında kalıyor. Bu iki çevre arasında dünyadan ahrete kadar her şey değişiyor. Doğulularda her çeşit dünya işlerine karşı büyük bir umursamazlık görüyorum. Rahat bir hayat sağlayacak ilerleme vasıtalarının hiçbirine ehemmiyet verilmiyor. Hiçbir şeyde deve yürüyüşünü andırır o eski savsaklayıcı gidişten ayrılınmıyor. Geçmişe ders alınacak gözle bakılmıyor. Durumun düzeltilmesi ciddi biçimde düşünülmüyor. Gelecek için zihin yormak yararsız, adeta günah sayılıyor. Türkler Avrupa'nın medeni etkilerinin tamamıyla dışında tutulsalar hemen göçebeliğe, insanlığın ilkel haline dönmek için kendilerinde büyük bir düşkünlük var. Bunun sebeplerini bazı Türklerden sordum. Şu cevabı verdiler:

— Bu dünya bir misafirhanedir. O sizin tapındığınız altın ve zenginlik adeta kirdir. Bu fâni dünyanın gösterişine kapılmak ahiret işlerini unutmaya sebep olur. Geçici bir hayat için sonsuzu savsaklamaksa akla ve bilgeliğe uygun değildir. Siz Frenkler dünyaya tapıyorsunuz. Biz Müslümanlar ahret adamıyız.

Bu cevap güzel, lakin Doğuluların söyledikleri yaptıklarına uymuyor. Bu konuda size küçük ama etkileyici bir örnek sunayım. Ne zaman sur dışına[1] çıksam İslam mezar-

---

1 İstanbul Tarihi Yarımada surları. Marmara kıyısında Yedikule'den başlayıp Haliç kıyısında Ayvansaray'a kadar uzanır. Eskiden bu kara surları dışında göz alabildiğine mezarlıklar uzanıp giderdi. 1960'lara kadar surların dışında herhangi bir yerleşme ve yapılaşma yoktu.

lıklarını üzülecek bir hürmetsizlik içinde harap ve metruk görüyorum. Ahrete bağlılık, ölüme hürmetle başlar. Birçok mezar kovuklarında köpekler yavruluyor. Sözünü etmekten ürkülecek diğer çeşit haller olup bitiyor. Mezarlıkları çevreleyen büyük yolların birinden diğerine geçmek için mezarlıklar kestirme yol sayılarak ayaklar altında çiğneniyor. Atalarınızın kemiklerini ve dindaşlarınızı her millete ve hayvanlara çiğnetmekten çekinmiyorsanız asırlar süren ihmalinizden dolayı devrilmiş, harap ve baş aşağı yerlerde yatan ve bazıları Kuran ayetleriyle süslenmiş[1] mezar taşlarını ayağınızla küstahça nasıl tepip geçiyorsunuz? Ahrete, dine karşı gösterdiğiniz bağlılık ve hürmet bu mudur? Avrupa'ya kadar gitmeyelim... Feriköyü'nde, Şişli'deki Hıristiyan mezarlıklarının çevresini kuşatan sağlam duvarları, demir kapıları, temiz, hoş, bahçe şeklindeki iki tarafı ağaçlı yolları, sürekli ilgilenmekle görevli bekçileri görmüyor musunuz? Dünyaya tapanlar ile çok fazla ahretle uğraşanların öbür dünya karargâhlarına bakınız. Ölüye, ölüme hürmet belirtileri hangisinde açık, denilse ne cevap verilecek? Ahiret sevabına erişmek de çalışmakla olur. Siz Doğulular aslında tembel, uyuşuk adamlarsınız. Çalışmamak için her şeye bir özür icat ediyorsunuz. Müslümanlık ilerlemeci, pek yüce bir dindir. Medenileşmek için bu yüce dini engel göstermek büyük bir vebaldir. O kadar büyük bir vebaldir ki dine iftirayla bu tembellikte devam ederseniz çekeceğiniz ceza pek vahim olur. Bu cezayı dünyada komşularınız ilerlemiş milletlere çiğnenmek, ahrette de kim bilir nasıl şiddetli cezalarla çekersiniz.

Sizde cenazeler çoğu defa vefatın olduğu mahalleden gelen beş on kişiyle kaldırılıyor. Uzakta bulunan dost ve ahbaplarınız bu son hizmette hazır bulunabilmek için vefat durumundan vaktinde haberdar olamıyorlar. Derneğimizin kâtibi bu gibi üzücü hallerde gönderilmesi âdet olan ve adı-

---

1 Frenkler yazılar, işlemeler ve kitabeleri hakkında incelemeler yapılması için birçok mezar taşının fotoğrafını çıkardıklarından bu konuda az çok bilgi sahibidirler. (Yazarın notu.)

na *letr dö fer par*[1] denilen bir davetiye örneği kaleme alsın. Bastırılarak gerekli kişilere yollansın ve birkaç adedi de yayınlanmak üzere gazete idarehanelerine gönderilsin. Bütün dostları cenazeye getirmeye aracılık ederek derneğimiz ölen hanıma hürmet ve hizmet etmiş oluyor."

Doğu Akademisi Derneği'nin kâtibi Beyoğlu Levanten ailelerinden Mösyö Lömer[2] adında genç bir adamdı. Alafranga anılmak istenildiği zaman bu adla çağırılır, adını alaturka söylemek gerekirse Ömer Bey denirdi. Böyle iki isimli kimseler Türklüğün, Doğululuğun merak uyandırdığı yerlerde, ticarete ve diğer konulara değer verdiği sıralarda Ömer Bey olurlar. Türklere karşı zekâ, bilgi çalımı satmak, avurt etmek bir bakıma medeniyetçe soyluluk iddiasında bulunmak gerekirse Mösyö Lömer namıyla Frenk kesilirler...

Ömer Bey, namıdiğer Mösyö Lömer, Mekteb-i Sultani'den[3] mezun, dolayısıyla Doğu ahlakını ve âdetlerini, Osmanlı dilini büyük ölçüde bildiği iddiasındaydı. Davetiyenin yazılması için gerekli bilgiyi Meftun Bey'den alıp bir kâğıda not etti. Frenkçe düşünüp Türkçe yazan sağlam beyinli, alaca fikirli bazı edebiyatçılarımız gibi müsveddesini evvela Fransızca yaptı, sonra Türkçeye çevirdi. Bu çeviri pusula bir matbaaya gönderilerek birçok sayıda bastırıldı ve gerekli yerlere dağıtıldı. Gazete idarehanelerine de gönderildi. Ciddi gazetelerimizin hiçbiri cenazeye davet belgesi adına gelen bu acayip müsveddeyi sütunlarına koymadılar. Yalnız şehrimizde dekadanlıkla ünlü, her şeyde bir sonradan türemişlik ve yenilik heveslisi bir gazete ikinci sayfasına koyup acayiplik göstermekten çekinmedi. Bu yenilikçi tutumundan dolayı bundan böyle Doğu Akademisi'nin düşüncelerini yayımlama vasıtası olmak şerefini elde etti, işte aynen davetiye:

---

1 (Fr. *lettre de faire part*)
2 Fransızca yazılışıyla *Lemaire*.
3 Galatasaray Lisesi.

Kızları Lütfiye, Vesile Hanımlar; torunları Meftun, Raci Beyler; Lebibe, Rebia, Hasene Hanımlar; büyük damadı Mustafa Efendi; küçük damadı Mahir Bey; yeğenleri Saim ve Tahsin Beyler ve evlatları; kayınbiraderleri Behçet Efendi ve evlatları ve bütün akraba ve yakınları!

... senesi Teşrinievvel'in dokuzuncu salı gecesi saat altı buçuk[1] sularında kısa bir hastalık neticesi olarak vefat eden sevgili anneleri, büyükanneleri, kayınvalideleri, halaları, teyzeleri ve yeğenleri!

Pehlevi Şekûre Hanım'ın

Acı kaybını size bildirmekten büyük üzüntü duyarlar. Cenaze Rûmi takvime göre[2] bu ayın onuncu günü saat ...'da müteveffanın Erenköyü'nde ... semtindeki evinden kaldırılacağından o saatten biraz evvel sözü geçen evde toplanılması bütün dost ve ahbaplara ilan olunur.

Dersaadet, 10 Teşrinievvel [Ekim], sene 13XX[3]

Davetiye almayan kimselerden işbu ilanın onun yerine kabul edilmesi ve çelenk ve başkaca her türlü çiçek getirilmemesi ayrıca rica olunur.

Meftun'la Raci'nin basılmadan önce bu acayip ilanı görmeye vakitleri olmamıştı. Raci bunu ertesi gün gazetede okuyunca o kadar hizmet ettiği Doğu Akademisi'nin bu acemi kâtibine külliyen yabancısı olduğu Doğu âdetleri ve düzgün Türkçeyle yazı yazmadaki cehaletini itiraf ettirinceye kadar alaturka bir sopa çekmek istedi.

*

Akademi ölen kadının ailesine başsağlığı dilemekle Madam Şehim'i görevlendirdi. Derneğin kadın başkanı Türk kadınları hakkında uzun süreden beri yürütmekte olduğu incelemelerin bir kısmına bir duyurma ortamı bulmak için

1 Bugünkü saatle gece 12 civarı.
2 Osmanlı Devleti'nde 1678'den (mali işler için) kullanılan güneş takvimidir. Miladi takvimden 13 gün geridir.
3 Bugün kullandığımız Miladi takvime göre 18XX olarak anlaşılmalıdır.

Fransızca etkileyici bir nutuk kaleme aldı. Başka acayipliğe meydan vermekten korkarak nutkun çevrilmesini bu defa Raci kendi üstüne aldı.

Bir Fransız karısı Meftun Bey'in evine gelip İstanbul kadınları hakkında bir nutuk verecekmiş havadisi etrafa yayıldı. Konu komşu köşke toplandı.

Madam Şehim, Madam Makferlan, daha birkaç ecnebi kadını, iki araba, adeta bir heyet geldi. Madamlar koyu renkli ve sade kostümler giymişlerdi.

Bu heyet aile halkından her birinin ayrı ayrı ellerini tutup sıkarak Fransızca bir şeyler söylediler. Ne dediklerini Lebibe ile Eleni'den başka kimse anlamadı. Sonra Madam Şehim sofada bir sandalyenin üzerine çıkarak bütün o kadın kalabalığına karşı ayakta nutkunu okudu. O bitirdikten sonra bir diğer sandalyeye Lebibe çıktı. Birkaç sözle heyeti, orada bulunanlara yani komşu hanımlara takdim etmek istedi. Fakat düğün evi gibi ortalıkta büyük bir gürültü, uğultu sürüp gidiyordu. Ne dediği pek gereğince anlaşılamadı. Kadınlar birbirlerine, "Hanımlar susunuz! Ne diyor işitelim!" uyarısıyla her yandan bir ses çıkıyor, en çok gürültüyü sessizlik tavsiye edenler yapıyordu. Bu şamata arasında nutuk evvela aileye hitapla başsağlığı dilenerek şöyle başladı:

"Uğradığınız ani ayrılıktan dolayı muhterem ailenize başsağlığı dileklerimi bildirmeye geldim. Başkanı bulunduğum Doğu Akademisi Derneği bu hazin hizmeti yerine getirmekle beni görevlendirdi. Şekûre Hanım geçen gün evlatları, torunları bütün soylu hısım akrabası ortasında birdenbire sönüverdi. Ölüm, bütün fanileri kapsayan kesin bir kanundur. Bu tabii olay münasebetiyle kederinize keder, gözyaşlarınıza diğer yaşlar katmak için söze girişmek istemem. Yalnız 'müteveffa'nın hemcinsimiz olması, İstanbullu bulunması beni Doğulu kadınların kaderleri hakkında bazı düşünceler belirtmeye yöneltiyor. Zannederim ki bu konudaki iyi niyetim ve herkesin iyiliğini istemek amacında oluşum hiçbir şekilde kuşkulu kabul edilemez.

Sözlerimin önemli noktalara değinmesi sebebiyle şimdi çevremi saran güzel hanım dinleyicilerimin beni özel bir dikkatle dinleyeceklerinden eminim.

Şekûre Hanım kimdi? Sizin için ihtiyar, muhterem bir anne... Benim için Doğulu bir Türk kadını... Türk kadını nedir? İşte bütün Avrupalıların meraklı bakışları üstünde titreyen ve sevimli simalarınız gibi şimdiye kadar örtülü kalmış bir mesele... Halledilmesi için birçok söz söylenmiş meraklı bir bilmece...

Doğu'da kadınların uymaya zorlandığı sade, tekdüze – usanç verici olmasa hemen boş diyeceğim– o hayatı incelemeye uğraştım. Ne buldum? (Sözlerime gücenmeyiniz) Tembellik, cahillik, yoksunluk... Yaşayışınızda derin bir acılık da var. Fakat alışkanlıklarınızla çocukluğunuzdan beri dolu olduğunuz için bu taraf bizim kadar sizce hissedilmiyordur zannederim. Siz gözle görülür dünyanın ötesinde bir gizlilik dünyasında yaşıyorsunuz. Bütün aşklarınız, tutkularınız, sevinçleriniz, kederleriniz hep örtülü... Siz yaşayan bir muammasınız. O kadar sırlarla örtülü, o derece silik yaşıyorsunuz ki ne olduğunuzu kendiniz de bilmiyorsunuz diyebilirim. Tabiatın, her şeyi aydınlatan güneşli, şu mavi, geniş seması altında açıkta olup biten bir haliniz yok... Niçin tabiattan, ışıktan, gerçekten bu kadar yüz çevirip kaçıyorsunuz?

Hayat tarzınızın aynılığı dolayısıyla birinizin yaşamöyküsünü anlatmak hepinizin yaşadığı hayatı özetlemek demek olur.

İlk sorumu bir daha tekrar edeyim: Şekûre Hanım kimdi? Seksen senelik ömrünü kafesin[1] çubukları arkasında geçirmiş bir 'insan kanarya', yabancı bakışlardan yüzünü gizlemek için toplarla kumaş eskitmiş, örtünen bir kadın... Dünyanın top gibi yuvarlak olduğunu söyleyenlerin bu delice iddialarına kahkahalarla gülen... İçtiği suyun kimyasal bileşimini bilmeyen, bilime ve gerçeğe yabancı biri... İsken-

1 Eski Türk evlerinde yabancı gözlerden saklanması gereken harem odalarının pencerelerine, bahçelere, evin içinde ayrılması istenen yerlere konan siper.

der'le Napolyon'un zaferleri kulaklarına ulaşıp şaşmamış... Timurlenk'e esir düşen padişahının ismini öğrenmemiş tarihten habersiz biri... Şiirin hoşa giden ahengiyle kendinden geçmemiş, heyecanlar, taşkınlıklar, esrimeler geçirmemiş... Güzel sanatların güzellikleri karşısında dünyayı unutup kendi içine dalmamış... Tabiatın güzelliklerine tapmayı öğrenmemiş... İnsan dehasının olgunluk belirtilerinin hiçbirinden zevk ve güzellik kokusu almamış... İçe doğan şeylerin gönül açıcılığından ruhu bir şey duymamış... Dünyanın ufkunu bulunduğu kafesin aralıklarından görüldüğü kadar zannetmiş... Kafesi içinde doğan, hapsolduğundan habersiz ve bir ince güneş ışınıyla coşan kanaryanın gafilane neşesiyle ömrünün baharında yalnız kaderindeki kocasına karşı aşk türküleri söylemiş... Kafesi içinde çocuk yetiştirmeye uğraşmış... Kocasının gönül almalarını ortaklarıyla paylaşmaya, kendine iltifatlardan az pay düştüğü zamanlar ağlamakla yetinmeye alışmış bir kadın...

Siz hayatın gelip geçici âdetlerden doğan acılıklarını gelişigüzel kabule, her belada kadere razı olmaya alışmışsınız. Kazaya razı olmuş oluyorsunuz. Fakat kaza zannettiğiniz şeylerin çoğu hoşgörü ve ihmalciliğinizin sonucudur. Cehalet insanı miskin, bilim ve erdemse güçlü yapar. Bir kısım erkeklerinizin sizi kör cahil bırakmak istemeleri üzerlerinizdeki yakışıksız üstünlüklerini sonsuza kadar sürdürmek içindir. Tabiat erkekle kadını insan soyunu sürdürmekle görevlendirmiştir. Bu ortak görev yerine getirildikten sonra erkeğin kadından fazla buyururcasına isteklerde bulunması, kurulması sırf yaradılışındaki sertlikten ileri gelme bir bencilliktir.

Kaderinize egemen olanlar size basit fakat ağır görevler yüklemişler. Kadınlarda bir onurun varlığı kabul edilmemiş. Siz zavallılar Hazret-i Havva'nın yaradılıştaki soyluluğu bozulmamış en saf, en temiz kızlarısınız... Bilginiz, ahlakınız, hayatınız, süsünüze varıncaya kadar her şeyiniz sade, çocukça... Erkeklerinizin elinde telli pullu büyük çocuklarsınız. Evet, erkekleriniz sizi her bakımdan çocuktan başka türlü kabul etmiyorlar. Çünkü bir erkek, ailesini oluşturan

kadınlardan bir yerde bahsetmek istediği vakit, sekiz yaşından seksenine kadar hepinizin hakkında o küçümseyici 'bizim çocuklar' deyimini kullanırmış. Demek sizi bedence değil sözce bile büyütmek istemiyorlar. Şizi en büyük, muhterem yaşlarınızda bile daima çocuk görmeyi arzu ediyorlar. Kadınları çocukluk döneminden çıkmamaya mahkûm bir millet nasıl gelişebilir ve ilerleyebilir? Bütün dünya kadınları adına bu bir aşağılanmadır. Bundan kurtulmaya çalışınız.

Analarınızdan gördüğünüzden başka bir okul eğitiminiz yok. Erkekleriniz sizin için okumayı gereksiz görüyorlar. Böyle cahilliğin gölgesinde kalışınız kasıtlı. Bu gerçek meydandayken bazı yeni fikirli erkekleriniz, sizin akıl ve kültür eksiğinizle eğlenmekte, evlenmek için bizi, yani Frenk kadınlarını, size tercihte nasıl vicdani bir yetki buluyorlar?.. Kendi milletinden kadınları hor görüp yabancı kadınlarıyla evlenmede şeref arayanlar, bu hareketlerini övünç ve gurur vesilesi yapanlar, gülünecek ve hasta fikirli insanlardır. Çoğunluğu düzeltmeye bakmalı, bir iki istisnadan, böyle Türklü Frenkli alaca aileden ne çıkar? Evvela kadın, ana yetiştirmeli ki sonra her meslekte erkek yetişsin.

Hanımlar! Onurunuza dokunmak istemem... Acı, fakat acılığı kadar da doğru, küçük bir örnekle savunduğum görüşü açıklayacağım. Bir anne göz önüne getiriniz ki elifi görse, sizin tabirinizce mertek zannedecek kadar kara cahil... Bu bilgisiz ananın nur gibi hareketli, zeki, sekiz dokuz yaşında bir oğlu var. Mektebe gidiyor. Okumanın başlangıç evresini bitirmiş... Gazete okuyor... Mektup yazıyor... Gece çocuk, ödevlerini yazarken annesi bir analık gururuyla yavrucuğunun omuz başından, kalemin beyaz kâğıt üzerindeki döne büküle gidişine bakıyor. Bu siyah siyah çizgilerden, noktacıklardan o bin türlü anlamın nasıl çıktığına hayret ediyor... Çocuğunun bu ilmi çabasını gözlemlemekten iftiharla gözleri sulanıyor. Zavallı anne, sekiz yaşındaki çocuğundan daha cahil. Gerçekten ağlanacak hal! O küçük küçük siyah kıvrıntılardan anlam çıkarmak kimse için imkânsız bir başarı olmadığı halde o talihsiz ananın büyükleri bu iyiliği, bu

yardımı kızlarından esirgemişler... Öğrenimine hiç önem vermemişler... Bunun ne derece gerekli olduğunu anlayamamışlar... Biçareyi sekiz yaşındaki çocuklardan cahil kalmak utancına, felaketine sonsuza kadar mahkûm bırakmışlar. O çocuk, sekiz yaşındaki o oğlan, annesinin kendinden cahil olduğunu o yaşında öğreniyor. Kültürünün eksikliğini, aklının işlemediğini, akılsızlığını, saflığını hissediyor... Daha o zamandan annesini küçümsemeye başlıyor. Saygısı kırılıyor, itaat kalmıyor. Evet hanımlar, erkeklere karşı hor görülmeniz daha o vakitten başlıyor.

Şimdi bir de evladının korkulu ve saygılı bakışları karşısında bilgili bir anne gözünüzün önüne getiriniz. Çocuğunun derslerini sınıyor. Vatan, görev, insanlık, yurtseverlik, medeniyet, ilerleme sözlerini söylediği anda en etkileyici sesi, en temiz bakışıyla aldığı öğretici tavrı düşününüz. Kâh yumuşak elleriyle yavrucağın ipek saçlarını okşayarak, kâh temiz alnına öpücükler kondurarak, bağrına bastırarak, kahramanlıkla yorumladığı büyük kelimelerde titrek bir söyleyişle verdiği ilk insanlık dersini çocuk bu hoş etkiyle hangi mektepte, hangi hocadan alabilir?.. Sonra bu öğretmen anne piyanonun başına geçer, kendi nazik nağmesini çocuğun masum sesine karıştırarak parmakları ucundaki o aletin ezgileri eşliğinde vatan şarkısını, milli havayı yavrucağın dikkat ve duyarlığını çeken bir tarzda, sözlerin özelliğini vezne uydurarak ruhu okşayan bir ahenkle okur. Bir çocuğun körpe beynine kahramanlık ve ilerleme tohumu işte böyle atılır. Böyle bir anne, evladının teşekkür dolu bakışlarında daima ağırbaşlı ve saygıdeğer kalır.

Tabiat, hayvanlardan birçoklarını bile yavrularının cinsine has şeyler öğretmek ve eğitmekle görevlendirmiştir. Sekiz yaşındaki çocuğundan cahil kalan anne, kimin eşi olursa olsun, bu çaresizliğine daima acınır bir zavallıdır. Kocası olan paşa böyle bir kadını kadınlığına saygıyla ne kadar süslü harem dairelerine kapasa, ne kadar ipeklere elmaslara boğsa boşunadır. Bir çocuk kadar gördüğü derslere çalışarak aydınlanmamış, bilim ve erdem cevherinden

yoksun boş bir beyin üzerine pırlanta çelenk takmak ne haz verir? Erkekleriniz, ilerlemek için, çalışmakta kadınların yardımı gerektiğini bilmiyorlar. Bu konuda kadınların da büyük bir payı vardır. Bu önemli nokta anlaşılmadıkça ileri gidilemez.

Sevgili hanımlar! Başınızı ağrıtmayayım... Bir Türk atasözüyle konuşmama son vereceğim. Burada kadınlara 'saçı uzun aklı kısa' deniyor. Bu söz yaldızlanmış kalp bir sikke gibi Doğu'da basılmış. Fakat gerçeğe uygunluğu pek düşünülmemiş. Akıl da öğrenmeyle gelişir ve olgunlaşır. Avrupa'nın George Sand, Luise Ackermann gibi dâhi kadınları Doğu'nun kültür kısırlığı içinde hayata göz açsaydılar elbette akılları saçlarından kısa kalırdı.

İçinizde bilgi yoksulluğuyla mahvolmuş, heyhat fikri kısır kalıp yalnız saçı uzamış ne kadar kayıp George Sand'lar var... Zavallı hanımlar!.."

Dinleyenler içinde bu acı nutkun öne sürdüğü üzücü meselelerden etkilenecek kadar anlama ve düşünme gücü gösterebilenler azdı. Hanımların çoğu kadın konuşmacının parmaklarındaki çok sayıda yüzükle başındaki koca şapkadan bir dal gibi uzanan siyah tüye gözlerini dikip oyalanarak vakit geçirmişlerdi. Yalnız nutkun sonunda bizdeki kayıp George Sand'lardan hazin bir şekilde bahsedilirken genç bir kızın, iki üç ağlama hıçkırığı işitildi. Fakat zavallının derhal mendili ağzına götürüp ağlamasını bastırmaya uğraştığı görüldü.

Bu biçare çocuk, büyüklerinin görüşü aksine okuma öğrenmek için nasılsa eline geçirdiği kitapların bulunup yırtılmış olmasından ileri gelen heyecanını tutamayarak üzüntüsünü açığa vurmaktan kendini alamamıştı. Fakat ilerlemeye yönelik birçok isteğin, feryadın, gözyaşının cahilliği sürdürme ısrarları, taşkınlıkları, tehditleri karşısında sönüp işitilmez olduğu gibi bu iniltiler de kesilmişti.

Saçlarını sarıya boyamış bir hanım yanındakine:

— Dikkat ettiniz mi kardeş? Nutuk söyleyen madam, Türk kadınlarını kafeste kanaryaya benzetti...

— Hay ilahi, nutku tutulsun! Bizim neremiz kanaryaya benziyormuş? Başında koca tüyle kendisi kaza dönmüş... Ona baksın...

İhtiyar komşu hanımın biri de:

— Cenaze çıkan bir evde bizim bildiğimiz Hatm-i Şerif indirtirler, Mevlut okuturlar. Burada türlü dillerden nutuk veriliyor...

Öteden açgözlünün biri:

— A, doğru söyledin büyük hanımcığım... Nutuk olduğuna göre bari şekerli, şerbetli olsa yine insanın ağzı tatlanır da ölmüşe de bir "kulhüvallahü" okunur. Bu dır dır dır kuru lakırdıdan ibaret...

18

Pehlevizadelerin evi az vakitte epeyce vukuata sahne oldu. Zarafet'le Rebia'nın çocuk düşürmeleri, Şekûre Hanım'ın, zavallı ihtiyarın üzüntüden ölümü, nutuklar, gürültüler...

Sevda kazasına uğrayan bu iki kadının hastalıklarının cinsini ev halkından anlamayan kalmadı. Fakat ailenin şerefini korumak adına gerçeği gizlemek gerekiyordu. Dolayısıyla yakıştırılan ilk söylenti olan "kanlı basur" sözünün ailece istemeyerek kabulüne mecbur olundu. Etrafa da öyle duyuruldu. Yalnız Azize Hanım, Edibe'yi bir köşeye çekip gözlerini büyülte büyülte yumruklarını sıkarak:

— Ay! Öfkemden çat diye şimdi ikiye ayrılacağım! Öyle basur mu olur? Saçları üç renge girmiş, kaç defa çocuk anası olmuş, doğurmuş, dokumuş koskoca yaşlı başlı kadınlar gebelikle basuru birbirinden ayırt edemiyorlar... Yoksa ediyorlar da mahsus mu böyle söylüyorlar? Bilmem ki? Dünya fena olmuş fena! Doğruluk ortadan kalkmış. Nasıl işlerine gelirse lakırdıyı öyle çeviriyorlar. Edibeciğim, sen buna ne dersin?

— Ne diyeceğim! Allah hepsinin cezasını versin, derim. Alnımın kara yazısı böyleymiş... Bir kere bunların içine düştüm. Bu hayâsızlarla bir dam altında yaşıyoruz. Onlara bu-

laşan bir yüz karası bize de bulaşmış demektir. Ne yapalım? Çare var mı? Ben kocamı boşayamam ki "iraden elinde olsun"[1] deyip kapıyı çekip çıkıvereyim. Bizim buradan kurtulmamız efendibabamla Meftun Bey'in elinde... İşte böyle çaresiz bir haldeyiz... Gebelik olsun, çocuk düşürmek olsun, ele güne karşı kepaze olmaktansa mademki onlar basur diyorlar biz de öyle der işin içinden çıkarız.

Azize Hanım dövünüp iki tarafına sallanarak:

— Aman sen esirge Rabbim! Böyle kötü bir fiile bizi de yalancı şahit tutuyorlar. Bunun bize büyük vebali vardır.

Azize Hanım bir gerçeğin böyle başka şekle döndürülmesini bir türlü zihnine sığdıramadığından bu sır kadının adeta içini yiyip bitiriyor, asıl meseleyi her önüne gelene olduğu gibi anlatmak hırsıyla durup oturamıyor, Lütfiye ya da Vesile hanımlardan birini bir tarafa çekerek, "Ayol siz kaçık mısınız? Hiç öyle basur mu olur? Arap, çocuk düşürdü" demek istiyordu. Fakat Şekûre Hanım'a karşı aynı ifşaları esnasında zavallı ihtiyarın fıkır fıkır dudakları titreyerek gidiverdiği gözü önüne geliyor, bu türden bir ikinci felakete sebep olmamak için buna da bir türlü cesaret edemiyordu.

Azize'nin hızlı ilerleyenden süreğen haline geçen bir hastalık gibi bu iç tartışmalarının devam ettiği müddet esnasında Zarafet'le Rebia sağlığa kavuşarak ayağa kalkarlar. Vakit geçer. Bu hastalıkları ailece unutulur. Fakat ne kadar zaman geçse Azize'nin hıncının ateşi bir türlü sönemez. Unutulmanın külleriyle kapanmak devresine giren bu acı macerayı her an hatırlarda uyandırmak, tazelemek için vesile aramaktan geri kalmaz. Azize bu olayı adeta bir tarih başlangıcı kabul ederek her ne olsa, "Tamam Zarafet'le Rebia Hanım'ın kanlı basurdan yattıkları sıralardaydı," sözlerini ortaya atarak aile halkının kederle yüzlerini buruşturmalarına, gözlerini önlerine indirmelerine sebep olur, bu şifa bulmaz kin ve garez hastalığından şu şekilde olsun iyileşmeye yol arardı...

---

1 İslam'da aile hukukunun temel sorunlarından biri olan boşanma konusu büyük ölçüde boşanma yetkisini elinde bulunduran kişinin söyleyeceği sözlere bağlıdır. Bunlardan biri de "iraden elinde olsun"dur.

Meftun'un evlenmesinin üzerinden iki sene geçti. Bir de oğlu oldu: Neval-Şarık. Bu işitilmemiş çifte isme aile halkından itiraz etmeyen kalmadı. Hele Neval'in aval ile telaffuz yakınlığından dolayı değiştirilmesine Raci çok uğraştı. Başaramadı.

Meftun:

— Yüzlerce seneden beri fazlaca kullanılıp herkesin ağzını aşındırmış eskimiş adları oğlumun kimliğini belirlemede niçin kullanayım? Böyle işitilmedik, turfanda isimler bulup koymalı ki bizde her şeyimiz gibi pek sınırlı olan özel adlar sözlüğü de zenginlesin... Mekteplerin sınav listelerine bakınız. Bir sınıfta beş Hasan, bilmem ne kadar Ali... Bizim halk koyun sürüsüne benzer. İlerleriz korkusuyla her şeyde olağan tutumdan bir adım ayrılmaya ödleri kopar. Büyük Hüseyin, Küçük Hüseyin, Bıdık Hüseyin, Çarşambalı Hüseyin diye karışıklığı savmak için türlü lakaplar, mahalle isimleri söylemeye mecbur kalmaktansa Barik, Şarık, Farık gibi kullanmada çekinmenin hiçbir anlamı olmayan yeni yeni isimler kullanmak daha münasip olmaz mı?

*

Meftun çoluk çocuk sahibi oldu. Kız kardeşi Lebibe Hanım'ın da dünyaya bir oğlu geldi: Ali Hüsrev... Raci'yi de evlendireceklerdi. Aile büyüdü. Fakat geçim, idare ve dirlik bakımından iş pek bozuk düzen gidiyordu. Eskiden oturdukları evlere sığamamaya başladılar. Mutfak masrafı öncekinin hemen iki mislini buldu. Buna karşılık gelirler çoğalmış değil, azalmıştı. Bütün idare derdi Meftun'un başındaydı. Borç, boğazı da geçti, kulaklara çıktı. Rehin edecek taşınır, taşınmaz bir mal kalmadı. Borç verenler artık en küçük bir borcu vermekten kaçınıyorlardı. Güya eve damat alındı. Mahir'in eli pek yufkaydı. Kalemdeki maaşı ancak iki yüz kuruş olabilmişti. Ona da yiyip içmesinden, üstüne başına ta cep harçlığına kadar Meftun bakıyordu. Kasım Efendi, oğlunu da kızını da başından silkip atmıştı. Açgözlü ihtiyar, çocuklarına on paralık yardımda bulunmadıktan başka on beş bin liralık bir piyangonun çıkması lütfuna uğramış

zengin bir aileye karışmış oldukları için oğlundan, kızından cömertlik bekliyor, "İhtiyarım, çalışamıyorum. İşlerim ters gidiyor. Bana bakmak damadımın boynuna borçtur" kılıklı haberler bile gönderiyordu.

Meftun sıkıştı. Artık trende birinci mevkie binemiyor, senede birkaç kat elbise yaptırtamıyor, Beyoğlu'nda, şurada burada masraflı eğlencelerden, savurgan arkadaşlardan kaçmaya mecbur oluyordu.

Pehlevizade bu geçim belasını başına niçin açtı? Kasım Efendi'nin servetine göz dikmesi yüzünden değil mi?.. Bu servetin Kasım'dan oğluna, kızına, sonra da dolayısıyla kendi eline kalmasına daha ne kadar zaman vardı? Kim bilir? Bu önemli miras ancak Kasım'ın vefatıyla ortaya çıkabilecekti. İhtiyar ne vakit kalıbı dinlendirecek? Kesinkes buna bir yaş biçmek mümkün mü? Tabii ömür için yetmiş sene deniyor. Bu da uydurma bir laf... İnsan ömrünün sonu cidden yetmiş olsa bu yaşta bulunanların genellikle yakalarını Azrail'e kaptırmaları gerekmez miydi?

İnsan hayatı için yetmiş yaşı gerçekten dünyadan ahrete bir geçit başı olsaydı, bu âlem çok karışırdı. Kimsenin ömrünün sonunu bilemeyişinde büyük bir hikmet vardır. Tabii ömrün yaklaşık olarak belirlenmesi konusunda düşünürlerin söyledikleri birbirini tutmaz. Seksen diyen var, doksana çıkan var. Hele Schopenhauer, insan ömrünün sonu olarak ancak yüz yaşını kabul ediyor. Evet, Alman filozofu bu konuda diyor ki: "İnsanlar dünyaya nasıl her şeyden habersiz süt emen bir çocuk olarak geliyorlarsa tabiatın amacı onları yaşın sonuna, yaşlılık bunamasına, yani tamamıyla ikinci çocukluğa erdirerek yine öyle hemen habersizce öbür dünyaya göndermektir. Fakat hayat o kadar çığırından çıkarılmış, kötüye kullanılmış ki şimdiki insanların çoğu tabii ömrün yarısına bile varmadan tekerleniyorlar..."

Meftun bu yolda derin düşüncelerle kendi kendine diyordu ki:

— Evet tekerleniyorlar... Fakat tekerlenenler kimler? Hayatını kötüye kullananlar... Hayat nasıl kötüye kullanılır?

İçki, keyif verici maddeler, kumar, kadın ve eğlence namına benzeri şeylere, vücutlarımızı kemirttiğimiz, zehirlettiğimiz çeşitli zevk ve eğlenceye kendini bırakmakla... Canım bütün şu insanların içinde, eline biraz para geçince şu saydığım zevk ve eğlence kuyularına dalmak istemeyen kaç kişi bulunur? Demek ben zengin olsam Schopenhauer'in yarı hayatta ahrete tekerlettiği kimselerden olacağım... Fakat Kasım Efendi öyle mi? O bana, şuna, buna benziyor mu?.. Ömrü kısaltacak şu zevk ve eğlencelerden hiçbirinin rüzgârı olsun şu adamın hayatına dokunmuş mu? Hırs ve açgözlülük onu o kadar içindeki istekleri kırarak yaşamaya mecbur etmiş ki bu adamın midesi bozuluncaya kadar değil, belki ömrü boyunca karnı doyuncaya kadar yediği bile olmamıştır. Tabii ömür yetmiş yaşmış... Aman efendim o söz bu ihtiyara göre mi? Torunlarının mezarlarında senelerce Yasin okuyan ne ağababalar tanırım... Tabii ömür yetmiş yılmış... Bu cevheri kim yumurtlamışsa yumurtlamış... Haydi bunu bir gerçek olarak kabul edelim. Fakat bizim kayınpeder yetmişi atlatalı on seneden çok olmuş... İnsan ömründe herkesin tehlike sınırı saydığı bir geçidi on senelik bir hayat adımıyla tepmiş geçmiş... Ölümün de dereceleri, sınırları, adeta ortası vardır. Onlar bir kere geçti mi vücut sağken mumyalaşır. Canlı bir iskelet olur. Kocamış yaştakilere musallat olan ölümcül hastalıkların hiçbiri artık bu insan kurusuna diş geçiremez... O zaman bu gibiler Schopenhauer'in son saydığı yüz seneyi de ferah ferah atlatırlar. Bu ihtiyarla akrabalık kuralı bu kadar vakit oldu. Bu süre içinde hepimiz ufak tefek hastalıklar geçirdik. Bu adamın yarım saatçik olsun bir nezleden mustarip olduğu işitilmedi. Şimdi kayınpeder efendiyi sekseninde kabul edersek daha tabii ömrünün sonuna yirmi sene var... Bu miras işi böyle yirmi otuz sene daha uzarsa benim halim ne olur? Benim altı ay bile beklemeye vaktim yok...

Pehlevizade bu güç mesele karşısında başını iki eli arasına alıp, şakaklarından sıkarak iri iri adımlarla salonda gezinmeye başladı. Bu tabii ömür konusunda biraz ferah verecek, ümit uyandıracak, Kasım Efendi'nin –yirmi sene farz edilen–

olası ömrünü birkaç aya indirecek ilmi ya da hastalıkla ilgili bir ihtimal, bu düşüncelerin karanlığı arasında şöyle gözlerine parıldayıverse!.. Azıcık yüreğine su serpilecekti. İki senedir o densiz hanımının, o dedici koducu Azize'nin, o hamhalat ahmak eniştesinin ellerinden neler çektiğini Allah biliyordu. Şimdi kayınpederinin vefatının yakın olması ihtimalleri tarafına zihnini yöneltmeye uğraşmaya başladı. Ümitsizlikten boğulmamak için bir iki ihtimal de bu taraftan bularak beynini yakan ümitsizlik ateşini biraz hafifletmek istiyordu...

Kendi kendine şöyle düşündü:

— Hırs ve açgözlülük de sağlığa zarar veren bir çeşit hastalık değil midir? Kasım'ın bu kadar geliri, akarı, bankalarda yahut kavanozlarda parası var... Bu servetin bir kısmı az bir zarara uğrayıvermiş olsa bu herif üzüntüsünden cavlağı çeker... Öyle hırslı adamlar inme tehlikesine çok uğrarlar... Bu hırs da bir çeşit hayatı kötüye kullanmak demektir. O halde Alman filozofunun tabii ömrü yükselttiği yüz seneyi bulmadan seksen beşinde, belki daha evvel, liraları bize bırakarak gidebilir. Bu da muhtemel... (Başını iki tarafına sallayarak) Ne garip hal! *Pozisyon sosyal*'ce[1] pek tuhaf bir mevkide kaldım. Evet, şu düştüğüm açmazdan kurtulabilmek için tabii insan ömrünün kısalmasını dileyecek bir toplumsal konumda bulunuyorum. Fakat ne durumda olursam olayım böyle iki elim böğrümde bu ihtiyarın vefatına ümit bağlayarak beklersem mahvolurum. Mutlaka beni bu güç durumdan çıkaracak bir kurtuluş çaresi düşünmeliyim. Kayınpederimin dünya kadar akarı, geliri var... Hanlar, hamamlar, apartmanlar, bostanlar, gedikler...[2] Mevcut parasının miktarını gizliyor. Gerçek miktarı açıkça kimse bilmiyor. Fakat Balıkpazarı'ndaki hanlar, Beyoğlu'ndaki apartmanlar cebe, kasaya gizlenemez, kavanozlara konulup gömülemez ya! Bunları âlem biliyor. Borç için başvurduğum birkaç yerden, "Kayınpederinin hanlarından hamamlarından biri-

1 (Fr. *position sociale*) Toplumsal konum.

2 Osmanlı döneminde belli alanlarda bir işi yapmak ya da bir şeyden yararlanmak yolunda verilen imtiyaz.

nin tapu senedini getir, sana istediğin kadar para verelim" diyorlar... Bu senetler nasıl ele geçer?.. Bizim alık karının birkaç defa ağzını yokladım. O zavallı, dünyadan bihaber. Babasının emlâkinin senetlerinin nerede durduğunu değil, arkasına giyeceği çamaşırını nereye koyduğunu bilmiyor... Bu konuda acaba eniştem Mahir bir işe yarar mı? O da kazın büyüğü... Bir deneyeyim... Tecrübeyi göğe çekmediler ya! O kaz ise biz kurnaz olalım...

*

Bir sabah Meftun, eniştesi Mahir Kasım'ı odasına davetle kapıyı içeriden kilitledi. Eline bir sigara tutuşturup bir tane de kendi yaktıktan sonra çok önemli bir söz açmaya hazırlandığını ima eder tavırlarla:

— Birader, biz birbirimizle akraba, yani enişte kayınbirader olduk. Ayrımız gayrımız kalmadı. Şu eve başımızı soktuk, iyi kötü işte ne hal ise geçiniyoruz. Bütün evin idaresinin benim üzerimde olduğunu biliyorsunuz.

Bu sabah davetinin sonunun para meselesine çıkacağını eniştesinin tutturduğu şu girişten keşfeden Mahir'in boğazına bir kuruluk geldi kaldı. Yazlık beyaz pike hırkasının üzerine dökülen sigara küllerini eliyle silkerek, bir iki öksürükten sonra özel bir önem vererek gözlerini açtı, kulaklarını verdi. Meftun devam etti:

— Dünyada yanılmayan insan olmaz. Nasılsa ben de yanıldım. Bize Rumeli Demiryolları piyangosunun büyük ikramiyesi isabet etmişti.

Mahir gülümseyerek:

— Evet... Babam beni gördükçe daima bu piyango meselesini söyler. "Acaba bizim damat paraları yiyor mu? Ne yapıyor? Bu büyük ikramiyeden bir şey anlayamadım... Şimdi dünyanın hali acayip... Kimseye güven kalmadı. İnsan avlamak için bin türlü tuzak kuruyorlar. Türlü adlarda bankalar, devlet tahvilleri, borç senetleri, tahviller bilmem neler var. İnsana büyük büyük menfaatler gösteriyorlar... Sakın bizim damat bunlardan birine kapılıp da fazla faiz almak hırsıyla parasını elinden çıkarmış olmasın?" diyor.

Meftun hemen yerinden fırlar, parmaklarını kancalaştırıp saçlarının içine sokarak, güya üzüntüsünün şiddetinden beynini karıştırmak istiyormuş gibi yüzünü buruşturup, sinirlilik halleri göstererek:

— Oh kayınpederim! Bu mübarek adam evliyadır alimallah... Nasıl keşfetmiş! Uğradığım belayı nasıl anlamış?

— Babam parayla ilgili konularda hiç yanılmaz...

— Dünyayı anlamış, tecrübe görmüş, eski adam efendim.

— Demek babamın keşfi doğru...

— Tamamıyla...

— Şimdi o, bu felaketi duysa merakından birkaç hafta uyku uyuyamaz...

— Elbette, yabancısı değilim ya... Damadıyım... Ben de bir evladı demeğim...

— Babam para meselesinde evlat, damat demez... Yedi kat yabancıyı da bir tutar. Geçenlerde faizcilerden birinin büyük miktarda para batırmış olduğunu gazetede okumuş da ömründe bir defa o adamın yüzünü görmemiş olduğu halde kederinden üç dört gece uyuyamadı. Sade suya çorbadan başka kursağına bir şey gitmedi.

— Kasım Efendi sapına kadar insan adamdır. Kendi gibi birinin uğradığı felaketi aynen kendi başına gelmiş kabul ederek üzülür.

— Bu felaketinizi duysa üzüntüsü sizinkinden büyük olur. Belki de yüreğine iner.

— Sakın ha! Kendine bir şey açmaya gelmez. Benim uğradığım ziyan henüz tamir kabul etmez bir dereceyi bulmadı. Bu zarardan kurtulma ümitlerim hâlâ var ve güçlüdür. Yakın dostlardan birinin ısrarı üzerine yabancı tahvilleri aldım. Biz büyük bir yükselme beklerken satın alışımızdan birkaç ay sonra hemen üçte birden fazla bir düşüş meydana geldi. Şimdi bin beş yüz liramız bin lira bile tutmuyor. Şimdi satsam zarar büyük olacak. Yine yükselme ümitleri pek fazla... Beklemeyi münasip görüyorum. Bir kısım paramızla da piyasadan afyon topladık. Afyonları bankaya teslim ettik. Karşılığında para aldık. Yani beş bin lira ile on beş yirmi bin

liralık iş görmeye, başımızdan büyük halt etmeye kalkıştık... Afyon da düştü. Banka beklemez. Bu düşüşten meydana gelen açığımızı kapatmak lazım. Biraz dengemi yoluna koyabilmek için dört beş bin liraya ihtiyacım var...

Sözün burasında Meftun sustu. Mahir de sözün sonunun nereye varacağını anlamak için şaşkın şaşkın bakıyordu. Meftun ellerini ovuşturarak bu sefer biraz güçlükle başladı:

— Pek büyük ümitsizlik ve keder içinde kaldım. Ne yapacağımı şaşırdım. Sonra aklıma siz geldiniz...

Mahir olağanüstü bir hayretle:

— Aklınıza ben mi geldim?

— Evet...

— Böyle güç bir konuda size ne şekilde yardım edebileceğimi kestiremiyorum!

— İsterseniz bana pek büyük bir kardeşlik edebilirsiniz...

— Eğer babamdan birkaç bin lira kopartabilmek için benim aracılığıma başvurmak hülyasındaysanız, bunun imkânı olmadığını biliniz. Bugün oğlunu, kızını, damadını hepimizi idama götürseler bu adam, kurtarmak için yüz kuruş feda edemez...

— Biliyorum...

— Ee, o halde?..

— Siz bana yardıma söz verirseniz babanızın haberi olmadan da çok iş görebiliriz...

— Nasıl?..

— Ha!.. İşte bu nasılı açıklarken sözlerime iyi dikkat etmenizi rica ederim...

Mahir adeta şaşalayarak ağzını açtı. Gözlerini eniştesine dikti. Meftun, rolünün en fazla ustalık isteyen kısmına gelmiş bir aktör tavrıyla ellerini ovuşturarak odanın içinde gezinmeye ve en hazin sesiyle meramını anlatmaya başladı:

— Bak kardeşim!.. Bu dünyada ahmaklar, kader kendilerine ne kısmet ettiyse ona boyun eğerler. Sivri akıllılarsa kısmetlerine çıkan hükümleri değiştirmek yollarını ararlar... Bu âlemde her şey bir sebebe, bir kurama, görülen, görülmeyen bir kanuna bağlıdır. Bu kanunları mümkün olduğunca keşfe-

derek onların sonuçlarından yararlanmanın çaresine bakmalıyız. Yoksa halimiz bitiktir. Mesela tavuğu yumurtlamayan bir adam "Eh, kaderim böyleymiş... Komşununki yumurtluyor, fakat bizimki yumurtlamıyor" gibi bir düşünceyle işi Allah'a bırakmakla kalmamalı. Tavuk niçin yumurtlamıyor? Bunun sebebini arayıp bulmaya uğraşmalı. Yemek çeşidini değiştirmeli... Kümesi başka şekle koymalı... Kısacası hayvanı yumurtlatıncaya kadar çabalamalı... Bir "püf" yeri vardır. O keşfedilirse tavuk yumurtlar. İşte her şey böyledir... Çok yerde insan nasibini kendi yaratma gücüne sahiptir. Benim de kısmetim buymuş, böyleymiş diye kadere bağlanıp durmamalıdır.

Bu derin felsefeden ne çıkacağını, hiçbir şekilde keşfedemediği için Mahir'in hayret ve merakı gittikçe artıyordu.

Bu defa Meftun gezintiye son vererek altına bir sandalye çekti. Burnunu burnuna değecek şekilde yüzünü kayınbiraderine yaklaştırarak karşısına oturdu. Hipnotize eder gibi gözlerini gözlerine dikip:

— Kardeşim, Mahirciğim... Sen... Ben... İkimiz de işte o tavuğu yumurtlamayan adamın işi miskince Allah'a bırakmasıyla yaşıyoruz... Babanın binlerce lirası herkesin çenesini yorup duruyor. Fakat seninle benim on paralık işimize yaramıyor. Halbuki babanın sağlığında bizim için bu servetten yararlanmanın çareleri var...

Bu defa Mahir sandalyesini birkaç santim daha eniştesine yaklaştırarak:

— Çareleri mi var?..

— Hay hayy! Ne sana ne bana Cenabıhak o günleri göstermesin ya... Biz bu servetten yarar sağlayabilmek için güya o muhterem ihtiyarın vefatını bekliyormuşuz gibi duruyoruz. Sen bana uyarsan babanın sağlığında biz o servetin belki yarısından çoğunu ele geçirebiliriz. Varsın koca ihtiyar sağlık içinde sapasağlam iki yüz sene daha yaşasın...

— Bu kadar senedir yoksuzluk, parasızlık çektim. Hâlâ da çekiyorum. Babamın sağlığında servetinden yararlanabilmek yolu hiç aklıma gelmedi. Buna bir çare bulunabileceğine de hâlâ ihtimal vermiyorum.

— Veremezsin. Daha toysun evladım toy... Ha! Şunu da haber vereyim ki ben peder beyin servetine muhtaç bir adam değilim. Paralarımın ne şekilde nerelere kapatılmış olduğunu anlattım. Yine şöyle en adi, en aşağıdan bir hesapla yirmi beş otuz bin liranın içindeyim. Dengemi düzeltinceye kadar senden isteyeceğim şekilde bana yardım et. Ne aldımsa yine tamamıyla iade edeceğime sen nasıl istersen öyle güvence veririm.

— Böyle güvenceye gerek yok... Size ne şekilde yardım edebileceğim? Merakım bunu anlamak... Benim elimde bir şey yok. Siz bu düşüncenizde yanılıyorsunuz zannederim...

— Hayır yanılmıyorum. Babanın birkaç hanı, hamamı, apartmanı var değil mi?

— Evet var... Fakat olup olmamasının şimdilik bizce bir ehemmiyeti yok ki... Bunların gelirini tamamıyla her ay kasaya indirir. On parasını harcamaz... Ne yer ne yedirir...

— Yemesin... Yine gelirlerini alıp kasaya, kavanoza istiflemeye devam etsin...

— Fakat bana pek fazla merak veriyorsunuz.

— Beyoğlu'ndaki büyük otelin tahmini değeri ne kadardır?

— Otuz altı bin lira...

Meftun, asıl şimdi olanca gücüyle karşısındakini hipnotize etmeye uğraşır durağan bir bakışla bakarak:

— Bu emlakin senetleri nerede durur?

— Bedestende kasada...

— Gözüm Mahir! Sen şu senetlerden biriyle babanın mührünü iki saatçik bende durmak üzere çalıp getirebilir misin?

Bu teklif üzerine Mahir burun buruna, bu acayip samimi yüz yüze gelişten birdenbire geri fırlayarak yeniden başlamayı kabul etmez bir ret sesiyle:

— Bu teklifi tekrar etmeyiniz! Kabulü bence mümkün değildir.

— Vah çocuk vah...

— Vahı mahı yok... Bu teklif ettiğiniz şey adeta bir hırsızlık...

— Daha sözümü bitirmedim ki...

— Bitirmeye lüzum yok...

— Neden hırsızlık oluyormuş?

— Babamın senediyle mührünü kasasından aşırmak... Hırsızlık daha nasıl olur?

— Çok safsın Mahir çok... Sen bu akılda, bu saflıkla yaşarsan dünyada refah yüzü göremezsin. Onun bunun emellerine, dolaplarına hizmet etmekten kurtulamazsın. Çünkü saf adamlar birtakım hilekârları zengin etmek için çalışırlar. Şimdi bak, dikkat et! Mesela bir bankada en ağır işleri hamal görür. En çok parayı *direktör* alır... Bir gazete idarehanesinde bütün iş yazarların üzerindedir. Bu zavallıların hepsi birkaçar yüz kuruş maaşla imtiyaz sahibinin kasasını doldurmaya uğraşırlar. Mesela kalemde sen iki yüz kuruş alıyorsun... Mümeyyizin bin beş yüz, müdürün altı bin, nazırın otuz kırk bin alıyor... Hepsinin emri altında ezilen, en çok iş gören sensin... Bu memurluklar onlara Allah tarafından dağıtılmadı ya! Onlar açıkgözlülük ettiler... Alt taraflarındaki zavallı hımbılları tekmeleyip ileri geçtiler. Hırsızlık sözünü burada tam manasıyla uygula bakayım?.. Demek ki su başlarını evvelce çevirenler patlayıncaya kadar emellerine duydukları susuzluğu gidersinler, açlıktan ölmemek için, kenardan kıyıdan avucunu doldurmak, bir yudum tatmak isteyen nasipsiz sefillere o aşağılayıcı hırsız adı verilsin... Sermaye ya da beceri sahibi olmayı bir "hak" sayarak yüzlerce kişiyi çalıştırıp, onların emeklerinin meyvesini bir veya birkaç adamın kendi kasalarına indirmeleri yolundaki adaletsiz usul devam ettikçe bu dünya düzelmez. Demek ki sen hırsızlığa sıradan insanların anladığı şekilde mana veriyorsun?.. İnceleyelim... Milyonlarca liralara sahip bir adam o kadar serveti nereden kazanmış? Dünyadaki mevcut serveti nüfus başına bölersen herkese büyük bir şey düşmüyor. Nasıl olmuş da o milyoner, o bir adam binlerce insanı hisselerinden mahrum ederek kendi kasası içine yahut imzası altına o kadar serveti koyup sokabilmiş? Bunu kazanç adıyla insanlardan çalmış, fakat kazancını dışardan görenleri aldatacak şekilde

kanuna uydurmuş. Hele bu kazancı nokta nokta eşeleyip inceleyelim. Karşımıza koca bir hırsızlık yığını çıkar. Sonra bu büyük çalıntı servetlerinin yüzde biri, ikisi oranında fedakârlıklarla okullar, kütüphaneler yaptırarak insanların saygısına layık olduklarını iddiaya uğraşıyorlar. Ne gülünç komedi! Vicdan sahibi bir adam hiçbir meslekte milyoner olamaz. Çünkü pek az bir paranın yokluğu yüzünden köşede bucakta can veren biçarelerin korkunç sefaleti, o vicdan sahibini gereğinden çok para biriktirmekten daima alıkoyar, adeta iğrendirir. Sen asıl hırsızı ceplerinde ıskarpela[1] ve çalık benizle yarı aç yarı tok dolaşan o zavallıları zannetme... İnsanlığı soyan hırsızın büyüğü işte o milyonerdir. Aletle kapı, kasa açan hırsızlar hayatlarını tehlikeye koyup bir yere giriyorlar. Onları tutmaya, dövmeye, yaralamaya hatta öldürmeye yetkin var. Fakat berikileri kanun koruyor. Onlar seni beni çalıştırıyorlar. Bize hiç denecek kadar bir ücret vererek emeğimizin meyvesini elimizden alıyorlar. Bunlar için çalışmaya mahkûm olan insanların, bu sermaye sahipleri gözünde boğaz tokluğuna akşamlara kadar dolap çeviren beygirlerden hiç farkları yok... Bunu bir gün sana iki kere iki dört eder açıklığıyla ispat ederim. İşte o milyonerler benim gibi sivri akıllıları sevmezler. Çünkü ben kafadakiler röntgen ışını verilmiş gibi onların içini dışını seyrederler. Gerçeği bilirler. Senin gibi ahmaklarsa "Cenabıhak ona vermiş, bana vermemiş" sözüyle iki elini böğrüne sokup otururlar... Sen babanın kasasından senedini almayı hırsızlık mı sayıyorsun? Hayır, yanlış... Hırsız sen değilsin. Asıl hırsız baban... Onun sahip olduğu servette senin hakkın var. Senin hakkını işte o senden çalıyor... Ayda birkaç yüz lira geliri olan bir adamın oğlu böyle senin yaşadığın gibi mi yaşar? Seni küçükten beri imaret çorbası, fodla, pastırmayla büyütmüş... Masraf olur korkusuyla öğrenimine de özen göstermemiş... Seni böyle sefaletle büyüteceğine hiç peydahlamayaydı. Bir baba, evladını

---

1 İtalyanca *scarpello*'dan, zıvana deliklerini açmada, kilit ve menteşe yerlerini oymada kullanılan demir marangoz kalemi.

servetinin elverdiği ölçüde eğitmeye, büyütmeye mecburdur. Ama diyeceksin ki, "Babam vefat edince hepsini bana bırakacak..." Adam sen de!.. Kim öle, kim kala? Baban vücutça bugün senden benden zinde... Biz o yaşa gelirsek ne onun yürüdüğü yolu yürümeye kudretimiz, ne de yediği fodlaları hazma kuvvetimiz kalır. Baban, önlerinden, Azrail'in savsaklar bir gülümsemeyle geçtiği ölümsüz ihtiyarların, seçkin fanilerin sırasına katılmış... O doksanı değil yüzü de atlatır, korkma... Şimdiki hastalıkların çoğu hayatı kötüye kullandıklarından dolayı ihtiyarlardan çok gençlere musallat... O apandisitleri, karaciğer, şeker, kalp, verem daha bilmem ne hastalıklarını atlatabilirsen elli yaşında bir mirasyedi olacaksın... Bu yaştan sonra gelecek servete de büyük şeyhülislamlarımızdan birinin yaptığı gibi ...yiver[1] gitsin...

Mahir'in çehresi dondu. Kaşları çatıldı. Gezinmeye şimdi o başladı. Bir iki dolaştıktan sonra ellerini cebine sokup Meftun'un karşısında inatçı bir tavır alarak:

— Bana baksanıza enişte bey! Ben dil bilmem. Öyle büyük mekteplerde okumadım. Bu söylediğiniz bilgelik midir? Filozofluk mudur? Öyle şeylere pek aklım ermez. Gerçi söylediğiniz bu lakırdı kalabalığı içinde haklıları da var. Öyle hissediyorum. Ne yapalım ki bende bu sizin bilgeliğinize adım uydurarak gidecek kafa yok. Babam bana bakmış bakmamış, bu başka mesele... Neyse iyi kötü büyütmüş, şu boya getirmiş... O adam benden esirgediği bir şeyi kendinden de esirgiyor. Bana imaret çorbası yedirmişse kendisi tavuk suyu içmemiş ki... Hem o serveti kendisi çalışmış, kazanmış... Şimdi babamın bu kazancını incelersek meydana ne çıkacağını bilmem fakat biz de çalışalım, kazanalım... Bizim elimizi kolumuzu kimse tutmuyor ya! Siz böyle üç gün kırk dereden su getirerek söylenseniz babamın kasasından senet, mühür çalmanın hırsızlık olamayacağını bana ispat edemezsiniz... Fakat ben sizden korkmaya başladım. Düşü-

1 Genellikle kedi köpek ve hayvanlar için kullanılan *siymek*'ten, siyiver, işeyiver.

nüyorum, düşünüyorum, sözlerinizin çoğuna cevap verememeyeceğimi anlıyorum. Çünkü ayıp değil ya ben böyle bilgece sözleri şimdiye kadar ne bir yerde okudum ne kimseden işittim. Ben sade akıllı bir delikanlıyım. Böyle söylene söylene aklımı çelebilmenizin de ihtimali vardır. Eğer bir daha bana bu yolda ders vermeye kalkarsanız hem gücenirim hem de bir daha yanınıza gelmem. Şimdilik allahaısmarladık...

Mahir oda kapısının kilidini açıp dışarı çıktı. Meftun bulunduğu noktada fena halde bozuldu kaldı. Kendi kendine:

— *A père avare enfant prodigue*, paraya düşkün babanın çocuğu savurgan olur derler, ama bu başka türlü bir evlat... Parayı bulsa harcayacak fakat ahmak, bulamıyor... Bulmayı da suç zannediyor. *Il y a temps pour tout*, her şey için bir zaman vardır atasözü de boşuna söylenmemiştir ya?.. Enişte kayınbirader, bizde bu züğürtlük devam ettikçe aklımız da fikrimiz de daha bin kalıba döner... Hey gidi ahmak hey!

*

Evin içi kasvetli bir hal aldı. Rebia hamilelikten kurtulduğunu, yine ilişkiyi yenilemek sevdasında bulunduğunu anlatan dokunaklı bir iki aşk mektubu yazdırıp Bedri'ye gönderdi. Fakat cevap alamadı. Kederinden deliye döndü. Bedri'yi karşıdan biraz görebilmek yoluyla olsun hasretini yatıştırmak için yüzünü gözünü kalın peçelerle sıkı sıkıya örtüp kılık değiştirerek Haydarpaşa çayırlarını dolaşıyor; sevgilisini diğer kadınlarla al gülüm ver gülüm halde bulunca dayanılmaz bir üzüntüye kapılıyordu. Nihayet bu azaba katlanmanın güç olduğunu anlayınca biçare intihara karar verir. Bu kararını feci bir şekilde hayata geçirmek üzereyken görülür, kurtarılır. Kızın kendine karşı olan bu cinayet teşebbüsü ev halkına pek kötü etki eder. Artık ne gece ne gündüz peşini bırakmayarak göz hapsine alırlar.

Kızın güçsüzlüğüne ve acı çekmesine sebebin kanlı basur olduğuna en büyük güvenle inananlardan biri de babası Mustafa Ağa'ydı. Zavallı adam her gün basura karşı yeni öğrendiği ilaçların reçetesini ya zihninde ya cebinde saklayarak eve gelirdi.

Zarafet'te baş gösteren sevda uğursuzluğu da Rebia'nınkinden aşağı değildi. Arap'ın çocuk düşürmesinden sonra başının yakında bir derde uğrayacağını hisseden Şaban, siyah yüzlü sevgilisinden o güne kadar sızdırabildiği parayı yeter görerek bir sabah beyefendiye kısaca bir özür dilemeyle ayrılacağını açıkladıktan sonra yeşil boyalı, ufak, tahta sandığıyla bir heybe, bir bohça, şilte ve yorgandan ibaret olan eşyasını bir hamala yükleyip, sakat döşeğinde ölüm kalım arasında inleyen kazazede Zarafet'e veda edecek kadar bile hatır gözetmeksizin çıkıp gitmişti.

Zarafet o kazadan sağlığına kavuşup da ayağa kalkınca Şaban'ın yerinde yeller estiğini görerek bir ümitsizlik ateşiyle tekrar birkaç gün daha kafayı yere vurdu. Felaketlerinin benzerliğinden dolayı Zarafet'le Rebia arasında şiddetli bir dostluk uyandı. Bu iki sevda kazazedesi, geceleri birleşip dertleştikleri zaman Zarafet pencereyi açıyor, Şaban'ın pek uzaklara gittiğini imayla iki kolunu gecenin karanlığı içinde parıldayan yıldızlara uzatarak:

— Hangı yerlere savuştu da gitti acaba? Yemedi yedirdi, içmedi içirdi, bütün aldığı aylıklarını eline verdi. Kadrimi kıymetimi bilmedi. Kaçtı gitti... Ah bu erkekler! Ah bu erkekler... Keşkem çocuğunu olsun düşürmeyidi de, bana şimdi yadigâr kalırdı. Babasını goraceği geldikçe çocuğunun yüzüne bakar eğlenirdi... Geçen akşam rüyamda yine gordum. "Bu ay aylığını aldise bana ver" diye elini uzattı. Gelsin de vereyim... Artık beni gozümde dünya, aylık falan kaldı mı? Acaba dünya goziyle gorişece mi?..

Birkaç gün sonra Şaban'ın yerine genç bir uşak tutuldu: Ali... Tüysüzlükten henüz kurtulmuş... Bıyıkları terlemiş, on dokuz yirmisinde, boyu vücudu yerinde... Yüzü beyaz, kaşı gözü gösterişli... Pembe pembe yanaklarının üst taraflarından ayva tüyü sakal başları belirmiş... Gözlerinin içi gülüyor deyimine uyacak bir halde yüzü hep bir gençlik gülümsemesiyle çekici, sevimli bir delikanlı... Zarafet bunu mutfak kapısı önünde ilk gördüğü gün elindeki tablayı bir tarafa çarpıtıp arkasını duvara vererek şaşalayakalmıştı. Gözlerini bu yeni uşağın genç güzelliğine dikip:

— Nereden çıktı bu maşşşallah? Nazar değmez inşşşallah! Senin adın ne ayo?

Yeni uşak, Zarafet'in böyle ş'leri yayıp çatlatarak ağız dolusu savurduğu "maşallah"lardan sıkılarak utanmış halde:

— Ali...

Zarafet en cilveli fıkırtılarını, kırıtmalarını sergileyerek:

— Ali mi? Adam adı da gozel... Kendi de gozel... Sıkılma öyle ayo... Hiç insan kapı yoldaşından utanır mı? Bundan sonra sen hep benimle düşüp kalkacaksın... Ya Aliciğim...

Bu "Aliciğim"in sahiplenici küçültme takısı öyle aşkla şevkle telaffuz edildi ki karşısındakinin güzelliğiyle içmişçesine sarhoş kesilen Zarafet'in bu yeniyetme Ali'yi bir meze kadar küçülterek yutuvermek cinnetine düştüğüne şüphe kalmadı.

Zarafet'in bu pek aceleci teklifsizlikleri önünde Ali'nin utangaç gözleri bir daha aşağıya dikildi.

O gün Zarafet yemek pişirirken sütü limona, sirkeyi bala karıştırarak ne yaptığını bilmez halde kendinden geçti. Et tahtasının başında satırın sapından yakalıyor:

Alim Alim gül Alim
Gül dibine gel yârim
Gül dibine gelmezsen
Bir şeftali ver Alim

şarkısının mısralarını sayısız defa tekrarla önündeki tahtayı büyük bir hızla ara vermeksizin yirmi otuz defa takırdatıyor... Sonra şeftali mısraına gelince kolları gevşiyor, gözleri süzülüyor, salyaları akarak uzun bir kahkahayla sağına soluna yalpalıyordu.

Bu genç uşağın o eve gelişinden sonra aşçı kadının kalbinde Şaban'a olan eski sevda ateşi külleniverdi. Onun yerine Ali için ateş püsküren bir yanardağ gibi coşmaya başladı... Oğlanı elinden gelse kuş sütüyle besleyecekti. Tavuk butları, en yumuşak filetolar, börekler, kremalar, lalangalar gizli gizli hep Ali'ye yediriliyordu. Oğlan ilk önce bu taşkınca ikram-

lara bir mana veremeyerek kabulde biraz nazlandı. Fakat Zarafet en şirin ikna gülümsemelerini bolca kullanarak:

— Aa... Ye ayo!.. Sen gençsin... Ye de vücuduna kuvvet olsun. İyi iş gor.

İştahı yerinde olan Ali bir iki nazlandıktan sonra yüze vurmamaya başlamış, sabahları mutfak kapısına gelerek, "Abla akşamdan bana ne tatlısı sakladın?" diyecek kadar teklifsizliği ilerletmişti. Bir ay başında Zarafet yedi mecidiye aylığını getirip Ali'nin avucuna koyarak, "Al bu fara sende dursun..." demişti. Bu büyük güveni hak ediş sebebini birdenbire kestiremeyen Ali şaşkın şaşkın karşısındakinin yüzüne bakakalınca Zarafet türlü eğilip bükülme ve fıkırtılarla:

— Aa! Yüzüme ne bakıyorsun ayo?.. Teklifimiz var mı? Bende duracağına sende dursun. Ben senden canımı esirger miyim ah Aliciğim?..

Ali lüzumundan fazla vurdumduymaz bir delikanlı, Arap'ın bu cömertlik ve aşırı güvenini bir annelik hissiyle uyanmış büyük bir yakınlığa, bir sevgiye yoruyor.

Zarafet şimdi Şaban'ın ayrılığıyla yanıp yakıldığı zamandan fazla aşk acısı çekiyor... Geceleri rahat uyku uyuyamıyor. Bu genç sevgilisine içindeki derdi ne yolda açık edebileceğinin çaresini durup dinlenmeden aramaktan inliyor...

Acaba "İçimde yangın var" diye bağırsam mı? Yoksa birdenbire boynuna mı sarılsam? türünden türlü itiraf yolları arasında kararsız, bocalıyor... Nihayet bir gün Zarafet Ali'nin, kendine "bacı" demesine öfkelenerek:

— Ayo bana bir daha "bacı" deme...

— Ya ne diyeyim?

Zarafet elini uzatıp delikanlının çenesini okşayarak tatlı, yayık ve baygın bir telaffuzla:

— Eşim de...

Anlayışı kıt Ali bu tabiri Arap'ın kullanmasındaki maksattan büsbütün uzak bir manaya yorarak yani kapı yoldaşı anlamında gibi kabul ederek, "Peki eşim! Bundan sonra öyle derim," demişti. Zarafet, oğlanın gölgelenmiş bıyıkları altındaki körpe pembe dudaklarıyla telaffuz ettiği bu samimi tabiri işitmeye bir türlü doyamayarak:

— Aman bayıldım Ali! Ne guzel söyledi... Bir daha soyle bakayım!..

— Eşim...

Bu hoş telaffuzdan Arap'ın olanca sevdası coşa gelerek, "A dostlar bitti artık benim işim!" bağırtısıyla zavallı Ali'yi büyük bir şaşkınlık içinde bıraktı...

*

Meftun, milyonerler aleyhindeki kendine has felsefesini Mahir'e aktarırken felsefi sözlerinin sonunda açıkladığı mühür, senet hırsızlığı teklifinden sonra artık delikanlıya bu konuya dair hiç ağzını açmamıştı. Mahir de aralarında hiç böyle bir söz geçmemiş gibi bulunuyordu. Fakat Mahir'in saflığı karşısında Meftun adeta büyük bir psikolog, ruhsal durumlar bilimi uzmanı sayılabilirdi. Kayınbiraderinin hiçbir halini, hareketini gözünden uzak tutmuyor, demirin kızıp kızıp da sonunda çekiç altında istenilen biçimi alacak bir yumuşaklık kazanması gibi Meftun da Mahir'in işte öyle bir tav zamanını bekliyordu.

Bazı kimseler vardır, herhangi bir şey hakkında edinmiş oldukları güven ve düşünceyi ilelebet koruma kaydında bulunurlar. Bunların temelsiz düşünceleri kendilerine ispat edilse gerçeğe karşı durarak yine retle karşılık veririler. Getirilen en sağlam delillere karşı cevap vermeyi beceremeyince en fazla gösterebilecekleri boyun eğme şekli, "Allah aşkına sus! Fikrimi bozacaksın. İleri varma. Söylesen de artık dinlemem. Boşuna yorulma" sözünden ibaret kalır. Fakat bu kişiler, o inandıklarının evrelerinden her gün birini delip deşecek etkenlerle dolu bir çevreye düşerlerse eski güvenlerinden yavaş yavaş kendilerinde bir şey kalmaz... Hemen haberleri olmadan düşüncelerini değiştirirler.

Birden yapılan malum teklifinde başarılı olamayan Meftun'un yavaşça hareket etmesi halinde üstünlük elde edebilmesi mümkündü. Kayınbiraderini bazı topluluklara, eğlencelere alıştırabilmek için zavallıyı gereği gibi yontmak, inceltmek lazımdı. Elinde olmaksızın yapacağı kabalıklarının saflığına, görgüsüzlüğüne, cahilliğine bağışlanması, af-

fedilmesi ricasıyla Mahir'i Beyoğlu'nda bazı dostlarıyla tanıştırdı. Kayınbirader bu âlemlere karşı evvela yabancılık ve adeta vahşet gösterdi. Yavaş yavaş biraz alıştı. İki şey en çok hoşuna gitti: kadınlar ve kumar... Fakat dili, özellikle birçok âdeti bilmeyişi pek çok tuhaflıklara sebep oluyordu.

Meftun'un hırslı gözü önünde Kasım Efendi'nin vefatından evvel servetinin bir kısmına el atmak ihtimali ortaya çıkınca, Mahir'i yemlemek için gereken parayı son gücünü kullanarak sağlamaya uğraşıyordu. Kayınbiraderi tombul Madam Makferlan'a bayılıyor, bitiyordu. Frenk karısı da bu kaşlı gözlü, tıknaz, gürbüz Türk delikanlısının ahmaklığa yakın bir saflıkla, güya bu vurgunluğundan hiçbir şey hissettirmemeye çabalayarak, arada sırada kendini unutacak bir aşk sarhoşluğuyla kaydırdığı baygın bakışlara karşı pek hissiz kalmıyordu.

Frenk âdetlerine göre, buluşma ya da veda zamanlarında el ele tutuşmak gerekip de Mahir'in şiddetli bir arzu hissederek uzattığı titreyen eli Madam Makferlan'ın yumuşak parmakları arasında hafif bir sıkışmaya uğrayınca delikanlının yüzü sevda kızıllığıyla ateşleniyor, hanımının namuslu elinin samimi dostluk adına başka bir sevgi hissiyle sıkıldığının farkına varıp da Mösyö Makferlan'ın öfkeden baştan aşağı ateş kesileceği zannına kapılan Mahir, korku ve utancından yerlere geçiyordu. Öyle güzel elin seksen erkeğin avucu içinde sıkılmasına bir kocanın nasıl katlanabildiğine, bu gönlü genişliğine zavallı, saf delikanlı bir türlü akıl erdiremiyordu.

Kayınbiraderinin Frenk karılarına böyle ateşlenmesinden hanımı Lebibe'ye karşı sevgisinin pek gevşemiş olduğunu Meftun anlayarak kendi kendine:

— Zavallı kadınlar, insanlığa karşı olan en büyük hizmetiniz doğurmakken bu kutsal görevi yerine getirdikten sonra yücelmeye karşılık çoğunuz kocalarınızın gözünden düşüyorsunuz. Bir kadınla erkek arasında iki buçuk senelik bir karı kocalık süresi, bir de çocuk... Aile sevgisinin en yüksek katlarında uçan kocaların sevda kanatlarını bile yoruyor, düşürüyor, kırıyor. Biçare Lebibe, çoğu kadınların başına

gelen bu felakete uğramamak için sen hamhalat bir koca seçtin. Onun birçok budalalığına da katlandın. O bugün arzulu bakışlarını senden çevirdi. Bir erkek ne kadar hımbıl, görgüsüz, cahil olursa olsun yine erkektir. Çiçekten çiçeğe dolaşan arı gibi tabiatın şiddetli bir yöneltmesiyle güzelden güzele gönül gezdirmek gibi bir erkeklik hissini alt edemez... Beni affet Lebibe! Bu budala kocana diğer kadınları sevdirmek için aşk dersi vermek, ona başarı yolunu ve sevda adabını öğretmek zorundayım.

Beyoğlu akşam eğlencelerinin birinde Madam Makferlan'a sevdasının neşesiyle içkiyi fazla kaçıran Mahir, eniştesini bir köşeye çekerek biraz şaşı bakış ve sarhoşça tavırla:

— Bana baksana enişteciğim...

— Söyle...

— Beni bir daha bu âlemlere getirme! Rica ederim... Benim ayağım buralardan kesilsin...

— Niçin?

— Ah, nasıl söyleyeyim?.. Eniştemsin!

— Enişten olmaktan ne çıkar?

— İş başka... İki gözüm... İş başka...

— Ne işi?..

— Of... Bana da karıma da yazık olacak...

— Neden yavrum Mahir? Neden?

Mahir, eniştesinin iki elinden tutup sıkarak:

— Söylersem bana lanet etmez misin?

— Asla...

— Madam Makferlan yok mu?..

— Ee?..

— İşte onu görünce beni bir ateş bürüyor... Vücudu vücuduma biraz dokunursa o kadar elektrikleniyorum ki... Ah enişteciğim, ah! Madamda bir kadın kokusu var...

Meftun'un sımsıkı tuttuğu ellerini dudaklarına götürerek öpücükler kondura kondura, ümitsizliğinin gözyaşlarıyla ıslata ıslata:

— Ilık ılık... Ta ruhuma kadar işleyen, sarhoş eden bir koku... Ah enişte, o koku beni bitiriyor, öldürüyor...

Mahir biraz dinlendikten sonra:

— Biz, birbirimizin hem kayınbiraderi hem eniştesi oluyoruz... Benim gibi bir enişteye şimdi lanet ediyorsun değil mi?

— Hiçbir vakitte...

Mahir şaşkın şaşkın karşısındakinin yüzüne bakarak:

— Hiçbir vakitte mi? Anlayamadım... Çünkü açıkça söyleyeyim mi? Sen benim kız kardeşim üzerine böyle bir fenalık etsen ben sana çok gücenirim... Doğrusu lanet ederim.

— Çocuksun Mahir çocuk! Bir insanın meşru karısı başka, böyle gayrimeşru ilişki kurduğu kadınlar da yine başka... Dünyada bir kadınla... nikâhlı eşiyle durmuş, oturmuş kaç erkek bulunabilir? Ben erkekliği tabii noktasından incelediğim için ne senin böyle bir sevdaya düşmüş olmana kızarım ne de bende böyle bir hal olduğu zaman senin öfkelenmeni isterim... Sen seksen kadına gönül versen Lebibe yine senin hanımındır. Onun meşruiyetine hiç halel gelmez.

— Fakat senin kız kardeşin çok hisli kadın... Böyle seninle Beyoğlu'nda bulunup da sonra eve döndüğümüz zaman benim her halime dikkat ediyor. Türlü bahaneler bulup ceplerimi karıştırıyor. Elbiselerimi koklayıp "Of, üstün başın hep Frenk karısı kokuyor" diyor... Evden çekilip gideceğimiz gecelerde başka kadınlara göz atmamaklığım... senin sözlerine uymamaklığım için bana türlü antlar veriyor, yeminler ettiriyor.

— Kadındır canım... Onların her dediklerine ehemmiyet verilir mi? Onların sözlerini tutmak gerekse her gün ikindi zamanı eve gelmeli, sabahleyin kalem vakti[1] çıkmalı... Belki böyle yapan aptal kocalar da bulunur. Fakat ne yapsan onlara yaranılmaz. Yine dırıltı çıkaracak bir şey bulurlar.

Mahir, çevrildiği noktalarda saniyelerce duran ağır, boş, kendinden geçmişçesine bakışlarla eniştesini yukarıdan aşağıya süzerek:

— Sen nasıl eniştesin be! Kayınbiraderine başka bir kadını sevmeye müsaade ediyorsun. Bana o kadar yüz vermeye gelmez. Yüz bulunca sonra astarını da isterim ha!

---

1 Resmi dairelerde yazı işleri odalarının açılış vakti, yani güneşin doğuşundan birkaç saat sonra.

— Ben ne kayınbirader bilirim ne enişte... Ben gerçeği seven bir adamım. Allah kadını erkek, erkeği kadın için yaratmış. Fakat bir erkek tek bir kadınla yaşayacaktır diye emretmemiş. Hiçbir dinde, hiçbir felsefede böyle bir açıklık yok. Şimdi sen benim eniştemsin diye böyle en büyük gerçekleri inkâr mı edeceğim? Bizim gibi doğruyu, gerçeği, insanlığı tanır, aklı başında, düşünme yetisi yerinde insanlar birbirini melek sınıfından saymazlar. Günaha batmış insan evladı olduklarını bilirler. Birbirlerinin kabahatini ayıplayıp ortaya dökmezler, görmezlikten gelirler, örtbas ederler. Benim kız kardeşime karşı ben senin kabahatini gizlerim. Seninkine karşı sen de benimkini örtersin, geçinme böyle olur...

— Ah enişteciğim, güzel söylüyorsun ama benim gönül verdiğim karı, kocalı... Belanın büyüğü orada... Sinyor Pardiso mudur, Çelebi Kaput mudur, Mösyö Makferlan mıdır nedir? İşte o herif bu işi sezip de o Frenk kafası bir kere kızarsa düelloda beni öldürmeye kalkmaz mı? Vay canına be! Revolver nişanına da hiç idmanım yok... Bak sopayla, lobutla, copla olsa imanını gevretirim...

— Yoook Mahir! Bu cemiyetlere öyle sopa, cop, matrak[1] falan girmez. Dikkat edersin... Ağır, temkinli, ihtiyatlı davranırsın. Hiçbir şey çaktırmazsın... Mösyö Makferlan dalgın, şair bir herif, ne anlayacak!

— Nasıl ne anlayacak be! Karı pek serbest... Kocasının yanında geliyor loppadak elimden yakalıyor... "*Mon Bey, koman sa va?*" diyor. Ben de "*Sa va biyen, tre biyen! Tre biyen! Tre biyen!*"[2] diyorum. Sonra gülüyor... Gülüyor... Gülüyor... Elimi birkaç defa sıkıyor. Yumuşak yumuşak onun beyaz tombul eli bana dokununca bütün vücudum ayıptır söylemesi işte öyle tuhaf bir hal... Bir şeyler oluyor... Sıtma yakalamış gibi haydi beni bir titreme alıyor... İki çenem zangır zangır birbirine vurmaya başlıyor. Aman gayret edeyim, bir şey çaktırmayayım diyorum. Sıtma nöbeti geçmiyor ki...

---

1 Kalın sopa.

2 (Fr. *Mon Bey comment ça va? / Ça va bien, très bien! Très bien! Très bien!*) Nasılsın Beyim? / İyiyim, çok iyiyim. Çok iyi! Çok iyi!

Karı köpoğlu, kurnaz... Vücudumu zelzele sardığını anlıyor. Sonra Madam'ın yanından kaçıyorum. Neme lazım benim! Bu karı bana haram, benim evde misk gibi hanımım var diyorum. Eve gidip bütün hırsımı Lebibe'den çıkarmak istiyorum... Lakin ah, nasıl anlatayım enişte? Karımı seviyorum, okşuyorum... Elinden tutuyorum. Nafile... O lezzet yok. Hiçbir şey duymuyorum. Madam bana sanki kaymak, karım saman gibi geliyor. Vay geçmişine be, haram şey ne kadar tatlı oluyor!

— Hay Allah müstahakkını versin, ne aptalsın Mahir!

Böyle Beyoğlu'nda geceler geçirip enişte kayınbirader yorgun argın, uykusuzluktan yarı baygın bir halde eve döndükleri zaman Lebibe kocasında bütünüyle bir değişiklik, eski âdetleri aksine tuhaf tuhaf yenilikler, bazen ipe sapa gelmez delilikler gördüğünden ağabeyi Meftun Bey'in, kocası Mahir'i alafrangalık âlemlerinin *deboş*[1] kısmına *inisiye*[2] ettiğini anlıyordu. Fakat bir enişte kayınbiraderini niçin azdırsın? İşte buna bir sebep göremiyor, bir mana veremiyordu. Bir sustu, iki sustu... Nihayet Mahir'in hallerinde susmaya, katlanmaya rahat bırakmayacak taşkınlıklara, soğukluklara, özellikle diğer bir kadına gönül iliştirmiş, hayır adeta tutulmuş olduğunu gösterir işaretlere rastlayınca bir gün ağabeyinin odasına giderek önemli açıklamalar isteyeceğini imayla kapıyı kapadıktan sonra:

— Ağabey bu ne rezalet?

— Ne olmuş?

— Kocam günden güne çığırından çıkıyor...

— Adam sen de, bırak şu aptalı...

— Aptal maptal ama kocamdır...

— Kocansa Allah mübarek etsin, elinden alan yok ya!

— Nasıl alan yok? Ayartmaya uğraşıyorlar...

— Kimi?

— Kocamı...

---

1 (Fr. *débauche*) Sefahat, ahlaksızlık, fuhuş.

2 (Fr. *initié*) Birini bir kişi ya da şeyle tanıştırmak, onu yavaşça bir şeye başlatmak, alıştırmak.

— Mahir'i mi? Sen de kocanı fasulye gibi nimetten sayıyorsun. Ben dünyada onu ayartmaya heveslenecek karı düşünemem. Kadınların topu birden işte böyle senin gibidir. Alık salık kocalarını afet zannederler. Dünyanın gözü ona dikilmiş sanırlar.

Lebibe hiddetle kaşlarını kaldırıp iddiasını doğrular biçimde birkaç defa manalı manalı başını salladıktan sonra:

— Evet ayartıyorlar. Hem ayartan da bir Fransız karısı...

— Ooo... Ooo... Ooo... Mahir Bey'i ayartan Türk de değil de Fransız karısı imiş... Bunu nerden anladın kuzum Lebibe?

— Beni insafla dinleyiniz. Bu adam bizim eve yeni içgüveysi geldiği vakit kolalı gömlek giymeye, yakalık, kolluk kullanmaya bile pek alışmamıştı. Kalıpsız fes, dizi çıkık pantolon, tozlu ökçesi, çarık iskarpiniyle gezerdi. Boyunbağının bir saatçik olsun boynunda doğru durduğunu göremezdim. Hemen bir tarafa çarpılıverirdi. Neyse, uğraşa uğraşa biraz adama benzetir gibi oldum.

— Ne yapalım! Sen kendin beğendin de vardın. Kendin ettin, çek...

— Şimdi de lüzumundan fazla incelmeye, iki dirhem bir çekirdek olmaya yelteniyor. İncelik, şıklık yaradılışında olmadığı için gülünç hallere giriyor. Pantolonların katları bozulmamak için baskılar, ceketlere pardösülere askılar, türlü renk ve şekilde boyunbağılar almış. Birini çıkarıp birini takıyor. Yaraşıp yaraşmadığını benden soruyor. Evvelden iki kelime Fransızca öğrenmeyi istemezdi. Şimdi cebinde küçük bir konuşma kitabı, durmuyor ezberliyor. "*Bonjour Madame. Comment vous portez-vous ?*"[1] türünden sıradan konuşmalardan başka ayrıca kâğıtlara yazılmış, "*Madame, vous êtes la reine de mon cœur*" (Madam gönlümün kraliçesisiniz), "*Madame pourriez-vous me dire les heures où s'absente votre mari ?*" (Kocanızın olmadığı saatleri bana söyleyebilir misiniz?) cümleleri pek bir dikkat çekici, pek mani-

1 Merhaba Madam. Nasılsınız?

dar değil mi? İşte bu delillerden, Mahir'i yaradılışı aksine bu deliliklere, bu isteklere iten bir güç, bir etken, daha doğrusu bir madam olduğunu anlıyorum. Güftesiyle, bestesiyle Fransızca bir şarkı ezberlemiş söylüyor. Kulağımın dibinde gece gündüz mırıldanmasından bunu ben de öğrendim:

L'aveu que je voulais vous faire
Est un aveu tendre et discret
Mais je tremble de vous déplaire
J'en aurais un si grand regret

(Size etmek istediğim itiraf, gizli ve tatlı bir itiraftır. Fakat size beğenilmemek korkusuyla titriyorum. Beğenilmezsem üzüntüm büyük olacaktır.)

Hep bu sözler, mısralar parlak değil mi? Kocasının ağzından, ceplerinden çıkan, taşan bu apaçık kanıtlara karşı üzülmeyecek bir evli kadın düşünülemez. Hep bunlar Mahir'in evine, evlilik hayatına bağlılıktan saptığını gösteriyor.

Meftun birbirinin üzerine attığı iki bacağını titreterek dalgın bir tavırla:

— Tuhaf şey!.. Bir delikanlı Fransızcadan dört mısra ezberlerse evlilik hayatına bağlılıktan sapmış mı olur?

— Yok yok... Böyle boşuna savunmalara, lafı çarpıtmalara gerek yok. Meselenin asıl tuhafı, Mahir'in bu garip hallere sizinle sıkı fıkı düşüp kalkmaya başladıktan, Beyoğlu'nda bazı ailelerin evine dadandıktan sonra uğramasıdır.

— Haa!.. Haydi bakalım, beni de kocan gibi bir ahmağı azdırmak tenezzülünde bulunan bir şeytan aşağılığına indir.

— Bilemem, sizin felsefenizce insanların şeytanlığa kalkışmaları bir tenezzül müdür yoksa bir terfi mi? Yalnız benim bildiğim, hissettiğim, adeta açıkça gördüğüm şey kocamın şu aralık azması... Onun bu azgınlığında sizin de etkinizin bulunmasıdır.

— Saçma söylüyorsun Lebibe... Senin kocanı azdırmakta benim için ne çıkar akla gelebilir ki böyle bir münasebetsizliğe kalkayım?

— Bilemem? Sizin hareketlerinize, yaptıklarınıza, hele ki felsefenize kimsenin aklı ermez. Hatta kendinizin bile... Onun bu azmasında sizin gerçekten bir etkiniz yoksa sevdiği Fransız karısının kim olduğunu, ilişkilerinin ne derecede bulunduğunu soruşturup bana haber veriniz.

— Oo... Oo... Fena değil... Hanımefendi kocasının davranışlarını soruşturmak için beni, ağabeyini casus gibi görevlendirecek.

— Böyle mühim ve meşru bir konuda insan kız kardeşine yardımda bulunursa casusluk mu etmiş olur?

— Casusluğun mühimi, özellikle meşrusu olduğunu bilmiyordum.

— Siz bu ricamı kabul etmezseniz Raci ağabeyime başvururum.

— Raci mert oğlandır. O böyle adi bir casusluğu hiçbir vakit kabul etmez.

— Öyleyse bu işe kendim sıvanırım.

— Hah, şimdi oldu işte! Paçalarını sıva. Çarşafı çek başına, düş kocanın arkasına... Beyoğlu'nda meyhane, birahane, daha bilmem ne hane... O nereye girerse sen de gir... O zaman Mahir'in sırlarını öğrenirsin...

Ağabey ile kız kardeş arasındaki mücadele o gün bu raddeye kadar varmış, sonra kapanmıştı. Lakin ağabeyinden aldığı tuhaf cevaplar, gördüğü acayip tavırlar Lebibe'yi büsbütün kuşkulandırdı. Kadıncağız o günden sonra kocasının davranışları üzerine gözlerini dört açtı.

*

Lebibe'nin böyle pirelenmesi Meftun'un canını sıktı. Kız kardeşinin açtığı şüpheci gözleri avutmak, uyutmak için bir çare düşünmek fikriyle delikanlı sokağa çıktı. O düşünceyle tutturduğu yürüyüşle dalgın dalgın, gide gide kendini Beyoğlu'nda, Mösyö Makferlan'ın kapısı önünde buldu. Çıngırağı çekti. İçeri girdi. Mösyö Makferlan Yıldız'ca pek fazla ehemmiyet verilen siyasi bir meselede saray kodamanlarının kuruntularını rahatlatacak bir çözüm yolu bulmuş, "şantaj" diye edepsizce saldırarak meseleyi alevlendiren gazeteleri de

her zaman aldıkları sus payının hemen yarısından az bir parayla susturmayı başarmıştı.

Bu hizmetlerine karşılık Makferlan cenapları Yıldız'dan avuçlarını dolduracak bir para ödülüne layık görülmüştü. Bundan dolayı keyfi yerindeydi. Meftun'u güler yüzle kabul ederek hemen dedi ki:

— İyi ki geldiniz. Sizi görmek istiyordum.

— Ne var?

— Büyük bir eğlence...

— Nerede?

— Erenköyü'nde, sizin köşkte...

— Tam eğlence yerini buldunuz!

— Neden? Sizin köşkte eğlence yapılamaz mı?

— Yapılır. Zaten her gün de yapıyoruz...

— Nasıl?

— Karım benimle... Lebibe kocasıyla... Zarafet Eleni ile... Raci hepimizle... Her saat kavga, kıyamet kopuyor...

— Canım bırakınız o aile dırıltılarını... O hiçbir yerde eksik değil. Zaten kadınların kavgasız içleri sıkılır... Bunların akıllısı bizim Madam değil mi? Bazen bir günde üç dört defa dalaşırız...

Madam Makferlan kinayeli bir tebessümle:

— Teşekkür ederim Mösyö... Eş dost önünde beni daima dirliksizliğe dair olan hikâyelere kötü örnek olarak gösterirsin.

Mösyö Makferlan bir kahkaha salıvererek:

— Size demedim mi? Lakırdısı olurken işte kavga başladı. Zaten eşimin en büyük zekâ kıvraklığı her sözü kumaş gibi önüne yayarak kavgaya elverişli olan tarafını çekip ele almakta gösterdiği maharettir.

— Emin ol Mösyö ki sana göre bu konuda ben pek geri kalırım. Yanında kavgacılıkta çırak bile olamam...

Meftun, bulunduğu sandalyeden birdenbire dimdik ayağa fırlayarak:

— Yok... Yoook... Dinleyemem. Bizim evdekilere göre bu sizin kavganız pek tatlı, pek zarif... Adeta ballı börek...

Fakat Türkçede bir atasözü vardır, "İnsan her gün kaymak yese bıkar" derler. Ben de kavgadan o kadar bıktım ki artık en tatlısına bile yüzüm yok... Fakat tuhaf şey... Bu aile hali, karı koca geçimi... Çevreye, eğitime, medeniliğe ait farklar atlandığı halde Afrika'da da o... Asya'da da... Avrupa'da da hep o... Evet Mösyö, şimdi bir eğlenceden bahsediyorsunuz...

— Evet... Beyoğlu'nun *petit champs* dedikleri küçük bahçelerinde, Büyük Cadde namını verdikleri dar sokaklarında, karanlık, hava almaz birahanelerinde, tozdan nefes alınmaz Şişli'sinde artık bunaldık. Gönül biraz kır havası almak istiyor. Bütün masrafları bana ait olmak üzere Erenköyü'nde, sizin köşkte bir eğlence düzenlemek arzusundayız.

— Pek iyi olur...

— Bir kır balosu yapacağız...

— Âlâ... Âlâ...

— Size bir hafta müsaade... Böyle bir eğlence için gerekli hazırlıklara başlayınız.

— Bu fikrinizi alkışa değer derecede güzel buldum. Fakat bu eğlencemizi varlıklarıyla süsleyecek kişilerin kimler olacağını lütfen söyler misiniz?

— Kalabalık yok... Siz, biz, Şehim Bey ve madaması var... Derneğimiz üyelerinden Mösyö Kâmil... Bir iki erkek, bir iki kadın... İşte hemen bu kadar.

— Yalnız bir konu beni düşündürüyor...

— Hangi konu?

— Bizim aile halkından dans etmesini bilen tek kişi yok.

— Aileniz halkına "görgü kuralları" öğretmek için sizin bir *kurs* açmış olduğunuzu biliyoruz...

— Evet...

— Dans da görgü kurallarının tamamlayıcı bir bölümü değil midir?

— Hakkınız var...

— Şimdi evinize dönerken, kitapçının birinden bir dans kitapçığı alırsınız. Köşke gider gitmez öğretmeye başlarsınız.

19

Meftun o akşam köşke cebinde bir *trete dö la dans*[1] ile döndü. Bu balo haberi ev halkından kiminin suratını somurttu, kimini olağanüstü neşelendirdi. Mahir sevincinden adeta kabına sığamıyordu. Balo esnasında içilecek, oynanacaktı. Damat Bey, Madam Makferlan'ı aşkla kucaklayıp da bir kasırga gibi oyun meydanını dönerken o dans neşesi, o sevda sarhoşluğuyla sevgilisinin hassas ve sevecen kulağına ne tatlı yakaran sözler fısıldayacak, bu balo ilan-ı aşk için ne güzel bir ortam hazırlayacaktı.

Meftun elinde kitapçıkla dans öğretmek için meydana çıktığı zaman en büyük hevesle ortaya atılan istekli, Mahir oldu.

Kocasının bu arzusunu, bu şiddetli hevesini, bu çılgınlıklarını gören Lebibe haddinden fazla üzülüyor fakat bu balonun, Mahir'in aşk sırlarından bir kısmının sızmasına vesile olabileceği ihtimaline dayanarak kederini gizlemeye uğraşıyordu.

Bu eğlenceye çılgınlık derecesinde sevinenlerden ikincisi de Zarafet olmuştu. Aşçı kadın "balo"nun ne demek olduğunu anlamak için Mahir'e başvurarak:

— Kuzum küçük bey! "Balo" nedir? Ayo ben bilmiyo... Bana anlatsana...

Bu açıklama isteğine karşı Mahir sevincinden iki elini birbirine çarpıp neşeyle ağzını Zarafet'in yanağından öpücük alacakmış gibi yüzüne yaklaştırarak:

— Balo ne büyük bir eğlencedir bilsen Zarafet...

Arap hayretle:

— Ne olaca?

— Çalgı çalacak... Bir kadın bir erkek, bir kadın bir erkek birbirine sarılıp oynayacaklar...

Bu sefer de Zarafet iki elini sevinçle birbirine vurarak peştamallı belini sağa sola bir iki çalkadıktan sonra:

---

1 (Fr. *Traité de la dance*) Dans Kılavuzu.

— Oh ne âlâ! Oh ne âlâ! Ben de Ali'ye sarılıp oynarım... Oh, gel keyfim gel... Ne kadar iş olursa ben görürüm... Kaç tencere yemek isterse ben pişiririm...

Aşçı kadın da genç uşağa ilan-ı aşk için baloyu uygun bir olay sayıyordu.

Dans öğrenmek için ev halkı sofaya toplandı. Azize Hanım örtülü başını koridorun kapısından çıkararak kendi kendine:

— Sen esirge Rabbim! Bu evin halkı hepsi tımarhane kaçkını! Şimdi bunlar hep irili ufaklı ortaya çıkıp sıçrayacaklar mı? Ay tımarhanecinin gözü çıksın! Seyredeyim bakayım...

Meftun elindeki Fransızca dans kılavuzunu açarak:

— Vals, oyunların şahıdır. Bu oyunun çıktığı yer Almanya olduğu eskiden kalma bir rivayetse de kaynağımız bunu kabul etmiyor. "Vals aslen Fransız mahsulüdür. Bu oyunu ilk defa olarak krallarımızdan Üçüncü Henri oynamıştır," ayrıntılarıyla söze girişip birtakım tarihi belgeler öne sürüyor. Şimdi bunların bize lüzumu yok. Balomuz yakında verileceğinden vals hakkında kısa ve acele bilgi vermek zorundayım. Vals adımı üç tempo üzerine ve biraz hızlı olarak atılır. Birinci tempoda sol ayak, sol yana kaldırılır. İkincide dizler biraz kıvrılarak durup beklenir. Üçüncüde sağ ayağı arkadan sol ayağa hızla yaklaştırılıp sol ileri sürülür... Bu adım ayakları aynı hızla arka tarafa sürmekle de uygulanabilir. Kavalyenin dansına eşlik eden madam da aynı adımları atacaktır.

Lebibe piyanoya oturtuldu. Meftun'un okuduğu kuramın uygulanmasına girişildi. Ortada Rebia ile Eleni'den başka *dama*[1] yoktu. Biçare Rebia'nın da, Bedri'den ayrılmanın ateşiyle yüreğinden kan gidiyordu. Çok ricalardan sonra dansta Meftun'a eş olması kıza kabul ettirildi. Eleni'nin gençliği, güzelliği evli erkeklerle oynamasına ev politikasınca bir engeldi. Edibe de Lebibe de Rum kızını kocalarından kıskanıyorlardı. Eleni, Raci'ye *dama* oldu. Mahir Bey kaldı. Kız kardeşine başvurarak:

---

1 İtalyancadan alınmıştır, hanım, bayan anlamına gelir, burada *dam* karşılığı olarak kullanılmaktadır.

— Haydi Edibe, sen de bana *dama* ol...

Edibe, kundaklı başını büyük bir hınçla kardeşine doğru uzatıp:

— Ne olayım, ne olayım?

— *Dama*...

Kasım'ın kızı ayağından çıkardığı terliğin tersini kardeşine göstererek:

— Şunu şimdi senin ağzına yapıştırırsam görürsün... Kocamın bana teklife cesaret edemediği bir şeyi sen nasıl söylüyorsun? Beyefendiye *dama* olup da talimli maymun gibi sıçrayacakmışım! Allah akıllar versin... Sen azdın Mahir! Sen bir şey oldun... Dur bakalım sonu neye çıkacak?

Zarafet kırmalı, dantelalı fakat kirlice beyaz prostelasıyla sofanın kapısından bakıyordu. Lebibe'nin parmakları Jorj Ruse'ye ait kıvrak bir İspanyol valsinin girişi üzerinde gezinirken Arap başını kapının sövesine dayayıp gözlerini süzerek, "Ah bu küçük hanımın çalgısı bana ne kadar dokunuyo..." diyordu.

Ali'nin o eve gelişinden beri gerçekten Zarafet'in yüreği o kadar yufkalaşmıştı ki kapı gıcırdasa zavallıda bir ağlama hissi uyanıyordu.

Meftun aşçı kadını görerek:

— A işte Zarafet var! Mahir'in *daması* da o olsun! diye haykırdı.

Aşçı kadın bu teklifi iki defa ettirtmedi. Hemen birincide kabul etti. Zarafet'e vals adımları bin güçlükle biraz anlatıldı. "Anladi" diyor, tarif edilen şeyin zıddını yapıyordu.

Piyano, valsin birinci ölçüsüne girdi. Mahir *damasını* omzundan, belinden yakaladı. Arap, kereviz turşusuyla bayatlamış sarımsaklı yahni arasında öyle keskin bir koku yayıyordu ki zavallı Mahir burnunu ne tarafa çevireceğini bilemiyordu.

Meftun karşıdan, kayınbiraderinin bu rahatsızlığını anlayarak, "Mahir Bey, *damanızı dezenfekte* için birkaç kilo süblime lazım!" şakasıyla haykırdı.

Mahir, burnunu Zarafet'ten mümkün olduğu kadar uzaklaştırıp, gözlerini de yarı kapayarak bu bulaşık paçavrası gibi kokan Arap'a karşılık bir hafta sonra kolları arasında tutacağı hoş ve güzel kokulu vücudu göz önüne getirip, piyanonun ahenkli vuruşlarına uyarak, o gün öğrendiği vals temposunu bir, iki, üç diye sayarak bu acemi alayının tutturduğu dans kasırgasına katışıp gidiyordu.

İskemleleri devirmek, elbise eteği sökülmek, düşüp kalça incitmek, pencereye çarpıp cam kırmak türünden kargaşalıklar içinde bu dans dersi birkaç saat devam etti.

Azize Hanım, sofanın kapısından o müthiş aşağılayıcı ağzını açarak:

— Edibe, bak kızım bak! Birbirini kucaklamışlar da nasıl sıçrıyorlar? Şu Arap'la Rebia'nın oyunlarına bak... Ne erkek canlısı karılar bunlar... Görürsün... Azize Kadın dediydi dersin... Bu Arap'la bu kızın ölümleri en nihayet yine kanlı basurdan olacaktır. Senin şıpsevdi kocana bak... Kara kıza nasıl sarılmış?.. Yaa, eski göz ağrısı... Burası babülhane[1] midir, ev midir, nasıl şey bilmem ki... Arap, uşakla... Bey, teyze kızıyla... O, onunla... Bu, bununla... Arap bu yeni uşağı da baştan çıkaracak. Zavallı genç oğlan pek bön... A, Zarafet onu bir yudum su gibi içiverir vallah!

Gerçekten oyun paydosunda Zarafet, Ali'yi mutfağa çağırıp taze öğrendiği bu dumanı üstündeki dansı genç uşağa öğretmek için çarpıntılar içinde dedi ki:

— Ali...

— Efendim...

— Bu konakta haftaya balo var... Yemekler yapılaca, çalgılar çalınaca... Herkes birbiriyle oynayaca... Bir kadın bir erkek... Hesapladılar sen benim hisseme düştün. Ben de sana düştüm...

— Ben nereye düştüm abla?..

— Abla mı? Ha unuttun mu? Hani ya eşim?

— Eşim ben nereye düştüm?

---

1 Babülhane ya da Babilhane: Genelev.

— Zarafet sevdalı kalbini göstererek:

— Buraya düştün... Buraya... Zarafet'e... Şimdi senin adın "kavala", benim adım da "mamada"... Oyunda öyle diyorlar...

— Senin adın mamadadı mı?

— Yok ayo! Mamadadı niçin olayım? Erkekler "kavala", kadınlar "mamada" anladın mı? Şimdi buraya, yanıma gel... Bir elinle benim belime sarıl, öteki elinle de boynuma sarıl...

Ali utana sıkıla hareketlerini bu tarife uydurmaya uğraşarak pek gevşek, gönülsüz bir şekilde bir elini Arap'ın boynuna, diğerini beline atar. Zarafet haykırarak:

— Öyle değil! Sıkı sarıl... Sıkı sarıl...

Ali biraz daha yaklaşır... Zarafet:

— Utanma canım... Ben sarıl dedikten sonra sen ne sıkılıyorsun? Oyun bu... Böyle sıkı olaca, beyefendi öyle tarif etti. Şimdi sağ bacağını benim sol bacağına yaklaştır... Bir, iki, üç dedilen ben nasıl sıçrıyosa sen de öyle sıçra...

Zarafet, bu üç temposu üzerine Ali'yi bir hayli defa sıçrattıktan sonra genç oğlanın gençlik ateşiyle yanan göğsüne sürtünmenin cana can katan zevkine bir türlü doyamayarak bir, iki, üç temposunu bu defa:

Aman yar, paşam yar
Öldüm yar, cimdallı

şarkısına çevirerek ocağın önünden bulaşık çukuruna, oradan tabaklığın yanına atılarak zavallı Ali'yi mutfağın içinde dört döndürmeye başladı. "Cimdallı"dan sonra:

Haydindi hopla da gel...
.....rini topla da gel

Onun ardından, "Ah anacığım bana ne oldu ben bilemem" şarkısına girişti. Arap, genç kavalyesinin taze erkekliğinin nefeslerini yakından ılık ılık soludukça adeta kuduruyor, görülmedik vahşi bir tarikat üyelerine yüklenebilecek

aşırı bir vecd ile oradan oraya atılıyordu. Bir iki sahan kapağı, tencere yuvarlandı. Bir uzun tabak düştü, tuzla buz oldu. Zavallı Ali bir ıstakoz kıskacı arasında kalmış kadar ezildiği bu sıvalı iki siyah kolun acımasız baskısından kurtulmaya var gücüyle uğraşıyor, başaramıyordu.

Arap'ta yavaş yavaş ağız köpürdü, gözler döndü. Şimdi, "Ah... Anaaa... cığım..." şarkısı artık uzun aralarla bölünerek, siyahları kaybolmuş gözlerle, baygın nefeslerle, bir sevda can çekişmesi kesiklikleriyle söyleniyordu.

Ali'yle göğüs göğüse coşup kendinden geçmiş olan Zarafet'in her türlü dans kuralının üstüne çıkardığı bu vals curcunası esnasında mutfakta kopan gürültüyü en evvel Azize Hanım duyarak hemen gürültü kopan yere koşmuş, biçare Ali'yi Arap'ın kucağında eziyet içinde kıstırılmış, bunalmış, adeta morarmış bir halde görünce var avazıyla, "Yetişin! Zarafet Ali'yi boğuyor..." diye haykırarak bütün ev halkını mutfak kapısına toplamıştı. Gelenler, valsten başka her şeye benzeyen bu acayip kucaklamanın şaka mı yoksa kavga boğuşması mı, kısacası ne olduğunu bir türlü kestiremediklerinden öyle bakakalmışlardı. Bir iki ağızdan, "Zarafet, oğlanı bırak! Zavallı mosmor kesilmiş..." gibisinden çıkan uyarılara Arap hiç aldırmıyordu.

Azize Hanım:

— Çocuklar görmüyor musunuz? Zarafet'in gözleri dönmüş, ağzı köpürmüş, onun adeta babası tutmuş...[1] Böyle hali var mıydı?

Vesile Hanım:

— Vardı... Vardı... Evvelden de böyle birkaç defa daha babası tuttuydu. Onun ilmini Şaban bilirdi. Bilmem bir şeyler yapar ayıltırdı...

Azize Hanım:

— Tuhaf şey... Bu Arap'ın babası böyle mutlak Ali'yle Şaban'la mı tutar? Bulmuş piliç gibi oğlana sımsıkı sarılmış. Ah sopa yoksulu fellah ah!..

---

1 Araplar için sara nöbeti gibi bir nöbete tutulmak.

Bin gürültüyle genç uşak Arap'ın saldırgan kucağından kurtarıldı. Ve Ali'ye Zarafet'in böyle babası tutunca insanı boğmak ihtimali olduğu tehlikesi anlatıldı ve bir daha yanına o kadar yaklaşmaması gereği konusunda uyarıldı.

*

Evin içinde vals dersleri devam ediyordu. Bu usanmaz, bu çok çalışkan dans öğrencilerine her an eşlik için kadınların dizlerinde, hele piyano çalmak konusunda Lebibe'nin kollarında kuvvet kalmadı. Erkekler *dama* yerine kolları arasına birer hasır sandalye alıp dudaklarıyla becerebildikleri kadar bir vals havası ıslığı tutturarak çalışmaya devam ediyorlardı.

Nihayet balo gecesi yaklaştı. Bir gün evvel Mösyö Makferlan tarafından bir sandık şampanya, fıçıyla bira, başka içkiler ve birçok yiyecek gönderildi. Ertesi gün piyano bahçeye indirildi. Uygun bir tarafta eksiksiz bir büfe düzenlendi. Ağaçlar cam ve kâğıt fenerlerle donatıldı... Zarafet ocaklara büyük tencerelerle yemekler vurdu. Eleni büfeye, Ali de orta hizmetine bakacaktı. Gündelikle iki hizmetçi kadın daha tutuldu.

Ezandan sonra balo konukları arabalarla sökün etti. Getirdikleri geçkin bir piyanist ile ufak bir siyah tabut şeklindeki çalgı kutusunu elinde tutan genç bir kemancı, piyanonun başına geçtiler. Bu artistler sakal ve bıyıklarını tıraş edip, saçlarını uzatmışlardı.

Piyanist, bu koca aletin siyah kapağını kaldırdı. Bakanlara sırıtır gibi bir sıraya koca beyaz dişler meydana çıkıverdi. Artist, sağ elinin parmaklarını kıvırarak klavye üzerinde hızlı vuruşlarla, aşağı yukarı birkaç defa gezdirdi. Uzun boğazlı, narin bir billur sürahiden su boşaltılır zannolunacak, birbirine ulanmış ahenkli bir gürültüyle hafif, yumuşak, yuvarlak sesler işitildi. Artist, omuzlarını döven uzun saçlarını silkerek, başını sallayıp piyanonun akordundan hoşnutsuzluk belirtir şekilde yüzünü ekşitti. Sonra aletin markasına bakarak, "*Un vieux Blancher*"[1] dedi.

---

1 Eski bir Blancher.

Kemancı, aletini kutusu içinden çıkardı. Piyanistin gösterdiği "la" üzerine akort etti. Gece, tamamıyla çöktü. Bütün fenerler yakıldı. Davetliler içinde önceden tanılanlardan başka birkaç çift madam ve mösyö daha vardı.

Madamlar yeldirme gibi giymiş oldukları *kaş pusiyer*'leri[1] üzerlerinden attılar. Beyaz gerdanlar, kollar dekolte olarak meydana çıktı. Evin kadınları kendileri için hiç görmedikleri olağanüstü bir seyirlik olan bu baloyu seyretmek hevesiyle evin pencerelerine dizilmişlerdi.

Birinci vals başladı. Daha içkiyle vücutlara hararet, kafalara cesaret gelmemiş olduğundan Raci ile Mahir dansa katılmak cüretini gösteremediler. Bu iki delikanlı, ellerinden geldiğince dikkatle dansa bakıyorlar, bu dansın en ince bir kuralını bile gözden kaçırmamaya uğraşıyorlardı. Mahir kaç gündür Meftun'dan aldığı dersin ayrıntılarını birer birer zihninde canlandırmaya uğraşarak kendi kendine:

— Kavalye, *damasının* sol tarafında bulunup sağ koluyla belinden sarılacak, sol eliyle de madamın sağ elinden tutacak... Kavalyenin sol eli, madamın sağ koluna apansız bir zamanda çeşitli yönler verebilmek için fazlaca açılmış bulunacak. Kavalyenin sağ omuzu, *damasının* sağ omzuna daima dikey duracak, iki vücut birbirine dokunmayacaktı.

Birkaç valsten sonra kadrile[2] başlanıldı. Bir erkek bir kadın çift çift birer çizgi üzerine öne arkaya koşuşurlarken Azize Hanım pencereden bir kahkaha salıverip:

— Hah yetişmeyesiceler! Bunlar adeta çalgıyla bizim bildiğimize köşe kapmaca ile seke seke ben geldim oyunlarını oynuyorlar...

Bir iki saatin içinde balo kızıştı. Büfenin önünde içki kadehleri dolup dolup boşalıyordu. Meftun çeşitli kadınlarla birkaç defa oynadı. Raci ile Mahir hâlâ alargada durarak dansa katılmak cesaretini gösteremiyorlardı. Nihayet Mahir, Raci'nin kolundan çekip büfenin önüne götürdü:

---

1 (Fr. *cache-poussière*) Hafif üstlük.

2 Eski bir salon dansı, bu dansın müziği.

— Haydi şuradan adam akıllı çekelim de oyuna girmeye cesaret gelsin... dedi.

Mahir, bu tavsiyesine ilk örneği kendi göstermek için bir su bardağını yarıdan fazla düz[1] ile doldurdu. Biraz su ilavesiyle dikti. Raci, eniştesinin bu hazırlığını pek beğenmeyerek, o, ihtiyatı elden bırakmayıp yarım bardak birayla yetindi. Mahir şimdi göğsünden beynine doğru bir sıcaklığın yükseldiğini hissediyor, yerinden kımıldadığı vakit başı hafifçe dönüyordu. Kendisinde gerçekten eskisine oranla epeyce cesaret ortaya çıktı. Acemilik hatalarıyla Madam Makferlan'a karşı utanıp kalmamak için ilk önce diğer kadınlarla birkaç defa oynamayı uygun gördü. Oynadı, dans eşi hanımların bir iki defa hafifçe ayaklarına, fistanlarına basmak, üzerlerine yığılacak gibi sendelemek türünden kazalar geçiştirdi.

Başlanacak valsi kendiyle oynaması sözünü almak için çarpıntı içinde Madam Makferlan'ın etrafında dolaşmaya başladı. Gözlerini kırpıştırıp yutkunuyor, söylemesi güç bir diyeceği olduğunu imayla türlü garip şekillerde yüzünü buruşturuyordu. Raci de iyiden iyiye gözüne Madam Şehim'i kestirmişti. Fakat ağabeyi Meftun'dan rahat yoktu. Madam Şehim'in bir diğeriyle oynamasına Meftun hemen hiç sıra vermiyordu.

Mahir yine büfeye yanaştı, bir silme bardak daha yuvarladı. Bu sefer balo bütün oyuncularıyla, sallanan fenerleriyle, piyanosuyla, büfesiyle atlıkarınca gibi başının etrafında dönmeye başladı. Yürümek istedi. Adeta sendelediğini hissetti. Ağır ağır bir kenara çekildi, durdu. Hipnotize eder gibi gözlerini Madam Makferlan'a dikti. Hiç ayırmıyordu, hiç... Can çekişiyormuşçasına bir süzgünlük, bir bitkinlik, tahammülün sonuna gelmiş bir arzuyla bakıyordu. Dansa ara verildi. Bu defa diğer bir erkeğin Madam'ın yanına gitmesine meydan bırakmadan hemen koştu. Sarhoşluğunu belli etmemeye uğraşarak boşuna ihtiyatlar ve ağır bir telaffuzla güya Fransızca söylemek isteyerek:

---

1 Katıksız anlamında, anason vb. içermeyen sade üzüm rakısı.

— *Vous et moi danser*[1] dedi.

Fakat Fransızcayı beceremediğini anlayarak ardından Türkçe:

— Bu oyunu... kulunuzla, yani benimle... Mahir bendenizle oynamanızı rica ederim... şeklinde sözünü değiştirdi.

Mahir'in böyle bir teklife çoktan beri hazırlanmakta olduğunun Madam zaten farkında bulunduğundan o da Türkçe:

— Peki efendim, cevabını verdi.

Mahir, bir kavalye sıfatıyla usulen kolunu eş olacağı hanıma verecek yerde kendisi Madam'ın koluna girdi. Dansın başlamasını bekleyerek dolaşıyorlardı. Sevgilisiyle vücut vücuda olan bu dokunuştan Kasım Efendi'nin oğlu o kadar büyük bir bahtiyarlık hissediyordu ki bunun büyük şükranını kulağına fısıldamak için Madam'ı tenha bir tarafa çekip götürmek istiyordu. Bir iki dolaştılar. Bu düşüncesini yerine getirmeye vakit olmadan dans başladı.

Bizim acemi oyuncu, geometriden bir teorem başı ezberler gibi zihnine kazımış olduğu, "Kavalye *damasının* sol tarafında bulunup sağ koluyla belinden sarılacak ve böyle sürüp giden..." vals kuramını hatırlamaya uğraşarak *damasını* bir kavrayıştır kavradı. Kendilerini ortaya bir kapıp salıverdiler... Mahir hayli sarhoş olmakla beraber bu tutumun dans kurallarına uygun bir tutum olmadığını anlayarak vücudunu Madam'dan mümkün olabildiği kadar uzak tutmaya uğraşıyor, fakat karşı konulamaz bir çekim gücü yine iki bedeni birbirine rampa ediveriyordu. Bir iki döndüler. Çalgıcılar da oyuncular da kızıştılar, adeta kendilerinden geçtiler. Madam Makferlan'dan yayılan dayanılmaz çekicilikte bir koku Mahir'de karşı duracak güç bırakmadı. Bu zavallı delikanlı, burnunu *damasının* göğsüne, hoş kokulu iki güzel şeyin arasına sokmuş, yalnız kendinin orada pencereden bakan bir hanımı, kolları arasındaki kadının o baloda bir kocası bulunduğunu değil, artık kendi varlığını, bütün

1 Siz ve ben dans etmek.

kâinatın varlığını bile unutmuştu. Kaç zamandır ezberlemiş olduğu, "*Oh madame comme je vous aime* (Oh madam, sizi ne kadar seviyorum)" cümlesini arada bir, ağır, baygın bir telaffuzla tekrar ederek burnu altındaki o insanı kendinden geçiren buketi gözlerini can çekişircesine süzerek kokluyor, adeta içiyordu.

Bu çift, vals tutumu dışında bir sarmaş dolaşla diğer oyuncuların arasında adeta gelişigüzel denecek bir çizgide hareket ederlerken hemen sürtünecek kadar birbirine yaklaştıkları bir sırada Meftun, Madam Makferlan'a doğru eğilerek, Mahir'i kastettiğini bir göz işaretiyle anlatıp dedi ki:

— *Je vous prie Madame de travailler au dressage*[1] *de cet animal-là* (Şu hayvanın eğitilmesine uğraşmanızı rica ederim Madam)

Madam Makferlan hemen şu cevabı verdi:

— *Ne vous inquiétez pas monsieur il est déjà demi dressé* (Merak etmeyiniz efendim, o şimdiden yarı eğitilmiştir.)

Mahir'in Fransızcası kalıp olarak birkaç cümle ezberlemekten ibaret olduğu için kulağı dibinde mırıldanılan şu aşağılayıcı kelimelerin tek bir sözünü bile anlayamadı. Fakat söylenen şu sözlerin, kendinin Madam'a olan şiddetli sevdasıyla bağlantısını hissetti. İkinci dönüşte yine Meftun'un yanından sıyırtıp geçtikleri esnada burnunu o cana can katan göğüsten ayırarak:

— Enişteciğim... Babamın gelir getiren bütün mülklerinin tapu senetlerini eğer yarın sana demetiyle getirmezsem bana da Mahir demesinler... Emret... Efendim, Mahir kuluna emret... dedi ve eniştesinin bu büyük iyiliğine teşekkür olarak taptığı kadının gerdanına ateşli bir öpücük kondurdu.

Meftun, Mahir'in bu ani müjdesine karşılık şeytanca bir gülümsemeyle:

— Hay alık! Dur bakalım ben şimdi babanın senetleriyle yetinecek miyim? dedi.

---

1 *dressage*: Hayvanların eğitilmesi hakkında kullanılır. (Yazarın notu.)

Balo halkının büfede kadeh tokuşturmayı hararetlendirmeleri arttıkça arttı. Mösyö Makferlan diğer bir kadınla o kadar meşguldü ki hanımının gerdanına yapışan o bıyıklı sülüğü şöyle bir an olsun görmeye vakti yoktu. Şehim Bey keza... Sanki bu iki koca, kolları arasındaki yabancı kadınlardan aldıkları zevk payına karşılık kendi kadınlarını o gece için tamamıyla bırakıp başkalarının kucağına bağışlamışlardı.

Madam Makferlan terbiyesizliği de aşkı gibi haddini aşan sevdalısının bu saldırılarına acemiliğine hürmeten biraz müsamaha gösteriyor, fakat tamamıyla uygun bulunsa delikanlının saldırganlığının rengini pek koyulaştıracağını anladığından "sosyete" içinde bir kadına karşı bu gibi taşkınlıkların pek büyük hakaret sayılacağını kâh sözleriyle kâh haliyle anlatmaya uğraşıyordu. Yalnız bu yeni avı kapancadan ürkütüp büsbütün kaçırmamak için işi yarı yarıya da hoş görmekle şakaya bozuşturmaya mecbur oluyordu.

Meftun'un Madam Şehim'le dans ediş tarzı da bilinen vals kurallarının ötesine taşarak Mahir'in yapışkanlığına benzer bir hale geldi.

Pencere önünde bulunan kadınlar, kocalarının bu apaçık ihanetlerini artık görmeye katlanamayarak sancı tutmuş gibi kıvrım kıvrım kıvranıyorlardı. Lebibe ne yapacağını şaşırarak öfkesini Mahir'in kız kardeşinden çıkarmak ister gibi azarlarcasına bir tavırla Edibe'ye:

— Kardeşiniz beyefendinin oyununa baksanıza! *Damasına* o kadar yapışmış ki başını oradan çekse karının göğsünde mutlak ağzının resmi çıkmış görülecek... diyordu.

Edibe:

— Ya siz de ağabeyiniz Meftun Bey'in haline baksanıza! O serçe gibi zayıf karıya adeta bir atmaca hırsıyla sarılmış... cevabını veriyor.

Azize Hanım ise her iki kadının hiddetini de bir çırpıda körüklemek için:

— Kimin kime bir şey demeye yüzü var... İkinizin kocası da birbirinden kepaze...

Bahçedeki balonun gide gide horaya, horadan havraya döndüğünü gören Zarafet, mutfağı bırakıp o da önünde prostelasıyla kervana karışmaya çıktı. Büfeye yaklaştı. Raci'nin bir kadeh içki yuvarladıktan sonra Eleni'den Şabanvari mezeler aldığını gördü. Zarafet biraya bayılırdı. Orada bir sandalyeye ilişti. Bir tane yuvarladı. Bir kaba konulmuş buz içinde şampanya şişeleri gördü. Bunların hangi tür içki olduğunu bilemediğinden Eleni'den sordu:

— Ayo kız Elenigo! Bu buzun içindekiler nedir?

Eleni, sözü kısa kesmek için:

— Gazoz abla... Gazoz...

— Benim içini bu gece şok yanıyor, versene bir gazoz...

— Abla bu gazoz çok serttir. Basına vurur...

— Âlem içiyo vurmuyo da bana mı vuraca?.. Ver...

Eleni çaresiz kapı yoldaşına bir kadeh şampanya ikram eder. Arap gözlerini süze süze içerek:

— Oh... Oh ne guzel gazoz bunu... Kokusu biraz sert ama içişini hoşuma gitti...

Zarafet'in içkiye hiç yüzü yoktu. Bir bardak boza içse neşeleniverirdi. Bira ile şampanyadan sonra Arap yorgun bir bakışla gerdan kırmaya başladı. Biraz bulanan gözleriyle Ali'yi araştırıyordu. Sevdiği delikanlıyla katara karışarak vals etmenin tamam sırasıydı. Oğlanı uzaktan gördü. Zavallı delikanlı her işe yetişmeye uğraşıyordu. Fakat göğsü açık bir kadının yanından geçerken mıhlanmış gibi bulunduğu yerde kalıyor, süt gibi beyazlıklarıyla körpecik görünen ve dans yorgunluğuyla şimdi dalga dalga pembeleşmiş, dantelaların çerçevesi içinde etrafına zımba oymalı kâğıt çevrilmiş, açık şafak renkli sümbül ile zambak demetine benzeyen bu vücudu şaşkınca seyretmeye bir türlü doymuyordu.

Bizim siyah Zarafet, gönül verdiği delikanlının beyaz vücutlara bu şiddetli tutkunluğunu karşıdan hissedip ani bir kıskançlık köpürmesiyle koştu. Delikanlının omzundan yakalayıp silkerek:

— Oraya buraya bakıp ne alınıyorsun ayo!.. O kokona karıları senin karnını doyurur mu? Sana Zarafet'ten başka

kimden fayda var? Haydi gel şuraya, mutfağın arkasına... Muzikaya uyalım da seninle oynayalım!

Zarafet'in oyunundan pek ağzı yanmış olan Ali, mühim bir işi bulunduğu bahanesini öne sürüp hemen yürüyüverir, savuşur... Fakat Arap, delikanlının arkasından tehdit ederek parmağını sallaya sallaya:

— Aaa şapkına bak! Kart karıları açık saçık gordi de imrendi mi ne yaptı? Ben adamın gozini çıkarırım...

Zarafet bu hiddetle büfeye yanaşıp:

— Elenigo kız! Ver şuradan bir gazoz daha, içim yanıyor.

Eleni biraz suratı asarak:

— Yok abla, o gazoz misafirler içindir...

— Patlasın misafirler, ver diyorum! İçimi bir ateş sardı...

Eleni şampanya vermeden ablayı savmanın mümkün olamayacağını anlayarak doldurur. Kadehi verirken:

— Abla iste bu son... Artık vermeyecek...

Zarafet şampanyayı diker... Her yudumda gözlerini de birlikte açıp kapayarak:

— Ah bu ne guzel gazoz... Boğazımdan fışır fışır fışır içima gitti... Ah Şaban iki gozlerin kor olsun... Ah Alim, Alim de gül Alim... Gül dibine gel yârim... Ah ne fena oluyo benim halim... Zarafet yanıyo... Aman gül yanaklı civan Alim...

Eleni orada duran sandıktan iki şişe şampanya alır. Buzun içinden eksilenlerin yerine doldurmak için soğuk kaba kor... Zarafet şampanya sandığını görür. Eleni'nin bir işe baktığı zamanından yararlanarak sandıktan bir şişe alır. Soğuk kaba kor. Oradan bir diğerini aşırır. Eline geçirdiği bir bardakla Ali'nin yanına gider!

— Aliciğim! Şu soğuk gazozdan iç bir tane... Aman ne guzel, insanın içinde fışır fışır ediyo.

Ali'ye yorgunlukla hararet basmış olduğundan bu teklife karşı duramayarak kara sâkinin elinden beyaz köpüklü şampanyayı alır, içer. Oğlanın vücuduna hoş bir serinlik, beynine hafif bir neşe yayılır. Arap elinde şişeyle Ali'nin arkasını hiç bırakmaz. On dakikada, çeyrekte bir içirir... Bey-

ni, sinirleri içkinin etkilerinden o zamana kadar uzak kalmış olan Ali hayatının bu ilk sarhoşluğunda iki üç kadehle bayağı neşelenir... Arap'ın vals teklifine şimdi rıza gösterir. Mutfağın arkasında dans başlar. Beş on dakika sıçradıktan sonra bir taraftan şampanya diğer taraftan Ali'nin gül yanağının kokusuyla uçarcasına kendinden geçen Zarafet, gönül verdiği delikanlıyı kolları arasında uçura uçura ta herkesin dans ettiği yere kadar götürür.

Muzika Jules Klein'ın şampanya valsini çılgınca bir hızla çalıyordu. Oyuncular o kadar kızışmışlardı ki ortada dönen fistan etekleri fırtınadan bağı gevşemiş yelken uçları gibi yelpir yelpir, dalgalana dalgalana savruluyordu. Sağa sola vurulan vals yalpasının hem hızı hem genişliği gittikçe artmaktayken birdenbire bir kıyamettir koptu.

Bu vals harmanının ortasına sanki birbirine iple sarıla sarıla, sıkı sıkıya bağlanmış iki insan vücudunun birleştirilmesinden ortaya çıkmış bir topaç kapılıp salıverilmişti. Bu amansız, bu kudurmuş topaç, dört ayağın bir araya gelmesinden bir eksen meydana gelmiş zannolunacak bir hızla hem dönüyor hem yolu üstüne çıkan şeyleri kasırga gibi karmakarışık ederek gidiyordu. Balo alanında derhal dehşetli bir anafor meydana geldi. Topacın şiddetle çarptığı oyuncular erkek kadın hemen oraya buraya devriliyorlardı. Kimse neye uğradığını bilemedi. Bir müddet sonra dans alanında Zarafet'le Ali'nin bütünleşmesinden ortaya çıkmış bu müthiş topaçtan başka kimse kalmadı. Bütün balo halkı kenara, birer tarafa çekilerek şimdi bu siyahlı beyazlı kasırgayı seyrediyorlardı.

Çalgılar da sustu. Zarafet'in prostelası bir tarafa gitmiş, saçları bir siyah duman gibi kabarıp havaya dikilmiş, gözlerinin karası içeri dönmüştü. Çalgısı kendinden, büyük bir oyuncak gibi bu topaç ortada dönüyordu. Çünkü Zarafet besbelli vatan havalarından biri olacak:

Hongolo kalala valalalava
Hongolo kalala valalalava

tarzında yazması zor gelir, bestesi güftesinden acayip bir hava tutturmuştu. Frenk'in biri Fransızca:

— Bu kasırga başımıza nereden koptu? Eksenin ve ilerleyişinin hareketi gerçek siklondan beter, dedi.

Bütün oyuncuları saman gibi dört tarafa savuran bu topaç, dans alanında yalnız kalınca "hongolo kalala" havasıyla döndü, döndü. Nihayet kendisi de yorgun ve bitkin düşerek bir tarafa tekerlendi gitti.

Bu fırtına esnasında ceketi sökülmek, fistanı yırtılmak, dirseği incinmek gibi hasara uğrayanlar oldu. Fakat balo halkını bir Bornu havasıyla eğlendirmek isterken nasılsa babası tutmuş olduğu bildirilen aşçı kadının, bu canlı kasırganın şu hareketi herkes tarafından birer kahkahayla karşılanarak hoş görüldü, geçti.

*

Kocalarının artık görmeye tahammül olunamayacak dereceye varan dans adabı dışındaki taşkınlıklarını seyretmekten zavallı kadınlar artık pek bunalmışlardı. Dans sahnesinde olup biten durumlardan en ufağını bile eleştirici ve kınayıcı gözlerinden kaçırmayan Azize Hanım arkadaşlarına dedi ki:

— Çocuklar! Bu herifler, karılar birbirine sarılıp haymana beygiri gibi orta yerde fırıl fırıl döndükten sonra büfe midir, küfe midir nedir işte o meyhane tezgâhı gibi yerin önüne giderek bir şeyler ziftlenip ziftlenip de daha sonra ne tarafa çekiliyorlar? Farkında mısınız?

Lebibe — Bahçenin ta öbür ucundaki kameriyeye gidiyorlar. Ağabeyim oraya bir ayna, bir fener, tarak, pudra gibi şeyler koydurttu. Orası bu gecelik madamlara tuvalet odası hizmetini görüyor. Kadınlar oraya gidip gidip tuvalet tazeliyorlar.

Azize Hanım — A iki gözüm, iyi söylüyorsun. Ama karılar oraya yalnız girmiyorlar ki! Yanlarında kazık gibi bir tane de herif götürüyorlar. Onlar neci? Tuvaletlerini bu heriflere mi yaptırtıyorlar?

Lebibe, canının sıkıntısından birkaç defa puflayarak:

— Bilmem...

— A içimizde alafranga âdetlerini en iyi bilen sensin. Ben bir şeye daha dikkat ettim... O kameriyedeki lamba söndüreli hanidir... Ona çoktan "puf" dediler... Şimdi tuvaletler karanlıkta yapılıyor... Burada orta yerde aşikâre "vals", orada karanlıkta gizli bir şey oynanıyor. Ah, sen esirge Rabbim... Alafranganın baloları hep bu türlü müdür? Böyle bir fasıl aydınlıkta herkesin içinde, öteki fasıl karanlıkta yalnızca mı oynanır?

Azize'nin artık çenesi açıldı. Lebibe, bu fitne kumkuması karının sözleriyle büsbütün zehirlenmemek için su içmek bahanesiyle pencerenin önünden kalktı. Büyük bir can sıkıntısıyla bir iki odaya girdi, çıktı. Birdenbire aklına bir şey geldi... Bunu yapıp yapmamak konusunda bir müddet tereddüt ettikten sonra nihayet yapmaya karar verdi. O gece madamların tuvaletlerine ayrılmış, ışığı üflenmiş kameriyenin yanına gidip kocasının diğer bir kadınla olan sevda rezaletini gözüyle görmek, kulağıyla işitmek... Sonra üzerlerine atılarak ikisini de didik didik paralamak istiyordu. Hemen yeldirmesini giydi, başını örttü. Bahçeye çıktı.

Kocasının apaçık ihanetini görmekten adeta cinnet haline gelmiş bulunan Edibe, görümcesinin hiçbir hareketini gözden kaçırmamış olduğu için o da hemen yeldirmesini geçirip başına bir örtü atarak beş on adım arkadan Lebibe'yi takiben bahçeye çıktı. Onlar gider de Azize hiç durur mu? O da bir çarşafa bürünerek bu ikisinin peşine takıldı. Hanımların böyle birbirini takiben örtünüp örtünüp çıktıklarını gören Rebia da onları örnek almaktan geri durmadı...

Lebibe kalabalığın uzağından dolaşarak gitti. Kameriyenin yasemin ve beyaz gül, dal ve yapraklarından oluşan dış duvarının münasip bir yerine sokuldu, durdu.

Edibe ile Azize kendilerini birbirlerine sezdirmeksizin onlar da birer tarafa büzülüp çekildiler.

Lebibe gözünü kulağını kameriyenin uygun bir deliğinden içeriye uydurmaya uğraşırken bir mösyö ile bir madam tuvaletlerini henüz tamamlamışlardı. Onlar çıktı. Çok sürmeden bir çift daha geldi.

Bu karanlık tuvalet yerinin en büyük garabeti yüz ve kıyafet düzeltmek amacıyla içeri girenlerin bir müddet orada kaldıktan sonra girdiklerinden beş beter bozuk bir tuvaletle dışarı çıkmalarında görünüyordu.

Bu yeni gelen çiftin sesleri Lebibe için yabancı değildi. Erkek Meftun'du. Biraz dikkatten sonra kadının da Madam Makferlan olduğunu anladı... Nasıl olmuş da bu karı Mahir'in o kendini bilmeyen sarhoş sırnaşıklığından, o gevşemek, çözülmek bilmeyen hırslı kucağından kurtulabilmiş?.. Fransızca konuşuyorlardı. Karı uzun uzun birkaç defa puflayarak ciğerlerinde kaç saattir biriken şiddetli sıkıntıyı boşaltmaya uğraşıp:

— Aman Meftun bittim! Ne yapışkan şey! Elinden kurtuluncaya kadar akla karayı seçtim. Türklerin âşıklıkları hep böyle budalaca mıdır? Kayınbiraderin olacak bu Mahir isimli herif, ömründe hiç kadınla bulunmamış mı? Sevgi, gönül alma nasıl olur katiyen bilmiyor. Bununki sevgi değil, adeta yamyamlık. Beni çiğ çiğ yiyecek... Azıcık daha sarhoş olup da bunun sürekli âşıkane saldırılarına karşı kendimi korumada biraz dalgınlık gösterseydim mutlak yarın sabah kolumdan göğsümden birkaç gramlık etimi yenmiş bulacaktım... Vücudumun halini görme. Bana acırsın... Delik deşik oldum... Kocamın on senelik sevgisini, kucaklamalarını, öpüşlerini bir araya toplamak mümkün olsa Mahir'in bu gece benden aldığı sevda zevkinin yanında kesinlikle hiç hükmünde kalır...

Meftun, ağzını Madam'ın gerdanına yapıştırıp uzun bir iç çekişle inledikten sonra öpme şapırtıları arasında:

— Affedersiniz Madam... Pek yorgun olduğunuzu biliyorum... Fakat dayanamıyorum... Bu beyaz, bu yumuşak, bu insanı sarhoş eden güzel göğüsten benim de zevk alma payım vardır. Benim sütlerimi, kaymaklarımı, şekerlerimi, bütün aşk gıdamı bu gece o kahrolası Mahir sildi süpürdü.

— Çekil Meftun, çekil... Bu akşam her tarafım Mahir'in salyasıyla yıkandı... Üç dört banyo etmedikçe temizlenemeyeceğim... Ağzına bulaşır, çekil...

Meftun bir iki şapırtıdan sonra:

— Bulaşsın... Bu nurdan bedene, bu sevda tılsımına dokunan her şey aslındaki bayağılığı kaybederek adeta saf bir cevhere dönüşür.

— Haydi haydi... Budalalığın lüzumu yok... Sen de Türk'sün... Sen de Mahir'in cinsindensin... Sen de o malsın... Bu çeneleri kime yapıyorsun? Bu gece Madam Şehim'i öpmekten ağzın yorulmadı mı?

— Ah Madam... Öptüm, inkâr etmem... Fakat nasıl kaçınılmaz bir sebebin zorlamasıyla... Biliyor musun?

— Oh, tuhaf şey... Bir erkeğin güzel bir kadını öpmesi ancak arzunun bir çeşit itmesiyle olur. İki desem değil... Bunun da nasıl bir arzu olduğunu ne sen bana ne ben sana öğretecek kadar ikimiz de acemi, ahmak değiliz...

— Malum Madam... Malum... Fakat bilseniz Madam Şehim bu akşam bana ne kadar yalvardı... Bu ricasını reddetmeyi doğrusu kendi erkekliğime, *galanteri*[1] nezakete yakışır bulmadım...

— Oh aman ne kadar tuhaf! Beni gülmekten öldürmeyi mi istiyorsunuz? Madam Şehim sana hiçbir balo adabına uygun düşmeyecek bir cüretle herkesin içinde "Bana sarıl sarıl da öp" mü dedi?

— O, açıktan açığa öyle demedi. Fakat onun dediğinden ben bu manayı çıkardım...

— Nasıl?..

— Şehim Bey'in şimdi Madam Edmon Baril'e şiddetle tutulmuş olduğunu biliyorsun...

— Evet biliyorum... O nankör bir heriftir. Daha üç gün evveli benim için deli olup duruyordu. Şehim birkaç zamanda bir gömleğini değiştiren yılan gibi sevgisini yeniler...

— Senin iyiliklerine karşı onun gösterdiği bu nankörlük doğrusu...

— Neyse şimdi onun lüzumu yok... Madam Şehim'in sana ettiği ricanın türünü anlamak isterim...

---

1 (Fr. *galanterie*) İncelik, kibarlık, kadınlara hoş görünme çabası giderek, çapkınlık, kadın düşkünlüğü.

— Kocasının Madam Edmon'a tutulmuş olmasını Blanş çekemiyor. Buna her nedense tahammül edemiyor... Şehim'i kıskandırmak için benim kendine karşı şiddetli bir âşık rolü oynamamı arzu ediyor.

— Bu da bir çeşit kadın cinneti... Tuhaf arzu... Fakat sen de yerine getirmeyi üstlendiğin rolde pek ileri varıyorsun... Böyle ısmarlama âşık rolleri senin için biçilmiş kaftan... Bizim Mösyö Makferlan, Madam Şehim'in nesine elvermiyor da sözüm ona senin gibi böyle sahte âşıklar görevlendirmeye kalkıyor...

— Ah madam, benden iyi bilirsin ya! Mösyö Makferlan, sevgili kocan, şimdi Matmazel Gabriyel'le çok meşgul değil mi? Bu geceki taşkınlıklarına dikkat etmedin mi?

— Oh... Oh Matmazel Gabriyel ne gülünç unvan? Elimde sözümü yürüteceğim bir güç olsa böyle otuz yaşındaki kart, özellikle bekâret sıfatını fuhuş için özel bir ayrıcalık gibi kullanan karılara matmazel denmesini resmen yasaklardım.

— Çok haklısın... Bu fikrinden dolayı dünyanın bütün namuslu matmazelleri sana minnettar olsalar yeri var...

— Pek ileri varma... Dünyanın matmazelleri dediğin o ağız kalabalığı ne oluyor? Şimdi Avrupa'da bu unvanı doğru çıkaracak kadar uslu durmuş "mankafalar" çok çıkmaz. Kocam namus tutkunudur. Böyle matmazel unvanlı fahişelere çok hürmet ve itibar gösterir... Zavallı Blanş bu gece kocasının da, *aman*'ının[1] da sevda dolu kucaklarında birer rakip görmekle üzüntü duyuyor... Öyle hayal kadar hassas, nazik, güzel bir kadın senin gibi gündelikçi bir aşk rençperi tutmak zorunda kalıyor... Ah bu erkekler, ah bu erkekler... Çeşni değiştirmek için çok defa güzellikçe aşağı bir kadını eski sevgilinize tercih tuhaflığını gösterirsiniz... Zavallı Blanş'la ikimizin derdi de başka türlü... O yapma âşık görevlendirmek zorunda kalıyor; ben de sebebini pek bilmediğim halde kaba, hoyrat, hışır bir Türk'e peşkeş çekiliyorum. Bunun sonu ne olacak?

---

1 (Fr. *amant*) Dost, oynaş, (eskiden) âşık, tutkun.

— Zengin olacağız... Zengin...

— Kasım Efendinin milyonlarına biz mi mirasçı olacağız?

— Şüphesiz...

— İhtiyar hasta mı?

— Hayır, henüz turp gibi...

— O halde?..

— Ben bu mirasa ihtiyarın sağlığında el koymak için bir yol keşfettim...

— Ooo, doğrusu kuzey kutbunun keşfi kadar mühim bir iş...

— Fakat bu keşfimde senin teknik yardımın sayesinde başarılı olabileceğim...

— Nasıl?

— Mahir'de sevda ateşi saçağa sardı mı?

— Bacayı bile geçti...

— Bir iki gün sonra iki üç yüz liralık bir ihtiyacından bahset... Tavrı değiştir.

— Sonra bu paraları elimden mi alacaksın?

— Hayır, seninki sana... Benimki bana...

— Anlayamadım...

— Mahir'in elinden ne koparabilirsen senin olacak...

— Ya sen ne şekilde para çekeceksin?

— O da bana özel bir sır...

O gece tuvalet odası olarak hazırlanan bu sevda menziline bir çift oyuncu daha geldi. Evvelkiler tuvaletlerinin icabına bakmış oldukları için bu karanlık süslenme odacığını yeni gelenlere bırakıp çekildiler. Bir saat kadar süren kısa bir müddet zarfında Meftun'un oraya üç ayrı kadınla geldiğini kameriyenin dışında gizlenmiş bulunan hanımlar, delikanlının sesinden anladılar.

Lebibe, o işittiği sözlerden adeta zehirlendi. Edibe o fan fanlardan bir şey anlamıyor, yalnız öpüşme şapırtılarının etkili anlatımıyla kocasına hıncını artırıp duruyordu. Azize Hanım kendi kendine Meftun için:

— Aman ne şıpsevdi herifmiş bu! Balodaki karıların hepsine erip yetişiyor... Bu dünyada onun beğenmediği hiçbir

kadın yok ki... Kim bilir benim için de zihninden neler geçirir? Oşt köpek, yüz gönlüm olsa vallah sana birini vermem.

*

Bu balo velvelesi bütün civar köşklere şenlikle yankılanırken komşunun uşağı, aşçısı, bağcısı: İdris, Veli, Kerim... Bu üçü, duvarın arkasından boyunlarını uzatarak saflıkla ahmaklık arasında birer gülümseme ve yılışkanlıkla oyuna bakıyorlar... Göğüsleri açık, gözleri süzük madamlara sarılıp da bu dans harmanında fırıl fırıl dönen erkeklerin bu bahtiyarlıklarına arzulu salyalarını akıtarak gıpta ediyorlardı.

Aşçı Veli, Zarafet'i uzaktan hiçbir karşılık beklemeksizin şiddetle arzulayan biriydi. Arap kırmızı pelüş hırkası, kabarık saçları, renkli boncuklarıyla bahçede dolaşıp kapı yoldaşı uşakla cilveleşirken Veli karşıdan bayağı göğüs geçirir, Zarafet'e adeta diş bilerdi. Bu siyah afet sevgilinin adını kara tavuk koymuştu. İşten boş kalıp da mutfağın yanındaki odada keçe külahını bir tarafa çarpıtıp tamburasını çaldığı ve ağustosta bile o kirli yün çoraplarını çıkarmadığı kokan ayaklarını birbirinin üzerine atarak mızrabın zım zım cümbüşüne uydurarak sallandığı zaman kara tavuğun üzerine beyitler, destanlar düzerdi. Bazen arkadaşı uşağa:

— Ulan İdris! Kıymetini bilene kara tavuk piliçten daha gevrek, daha lezzetlidir... derdi.

O gece Zarafet, Ali ile topaç haline gelip dans alanını anafora verdiği vakit Aşçı Veli arkadaşlarına:

— Hemşeriler goruyonuz mu? Hay gozunu sevdiğim kara tavuğu hepsine tırpan attırdı. Bir yahalarsam birkaç tırpan da ben ona atacağım a! Fakat toğuz cilveli, cıva gibi kaynıyo, ele geçmiyo ki...

İdris alık alık gülerek:

— Aşçıbaşı tabiatına turp sıkam... Böyle kaymak beyaz karıların yanında sen de Arap'a mı hıyızlanıyon?

Aşçı — Ulan İdris sen de ağzının tadını ne bilin? Kısrağın iyisi takımı vurduklayın kişneyip şaha varandır. Rengine ne bakıyon sen! Kerim sen de neye bir laf demiyon? Hangimiz haklı?

Kerim — Kerim'e bu akşam bir karı olsun da ha mori karanlıkta rengini nene lazım benim... İster kara olsun ister mavi...

İdris — Haydi oradan hımbıl, mavi karı olur mu?

Kerim — Sözünün temsilini söylemişim... Mavi olmazsa sarı olsun ne zararı var?

Üç arkadaş bu kaba konuşmalarını epey bir süre uzattıktan sonra nihayet Aşçı Veli:

— Şaşkın şaşkın durup da buradan ne bakıyoh... Duvarı aşak da yanlarına varsak, bizi koğacaklar değül a? Koca zıyafet bu! Ev sahibi pek nezaketli bir beydir...

Aşçının bu fikri diğer ikisi tarafından derhal uygun bulunur. Duvarı aşarlar... Orada dura, burada eğlene yavaş yavaş ileri doğru sokulurlar... Nasılsa bu üç davetsiz misafir Eleni'nin gözüne ilişir... Rum kızı şampanyanın en büyük payını kendine ayırmış olduğu için kafasının o taşkın neşesiyle karşıdan bizim babayiğitleri tanır. Komşuluk hatırı saymaya kalkışarak:

— Aşçıbaşı gel burda... O... Vre kaymeni... İdris de Kerim de beraber... Bu akşam bizim iki kadeh içkimize kullanmazsınız? diye gönüllerini almak için seslenir.

Aşçı Veli bu ikramı duyunca:

— Hohona kızı bize işmar ediyo... Gideh mi?

İdris — Gordun mu karıyı? İşte ben de buna bitiğim... Ulan ne duruyoh? Gideh gideh...

Kerim — Mademkine çağırıyorlar niçin gitmiyoz orada?

Üç arkadaş büfeye yanaşırlar. Eleni birer bira ikram eder. İdris'le Kerim yuvarlarlar. Fakat aşçıbaşı birayı iade ederek:

— Ben arpa suyu kullanmam... Akcinli yok mu akcinli!

Eleni — Tarçınlı?

Aşçı — Yok hohona... Darçını nidem?

İdris, Eleni'ye karşı bir zarafet taslamak isteyerek:

— Ulan darçını nidek olur mu? O da kohusu mübarek, lazımlıklı bir şeydir. Darçını şu ortada zıplayan karıların beyaz gösgülerine eküp de sonra tavuk gösgü diye kaşıklayah olma mı?

Aşçı — Burda bu kadar nimet dururken tavuk gösgünü nerden hatırladın ulan? Pisboğazlığın lüzumu yoh... Haydi hohona hanım, bana bir anzarot ikram et ki keyflenem...

Eleni — Anzarot?.. Bu ne?

İdris — Düzcesi bizim aşçıbaşı irahı isteyi... İşte lakırdıyı cilvelendirmek için uzatiyi...

Eleni — Rakı mı?

Aşçı — İrahı... Evet...

Eleni — Duziko var...

Aşçı — Kadehe düz koy, eyri koy, o boğazımdan giderkene düzelir... Aha işte bu parnağım gibi dosdoğru olur...

Arabacı Veysi, ahırda hayvanı tımar ettikten sonra gelmiş, arkadaşlarını meydanda bulamayınca duvar kenarından baloyu seyretmeye başlamış. Bu esnada Veli'nin sesini işitmiş... Biraz bakınmış, İdris'in de Kerim'in de orada olduklarını anlayarak arkadaşlarına katılmak için duvarı atlamış, büfeye yanaşıp Eleni'nin ikramına o da nail olmuştu.

Eleni bu dört hizmetkâra ikram için sunduğu kadehlerin sayısını terbiyeleriyle dengelemekten sakınmadığı için bu haşeratın başları dönüp gözleri dumanlanınca, gördükleri şu ikramın teşekkür karşılığını ters bir şekilde ödemeye giriştiler...

Zarafet, evvelce yuvarlanıp sızmış olduğu yerde sarhoşluk uykusu süresini tamamlayarak o aralık kalkıp yanından bir an ayrılmasına dayanamadığı Ali'yi aramaya başlamıştı. Arap, şampanya sersemliğiyle ağız çarpık, göz şaşı bir halde, boncuklarını bileziklerini şakırdata şakırdata, sendeleye mendeleye ve her rastladığına, "Ayo Ali'yi gordun mu?" sorusunu tekrar ede ede büfenin yanına kadar gelerek Eleni'ye:

— Ayo kız Elenigo! Ali'yi gordun mi? Nereye kayboldu bu çifit? sorusunu sorunca Veli yanındaki İdris'i dürterek:

— Aman kara tavuk geldi... Şunu bir gapana sohamaz mıyız? Boncukları ışıl ışıl ışıldıyo... A gonulmün (gönlümün) yosması... (Zarafet'e hitapla) Ah gozelim, Ali'yi nideceğin ki?

Zarafet kaşlarını çatıp hiddetle:

— Sen kimsin ayo? Ne vazifen senin? Allah Allah... Terbiyesize bak!

Veli — Ali'yi gordum de onun için soruyorum... Ne kızıyon?

— Gordunse söyle...

Veli eliyle karanlık tarafı işaret ederek:

— Nah işte şu tarafa yollandı...

Gösterilen bu karanlık tarafa Zarafet hemen saldırır. Aşçı Veli, arkadaşlarına:

— Ben kara tavukla kavuşmaya gidiyom... Siz de şöyle bir etrafı dolanın... Bu akşam bu bahçede av çok... Ne kısmet yahalarsanız hemen zevkini çıkartın... tavsiyesinde bulunduktan sonra kara tavuğun arkasından koşar.

Nezaket sahibi dostları da edilen bu tavsiyeyi yerine getirmede saniye kaybetmeksizin bahçenin karanlık taraflarında av aramaya dağılırlar...

Aşçı Veli, Zarafet'i koyu bir karanlık içinde yakalayarak şiddetli bir arzuyla belinden bir kavrar... Birdenbire neye uğradığını bilemeyen Zarafet:

— Oh aman, belim kırıldı! Ali misin sen?

Zarafet bu büyük arzuyla üzerine saldıranı eliyle yukarıdan aşağıya kadar bir yoklayarak çapını Ali'nin körpe vücuduna karşılaştırma kabul etmez şekilde hantal bulunca feryada başlar:

— A... a... a! Bu koskocaman bıyıklı, destur... tü... tü... tü! Ya Ali yetiş! Beni şeytanlar yakaladı!

— Aslan gibi Veli dururken Ali'yi nideceğin?

— Herif çekil şimdi babam tutar...

— Anan baban değil a bütün kavim ve kabilen gelse bırakmam gayrık... Bir yol yahaladım...

*

Bu siyah beyaz iki aşçı, karanlıkta birbiriyle boğuşurken diğer avcılar kameriyenin etrafını dolaşır dolaşmaz el yordamıyla ilk hücumda İdris'in yumuşak yumuşak Lebibe'yi yakalayarak, "Ben bir semiz bıldırcın avladım!" diye yüksek sesle bağırması ardından Kerim, Azize Hanım'ı; Arabacı Veysi de Edibe'yi kucaklayarak biri, "Ha mori bir hindi tuttum!" diğeri de, "Siftah kısmet işte... Ben de bir keklik yakaladım

abe!" diye sevinç bağırtılarıyla, sevda kemendine kıstırdıkları avların cinsini birbirine haber verdiler...

Zavallı Azize Hanım, yine eş değiştirerek tuvalet yerine gelen Meftun Bey'in kadına döktüğü dilleri işitebilmek için kulağını yaprakların arasından içeriye vermeye uğraşırken kadıncağız birdenbire yanağına tüylü bir çift sülük gibi yapışan pek ateşli dudakla, boynuna dolanıveren iki güçlü kolun zorlaması altında bunalmak derecesine gelerek kendi kendine, "A ben galiba iyi saatte olsunlara uğradım. Bu gece dışarıya destursuz mu çıktık ne yaptık?" korku ve telaşıyla etrafına okuyup üflemeye başlamıştı. Lakin gide gide vücudunu baştan aşağı saran bu kuduruk perinin öyle üfleme püflemeyle kaçar boydan olmadığını anlayarak:

— Sen nefesle, okumayla defolmaz mısın?

— Hâşâ olmam...

Azize Hanım bu sataşkan cini elleriyle yukarıdan aşağıya yoklayarak:

— Sen bıyıklı silahlı, ayı gibi bir insana benziyorsun, kimsin sen?

— Ha mori, ben âşığım âşık... Sana yandım hanım...

— Of... Of... Ağzı da kokuyor... Sarhoş... Aman ben ne belaya uğradım bu gece?

Küstah âşık saldırganlığını biraz daha ileri vardırınca Azize Hanım büyük bir çarpıntıyla:

— Ay ben korkarım. Etme herif!

— Ne var ki korkacaksın!

— Gıdıklanıyorum aman bırak...

Azize Hanım can havliyle var gücünü gırtlağına toplayarak:

— A dostlar namusum bozuluyor! Cankurtaran yok mu?.. narasını salıverdi.

Aynı zamanda diğer avcıların acımasız tuzaklarında namus kaleleri mahvolma tehlikesinde kalan bıldırcınların, kekliklerin yüksek sesle feryat ederek imdat istedikleri işitildi. Bahçeyi bir çığlıktır sardı.

Her taraftan koşuştular. Avcılar cüret silahlarını kullanmaya vakit bulamadan kaçmak zorunda kaldılar. Kollarına, koltuklarına girilerek yarı baygın birer halde kadınlar köşke götürüldü...

Bu büyük gürültünün sebebinin ne olduğu diğerlerince pek anlaşılamadı. Raci ile Meftun şamatanın sebebini Lebibe ile Edibe'den sorunca, "Aman ne olduğumuzu bilemiyoruz. İşte öyle bir hale uğradık. Sıkıntıdan haykırdık. Bize bunu bir daha sormayınız"dan başka bir cevap alamıyorlardı. Azize Hanım'a başvuruldukça kadıncağız utançtan çarpıntı içinde iki elini kaldırıp yüzünü örterek:

— Aman sormayınız... Söylenmez... İşte öyle birer kazadır geçiştirdik. Neyse savdık. Yine verilmiş sadakalarımız varmış, sakatsız kurtulduk.

*

Olayın üzerinden birkaç gün geçtikten sonra kadınlar birbirine:

— Haydi bıldırcın, keklik, kaz, hindi... Toplanın bakalım... davetiyle hepsi bir odaya girip kapıyı sürmeledikten sonra Azize Hanım'dan soruyorlardı:

— Kuzum Azizeciğim, Arnavut avcı seni nasıl yakaladı? Anlat...

Azize yine avuçlarıyla yüzünü örtüp utanç kızıllığıyla bileklerine kadar kızararak:

— Kız Allah cezanı versin! Sus, aklıma getirme... Fena oluyorum.

— Canım Azizeciğim, haydi tarif et nasıl oldu?

Azize, erkek telaffuzunu taklit ederek sesini kalınlaştırıp:

— Herif "Ha mori hindi" dedi. Yüzüme sıcak sıcak ağzını yapıştırdı. Kollarını boynuma attı. Az daha beni boğuyordu... Okudum, üfledim gitmedi... "Bırak beni, nesin sen?" dedim. "Mori hanım, ben sana âşık" dedi. Şöyle bir elimle Arnavut'un üstünü yokladım ki ne bakayım? Herif pür-silah... Ödüm koptu gitti. Ee bıldırcın, keklik... Sizi nasıl avladılar? Siz hiç anlatmıyorsunuz. Hanımlar sade beni söyletip

eğleniyor... Kimin kime gülmeye yüzü var. Benimki Arnavut'tu. Sizinki Laz mıydı, Arap mıydı, ne milleti söylesenize...

Zarafet, en gevrek kahkahalarıyla fıkırdadıktan sonra hepsinden evvel cevap vererek:

— Kor olası benimkini aşçıydı... Bıçağı avucuma battı.

Rebia'nın bu avcılardan hangisine düştüğü anlaşılamadığı gibi böyle vahşice bir saldırıya hedef olmaktan ileri gelen herhangi bir yakınması da işitilmedi.

20

Balo sabahı Meftun Bey'in köşkünde bir kızılca kıyamettir koptu. Çünkü kadınların gözlerinde erkeklerin foyası tamamıyla meydana çıkmış, ne mal oldukları anlaşılmıştı.

O gece rezaleti tamamlayıcı olarak komşu hizmetkârlarının hayvanca saldırılarına uğrayan kadınlar, Azize Hanım'ın tavsiyesi üzerine hep abdest tazelemişlerdi. Henüz başında namaz beziyle tövbe etmekte bulunan Edibe, kocası uykudan kalkar kalkmaz hemen gözünü yumup ağzını açarak:

— Maşallah beyefendi "balo" dediğiniz rezaleti gördük.

Meftun, akşamki yorgunluğu henüz çıkaramadığını gösterir bir rehavetle gözlerini ovuşturarak:

— Sus canım... Sus... Sen balodan ne anlarsın? Bu kelimenin telaffuzu bile ağzına yaraşmıyor...

— Doğrusu bu kelime senin ağzına... Her tarafına pek güzel yaraşıyor... Kepaze!

— Madam ağzını topla...

— Ne dedin, ne dedin? Madam mı? Ağzını sen topla! Rezil! Neden madam oluyormuşum bakayım? Çok şükür babamın adı Hacı Kasım... Benimki Edibe... Madam, akşam birbirinize sarılıp da beraber topaç gibi fırıl fırıl döndüğünüz karılardır. Ben değilim... Utanmaz!.. Hepsini gözceğizimle gördüm... Evvela, tuvalet yapmak için hazırlatıp da sonra başka işe çevirttiğiniz kameriyenin yeşillikleri arkasına saklandım. Her şeyi bir bir seyrettim. Anlıyor musun?

Meftun büyük bir hiddetle:

— Yazıklar olsun! Zaten bizim kadınımızda erkeğimizde casusluğa, insan gözetlemeye büyük bir meyil var. İki kişi gizlice konuşurken dışarıdan gizlenip dinlemek... Bu ne büyük terbiyesizlik! Ne vicdansızlık!

Edibe hayret dolu bir öfkeyle uzun bir kahkaha salıvererek:

— Aaaaa, yediği naneye bak! Hangimizinki terbiyesizlik? Hangimizinki vicdansızlık? Allah için söylesinler... Yine sapıma kadar kadınım, insan evladıyım da o gördüğüm şeylere tahammül ettim. Çeyrekte bir, başka bir kadına sarılıp da karşımda cilveleştiğin zaman şükret ki kaldırıp da kafana bir şey vurmadım. Şıpsevdi musibet...

— Hanım ağzından çıkanı kulağın işitsin... Benim hakarete tahammül derecemi ölçmek için mi bu haltları ediyorsun?

— Ben artık şöyle böyle lakırdı bilmem... Şıpsevdi değilsin de ya nesin? A didon! Akıllanasın diye gizliden gizliye şu dünyada sana yapmadığım kalmadı. Paşmak-ı Şerif'ten su getirtip içirdim. Merkezefendi'den taş aldım... Çamaşırlarını Yedi Emirler'e okuttum. Pabucu Büyük'ten muska aldım. Ceketinin içine, astarla yüzün arasına diktim. Sürahi ile suyu Hindiler Tekkesi'ne okuttum, üflettim, tükürttüm. Getirip sana içirdim. Akıllanmadın... Azize Hanım bana nefes verdi. Her gece içine okuyup, üfleyip, tükürmeden sana su içirmezdim. Yine para etmedi... Yeni doğmuş çocuğun ilk abdesti, beneksiz siyah köpeğin tersi... Daha hangisini söyleyeyim? Ne duydumsa yaptım. Bir türlü aklın başına gelmedi herif! Senin damarın bozuk... Islah olur şey değilsin ki...

Meftun'un tiksintiden rengi değişerek:

— Allah belanı versin! Hep bu söylediklerini bana yedirip içirdin mi?

— Yedirdim... İçirdim... Afiyet olsun...

— Ben bunları yerken hiçbir şey hissedip anlamadım mı?

— Nereden anlayacaksın... Her şeyi bilirim iddiasındasın da daha yediğin ....n bile farkında değilsin...

Meftun kusacağa benzer bir yüz buruşturmayla pencereyi açıp dışarı tükürmeye başlayarak:

— Kahrol yezit karı! Vicdanın buna nasıl müsaade etti?

— Ben vicdan micdan bilmem... Cenabıhakk'a malum... Akıllan diye yaptım...

— Ya ben anlayaydım! Sana ne yapardım biliyor musun?

— Nasıl anlayacaksın canım... Yedirdimse bunları sana getirip de çocuğa bulamaç verir gibi parmakla yedirmedim ya... Kimisini pastaya karıştırdım... Kimisini şuruba... Kimisini çikolataya... Rengine göre...

Meftun pencereden öğürüp tükürerek:

— (İçinden) Kasım Efendi'nin mirasından evvel ben başka şeyi yemişim de haberim yok. (Açıkça) Gönlüm bulanıyor... Fena oluyorum...

— Ne var gönlün bulanacak? Yedinse şimdi yemedin ya... Kaç ay oluyor!

Meftun, şiddetli bir öfkeyle:

— Hay kör olası karı! Bana bu pislikleri yedireceğine şu sen kendin adam olmaya baksana... Sana kadın diyen bir insan küfretmiş olur...

— Aha ehem de ehem... Sanki beyefendi laf söyledi. Kadın değilmişim de ya neymişim? Erkek miymişim? Tuhaf şey! Bir insan ya kadın olur ya erkek... Başka ne olabilir?

— Doğru... Senin için kadınlık, erkeklik tabiatın verdiği alametifarikayla anlaşılır. Başka bir şeyle değil... Kadınlığın hayvanlığını nasılsa akrabandan öğrenmişsin. "Sen nesin?" diye sorarlarsa alametifarikana bakıp kadın olduğunu söylersin... Fakat kadınlığın erdemlerinden külliyen bihabersin... Bir kadın erkeğine, "Dışarıda gözün var. Çapkınlık ediyorsun. Sen şöylesin böylesin" demeli, ama bu kınamalarda bulunabilmek için kendinde biraz yüz, surat olmalı...

— Benim yüzüm, suratım yok mu?

— Allah'a emanet var. Yüzün de suratın da... Hepsi tamam. Kadınlıkça organ yönünden bir noksanın yok... Ben yüz, surat tabirlerini burada hak, yetki yerine kullanıyorum. İşte bunu anlayacak kadar terbiyen, dirayetin, zarafetin yok.

— Dün akşamki rezaletin üzerine benim sana darılmaya hakkım yok mu şimdi?

— Yok...

— Ay niçin?

— Niçin olacak... Kocasını kıskanan, eşinin dışarıda gözü olmasın diyen bir kadın kendi kadınlık görevlerini tamamıyla yerine getirir de buna karşılık kocası nankörlükte bulunursa o zaman söz söylemeye kendinde bir yetki görür.

— Ben sana karılık görevini yerine getirmiyor muyum?

— Getiriyorsun. Şimdi beni kaba kaba söyleteceksin. Kadınlık görevi yalnız senin anladığından ibaret değildir. Bir kadın eş olabilmek için giyinmesini, kuşanmasını, söz söylemesini, kocasına karşı nasıl davranılacağını, onu avutmasını, eğlendirmesini, aldatmasını, cezp etmesini bilmeli... Hep bunlar evlenecek bir kız için adeta öğrenilmesi gereken birer sanattır. Söyle bakayım, bunların hangisinden haberin var?

— Doğru... Bunların hiçbirini öğrenemedim. Hele koca aldatması nasıl olur hiç bilmem. Akşamki kadınlar bu koca aldatmak sanatını doğrusu güzel öğrenmişler. Gözümle gördüm. Gerçi "finfon"larınızdan bir şey anlayamıyordum, ama rezaletin Çincesi, İngilizcesi, Fransızcası olmuyor. Gözü kulağı olan bir insan için bu edepsizlik hangi dilde geçse anlaşılıyor. Beni yalvara yakara, babama haberler göndere göndere bin minnetle aldın. Ben cahil, ahmaksam bir akıllısını, okumuşunu alaydın de seni şöyle döne döne aldataydı. Görümcem geçen günü Fransızca bir roman okuyup da bana Türkçeye çevirisini yapıyordu. Karının biri zamparasını kocasıyla yattığı karyolanın altına saklamış... Sen işte böyle fettan, namussuz bir kadın istiyorsun. Çok şükür benim sütüm bozuk değil...

Edibe hiddetinden göğsünü bağrını çekip didikleyerek:

— Ah, elimden gelse de şu kocamı bir aldatsam... Akşam gördüğüm kepazeliklere karşılık ne yapsam hıncımı alamayacağım...

*

Karşıki odada Lebibe ile Mahir de birbirini yiyorlardı. Evin içinde erkek kadın, küçük büyük hep toplandılar. Gürültü büyüdü. Ağlamalar, sızlamalar, haykırmalar başladı. Mesele gayet vahim bir şekil aldı. Adeta bir ev ihtilali haline girdi. Birkaç gün şiddetli mücadeleler sonunda erkeklerin taşkınlıkları, hercailikleri kabul edilmekle beraber kadınların da birçok kusurları, kayıtsızlıkları, kocalarına karşı müsamahaları bulunduğu ortaya konuldu.

Meftun, kadınları avutmak maksadıyla ortaya bir meşguliyet çıkarmak istiyordu. Sonuçta kocalarını idare için hanımlara süs, nizam, *koketri* dersi verilmek kararı alındı. Nihayet bir sabah Azize Hanım'dan Zarafet'e varıncaya kadar evin kadınları Meftun'un ders odasına toplandılar. Pehlevizade bu konuda kendine kaynak edindiği *Paris Kadınlarının Güzellik ve Süslenmelerine Ait Sırlar ve Reçetelerin Türk Hanımlarını da Kapsamasının Yararı* adında böyle çok uzun, başlığı üç satır süren bir kitabı önüne açtı. Anlatmaya girişti:

— Asıl amacımız, kadınların kocalarına karşı göstermeleri gereken cilveli tavırlarından, zarafetlerinden, giyim ve süslenme tarzlarından yani bir erkeği idare ve mesut etmek için öğrenilmesi gereken önemli bir sanattan bahsetmektir. Genç kız, hoş bir goncayken aşkın harika kudretinin etkisiyle yavaş yavaş açılır, kadın olur. Bu çağa erdikten sonra kadının görevi maddi ve manevi güzelliklerle bütün çabasını erkeği büyülemeye adamaktır. Bir erkeği büyülemek çoğu zaman kolaydır. Fakat bu büyülenmiş adamı daima elde tutmak pek güçtür. Fethedilen bir kalbi sürekli itaat altında tutabilmek, onu fethetmekteki anlayış keskinliğinden daha önemli bir maharete, bir sanata bağlıdır. İşte hanımlar, dikkatinizi çekmek istediğim ince nokta burasıdır. Kadınlar bu güç görevlerini yerine getirmek için sahip olabildikleri bütün büyüleme vasıtalarını ve ayartma silahlarını kullanmak ihtiyacındadırlar. Güzellik, nezaket, zarafet, cazibe bu büyüleme silahlarının başlıcalarını meydana getirir. Hassas kalpler, sanatkâr bakışlar için kadınların cazibesinde anlatılamaz, tarif olunamaz öyle yaradılış harikaları, etkisinden

kaçılamaz öyle sihirli bir kuvvet vardır ki bir kadın şıklıktan, şuhluktan, hoş tavırlardan, o yaltaklanmalarından bütün kadınca faaliyetlerinden oluşan silahlarıyla yasa ve geleneklere göre kendinin hâkim ve amiri olan erkeği uysal, itaatkâr bir esiri durumuna getirebilir. Hanımlar, işte bu mühim nokta üzerine dikkatinizi çekerim. Kocanız sizden bıktıysa, onun zevk ve arzu arayan bakışları ev dışında dolaşmaya başladıysa bu kabahatten yalnız erkek değil, siz de mesulsünüz. Demek ki siz ilk karı koca sevgisini güzelce sürdürebilecek mahareti gösterememişsiniz. Bu öyle ince bir sanattır ki bazı kadınlar öğrenmeden bunu tabiatları gereği bilir, yaradılışları gereği sezerler. Kocalarınıza bazen ne kadar sevimsiz, hatta korkunç şekillerde gözüktüğünüzü hatırlıyor musunuz? O kolları kesik, eski pamuklu hırkalarla, göğse kadar çekilmiş donlarla, saçlar kulaklarla beraber ta kaşlara kadar partal bir yemeni içine alınmış kundaklı başlarla, bu tekne başı, bu ortalık süpürmeye, örümcek almaya has umacı kıyafetleriyle erkeklerinizin karşılarında salındıklarınızı unutuyor musunuz? Sevginin bu umursamazlıklardan incinir, ürker pek nazik gözleri vardır. Kocalarınızın size hayran gözlerini incitecek bu gibi hallerden daima kaçınınız. "Hizmetçimiz olmazsa ne yapalım. En süslü kıyafetle iş görülmez ya" diyeceksiniz. İş görmek için mutlaka umacı şekline girmek gerekmez. Beğenilmek yollarını bilen zeki bir kadın bu iş kıyafetinde de birtakım gönül çelen manzaralar alacak giyim tarzı bulur çıkarır. Onu da bir işve vesilesi olarak kullanacak maharetler gösterir. Bir Frenk kadınını denize girerken hiç görmediniz mi? Ta başlığından pantuflasına[1] kadar suya has bir tür kostümle banyo ediyor. Bu elbisede ne kırmalar ne oymalar ne uyumlu zarif renkler görülüyor. Sizse bu maharetlere tamamıyla yabancısınız. O kadar yabancı ki Frenk kadınların evlerinde soygunluk kıyafetleri demek olan bir zamanda kullandıkları *penyuvar*'ları[2] siz

1 (İtal. *pantofolo*) Keçe terlik.

2 (Fr. *peignoir*) Bol ve uzun gündelik ev içi kadın giysisi.

düğüne giderken giyiyorsunuz. Daima beğenilmek, kocalarınızın gözünde daima arzulanır kalmak sanatının ilham verici sırlarına daima zekânız açık bulunacak bir uyanıklık ve çeviklik içinde yaşayınız. Bir kadın Allah'ın güzellik bağışlayarak ödüllendirmesinden gereğince yararlanamamışsa tabiatın bu eksiğini bilgi ve sanatın onarıcı vasıtalarıyla bazı derecede gidermek mümkündür. Kadın daima kendini avcı ve erkeği av kabul ederek avlanma uğraşına hiç ara vermemeli, her fırsat çıktığında hücum ve taarruz için silah elde bekler bulunmalıdır...

Azize Hanım, Lebibe'nin kulağına yavaşça:

— Kadın ne olmalıymış?

Lebibe — Erkeği avlamak için kadın daima silahı elinde hazır durmalıymış...

— Aman sus kızım, avcı deme... Balo gecesi "ha mori hindi" diye boynuma sarılan herif geliyor aklıma... Ağabeyine söyle... Bizim kadınlara bu kadar yüz vermeye gelmez. Akşama sabaha Rebia kapancasını bir tarafa kurar. Yine bir av yakalar...

Meftun, kadınların erkek avlamaları sanatında maharet kazanmaları gereğini şiddetle tavsiyeden sonra sözü "makyaj" yani düzgünle,[1] allıkla, sürmeyle yüz boyamak tarafına getirdi. Düzgün nasıl kullanılır? Allık yüzün hangi kısımlarına ve ne şekilde sürülür? Kaş, kirpik nasıl boyanır? Bunları uzun uzadıya tarif ederek piyasada satılan çinkolu, kurşunlu düzgünlerin, bileşimi kuşkulu allıkların, boyaların sakıncalarından bahsetti. Talk pudrası ve damıtılmış sirkeyle ve *su nitrat dö bizmut*,[2] gülsuyu, saf gliserin, çiçek suyu, gül esansıyla yapılan sulu, koyu ve toz halinde birkaç çeşit düzgün ve kırmız,[3] amonyakla imal edilir allık bileşimleri öğretti.

*

---

1 Eskiden kadınların ciltlerinin gergin, güzel ve taze görünmesi için yarı sıvı ya da boyalı krem, bir çeşit fondöten.

2 (Fr. *sous nitrate de bismuth*) Türkçede bizmut subnitrat olarak geçer, aslında ishal giderici bir bizmut tuzudur.

3 Kırmız böceğinden çıkan parlak kırmızı renkte boya.

Meftun'un bu güzellik, zariflik dersleri uzun zaman ekilip biçilmekten mahrumiyetle verimi artmış toprak üzerine tohum saçılır gibi dikkate değer bir hızla meyvelerini verdi.

Düzgüne, allığa bulanmakta Lebibe ile Rebia önayak olmuşlardı. Hele bu sonraki, esmer yüzüne çekici bir renk verebilmek için birkaç kat beyaz badana yaptıktan sonra üzerine "ıstampa" geçer gibi gözkapaklarından kulaklarına, ta burnunun ucuna kadar al kalemle nakış işliyordu.

"Üzüm birbirine baka baka kararır" derler. Bunlar da birbirine baka baka beyazlanıp kızarıyorlardı. Çok sürmedi, etraftan sürü sürü yeşillenenler de ortaya çıktı.

Azize Hanım, yüz boyamaya sünnettir, diye sürmeden başlamış, bir müddet sonra sürmelerin göz uçlarındaki kuyrukları uzaya uzaya kaşlarına da birer parça kalem dokundurmayı mubah sayıvermişti. Bir gün Lebibe, Azize'ye:

— Böyle gözlerine çizgiler çekip kaşlarını da boyayınca Bağdatlı kadınlara dönüyorsun. Çehrene bir esmerlik geliyor. Yüzüne de şöyle tatlı, hafif bir beyazlık gezdirsen çok hoş olacaksın... tavsiyesinde bulunmuştu.

Azize Hanım evvela "adam etme" der gibi birkaç kararsız gülümseme gösterdikten sonra:

— A, hiç olur mu? İlahi kardeş, bu yaştan sonra insana ne derler?

Azize her zaman Lebibe'ye "kızım" hitabıyla söz söylerken bu defa "kardeş" tabirini kullanması küçülmek arzusuna işaret ediyordu. Diğer kadınlar da başına üşüşüp nasıl olacağını denemek için eğlence niyetine bir defalık düzgün sürmesi için zorladılar. Bu deneme yapıldı. Pek yaraştığı hakkında bütün ağızlardan antlar, yeminler, teminler yağmaya başladı. Bu teminata zaten lüzum yoktu. Azize diğerlerinin elleriyle çehresine gezdirilen süngerin temasından kurtulup, başını sağa sola çevirerek aynaya baktığı zaman o kendini herkesin teminatı üstünde bir güvenle beğenmişti.

Bağcı Kerim Ağa'nın iki arzulu pazısı arasında şiddetle sıkılıp da kadına acıkmış öyle bir erkeğin şehvetli titremeleri altında vücudu sarsıldığı gece sanki Azize'nin o namus telle-

rinden birkaçı gevşemiş ya da kopmuştu. O âşıkane hamleler sırasında ta kalbinin derinliklerinden bir şeylerin çözülüp çözülüp göğsünde boşluklar bırakarak uçtuğunu hisseder gibi olmuştu. Görünüşte bir felaket gecesi namını verdiği o tatlı geceyi, o aşk dolu şiddetli saldırıyı hatırladığı zaman herifin ateşli dudaklarının yüzünde dolaştığını o anda yine duyar, o pos bıyıkların temasıyla yine yanakları kaşınır, sıkıntılı gösterdiği o zevk anlarını aynıyla yaşamak derecesinde hatırasında adeta olağanüstü bir gerçeğe dönüşüm ortaya çıkardı.

*

Kendi gözü önünde, o küstah kocasının yabancı kadınlara karşı bulunduğu o edepsizce taşkınlıklar, yatıştırılması imkânsız görünen o aşırı şiddetli arzu, biçare Edibe'nin saf kalbini yaralamıştı. Zavallıyı Meftun'a denk bulmuyorlar, kendinin hımbıl, alık salık, iş göremez, çapaçul, pasaklı olduğunu hiç çekinmeden yüzüne karşı söylüyorlardı. Edibe, kadınlığın hiçbir erdemine sahip değil miydi? Babasıyla kocasının evinde, bu iki yerde, kadınlığın gördüğü kabul tarzı ne kadar birbirine zıttı. Orada erdem sayılanlar, burada affedilemez birer büyük kabahat sayılıyordu. Acaba hangi taraf haklıydı? Babası Kasım Efendi kendi ahlak görüşünde haklı bile olsa Edibe artık oranın hükmünden çıkmıştı. Şimdi bu tarafın töresine gitmek gerekiyordu. Beğenilecek bir zamane kadını olmak için mutlak her gün düzgüne, allığa bulanmak, açık saçık gezmek, bütün gelen giden misafirlere kıçını çıkarıp bir ayağı üzerinde aksayarak "boncurna" demek mi gerekiyordu?

Bu evde birçok şeyin Türkçeleri geçersiz sayılarak Fransızcaları kullanılıyordu. Bunları Zarafet bile öğrenmişti. Fakat bu kadar zaman geçtiği halde kendinin bir türlü bu fanfanlara dili yatmıyordu. Oh, aman ya Rabbi, bunlar ne güç şeylerdi... Lakin ya bu deveyi gütmek ya bu diyardan gitmek lazımdı.

Bedbaht kadın Frenkçeden papağan gibi birkaç sade cümle öğrendi. Sıkıştığı zaman yerine uysun uymasın bunları kullanıyordu.

Kıyafetçe Lebibe ile Rebia'ya mümkün mertebe uymaya çabaladı. Biraz uydu. Hatta üç taze, hep birden saçlarını sarıya boyadılar. Böyle sarılı, beyazlı, pembeli renkli çehre ve ince örtüyle sokağa ilk çıktığı gün ne kadar sıkılmıştı. Erkekler yiyecek gibi bakıyorlardı. O küstah bakışlarla kendi yüzü arasına şemsiyesini indirdiği zaman o küçücük engelin arkasında garip bir hisle yüreği gümbür gümbür atıyordu. Bu kıyafetle Edibe pek güzel mi oluyordu? Niçin öyle ateşli, adeta ısırıcı birer arzuyla bakıyorlardı? Bu ayıp değil miydi? Namusu bundan etkilenmez miydi? Fakat bu kötülüklerden üzerine düşecek kabahat, günah Meftun'dan başka kime dönebilirdi? Hep bu kötülükler onun dileğiyle, arzusuyla olmuyor muydu?

Bu kepazelikleri yaptırmak için yalnız izin değil, ders veriyordu. Kadının görevi erkek avlamaktır. Durmamalı, avlamalı demiyor muydu? Edibe kimi avlayacak? Ve nasıl silah kullanacaktı? O, ömründe, serçe kuşu bile tutmamıştı.

Edibe ile Azize pek cahildiler. Kadınlıkları nedeniyle çok şeyleri yapmaya can atarlardı, fakat günahtan korkmaları, cesaretsizlikleri, alışık olmayışları arzularını yerine getirmeye engel olurdu. Şimdi ortada her günahı yükletecek Meftun gibi bir cehennemlik olduktan sonra bazı eğlencelerden niçin mahrum kalmalı?

Beri yanda Lebibe de büyük bir endişe ve ıstırap içindeydi. Kocası Mahir, Madam Makferlan'ı çıldırasıya seviyordu. Artık buna hiç şüphesi yoktu. Bu ikisinin arasında sevgi simsarlığını eden de kardeşi Meftun Bey'di. Mahir'in sevda ateşini alabildiğine körüklüyor, parlatıyordu. Acaba niçin? Meftun bu adiliğe neden cüret ve tenezzül ediyordu? Vahim olduğu kadar da garip görünen bu yarı karanlık muamma karşısında zavallı kadın bunalıyor, müthiş şüpheler, kötü düşünceler içinde çırpınıyordu. Sonra birdenbire eliyle alnını sıkıp, balo gecesi Madam Makferlan'la Meftun arasında geçen o rezilce konuşmanın şu aşağıdaki bölümünü zihninden hemen aynıyla tekrar ediyordu:

Madam Makferlan — Kaba, hoyrat, hışır bir Türk'e peşkeş çekiliyorum. Bunun sonu ne olacak?

Meftun — Zengin olacağız... Zengin...

Madam — Kasım Efendi'nin milyonlarına biz mi mirasçı olacağız?

Meftun — Şüphesiz...

Madam — İhtiyar hasta mı?

Meftun — Hayır, henüz turp gibi...

Madam — O halde?..

Meftun — Ben bu mirasa ihtiyarın sağlığında el koymak için bir yol keşfettim.

Lebibe bu ezberinde tuttuklarını, beynini avucu içinde sıka sıka buraya kadar tekrar ettikten sonra konuşmanın şu bölümüne atlıyordu:

Meftun — Bir iki gün sonra Mahir'e iki üç yüz liralık bir ihtiyacından bahset... Tavrı değişir.

Madam — Sonra paraları elimden mi alacaksın?

Meftun — Hayır, seninki sana, benimki bana...

En müthiş şüpheler içinde yanıp kavrulan bir beyni bu sözler ne üzücü ağır suç tahminlerine kadar sürüklemez? "Seninki sana, benimki bana..." ne demek? Bunlar nereden para çekecekler? Meftun, Madam Makferlan'a iki üç yüz liralık ihtiyacından bahsedip Mahir'e baskı yapmasını tavsiye ediyor. Mahir bu önemli miktarı nereden sağlayacak? O uğursuz karının aşkının sevkiyle bir suç işlemeye mi kalkışacak? Bunlar ne kadar kuruntu verici, ne kadar zihin durdurucu şeyler!

Lebibe, kocasına söz geçirebilmek için zekâ ve bilgi yönünden kendinden aşağı bir erkeği seçmişti. Aşklarının başlangıcı biraz tehlikeli oldu. Fakat ne ettiyse etti varmayı başardı. Nikâhla her bir kabahati örtüldü bitti. Ağabeyi yüzünden şimdi gözleri önüne açılan bu karanlık, bu korkunç, bu ürpertici felaket girdabı nedir? Evet, aileleri üzerinde bir uğursuzluk karaltısı dolaşıyordu. Meydana gelmesini yakın gördüğü bu kötülüğü Raci'ye haber verse acaba nasıl olur? Raci'nin hiddetini, şiddetini bildiği için ona böyle bir haber vermekle kaş yapmaya uğraşırken göz çıkarmış olmaktan, işi bütün bütün vahamete düşürmekten, başka sıkıntılara sebep olmaktan da korkuyordu.

Lebibe ne yapacağını pek bilemeyerek, en ufak bir arızaya gözlerini dikmiş bekliyor, fakat iç sıkıntısından, meraktan, çarpıntıdan tükenip gidiyordu. Beri yandan da kadınlık gururu fena halde sarsılmıştı. Kendisi Mahir gibi kaba saba bir kocaya razı ve istekli olsun da yine kıymeti, kadri bilinmesin! İşte bu konu da pek gücüne gidiyor, bu içindeki üzüntüleri yatıştırmak için kocasına karşı ancak sadakatsizlikle öç almak yönünde bir teselli yolu arıyordu. Kadınlığın bütün zaaflarıyla, galeyanlarıyla pek sarsılmış bir hal aldı. Kocasının dudaklarını o karının gerdanına aşırı bir arzuyla yapışmış gördükçe, bu göz yakıcı hatıra kırgın gözleri önünde yenilendikçe sonsuz kederlere kapılıyor, adeta cinnetler geçiriyordu.

*

Erenköyü taraflarında hırsızların çokluğundan şikâyetler çoğaldı. Her gün gazetelerde bir iki olay okunuyordu. Raci Bey, hizmetkârları genç Ali'ye akşamdan kapıları sürmelemesini, etrafa dikkat etmesini, gözünü tetikte, kulağını kirişte bulundurmasını tembihten geri kalmıyordu.

Hanımların Meftun Bey'den aldıkları *koketri* dersinin – daimi yavaşlıklarının aksine bir hızla– teorisinden pratiğine geçmiş oldukları bir sırada Pehlevizadelerin köşküne de garip davranışlı hırsızlar dadandı. Hep bunların eve giriş saatleri Ali'nin ağır uykuda olduğu bir zamana rastlıyor, besbelli evin ziyarete ve araştırmaya değer köşe bucağını iyice dolaşıp karıştırdıktan sonra garabeti anlaşılamaz bir sebeple bir şey çalmayı başarmaksızın çıkıp gidiyorlardı.

Bu gece ziyaretçilerinin giriş ve çıkışlarını Ali, sabahleyin bahçede gördüğü yabancı ayak izlerinden, akşamdan kapılara koyduğu işaretlerin bozulmuş olmasından anlıyordu. Görünürde hiçbir zararları keşfedilemeyen bu tuhaf hırsızların girdikleri gecelerin hep beylerin evde bulunmadıkları zamanlara rastlaması da dikkati çekiyordu. Nihayet bir gece Ali bunlardan ikisine bahçede rast geldi. Sopayla üzerlerine yürüdü, kaçırdı. Fakat gördüğü iki karaltıdan ibaretti. Başka bir şey seçemedi. Yine beyler evde yokken bir akşam da üç karaltının köşkün arkasındaki küçük bahçe kapısından

içeri girdiklerini görmüş, "Hırsız var!" feryadıyla bütün hanımları telaşa vermek istemişse de kadınların:

— Aman alık sus, patırtı etme... Hırsız mırsız yok! Senin gözüne hayalet mi görünüyor, ne oluyor? azarlamalarından başka korku ve telaş belirtisi göstermemeleri onu pek fazla hayrete düşürmüştü.

Birkaç akşam sonra Ali, dört karaltının yine küçük kapıdan girdiklerini aynen gördü. Hırsızların böyle sayıca artması bu defa uşağın hayreti kadar da korkusunu uyandırdı. Hanımlara durumu haber vermenin paylanmak ve ahmak denilmekten başka bir yararı olamayacağını artık öğrenmişti. Bu sefer işin sonucunu gözlemek üzere karanlık bir tarafa sindi. Bekledi... Bekledi... Hırsızlar içeride gönüllerince zarar verdikten sonra yine girdikleri kapıdan çıktılar. Bu misafir tabiatlı, uysal haramilere karşı sopa sallamayı artık Ali yararsız gördü. Yalnız ertesi gün beylere olanları olduğu gibi anlattı. Meftun, hizmetkârın budalalığına güldü. Azize Hanım, bir daha böyle hayaletler gördüğü zaman okuyup etrafına üflemesi için Ali'ye bir dua öğretti. Fakat Raci, böyle el ayak çekildikten sonra köşke girip çıkanların ne öyle nefesle, desturla çekilir gider musallatlardan, ne de sandık sepet, kap kacak karıştırmaya gelen adi hırsızlardan olmadıklarını biliyordu. Bu hayaletler, bu cinler, şeytanlar, hırsızlar Meftun'un hanımlara verdiği *koketri* dersinin büyüleyici etkisiyle ortaya çıkan erkek takımıydı.

Raci'nin ağabey adını verdiği bu ahlaksız delinin şu gidişi ne gidişti! Ailede ne servet ne rahat, hatta ne de namus, hiçbir şey kalmadı. Azize, Edibe hanımlar gibi ermiş sanılacak tabiatta kadınlar bile Meftun'la konuşup görüşmenin etkisiyle azarak mahiyetlerini değiştiriyorlardı. Rebia meselesi "kanlı basur" komedyasıyla güya örtbas edildi. Fakat bu konu bütün vahametiyle duruyordu. Piyangodan çıkan on beş on altı bin liranın doğruluğunu ispat edecek evin idaresinde bir para bolluğu, azıcık bir geçim rahatlığı bile görülmedi. Bunun da Mösyö Makferlan'ın şeytanlığıyla kurulmuş bir dubara olduğu anlaşıldı. Enişteleri Mahir, Madam Makferlan'a olan

tutkunluğu yüzünden divaneye döndü gitti. Ailenin geleceği bu Meftun'un elinde ne müthiş bir uçuruma doğru yuvarlanıp gidiyordu. Kadınlar neye uğradıklarını bilmiyorlar, bu gidişin sonunun nereye varacağını düşünemiyorlardı. Edibe Meftun'u, Lebibe Mahir'i kıskanmak yüzünden ümitsizce bir hınç içinde çırpınarak güya kocalarından aynı sadakatsizlik ve ihanetle öç almak cehaletiyle Meftun'un davetinin sihriyle eve gelen perilere kendilerini peşkeş çekiyorlardı. Bu ne rezaletti! Aman ya Rab, ne rezalet! Bu kadar kepazeliği düzeltmeyi Raci tek başına nasıl becerecek, başarabilecekti? Bu karanlık düşüncelerin etkisiyle bazen zihni öyle kararıyordu ki intihara kalkışmaya kadar varıyor ve sonra ağabeyinin alçaklığı yüzünden kendinin kurban gitmesini pek uygun bulmuyordu.

Birkaç gece bahçeye gizlendi. Nihayet bu saklanmalarının birinde karaltılara rastladı. Üzerlerine yürüyüp silah boşalttı. Herifleri kaçırttı. Bu cüreti, adi hırsızlara da korku ve ibret vesilesi oldu. Civar evler bir müddet ufak tefek gece hırsızlıklarından korundular.

*

Olayların böyle üzücü bir gariplik kazandığı esnada Kasım Efendi'nin evinde meydana gelen önemlice bir hırsızlık olayı zihinleri eski heyecanlardan yeni bir galeyana düşürdü. İhtiyarın ufak bir halıya sararak kendi odasındaki kerevetin altına gizlediği, köşeleri tunçlu, işlemeli antika ceviz çekmecesi özel bir âletle açılıp içinden altı yüz lira kadar parayla şahsi mührü ve Balıkpazarı'ndaki hanın senedi çalınmıştı.

Kasım Efendi bu ufak gizli hazinesini gerek görüldükçe üç dört günde ve bazen ancak haftada bir defa açardı. Son defa el attığında çekmeceyi kırık görmüş ve titrek elleriyle içini karıştırıp hırsızlığın miktarını anladıktan sonra üzüntü ve çarpıntısından birkaç kere baygınlıklar geçirmiş, hemen limon, su yetiştirip kollarını, dizlerini ovuşturarak acısını yatıştırmaya koşmuşlardı.

İhtiyar, çekmecesini beş altı günden beridir açmamış olduğu için hırsızlığın yapıldığı zamanı kestiremiyor, türlü ihtimaller içinde zihni sarsılıyor, bunalıyordu.

Evde oturanlar, bir kendi, bir hanımı, bir de hizmetçi ihtiyarca bir muhacir kadından ibaretti. Kerevetin altında, halıya sarılı bir çekmece olduğunu o evde kendinden başka bir bilen yoktu. Girip çıkarken daima oda kapısını kilitler, anahtarı cebine kordu. Odaya dışarıdan bir hırsız girmesine işaret edebilecek bir belirti bulamadı. O hafta eve gelip gidenleri soruşturdu. Hizmetçi kadının yirmi beş yirmi altı yaşındaki oğlu arabacı Abdullah'ın birkaç defa gelip annesiyle görüşmüş olduğunu ve hafta arasında Mahir'in de gelmiş bulunduğunu öğrendi. Annesiyle, hizmetçi Ayşe Kadın aşağıda mutfakta yemek pişirmekle meşgulken Mahir'in uykusu olduğundan bahsederek yukarı çıkıp birkaç saat kadar yatmış olduğunu da haber aldı. Dolayısıyla, hırsız Mahir ile Abdullah'tan biriydi. Fakat hırsız bu iki delikanlıdan herhangisiyse kerevetin altındaki çekmecenin varlığını nasıl keşfetmiş ve oda kapısının kilidini ne şekilde açıp tekrar kilitleyebilmişti? Kasım Efendi bu konuda daha fazla soruşturmayı derinleştirerek Abdullah'ın yukarıya çıkmak değil, orta kapıdan içeriye bile katiyen girmediğini öğrendi. Yukarıya yalnız Mahir çıkmıştı. Ta beşikten beri elinde büyümüş olan oğlunun her huyunu biliyordu. Parasızlıktan günlerce aç kalsa onun beş paralık bir hırsızlığa kalkışacağına ihtimal vermiyordu. Hırsızlığın şeklini de garip buluyordu. Haydi altı yüz liralık nakit aşırılmış, hanın senediyle şahsi mührü neden çalınmıştı? Bunlar bir başkasının ne işine yarayabilirdi? Acaba tapuyla mühür, hırsızın korku ve telaşından ileri gelen kafa karışıklığı altında yanlışlıkla mı alınmıştı? İhtiyar, bu önemli noktalara uygun birer cevap bulamıyor, şaşırdıkça şaşırıyor, düşündükçe düşünüyor, daldıkça dalıyordu.

Kasım Efendi, kırık çekmeceyi tekrar kerevetin altına sürdükten sonra bu garip hırsızlığa dair kimseye bir şey açmamalarını hanımıyla hizmetçi kadına defalarca antlar, yeminlerle tembih etti. Çünkü hırsızlık meselesi zabıtaya kadar aksederse kendinin karakollara, merkezlere çağrılıp sorgulanacağını ve ardından evine soruşturma memurları gelip hırsızlığın oluş şekli hakkında bin türlü araştırmalara girişerek

çekmecenin konulduğu kerevet altına varıncaya kadar her yeri karış karış görmek isteyeceklerini, az vakitte olay gazetelere ve bütün cihana yayılarak türlü türlü yorumlara yol açılacağını, işin sonunda Kasım Efendi'nin evinde her kerevetin altında gizli bir çekmece altın varmış diye abartılı bir söylentinin çıkmasıyla evinin her gece birçok hırsızın girmesi tehlikesiyle karşı karşıya kalacağını düşünmüştü. Bu kadar dedikodu, patırtı ve sıkıntıdan sonra bari çalınan paradan bir lirasının geri dönmesi imkânı hayal edilse! Bu da yoktu...

İhtiyar, bu hırsızlık olayının herkesçe duyulmasına meydan vermemek için çok çaba gösterdi. Fakat altı yüz liranın acısı yüreğine çöktü. Bu üzüntünün yarasının kanı içine aktı. Her gece rüyasında çalınan parayı ceviz çekmeceye geri dönmüş görerek sevinç çarpıntıları içinde çırpına çırpına uyanıyor, yazık ki bunun boş bir rüya sevinci olduğunu anlayınca evvelkinden beter bir ümitsizlik ateşine düşerek o ateşin şiddetiyle koca bir bardak su içtikten sonra tekrar uyumaya uğraşıyordu.

Kasım Efendi'nin olayı örtbas için gerekli gördüğü bu güçlükler, çektiği sıkıntılar pek boşunaydı. Hanımıyla, hizmetçi Ayşe Kadın gibi iki çalçene kocakarının sırdaş oldukları bir konunun tamamıyla gizlenmesinin mümkün olamayacağını zavallı ihtiyar bilmiyordu. Bu iki kadın paranın miktarı vesaire hakkında işi biraz da abartarak kendilerince güvenilir saydıkları diğer kadınlara meseleyi gizli tutmaları için antlar, yeminler verdirerek olayı sıcağı sıcağına anlattılar. Yalnız konuştukları ve anlattıkları sırada ellerini ağızlarına götürüp siper yaparak karşılarındakilerin kulaklarına doğru biraz eğilmeyi meselenin herkesçe duyulmaması konusunda yeterli bir tedbir sayıyorlardı. İki gün sonra olay Pehlevizadelere aksetti. Üç gün sonra her tarafa yayıldı. Olay, Lebibe'nin kulağına gelir gelmez, balo gecesi ağabeyiyle Madam Makferlan arasında geçen acayip konuşmanın bütün karanlık noktaları kadının zihninde derhal aydınlanıverdi. Kasım Efendi'nin evinde hırsızlık olduğunun haftasında Meftun'la Mahir birkaç gece evden kaybolmuşlardı. Bu tesadüf, işin

aslını büsbütün açıklıyordu. Demek Meftun, Mahir'i böyle vahim suçlara yöneltmek için onun, Madam Makferlan'ın aşkıyla kendinden geçmesine uğraşmıştı. Gerek ağabeyinin gerek kocasının bu düşüşleri pek müthişti.

Aileleri önüne açılan bu felaket uçurumunun o karanlık sonsuz derinliğine bakmak istedi. Korku ve nefretten titremeye kapıldı. O şimdi bir hırsızın karısı olmuştu. Bütün ailenin masum bireylerine kadar sürülecek bu lekenin, bu korkunç olayın önünü almak, buna bir çare bulmak mümkün değil miydi? Böyle bir pisliği tek başına temizlemeye kalkışmak kendi kuvvetinin üstünde büyük bir iş, mühim bir teşebbüstü ki bunu başaramayacağı aşikârdı. Durumun dehşetinden Raci'yi haberdar etmek lazımdı. Fakat Raci'nin hiddetini, şiddetini, tez canlılığını düşündü. Ona sırlarını açacak kadar yakınlaşmaktan da ürktü. Lakin başka çare yoktu. Dört gün sonra kim bilir gazetelerin kınayan satırlarına geçecek, ağır ceza mahkemelerine düşecek bir meselenin bugün Raci'den gizli tutulmasında bir mana göremedi. Aileleri başından savrulacak korkunç bir fırtına vardı. Buna karşı koymak için mümkün mertebe tedbir alınması zorunluydu. Hakikati gizlemek yüzünden ileride doğacak kötülüklerden kendini mesul gördü. Şimdilik olay adi bir hırsızlıktan ibaret görünüyordu. O anda yine hakikati kendinden başka bilen kimse yoktu. Evet. Evet, her bir borayı, fırtınayı göze aldırıp, olayı bildiği, hissettiği gibi olanca dehşetiyle Raci'ye anlatmak gerekliydi. Bu kararı üzerine ağabeyini tenha bir odaya çekerek durumun vahametini tamamıyla haber verdi.

Raci, ağabeyi aleyhinde hissettiği şiddetli bir nefretle kaşlarını çattı. Yumruklarını sıktı. Homur homur homurdanmaya başladı. Sonra derin derin düşünmeye vardı. Can sıkıntısından kız kardeşinin yanında duramadı. Bahçeye çıktı. Sağını solunu fark edemeyecek dalgın bir halde bir aşağı bir yukarı geziniyor, ağabeyine haddini bildirmek için etkili bir çare düşünüyordu. O aralık hizmetkâr Ali, yanına yaklaşarak:

— Beyefendi, bu hırsızlarla ne yapacağız?

— Hâlâ mı hırsızlar?..

— Evet, hâlâ...

— Ne çalıyorlar?

— Hiç... Her gece girip çıkıyorlar... Evden bir şey eksilmiyor... Ben de buna şaşıyorum ya!...

— Kaç hırsız giriyor?

— Bunların sayısını Hak Teâlâ Hazretleri bilir ama... Benim hesabıma göre evdeki kadın başına bir hırsız düşüyor.

Raci hemen Ali'nin yakasına yapışıp delikanlıyı şiddetle tartaklayarak:

— Ali, ben adamı gebertirim sonra biliyor musun?

— Efendim, beni ne geberteceksiniz... Tut da onları gebert... Ben gördüğümü söylüyorum. Bu evde olan işleri size söylemeyip de mahalle muhtarına mı haber vereceğim? Ben bu konakta ekmek yiyorum... Gireni çıkanı haber vermezsem sonra bu nimet benim gözüme durmaz mı?

— Peki, söyle bakalım... Kadın başına bir hırsız mı düşüyor, dedin?

— Evet... Darılmayacağınızı bilsem dahasını da söyleyeceğim ama...

Raci bütün vücudunu bir öfke titremesi kaplamış olduğu halde titrek, üzüntülü bir sesle:

— Söyle, kızmamak için mümkün olduğu kadar kendimi zorlayacağım... İşin dahası neymiş?.. Anlat...

Uşak etrafına çekine çekine bir göz gezdirdikten sonra sesini fısıltı derecesine indirerek:

— Efendim! Meftun Bey'in, Mahir Bey'in ve sizin burada bulunmadığınız akşamlar bu evdeki hanımlardan her birinin odasına birer hırsız giriyor. Ben bunları göre göre şekillerini o kadar belledim ki karaltılarından, gölgelerinden Rebia Hanım'ın hırsızının hangisi, Edibe Hanım'ınkinin hangisi olduğunu fark edebiliyorum...

Raci, öfkesini gizlemeye son çabasını harcamaktan geri durmayarak, fakat gizli sıtma tutmuş gibi kesik, tutuk, küskün bir telaffuzla:

— Bu hırsızları bana gösterebilir misim?

— Gösteririm... Meftun, Mahir beylerin burada bulunmadıkları bir gece siz de sokağa gidiyorum diye evin bir ta-

rafına gizleniniz... Onlar birer birer sökün ederler... Burada erkekten kimse kalmadığını onlara telgrafla mı haber veriyorlar, ne yapıyorlar? Anlayamıyorum ki...

Raci ile Ali bu uysal hırsızları yakalamak için bir gece bahçede pusuya yatmaya karar verirler. Zaten Meftun'la Mahir o sıralarda sıkça sıkça geceleri ortadan kaybolduklarından iki akşam sonra bir fırsat düşer. Ellerine çapları boylarına uygun müthiş birer sopa alırlar. Raci akşamdan güya evden savuşur. Ali de kahveye gideceğini haber vererek sokağa çıkar. Ortalık iyice karardıktan sonra bu ikisi gizlice duvardan aşarak bahçeye girip kameriyenin öbür tarafındaki taflanlığın[1] içine pusuya yatarlar.

Ali, hırsızların çoğunlukla nereden girip nereden çıktıklarını bildiğinden pusu ona göre kurulur... Ateşini avuçları içinde saklayarak bir iki sigara içerler. Birkaç fısıltı ederler. Hemen üç çeyrek veya bir saat kadar sonra tam karşılarına rastlayan duvar kısmından bir karaltının içeri atladığı seçilir. Ali dikkatle bakıp fısıldayarak:

— Nah işte bak! Sivri fesli... İnce, uzun... Bu, Rebia Hanım'ın hırsızı... Bu mutfak kapısından girer. İçeride çok eğlenmez. Bir buçuk ya da iki saatten çok durmaz, defolur...

Raci büyük bir kalp çarpıntısı, ama gayet pes sesle:

— Haydi, üzerine yürüyüp tepeleyelim...

— Neye yarar ki beyefendi? Şimdi biz bununla patırtı çıkarırsak ötekiler gelmezler. Bırakalım şimdi bu horoz kümese girsin... Ötekiler de birer birer toplansınlar... Hepsini birden follukta bastıralım.

— Ali, evimin içinde... böyle bir herif bulunur da ben burada nasıl sabredebilirim?

— Beyefendi, başka çare yok... Biraz daha sabrediniz. Hepsi gelsin. Sopaları çekip üzerlerine yürüyelim. Bu gece ya onlar yaralı düşer ya biz... Bu iş de temizlenir...

---

1 Taflan, Laz kirazı ve karayemiş olarak da bilinir, 2-6 m yükseklikte kışın yapraklarını dökmeyen bir ağaçtır. Avrupa'da park ve bahçelerde süs bitkisi olarak halen yetiştirilen taflan 16. yüzyıl ortalarında İstanbul'dan götürülmüştür.

Ali haklıydı. Bu namus hırsızlarının kötülük şekli, aleyhlerinde zabıtaya şikâyete kalkılır gibi değildi. Bu, düşman tarafların ancak kendi aralarında hallolabilir, gizlemesi de açığa vurması da güç olan uğursuz meselelerdendi.

Birinci gelenin kümese girmesinden beş on dakika sonra ikincisi göründü. Bu da uzun boylu, fakat poturluydu. Komşunun bahçesinden atladı. Raci usulca sordu:

— Bu hangisi?

— Yabancı değil...

— Yabancı değil ne demek!

— Bize bitişik köşkün bahçıvanı Arnavut Kerim Ağa!

— Bu kimin misafiri?

— Azize Hanım'ın...

— Ulan yalan söylüyorsun... O saf kadın bu haltı eder mi?

— Ben saflığını maflığını bilmem... Bu Arnavut, Azize'nin odasına gider, onu bilirim. Azıcık daha bekleyiniz, şimdi hepsi tamam olur. Gözünüzle görürsünüz...

— Bizim ev Karagöz'ün *Yalova Sefası* oyunundan[1] daha berbat olmuş desene...

— Yalova'ya kadar ne gidiyorsunuz ay efendim? Sefa mefa bizim evde... Hani ya Beyoğlu tramvaylarında bir tahta var, üzerinde "dolmuştur" diye yazılı... Müşteri tamam olunca bu tahtayı sallandırıyorlar... İşte ben de böyle bir tahta yazdırıp gece saat üç buçuktan[2] sonra "tamamdır" diye konağın kapısına asacağım. Artık kendim rahat uykuya varacağım...

Bahçıvan pek çekingen adımlar atıyor, her adımda uzunca bir durarak etrafı dinliyordu.

Ali pek yavaş:

— Sesimizi mi duydu, ne yaptı? Herif ürktü galiba? Haydi... kümes... kümes... kümes...

— Ulan sus!

---

1 Oyunda Yalova'ya gitmek üzere çeşitli Karagöz oyunu tipleri art arda bir küpe doluşurlar. Zenne gibi Yalova'ya gitmek isteyen Hacivat, sonra berber, tiryaki, kestaneci Ak Arap, bozacı Arnavut, lağımcı Ermeni, kibritçi Yahudi en son da Karagöz ile köpeği küpün içine girerler. Köpek küpün içinde kim varsa ısırır...

2 Gece saat 10 civarı.

— Efendim bir ayak evvel bu içeriye girsin ki ötekiler de gelsin...

Kerim Ağa da orta oyununa çıkan çekingen bir zamparanın gülünç halleriyle karanlıkta kâh ileri doğru boynunu uzatarak, kâh kollarıyla önünü kulaçlayarak, ayaklarının ucuna bas basa –Ali'nin tabiriyle– kümese girdi.

Çok bekletmeksizin Lebibe ve Edibe hanımların misafirleri de işret meclisine dahil oldular. Kimi tahtaboşundan, kimi balkondan, kimi mutfak penceresinden atlayarak girmişlerdi. Raci sordu:

— Tamam mı?

— Tamam.

— Annemle teyzeme gelen yok mu?

— Şimdiye kadar görmedim...

Üzüntü ve çarpıntıdan Raci'nin vücudunu soğuk bir ter kaplamıştı. Elindeki sopayı birkaç defa tartıladıktan sonra:

— Haydi Ali, göreyim seni! Bu sopaları, şu heriflerin kafalarında parçalayalım...

Ali, elindeki sopayı bir iki tartarak:

— Bu sopayı kafasına yiyen orada zıbarıp kalır...

— Sen mutfağın şu köşesinde dur! Gözünü evin her iki tarafına dolaştır... Ya pencerelerden dışarıya atlayan veyahut kapıların birinden fırlayan olursa hemen sopayla üstüne saldır. Yapıştır! Ben de içeriye girip o uğursuzları dışarıya püskürteyim...

Ali'yi mutfağın köşesindeki gözetleme noktasına nöbetçi diktikten sonra Raci kendi çardağa tutunarak tahtaboşa çıktı. Pencereden içeri girdi. Şimdi kümesin sakinlerini hangi taraftan ürkütecekti?

Evdeki kadınların içinde en dirayetlisi, en terbiyelisi, kızlık zamanında olan o ilk hatası üzerine kadınlık onurunu en fazla bilmesi gerekeni, dolayısıyla en güvenilmeye değer olanı, kız kardeşi Lebibe olduğundan hınç ve hiddeti de en çok onun aleyhine kabarmıştı. Zavallı Raci, büyük bir kahırla yumruklarını sıkıp kendi kendine:

— Utanmaz kahpeye ben bin ahlak ve hikmet dersi verdim. Onların hiçbiriyle aklını başına toplamadı, öğüt alıp

uslanmadı da Meftun'dan aldığı iki *koketri* dersiyle yine namusu çığırından çıktı. Şimdi bana kocasından intikam almak için istemeyerek bu pisliğe bulaşmış olduğu özrünü ileri sürecek... Behey edepsiz, kocasından ihanet gören kadınların hepsi intikamın bu iğrenç şekline atılmış olsalardı şimdi dünyada namuslu bir aile bulunabilir miydi?

Böyle söylenerek Lebibe'nin odası önüne kadar gitti. Kulağını kapıya verdi. İçeriden işittiği âşıkane konuşmalar tahammül edilmezdi...

Aman ya Rabbi, çıldırmak işten bile değil... Bu üzüntüyle delikanlının beyni kızıştı, kızıştı... Erimiş hale gelen bir kurşun ağırlığı ve yakıcılığıyla kafatası içinde sağa sola akmaya, taşmaya başladı. İşte o anda ne yaptığını ve yapacağını bilmez delice bir öfkeyle kapıyı arkasına devirmek için bir iki göğüsledi. Kapı yeni ve sağlam olduğundan başaramadı. Öfkesinin çılgınlığı bütün bütün arttı. Tekmelemeye girişti. Üzüntü ve hıncın sinirlerine verdiği harikulade bir kuvvetle gerilip gerilip tekmeliyordu. Sekiz on tekmeden sonra kanadın biri sarktı. Hemen içeri daldı. Odaya girmesiyle cambaz pandomimalarında görülen bir tuhaflık ve çeviklikle bütün urbalarını, dertop, koltuğunun altına almış yarı çıplak bir herifin bir hayal hızıyla pencereden bahçeye atladığını, hayır, uçtuğunu gördü. Raci de bir ok hızıyla kaçağın ardından kendini pencereden aşağı bıraktı. Dört arşın kadar bir yükseklikten aşağıya düşer düşmez ayağı burkuldu. Şiddetli bir ağrıyla, "Of aman, ayağım kırıldı!" imdadıyla haykırıp mıhlanmış gibi orada kaldı. Ali'nin kendine doğru koştuğunu görünce uzlaşma kabul etmez bir öfkenin etkisiyle ayağını acısını unutarak, hizmetkâra herifin kaçtığı tarafı işaretle o yöne koşması kumandasını verdi.

Biçare Ali ne tarafa koşsun! Raci'nin biraz evvel yukarıda oda kapısına indirdiği tekme darbeleriyle bütün ev zelzeleye uğradığı zaman tüm folluklar boşanarak çil yavrusu gibi tavuklar bir tarafa, horozlar diğer tarafa uçuşmaya başlamışlardı. Ali müthiş sopasıyla birinin arkasından koşarken mutfak kapısından biri daha fırlıyor, bir diğeri pencereden atlıyordu.

Hepsine birer yola getirecek sopa olsun yetiştirmeye uğraşan Ali sola atılıyor, sağa saldırıyor, öne koşuyor, arkaya dönüyor, sopasını savuruyor, savuruyordu. Biçare uşak bu telaşla hiçbirine önemlice bir nişan almaksızın davetlilerin hepsini kaçırdı. Raci ayağından pek acı çekiyordu. Elindeki sopayı kaçan âşığın arkasından fırlattıktan sonra, elinin yetişebildiği yerlerden birkaç taş toplayıp onları da savurdu, işte o kadar! Fişeği tükenmiş bir yaralı gibi kollarını sarkıttı. Düşmanlarının arkalarından eli boş öyle bakakaldı. Ali, burnunun kanatları körük gibi kabarır iner bir taşkınlık haliyle beyin yanına geldi. Raci, ayağının ağrıyan tarafını eliyle yoklayarak:

— Hepsi kaçtı mı?

— Allah bilir kaçtı. Köpeoğulları bir küme karga gibi uçuştular...

*

Kasım Efendi, hırsızlık zararından ileri gelen kederini şiddetli bir humma nöbeti gibi kâh ateşler içinde yanmak, kâh buz kesilmek, kâh kendini bütün bütün kaybetmek etkileri içinde geçirip de aklını başına toplamaya uğraştığı bir sırada bir diğer darbeye uğradı. Kira toplamak için Balıkpazarı'ndaki hana başvurduğunda odabaşının garip bir açıklama ister tavırla karşısına çıkarak, "Efendi, ne para sıkıntın vardı ki bu koskoca hanı iki bin liraya rehine koydurdun?" sorusunu sorması üzerine ihtiyara bir baygınlık daha gelmiş, suyla, limonla zor ayıltılabilmişti. Bu sarsıntıyı da geçirdikten sonra odabaşından, damadıyla oğlunun mükemmel bir vekâletname gösterip vekil tayin ederek hanı bir başkasına iki bin liraya rehin etmiş olduklarını öğrendi. Bu ne büyük cüret, ne büyük cesaretti... Bu iş tek başına Mahir'in yapabileceği bir alçaklık değildi. Hep bu kötülükler damadı Meftun Bey'in şeytanca yol göstermeleriyle meydana geliyordu. Bu apaçık, besbelli bir gerçekti. Demek ki evde olan hırsızlığı yapanlar da bu iki melunmuş... Şimdi bu da kesin olarak anlaşıldı. Kasım, damadını nikâhla, yüz görümlüğüyle bin lira kadar vurmayı kurmaktayken kendi bu niyetlendiği menfaatin birkaç katı üstünde ve oğlunun böyle bir alçaklığa katıldığını

öğrenmekle ta can evinden vuruldu. Bu öyle mühim ve nazik bir meseleydi ki biraz şaşkınlık gösterilirse kendinin yakında bu evvelkilerden müthiş bir zarara daha uğratılması ihtimali vardı. İhtiyar düşündü, düşündü... O da zihninden mühim bir karar verdi. Bu kararını hayata geçirmek konusunda görülmesi gereken kimselerle görüştü. Evine döndü. Ertesi gün, sanki hiçbir şeyden haberi yokmuş gibi, bir şey bilmiyormuşçasına ve nazikçe bir haberle damadını yanına çağırttı. Meftun bu davete icabeti birkaç bakımdan zorunlu sayarak büyük bir merakla gitti. Odadan içeri girince kayınpederini başları yemenili, şalvarlı, saltalı, esnaf kıyafetinde birkaç kişiyle muhabbette ve oldukça keyifli bir halde buldu. Hal hatır sorulduktan, havadan sudan birkaç söz ve hoşbeşten sonra Kasım Efendi birdenbire ağız değiştirerek damadı aleyhinde yerli yersiz söylenmeye girişir. Şiddetle izzetinefsine saldırır. Eğer insanlık ve namus denilen erdemlerden kendinin zerrece nasibi varsa o anda kızı Edibe'yi bırakması gerekeceğini yoksa işin pek fenaya varacağını söyler. Meftun da ani bir öfke köpürmesine tutularak ne dediğini bilmez bir halde o hazır şahitler karşısında karısını boşayarak kapıdan çıkar.

*

Horoz avına çıkıp da hiçbirini nişanlayamadığı gece Raci'nin incinen ayağı ertesi sabah topuğundan ta diz kapağına kadar kütük gibi şişerek mosmor kesildi. Çıkıkçı getirtilerek bacak kat kat sargılar içinde sıkı sıkıya sardırıldı. Ve delikanlıya karyolasında yatarak birkaç gün hiç yerinden kımıldamaması tavsiye edildi.

Raci her an bir tarafa saldıracak bir iç sıkıntısı, şiddetli bir taşma halinde bulunup da kendini böyle yerinden kıpırdanmamaya mahkûm gördükçe üzüntüsünden baygınlıklar geçiriyordu. Zavallı delikanlı bu sıkıntı, bu can yakan ümitsizlik içindeyken Kasım Efendi'nin kızını ne şekilde Meftun'dan ayırtmış olduğunu haber aldı. Çekmeceyi kırarak içindeki altı yüz lira parayla senedini aşıranların da Meftun'la Mahir olduklarını, Balıkpazarı'ndaki hanın iki bin liraya rehin edildiği meselesinin kesinlik kazanmış bulundu-

ğunu da öğrendi. Kederi kat kat arttı. Olayların büsbütün umulanın aksine bir hal almış olmasına Meftun da şaşırdı. Geçen akşam evde kurulan panayır olayını da Ali'den ayrıntılarıyla dinledi. Meftun eve gelip gidiyor, ama şiddetli azarlarından korktuğu için Raci'nin odasına girmiyordu. Mahir dört beş geceden beri kayıptı, eve gelmiyordu. Lebibe Hanım öç alma hırsıyla karı kocalığın meşru sevgisine ayrılmış özel yatağına bir âşık kabul etmek cüretine kadar varmış, fakat bu şekilde bile rahatlamayı başaramamıştı. Mahir'in üç dört günden beri devam eden son kaybolmasından dolayı tesellisi imkânsız acı üzüntüler içinde kavruluyordu. Çünkü Madam Makferlan'ın sevdasının ateşiyle Mahir'in Mecnun'dan beter bir aşk çılgınlığına düştüğünü biliyordu.

Evde böyle bir buhran hüküm sürerken Raci bir sabah Kasım Efendi'den bir pusula aldı. Bunda dürüst ne iki cümle vardı ne de imla... İhtiyar herif uzun satırlarla birkaç kısa gerçeği anlatmak istiyordu. Pusulanın anlamı özetle şuydu:

Meftun Bey'i artık söz söylenebilir namuslu bir kimse olarak tanıyamayacağım için size müracaat ediyorum. Kardeşinize nasihat ediniz. Mahir'i kandırıp çekmecemden çaldırmış olduğu altı yüz lirayla her ikisinin birlikte hareket ederek sahtekârlığa cüret gösterip hanın rehin edilmesiyle çalmış ve gasp etmiş oldukları malum meblağı tamamıyla iade etmemeleri halinde aleyhlerinde hırsızlık ve sahtekârlık davası açacağım. Bu iki aşağılık kişiden biri evvelce damadım, diğeri ne yazık ki oğlum bulunmuşlar idiyse de bugün her ikisiyle de hiçbir şekilde yakınlığım kalmamıştır. Birinin kayınpederliğinden Allah'a hamdolsun kurtuldum. Diğerini de evlatlığımdan ret ve defettim. Hâşâ, bundan böyle benim Mahir adlı bir oğlum yoktur.

Kızıma gelince... O da tamamıyla çığırından çıkmış. Hafazanallah biraya, şaraba, düzgün sürmeye, fistan giymeye, daha nelere, ne kötülüklere alışmış... Böyle bir günahkârı piçiyle beraber evime kabul etmek benim için büyük bir ardır. Fakat ne yapayım ki kadındır, atsan atılmaz, kessen kesilmez. Bunu Cenabıhakk'ın bana verdiği bir ceza gibi bilerek çekme-

ye, bu ayıbı örtmeye, gizlemeye çalışacağım. Şeriatın çizdiği sınır içinde nikâh değerini, iddet[1] nafakasını, çocuk için tahsis edilmesi gereken aylığı tamamıyla talep ederim...

Raci bu pusulayı okuduktan sonra büsbütün ifrit kesilerek kendi kendine:

— Behey uğursuz ihtiyar! Bu ceza senin için azdır. Dur bakalım Cenabıhak bu kadarcıkla yetinecek mi? Bu hırs ve açgözlülük kim bilir seni daha ne bataklara düşürecek! Kızına karşı günahkâr, torununun baba soyu için piç tabirlerini kullandıktan biraz sonra nikâh bedeli, iddet nafakası, çocuk için aylık para ödenmesini talep etmekten çekinmiyorsun. Benim kardeşim insan olsaydı ben sana öyle düzmece şahitler önünde karı boşatmayı gösterirdim, ama ne yapayım?.. İkiniz de birbirinizden melun çıktınız.

Raci, bu işin sonunda bir facia kokusu alıyordu... O gece pek karışık rüyalar gördü. Etrafını birtakım korkunç yüzlü ifritler alarak boğmak için üzerine hücum ettiler, zavallı delikanlı bunların hamlelerinden kurtulmak telaşıyla yatağında azaplar içinde çırpındı, çırpındı, nefes kesilmesi sıkıntıları, ölüm karabasanları geçirdi. Sonra boğuk boğuk, inleye inleye, kısık kısık, haykıra haykıra kan ter içinde uyandı. Döndüğü bu uyanıklık dünyasını henüz geçirdiği o cehennem uykusundan pek farklı bulmadı. Şimdi gece kandilinin titrek ışığı altında beliren korkutucu, belirsiz şekilleriyle manevi bir dünyaya ait sanılan küçüklü büyüklü gölgeler, hastalıklı kalplere ahirete dair bir hüzün ve ürküntü veren o gece dekoru içinde o loş, sessiz fakat korkunç sahne üzerinde müthiş bir sinematograf manzaraları geçiyordu. Mahir ile Meftun'un birer hırsız ihtiyatıyla ayaklarının ucuna basarak Kasım Efendi'nin evine girip çekmeceyi nasıl kırdıklarını seyrediyor, Mahir'i bir Frenk karısının düzenci yatağında, kız kardeşi Lebibe'yi yabancı bir erkeğin koynunda ve bütün evi koca koca horoz şeklinde, bir karnaval alayını andıran

---

1 Kocasından ayrılan kadının yeniden evleninceye kadar geçen/geçmesi gereken süre.

zamparalarla dolmuş görüyor, sonra erkek kadından oluşan bir kalabalık sopa sopaya, kama kamaya birbirine saldırıyor, her taraf maktullerle doluyor, kanlara bulanıyor, jandarmalar polisler geliyor, gacır gacır demir hapishane kapıları açılıyor, bu insanların birçoğu o karanlık yerlere tıkılıyordu.

Raci bu müthiş rüyaları, bu korkunç hayalleri hayra yormaz. Gerçekten bu acı içinde kıvrandığı gecenin ertesi sabahı Meftun eve gelir. Ağabeyinin geldiğini haber alınca Raci, odasında kimse bulunmamasından yararlanarak, çıkıkçının uyarısının aksine, incinen ayağına basarak döşeğinden kalkar. Büronun gözünde dolu duran revolverini alır, baş yastığının altına saklar. Olacakları beklemeye başlar...

Bir süre sonra annesi Lütfiye Hanım odaya gelir. Geceyi nasıl geçirdiğini, ayağında çok acısı olup olmadığını sorar. Bu sorularının ardından der ki:

— Meftun'um geldi. Beti benzi pek bozuk... Müsaade edersen seninle görüşmek istiyor.

— Buyursun, görüşelim...

— Fakat Raci, oğlum çok rica ederim, sakın kavga falan çıkarayım deme... Sen de hastasın, o da... Evin içinde yine bir gürültü kopacak diye yüreğim "hazal" yaprağı gibi titreyip duruyor. Kuzum evladım, sözümü dinle e mi?

— Peki... Peki, merak etme... Fakat o buraya geldiği vakit sen odadan çık... Çünkü gizli, aramızda erkekçe bir iki şey konuşacağız.

— Bu tembihimi dinlemen şartıyla çıkarım.

— Merak etme dedik a!

Lütfiye Hanım odadan çıkar. Bir müddet sonra Meftun girer. Gerçekten çehresi pek solgun, halinde olağanüstü bir yorgunluğun izleri görülür. İçeriye girer girmez zorlama bir güleçlikle kardeşine doğru yürüyerek elinden tutmak ister. Fakat Raci nefretle geri çevirerek:

— Allah bizi kardeş yaratmış, fakat son rezilce işleriniz... Hayır, söyleyemedim... Ağır suçlarınız üzerine aramızda aşılması imkânsız bir mesafe, bir ayrılık uzaklığı meydana gelmiştir. Elimi elinize sürüp kirletmek istemem.

Raci'nin bu ağır suçlamalarına karşı Meftun ne yolda kendini savunabileceğini şaşırarak:

— Bu yakıştırmanızı anlayamadım... Hangi rezilce işimden bahsetmek istiyorsunuz?

— Evet, haklısınız, rezilce işleriniz bir iki değil ki, hangisinden bahsetmek istediğimi anlayabilesiniz...

Sesinde büyük bir titremeyle:

— Raci pek ileri varıyorsunuz...

— Heyhat! Bilakis pek geri kalıyorum... Pek eksik söylüyorum zannederim...

— Ağabeyiniz olduğumu da unutuyorsunuz.

— Hayır unutmuyorum... İşte ağabeyim bulunduğunuzu düşündükçe berbat oluyorum ya... Asıl beni bitiren taraf da burası ya...

— Kardeşliğimden utanacak derecede beni rezil bir kişi olarak tanıyorsunuz, öyle mi?

— "Öyle mi?" sorusunun edatını kaldırınız... Öyle... Öyle... Ta on altı bin liralık piyango uydurmacasından başlayıp bugüne kadar birbiri ardına gelen rezaletlerinizin hangi birisinden bahsedeyim? Sizin için artık tekrar düzelme ihtimali yoktur. Bunu biliyorum... Kasım Efendi, kızını sizden boşatarak damatlığınız arından o bile kurtuldu... Fakat benim için böyle bir kurtuluş imkânı yok... Ne yapsam yine kardeşim tanınacaksınız... Bulunduğunuz rezaletlerin maneviyatı herkesin gözünde daima beni de kirletecek, lekeleyecek... Kendinize saygınız yoksa bana acıyınız... Ailemiz için de kötü etkilerinizden zarar görmemiş olan tek bir annemiz var, onu düşününüz... Bu son rezaletlerinizden, suçlarınızdan manen tamamıyla temize çıkmak sizin için mümkün değildir. Fakat zannederim ki arzu ederseniz meselenin tamir edilebilir bir iki noktası bulunabilir... Eski hatalarınıza bu şekilde bir kefarette bulunmuş, ailemize namusunu iade etmiş olursunuz... Dolayısıyla bugün size edecek kesin bir teklifim var... İntihar ile bu teklifimi kabul arasında sizi serbest bırakıyorum. İkisinden birini seçmek zorundasınız... O zaman ne yapacağımı ben bilirim...

Bu tehdide karşı Meftun'un yüzü bir ölü kadar sarardı. Gözlerini dalgın dalgın oraya buraya dolaştırıp bir iki yutkunduktan sonra sordu:

— Teklifiniz nedir?

— Kasım Efendi'nin çekmecesinden çaldığınız altı yüz lira ile Balıkpazarı'ndaki hanın rehine konmasından elinize geçen malum miktardaki paranın tamamıyla sahibine iadesi...

Meftun bu suçlamaya karşı birden parlayarak:

— Damarlarımızda dolaşan aynı babanın kanıdır... Kendinize bir hâkim sıfatı vererek beni hırsızlıkla suçlamaya nasıl vicdanınız izin veriyor?

— Telaş etmeyiniz efendim... Vicdanımın izin vermediği olayların meydana gelmemesini sağlamak, o benim elimde olmayan bir iş... İsterim ki iki kardeş vicdanı, yani vicdanlarımız birbirinin aynası olsun... Her ikimizden de ortaya çıkacak işin o aynalarda tıpatıp yansıyan bir şekli bulunsun. Ben sizi hırsızlıkla suçlamıyorum. Olmuş bir işten bahsediyorum. Cüret ettiğiniz bu hareketin apaçık delilleri sırasıyla önünüze dizilip döküldüğü vakit zannederim ki buna siz de hırsızlıktan başka bir ad bulamazsınız...

— Neymiş o apaçık deliller? Birer birer görelim... İşitelim...

Raci, Kasım Efendi'nin mektubunu uzatarak:

— Buyurunuz işte, bir tanesi...

Meftun, vücudunun titremesini zapt etmeye uğraşa uğraşa mektubu okuduktan sonra:

— Böyle bunak bir herifin bir pusulasını benim suçumu ispatlayan bir senet, delil olarak kabul ediyorsunuz... Güzel kardeşlik, doğrusu büyük bir hakça karar...

— İnkâr mı ediyorsunuz?

— Neyi?

— Bu hırsızlığınızı...

— Birader siz gözlerinizin sabah çapaklarını silip de bu pusulayı bir daha, dikkatlice okuyunuz... İhtiyar, beni gerçekten hırsızlıkla suçlamıyor. Oğlunu hırsızlığa teşvik etmiş olduğumu iddia ediyor...

— Yalan mı? Bu iddiası temelsiz mi?

— Lahavle!

— Meftun Bey, bana karşı sahte masumiyet komedyası oynamaya kalkmayınız. Aynı çekmeceden çalınan hanın senedini Mahir'le ikinizin birlikte götürüp rehin ettirdiğiniz hakkında çok sayıda şahit var...

Meftun büyük bir telaşla:

— Olsun. Bundan ne çıkar? İşin aslını bir kere de benden dinleyiniz...

— İki gün sonra mahkeme sicillerine, gazete sütunlarına geçecek bir şeyi bu dakikada inkâr etmenizde ne yarar umuyorsunuz?

— Kardeşim, inanmayınız... Bunak herifin iddiasına ehemmiyet vermeyiniz... İşte Mahir, hanın odabaşısı... Kendiyle rehin işlemi yapılan sarraf... Kasım Efendi tarafından tayin edilen vekil, hepsi meydanda... Bu rehin meselesi de Kasım'ın şikesi... O hanı Kasım borç karşılığında ele geçirmiş... Ve önceki mal sahibiyle aralarındaki kesin işlem henüz son bulmamışmış... İşlemi bütün bütün karıştırmak için midir nedir, Kasım hanın rehine konmasını menfaatine uygun görmüş... İyi bir vekil bulmak için bana Mahir'le haber göndermiş. Tanıdığım bir dava vekili vardı. Kasım'ın yanına gönderdim. İşte benim kabahatim bundan ibaret...

— Kesin ferağ[1] işlemi sona ermemiş bir hanın senedi Kasım'ın çekmecesinde nasıl bulunur?

— O uğursuz herifin işlerine benim aklım ermez... Benim bildiğim şey dava vekilini ben onlara gönderdim. Rehin işlemi yapıldı. Mahir paraları aldı, götürdü. İşte bu kadar... Babasına teslim edip etmediğini bilmem... Soruşturmada elbette her şey meydana çıkacaktır...

— Bunlara hep birer kulp uydurmaya çalışıyorsunuz. Gerçeğin ispatlanmasıyla şu sözlerinizin aksi ortaya çıktığı gün size olan nefretim iki katına çıkacaktır. Balo gecesi bizim Lebibe, kameriyenin bir köşesine gizlenerek Madam Mak-

1 Bir mülkü başkasına bırakma, başkasının üstüne geçirme.

ferlan'la aranızda geçen çok önemli bir konuşmaya sırdaş olmuş... Buna ne diyeceksiniz?

Meftun birdenbire bir irkilir. Fakat derhal soğukkanlılığını korumaya uğraşarak:

— Lebibe birkaç zamandır kocasını kıskanıyor. İşte bu üzüntüyle ne yapacağını bilmiyor. Kocasının azgınlığını onun bunun teşvik etmesine yoruyor. Herif dışarda haftalar geçirdiği halde hâlâ üzerine toz kondurmuyor. Bizim kadınların psikolojisini bilmez misiniz? Analar evlatlarına, karılar kocalarına bir türlü kabahat bulmak istemezler... Balo gecesi belki Madam Makferlan'la kameriye altında konuşmuşuzdur. Fakat karı sarhoş, ben sarhoş... Birbirimize ne demiş olduğumuzu ben şimdi hatırlayabilir miyim? Demek Lebibe, iki sarhoşun saçmalamaları üzerine bir mesele dayandırarak bundan da meydana bir dırıltı çıkarmak istiyor...

*

Bu aralık evde bir gürültü olur. Raci çıngırağa basar. İçeriye giren Eleni'ye:

— Ne oluyor? Evin içinde bir bağrışma var.

Hizmetçi kız gözlerini önüne indirir. Ufak bir tereddütten sonra:

— Mahir Bey gelmis... Aman ya Rabbim pek sarhostur. Lebibe Hanım'la kavga yapıyorlar...

Mahir'in bu apansız gelişinin müthiş haberi üzerine Meftun'un gözleri kapana tutulmuş bir sansarın son derece korkuyla kaçacak delik araştırması gibisinden oda kapısına dikildi. Raci, ağabeyinin bu niyetini derhal keşfederek:

— Yok... Yok... Bir tarafa savuşmak fikrine düşmeyiniz. Kaçış yolunuzu birkaç kurşunla kapalı bulursunuz... İşte tam istediğimiz gibi Mahir de gelmiş... Şimdi burada yüzleşirsiniz. Meselenin tamiri mümkün taraflarını iş adliyeye düşmeden kapatırız, olur biter...

Meftun cevap vermedi. Tarif olunmaz bir şaşkınlıkla neler olacağını bekler bir tavır aldı.

Raci Eleni'ye:

— Mahir Bey'e söyle buraya gelsin...

Eleni korku içinde zayıf bir sesle:

— Efendim, çok sarhostur. Ne vakit burada gelecek hep beraber çok büyük kavga yapacaksınız... Patırtı olacak...

— Haydi, sen çağır diyorum...

Eleni çıkar. Bir müddet sonra dönerek:

— Mahir Bey kendi oda içerde girdi. Lebibe Hanım dısarıda kovdu. Oda kapısı içeriden kilitledi. Çok yoruldu, uyku yapacak demis...

Meftun'un derhal tavrı değişir. Gözleri parıldamaya başlar. Zafer kazanmışçasına bir sesle:

— Ben size dedim mi? Buraya bizim yanımıza gelemez. Ne yüzle gelecek? Babasının çekmecesini kırmış, parasını çalmış, bundan bize ne bulaşır?

İki kardeş arasında yine uzunca bir mücadele başlar. Mahir'in uyumak üzere odasına girdiğini Eleni'nin haber verdiğinden yaklaşık yarım saat kadar sonra evin içinde korkunç bir gürültüyle bir silah sesi işitilir. Raci ile Meftun şaşırarak acı bir şaşkınlık içinde birbirinin yüzüne bakakalırlar... Lebibe saçları ürpermiş, gözleri büyümüş, büyük bir kederle haykıra haykıra oda kapısına gelerek ağabeylerine:

— Ne duruyorsunuz? Kocam kendini vurdu! Yetişiniz! Yetişiniz! Belki kurtarmak mümkündür...

Raci bastona dayanarak kalkar. Bütün ev halkı, Mahir'in kapalı oda kapısı önüne birikir... Kapıyı evvela yumruklamaya, sonra tekmelemeye başlarlar. İçeriden hiçbir ses gelmez. Uğraşırlar, uğraşırlar, kapıyı açamazlar... Kırmaya karar verdikleri bir sırada kadının biri dışarıdan odanın penceresine merdiven dayayarak içeri girilmesi daha uygun olacağını söyler. Bu giriş yolu kabul edilir. Ali'yi bahçeden merdivenle odaya çıkarırlar... Uşak pencereden içeri girer girmez karşılaştığı manzaranın dehşetinden ürküp, "Aman anacığım!" diye üzüntüyle haykırarak kapıyı açar. Hep içeri dolarlar...

Mahir karyolasına yatmış, geçici uykuya değil insanların daima korkup korkup da –hayatta bulamadıkları mutlak istirahate kavuşmak için– bazen büyük istekle atıldıkları sonsuz uykuya dalmış gitmiş... Başına sıktığı kurşun sağ şa-

kağından girmiş, biraz öne saparak alnın sol tarafından çıkmış. Kan yaranın ağzını doldurmuş. Sol göz ve kaşın ucuna doğru yayıldıktan sonra birkaç kırmızı çizgiye ayrılarak, yanakla kulaktozu arasındaki kısımdan boyuna, oradan beyaz gömleğe akmış, lekelemiş. İntihar edenin üstünde yakasız bir gömlek, pantolon... Başka şey yok. İntihar, baş yastığına dayanıp hemen oturur gibi bir halde meydana gelmiş. Ardından baş, omuz üzerine yarı devrilmiş. Sağ kol karyoladan aşağı sarkmış. Revolver elin uzandığı tarafa yuvarlanmış. Gözler kapanmış, ağız aralık kalmış, çehre sararmış... Kan bulaşığı bu sararmanın, bu ölüm renginin acıklı görünüşünü büsbütün artırmış...

Kadınlar bir evden cenaze çıktığı esnada işitildiği gibi hep bir ağızdan çığlığa başladılar. İçlerinden Lebibe boğuk boğuk:

— Ah kocacığım... Sen sade kendine kıymadın, bana da kıydın... çığlığı ve bir kucaklama saldırışıyla cesedin üzerine atıldı.

Fakat Raci kız kardeşini derhal yakasından tutup geri çekerek:

— Kocanın kıymetini şimdi mi bildin? Çekil oradan! Cesedin vaziyetini bozma... Birazdan sorgu yargıcı gelip hepimizi sorguya çekecek. Her şey yerli yerinde dursun... Hiçbir tarafa el sürmeyin. Haydi, buradan hepiniz çekilin! Sesinizi kesin bakalım! uyarısında bulunduğu esnada odanın ortasındaki masanın üzerinde duran bir hokka kalemle açık bir kâğıt dikkatini çekti. Hemen uzanıp kâğıdı aldı.

Bu kâğıtta ne yazılı olduğunu anlamak için herkeste büyük bir merak uyandı. Kimse dışarı çıkmıyordu. Kâğıdın üzerinde olağanüstü bir acı ve heyecanla yazıldığı harflerin seyrek ve iriliğinden anlaşılan şu sözler okunuyordu:

> Başka bir kurtuluş yolu göremediğim için intihar ettim. Çünkü seviyordum. Sevilmediğimi, aldatıldığımı sonradan, pek sonradan anladım... Çünkü onsuz yaşayamazdım... Çünkü, ah çünkü... Çünkü hepsini söyleyemem... Aşk... Çıkılması pek neşeli

bir yol... Fakat dönüşü pek acı... Pek müthiş... İşte ben dönemedim... Geçtiğim yolu gençliğimin kanıyla boyayarak, hayat artık pek sıkıcı geldiği için kaçış yönümü öbür dünyaya çevirdim... Bu aşk beni hırsız, sahtekâr etti. Daha yaşayaydım belki katil de edecekti... Beni şerefsizliğe düşürenler Allah'tan bulsunlar... Kime ne diyeyim? Akraba felaketine uğradım... Hırsızlığımın meyvesini de elimden aldılar... Babamın çekmecesini kırıp da okşamalarına erişmek için bu iğrenç işi yaptığım akşam sevgilimi bir soysuzun kolları arasında yakaladım... Daha fazla söyleyemem. Çünkü, ah çünkü çıldırıyorum! Beni tanıyanlara elveda.

Mahir

Raci, intihar edenin son ümitsizce kederler içinde savurduğu bu ahlı "çünkü"lerden, uçması yakın o mustarip ruhtan fışkıran sızlanmalardan bütün hakikati anladı. Bu intihara sebep olanların Meftun'la Madam Makferlan olduğunu keşfetmek büyük bir sezgiye bağlı değildi. İntihar edenin hayatın acılığına, insanların acımasızlık ve ihanetlerine karşı son şikâyet mektubu olan bu kâğıdı ağabeyine okutmak için elini uzattı. Fakat heyhat! Meftun meydanda yoktu. Sağa baktı, sola baktı, göremedi. Evin her tarafını, bahçeyi dolaştı... Yoktu. Beyoğlu'na telgraf çekti... İstanbul'un her tarafını arattı. Ağabeyi yoktu. Hiçbir tarafta izi bulunamadı.

İki Sene Sonra

Bir yaz sabahı Raci Erenköyü'ndeki evlerinin bahçesinde kahve içiyor, Lebibe Hanım gazete okuyor, kız kardeşi ve ağabeyinin oğulları Ali Hüsrev ile Neval Şarık, iki çocuk kumların üzerinde oynuyorlardı. Postacı bir mektup getirdi. Zarf Türkçe, Fransızca adres ile Paris damgasını taşıyordu. Raci, mektubun Meftun'dan olduğunu anladı. Yüreği oynadı. Çünkü kayıplara karıştığı saatten beri ağabeyinden bir haber yoktu. Nefretle karışık bir çarpıntıyla zarfı açtı. Çıkan mektup şöyle başlıyordu:

Merhaba Birader!

İki yıllık uzun bir ayrılık, aleyhimdeki hiddet ve hıncınızı yatıştırmıştır düşüncesiyle bu mektubu yazmaya cesaret ettim. Şu satırlara temasla nefretiniz birdenbire yenilenip elleriniz titremeye başladı mı? Ayrıldığımız dakikadan beri arkamdan hâlâ mı lanet okumaktasınız? Haksızsınız, haksız... Siz insanları, insanlığı layıkıyla anlayamamışsınız. Bu büyük gerçeğin aslını araştırma konusunda yorulmayanlar, derin, acı tecrübelerle hayatın sırlarına eremeyenler, hemcinslerinden bazı iyilikler bekleyenler, ahlakın yüceliği gibi bazı uydurmacaları var sayanlar yavaş yavaş bütün zanlarının temelsizliği, ümitlerinin boşluğu ortaya çıktıkça üzülürler, ömür boyu rahatsız yaşarlar... Gerçeği anlamak, boş ümitleri kalpten çıkarmak, işte ariflik budur... Bundan ötesi hep gaflettir, ahmaklıktır. İnsan güruhu hep bu gaflet ve ahmaklığın düşkünü, kurbanıdır. İşte hayat kuramının anahtarı! Bütün insanlar kendilerinden daha ahmaklarının zararına refaha ermek ve dirliklerini genişletmek gibi baştan çıkarıcı bir kurala göre yaşıyorlar... Bakan, tüccar, iratçı, edebiyatçı, şair, hekim, filozof, her kim olursa olsun hayatta refaha erişmiş bulunanlar mükellef sofralarının başına oturdukları zaman etrafta ne kadar aç, ekmeğe muhtaç yoksullar olduğunu akla bile getirmeksizin iştahlarını yatıştırmaya sıvanıyorlar. Çünkü insanlığın sefaleti, bu bir ebedi meseledir. Şimdiye kadar halledilememiş ve edilemiyor. Bunu akla getirerek iştahı kaçırmanın ne anlamı var? İnsanlar servet ve yüksek mevkilerin anahtarlarını elde edinceye kadar merhametli, sevecen, yurtsever olurlar... Ondan sonra kendileri için "sefalet" tedavisi imkânsız bir insanlık hastalığı ve merhamet ve hassasiyet gibi şeyler süregiden birer sinir hastalığı durumuna iner. Avrupa'da, şurada burada insanlık sefaletini hafifletmek namına düzenlenen müsamereler, balolar, servet sahiplerinin, işsiz güçsüz zengin kadınların can sıkıntısına karşı icat ettikleri bir çeşit eğlencedir. İnsanseverlik değil.

İnsan daima kendinden zayıfını çiğneyip, tepeleyip, üst tabakaya tırmanmak hırs ve çabasındadır. O sahte insanlık

adaleti, ahmakları itaat altında tutmak için düzenlenmiştir. Daima, daima altta kalanın canı çıksın kuralı geçerlidir. Fakat bazen altta kalanlar pek bunalıyorlar. O zaman demir kafeslerini parçalayan yırtıcı hayvanlar gibi gözlerini kan bürüyor. Kükreyerek, sahte adaletin bütün engellerini kırarak kötü yönetimin hapishanesinden dışarı fırlıyorlar...

İşte o zaman hükümdarlar tahtlarından tekerleniyor, her şey altüst oluyor. Kan gövdeyi götürüyor... Zengin, fukaraya karışıyor. Herkes yurtsever oluyor...

Bu dünyada her şeyden evvel hüküm süren bencilliktir. Herkes kendi bencilliğine göre işini düzenleme yolunu arar. Bir kişinin hareketlerini bencilliğe uydurması diğerinin aynı emeline karşıt düşeceği için adaletin ve kanunların tesis edilmesi gereği hissolunuyor. İnsanlardan biri (kendi) bencilliğini kanun tanıtmaya zaman ve zemini müsait buldukça daima her gerçeği çiğner... Milyonlarca halkı keyif ve istibdadına esir etmekten çekinmez.

Büyük filozoflardan biri bakınız bu konuda ne diyor:

Bencillik tabiat bakımından sınırsızdır. Bir insan, mutlak olarak ve sonuna kadar varlığını korumak, üzüntüden ve acıdan özgür kalmak, mümkün olabildiği kadar refaha erişmek ister. Bu bencilce çabalarına engel olan her şey nefret, hiddet ve öfkesini uyarır. Bu engeli ortadan kaldırılması zorunlu bir düşman sayar. Her şey, her şey, her şey benim olsun der... Bu mümkün olamayacağından hiç olmazsa her şeyi kendi arzusuna boyun eğdirmek gibi bir hükmetme yolu arar. Her şey benim olsun, diğerlerine zerre bile kalmasın, işte hareketi düzenleyen budur. Bencillik sonsuzdur. Dünyayı doldurup taşar. Bir insana, "Kendi mahvın ile bütün dünyanın mahvolduğunu görmek şıklarından hangisini tercih edersin?" sorusunu sorunuz. Çoğu zaman bu sorunun tartısında hangi kefenin ağır basacağını açıklamaya gerek yoktur zannederim... Her kişi kendi başına bir "nefsani kâinat" bir bencillik merkezidir. Bencillik taşma yolunu dışta maddi manevi korkular, engellerle kapalı bulmasa, hiçbir şeyi dikkate almayarak amaca varmak ister. Sonra sayısız bencille-

rin aykırılık ve saldırı ve işlerinden ortaya çıkacak kargaşalık göz önüne getirilsin. O zaman dünyanın hali ne olur? Ünlü İngiliz filozofu Hobbes'un demesine göre *La guerre de tous contre tous*[1] felaketi ortaya çıkar. İşte bu sebepten ötürü akıl gereği bir hükümetin kurulmasının zorunluğu belli olur. Dolayısıyla hükümet, insanların sahip oldukları kuvvetle birbirine karşı duydukları karşılıklı korku sebebiyle varlık kazanmıştır...

*

Şefkatin erdemine gelince... Bu yaradılış özelliğine çoğunlukla karşı gelen şey başkasının kötülüğünü istemek yahut kin ve nefrettir. Evvela bunlardan birincisinin köken ve derecelerini inceleyelim. Başkasının kötülüğünü istemek henüz az ve irade zayıflığı halindeyken pek çoktur. Yaygındır. Hemen herkeste vardır. Pek kolayca kabarır. Yukarı dereceleri bulur. Alman edebiyatçısı meşhur Goethe'nin, "Aldırmazlıkla düşmanlığın bu dünya tam yeridir" sözü pek haklıdır. Bizim için ne saadet ki dikkatle, temkinle ve incelikle davranma örtülerini, başkasının kötülüğünü istemenin üzerine atıyorlar da bu çirkin şeyin ne kadar yaygın ve karşılıklı olduğunu ve herkesin herkese savaş açtığı gerçeğinin manen, fikren olsun ne derecede hüküm sürdüğünü görmekten bizi alıkoyuyor.

İşte kardeşim Raci, bu sözler benim değil gerçeği aramayı hayat yolu kabul etmiş büyük bir Alman filozofunundur. Sen de ben de filozofun tarif ettiği bencilliğine yenik düşmüş insanlardan birer bireyiz. Sen ahlakın yüceliğine inanmış görünüyor, biraz da kendini o topluluktan saymaya yeltenerek aldanıyorsun. Ben ise insan olarak yaradılışım neyse kuruntusuz ve süssüz, kendimi olduğum gibi gösteriyorum. Şimdi hak kimindir? Bunu değerlendirmesini bilgi ve kültür sahibi olanlara bırakıyorum...

Toplumsal koşullar ve servetim, bütün hırslarımı, emellerimi, cinnetlerimi tatmine kâfi değildi. Altın ve zenginliğin bazılarına gösterdiği tebessümlerin kaynağını inceledim. Bu

---

1 Herkesin herkese karşı savaşı. (Yazarın notu.)

mektubumun biraz yukarısındaki –insanlar kendilerinden daha ahmaklarının zararına refah elde ederler– kuramını unutmadın ya? İşte ben de bu kurala uyup Kasım Efendi'ye çattım. Sağa bocaladım, sola bocaladım. Hayatında herif- ten bir şey koparabilmenin mümkün olmayacağını anladım. Vefatını beklemeye de vaktim kalmadı. Bu servetten biraz olsun yararlanmak için Mahir'in ahmaklığının işime yarayacağını kestirdim... Zavallı çocuk evvela kandırmacalarıma mağlup olmak istemedi. Fakat kendi amacımla onun cahil dürüstlüğü arasına güzel bir kadın vücudu yerleştirince yularını elime geçirdim. Evet, şimdi kendisine pek acıyorum. İki bin altı yüz lira kadar tutan hırsızlığının meyvesinden biçarenin eline yüz elli lira bile geçmedi. Revolverini yüz yastığının altına saklayıp da beni ya çalınan paraların sahibine iadesi yahut intihar arasında çaresiz bırakmaya uğraştığın gün, seni kandırmak için türlü mavallar okuduğum o esnada, bu paralar çek olarak tamamıyla üstümdeydi.

Bedbaht Mahir'in başı omzu üzerine düşmüş, kolu sarkmış, o kanlı gömleğiyle intihar ettiği yatakta yatışı bazı bazı gözümün önüne geliyor. Zavallı budala! Bir kadını, artık senden esirgemeye başladığı buseleri başkasına verirken yakalamaktan ileri gelen bir üzüntüyle canını feda ahmaklığına kadar varılır mı? Güzel bir kadının güzelliğinin zekâtı yok mu? Varsın birkaç öpücük de başkasına versin. Ne olur? Yanakları aşınmaz ya? Elbette gönlü olur, bir gün yine sana da verir. Bencilliğin en vahşi şiddette bir tarzı da aşk ilişkisinde kendini gösteriyor. İnsanların ahmaklıkları sayılmakla, yazılmakla biter mi?.. İki bin lira eksilmekle babasının serveti mi tükenirdi? Böyle şeyler kendine kıymak için bir sebep olabilir mi? Bu saflık, ahmaklık değil, adeta hayvanlık... Ailemizde olup bitenlere ilişkin buradan alabildiğim haberlerin en önemlileri şunlar:

Senin sürekli dikkatine ve alaturka vahşice buyurganlığına rağmen Rebia bir daha hamile kalmış. Çocuğu düşürmeye ikinci kalkışmasında bu sefer dünyasını değiştirmiş... Yani cavlağı çekmiş! Hak selamet vere... O aptal kız mutlak ahrette Bedri'ye varırım boş ümidiyle ölmüştür...

Aşüfteliğinden dolayı Zarafet'i evden kovmuşsun... Sizden sonra kapılandığı yerde bu da yine hamilelik kazasına uğramış. Fakat bu defa düşürmeye cesaret edemeyerek hastanelerin birinde doğurmuş... Zarafet Arap'tı, ama beyaz erkeklere pek düşkündü. Şimdi, sütlü kahve rengindeki çocuğunu küfe gibi sırtına bağlayıp koca tencereyi başına oturtarak cami kapılarında dolma satıyormuş. Oh olsun fellaha, gebe kalmayı artık oyuncak ettiydi...

En tuhafı zorla boşadığım Edibe Hanım, benden aldığı *koketri* derslerinden umulmayacak büyük bir ilerleme göstererek Azize Hanım'la birlikte eve delikanlılar getirtmişler. Bu rezaletlerini konu komşu görmüş, utancından Kasım'a inme inmiş, ağız çarpık, bir koluyla bir bacağı işlemez bir halde öyle felçli yaşıyormuş... Kalıbı dinlendirdiği vakit, Edibe'den başka mirasçısı yok... Allah'ın hikmetine bakınız bu kadar fırıldaklar, uğraşmalar neticesinde elde edemediğim bu servete anne tarafından miras yoluyla benim oğlum Neval Şarık Bey konacak... İhtiyar Kasım gözünü yumar yummaz ben İstanbul'dayım. Çünkü geç kalmaya gelmez. Edibe'nin oğluma başka kocadan ortaklar yetiştirmesi ihtimali var. Ben karımı zaten boşamadımdı ki... Bu büyük servetin Paris'te her gece hayırlı hayırlı rüyalarını görüp duruyorum. Annemin ellerinden, Lebibe'nin gözlerinden öperim. Cimriliğinden dolayı Kasım Efendi, oğlum Şarık'ı senin yanına göndermiş. Bu küçük prensimi sen adeta kuş sütüyle beslemelisin... Yavrumun şapır şapır o gül yanaklarından koklaya koklaya öperim... Evlenmemden önce bana çıkan piyango meselesi bir uydurmaca, bir hülyaydı. Ama yakında konacağım servet işte göz önünde koskoca bir gerçek... Bunu inkara gücün yok ya?.. Yakında muhterem kayınpederimin bırakacağı küflü liraların kulak okşayan şıkırtılarıyla senin de aleyhimdeki şiddetli hıncını yatıştırmayı başaracağımı kuvvetle umuyorum. Yakında seninle görüşme sevincine erişmek dileğiyle sevgili Raci, alnına koskoca bir hasret öpücüğü koyarım.

Kardeşin Meftun

Raci, derin derin düşüncelerle mektubu okuduktan sonra kız kardeşine uzattı. Zavallı Lebibe bu acayip mektubu bazen acı acı nefret, bazen tatlı tatlı şefkat gözyaşları içinde birkaç defa okudu. İki kardeşi derin birer düşünce aldı. Sonunda Raci kardeş şefkati ve iki yıllık ayrılığın şimdi biraz rehavet verdiği bir düşmanlıkla dedi ki:

— Bu mektubu okurken kendimi Meftun ağabeyimle karşı karşıya oturuyorum zannettim. Yine o felsefe... Yine o akıl... Yine o fikir... Hiç değişmemiş. Eski filozoflardan biri, ahlakı ahlaksızlardan öğrendiğini söylüyor... İşte biz de moral dersini bundan alıyoruz. Sayesinde hayat ve felsefe hikmetinin türlü cilvelerini görüyoruz.

Sonra iki çocuğu önlerine getirtip yumuşak saçlarını okşayarak alınlarından birer öpücük aldılar...

Lebibe'nin gözleri yine doldu. Yetim oğlunu bir daha kucağına çekerek parmağıyla Şarık'ı işaretle:

— O yakında babasını görecek... Yavrum ya sen!.. dedi.

TÜRK EDEBİYATI KLASİKLERİ - 50

"Bu eser alafrangayı aşağılamaya değil aksine onu yanlış anlaşılmaktan kurtarmaya hizmet edecektir. Daha doğrusu bu roman herhangi bir amaca hizmetten çok halkı güldürmek için yazılmıştır. (...) Meftun, Frenk hayranlığı hastalığına tutulmuş bir deli midir? Hayır. Göreceğiz ki o da değil. Bazı sınırlı zamanlarda akıllılık anları görülmesine bakılırsa seyrek nöbetli sıtma gibi aklı gelir gider takımdan olması pek mümkündür."

1901'de "Alafranga" adıyla tefrika edilirken sansürün hışmına uğrayarak yarım kalan roman, 1909'da *Şıpsevdi* adıyla yeniden doğar. Hüseyin Rahmi Batı özentisi tiplerin en meşhurlarından birini, Meftun'u yaratmış, üslubundaki yüksek mizahı ve felsefeyi bugünün okuruna tattırmayı bilmiştir. *Şıpsevdi* zamansız bir eserdir.

Hüseyin Rahmi Gürpınar (1864-1944)

Dönemini ve çevresini romanlarında yaşatıp, genç yaşlarından itibaren geniş halk kitlelerince sevilerek okunmuş Hüseyin Rahmi, edebiyatımızın benzeri az bulunur şahsiyetlerindendir. Kitaplarında İstanbul yaşamının özel inanışları, toplumsal ve ekonomik eşitsizlikler, kadın erkek ilişkileri gibi konular halkın özgün konuşma biçimleri korunarak, çok defa gülünç, bazen hüzünlü olarak işlenir. Romanımıza "mahalli renk" ilk kez onunla girer. Yazarlık yaşamına 1883'te *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde başlar. 1896'da *İkdam* gazetesinde roman ve öyküleri tefrika edilirken üne kavuşur. Döneminin en çok okunan yazarı olur. Tüm kazancı yazarlıktan gelir. Bu sayede Heybeliada'da şimdi müze olan köşkünü alır. 1908 Meşrutiyet'inden sonra Ahmet Rasim'le *Boşboğaz* adında bir mizah gazetesi çıkarır. İlk soruşturmaya böylelikle uğrar. Gazetesi kapanır. İkinci kez *Ben Deli miyim?* romanıyla mahkemelik olacak ve yine beraat edecektir. Çoğu roman olmak üzere öykü, tiyatro, makale ve eleştiri türünde altmışın üzerinde kitabı bulunmaktadır. Yazarın seçme eserlerine Türk Edebiyatı Klasikleri Dizimizde yer vermeyi sürdüreceğiz.

22 TL